

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

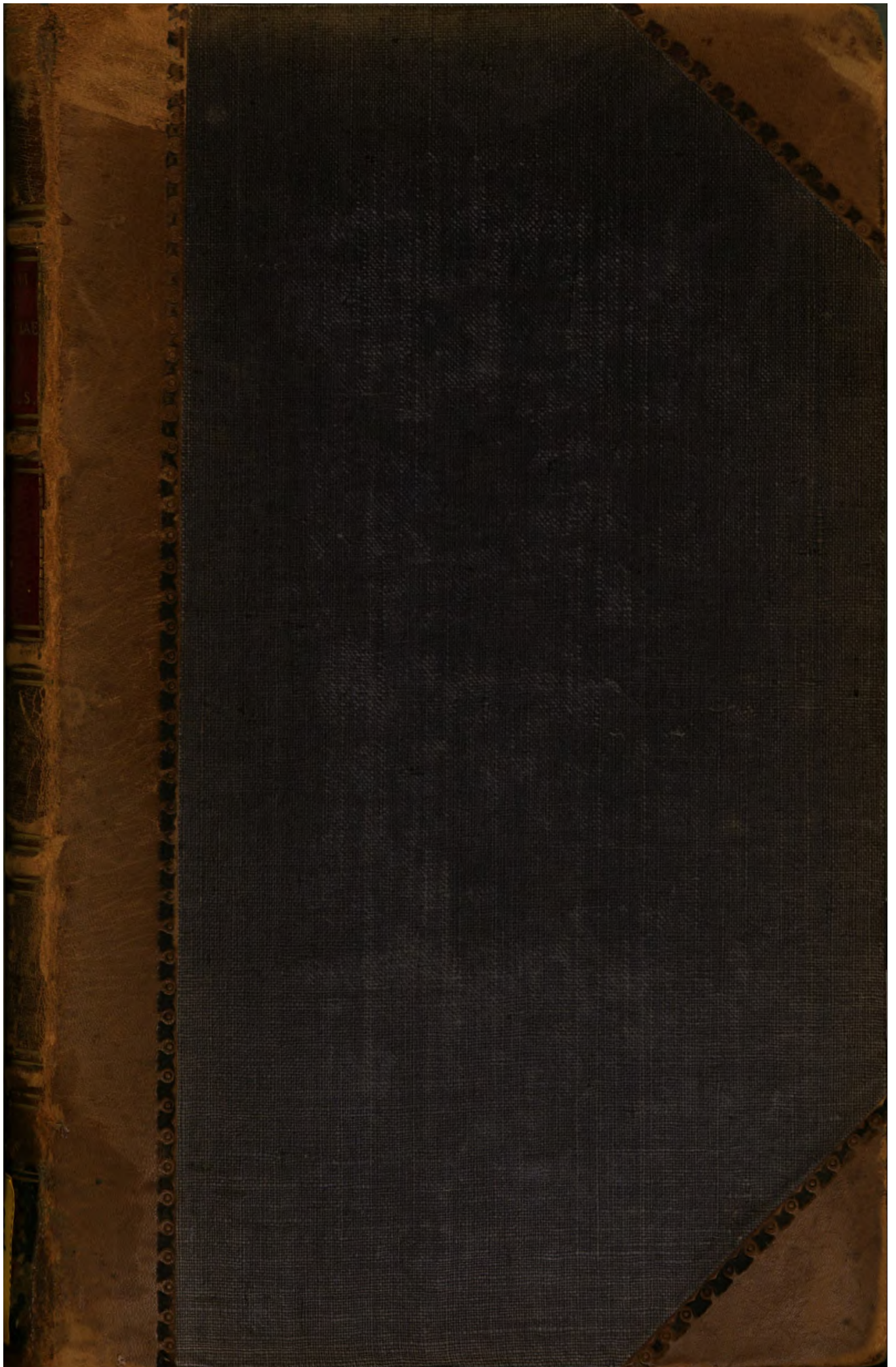
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

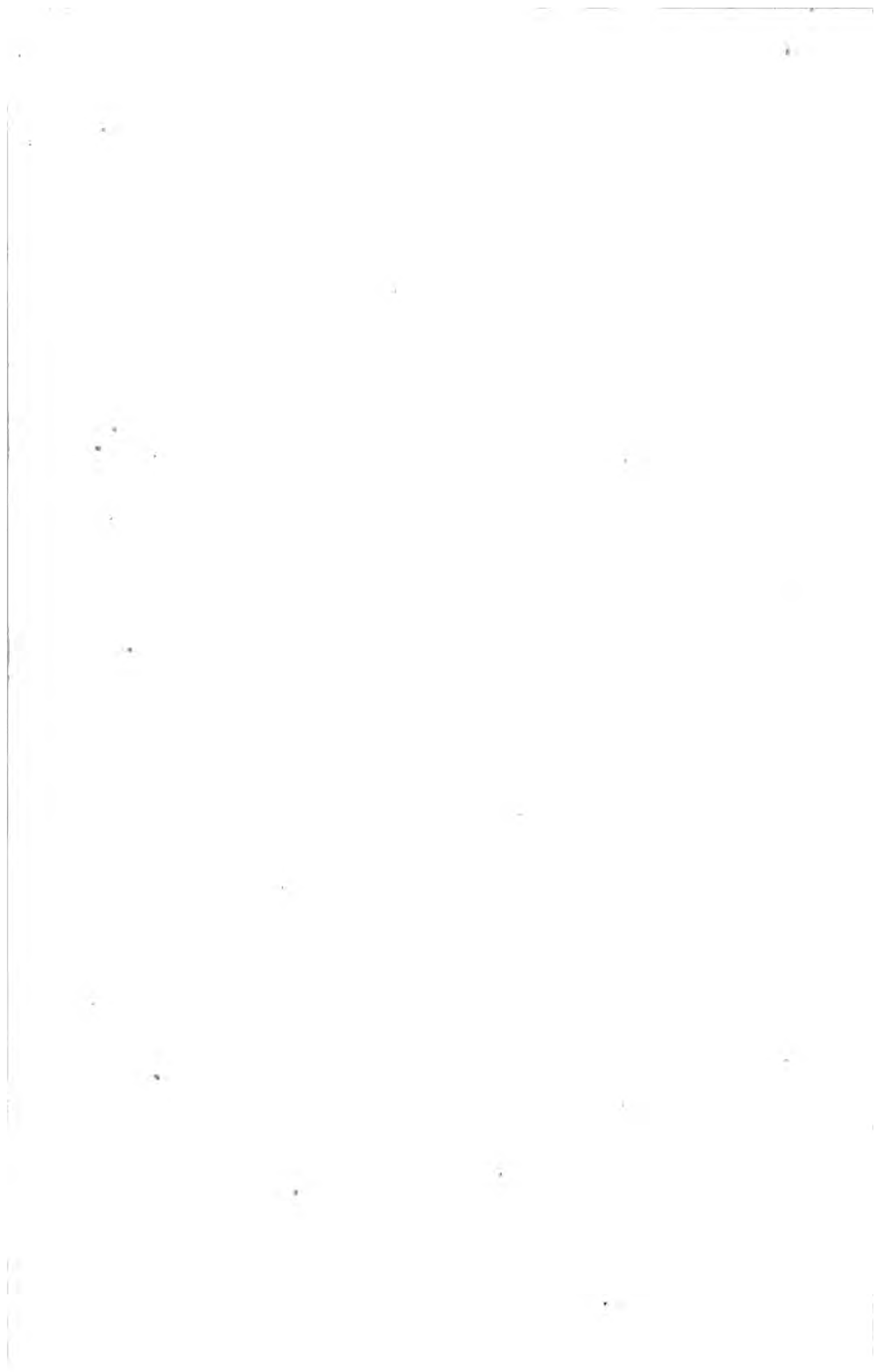

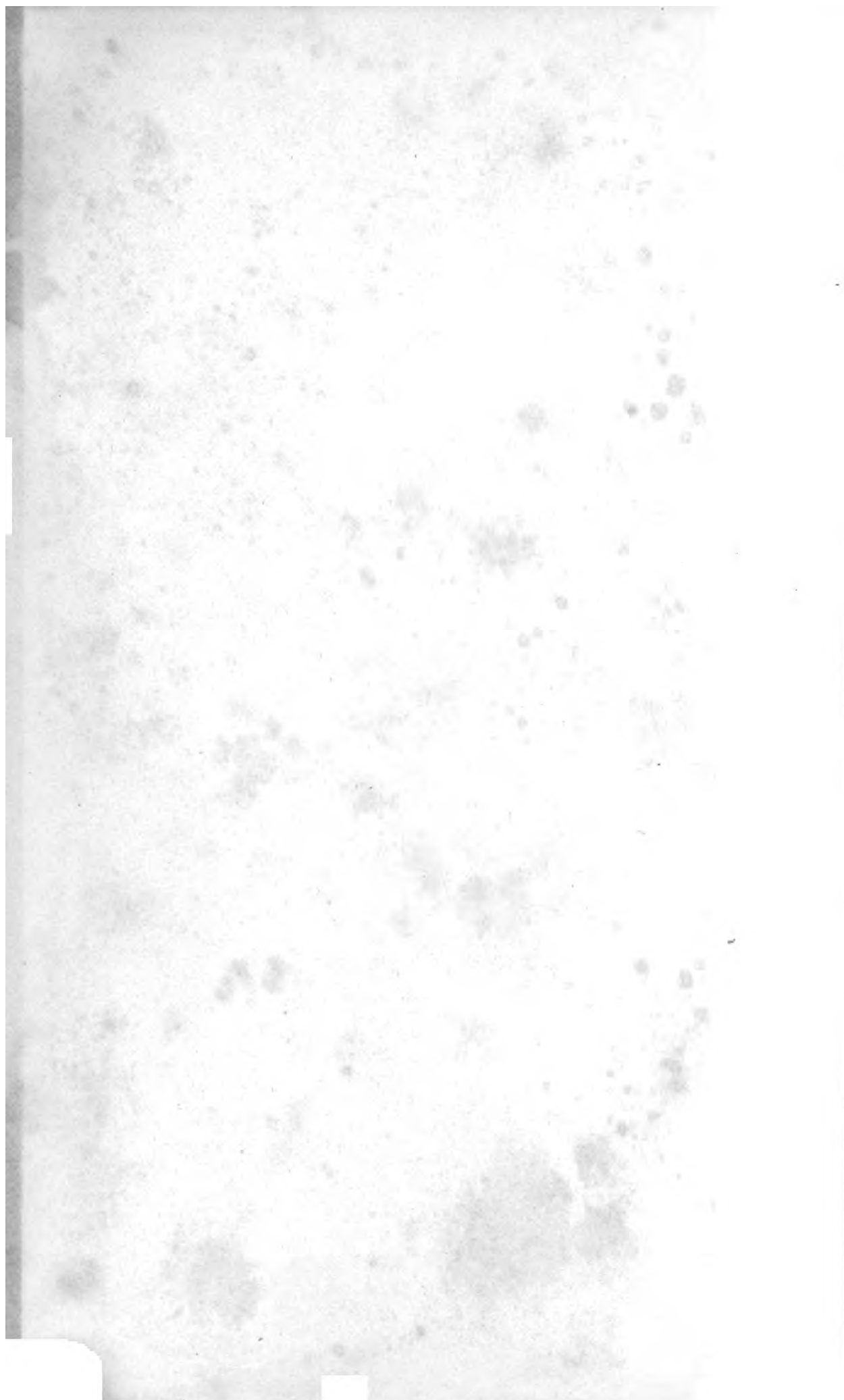
- T. Text. Cu. E 30/4

100 0.144

= T. Text. Cu. E 40

10

11

12

13

14

15

16

EPIPHANII
EPISCOPI CONSTANTIAE
OPERA.

EDIDIT

G. DINDORFIUS.

VOL. IV. PARS I.

DE MENSURIS ET PONDERIBUS. DE GEMMIS.

LIPSIAE,

T. O. WEIGEL.

MDCCCLXII.

T. Text Gr. E. 30.

100. o. 144.

100. o. 144.

PRAEFATIO.

Liber de mensuris et ponderibus in I (i. e. codice Ienensi, de quo dixi in Praefatione voluminis primi) post Ancoratum sequitur sine ullo novi libri indicio: nam quod in margine fol. 161 a legitur *τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἐπιφανίου περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν* pariterque in fine (fol. 168 a medio) *Ἐπιφανίου περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν τέλος*, ab manu recentiore adscriptum est. Videantur igitur fuisse qui hunc librum et Ancoratum pro uno haberent: unde explicanda videri potest *δέ* particula primis libri verbis interposita *εἴ τις δὲ θέλει*, quae ratione caret, si hoc novi libri initium est. Manifestum tamen est perversam hanc opinionem esse, non solum propter argumenti diversitatem, sed etiam propter temporum rationem. Nam librum *περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν* Epiphanius longo post Ancoratum et Panarium tempore scripsit: de quo dixi vol. 1. p. 371. Non dubitandum igitur quin *εἴ τις θέλει* scribendum sit ex codice Vaticano 1196. recentissimo (seculi sexti decimi) fol. 26 a. Ad codices quod attinet nullum dum investigare potui qui aut antiquior aut melior sit quam Ienensis, plures vero vidi qui tenuia tantum vel excerpta vel fragmenta continent: ex quo genere sunt praeter Vaticanos quosdam Parisini 2665. et 2720., uterque seculi quinti decimi, quorum in priore duodecim formae octavae minoris paginae, in altero quattuor et dimidia formae quartae maioris huic opusculo datae sunt. Ex libris multo antiquioribus ducta sunt excerpta de septuaginta interpretibus, quae ex duobus codicibus ab Montefalconio edita

huic Praefationi inserui p. VIII—XII. et quae in codice Veneto Marciano seculi undecimi leguntur de operibus dei excerpta ex hoc libro p. 27, 16. — 28, 28. quae infra afferam in annotatione ad p. 27, 16. Sed multo maioris momenti est antiqua huius libri versio Syriaca, quae in duobus servata est codicibus membranaceis seculi altero septimi, altero noni, nuper in Museum Britannicum illatis, quorum notitiam Paulo de Lagarde debemus, cuius verba infra posui, *) ex quibus intelligitur Graecum libri textum vitiis plurimis laborare et in altera opusculi parte ab epitomatore ignoto in compendii formam esse redactam. Quamobrem ego in annotationibus meis nunc ea tantum attingam, de quibus etiam sine interpretatione Syriaca iudicari potest, de reliquis omnibus tacebo donec interpretationem Syriacam ediderit Lagardius: ex qua quot vitia corrigi vel lacunae

*) In Leutschii Philologo vol. 18, p. 352. 353. "Unter den durch H. Tattam aus Aegypten nach London gekommenen Syrischen Handschriften finden sich zwei, welche eine Uebersetzung des Epiphaniischen Buches *περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν* enthalten. — Musei Britannici Add. 17148., 78 Blatt stark, von denen 71. und 72. von anderer Hand als die übrigen. Die Unterschrift ist nicht vollständig erhalten; nach ihr wurde die Abschrift am 29. . . . des Jahres 96. (der Einer fehlt) des Alexandros unter dem Abte Leont. . . . beendet, also vor der Mitte des VII. Jahrhunderts nach Christus. Zuerst stehen des Theodotus von Ancyra drei Bücher „gegen das von Nestorius schlecht über die Oekonomie unseres Heilandes Gesagte“, die zu Anfang unvollständig sind. Es folgt 47 a bis 73 b des Epiphanius Buch „über die Maasse und Gewichte, welche in den göttlichen Schriften (vorkommen)“.

Ebenda 14620, ein Miscellancodex, wohl aus dem IX. Jahrhundert: hier ist der Titel des Buches länger.

In beiden Handschriften geht dem Texte des Werks eine Erzählung über die Entstehung der Schrift und ein Kapitelverzeichniss voraus. Epiphanius soll auf Bitte eines persischen Priesters Bardaiwan (Vocale schreiben die Handschriften nicht) das Buch in Konstantinopel verfasst haben, wohin er von Valentinus (d. h. Valentinianus II.), Theodosius, Arcadius und Honorius in kirchlichen Angelegenheiten berufen worden war.

Aus der syrischen Uebersetzung ergiebt sich zunächst, dass unsre griechischen Handschriften und Ausgaben in der zweiten Hälfte des Buches nur eine jämmerliche Verkürzung des ursprünglich weit umfänglicheren Werkes bieten. Ich behalte mir vor diese syrische Uebersetzung ganz herauszugeben, zu übersetzen und für die Kritik des griechischen Textes zu benutzen: für jetzt nur eine Auswahl von Verbesserungen, welche sie für den ersten Theil an die Hand giebt."

expleri possint exemplis ex priore libri parte sumtis ostendit, quae suis locis memorabo.

3, 7. δέκα] Sed quae sequuntur novem tantum sunt.

8. Θεωρίας] Hoc rectius omisisset aut μέρη posuisset. Nam Θεωρίαι ipsae sunt inter partes decem. 9. ὀλοφνυμοὺς scripsi pro ὀλοφνυμοῦς, quae frequens in codicibus huius vocabuli scriptura est. 13. Signum περι τῆς καινῆς διαθήκης Petavius ex cod. Paris. hoc attulit V. Aliae horum signorum formae in codicibus Syriacis sunt.

4, 2. Θεοδοτίωνι] Θεοδοτίωνι B hic et infra constanter IB. Correxerit ubique P. 3. ἡρμήνευσαν] ἐρμήνευσαν IB. In augmento huius verbi vel addendo vel omittendo parum sibi constant IB, ab initio: infra vero constanter augmentum praebent. 8. σαλωεὶμ σαμηωθσανᾶ] In versione Syriaca σαλωεὶμ οὐαθεσαμηωθσανᾶ, recte, nisi quod σαλωσεὶμ scribendum, ut monet Lagardius. Locus est Genes. 5, 5.

9. 19. 24. 26. ἐναχοσ — scripsi pro ἐνναχοσ — 11. 25. ἡρμήν — B] ἐρμήν — I 21. τρανότητα B] τρανότατα I 25. ἐπιπολῆς Pet.] ἐπιστολῆς IB 28. δευτερολογίας Scaliger et Pet.] δευτερογοίας IB 31. ἔλλιπῶς] ἔλλιπές Pet. 32. τοῖς I] τοῦς B.

5, 5. ἐκδεδωκότων P] ἐκδεδοκότων IB 6. μὲν I scriptura hic quoque evanida: unde τῶ positum in B. 9. παραλείψη P] παρείψη IB 10. Σαμαρείταις P] σαμαρίταις IB 13. ἀπεστερημένοις] Scribendum ἀπηστερισμένοις cum Lagardio. 23. δείξη Pet. pro δόξη. 25 Addidi τῆς, servato ἐρμηνείας, quod in ἐρμηνέων mutari volebat Pet. ὥσπερ addidit Pet. 32. Ἀττικὴν P pro ἀτικήν.

6, 6. σαφήνιαν P] σαφήνιαν IB 7. ἡμᾶς καὶ εὐμοίρους] ἡμᾶς οὐκ ἀμοίρους ex versione Syr. Lagardius. 9. ὅπου IB] ὅτου B 13. γεγεννημένον IB] γεγεννημένον B 17. ἀφ' ἔωθεν] ἀπὸ φέωθεν IB, duplici scriptura confusa, ἀπὸ ἔωθεν et, quod est in cod. Paris. et Epitome, ἀφ' ἔωθεν. Eadem fere corruptela in Panario vol. 3. p. 357, 23. ἀπέωθεν, ubi ἀφ' ἔωθεν restitui. Similiter ἀπὸ πρωῖθεν infra lin. 30. ubi ἀπὸ πρωῖ Epitome. τὸ ἐσπέρας] τὸ aut delendum aut in τῆς mutandum. 19. Alterum τοῦ habet I, om. B 21. συνδυάσαι Scaliger] συνδιάσαι I, συνδοιάσαι B 24.

διπλοῦς P] διπλούς IB 26. ὑπηρετεῖν] ὑπηρετιῶν B, non intellecto compendio quod est in I. 24. οὐδὲ scripsi pro οὔτε.

7, 6. "Es giebt 22 Bücher des alten Testaments nach der Zahl der Buchstaben des hebräischen Alphabets. Aber fünf Buchstaben $\aleph \beth \gamma$ haben eine doppelte Form, danach sind auch fünf Bücher doppelt da. In der Aufzählung dieser doppelt vorhandenen fehlt in unsern Ausgaben ein Paar: aus dem Syrer ist zu ergänzen: *συνάπτεται ἡ πρώτη τοῦ Ἑσδρα τῆ δευτέρου, καὶ λέγεται μία βίβλος.* Die Reihenfolge ist bei ihm die folgende: Richter und Ruth, erstes und zweites und dann wieder drittes und viertes Buch der Könige, erstes und zweites der Paralipomenen, erstes und zweites des Esdras." LAGARDE.

8. μέμ I] μὲν B τὸ νοῦν] τὸ. νῦν I ζάδε] In I obscuratum: unde α B, ἀλέφ Pet. 17. οὖν I] γοῦν B τέτταρσι I] τέταρσι B 21. καὶ ἡ νομοθεσία] Recte ἡ καὶ νομοθεσία Lagardius. γὰρ] Fort. μέν. 32. Ἑσθῆρ Scaliger] ἐσθῆς I, ἐσθῆς B.

8, 3. Σειράχ] σираχ IB 5. Post ἔγραψε non punctum, sed comma erat ponendum. Monuit Lagardius praeunte interprete Syriaco. 7. οὐδέ] δὲ IB. Negationem desiderari vidit Pet. ἀρῶν -- τουτέστιν Scaliger et Pet.] ἀαρῶν -- τοῦ τε IB 16. ἐνάτου] ἐννάτου IB.

9, 2. κελεύουσαι] Corrupta dictio. PET. κυκλοῦσαι Lagardius. 6. ἰσοτύπα] ἰσοέτυπα B ὦν addidit Pet.

9. οὐχ addidit Pet. 9. 12. 13. ἦρ —] εὔρ — IB

11: ἐρήμω] Scribe ἐρημνεία cum Lagardio. 12. ὁμοφώνησαν] ὁμοφώνησαν IB 19. διὰ μακροῦ] Aut οὐ διὰ μακροῦ aut διὰ μικροῦ cum Pet. scribendum. βραχυτάτου λόγον dixit lin. 30.

22. καριθι ἰσμαῆλ ἱεββιτὰ ἀκώλ] Scribe καριθι· σμα ἡλι, ἱεββιτὰ ἀκώλ. LAGARD. 23. 27.

πρὸς σέ] πρὸς σε B 24. 28. πρόσχες] Accuratio scriptura πρόσχες est. 26. εὐχάωντον] Immo ἀχάωντον, ut Scaliger.

Quod voluit Pet. cuius in edit. excusum ἀχάωντον.

Quo typhothetae errore deceptus Pet. in marg. annotavit γρ. εὐχάωντον, quod non solum in cod. Paris. legitur, unde sumsit Pet., sed etiam in IB. 33. φράσιν P] φραῖσιν IB.

Fort. χρῆσιν.

10, 16. παρέπεσε] Fort. παρέπαισε. 22. κειμένη —

ἀναφερομένη Pet.] κειμένους — ἀναφερομένους IB
 25. γεννητικοῦ B] γεννητικοῦ I 33. ἠύρησθαι — ὠνομά-
 σθαι] εὔρασθαι — ὀνομάσθαι IB.

11, 2. τομῶν P] τόμων IB εἴτουν B] εἴτ' οὖν I
 3. Addidi δύο. διαιρέσεων Scaliger et Pet.] αἰρέσεων IB
 διὰ τὰς Pet.] διαστάς IB 4. ἀπλῶς] ἀπλᾶς cod. Paris.
 PET. 5. ἀποτελοῦντος δέ, ὃ ἐστι —] Scribe ἀποτελοῦν-
 τος, μοτοῦ δέ, ὃ ἐστι — In margine interpretationis Syriacae
 scriptum ΜΩΤΟΝ. LAGARD. 12. παρὰ οὔσαν IB cor-
 rupte] παροῦσαν P. Participium aliquod cum οὔσαν coniu-
 ctum oppositumque proximo προστεθειμένην requisi recte mo-
 net Lagardius. 13. πρῶτεθειμένην (i. e. προστεθειμένην) I]
 προτεταγμένην B. “περιτεθειμένην cod. Paris.” PET.
 14. γνοίης Scaliger pro γνούς. 16. τὰ συναμφοτέρα] τὰ
 delet Scaliger. καὶ om. B 17. τούτου Pet. pro τοῦτο.
 24. οὐδέ] οὔτε IB 25. δέ Osannus pro τε. 26. παρὰ
 P] παρᾶ I, πατέρα B, quod cum γρ. in marg. posuit Pet.,
 locum corruptum esse monens. παρὰ ταῦτα ex Syr. Lagar-
 dius. 28. οὔτως] ἀρκούντως Lagardius. 29. λιμνίσκου
 B] μνίσκου I.

12, 2. ταύτην ἔχει I] ἔχει ταύτην B 5. ἐστὶν Osan-
 nus] ἔτι IB 8. δεῖ δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ αὐτῶν τῶν εὔρη-
 μένων] Scribe δεῖ δὲ ἡμᾶς καὶ αὐτῶν τῶν ἐρμηνευτῶν.
 LAGARD. 13. Quae de septuaginta interpretibus dixit Epi-
 phanius comparanda cum opusculo ex duobus codicibus edito
 ab Montefalconio in Prolegomenis ad Origenis Hexapla p. 77.
 hoc praemisso Monito “Opusculum sequens est Epiphanius de
 LXX Interpretibus, καὶ τῶν παρερμηνευσάντων, quod ad lit-
 teram significat, de iis, qui perperam interpretati sunt, sive,
 de iis, qui interpretando Scripturam adulterarunt. Estque Epi-
 tome eorum quae Epiphanius libro De ponderibus et mensuris
 de variis interpretibus narrat; ac non semel a narratione
 illa fusiore differt. Utrum autem ab ipso Epiphanio haec
 Epitome concinnata fuerit, an ab alio, non ita facile est sta-
 tuere. Ut ut vero sit, prodit hoc opusculum ex duobus codi-
 cibus, Regio nempe 1807, et Vaticano, qui ambo decimo sae-
 culo, et eadem, ut videtur, manu descripti sunt.”

Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου περὶ τῶν ὀ ἑρμηνευτῶν καὶ
τῶν παρερμηνευσάντων.

Πτολεμαῖος ὁ δεύτερος ὁ ἐπικληθεὶς Φιλάделφος, βιβλιοθήκας καταστήσας ἐπὶ τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ ἄρχείῳ (l. Βρουχίῳ) καλουμένῳ· κλίμα δέ ἐστι τῆς αὐτῆς πόλεως· ἐνεχείρισε Δημητρίῳ τινὶ Φαληρεῖ τὴν αὐτὴν βιβλιοθήκην, συντάξας συναγαγεῖν τὰς πανταχοῦ βίβλους ποιητῶν τε καὶ λογογράφων. συναγομένων δὲ τῶν βιβλίων ἕως μυριάδων ε' καὶ δ' χιλιάδων, τότε ἀποστέλλει ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπιστολὴν καὶ τράπεζαν χρυσῆν ταλάντων ρ' (al. φ') διάχουσον οὖσαν, ἀντὶ τῆς τραπέζης τῆς ληφθείσης ἀπὸ τοῦ ἁγίου τόπου τῶν Ἱεροσολύμων, αἰτησάμενος ἀποσταλῆναι αὐτῷ πᾶσαν Γραφὴν τῶν Ἑβραίων. οἱ δὲ μετὰ χαρᾶς ἀμελλητὶ χρυσέοις γράμμασιν Ἑβραϊκοῖς τὰς βίβλους μεταγραψάμενοι ἀπέστειλαν· κα' μὲν οὖσας, κβ' δὲ παρ' αὐτοῖς ἀριθμουμένας τὰς ἐνδιαθέτους, οβ' δὲ τὰς ἀποκρύφους. ὁ δὲ βασιλεὺς κομισάμενος καὶ ἐντυχὼν, καὶ μὴ δυνάμενος ἀναγνῶναι, δευτέραν αὐτοῖς ἐπιστολὴν γράψαι ἤναγκάσθη, ὥστε ἀποσταλῆναι αὐτῷ ἑρμηνευτὰς, τοὺς δυναμένους αὐτῷ ἐκφράσαι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον τὰ τῆς Ἑβραϊδος. τότε τοὺς οβ' ἑρμηνευτὰς ἐκλεξάμενοι οἱ τῶν Ἑβραίων διδάσκαλοι, καὶ ἄνδρας κατὰ φυλὴν ἀποστέλλουσι κατὰ τὸν τύπον ὃν ποτε ἐποίησε Μωυσῆς, ἠρίκα ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος διὰ προσταγματος κυρίου, ἀκούσας ὅτι (Exod. 24, 12.) "Λάβε μετὰ σεαυτοῦ ἄνδρας ὀ, καὶ ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος." ἐκεῖνος δὲ ἔλαβε κατὰ φυλὴν ἕξ, ὁμοῦ οβ'. οὕτως καὶ οὗτοι ἐποίησαν, καὶ ἀπέστειλαν οβ', οἵτινες μετὰ τοῦ βασιλέως κατὰ ζυγὴν ἐν κοιτῶσι λς' συγκαθεύδοντες, εἰς τὸ μὴ συνδοιάσαι μετ' ἀλλήλων, οὕτως διετέλουν. τοὺς γὰρ προειρημένους οἰκίσκους ὁ Πτολεμαῖος κατασκευάσας, διπλοῦς αὐτοὺς ποιήσας, δύο δύο ἀπέκλεισεν ἀφ' ἑωθεν ἕως ἑσπέρας, καὶ παῖδας δύο ὑπηρετεῖν αὐτοῖς ἅμα ἀπέκλεισεν ἕνεκεν ὀψοποιίας, μετὰ καὶ ταχυγράφων. ἀλλ' οὔτε θυρίδας τοῖς οἰκίσκοις ἐκείνοις ἐκ τῶν τοίχων ἐποίησεν, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν δωματίων ἀναφωτίδας τὰς καλουμένας ἀνέωξεν. οἱ δὲ

οὕτως ἀπὸ πρωῒ ἕως ἑσπέρας ὑπὸ κλειῖδα συγκλειόμενοι οὕτως ἠρμήνευσαν. ἐκάστη δὲ ζυγῆ βίβλος μία ἐπεδίδοτο, ὡς εἰπεῖν ἢ βίβλος τῆς Γενέσεως μιᾷ ζυγῆ· ἢ Ἐξωδος τῶν νιῶν Ἰσραὴλ τῇ ἄλλῃ ζυγῆ, Λευιτικὸν τῇ ἄλλῃ, καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως· καὶ οὕτω τριάκοντα καὶ ἑξάκις ἐρμηνευθεῖσα ἡ Γραφή ὤφθη. ὅτε δὲ ἐτελειώθησαν αἱ βίβλοι, ἐκάθισεν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ, καὶ λς' ἀναγνώσται ἐκάθισαν χαμαιζήλως, ἔχοντες τὰς βίβλους καθ' ἑαυτῶν, καὶ ἀναγινώσκοντες ἐνὸς οὐχ εὐρέθη διαφωνία, ἀλλὰ Θεοῦ θαυμάσιον ἔργον εἰς τὸ γινῶναι ὅτι πνεύματος ἁγίου ἔσχον διωρεῖαν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι. ὅπου δὲ ἀφείλοντο, ἅπαντες ὁμοῦ ἀφείλοντο, καὶ ὧν μὲν οὐκ ἔστι χρεία, ὧν δὲ προσέθηκαν χρεία. οὕτως αἱ βίβλοι εἰς τὴν Ἑλληνίδα διάλεκτον μεταβληθεῖσαι ἀπετέθησαν ἐν τῇ πρώτῃ βιβλιοθήκῃ. καὶ ἑτέραν μετ' αὐτὴν θυγατέρα αὐτῆς ἐπικληθεῖσαν, ἄνωθεν ἐν τῷ Σεράπειῳ.

Καὶ παρήλθεν ὁ χρόνος Πτολεμαίου καὶ Κλεοπάτρας, ἔτ... ἐβασίλευσαντο οἱ Λάγον βασιλεῖς.

Εἶτα Ῥωμαίων βασιλεῖς.

Αὐγουστος ἔτη νς', οὕτινος τῷ μβ' ἔτει ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη. Τιβέριος ἔτη κγ', οὗ τῷ ιη' ἔτει ὁ κύριος ἐσταυρώθη. ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἕως τῆς ἐρημώσεως Ἱερουσαλὴμ ἔτη μ' καὶ ἡμέρας τινάς. ἀπὸ Αὐγούστου ἕως Ἀδριανοῦ ἔτη ρπ'. ιβ' ἔτει Ἀδριανοῦ Ἀκύλας ἐγνωρίζετο· ὥστε εἶναι ἀπὸ χρόνου τῆς ἐρμηνείας τῶν οβ' ἕως Ἀκύλα τοῦ ἐρμηνευτοῦ, καὶ ιβ' ἔτους Ἀδριανοῦ, ἔτη νλ', μῆνας δ' παρ' ἡμέρας θ'. οὗτος ὁ Ἀδριανὸς ἀνελθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ βουλόμενος αὐτὴν κτίσαι, λαβὼν τὸν προειρημένον Ἀκύλαν ὄντα Ἕλληνα, ὡς καὶ αὐτὸς Ἀρριανὸς Ἕλληνα ὑπῆρξεν. ἦν δὲ αὐτὸς ὁ Ἀκύλας τοῦ μὲν βασιλέως πενθερίδης, ἀπὸ Σινώπης δὲ τοῦ Πόντου ὁρμώμενος, καθίστησιν αὐτὸν ἐκεῖσε ἐν Ἱεροσόλυμοις ἐπιστατεῖν τοῖς ἔργοις, ἐπιτεθεικῶς τῇ πόλει τὸ ἴδιον ὄνομα, καὶ τοῦ βασιλικοῦ ὀνόματος τὸν χρηματισμόν· ὡς γὰρ ἐχρημάτιζεν Αἴλιος Ἀδριανὸς, οὕτως ἐπωνόμασεν Αἴλιαν τὴν πόλιν.

Ὁ τοίνυν Ἀκύλας διάγων ἐν Ἱεροσόλυμοις, καὶ ὁρῶν τοὺς μαθητὰς τῶν ἀποστόλων, ἀνθροῦντας τῇ πίστει, καὶ σημεῖα μεγάλα ἐργαζομένους ἰάσεων καὶ θαυμάτων (ἦσαν γὰρ ὑποστρέφαντες ἀπὸ Πέλλης τῆς πόλεως εἰς αὐτὴν τὴν

Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν αὐτῇ διατρίβοντες. ἠρίκα γὰρ ἤμελλεν ἢ πόλις ἀλίσκεσθαι ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐρημοῦσθαι, προεχρηματίσθησαν ὑπὸ ἀγγέλου πάντες οἱ μαθηταὶ μεταστῆναι ἐκ τῆς πόλεως, οἵτινες μετανάσται γενόμενοι ἔφυκον ἐν Πέλλα τῇ πόλει πέραν τοῦ Ἰορδάνου), ὁ οὖν Ἀκύλας κατανοεῖ τὴν διάνοιαν τῷ Χριστιανισμῷ ἐπίστευσε· καὶ μετὰ χρόνον αἰτήσας τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα, ἐκομίσατο· ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἕξεως, ὅτε τὰ Ἑλλήνων ἐφρόνει οὐ μετέπεσε. τὴν γὰρ ματαιὰν ἀστρονομίαν ἀκριβῶς ἐπαιδεύετο· ὅς καὶ Χριστιανὸς γενόμενος ἀπὸ τῆς τοιαύτης πλάνης οὐκ ἀπέχετο, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὡς δῆθεν τοῦ αὐτοῦ γενεσιδίου τὸ θέμα κατεσκεπτετο. ἀπὸ δὲ τῶν διδασκάλων ἠλέγχετο, οἵτινες ἐπιτιμῶντες αὐτῷ καθ' ἑκάστην οὐδὲν ὄνον· ἀλλ' ἀντέλεγε περὶ εἰμαρμένης διηγούμενος· οἱ δὲ, μὴ δυναμένου αὐτοῦ σωθῆναι, ἔξέωσαν αὐτὸν τῆς ἐκκλησίας. ὁ δὲ ὡς ἠτιμωμένος εἰς ζῆλον μάταιον αἴρεται καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἀναθεματίσας, περιτέμνεται Ἰουδαῖος, καὶ ἐπιπόνως φιλοτιμησάμενος, ἐξέδωκεν ἑαυτὸν μαθεῖν τὴν τῶν Ἑβραίων διάλεκτον, καὶ τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, ταύτην δὲ ἀκριβέστατα παιδεύει, ἐρμηνεῖα ἑαυτῷ ἠρμήνευσεν· οὐκ ὁρθῶ λογισμῷ χρῆσάμενος, ἀλλ' ὅπως διαστρέψη τινὰ τῶν ῥητῶν ἐν σκῆψει τῆς τῶν οὐκ ἐρμηνευτῶν, ἵνα δόξη τὰ περὶ Χριστοῦ ταῖς θείαις Γραφαῖς μεμαρτυρημένα ἄλλως ἐκδοῦναι, δι' ἣν εἶχεν αἰδῶ εἰς ἄλογον αὐτοῦ ἀπολογίαν.

Καὶ γίνεται αὕτη ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ἀκύλα δευτέρα μετὰ τοσοῦτον χρόνον, ἦγον ἢ ἔτη. μετὰ δὲ ταῦτα ἐν τοῖς χρόνοις Κομόδου Σευήρου Σύμμαχος τις Σαμαρείτης τοῖς παρ' αὐτῶν σοφοῖς (sic), μὴ τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἔθνους, νοσήσας φιλαρχίαν, καὶ ἀγανακτήσας κατὰ τῆς ἰδίας φυλῆς, προσέρχεται Ἰουδαίοις καὶ προσηλυτεύει, καὶ περιτέμνεται δευτέραν περιτομήν. ὅσοι γὰρ ἀπὸ Ἰουδαίων Σαμαρείταις προσφεύγουσιν ἀντιπεριτέμνονται· ὡσαύτως καὶ οἱ ἀπὸ Σαμαρειτῶν πρὸς Ἰουδαίους ἐρχόμενοι. ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς περιτομῆς ἀκρόβυστοι ἐγίνοντό τι τεχνῆ ἰατρικῆ διὰ ῥαφῆς καὶ φαρμάκων, καθὼς καὶ ὁ ἀπόστολος (Ep. ad Cor. 1, 7, 18.) λέγει “περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀκροβυστίᾳ τις ὑπάρχει, μὴ περιτεμνέσθω.” φασὶ δὲ τὴν

τοιαύτην κακοδαίμονα πλάνην πρῶτον τὸν Ἡσαῦ εὐρηκέ-
ται. οὗτος τοίνυν ὁ Σύμμαχος πρὸς διαστροφὴν τῶν παρὰ
Σαμαρείταις ἐρμηνευτῶν ἐρμηνεύσας τὴν τρίτην ἐξέδωκεν
ἐρμηνείαν.

Μετὰ τοῦτον κατὰ πόδας ἐπὶ Κομόδου βασιλέως τοῦ
δευτέρου Θεοδοτίων τις Ποντικός ἀπὸ τῆς διαδοχῆς Μαρ-
κίωνος τοῦ αἰρεσιάρχου, τοῦ ἀπὸ αὐτῆς τῆς Σινώπης ὀρ-
μώμενος, καὶ αὐτὸς μηνιῶν τῇ αὐτοῦ αἰρέσει, εἰς Ἰου-
δαιισμόν κλίνας καὶ περιτμηθεὶς, καὶ τὴν τῶν Ἑβραίων
φωνὴν καὶ τὰ αὐτῶν στοιχεῖα παιδευθεὶς, ἰδικῶς καὶ αὐτὸς
ἐξέδωκε. διὰ τὰ πλεῖστα τῶν οβ' συναδόντως ἐξέδωκε·
τριβὰς γὰρ αὐτὸς εἶχε τὰς πλείστας ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν
οβ' ἐρμηνευτῶν.

Περὶ δὲ τῆς ε' καὶ ς' ἐκδόσεως οὐκ ἔχω εἰπεῖν πόθεν,
ἢ τίνες οἱ ἐρμηνεύσαντες, ἢ μόνου ὅτι μετὰ τὸν διωγμὸν
τοῦ βασιλέως Σεήρου, εὐρέθη ἢ ε' ἐν πίθοις ἐν Τεριχῶ
κεκρυμμένη ἐν χρόνοις Ἀντωνίνου, τοῦ υἱοῦ Σεήρου τοῦ
Καρακάλλου, μετὰ ἄλλων βιβλίων Ἑβραϊκῶν. ἐπὶ δὲ Ἀλε-
ξάνδρου Μαμέα τοῦ βασιλέως εὐρέθη ἢ ς' ἐκδοσις, καὶ αὕτη
ἐν πίθοις κεκρυμμένη ἐν Νικοπόλει πρὸς ἀρκτίους (sic).

Ἐπὶ δὲ Δεκίου βασιλέως Ὀριγένης ἐγνωρίζετο, ὅστις
Ὀριγένης, ὡς καὶ περὶ ἀστερίσκου ἐποίησεν, καθὼς προέ-
φημεν, οὕτως καὶ περὶ τοῦ ὀβελοῦ τὴν σημείωσιν ἐποίησε.
τὰς γὰρ ἑξ ἐρμηνείας καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν φωνὴν Ἑβραϊκοῖς
λόγοις καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἐν σελίδι μιᾷ συντεθεικῶς ἄλ-
λην σελίδα ἀντεξέθετο, καὶ Ἑλληνικῶν μὲν γραμμῶν,
Ἑβραϊκῶν δὲ λέξεων πρὸς κατάληψιν τῶν μὴ εἰδόντων
Ἑβραϊκὰ στοιχεῖα, εἰς τὸ διὰ τῶν Ἑλληνικῶν εἰδέναι τῶν
Ἑβραϊκῶν λογίων τὴν δύναμιν. καὶ οὕτως τοῖς λεγομένοις
ὑπ' αὐτοῦ Ἑξαπλοῖς ἢ Ὀκταπλοῖς τὰς μὲν δύο Ἑβραϊκὰς
σελίδας καὶ τὰς ἑξ τῶν ἐρμηνευτῶν ἐκ παραλλήλου ἀντι-
παραθεὶς μεγάλην ὠφέλειαν δέδωκε γνώσεως τοῖς φιλοκά-
λοις. εἶθε δὲ ἐν τοῖς αὐτοῦ γράμμασιν οὐ παρέπεσε καὶ τὸν
κόσμον καὶ ἑαυτὸν ἠδίκησε, κακῶς δογματίσας τὸ περὶ πί-
στεως καὶ τὰ πλεῖστα τῶν Γραφῶν κακῶς φράσας.

Οὗτος εὐρῶν τὴν ε' καὶ ς' ἐκδοσιν, καὶ μὴ εἰδὼς τίνες
εἰσὶν οἱ ταῦτα συντάξαντες, ἐπέγραψε τὴν μὲν πέμπτην
διὰ τοῦ ε', τὴν δὲ ἕκτην διὰ τοῦ ς'. τινὲς οὖν εὐρόντες

τὴν Ἑβραϊκὴν πρώτην ἔκδοσιν καὶ δευτέραν τοῦ Ἀκύλα, εἶτα τοῦ Συμμάχου, εἶτα τῶν οβ', εἶτα τοῦ Θεοδοτίωνος, ἔπειτα τὴν ε' καὶ τὴν ζ', νομίζουσι πρὸ τῶν οβ' εἶναι τὸν Ἀκύλαν καὶ τὸν Σύμμαχον· διασφάλλονται δέ. ὁ γὰρ Ὠριγένης οὕτως ταῦτα συνέταξε, τῇ μέσῃ τάξει δοῦς τὴν ἑρμηνείαν τῶν οβ', καλῶς τοῦτο ποιησάμενος· μέσῃν γὰρ αὐτὴν τέθεικεν, ὅπως τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐλέγχοι.

19. Ἀρισταῖος] Ἀριστεῖας Scaliger. 20. αὐτοῦ Pet.] αὐτῷ IB συντάγματι] Nomina septuaginta duorum interpretum addita sunt in versione Syriaca. LAGARD. 24. πρῶτον om. B. 28. Βρουχίω Scaliger et P] βραχίω IB 29. δέ ἐστι] καὶ ἐπὶ IB. In P καλουμένω κλίματι. καὶ ἐστι —. 30. ἐνεχείρισε Scaliger et P] ἐνεχείρησε IB 33. ἀρχὴν] ἀρχῶν vel ἀρχόντων Lagardius.

13, 7. τὴν βιβλιοθήκην Scaliger et P] τὸ βιβλιοθήκη IB 9. πλεόν] πλεῖον IB 14. παρὰ Ῥωμαίοις τε post Χαλδαίοις lectum huc transposuit Pet. 25. Post Ἰουδαίον addendum cum Lagardio διδασκάλοις, quod suppleri poterat ex p. 14, 29. 27. καὶ om. B. 31. οὐδέ] οὔτε IB.

14, 15. καὶ ἡ μὲν ἐπιστολὴ ἀπεστάλη καὶ τὰ ἀπεσταλμένα δῶρα, αὐτοὶ δὲ δεξάμενοι καὶ τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὰ δῶρα ἀσμένως διὰ χαρᾶς ἔσχον σφόδρα] Sicher ist ἀπεσταλμένα falsch: da der Syrer wenigstens so viel zeigt dass er für ἀπεστάλη und ἀπεσταλμένα verschiedene Zeitwörter gelesen, möchte ich ἐπεσταλμένα vorschlagen, obwohl S. dies nicht übersetzt. Dann δεξάμενοι τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἀναγνόντες καὶ τὰ δῶρα (eigentlich ἀπεσταλμένα, denn für δῶρα ist ein anderer Ausdruck gewöhnlich) θεασάμενοι, διὰ χ. κτέ. LAGARD. 17. ἀμελλητὶ Pet.] ἀμελητὶ IB.

15, 10. καὶ addidit Pet. 17. τῷ Βρουχίω] τῇ βρουχίω IB 20. Θεοδοτίωνος P] Θεοδοτίωνος IB 30. Φιλοπάτωρ ἄλλος] Φιλομήτωρ Syr. 32. Ἀλεξᾶς P] ἀλεξᾶς IB.

16, 3. "Kleopatra, ἥτις Ἀντωνίῳ συνήφθη τῷ βασιλεῖ Ὀκταβίῳ. Wenigstens am Rande hat Syr. Ἀντωνίῳ, statt Ὀκταβίῳ aber τῷ καὶ ὀκτανίῳ = welcher auch der acht Söhne habende heisst: eine Verdrehung der verdrehten Notiz, die nur aus der Reuchlinischen Aussprache des Griechischen

erklärt werden kann." LAGARD. 4. ὀκταβίω B] ὀκταγίω I

11. Λάγιον Scaliger et Pet. pro Λάϊον. ὠνόμασεν P] ὠνόμασεν IB 13. οὔτινος P pro ἐξ οὔτινος 27. μῆνες B] μῆνας I 32. et 17, 26. 18, 1. 19, 12. Ἀδριανὸς P] ἀνδριανὸς IB λωβηθεῖς] λεπρωθεῖς, quod coniecerat Scaliger, expressum in versione Syriaca.

17, 1. ἰατρείαν P] ἰατρίαν IB 5. Versio Syr. interrupit post εἰδυῖαν, et pergīt τῆς δὲ περικειμένης αὐτῷ νόσου ἔνεκα σιέλλεται τὴν πορείαν. 6. Addidi δέ. 15. ἤρρε] εὔρε IB 21. περιελείφθη scripsi παρελείφθη. Recte lin. 24. Male Pet. παρελήφθη. 26. τὸ γεγραμμένον] Iesaiiae 1, 8. 29. Σινώπης P et Epitome] συνώπης IB 30. ἐκεῖσε B] ἐκεῖσαι I ἐπιστατεῖν ex Epitome pro ἐπιτάττειν.

18, 3. Ὁ τοίνυν —] Oratio longiore parenthesi interrupta resumitur verbis ὁ οὖν Ἀκύλας — lin. 15. Similiter p. 23, 13. — 21. 4. τῶν ἀποστόλων Epitome] Legebatur τῶν μαθητῶν ἀποστόλων. Recta scriptura est τοὺς μαθητὰς τῶν μαθητῶν τῶν ἀποστόλων, quam expressit Syrus. 7. 12. Πέλλης — Πέλλη P et Epitome] πέλιης — πέλιτη IB 19. ἐπεπαίδευτο scripsi pro ἐκπεπαίδευτο. In Epitome est ἐπαιδέυετο.

19, 6. δὲ addit I, om. B 14. 15. τοῦτον — Οὐῆρος] Haec perturbata. V. Petavii annot. Καρακάλλου τε καὶ Γέτα est p. 21, 28. 22, 8. 15. Ἀνρήλιος hic et infra scripsi pro Ἀνρίλιος, ut constanter est in IB. Οὐῆρος Pet. pro Σουῆρ (sic). Recte p. 21, 33. 20. τιμηθεῖς et 22. literas σέρχεται om. B in lacuna, quia macula codicis scripturam obscuravit. Recte scripta in Epitome. 29. σπαθιστήρος P pro σπαθησιτήρος. 32. περιουθεντες] περιουθεντες Lagardius. 33. λέγει] Ep. ad Cor. 1, 7, 18.

20, 4. ἠύρηκέναι] εὔρηκέναι IB 6. εἰρηκέναι] Malach. 1, 2. 11. κομόδου B] κοδόμου I 26. δυνηθεῖσαν ἀλλήλοις Pet. pro δυνηθεῖς ἄλλοις. 30. συνδυάσαι scripsi pro συνδοιάσαι.

21, 1. ἐκδεδωκόσι] ἐκδεδώκασι IB 3. συμφωνήσασι P] συμπεφωνήσασι IB 13. τοῖς σφῶν] τοισφῶν I, ex quo τοῖς φωνῶν fecit B. Infra p. 25, 31. τοῖσφῶν I, τοῖς σφῶν B 14. ἀφείλατο I] ἀφείλετο B 16. ἠῦρεν] εὔρεν IB.

Augmentum pariter addidi lin. 28. 22, 11. 17. 23, 5. 27, 9. 30, 27. 32. ὁ] Delendum.

22, 2. οὐῆρος B] ὄῆρος I. Conf. p. 19, 15. 4. ἐρ-
μηρείαν] εἰρημὸν Pet. 18. Ἀκτία] Ἀκτίω Scaliger. Quae
recta nominis forma est. In ἀρκτίους corruptum in Epitome.

24. Γαλιήνου] Γάλλον Pet. Conf. p. 24, 3. Οὐολ— P]
οὐαλ— IB hic et p. 24, 3. 33. ἔξαπλᾶ] ἔξαπλα IB.

23, 2. ἔξαπλᾶ scripsi pro ἔξαπλάς. 14. τετραπλᾶ]
τετραπλά IB eodemque accentu in huiusmodi compositis infra
constanter. 22. πρώτας correxi pro πρώτοις. 26.
πρώτους] Pro προτέρους vel dictum vel scriptum. 31. διε-
λέγγη P] διελέγγει IB.

24, 3. Γαλιήνον] Γάλλον Pet. Conf. ad p. 22, 24.
6. ἐνάτω] ἐννάτω IB 10. Κασχάρων P] κασχάδων IB
13. λυτρωθεῖς] θεῖς (sic) cum lacuna B propter maculam co-
dicis et lin. 17. μετ οὐαλεριανὸν cum lacuna, ubi codex μετὰ
οὐαλεριανόν. 19. Ἀύρηλιανός] αὐριλιανός IB 20.
Τάκιτος P] τάκητος IB 27. οὐετρανίσας] οὐαὶ τρανίσας
IB, οὐαιτρανίσας P.

25, 3. 5. Οὐαλεντινιανός] οὐαλεντιανός IB 6. τοῦ
ἀδελφοῦ] Immo ἀδελφός, ut Pet. 8. Ὀνώριος] ὀνώριος IB

16. Ἀρτεμισίου P] ἀρτεμησιίου IB 18. καλανδῶν] κα-
λάνδων IB 21. ὑπεσχόμεθα Pet. pro ὑπενχόμεθα.
29. ἐπαινεῖ] Apud Lucam 16, 7. 31. τοσοῦτους] τοσοῦ-
των IB 32. τοσαῦτα] Hic quoque τοσοῦτους artius.

26, 1. κάβος Scaliger hic et p. 30, 32. pro κάμος.
χοῖνιξ scripsi pro φοῖνιξ ex p. 31, 1. 2. ἀλεύρον P] ἀλέ-
βρον IB 4. καμψάκης I] καμψάκεις B 5 ἀμφορεὺς P]
φορεὺς IB ἀπόρρημα P (ex p. 32, 8.)] ἀλλόρρημα IB
12. Ὡσηῖ] 3, 2. 21. βάδων] βάδων I, βάθων B, βά-
θων Pet. 22. καλούμενον βιθβάδων] καλούμενον βίθ.
βάδων IB. Excerpta haec sunt in Etym. Gud. p. 103, 9. non
nominato auctore; Βίδος· ἐλαίου μέτρον. καλεῖται δὲ αὐτὸ
ἀπὸ τῆς Ἑβραϊκῆς διαλέκτου συνωνύμως τῷ ἐλαιοτριβεῖω
καλούμενον. βηθβάδα γὰρ ἐρμηνεύεται τὸ ἐλαιοτριβεῖον.
ἔστι δὲ ξέστων ν'. τὸ δὲ μέτρον ἐστὶ τῆς τοῦ ἐλαιοτριπίτου
ἐργασίας, ὃ παρ' Ἑβραίοις καλεῖται βέθ. Βάδδης ex Basil.
lib. 20. tit. 1. lege 19, § 2. memorat Ducangius, ἀγροῦ μισθου-

μένον δίδοται τῷ μισθωτῷ ὁ ἔξοπλισμὸς, οἷον ὁ βιάδης καὶ τὸ ἐλαιοτριβεῖον ἐξηρισμένα τοῖς σχοινίοις. 23. ξέστῶν] ξέστων hic et infra constanter IB, frequenti accentus vitio. Correxerit Scaliger. De numero sextariorum consentit Hesych. Βάδος· ὃ καὶ βάτος (sic apud Lucam 16, 6.)· ν' ξέ-

σται, ἤγουν λίτραι μῆ. Nam sic codicis scriptura λ' ἰδιμη a Bielio correctae est. 24. ἐλαιοτριπτου ἐργασίας I, ut P.

In B ἐλαίο γασίας cum lacuna propter maculam codicis.

26. παρήχθησαν] Immo παρήχθη. 27. ταύτη scripsi pro αὐτῇ μνασίς] μανασῆς IB 18. δὲ καὶ] δέκα Petavius, reliqua non expediens. Recte Schmidtus ad Hesych. vol. 3. p. 114. εἰσὶ δὲ μόδιοι σίτου ἰ ἢ κριθῆς. Idem comparat quod in Exc. mss. περὶ μέτρων vitiose scriptum legitur μνάσις παρὰ Κυπρίοις μερηταῖον. Apud Hesychium est μνασίον: μέτρον τι διμέδιμον.

27, 1. σάτος] σάτον B, σατῆ I 17. ἐστι χιῶν] Legebatur στοιχείων. Correctum ex codice Marciano (membranaceo seculi 12.), descripto ab Zanetto Catalogi p. 44. et Morellio in Bibl. Ven. p. 66., in quo haec de opificio mundi excerpta leguntur fol. 187 a. et b. Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου. τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τοὺς οὐρανοὺς τοὺς ἀνωτέρους, τὴν γῆν, τὰ ὕδατα, ἐξ ὧν ἐστὶ χιῶν, κρύσταλλος καὶ χάλαζα καὶ παγετοὶ καὶ δρόσοι, τὰ πνεύματα τὰ λειτουργοῦντα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἅτινά εἰσιν ἄγγελοι πνευμάτων πνεόντων, ἄγγελοι νεφελῶν καὶ γνώφου, χιῶνος (corrige χιόνος), χαλάζης καὶ πάγου, ἄγγελοι βροντῶν καὶ ἀστραπῶν, ἄγγελοι ψύχους καὶ καύσους, χιμῶνος (corrige χειμῶνος) καὶ φθινοπώρου καὶ ἔαρος καὶ θέρους καὶ πάντων τῶν πνευμάτων καὶ κτισμάτων αὐτοῦ τῶν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς, τὰς τε ἐν ἀβύσσοις, τὴν τε ὑποκάτω τῆς ἀβύσσου τῶν ὑδάτων τῶν τε ἐπάνω τῆς γῆς, ἐξ οὗ ὑπὲρ σκότος ἐστὶ. καὶ σκότος τὸ ἑσπέρα καὶ νύξ, τὸ φῶς ἡμέρα καὶ ὄρθρον. ταῦτα τὰ ἑπτὰ μέγιστα ἔργα ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ.

Τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τὸ στερέωμα τὸ ἐμμέσω τῶν ὑδάτων ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐμερίσθη τὰ ὕδατα, τὸ ἡμισυ αὐτῶν ἀνέβη ἐπάνω τοῦ στερεώματος ἐμμέσω ἐπὶ προσώ-

που πάσης τῆς γῆς. τοῦτο μόνον τὸ ἔργον ἐποίησεν ὁ Θεὸς τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ.

Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τὰς θαλάσσας, τοὺς ποταμοὺς, τὰς πηγὰς καὶ λίμνας, τὰ σπέρματα τοῦ σπόρου καὶ τὰ βλαστήματα, τὰ ξύλα, τὰ κάρπιμα καὶ ἄκαρπα, καὶ τοὺς δρυμοὺς καὶ πάντα τὰ φυτὰ κατὰ γένος. ταῦτα τὰ μέγιστα ἔργα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ.

Τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας. ταῦτα τὰ τρία ἔργα σὺν ταῖς νεφέλαις ἐποίησεν ὁ Θεὸς τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ.

Τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησε τὰ κῆτη τὰ μεγάλα, τοὺς ἰχθύας καὶ τὰ ἄλλα ἔρπετά. ταῦτα τὰ τρία μεγάλα ἔργα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τῇ ε΄ ἡμέρᾳ.

Τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησε τὰ θηρία, τὰ κτήνη, τὰ ἔρπετά τῆς γῆς, τὸν Ἀδάμ. ταῦτα τὰ τέσσαρα μεγάλα ἔργα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ, καὶ ἐγένοντο πάντα εἴκοσι δύο γένη ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις. καὶ συνετέλεσε πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ε΄, ὅσα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ὅσα ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν τοῖς ἄβύσσοις, ἐν τῷ φωτὶ καὶ ἐν τῷ σκότει καὶ ἐν πᾶσι. καὶ ἀνεπαύσατο ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ, καὶ εὐλόγησεν αὐτὴν καὶ ἡγίασεν αὐτὴν τοῦτο. καὶ ἐδήλωσε διὰ τοῦ ἀγγέλου τῷ Μωυσῆ ὅτι καὶ εἴκοσι δύο ἔσονται κεφαλαὶ μέχρι τοῦ Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ἐπικληθέντες. εἰρηνικός. 5. καὶ ἐκλέξομαι ἔμμαντοῦ ἀπὸ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ λαὸν περιούσιον ἀπὸ πάντων τῶν ἔθνων: — Post quae sequitur Πίναξ τῆς ἑξαήμερον τοῦ μεγάλου Βασιλείου. 28. τὸ σκότος I] καὶ σκότος B.

28, 25. Μωυσεῖ scripsi pro Μωυσῆ 26. κεφάλαια] Scribe κεφαλαὶ ex cod. Veneto, ut est lin. 28. καὶ ἐκλέξομαι] Deuter. 14, 2. 30. καινὰν B] καινᾶν I 31. ἔβεο I] ἔβεο B.

29, 6. — 8. De nominibus librorum Pentateuchi Hebraicis conf. annot. ad vol. 1. p. 413. 6. Βρησιθ] βρισήθ IB

7. ἦ P] ἦ IB 10. διασωφτειμ I] διασωφθειμ B.

30, 2. ἐγενήθησαν I] ἐγεννήθησαν B 5. Ἄραβες P] ἄραβες IB 23. ὁμοιοκαταλήπτως] ὁμοιοκαταλήκτως Migne. 32. Κάβος Scaliger pro κάμος. Conf. ad p. 26, 1.

31, 14. ἐγκρυφίας ἄρτους Pet.] ἐγκρυφίαν ἄρτον IB
 27. καμψάκης I] καμψάκεις B 32. μεδεκῶθ] μιδεκῶθ in
 Panario p. 909 C. 33. διυλιστήρας] διυλιστήρια in Panario.
 32, 1. τὰ δὲ] τὰ τὸ B 5. ὀψόβαφον] ὀξύβαφον Sca-
 liger. 9. Ἀλεξανδρινός B] ἀλεξανδρινός I. Recta scriptura
 Ἀλεξανδρινός est: v. ad p. 33, 33. 11. Σαβιθὰ] Καβιθὰ
 Scaliger. 18. λιτρισμὸν Scaliger pro ληρισμὸν. 26. δύο
 δίδραγμα Scaliger. Aberat δύο. 27. σίκλον Scaliger pro
 σίμου. Verba περὶ σίκλον recte delet Pet. Sunt enim lemma
 ex margine illatum. 32. κέ Scaliger pro ρέ.

33, 4. ἀργύρου] ἀργυροῦ I 5. ὄν om. B *Λευι-
 τικῶ]* 27, 25. 7. ἐφηύροντο] ἐφεύροντο IB 12. 13.
μνᾶς P] μνᾶς I 12. μνήμη] μνᾶ. Vide Hesych. in μνᾶ.
 SCALIGER. *Μνᾶ* non legitur apud Hesychium, qui *μνασίον*
 tantum μέτρον annotavit, ut diximus ad p. 27, 27. 13.
μνᾶς] μνᾶ Scaliger. οὐγγίων] οὐγγιῶν Scaliger. 25.
 ἡρέθη] scripsi pro εὔρέθη. 33. Ἀλεξανδρινῶν] Recta
 forma est Ἀλεξανδρέων, vel Ἀλεξανδρινῶν, de qua dixit Ste-
 phanus Byz. s. v. Ἀλεξάνδρεια. Ἀλεξανδρεῦσι recte p. 33, 9.
 Ἀλεξανδρινῶν in Etym. Havn. ap. Gaisford. ad Etym. M.
 p. 1632. Μάρι μέτρον ἐστὶ παρὰ Ποντικοῖς δύο ὑδριῶν·
 ἢ δὲ ὑδρία παρ' αὐτοῖς δέκα ξεστῶν, ὥστε εἶναι τὸν κύ-
 πριον κ' ξεστῶν Ἀλεξανδρινῶν.

Excerpta quaedam de mensuris “τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου
 Κύπρου” inscripta inter alia similia de mensuris et ponderibus
 excerpta proposuit Stephanus Le Moyne in *Variis Sacris* (Lugd.
 Bat. 1694.) p. 498 sq. de quibus dici poterit postquam Syriaca
 huius libri interpretatio edita fuerit. Idem de codicibus dicen-
 dum qui excerpta ex hoc libro continent, multa cum scriptu-
 rae diversitate, sed plerumque inutili, velut Vaticanus 1456.
 ex p. 26, 7.—34, 13. Interpretatio libri Armenia Venetiis
 prodit a. 1821.

Liber de gemmis qualis ab Epiphanio Graece scriptus fuit integer non exstat, superest vero interpretatio antiqua Latina, etsi in fine defecta et ex codice facta passim iam corrupto. Hanc interpretationem ex libro Vaticano primum edidit Franciscus Foggini Romae a. 1743. cum Praefatione, annotationibus et indice: quae omnia in nostram recepimus editionem p. 141 — 224. 243 — 248. Porro Epitome superest Graeca, quam primum edidit Conradus Gesnerus Tiguri a. 1565., repetivit Petavius a. 1622. nullis factis mutationibus, ut ipse dixit in Praefatione voluminis secundi, quam vol. IV. parti alteri editionis nostrae praefiximus. Non procedit autem Epitome illa ultra priorem libelli partem (p. 225 — 231, 10.) qua de nominibus, usu et viribus medicis duodecim lapidum agitur, deest vero maior libri pars, qua de ratione lapides rationalis duodecim tribus Iudaeorum accommodandi copiose expositum fuit: quam veteri interpreti Latino debemus. Codices opusculi etsi non pauci supersunt, tamen nullum dum vidi qui Gesneriano integrior esset.

Similem Epitomen eamque brevissimam fecit Anastasius Sinaita, receptam inter eius Quaestiones (cap. 40.): quod excerptum ego praeunte Petavio, qui exemplar eius ab Andrea Schotto acceperat, repetivi, adhibita etiam quae nulli fere usui fuit Gretseri editione. Scriptura utriusque Epitomes interdum discrepat, ita ut modo prior ex altera, modo altera ex priora emendari possit.

De usu interpretationis Latinae ad emendandos locos quosdam Epitomes Graecae passim dixit Foggini in annotationibus, quae hic non repetam, sed ea tantum attingam de quibus Foggini non dixit.

P. 225, 5. Exordii partem maiorem omisit Epitomator, ut ex L (nam hac sigla utar ad significandam veterem interpretationem Latinam) intelligitur. Inscriptio haec fuit, *κυρίῳ τιμωτάτῳ ἀδελφῶ καὶ συμπρεσβυτέρῳ Διοδώρῳ ἐπισκόπῳ Ἐπιφάνιος ἐν κυρίῳ χαιρεῖν*, quemadmodum fere Epistola ad Acacium et Paulum Panario praemissa (v. 1. p. 265, 17.) inscripta fuit. 11. Post haec verba iterum pauca omisit Epitomator. 20. αἱ addidi. 22. *σάρδιος ὁ Βαβυλώνιος οὕτω καλούμενος]* *σάρδιον τὸ καὶ Βαβυλώνιον οὕτω κα-*

λούμενον expressit L, et sic fere apud Anastasium infra p. 233, 16.

226, 2. σάρδιος] Hic quoque σάρδιον scribe ex L.

3. Ἀσσυρίαν] Ser. Ἀσσυρίους ex L. Anastasius γίνεται — τῇ πρὸς Ἀσσυρίους γῆ p. 234, 1. 4. ὦ] cuius succo L, i. e. οὗ τῷ χυλῶ. 6. γιγνομένας] γινομένας p. 236, 3. Praestat γενομένας. 10. ὅτε ἡ ἀρχὴ τῶν παθῶν] quando Pascha celebratur L: unde corrigendum Πασχῶν pro παθῶν. Post haec verba omisit Epitomator quae de σαρδαχάτη lapide dixerat Epiphanius. 12. γίνεται] εὔρηται margo Gesneri recte. Expressit L inventus est. 15. ἀλάβαστρον τισιν] “Forte ὡς ἀλάβαστρον, vel Θεβαίους τισίν.” GESN. Alabastris quibusdam negotiatoribus L, ubi Ἀλαβαστριτῶν nomen comparavit Foggini. Scribendum igitur Ἀλαβάστρων τισίν. 16. τιμήματος] Omisit Epitomator proxima, quae expressit L Alabastris quoque Thebaeis pretio distrahere maiori. 29. πικρὸς] μικρὸς Gesnerus: v. Foggini. 26. λίθος σμάραγδος] Quae de hoc lapide apposuit Epitomator valde ieiuna sunt si cum verbis Epiphanius comparantur, quae integra expressit L. 32. ἔλαιον] ἔλαιον Σπανὸν dixerat Epiphanius, quod expressit L oleo spano. Omisit Epitomator, quemadmodum alia plura, quae de aliis oleis hic addiderat Epiphanius, omisit, de quibus videndae Foggini annotationes p. 9. 10. quae non inutiles, nisi quod de θῆν particula ineptit p. 10. 33. ἐν σκεύεσι βαλεῖν ἱκανοῖς] Corruptum est ἱκανοῖς. In vasis aenei nicensis L: unde Foggini Νικανοῖς, prava adiectivi forma, quae Νικαηνοῖς esse debebat, cuius exemplum est in inscr. apud Boeckhium vol. 2. p. 263. ΝΕΙΚΑΗΝΗ scriptum. Quod ante nicensis legitur aenei, in aeneis mutandum foret, nisi ex dittographia ortum esse videretur.

227, 3. τεχνίτην τῶν παλαιῶν πιναροποιῶν, εἴτουν λιθορυγὸν] artis pinariae scientissimum et in huiusmodi lapidum peritia valde callentem L, quae in brevius contraxit Epitomator. πιναροποιός quid esset nesciebat Foggini, qui amici nescio cuius coniecturam memorat πινακοποιόν. Salmas. ad Solin. p. 916. “Πιναροποιός est limpidator lapidum, qui nitentes atque εὔπινεῖς facit lapides.” 6. Plura hic omisit Epitomator de Domitiano dicta, eoque effecit ut verba οἱ δὲ Δο-

μετιανόν hic prorsus inutiliter addita videantur, quum nihil amplius contineant quam quod iam p. 226, 29. dixerat.

7. Perineptum est quod legebatur *Ἰουδαία*. Rectum *Ἰνδία* expressit L.

8. 9. Scribebatur *Φεισσώνι* et *Φεισσών*. simplex σ restitui ex L.

16. εἶδος ὀξύφοϊνικον ἔχει] Legebatur *ξύφοϊνικον*, de quo Gesn. in margine "*φοϊνικοῦν vel ὀξύφοϊνικος*". Restitui *ὀξύφοϊνικον*. Apud Anastasium (p. 234, 16.) *Ἄνθραξ ὀξύφοϊνιστος μὲν ἐστὶ τῷ εἶδει. Cardunculus habet speciem rubricae nimis acutissimae* L, qui *ὀξύφοϊνικος* legisse videtur, ab nominativo *ὀξύφοϊνιξ*.

20—22. Hic fragmenta tantum verborum Epiphaniī servarunt Epitomator et Anastasius. Pro *καὶ τούτου* (lin. 21.) scripsi *καὶ τούτου*, quod expressisse videtur L verbis *ob hoc ipsum*.

24. *κατακρυβῆ*] *κατακρύβη* (*occulat*) expressit L.

27. *Χαλκηδόνιος*] *Καρχηδόνιος* margo Gesneri, non L.

29. Hic quoque plura omisit Epitomator quae de Phisone dixerat Epiphanius.

30. "*πορφύρας puto pro interpretatione in margine scriptum fuisse*". GESNER. Fallitur, ut ex L apparet.

31. *μελαίνης τὸ εἶδος*] Aliud quid legisse videtur L, qui reddidit, cuius est *pressior species*, nisi *μελαίνης* eo accepit sensu quo p. 228, 22. *βαθυτέρα τῷ ἄνθει καὶ τῇ βαφῇ*, quod vertit *flore tincturaque pressior*.

228, 5. *τοῖς* (inepte *ταῖς* margo Gesn.) *χλίδωσι* scripsi pro *τοῖς χλίδοσι*.

8. *γινόμενας*] Immo *γενομένας*.

9. *χοιόμενος*] Corrige *ἐπιχοιόμενος* ex p. 234, 7. quod reddidit L. *linitus super*.

10. *ἐν τῷ νόμῳ*] Vide Exodi 24, 10.

Μωυσῆ] Epiphanius *Μωυσεῖ* scripserat.

11. Verba *καὶ δοθεῖσαν νομοθεσίαν*, quae om. L., delenda sunt, orta ex dittographia praecedentium verborum *ὀφθεῖσαν ὀπτασίαν*. Confusa haec infra p. 234, 28.

12. Pro *πεφυκέναι λέγεται*, quod legebatur, *λέγεται πεφηνέναι* est p. 234, 29. Recte *πεφηνέναι*, sed delendum *λέγεται*. Veram totius loci scripturam expressit L.

15. *περὶ Ἀμαθοῦντα οὐ τὴν ἐν Κύπρῳ*] *τὴν* pro *τοὺς* correxit Gesn. in margine idemque *οὐ* deleri voluit.

Apud Anastasium *παρὰ Ἀμαθουντίου* (i. e. *Ἀμαθοῦντι οὐ*) *Κύπρον*. Particulam *οὐ* etiam L expressit, *apud Amathunta*, non quae in Cypro est, sed naturam littam mathusiorum generatio multiplex habetur, ubi corruptam scripturam codicis

infeliciter interpolavit Foggini, *sed naturaliter Amathusiorum*, qui in praecedentibus verbis aliquid excidisse coniecit, quod sic supplet, *non apud Amathunta quae trans Iordanem est* [quam Iosephus aliique memorant], *sed quae in Cypro est*, cui rationi non solum alterum illud “*sed*”, quod post verba illa sequitur, sed etiam res ipsa repugnat. Nam si clarissimum Amathuntis Cypriae nomen intelligendum erat, nihil caussae erat cur Epiphanius, qui ipse in Cypro insula versabatur, caveret ne quis de altera illa Amathunte cogitaret. Quamobrem collatis proximis Epitomes verbis, ἀλλ’ ἔστι γένος πολὺ καλούμενον Ἀμαθούσιον, sic potius haec restituenda videntur, καὶ περὶ Ἀμαθούντα, οὐ τὴν ἐν Κύπρῳ, ἀλλ’ ἑτέραν τινά· ἔστι γὰρ γένος πολὺ καλούμενον Ἀμαθούσιον. quae fortasse sic verterat vetus interpres, *sed aliam: nam Amathusiorum generatio multiplex habetur. Amathusiorum* dicit quia in codice quo utebatur Ἀμαθουσίῳν pro Ἀμαθούσιον scriptum erat. Noverat Epiphanius frequens esse genus lapidum, smaragdo similium, qui Amathusii vocentur, sed noverat etiam non reperiri illos circa Amathuntem Cypriam, bene sibi cognitam: ex quo colligit nomen ab alio loco cognomine derivatum esse. Ἀμαθούσιον in libro suo legit Hieronymus, qui ad Iesaiæ c. 54., ut monet Foggini, “*smaragdum reperitur in fontibus Thermodontis fluminis et vocatur ἀμαθούσιος*”. Nam sic vulgatum *grammatias* ex cod. Ambrosiano correxit Vallarsius. 19. ἔχοντι φλέβας τετραστίχους] Haec non expressit L. Scribendum ἔχουσα cum Gesnero. Similiter infra lin. 33. dixit ἔχει γραμμὰς μέσας. 20. ὡς δὲ τοῦτο ἠκούσαμεν εἶναι φαντασίας] Verba manifeste corrupta, pro quibus L *delectantur autem phantasiae (id est speculationes) huic incidere* (nam sic haud dubie corrigendum pro *insidere*). Videtur igitur legisse *τέρπονται δὲ αἱ φαντασίαι ταύτῃ ἐντυχεῖν*, ut *τέρπεσθαι τῷ λίθῳ τούτῳ* dictum est infra p. 230, 32. Nihil proficuitur Gesneri coniectura *καὶ ταύτην ἄκος εἶναι φαντασμάτων οἱ μυθολόγοι λέγουσιν*. Nam hoc infra demum dicitur de alia specie lin. 29. 23. 24. τῷ ὄρει τῆς Ἰδῆς ἐν τῇ Φρυγίᾳ] *Idae montis, qui est in Phrygia* L, unde fortasse τῷ post Ἰδῆς addendum. 26. ὁμοιάζουσα τῇ ἀπὸ τοῦ αἵματος] *porphyreas t̄hs ἀπὸ τοῦ αἵματος* margo Gesneri. *similis san-*

guini cochleae L, quod est ὁμοιάζουσα τῷ ἀπὸ τοῦ κόχλου αἵματι. Quod Gesnerus coniecit, sic dici debebat, ὁμοιάζουσα πορφύρα τῇ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ κόχλου. 25. διαυγεστέρα μᾶλλον ὡσπερ] Scribendum διαυγεστέρα δὲ μᾶλλον καὶ ὡσπερ ex L. 26. ξανθοτέρα] βαθυτέρα margo Gesneri. *rubicundior* L. 29. ἄλλη δὲ κρυστάλλον] Ante haec verba nonnulla omisit Epitomator, servata ab L. 30. φαντασιῶν] φαντασμάτων margo Gesneri, frustra. 32. γῆν] *lacumque consistunt* addit L, quod est καὶ λίμνην οἰκοῦσιν. Legebatur ὁ παλαιὸς, quod corruptum ex ὁ ὀπάλλιος (*appalius* L), de quo videnda Foggini annotatio. Hoc igitur restitui.

229, 1. ἀφρῶ θαλάσσης] Post haec iterum nonnulla omisit Epitomator, quae servavit L. 4. λιγύριον] λιγκούριον Gesn. in marg. frustra. De hoc lapide plurima quae dixerat Epiphanius, servata in L, uterque Epitomator omisit.

8. λαγκούριον — λαγούριον] *laugurinum* — *ligguriorum* L, ubi v. Foggini annotatio. 7. τάχα τοῦτο οἶμαι] καὶ τάχα οἶμαι τοῦτο εἶναι ap. Salmas. ad Solinum p. 63. ex codice, ut ait. Scribendum τοῦτο εἶναι οἶμαι vel τοῦτο οἶμαι εἶναι.

16. βαθὺς — πορφυρίζων] βαθύτερος — ὑποπορφυρίζει margo Gesneri. 21. ὁ δὲ δεύτερος ῥοδινός, ὁ τρίτος νάτιβος, ὁ τέταρτος λέγεται χαννιαῖος] Intactum reliqui vitiosum accentum ῥοδινός, quod ῥόδινος scribendum foret, nisi et hoc nomen et duo proxima valde suspecta essent. Nam in L pro his legitur, *est et alius qui vocatur Rhodaeus, alius Orpalius*.

22. ὁ δὲ πέμπτος περίλευκος] Sic margo Gesn. ex lin. 32. pro περιλεύκιος. In L *rursus alius perileutius*. Anastasius haec nomina omisit, sed in sequentibus plura excerpit quam prioris Epitomes auctor. 27. ἐνειλίση] Rectum quod restitui ἐνειλήση expressit L, *involvens*. *περιειλήσας* est p. 235, 23. In proximis Epitomator nonnulla omisit ad sensum necessaria, quae sunt in L et partim servata etiam in Anastasii Epitome.

32. ὁ (ὁ ego addidi) περίλευκος] Iterum *perileutius* L, ut lin. 22. Vereor igitur ne aliud nomen lapidis fuerit quam περίλευκος.

230, 2. ἐλέφαντος Gesn. in marg. pro ἐλεφαντίνου. Verba μαρμάρου — ἐλέφαντος om. L et Anastasius. 3. τὴν Σκυθίαν] Plurale τὰς Σκυθίας expressit L, cuius scripturam confirmat

Anastasius, qui τὰς Σκυθικὰς χώρας posuit. 12. ἀμφικόχλω] “θαλάσσης vel θαλασσίω κόχλω, vel potius αἵματι κόχλον, ut supra in sexto lapide.” GESN. Fallitur. 14. Pro χρυσόφυλλον restitui χρυσοβήρουλλον ex L, quod coniecerat Gesn. in margine. 15. ἐν τῇ φρεάτιδι πέτρα] Legebatur ἐν τῷ φρεάτι διπέτρῳ. in puteali petra L. Recepi quod p. 236, 2. legitur ἐν τῇ φρεάτιδι πέτρα. Rectior adiectivi forma φρεατίτιδι vel φρεατιαία est. 16. τεῖχος] χεῖλος p. 236, 2. litus L. Ἀχαιμενίτιδος] Achaemenidis L. 17. τὸ φρέαρ ἐκεῖνο Ἀχαιμενίτιδα] puteum illum petrae Achaemenida L. Nam sic codicis scripturam petere achamenide correxit Foggini. 18. Κύρου] Immo Καμβύσου, ut monet Foggini. 19. Ἀχαιμένους (voluit Ἀχαιμένης) Gesn. in margine pro Ἀχαιμενεός. Achaemeneus L. χρυσόπαστος] “Id est aureis punctis conspersus, Malim χρυσόπρασος, quae gemma colore porri succum refert, auro intervenientibus guttis, unde similiter ab auro, ut chrysolithus, nomen accepit, non chrysolitho tamen, sed beryllo, de qua mox agetur, cognata.” GESN. chrysopasus L. 23. Ante ἔχων εἶδος quae vel exciderunt vel omisit Epitomator expressit L et aeris, amethysti et pederotis (corrige paederotis). 26. ἀνακλάσαι Gesn. pro ἀνακαλέσαι 29. κηρῶ] coralli L. 231, 1. ἐκπτώματα (quod expressit L) Gesn. in marg. pro ἐκπτώματα. 4. ἕδατος ἀταίκτου] Corruptum ἀταίκτου. ex guttis aquae L: unde restitui ἕδατος στακτοῦ. 6. ἐστὶ συνεδιαζόμενος] ἐστὶ συνδυαζόμενος vel ἐστὶν ὁμοιαζόμενος Gesnerus. In L est, eo quod ungues (corr. unguis cum Fogg.) urbanorum virorum instar sunt (corr. sit cum Fogg. vel est) marmoris quadam mixtione sanguinis obrubescit (corr. obrubescens cum Fogg.). Quae Salmasius in Solin. p. 396. codicis veteris ope sic se emendasse dicit, μαρμάρῳ ἐστὶ συνερυθριαζόμενος σὺν τῇ τοῦ αἵματος ιδέα. 9. τὸ καθαρὸν τῆς λευκότητος] τὸ ἀκριβὲς τῆς λειότητος Gesn. in marg. frustra. 231, 25. ὅς ἦν ὁ δηλωθεὶς] ἦτοι ὁ δηλωθεὶς G (i. e. Gesnerus) in marg. 232, 27. πέταλον G in marg. pro πέπλον. 29. ἐγκαταλεχθῆναι] ἐγκατακλεισθῆναι G in marg. 233, 17. πυρωπὸς Gr. (i. e. Gretseri editio)] πυρρωπὸν

P (i. e. Petavii editio). Recta scriptura est supra p. 225, 22. Masculino utitur intellecto λίθος. πυρρωτός margo Gretseri.

234, 1. οἰδήματα] δήγματα m. Gr. 3. γινομένας] γενομένας Gr. 3. ἐπιχρισμένοι] ἀποχρισμένοι Gr., sed illud in marg. γρ. ἐπιχρισμένας margo P. 4. ἐρυθρός Gr.] ἐρυθρόν P. 8. πολλούς] καὶ πολλούς Gr. 10. ὁ τριβόμενος secluserit Gr. qui articulum servare debebat, qui legitur supra p. 226, 23. In marg. P γρ. τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀνιέμενον 11. πινόμενος Gr.] πινόμενον P. 16. ὄξυφοίνικος] ὄξυφοίνιστος P. V. ad p. 227, 16. 19. δίκη] δίκης Gr., sed δίκη margo. σπινθηρακίζων Gr. ut margo P] σπινθηροκίζων ῥακίζων P. 20. καταπαύεται] καταπαυόμενος m. Gr. 23. καλυφθῆ] καταλυφθῆ Gr., sed margo καλυφθῆ. αὐγὴ Gr.] αὐτῆ P. 24. φαίνεται] φαίνει Gr. ut margo P “ἄλ. φαίνει”. 28. ἡ ἐν Gr.] ἡ om. P. 31. Θερμόδοντος] μερμόδοντος Gr., sed θερμόδοντος (sic) margo. 31. Ἀμαθοῦντι οὐ Κύπρον] ἄλ. Μαθουντίου Κύπρον margo P. Ἀμαθουντίω Κύπρον Gr. Ἀμαθουντίου manifestum est nihil aliud esse quam Ἀμαθοῦντι οὐ, de quo supra dixi ad p. 228, 16.

235, 1. Σκυθίας] Συρίας margo Gr. 3. Δαῦνεις] Δαῦνες margo Gr. Dauni L. 11. ἄρονος Gr.] ἀνθρώπους P. ἄρνας margo P et margo Gr. agnos L. καὶ ἐκδείραντες Gr. et L] Aberat καί. 16. ἄρονος Gr.] ἄρονος P. ἐν δὲ Gr.] ἐν τε P. 18. σκοπεύσαντες] σκοπήσαντες Gr. 19. οὕτω add. Gr., om. P. 26. τικτούσαις Gr. ut (prae-fixo ἄλ.) margo P] τεκούσαις P. 31. Ἀμέθυστος] Ἀμέθυστος Gr. ἴσος ἀμέθυστος margo Gr.

236, 2. φρεάτιδι] Ἀφραιτίδι Gr. ut (prae-fixo ἄλ.) margo P. φρεάτιδι P et margo Gr. Conf. ad p. 230, 16. παρὰ] πρὸς Gr. Ἀχαιμενίδος restitui ex p. 230, 16. μενίδεος P. ἄλ. ἀχαιμενίδος margo P. ἀχαιμενίδος Gr. 4. Ἀχαιμενίδα] ἀχαιμενίδα P, Gr. Ἀχαιμενίδα est p. 230, 18. τριβόμενος Gr.] τριβόμενον P. στομαχικοῖς] στοχαστικοῖς Gr., sed margo “στομαχικοῖς haud dubie leg.” 6. Βηρούλιον Gr.] Βαρίλλιον P. γλανκίζων] ἄλ. γλυνκίζων margo P. 7. τέρματα margo Gr. “ex Hesychio”. σπέρματα P, Gr. τέρμα p. 230, 24. 8. ξανθός scripsi pro ξανθόν.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΩΝ.

10/11/55

10/11/55 12 17 18 19 20 21 22

10/11/55

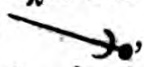
ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΩΝ.

1. Εἴ τις δὲ θέλει τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εἰδέναι τὰ πρὸς πολυπειρίαν μέρη, λέγω δὴ περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν, τούτῳ τῷ ὑπομνηστικῷ ἐντυγχάνειν μὴ κατοκνεῖτω. καὶ πρῶτον μὲν δεῖ εἰδέναι τὸν φιλόλογον πόσα τυγχάνει ἐν ταῖς προφητείαις μέρη. εἰς δέκα γὰρ διήρηνται θεωρίας αἱ προφητεῖαι, οὕτως περιέχουσαι· διδασκαλίας, θεωρίας, προτροπὰς, ἀπειλὰς, ὀλοφνημοὺς, θρήνους, εὐχὰς, ἱστορίας, προρρήσεις. πα-
10 ράκεινται δὲ ταῖς αὐταῖς προφητείαις σημεῖα ταῦτα, **∨** περὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ προτέρου λαοῦ. **∩** περὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ κατὰ σάρκα νόμου. **∪** περὶ τῆς καινῆς διαθήκης. **Ε** περὶ τῶν ἐθνῶν κλήσεως. **+** περὶ Χριστοῦ. **§** περὶ ἐπαγγελιῶν τοῦ προτέρου λαοῦ.
15 **ζ** περὶ τῆς ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἀσαφείας. **∇** περὶ μελλόντων προγνώσεως.

2. Ἐπειδὴ δὲ τινες κατὰ προσῳδίαν ἔστιξαν τὰς γραφὰς, καὶ περὶ τῶν προσῳδιῶν τάδε· ὀξεῖα, δασεῖα, βαρεῖα, ψιλὴ, περισπωμένη, ἀπόστροφος, μακρά, 20
159 ὑφέν, βραχεῖα, ὑποδιαστολή. ὡσαύτως καὶ περὶ τῶν λοιπῶν σημείων, περὶ ἀστερίσκου **×**. ὁ ἀστερίσκος οὗτος ἐνθα παράκειται, σημαίνει τὸ ἐμφερόμενον

ῥῆμα ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κεῖσθαι καὶ ἐμφέρεσθαι παρὰ
 Ἀκύλα καὶ Συμμάχῳ, σπανίως δὲ καὶ παρὰ Θεοδοτίωνι.
 οἱ δὲ ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνευταὶ παρῆκαν καὶ οὐχ ἡρ-
 μήνευσαν, ὡς δισσολογουμένων τῶν τοιούτων λογίων
 5 καὶ ἐκ περισσοῦ ἀναγινωσκομένων. λεκτέον δὲ διὰ βρα-
 χείας λέξεως, εἰς τὸ ἀπὸ ταύτης περὶ τῶν λοιπῶν σε-
 γνῶναι. κεῖται ἐν ἀρχῇ τῆς Γενέσεως “οὐαεεὶ Ἀδὰμ Β
 σαλωεῖμ σαμηωθσανᾶ,” ὃ ἐρμηνεύεται, ᾧ καὶ Ἀκύλας
 ἠκολούθησε “καὶ ἔζησεν Ἀδὰμ τριάκοντα ἔτος καὶ ἑνα-
 10 κόσια ἔτος”. ὅθεν οἱ ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνευταὶ ἐξ
 Ἑβραίων ὁρμώμενοι καὶ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὴν τε τῶν
 Ἑβραίων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀκριβῶς πε-
 παιδευμένοι φωνῆν, οὐ μόνον τὴν ἐκ τῆς Ἑβραϊδος εἰς
 Ἑλληνίδα ἠρμήνευσαν γραφὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ
 15 Ἑβραϊδί διὰ δισσολογίας ἐκφωνουμένην διάλεκτον τῇ
 τρανότητι ἐρμηνεύοντες παρήγαγον. καὶ ἀντὶ τοῦ εἰς C
 δύο τόπους κεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ ἔτους ἐνὶ τόπῳ χρη-
 σάμενοι τὴν δοκοῦσαν εἶναι βόμβησιν εἰς λειότητα με-
 τέβαλον φήσαντες “ἔζησε δὲ Ἀδὰμ τριάκοντα καὶ ἑνα-
 20 κόσια ἔτη,” οὔτε ἔλλιπες τι ποιήσαντες τῷ λόγῳ, ἀλλὰ
 καὶ εἰς τρανότητα κατέστησαν τὴν ἀνάγνωσιν, ὅπερ ἐν
 τῇ Ἑβραϊδί οὐ δύναται διὰ τῆς συνταμίας λέγεσθαι οὐ-
 τως ὡς οἱ ἑβδομήκοντα δύο λέγουσιν, ὅτι ἔζησεν Ἀδὰμ
 τριάκοντα καὶ ἑνακόσια ἔτη, οὔτε τῇ Ἑλληνίδι, ὡς ὁ
 25 Ἀκύλας ἠρμήνευσεν ἐξ ἐπιπολῆς λέγων “ἔζησεν Ἀδὰμ
 ἑνακόσια ἔτος καὶ τριάκοντα ἔτος”. ὁρᾷς γὰρ, ᾧ φιλο- D
 λόγε, ὡς ἀπρέπειαν παρέχει τῷ λόγῳ, οὐ τῇ τρανότητι
 τοῦ λόγου προσέχων, ἀλλὰ τῇ τῆς δευτερολογίας ἀκρι-
 βείᾳ. καὶ ἔδοξε τοῦτό τισι παρὰ μὲν τοῖς ἑβδομήκοντα
 30 δύο ἔλλιπῶς κεῖσθαι, παρὰ δὲ Ἀκύλα καὶ Συμμάχῳ καὶ
 ἄλλαις ἐκθέσεσιν ἔλλιπῶς ἠρμηνεῦσθαι. ὅπερ οὐδὲ παρὰ
 τοῖς ἑβδομήκοντα δύο ἐνέλιπεν. ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν περὶ
 Ἀκύλαν μετὰ καὶ τῆς κακοφωνίας περισσῶς κεῖται ἐν

δυοὶ τόποις ἀνθ' ἑνός, τουτέστιν ἀντὶ τοῦ ἔτη, ἔτος
 160 καὶ ἔτος. διὰ τοῦτο ἐν ἐνὶ τόπῳ τὸ τοῦ ἔτους ὄνομα
 οἱ ἑβδομήκοντα δύο παρέλιπον. ἐλθόντων δὲ μετέπειτα
 τῶν περὶ Ἀκύλαν καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἑβδομήκοντα δύο
 παραλειφθέντα ἐκδεδωκότων, ἐδόκουν εἶναι περιττότερα. 5
 Ὡριγένης δὲ μετὰ ταῦτα ἐλθὼν ἀποκατέστησε μὲν ἐκά-
 στῷ τόπῳ τὸν ἐλλείποντα λόγον, παρέθετο δὲ αὐτῷ
 τὸν ἀστερίσκον, οὐχ ὡς χρείας οὔσης τοῦ πάντως ζητη-
 θῆναι τὸν λόγον· περιττός γάρ ἐστιν· ἀλλ' ἵνα μὴ πα-
 ραλείψῃ Ἰουδαίοις καὶ Σαμαρείταις ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν 10
 ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις θείων γραφῶν, μηδενὸς ἐπι-
 B ληψίμου πράγματος ὑπάρχοντος κατὰ τῆς πίστεως ἐν
 τοῖς ἀπεστερημένοις λόγοις. περιττοὶ γάρ εἰσι καὶ δις-
 σολογούμενοι, ὡς ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως ἐδιδάξαμεν, περὶ
 τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς αὐτοῦ ζωῆς· ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ βρα- 15
 χυτάτου λόγου δυνατόν σε τοῖς λοιποῖς ἐπιστῆναι λό-
 γοις, ἐνθα οἱ ἀστερίσκοι παράκεινται. ἵνα δὲ καὶ τοῦτο
 μάθῃς, διὰ τί ἀστερίσκους παρέθετο τοῖς λόγοις τού-
 τοις, ἀφθόνως καὶ τοῦτο λέξομεν. ἐπίστασαι τοῦτο, ὃ
 ἀχροατὰ, ὅτι ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ οἱ ἀστέ- 20
 ρες εἰσι, κἂν τε ὑπὸ νεφελῶν ἢ ἡλίου καλυφθῶσι. τούτῳ
 C τῷ νοήματι ὁ τὸν ἀστερίσκους παραθεῖς ἐποίησεν, ἵνα
 σοι δείξῃ ὅτι οἱ λόγοι οἷς παράκεινται οἱ ἀστερίσκοι
 πεπήγασι μὲν ἐν ταῖς Ἑβραϊκαῖς λέξεσιν, ὡσπερ οἱ
 ἀστέρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ἐκαλύφθησαν 25
 δὲ ὑπὸ τῆς τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνείας, ὡσπερ οἱ
 ἀστέρες ὑπὸ τῶν νεφελῶν καλύπτονται. αὕτη ἢ ὑπό-
 θεσις τοῦ ἀστερίσκου.

3. Τοῦ δὲ ὀβελοῦ τὸ διήγημα τοῦτον ἔχει τὸν τρό-
 πον. ὀβελὸς οὗτός ἐστιν ὁ παρακείμενος , πα- 30
 ραπλησίως γράφεται τῇ καλουμένῃ γραμμῇ. ὀβελὸς δὲ
 κέκληται κατὰ Ἀττικὴν χρῆσιν, ἄλλοις δὲ καλεῖται δόρυ,
 D ὃ ἐστὶ λόγχη. παρετέθη δὲ ταῖς τῆς θείας γραφῆς

λέξεσιν ταῖς παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνευταῖς
 κειμέναις, παρὰ δὲ τοῖς περὶ Ἀκύλαν καὶ Σύμμαχον μὴ
 ἐμφερσομέναις. ἀφ' ἑαυτῶν γὰρ οἱ ἑβδομήκοντα δύο ἐρ-
 μηνευταὶ ταύτας τὰς λέξεις προσέθηκαν, οὐκ εἰς μάτην,
 5 ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ὠφέλειαν. ταῖς γὰρ ἑλλιπῶς ἐχούσαις
 λέξεσι προστεθεικότες εἰς σαφήνειαν τὴν ἀνάγνωσιν
 παρήγαγον, ὡςθ' ὑπολαμβάνειν ἡμᾶς καὶ εὐμοίρους αὐ-
 τοὺς γεγενηῖσθαι πνεύματος ἁγίου. ὧν γὰρ οὐκ ἦν χρεία
 δισσολογεῖν παρῆκαν. ὅπου δὲ χωλὸν ἐδόκει τὸ ῥῆμα 161
 10 εἶναι εἰς Ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταφερόμενον, ἐκεῖ τὴν
 προσθήκην ἐποίησαντο. θαυμάσαι δὲ ἔστιν ἐπὶ τούτῳ
 καὶ μὴ τολμᾶν μέμψιν ἐπάγειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔπαινον
 ὡς ἐκ βουλῆς Θεοῦ γεγενημένον συνιέναι τὸν εὐλαβῆ.
 Ἐβδομήκοντα δύο γὰρ ὄντες τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἐν
 15 τῇ Φαρίᾳ νήσῳ, καλουμένη δὲ ἄνω γῆ, ἀντικρὺ τῆς
 Ἀλεξανδρείας ἐν λ' καὶ ἕξ οἰκίσκοις, ζυγὴ ζυγὴ κατὰ
 οἰκίσκον, ἀφ' ἑωθεν ἕως ἑσπέρας συγκλειόμενοι, καὶ τὸ
 ἑσπέρας ἐν τριάκοντα ἕξ σκαφιδίοις περαιούμενοι, εἰς
 τὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου παλάτιον, καὶ μετ' Β
 20 αὐτοῦ ἐστιώμενοι, καὶ κατὰ ζυγὴν ἐν κοιτῶσι τριάκοντα
 ἕξ καθεύδοντες, εἰς τὸ μὴ συνδυάσαι μετ' ἀλλήλων, ἀλλ'
 ἀνοθεύτως ἐρμηνεῦσαι, οὕτως διετέλουν. τοὺς γὰρ προ-
 ειρημένους τριάκοντα ἕξ οἰκίσκους ὁ ῥηθεὶς Πτολεμαῖος
 κατασκευάσας ἐν τῷ πέραν εἰς τὴν νῆσον, διπλοῦς τε
 25 αὐτοὺς ποιήσας δύο δύο ἐνέκλεισεν, ὡς ἔφην, καὶ παι-
 δας δύο ὑπηρετεῖν αὐτοῖς ἅμα ἐνέκλειεν, ὀψοποιίας ἐνε-
 κεν καὶ ὑπηρεσίας, μετὰ καὶ ταχυγράφων. ἀλλ' οὐδὲ
 θυρίδας τοῖς οἰκίσκοις ἐκείνοις ἐκ τῶν τοίχων ἐποίη- C
 σεν, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν δωματίων τὰς καλουμένας ἀνα-
 30 φωτίδας ἀνέφξεν. οἱ δὲ οὕτως διάγοντες ἀπὸ πρωῖθεν
 ἕως ἑσπέρας ὑπὸ κλειδα συγκεκλεισμένοι οὕτως ἡρμή-
 νευσαν. ἐκάστη δὲ ζυγὴ βιβλος μία ἐπεδίδοτο, ὡς εἰπεῖν
 ἢ βιβλος τῆς τοῦ κόσμου Γενέσεως μιᾶ ζυγῆ, ἢ Ἐξοδος

τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, τῆ ἄλλη ζυγῆ, Δευτικῶν τῆ ἄλλη, καὶ καθεξῆς ἄλλη βίβλος τῆ ἄλλη. καὶ οὕτως αἱ εἴκοσι ἐπτὰ βίβλοι αἱ ῥηταὶ καὶ ἐνδιάθετοι, εἴκοσι δὲ καὶ δύο κατὰ τὴν τοῦ ἀλφαβήτου παρ' Ἑβραίοις στοιχείωσαι ἀριθμοῦμεναι, ἡρμηγνέθησαν. 5

4. Εἴκοσι γὰρ καὶ δύο ἔχουσι στοιχείων νοήματα, πέντε δὲ εἰσιν ἐξ αὐτῶν διπλοῦμεναι. τὸ γὰρ κὰφ ἔστι διπλοῦν, καὶ τὸ μέμ καὶ τὸ κουν καὶ τὸ φῖ καὶ τὸ ζάδε. διὸ καὶ αἱ βίβλοι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εἴκοσι δύο μὲν ἀριθμοῦνται, εἴκοσι ἐπτὰ δὲ εὐρίσκονται, διὰ τὰ 10 πέντε ἐξ αὐτῶν διπλοῦσθαι. συνάπτεται γὰρ ἡ Ρουθ τοῖς Κριταῖς, καὶ ἀριθμεῖται παρ' Ἑβραίοις μία βίβλος. συνάπτεται ἡ πρώτη τῶν Παραλειπομένων τῆ δευτέρᾳ, καὶ λέγεται μία βίβλος. συνάπτεται ἡ πρώτη τῶν Βα- 162 σιλειῶν τῆ δευτέρᾳ, καὶ λέγεται μία βίβλος. συνάπτε- 15 ται ἡ τρίτη τῆ τετάρτῃ, καὶ λέγεται μία βίβλος. οὕτως οὖν σύγκεινται αἱ βίβλοι ἐν πεντατεύχαις τέτταρσι, καὶ μένουσιν ἄλλαι δύο ὑστεραῦσαι, ὡς εἶναι τὰς ἐνδιαθέτους βίβλους οὕτως, πέντε μὲν νομικὰς, Γένεσιν, Ἐξοδον, Δευτικὸν, Ἀριθμοὺς, Δευτερονόμιον· αὕτη ἡ πεν- 20 τάτευχος καὶ ἡ νομοθεσία. πέντε γὰρ στιχήρεις, ἡ ταῦ Ἰωβ βίβλος, εἶτα τὸ Φαλτήριον, Παραοιμία Σολομῶντος, Ἐκκλησιαστής, Ἄισμα ἁσμάτων. εἶτα ἄλλη πεντάτευχος τὰ καλούμενα Γραφεῖα, παρὰ τισι δὲ Ἀγιόγραφα λεγό- B μενα, ἅτινά ἐστιν οὕτως· Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ βίβλος, Κριτῶν 25 μετὰ τῆς Ρουθ, Παραλειπομένων πρώτη μετὰ τῆς δευτέρας, Βασιλειῶν πρώτη μετὰ τῆς δευτέρας, Βασιλειῶν τρίτη μετὰ τῆς τετάρτης. αὕτη τρίτη πεντάτευχος. ἄλλη πεντάτευχος, τὸ δωδεκαπρόφητον, Ἡσαΐας, Ἱερემίας, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ. καὶ αὕτη ἡ προφητικὴ πεντάτευχος. ἔμειναν δὲ 30 ἄλλαι δύο, αἵτινες εἰσι τοῦ Εσδρα, μία καὶ αὕτη λογιζομένη, καὶ ἄλλη βίβλος ἡ τῆς Ἐσθῆρ καλεῖται. ἐπληρώθησαν οὖν αἱ εἴκοσι δύο βίβλοι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἴκοσι

δύο στοιχείων παρ' Ἑβραίοις. αἱ γὰρ στιχῆρεις δύο βίβλοι, ἢ τε τοῦ Σολομῶντος, ἢ Πανάρετος λεγομένη, καὶ ἡ C τοῦ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ Σειράχ, ἐκγόνον δὲ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ καὶ τὴν σοφίαν Ἑβραϊστὶ γράψαντος, ἦν ὁ ἐκγονος αὐ- 5 τοῦ Ἰησοῦς ἐρμηνεύσας Ἑλληνιστὶ ἔγραψε. καὶ αὗται χρήσιμοι μὲν εἰσι καὶ ὠφέλιμοι, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ρη- τῶν οὐκ ἀναφέρονται. διὸ οὐδὲ ἐν τῷ ἀρῶν ἀνετέθησαν, τουτέστιν ἐν τῇ τῆς διαθήκης κιβωτῷ.

5. Ἀλλὰ καὶ ἔτι τοῦτό σε μὴ παρέλθοι, ὦ φιλό- 10 καλε, ὅτι καὶ τὸ Ψαλτήριον διεῖλον εἰς πέντε βιβλία οἱ Ἑβραῖοι, ὥστε εἶναι καὶ αὐτὸ ἄλλην πεντάτευχον. ἀπὸ D γὰρ πρώτου Ψαλμοῦ ἄχρι τεσσαρακοστοῦ μίαν ἐλογί- σαντο βίβλον. ἀπὸ δὲ τεσσαρακοστοῦ πρώτου ἄχρι τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου δευτέραν ἠγήσαντο. ἀπὸ ἑβδομη- 15 κοστοῦ δευτέρου ἕως ὀγδοηκοστοῦ ὀγδόου τρίτον βιβλίον ἐποίησαντο. ἀπὸ δὲ ὀγδοηκοστοῦ ἐνάτου ἕως ἑκατοστοῦ πέμπτου τετάρτην ἐποίησαν. ἀπὸ δὲ ἑκατοστοῦ ἕκτου ἕως τοῦ ἑκατοστοῦ πενηκοστοῦ τὴν πέμπτην συνέθη- καν. ἕκαστον γὰρ ψαλμὸν ἔχοντα ἐν τῷ τέλει “εὐλογη- 20 τὸς κύριος γένοιτο γένοιτο,” τέλος εἶναι βιβλίου ἐδι- καίωσαν. εὐρίσκεται δὲ τοῦτο ἐν τε τῷ τεσσαρακοστῷ καὶ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ καὶ ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ 163 ὀγδόῳ καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ πέμπτῳ. ἐν δὲ τῷ τέλει τῆς πέμπτης βίβλου ἀντὶ τοῦ “εὐλογητὸς κύριος γένοιτο γένοιτο” τέθειται τὸ “πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν κύριον, 25 ἀλληλουία”. αὗται τοίνυν αἱ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ βίβλοι, εἴκοσι δύο δὲ ἀριθμούμεναι μετὰ καὶ τοῦ Ψαλτηρίου, καὶ τῶν ὄντων ἐν τῷ Ἱερειῖα, φημὶ δὲ καὶ τῶν Θρή- νων αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπιστολῶν Βαροῦχ, εἰ καὶ οὐ κεῖν- ται ἐπιστολαὶ παρ' Ἑβραίοις, ἢ μόνον ἢ τῶν Θρήνων 30 τῷ Ἱερειῖα συναφθεῖσα, τὸν τρόπον ὃν εἶπομεν ἠρμη- νεύθησαν κατὰ περίοδον ἐκάστη ζυγῇ ἐρμηνευτῶν ἐπι- διδόμεναι, καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ζυγῆς τῇ δευτέρᾳ, καὶ B

πάλιν ἀπὸ τῆς δευτέρας τῆ τρίτη, καὶ οὕτως παρῆλθον
κελεύουσαι ἐκάστη τριακονταεξάκις ἐρμηνευθεῖσαι, ὡς
ἄδεται λόγος, καὶ εἴκοσι δύο τῶν Ἀποκρύφων.

6. Ὅτε δὲ ἐτελειώθησαν, ἐκαθέσθη ὁ βασιλεὺς ἐπὶ
θρόνου ὑψηλοῦ, καὶ τριάκοντα ἐξ ἀναγνώσται ἐχοντες 5
ἐκάστης βίβλου τὰ τριάκοντα ἐξ ἰσότυπα, ἐξ ὧν εἷς
ἔχων τῆς βίβλου τῆς Ἑβραϊκῆς ἀντίγραφον. ἐνὸς δὲ
ἀναγινώσκοντος ἀναγνώστου καὶ τῶν ἄλλων ἐπεχόντων,
οὐχ ἠύρεθη διαφωνία, ἀλλὰ Θεοῦ θαυμασίον ἔργον εἰς
τὸ γνωσθῆναι ὅτι πνεύματος ἁγίου ἐχοντες δωρεὰν ἐκεῖ- 10
νοι οἱ ἄνδρες ὡμοφώνησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὅπου
προσετέθειτο λόγος, ὑπὸ πάντων ἠύρεθη προστεθειμέ-
νος, ὅπου δὲ ἀφείλοντο, πάντες ἐπ' ἴσης ἠύρεθησαν
ἀφελόμενοι. καὶ ὧν μὲν ἀφείλοντο οὐκ ἔστι χρεία, ὧν
δὲ οὐκ ἀφείλοντο ἔστι χρεία. εἰς δὲ τὸ γενέσθαι σοι 15
σαφὲς τὸ εἰρημένον, ὅτι θαυμαστῶς κατὰ Θεοῦ οἰκono-
μίαν καὶ ἐκ συμφωνίας πνεύματος ἁγίου συμφώνως ἡρ-
μήνευσαν, καὶ πρὸς ἀλλήλους οὐ διηρέθησαν, παρέξω
σοὶ διὰ μακροῦ λόγου τὴν τούτων ἀπόδειξιν, ὡς ἂν ἐκ
D τούτου γνοῦς καὶ πεισθεῖς συναίνεσης τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ. 20
ἐν τῷ ἑκατοστῷ τεσσαρακοστῷ ψαλμῷ ἔκειτο ἐν τῷ
Ἑβραϊκῷ οὕτως "Αδωναὶ ἡλιχὰ καριθὶ ἰσμαῆλ ἰεββιτὰ
ἀκώλ," ἃ ἔστιν ἐρμηνευόμενα "κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ,
εἰσάκουσόν μου· πρόσχες τῇ φωνῇ". ὅρα οὖν πῶς χω-
λὸν εὐρίσκεται. οἱ δὲ ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνευταὶ προσ- 25
τεθεικότες τὸ "τῆς δεήσεώς μου" εὐχώλαντον ἐποίησαν
τὸν στίχον, καὶ ἠρμήνευσαν "κύριε, ἐκέκραξα πρὸς σέ,
εἰσάκουσόν μου· πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου".
καὶ ὅρα πῶς εὐδιόρθωτος ἄδεται ὁ ψαλμός. ἐπίστηθι
161 τοίνυν ἀπὸ τοῦ βραχυτάτου λόγου τοῖς ὁμοίοις αὐτῶν 30
κατὰ τὴν προσθήκην πανταχοῦ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐρμη-
νευτῶν κειμένοις, ὅτι καλῶς οἱ λόγοι προσετέθησαν εἰς
φράσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν μελλόντων ἐθνῶν εἰς τὴν τοῦ

θεοῦ πίστιν ἄγεσθαι, καὶ τὴν ἐκ τῶν θείων λόγων τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης κτᾶσθαι ζωῆς κληρονομίαν.

7. Τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ ὁ Ὠριγένης καλῶς παιδῶν ἐποίησεν οὕτως καὶ περὶ τοῦ ὄβελου τὴν σημειώσιν
 5 ἐποίησατο. εἶθε οὖν καὶ τὰ ἄλλα οὕτω καλιῶς ἐποίησε. τὰς γὰρ ἕξ ἐρμηνείας καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν γραφὴν Ἑβραϊκοῖς στοιχείοις καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἐν σελίδι μιᾷ συν-
 τεθεικῶς, ἄλλην σελίδα ἀντιπαράθετον δι' Ἑλληνικῶν μὲν γραμμάτων, Ἑβραϊκῶν δὲ λέξεων πρὸς κατάληψιν
 10 τῶν μὴ εἰδόντων Ἑβραϊκὰ στοιχεῖα, εἰς τὸ διὰ τῶν Ἑλληνικῶν εἰδέναι τῶν Ἑβραϊκῶν λογίων τὴν δύναμιν. καὶ οὕτως τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτοῦ ἑξαπλοῖς ἢ ὀκταπλοῖς τὰς μὲν δύο Ἑβραϊκὰς σελίδας καὶ τὰς ἕξ τῶν ἐρμηνευ-
 τῶν ἐκ παραλλήλου ἀντιπαραθεῖς μεγάλην ὠφέλειαν
 15 γνώσεως ἔδωκε τοῖς φιλοκάλοις. εἶθε δὲ καὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ συντάγμασι μὴ παρέπεσε, καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸν κόσμον ἠδίκησε, κακῶς δογματίσας τὰ περὶ πίστεως C καὶ τὰ πλεῖστα τῶν γραφῶν κακῶς φράσας. ἀλλὰ περὶ τοῦ ὄβελου αὐθις ἐπιλήψομαι τῆς διηγήσεως. ἔφαμεν
 20 ὅτι ὁ ὄβελος λόγῃ λέγεται. ξίφος δὲ ἐστὶ τοῦτο ἀναρρητικόν. ἐνθα τοίνυν ἡ λέξις εὐρίσκειται παρὰ μὲν τοῖς ἑβδομήκοντα δύο κειμένη, ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ μὴ ἀναφερομένη, ἐκ τῆς τοῦ ὄβελου σημειώσεως τοῦ τῇ λέξει παρακειμένου δηλοῦται ὅτι ἀνήρηται ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ
 25 γεννητικοῦ τόπου, ἦτοι τοῦ ἐδάφους τῆς γραφῆς, ὡς μὴ ἐπάρχων ἐν τῷ τόπῳ τῆς βίβλου. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἀστερίσκου καὶ τοῦ ὄβελου διηγησάμην. D

8. Λοιπὸν καὶ περὶ τοῦ λιμνίσκου καὶ ὑπολιμνίσκου διηγητέον. λιμνίσκον γοῦν τὸν οὕτω γραφόμενον
 30 ὡς ἔχει τὸ προκείμενον — σημεῖόν ἐστι γραμμὴ μία μεσολαβουμένη ὑπὸ κεντημάτων δύο, εἴτουν στιγμῶν, μιᾶς μὲν ἐπάνω οὔσης, τῆς δὲ ἄλλης ὑποκάτω παρὰ
 ἰατροῖς φησιολογικῶς ἠύρησθαι φρασι καὶ ἀνομάσθαι

ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ σῶμα χειρουργίας, δύο μὲν ἀπλῶν
 τομῶν διαιρουμένων, εἴτουν τεμνομένων, μέσον δὲ τῶν
 δύο διαιρέσεων τοῦ τμηθέντος τόπου διὰ τὰς παρ' ἑκα-
 165 τέρας ἀπλῶς δύο τομὰς, ὀβελοῦ σχῆμα τοῦ σώματος
 ἀποτελοῦντος δὲ, ὃ ἐστὶ λινοῦν ῥάκος, εἰς λεπτὸν καὶ 5
 μακρὸν σχῆμα ἀποτμηθέντος ἐμβαλλομένου ἀπὸ τῆς
 μιᾶς διαιρέσεως καὶ εἰς τὴν ἄλλην διαπερῶντος. λιμνί-
 σκος ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰατρῶν καλῶς ἐκλήθη, διὰ τὸ λι-
 μνάζειν κλυζόμενον τὸν μοτὸν ἐν τοῖς τόπου ὑγροῖς.
 διὸ καὶ τοῦτο τὸ τοῦ σημείου σχῆμα τοῖς Φείοις λόγοις 10
 παρέθετο, ἵν' ὅτε σπανίως πού εὔροις ἐν τῇ τῶν ἑβδο-
 μήκοντα δύο ἑρμηνεία διαφωνοῦσαν λέξιν, οὐ μὴν παρ-
 οῦσαν, οὐδὲ προστεθειμένην ταῖς ὁμοίαις αὐτῇ λέξεσι,
 Β γνοίης ὅτι ὑπὸ μιᾶς ζυγῆς ἢ δύο αὐτῇ ἑρμηνεύθη ἢ λέ-
 ξις, διὰ τὰ παρακείμενα δύο κεντήματα. καλεῖται δὲ 15
 ταῦτα τὰ συναμφοτέρω, ἢ ὅμοια. ἵνα δὲ καὶ τοῦτο λεῖον
 σοι εἶη καὶ εὐπερίδρακτον, καὶ περὶ τούτου ἐρῶ. ὅταν
 εὔρης ὡς ἐν ἑβδομηκοστῷ ψαλμῷ ἐμφέρεται "τὸ στόμα
 μου ἀναγγελεῖ τὴν δικαιοσύνην σου, ἀναγγελεῖ τὰς δι-
 καιοσύνας σου". πάλιν δὲ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ 20
 ψαλμῷ "καὶ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ".
 ἀντὶ δὲ τούτου πρόκειται "καὶ ἔντιμον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν
 ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ". καὶ οὕτως εἰς πολλοὺς τόπους εὔροις
 οὐδὲν μὲν ἑλλιπὲς ὑπάρχον, οὐδὲ παρηλλαγμένον, ἀλλὰ
 C τὸ αὐτὸ μὲν ὑπάρχον, διαφόρως δὲ ὀνομαζόμενον, ἄς 25
 εἶναι οὐ παρὰ, ἀλλὰ συναμφοτέρως ἐκφωνοῦνται. ταῦτα
 διὰ τὸν λιμνίσκον ἐσημειώθη, ὡς παρὰ μιᾶς ζυγῆς ἢ
 δύο ἑρμηνευμένης τε καὶ εὐρισκομένης λέξεως. οὕτως
 ταῦτα καὶ περὶ λιμνίσκου εἶπομεν. τὸν αὐτὸν δὲ τρό-
 πον καὶ περὶ τοῦ ὑπολιμνίσκου δηλώσομεν. ὁ γοῦν 30
 ὑπολιμνίσκος τοιοῦτόν ἐστι σημεῖον, — — — ἀπλῆ δη-
 λονότι γραμμῇ, ὀβελοῦ τὸ σχῆμα ἔχουσα, ὑποκειμένην
 δὲ ἔχουσα στιγμῆν, ἢ γοῦν κέντημα. ἔνθα γοῦν εὔροις

τοιούτον σημεῖον, ὑπολιμνίσκου αὐτὸ γίνωσκε εἶναι. δύναμιν δὲ ταύτην ἔχει. ὅπου γὰρ εὐρεθῆ ἴσχυει τινὶ D παρακείμενος, δηλοῦται ὑπὸ μιᾶς ζυγῆς ἐρμηνευτῶν ἐξ-
 5 ἐνεχθεὶς ὁ λόγος, καθὸ ἴ μία στιγμή ὑποφαίνει. καὶ
 αὕτη ἐστὶν αὐτὸ συναμφοτέρων ἢ συνάδελφον τῆ ἴσχυει ἢ ἐπί-
 κείται. αὕτη ἐστὶν ἴ περὶ ἀστερίσκου καὶ ὀβελοῦ καὶ
 λιμνίσκου καὶ ὑπολιμνίσκου φράσις, φιλοκαλώτατε.

9. Δεῖ δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ αὐτῶν τῶν εἰρημένων τὴν
 ὑπόθεσιν δηλῶσαι. χρησιμεύσει γὰρ σοι καὶ ἡ περὶ
 10 τούτων γνώσις ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιβολῆς τῆς περὶ αὐτὸν
 διηγήσεως, ὑποδεικνύουσα τίς, πόθεν καὶ πότε, γένους
 ποίου ἕκαστος αὐτῶν ὑπῆρξε, καὶ τοῦ ἐρμηνεῦσαι τίς
 αὐτῶ γέγονεν ἡ αἰτία.

Καὶ πρῶτοι μὲν ἐρμηνεύται γέγονασι τῆς αὐτῆς 166
 15 θείας γραφῆς ἀπὸ Ἑβραϊκῆς διαλέκτου εἰς Ἑλληνίδα
 ἑβδομήκοντα δύο ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν, τὴν αὐτὴν πρῶ-
 τὴν ἐρμηνείαν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἐρμη-
 νεύσαντες· οἵτινες ἐξελέγησαν ἐκ τῶν δώδεκα φυλῶν
 τοῦ Ἰσραὴλ, ἐξ ἄνδρες κατὰ φυλὴν, ὡς ἐξέδωκεν Ἀρι-
 20 σταῖος ἐν τῷ αὐτοῦ συντάγματι. περὶ ὧν ἀνωτέρω διὰ
 τῶν ἀστερίσκων καὶ τῶν ὀβελῶν καὶ περὶ τῶν ἄλλων,
 τουτέστιν Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ λοιπῶν, ἀπὸ μέ-
 ρους διηγησάμεθα, ἐνταῦθα δὲ καὶ τὰς αἰτίας σοὶ δη- B
 λώσομεν. ὁ γὰρ μετὰ τὸν πρῶτον Πτολεμαῖον δεύτερος
 25 βασιλεύσας Ἀλεξανδρείας Πτολεμαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Φι-
 λάδελφος, ὡς προείρηται, φιλόκαλός τις ἀνὴρ καὶ φιλο-
 λόγος γεγένηται· ὅστις βιβλιοθήκην κατασκευάσας ἐπὶ
 τῆς αὐτῆς Ἀλεξάνδρου πόλεως ἐν τῷ Βρουχίῳ καλου-
 μένῳ (κλίμα δὲ ἐστὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς πόλεως ἔρημιον
 30 τανῦν ὑπάρχον) ἐνεχείρισε Δημητρίῳ τινὶ τῷ Φαλαρηναῖ
 τὴν αὐτὴν βιβλιοθήκην, προστάξας συναγαγεῖν τὰς παν-
 ταχοῦ γῆς βίβλους, γράψας ἐπιστολὰς καὶ προσλιπαρή-
 σας ἕκαστον τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων τε καὶ ἀρχῆν μὴ C

κατοκνήσαι ἀποστεῖλαι ποιητῶν τε λέγω καὶ λογογρά-
 φων, ῥητόρων τε καὶ σοφιστῶν καὶ ἰατρῶν καὶ ἰατρο-
 σοφιστῶν καὶ ἱστοριογράφων καὶ λοιπῶν βίβλους. τοῦ
 δὲ ἔργου προκόπτοντος καὶ τῶν βιβλίων πανταχόθεν
 συναγομένων ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς τὸν τὴν βιβλιοθήκην 5
 πεπιστευμένον ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὅτι πόσαι δ' ἂν
 εἴεν βίβλοι εἰς τὴν βιβλιοθήκην συναχθεῖσαι. ὁ δὲ ἀπε-
 κρίθη τῷ βασιλεῖ λέγων ὅτι ἤδη μὲν εἰσι μυριάδες
 πέντε βιβλίων καὶ τετρακισχίλια ὀκτακόσια, πλεον ἢ
 ἔλασσον. ἀκούομεν δὲ ἔτι πολὺ πλῆθος ἐν τῷ κόσμῳ 10
 ὑπάρχειν, παρὰ τε Αἰθίοψι καὶ Ἰνδοῖς, Πέρσαις τε καὶ
 Ἑλαμίταις, καὶ Βαβυλωνίοις, Ἀσσυρίοις τε καὶ Χαλ-
 δαίοις, καὶ Φοίνιξι, Σύροις τε καὶ τοῖς ἐν τῇ Ἑλλάδι,
 παρὰ Ῥωμαίοις τε οὐπω Ῥωμαίοις καλουμένοις ἀκμῆν,
 ἀλλὰ Λατίνοις. ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἱεροσολύμοις καὶ 15
 ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὑπάρχουσι βίβλοι θεῖαι καὶ τῶν προφητῶν,
 διηγούμεναι περὶ Θεοῦ καὶ τῆς κοσμοποιίας, καὶ τῆς
 ἄλλης πάσης κοινωφελοῦς διδασκαλίας. εἰ οὖν δοκεῖ τῷ
 κράτει σου, βασιλεῦ, καὶ αὐτὰς μεταστείλασθαι, γράψον
 τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις διδασκάλοις, καὶ ἀποστελοῦσί σοι, 20
 ὅπως καὶ τὰς αὐτὰς βίβλους καταθῶ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς
 σῆς εὐσεβείας βιβλιοθήκῃ. τότε τοίνυν γράφει ὁ βασι-
 λεὺς ἐπιστολὴν ἔχουσαν τάδε.

167 10. “Βασιλεὺς Πτολεμαῖος τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν
 Ἰουδαίων πλεῖστα χαίρειν. βιβλιοθήκην κατασκευάσας 25
 καὶ πλῆθος συναγαγὼν βιβλίων ἐξ ἐκάστου ἔθνους, ἐν
 αὐτῇ ἀπεθέμην. ἀκούσας δὲ ὡς καὶ παρ' ὑμῖν ἐμφέρονται
 βίβλοι προφητῶν περὶ Θεοῦ τε καὶ κοσμοποιίας δηλοῦ-
 σαι, καὶ τὰς ταῖς ἄλλαις ἀφιερῶσαι ἐπιθυμῶ, γέ-
 γραφα ὅπως τὰς ἡμῖν ἀποστείλητε. ὅτι γὰρ τιμῆς 30
 ἔνεκεν, καὶ οὐ περιεργίας χάριν, οὐδὲ κακονοίας, τῆς
 τοιαύτης αἰτίας εἰμι ἐπιθυμητῆς, ἀλλὰ πίστεως ἕνεκα
 καὶ τῆς περὶ ὑμᾶς φιλίας τὴν τούτων αἴτησιν ποιῶμαι,

ἐκ τῆς ὑφ' ἡμῶν περὶ ὑμᾶς γενομένης εὐνοίας ἀναμνη- B
σθέντες εἴσεσθε. μέμνησθέ μου ὡς αἰχμαλώτων πολ-
λῶν ἐκ τῆς ὑμετέρας πατρίδος ληφθέντων καὶ εἰς Αἴ-
γυπτον τὴν ἡμετέραν πατρίδα ἀχθέντων ἀνήκα, καὶ μετ'
5 ἐφοδίων πολλῶν καὶ θεραπείας οὐ τῆς τυχούσης, ἐπι-
μελησάμενος αὐτῶν ἐλευθέρους ἀπέπεμψα. ἀλλὰ καὶ
τοὺς ἐν αὐτοῖς πεπληγμένους ἰασάμενος ἀνήκα, καὶ τοὺς
γυμνοὺς ἐνέδυσα· καὶ νῦν δὲ τράπεζαν χρυσῆν μετὰ πο-
λυτελεσιότητος λιθίας κεκοσμημένην, ἐξ ὅλης ταλάντων
10 φ' ἀντὶ τῆς τραπέζης τῆς ληφθείσης ἀπὸ τοῦ ἁγίου C
τόπου Ἱεροσολύμων ἀπέστειλα, μετὰ καὶ δώρων καὶ
κεμηλίων τῷ ἱερῷ τόπῳ. τούτων τοίνυν τὴν διήγησιν
ἐποιησάμην, ὅπως γνῶτε ὅτι ὑπὲρ εὐχῆς καὶ εὐσεβείας
τὰς βίβλους αὐτῶν.

15 Καὶ ἡ μὲν ἐπιστολὴ ἀπεστάλη καὶ τὰ ἀπεσταλ-
μένα δῶρα, αὐτοὶ δὲ δεξάμενοι καὶ τὴν ἐπιστολὴν καὶ
τὰ δῶρα ἀσμένως, διὰ χαρᾶς ἔσχον σφόδρα, καὶ ἀμελ-
λητὶ χρυσέοις γράμμασιν Ἑβραϊκοῖς τὰς βίβλους μετα-
γράψάμενοι τὰς ἤδη μοι προτεταγμένας ἀπέστειλαν, κβ'
20 μὲν τὰς ἐνδιαθέτους, ἐβδομήκοντα δύο δὲ τὰς ἀποκρύ- D
φους. ὁ δὲ βασιλεὺς κοιμισάμενος καὶ ἐντυχῶν, καὶ μὴ
δυνάμενος ἀναγνῶναι, τῶν στοιχείων Ἑβραϊκῶν ὑπαρ-
χόντων καὶ διαλέκτῳ τῇ Ἑβραϊκῇ γεγραμμένων, δευτέ-
ραν ἐπιστολὴν ἀναγκάζεται αὐτοῖς γράψαι καὶ αἰτῆσαι
25 ἑρμηνευτὰς τοὺς δυναμένους αὐτῷ φράσαι τὰς βίβλους
εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον διὰ τῆς Ἑβραϊδος. περιεῖχε
δὲ ἡ ἐπιστολὴ τάδε.

11. “Ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος τοῖς τῆς εὐσεβείας
διδασκάλοις τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις πλεῖστα χαίρειν.

30 Θεσαυροῦ κεκρυμμένου καὶ πηγῆς ἐσφραγισμένης 168
τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; οὕτω καὶ ἡ παρ' ὑμῶν
ἀπεσταλμένη ἡμῖν τῶν βιβλίων ὑπόθεσις. ἡμῶν γὰρ μὴ
δυναμένων ἀναγνῶναι τὰ γράμματα τούτων εἰς οὐδὲν

ὄφελος ἡμῖν γενήσεται. ἀλλὰ κατάξιώσατε ἐρμηνευτὰς ἡμῖν ἀποστεῖλαι τοὺς ἀκριβῶς ἐκπεπαιδευμένους τὴν τε τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἑλλήνων γλῶτταν". τότε τοὺς ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνευτὰς ἐκλεξάμενοι οἱ τῶν Ἑβραίων διδάσκαλοι ἀποστέλλουσι κατὰ τὸν τύπον, ὃν ποτε 5
 ἔποίησε Μωυσῆς, ἥνικα ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος διὰ προστάγματος κυρίου, ἀκούσας ὅτι "παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἄνδρας ἑβδομήκοντα, καὶ ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος". αὐτὸς δὲ διὰ τὴν πρὸς τὰς φυλὰς εἰρήνην, ἵνα μὴ ἐξ ἐνίων λάβῃ πέντε ἄνδρας, ἐξ ἄλλων ἕξ, καὶ ποιήσῃ 10
 στάσιν ἐν ταῖς φυλαῖς, διενόηθη μᾶλλον ἑβδομήκοντα δύο παραλαβεῖν, καὶ τῷ ἀριθμῷ προσθεῖναι. τῷ αὐτῷ δὲ τρόπῳ, ὡς ἔφη, καὶ τούτους ἀπέστειλαν, οἵτινες ἠρμήνευσαν τὰς βίβλους ἐν τῇ Φαρία καλουμένη νήσῳ, καθάπερ ἄνω προείπομεν. καὶ οὕτως αἱ βίβλοι εἰς Ἑλ- 15
 κληνίδα ἐκτεθεῖσαι ἀπετέθησαν ἐν τῇ πρώτῃ βιβλιοθήκῃ τῇ ἐν τῷ Βρονχίῳ οἰκοδομηθείσῃ. ἔτι δὲ ὕστερον καὶ ἕτερα ἐγένετο βιβλιοθήκη ἐν τῷ Σεραπίῳ μικροτέρα τῆς πρώτης, ἣτις καὶ θυγάτηρ ὠνομάσθη αὐτῆς· ἐν ἧ ἀπετέθησαν αἱ τοῦ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος 20
 καὶ τῶν λοιπῶν ἐρμηνεῖαι, μετὰ διακοσιοστὸν καὶ πενητηκοστὸν ἔτος.

12. Μετὰ γὰρ τὸν πρώτον Πτολεμαῖον τὸν υἱὸν Λάγου τὸν βασιλεύσαντα ἔτη τεσσαράκοντα Πτολεμαῖος οὗτος ὁ Φιλάδελφος, ἐφ' οὗ οἱ ἑβδομήκοντα δύο ἡρ- 25
 μηνευσαν ἐρμηνευταὶ ἐκράτησεν ἔτη λη'. μεθ' ὃν Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης ἔτη εἰκοσιτέσσαρα. μεθ' ὃν πάλιν Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ, ἔτη εἴκοσι καὶ ἓν. μεθ' ὃν Πτολεμαῖος Ἐπιφανῆς ἔτη εἴκοσι δύο. εἶτα Πτολεμαῖος Φιλοπάτωρ ἄλλος τριακοντατέσσαρα. ἔπειτα Πτολεμαῖος 30
 169 ὁ φιλόλογος καὶ Εὐεργέτης ἔτη εἰκοσιεννέα. Πτολεμαῖος ὁ σωτὴρ ἔτη ιε'. Πτολεμαῖος ὁ καὶ Ἀλεξᾶς ἔτη δώδεκα. Πτολεμαῖος ὁ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀδελφός, ὁ ὑπὸ τῆς

μητρὸς ἐξωσθεῖς, ἔτη ὀκτώ. Πτολεμαῖος ὁ Διόνυσος ἔτη τριάκοντα καὶ ἓν. Κλεοπάτρα Πτολεμαίου θυγάτηρ ἔτη τριάκοντα δύο, ἣτις Ἀντωνίνῳ συνήφθη τῷ βασιλεὶ Ὀκταβίῳ. ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου τοῦ υἱοῦ Λάγου μέχρι Κλεοπάτρας ἔτη τριακόσια ἕξ. ἀπὸ δὲ ἐβδόμου ἔτους Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἐφ' οὗ τῷ αὐτῷ ἔτει οἱ ἐβδομήκοντα δύο ἡρμήνευσαν, μέχρι Κλεοπάτρας διακόσια τεσσαράκοντα ἑννέα. καὶ ἐπαύσαντο οἱ Λαγίδαι βασιλεύειν οἱ ἀπὸ τοῦ Λάγου δηλονότι καταγόμενοι Πτολεμαῖοι, ὃς ἵππικὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατασκευάσας Λάγιον ὠνόμασεν.

13. Εἶτα βασιλεῖς Ῥωμαίων.

Ἀύγουστος ἔτη νς'. οὗτινος ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατὰ σάρκα γεγένηται. Τιβέριος ἔτη κγ', οὗ τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ ἔτει ὁ Χριστὸς ἐσταύρωται. Γάιος ἔτη γ', μῆνας θ', ἡμέρας κθ'. Κλαύδιος ἔτη ιγ', μῆνας δύο παρ' ἡμέρας δύο. Νέρων ἔτη ιγ', μῆνας ζ', ἡμέρας κζ'. Γάλβας μῆνας ζ', ἡμέρας κς'. Ὄθων μῆνας γ', ἡμέρας ε'. Βιτέλλιος μῆνας ιη', ἡμέρας ιβ'. Οὐεσπασιανὸς ἔτη θ', μῆνας ζ', ἡμέρας ιβ'. Τίτος ἔτη δύο, μῆνας δύο, ἡμέρας δύο. ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ γέγονεν ἡ ἐρήμωσις Ἱεροσολύμων, μετὰ δὲ ἑξηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς Χριστοῦ σταυρώσεως καὶ ἡμέρας τινάς. Δομετιανὸς ἔτη ιε', μῆνας ε'. Νερούας ἔτος ἐν, μῆνας δ'. Τραϊανὸς ἔτη ιθ'. Ἀδριανὸς ἔτη κα', οὗτινος τῷ δωδεκάτῳ ἔτει Ἀκύλας ἐγνωρίζετο. ἀπὸ οὗν Αὐγούστου ἕως Ἀδριανοῦ ἔτη ρπ', μῆνες δ' παρὰ ἡμέρας θ', ἃς εἶναι ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐβδομήκοντα δύο ἐρμηνευτῶν ἕως Ἀκύλα τοῦ ἐρμηνευτοῦ, ἢ ἕως ἄλλου ἕως δωδεκάτου ἔτους Ἀδριανοῦ, ἔτη υλ' καὶ μῆ-170 νας δ'.

14. Οὗτος δὲ ὁ Ἀδριανὸς λωβηθεὶς το σῶμα, καὶ μεταστειλόμενος ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν ὑπὸ τὴν βασιλείαν

αὐτοῦ ἰατρῶν, ἤτησε παρ' αὐτῶν ἰατρειαν τοῦ σώματος αὐτοῦ. οἱ δὲ πολλὰ κεκηκότες καὶ μηδὲν ἀνύσαντες ἐσκώφθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐπιστολὴν ὀνειδιστικὴν γράψαι κατ' αὐτῶν, τὴν τέχνην αὐτῶν αἰτιωμένην ὡς μηδὲν εἰδυῖαν τῆς περικειμένης αὐτῷ νόσου ἕνεκα. στέλ-5
 λεται δὲ τὴν πορείαν ἐπὶ τὴν τῶν Αἰγυπτίων γῆν. ἔδει
 B δὲ αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἐπὶ τὰς ἐξῆς προβαίνοντα πόλεις ταύτας κατοπτεῦειν. ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ φιλοῖστωρ· διέρχεται οὖν τὴν Ἀντιόχου πόλιν, ὑπερβαίνει τε τὴν Κοίλην καὶ τὴν Φοινίκην, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Παλαι-10
 στίνην, τὴν καὶ Ἰουδαίαν καλουμένην, μετὰ ἔτη μζ' τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐρημώσεως. καὶ ἀνεισιν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, τὴν περίπυστον πόλιν καὶ ὀνομαστήν, ἣν κατέστρεψε Τίτος Οὐεσπασιανοῦ παῖς τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας. καὶ ἤυρε τὴν πόλιν πᾶσαν ἡδα-15
 φισμένην, καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Θεοῦ καταπεπατημένον, C παρεκτὸς ὀλίγων οἰκημάτων καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας μικρᾶς οὔσης. ἔνθα ὑποστρέψαντες οἱ μαθηταί, ὅτε ὁ σωτὴρ ἀνελήφθη ἀπὸ τοῦ ἐλαιῶνος, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῶν. ἐκεῖ γὰρ ᾠχοδόμητο· τουτέστιν ἐν τῷ μέ-20
 ρει Σιών, ἣτις ἀπὸ τῆς ἐρημώσεως περιλείφθη, καὶ μέρη οἰκήσεων περὶ αὐτὴν τὴν Σιών, καὶ ἐπὶ τὰ συναγωγαί, αἱ ἐν τῇ Σιών μόναι ἐστήκεσαν, ὡς καλύβαι, ἐξ ὧν μία περιλείφθη, ἕως χρόνου Μαξιμωνᾶ τοῦ ἐπισκόπου καὶ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, ὡς σικηνὴ ἐν 25
 D ἀμπελῶνι, κατὰ τὸ γεγραμμένον. διανοεῖται οὖν ὁ Ἀδριανὸς τὴν πόλιν κτίσαι, οὐ μὴν τὸ ἱερόν. καὶ λαβὼν τὸν Ἀκύλαν τοῦτον τὸν προειρημένον ἐρμηνευτὴν, Ἑλληνα ὄντα καὶ αὐτοῦ πενθερίδην, ἀπὸ Σινώπης δὲ τῆς Πόντου ὀρμώμενον, καθίστησιν αὐτὸν ἐκεῖσε ἐπιστα-30
 τεῖν τοῖς ἔργοις τῶν τῆς πόλεως κτισμάτων, ἐπιτεθεικῶς τῇ πόλει τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ τοῦ βασιλικοῦ ὀνόματος τὸν χρηματισμόν. ὡς γὰρ ἐκεῖνος ὠνόμαστο.

Αίλιος Ἀδριανὸς, οὕτως καὶ τὴν πόλιν ὠνόμασεν Αἰλίαν.

15. Ὁ τοίνυν Ἀκύλας διάγων ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ, 171
καὶ ὄρων τοὺς μαθητὰς τῶν ἀποστόλων ἀνθούοντας
5 τῇ πίστει καὶ σημεῖα μεγάλα ἐργαζομένους· ἰάσεων
καὶ ἄλλων θαυμάτων· — ἦσαν γὰρ ὑποστρέψαντες
ἀπὸ Πέλλης τῆς πόλεως εἰς Ἱερουσαλήμ καὶ διδάσκον-
τες. ἤνικα γὰρ ἔμελλεν ἡ πόλις ἀλίσκεσθαι ὑπὸ τῶν
Ῥωμαίων, προεχρηματίσθησαν ὑπὸ ἀγγέλου πάντες οἱ
10 μαθηταὶ μεταστῆναι ἀπὸ τῆς πόλεως, μελλούσης ἄρδην
ἀπόλλυσθαι. οἵτινες καὶ μετανάσται γενόμενοι ὤκησαν
ἐν Πέλλῃ τῇ προγεγραμμένῃ πόλει, πέραν τοῦ Ἰορδά-
νου, ἣτις ἐκ Δεκαπόλεως λέγεται εἶναι. μετὰ δὲ τὴν B
ἐρήμωσιν Ἱερουσαλήμ ἐπαναστρέψαντες, ὡς ἔφην, ση-
15 μεῖα μεγάλα ἐπετέλουν· — ὁ οὖν Ἀκύλας κατανύγεις τὴν
διάνοιαν τῷ Χριστιανισμῷ ἐπίστευσεν. αἰτήσας δὲ μετὰ
χρόνον τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα ἐκομίσατο. ἀπὸ δὲ
τῆς πρώτης αὐτοῦ ἕξεως μὴ μεταθέμενος, τοῦ πιστεύ-
ειν δηλονότι τῇ ματαίᾳ ἀστρονομίᾳ, ἣν ἀκριβῶς ἐπε-
20 παιδεύτο, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ θέμα τῆς αὐ-
τοῦ γενέσεως σκεπτόμενος, ἐλεγχόμενός τε ὑπὸ τῶν δι-
δασκάλων καὶ ἐπιτιμιώμενος ἕνεκα τούτου, μὴ διορθού-
μενος δὲ, ἀλλὰ καὶ φιλονεικῶς μᾶλλον ἀντιτιθέμενος, C
καὶ σπεύδων συνιστᾶν τὰ ἀσύστατα, τὴν εἰμαρμένην
25 δηλονότι καὶ τὰ περὶ αὐτῆς διηγήματα, ἐξεώσθη πάλιν
τῆς ἐκκλησίας ὡς ἄχρηστος πρὸς σωτηρίαν. πικρανθεὶς
δὲ τὴν διάνοιαν ὡς ἠτιμωμένος εἰς ζῆλον μάταιον αἵ-
ρεται, καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἀρνησάμενος καὶ τὴν αὐ-
τοῦ ζῶν προσηλυτεύει, καὶ περιτέμνεται Ἰουδαῖος, καὶ
30 ἐπιπόνως φιλοτιμησάμενος ἐξέδωκεν ἑαυτὸν μαθεῖν τὴν
Ἑβραίων διάλεκτον καὶ τὰ αὐτῶν στοιχεῖα. ταύτην δὲ
ἀκρότατα παιδευθεὶς ἠρμήνευσεν οὐκ ὀρθῶ λογισμῶ
χρησάμενος, ἀλλ' ὅπως διαστρέψῃ τινὰ τῶν ῥητῶν, D

ἐνοικήψας τῇ τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἐρμηνεία, ἵνα τὰ περὶ Χριστοῦ ἐν ταῖς γραφαῖς μεμαρτυρημένα ἄλλως ἐκδώσει δι' ἣν εἶχεν αἰδῶ, εἰς ἄλογον αὐτοῦ ἀπολογίαν.

16. Καὶ γίνεται οὕτω δευτέρα ἢ τούτου ἐρμηνεία, 5 μετὰ ἀριθμὸν τοσούτων χρόνων, ὡς ἀνωτέρω γεγράφαμεν. ἔδυνάμεθα δὲ εἰπεῖν καὶ τὰς παραπεποιημένας αὐτῇ λέξεις, ἀγαπητὲ, τὸν ἔλεγχον κατ' αὐτοῦ ἔχούσας ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἡρμηνευμένων. ἀλλ' ἤδη περὶ τῆς τούτων διαφορᾶς ἄνω διηγησάμενοι ἱκανῶς ἔχειν ἕως τῶν ὧδε 10 ἐδικαιώσαμεν.

172 Μετὰ τοῦτον δὲ τὸν Ἀκύλαν καὶ τὴν αὐτοῦ ἐρμηνείαν διαδέχεται Ἀδριανὸν τὸν βασιλέα Ἀντωνῖνος, ὁ ἐπικληθεὶς Πῖος, ἐρμηνευόμενος εὐσεβῆς, καὶ βασιλεύει χρόνους κβ'. τοῦτον διαδέχεται Καράκαλλος, ὁ καὶ Γέ-15 τας, ὃς καὶ Μάρκος Ἀυρήλιος Οὐῆρος ἐλέγετο, καὶ βασιλεύει ἔτη ζ'. ἐν τοῖς αὐτοῦ χρόνοις καὶ Λούκιος Ἀυρήλιος Κόμοδος βασιλεύει τὰ αὐτὰ ἑπτὰ ἔτη. Περί-βναξ μῆνας ς'. Σεῦρος ἔτη ιη'.

Ἐν τοῖς τοῦ Σεῦρου χρόνοις Σύμμαχος τις Σαμαρεί-20 τῆς τῶν παρ' αὐτοῖς σοφῶν μὴ τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ οὐκείου ἔθνους, νοσήσας φιλαρχίαν, καὶ ἀγανακτήσας κατὰ τῆς ἰδίας φυλῆς, προσέρχεται Ἰουδαίοις, καὶ προσηλυτεύει, καὶ περιτέμνεται δευτέραν περιτομὴν. καὶ μὴ θαύμαζε περὶ τούτου, ὃ ἀκροατά· γίνεται γάρ, ὅσοι γὰρ ἀπὸ 25 Ἰουδαίων Σαμαρείταις προσφύγουσιν ἀντιπεριτέμνονται ὡσαύτως καὶ οἱ ἀπὸ Σαμαρειτῶν πρὸς Ἰουδαίους ἐρχόμενοι. τὸ δὲ ἔτι τούτων χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ἀπὸ περιτομῆς ἀκρόβυστοι γίνονται, τέχνη τινὶ ἰατρικῇ διὰ τοῦ καλουμένου σπαθιστῆρος τὴν τῶν μελῶν ὑποδερ-30 ματίδα ὑποσπαθισθέντες, ῥαφέντες τε καὶ κολλητικοῖς περιοδοθέντες ἀκροβυστίαν αὐθις αὐτὴν ἀποτελοῦσιν·

ἔχεις καὶ τὴν μαρτυρίαν παρὰ τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ, ὃ φιλοκαλώτατε, δι' ὧν αὐτοῖς ῥήμασιν ὡδέ πως λέγει
 “περιτετημημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω. ἐν ἀκρο-
 βυστία τις ὑπάρχει, μὴ περιτεμνέσθω”. ταύτην δὲ τὴν
 5 παράδοσιν τῆς κακοδαίμονος ἐννοίας φασὶ τὸν Ἡσαῦ
 τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβ ἠύρηκέναι πρὸς ἀπαρησιθεΐαν,
 καὶ πρὸς ἀφανισμόν τοῦ τῶν πατέρων αὐτοῦ χαρακτῆ- D
 ρος. διὸ φασὶ τὸν θεὸν εἰρηκέναι “ἐμίσησα τὸν Ἡσαῦ,
 τὸν δὲ Ἰακώβ ἠγάπησα”. οὗτος τοίνυν ὁ Σύμμαχος πρὸς
 10 διαστροφὴν τῶν παρὰ Σαμαρείταις ἐρμηνειῶν ἐρμηνεύ-
 σας τὴν τρίτην ἐξέδωκεν ἐρμηνείαν.

17. Μετὰ τοῦτον δὲ κατὰ πόδας ἐν τῷ ἐξῆς χρόνῳ,
 τουτέστι περὶ τὴν τοῦ δευτέρου Κομόδου βασιλείαν τοῦ
 βασιλεύσαντος μετὰ τὸν προειρημένον Κόμοδον Λούκιον
 15 Ἀυρήλιον ἔτη ιγ', Θεοδοτίων τις Ποντικός ἀπὸ τῆς
 διαδοχῆς Μαρκίωνος τοῦ αἰρεσιάρχου τοῦ Σινοπίτου,
 μηνιῶν καὶ αὐτὸς τῇ αὐτοῦ αἵρέσει καὶ εἰς Ἰουδαϊσμόν 173
 ἀποκλίνας, καὶ περιτμηθεὶς, καὶ τὴν τῶν Ἑβραίων φω-
 νὴν καὶ τὰ αὐτῶν στοιχεῖα παιδευθεὶς, ἰδίως καὶ αὐ-
 20 τὸς ἐξέδωκε. διὸ τὰ πλεῖστα τοῖς ἑβδομήκοντα δύο συν-
 αδόντως ἐξέδωκε. τριβὰς γὰρ εἶχεν οὗτος τὰς πλείστας
 ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν ἑβδομήκοντα δύο. γένοιο τοί-
 νυν κριτῆς, ὃ φιλοκαλώτατε, τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως,
 παρὰ τίσι μᾶλλον εὔρεθῆσεται ἢ ἀλήθεια, παρὰ τοῖς
 25 τρισὶ τούτοις, Ἀκύλα λέγω καὶ Συμμάχῳ καὶ Θεοδο-
 τίωνι, τοῖς μὴ ἐπὶ τὸ αὐτὸ γενομένοις, ἀλλ' ἰδίᾳ ἕκα-
 στον καὶ ἐν καιρῷ καὶ τόποις ἀλλήλων διεστῶσι, καὶ B
 οὐ πολλοῖς, ἀλλὰ τρισὶ μόνοις, καὶ μὴ δυνηθεῖσιν ἄλ-
 λήλοις συμφωνῆσαι, ἢ παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα δύο τοῖς
 30 πρώτοις, ὑφ' ἑνα καιρὸν γεγονόσι καὶ ἐρμηνεύσασι, καὶ
 εἰς τριάκοντα ἕξ μέρη κατὰ πρόσταγμα βασιλέως διαι-
 ρηθεῖσι, καὶ ἄνευ τοῦ πρὸς ἀλλήλους συνδυάσαι· ἐκ
 πνεύματος δὲ ἁγίου ὑπὸ μίαν συμφωνίαν τὴν πᾶσαν

ἐρμηνείαν ἐκδεδωκόσι, καὶ ὅπου προσθήκης γέγονε χρεία σαφηνείας ἕνεκα τοῦ λόγου προσθεῖσι, καὶ συμφώνως ἀλλήλοις συμφωνήσασι καὶ ἐκδοῦσι, καὶ ταῦτα ἀγνοοῦσι τί ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ἐρμηνεύει· ὅπου δὲ πάλιν ἐκβολῆς λόγων τινῶν χρεία, ἐπ' ἴσης ἐκβαλοῦσι καὶ 5 συναδόντως ἐρμηνεύσασιν, ὥσπερ εἰ ἐν τῷ ἅμα πάντες ἐκάθηντο καὶ συμβουλευτικῶς ἀλλήλοις ἡρμήνευον. εὐδῆλον ὅτι ἐν τοῖς ἐβδομήκοντα δύο εὐρεθήσεται ἡ ἀλήθεια. ὥστε γνωστὸν τοῦτο τοῖς φιλαλήθως ἐξετάζειν βουλομένοις, ὅτι οὐ μόνον ἐρμηνευταὶ ἐκεῖνοι γεγονό- 10 σιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μέρους προφηταί. ὧν γὰρ οὐκ ἦν χρεία εἰς ἐρμηνείαν παρήκαν, ἅτινα εἰς ὕστερον ἐν τοῖς σφῶν αὐτῶν τόποις μετὰ ἀστερίσκων Ὠριγένης συνέ- 15 θηκεν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ προστεθέντα οὐκ ἀφείλατο, εἰδὼς ὅτι αὐτῶν μᾶλλον ἐστὶ χρεία, ἀλλὰ μετὰ ὀβελῶν ἐνθα ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἠῦρεν εἶασε, μόνον σημειωσάμενος διὰ τοῦ ὀβελοῦ τὴν περὶ τῆς τοῦ τόπου ἀναγνώσεως εἶδησιν. διὰ δὲ τῶν λιμνίσκων ὡσαύτως ἐδήλωσε τῶν παρά τισιν ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα δύο ἐρμηνευτῶν συναμφοτέρως εὐρεθεισῶν, ὡς ἐν σπάνει ὀλίγων 20 λέξεων τὴν δήλωσιν οὐκ ἀνομοίων οὐσῶν, ἀλλ' ὁμοίων μὲν καὶ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχουσῶν, ὡς ἂν εἴποι τις ἀντὶ τοῦ ἐλάλησεν ἐφθέγγετο, ἢ ἀντὶ τοῦ ἦλθεν ἐλήλυθε. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν τεσσάρων ἐρμηνειῶν σοι γεγάφαμεν. 25

174 18. Περὶ δὲ τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης ἐκδόσεως οὐκ ἔχω εἰπεῖν τίνες ἢ πόθεν οἱ ἐρμηνεύσαντες, ἢ μόνον ὅτι μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ βασιλέως Σευήρου ἠῦρέθη ἡ πέμπτη ἐν πίθοις ἐν Ἰεριχῶ κεκρυμμένη, ἐν χρόνοις τοῦ υἱοῦ Σευήρου τοῦ ἐπικληθέντος Καρακάλλου τε καὶ 30 Γέτα. καθεξῆς γὰρ ὁ τῶν ἀπὸ Ἀντωνίνου τοῦ Πίου τοῦ εὐσεβοῦς ἐπικεκλημένου καθ' ἐρμηνείαν ὁ χρόνος τῶν βασιλευσάντων ταύτην ἔσχε τὴν διαδοχὴν.

Μετὰ Ἀντωνῖνον τὸν Πῖον βασιλεύει Μάρκος Αἰ-
 ρήλιος Ἀντωνῖνος, ὁ καὶ Οὐῆρος, ἔτη ιθ'. μετὰ τοῦτον ^B
 Κόμοδος ἄλλος βασιλεύει ἔτη ιγ', περὶ οὗ χρόνον γνω-
 ρισθῆναι Θεοδοτίωνα εἶπομεν, τὸν τὴν τετάρτην ἐρημη-
 5 νειαν ἐρημνεύσαντα. Κόμοδον τοῦτον διαδέχεται Περ-
 τίναξ ἄλλος, καὶ βασιλεύει μῆνας ἕξ. τοῦτον διαδέχεται
 Σευῆρος ἄλλος, σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀντωνίνῳ, καὶ βα-
 σιλεύουσιν ἔτη ιη'. τελευτήσαντος δὲ Σευῆρου διαδέχε-
 ται τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ Ἀντωνῖνος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ
 10 Γέτας ἄλλος, ὁ καὶ Καράκαλλος ἐπικληθεὶς, καὶ ποιεῖ ^C
 ἔτη ζ'. ἐν δὲ τῷ ἐβδόμῳ αὐτοῦ ἔτει ἠῤῥέθησαν καὶ βί-
 βλοι τῆς πέμπτης ἐκδόσεως ἐν πίθοις ἐν Ἰεριχῷ κεκρυμ-
 μέναι, μετὰ ἄλλων βιβλίων Ἑβραϊκῶν καὶ Ἑλληνικῶν.
 τὸν δὲ Καράκαλλον διαδέχεται Ἀντωνῖνος ἕτερος, βα-
 15 σιλεύσας ἔτη δ'. μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν Ἀλέξανδρος
 ὁ Μαμαίας παῖς, ἔτη ιγ'. ἐν μέσῳ τῶν χρόνων τούτων
 ἠῤῥέθη ἕκτη ἐκδοσις, καὶ αὐτὴ ἐν πίθοις κεκρυμμένη ἐν
 Νικοπόλει τῇ πρὸς Ἀκτία. μετὰ τοῦτον βασιλεύει Μα-
 ξιμιανὸς ἔτη τρία. τοῦτον διαδέχεται Γορδιανὸς, καὶ βα- ^D
 20 σιλεύει ἔτη ἕξ. μετὰ τοῦτον βασιλεύει Φίλιππος ἐπὶ
 ἕτεσιν ἑπτὰ. τοῦτον διεδέξατο Δεκίος, καὶ ἐβασίλευσεν
 ἑνιαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας γ'. ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Δεκίου
 Ὠριγένης ἐγνωρίζετο, ἀπὸ χρόνων Δεκίου ἀκμάσας ἕως
 Γαλιήνου καὶ Οὐλοουσιανοῦ, καὶ ἐπέκεινα. ἐπὶ δὲ τοῦ
 25 γεγονότος διωγμοῦ τοῦ Δεκίου ἐμαρτύρησε μὲν Βαβύ-
 λας ἐν Ἀντιοχείᾳ, Φλαβιανὸς δὲ ἐπὶ Ῥώμης, Ἀλέξαν-
 δρος ἑπίσκοπος Ἱεροσολύμων ἐν Καισαρείᾳ. καὶ αὐτὸς ^E
 30 δὲ Ὠριγένης πολλὰ πεπονθὼς εἰς τέλος τοῦ μαρτυρίου
 οὐκ ἔφθασεν. ἐλθὼν δὲ εἰς Καισάρειαν τὴν Στράτωνος,
 καὶ διατρίψας εἰς Ἱεροσόλυμα χρόνον ὀλίγον, εἶτα ἐλ-
 θὼν εἰς Τύρον ἐπὶ ἔτη κη', ὡς ὁ λόγος ἔχει, τὴν μὲν
 πολιτείαν ἐνησκειτο, τὰς δὲ γραφὰς ἠρμήνευσεν, ὅτε
 καὶ τὰ ἕξαπλᾶ καὶ τὰς δύο τῶν Ἑβραϊκῶν σελίδας ἀν-

τικου ἐκ παραλλήλου μιᾶς ἐρμηνείας πρὸς τὴν ἑτέραν συνέθηκεν, ἑξαπλᾶ τὰς βίβλους ὀνομάσας, καθάπερ μοι ἄνω διὰ πλάτους εἴρηται.

- B** 19. Εὐρών δὲ τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης ἐκδόσεως τὰς βίβλους καθ' ὃν εἶπομεν τρόπον, καὶ μὴ γνούς τίνες ⁵ εἶεν οἱ ἐρμηνεύσαντες αὐτάς, καθ' οὓς ἠύρέθησαν χρόνους, ταῖς πρὸ αὐτῶν τεσσαρσιν ἀκολουθῶς τῇ παραθέσει συνυφήνας, τὴν μίαν πέμπτην ὠνόμασεν, ἐπιγράψας διὰ τοῦ πέμπτου στοιχείου τῆς πέμπτης τὸν ἀριθμὸν, καὶ δηλώσας τὸ ὄνομα· ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν μετ' ¹⁰ αὐτὴν τὸ ἐπίσημον ἐπιγράψας τὸ τῆς ἕκτης ἐρμηνείας ὄνομα ἐδήλωσεν. ἀλλὰ καὶ τεχνικῶς τοῦτο εἰργάσατο, ὅπερ τῶν φιλολόγων τινὰς λανθάνει. ἐντυγχάνοντες γὰρ τοῖς ἑξαπλοῖς ἢ ὀκταπλοῖς· — τετραπλᾶ γάρ εἰσι τα Ἑλ-
- C** ληνικὰ, ὅταν αἱ τοῦ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ τῶν ἑβ- ¹⁵ δομήκοντα δύο καὶ Θεοδοτίωνος ἐρμηνεῖαι συντεταγμέναι ᾧσι· τῶν τεσσαρῶν δὲ τούτων σελίδων ταῖς δυσὶ ταῖς Ἑβραϊκαῖς συναφθῆσιν ἑξαπλᾶ καλεῖται. ἐὰν δὲ καὶ ἡ πέμπτη καὶ ἡ ἕκτη ἐρμηνεία συναφθῶσιν, ἀκολουθῶς τούτοις ὀκταπλᾶ καλεῖται· — τινὲς τοίνυν, ὡς ἔφην, ²⁰ ταύταις ταῖς βίβλοις ἐντυγχάνοντες, καὶ εὐρίσκοντες τὰς δύο Ἑβραϊκὰς πρώτας κειμένας, μετὰ ταύτας δὲ τὴν τοῦ Ἀκύλα τεταγμένην, μεθ' ἣν καὶ τὴν τοῦ Συμμάχου, ἔπειτα τὴν τῶν ἑβδομήκοντα δύο, μεθ' ἧς ἡ τοῦ Θεο-
- D** δοτίωνος συντέτακται, καὶ ἐξῆς ἡ πέμπτη τε καὶ ἕκτη, ²⁵ δοκοῦσι πρώτους ἐρμηνεῦσαι τὸν Ἀκύλαν καὶ τὸν Σύμμαχον τῶν ἑβδομήκοντα δύο κατὰ τὴν τάξιν τῆς θέσεως, ὅπερ οὐκ ἔστιν. ἀλλ' Ὀριγένης πυθόμενος τὴν τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἐκδοσιν ἀκριβῆ εἶναι μέσσην ταύτην συνέθηκεν, ὅπως τὰς ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν ἐρμη- ³⁰ νείας διελέγχη. τοῦτο δὲ μόνον Ὀριγένης χρησίμως ἐποίησεν. ἵνα δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων βασιλέων τὴν ἀκολουθίαν, ἣν ἠρξάμεθα ποιεῖν, μὴ παραλείψωμεν, αὐθις.

τάς τῶν ἄλλων βασιλέων διαδοχάς, καθὼς ἕκαστος ἐβασίλευσεν, ὑποτάξωμεν.

20. Μετὰ Γαλίηνον καὶ Οὐλοουσιανὸν τοὺς προ- 176
γεγραμμένους βασιλεύσαντας ἐπὶ ἔτεσι δύο καὶ μηνὶ
5 τέσσαρσιν ἐβασίλευσεν Οὐαλεριανὸς καὶ Γαλίηνος ἐπὶ
ἔτεσι ιβ'. ἐν τῷ ἐνάτῳ οὖν ἔτει τῆς τούτων βασι-
λείας ἀνέβη Μάνης ἀπὸ τῆς Περσίδος, ὅτε καὶ πρὸς
Ἀρχέλαον τὸν ἐπίσκοπον Κασχάρων τῆς Μεσοποταμίας
συζητήσας καὶ τὸ ἦττον ἀπενεγκάμενος λεληθότως ἀπέ-
10 δρα, καὶ ἔλθων εἰς Διοδωρίδα κώμην τῆς Κασχάρων
περιοικίδος, καὶ συζητήσας Τρύφωνι τῷ ἀγίῳ πρεσβυ-
τέρῳ, τελείως ὑπ' αὐτοῦ κατησχύνθη. διὸ καὶ ἔμελλε B
λίθοις ὑπὸ τῶν λαῶν θανατοῦσθαι· λυτρωθεὶς δὲ ὑπὸ
τοῦ ἐπισκόπου Ἀρχελάου, καὶ ἀνακάμψας εἰς τὴν Περ-
15 σίδα, κελεύσει τοῦ Περσῶν βασιλέως, καλάμῳ ἔξεδάρη,
καὶ οὕτως τὸ τέλος τοῦ βίου κατέστρεψε.

Μετὰ Οὐαλεριανὸν καὶ Γαλίηνον βασιλεύει Κλαύ-
διος ἑνιαυτὸν ἕνα καὶ μῆνας θ'. τοῦτον διαδέχεται Αὐ-
ρηλιανὸς, καὶ βασιλεύει ἔτη ε' καὶ μῆνας ἕξ. μετὰ τοῦ-
20 τον ἐβασίλευσε Τάκιτος μῆνας ἕξ. μετὰ τοῦτον ἐβασί-
λευσε Πρόβος ἔτη ἕξ καὶ μῆνας δ'. μετὰ τοῦτον ἐβασί- C
λευσε Κᾶρος ἅμα τοῖς παισὶ Καρίνω καὶ Νουμεριανῷ
ἔτη δύο. μετὰ τοῦτον Διοκλητιανὸς ἅμα Μαξιμιανῷ
καὶ Κωνσταντίῳ ἔτη ιγ', ἐφ' ὧν ὁ κραταῖος διωγμὸς
25 γεγένηται, διαρκέσας ὅλοις δώδεκα ἔτεσι. παυσαμένου
δὲ τοῦ διωγμοῦ βασιλεύει Διοκλητιανὸς ἄλλον ἕνα ἑνι-
αυτὸν, καὶ παύεται τῆς βασιλείας οὐετρανίσας. Μαξι-
μιανὸς δὲ κακῷ μόρῳ ὀφθαλμιᾷ τε καὶ πάθει σωμα-
τικῷ περιπεσὼν ἔξεβολήθη τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτομάτῳ
30 νόσῳ, καθ' ὃν τρόπον διέθετο τοὺς μάρτυρας, καὶ οὕ- D
τως τὸν βίον κατέστρεψε, καταλείψας Δικίνιον καὶ
Κωνσταντίον βασιλεύοντας. τούτους τελευτήσαντας δια-
δέχεται Κωνσταντῖνος ὁ μακαρίτης, βασιλεύσας ἔτη λβ'.

ὅς τελευτήσας τοὺς ἰδίους παῖδας κατέλιπε βασιλεύειν, Κωνσταντα καὶ Κωνσταντίον καὶ Κωνσταντῖον. μεθ' οὓς Ἰουλιανός, Ἰουβριανός τε καὶ Οὐαλεντινιανός ὁ μέγας, καὶ Οὐάλης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Γρατιανὸς υἱὸς Οὐαλεντινιανοῦ, καὶ Οὐαλεντινιανὸς νεώτερος, υἱὸς Οὐαλεν-
 177τινιανοῦ, τοῦ ἀδελφοῦ Γρατιανοῦ. καὶ Θεοδόσιος ὁ Θεοφιλέστατος βασιλεὺς, καὶ Ἀρκάδιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ Ὀνώριος ἐπιφανέστατος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. ὧν τὰ ἔτη μέχρι τῆς Ἀρκαδίου ὑπατείας τὸ δεύτερον καὶ Ρουφίνου ἀριθμοῦνται νζ'. ἐφ' ὧν ἐτελεύτησεν ὁ Οὐαλεν-
 10τινιανός ὁ νεώτερος, υἱὸς Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ μεγάλου, εὐρεθεὶς ἄφνω ἐν τῷ παλατίῳ πεπνιγμένος, ὡς λόγος, ἐν εἰδοῖς Μαΐαις, πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου. αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ἐξεκομίσθη. ἦν δὲ κατ' Αἰγυπτίους τότε μηνὸς 15
 Β Παχῶν μία καὶ εἰκάς, κατὰ δὲ Ἑλληνας Ἀρτεμισίου τρίτη καὶ εἰκάς, κατὰ Ῥωμαίους δὲ πρὸ δεκαεπτὰ καλανδῶν Ἰουνίων.

21. Ἐως ἐνταῦθα, φιλοκαλώτατε, ἀρκεσθέντες τοῖς προειρημένοις ἅπασιν τὴν τῶν ἐρμηνευτῶν ὑπόθεσιν 20 ἐδηλώσαμεν. εἰδ' ἐξῆς εἰς τὰ ἐπίλοιπα, καθὼς ὑπεσχόμεθα, σαῖς εὐχαῖς, ἀνθρωπε τοῦ Θεοῦ, τὸν νοῦν ἐπιδῶμεν περὶ τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς σταθμῶν τε καὶ μέτρων καὶ ἀριθμῶν δηλώσοντες, πόθεν ἕκαστον ὠνόμασται καὶ τίνος ἕνεκα οὕτως κέκληται, καὶ πόθεν 25
 C τὴν πρόφασιν τῆς ὀνομασίας εἴληφε, καὶ τίς ἕκαστου τούτων ἢ ποιότης καὶ ἢ ὄλκῃ καὶ ἢ δύναμις.

Μέτρον οὖν ἐστὶ κόρος. κεῖται δὲ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ, ὅθεν ὁ σωτὴρ ἐπαινεῖ τὸν φρόνιμον οἰκονόμον τοῖς χρεωφειλέταις ἀντὶ κόρων τοσούτων ἐν 30 τοῖς σφῶν αὐτῶν χειρογράφοις τοσούτους μεταγραφάμενον, ἀντὶ δὲ τοσούτων βάδων ἔλαιου τοσαῦτα ποιήσαντα. ὀνόματα γάρ εἰσι μέτρων τάδε, λεθῆκ, γόμορ,

βάδος, σάτον, μόδιος, κάβος, χοϊνιξ, ὑφή σεμιδάλεως,
 δραξ ἀλεύρου, ἀρτάβη τρία μέτρα σεμιδάλεως, τρία κανᾶ
 χονδριτῶν, νέβελ οἴνου, κόλλαθον, ἀλάβαστρον μύρου, D
 καμψάκης ὕδατος, κοτύλη ἐλαίου, κύαθος, μετρήτης οἴνου,
 5 μετρήτης ἐλαίου, τρουβλίον, ξέστης, ἀμφορεὺς, ἀπόρρυμα,
 σαβιθά, ἴν, χοῦς, στάμνος χρυσεῖ, ἐν ἧ ἀπέκειτο τὸ μάννα,
 μάρης, κύπρος, κογγιάριον. εἴληπται τοίνυν ὁ κόρος ἐκ
 τῆς Ἑβραϊκῆς διαλέκτου, ὃς καλεῖται χόρ. εἰσὶ δὲ μό-
 διοὶ λ'. χόρ δὲ λέγεται ἀπὸ τοῦ βουνοῦ ὑποθέσεως·
 10 χαρία γὰρ καλεῖται βουνός. βουνισθέντες δὲ καὶ οἱ
 τριάκοντα μόδιοι ποιοῦσι φορτίον καμήλου. λεθὲκ δὲ,
 ὡς ἐν τῷ Ὠσηὲ τῷ προφήτῃ εἴρηται, ὅτι ἐμισθώσάμην
 ἔμαντῷ λεθὲκ κριθῶν, ἐν ἀντιγράφοις δὲ γόμορ κρι- 178
 θῶν, τὸ αὐτὸ εἰσι. δέκα γὰρ καὶ πέντε μόδιοι σημαί-
 15 νονται οὗτοι. λεθὲκ δὲ κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων φωνὴν
 κέκληται, ὃ ἐστὶν ἔπαρμα, ἀπὸ τοῦ δύνασθαι τῷ νεα-
 νία ἐπαρθῆναι τοὺς δεκαπέντε μοδίους καὶ ἐπιτεθῆναι
 τῷ ὄνῳ. τὸ δ' αὐτὸ καὶ τὸ γόμορ καλεῖται. δύο δὲ εἰσι
 γόμορ, μέγα καὶ μικρόν· ὃν τὸ μέγα ἰσόμετρον ἐστὶ τῷ
 20 λεθὲκ, δεκαπέντε καὶ αὐτὸ ὄν μοδίων, τὸ δὲ μικρόν
 ἰβ' βάδων. καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς Ἑβραϊκῆς διαλέκτου
 παρήκται, συνωνύμως τῷ ἐλαιοτριβεῖω καλούμενον βίθ.
 βάδου γὰρ ἐρμηνεύεται ἐλαιοτριβεῖον. ἐστὶ δὲ ξεστῶν B
 πεντήκοντα. τὸ δὲ μέτρον ἐστὶ τῆς τοῦ ἐλαιοτριπτου
 25 ἐργασίας. μνασίς, ἢ μέδιμνος, οἶμαι, ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς
 γλώσσης παρήχθησαν· τὸ γὰρ μεδιούμ μέσον ἐρμηνεύε-
 ται ἐν ταύτῃ τῇ γλώσσῃ. μνασίς τοίνυν παρὰ Κυ-
 πρίοις μετρεῖται καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν. εἰσὶ δὲ καὶ
 μόδιοι σίτου, ἢ κριθῶν εἰς τὴν τῶν δέκα καὶ ἑπτὰ ξε-
 30 στῶν, παρὰ Κυπρίοις μόδιον. μέδιμνος δὲ παρ' αὐτοῖς
 τοῖς Κυπρίοις διάφορος· τὸν γὰρ μέδιμνον Σαλαμίνοι,
 εἴτουν Κωνσταντίοι, ἐκ πέντε μοδίων ἔχουσι. Πάφιοι
 δὲ καὶ Σικελοὶ τεσσάρων ἡμισυ μοδίων αὐτὸν μετροῦσιν. C

σάτος καλεῖται ἐξ αὐτῆς τῆς Ἑβραϊδος διαληφθὲν, θη-
 λυκῶς δὲ ἐκφωνούμενον, ἐν δὲ τῇ Ἑλληνίδι οὐδετέρως.
 σάτον γὰρ λέγεται, καὶ οὐχὶ σάτος. ἔστι δὲ μόδιος
 ὑπέργομος, ὥστε πληροῦσθαι μὲν τὸν μόδιον, διὰ δὲ
 τοῦ ὑπεργίνεσθαι τὸ τέταρτον τοῦ μοδίου. κέκληται δὲ 5
 σάτα κατὰ τὴν αὐτὴν διάλεκτον ἐκφωνούμενον λῆψις,
 ἢ ἄρσις, ἀπὸ τοῦ, τὸν μετροῦντα ἕξει τινὶ τὸ μέτρον
 λαμβάνειν τε καὶ κουφίζειν. τοῦ δὲ μοδίου τὸ ὄνομα
 διὰ πολλῆς ἀκριβείας ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἠύρέθη εἴκοσι
 D δύο ξεσιῶν ὑπάρχον, οὐχ ἀπλῶς δὲ, οὐδ' ὡς ἔτυχεν, 10
 ἀλλὰ διὰ πολλὴν ἀκριβειαν. ὁ γὰρ δίκαιος μόδιος, κα-
 θὼς εἶωθεν ὁ νόμος λέγειν, κατὰ τὸ μέτρον τὸ ἅγιον
 ἐμετροῦθη. τὸ δὲ ἅγιον μέτρον οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ τὰ
 κβ' ἔργα, ἃ ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις τῆς
 ἑβδομάδος. 15

22. Τῇ μὲν γὰρ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησε τοὺς ἀνω-
 τέρους οὐρανοὺς, τὴν γῆν, τὰ ὕδατα. ἐξ ὧν ἐστὶ χιῶν
 καὶ κρύσταλλος καὶ χάλαζα καὶ παγετοὶ καὶ δρόσος, τὰ
 πνεύματα τὰ λειτουργοῦντα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἅτινά ἐστι
 τάδε, ἄγγελοι πρὸ προσώπου, καὶ ἄγγελοι τῆς δόξης, 20
 179 καὶ ἄγγελοι πνευμάτων πνεόντων, ἄγγελοι νεφελῶν καὶ
 γνόφων, χιόνος καὶ χαλάζης καὶ πάγου, ἄγγελοι φωνῶν,
 βροντῶν, ἀστραπῶν, ψύχους, καύματος, χειμῶνος, φθι-
 νοπύρου, ἔαρος, καὶ θέρους, καὶ πάντων τῶν πνευμά-
 των τῶν κτισμάτων αὐτοῦ τῶν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐν τῇ 25
 γῇ, τὰς ἀβύσσους, τὴν τε ὑποκάτω τῆς γῆς καὶ τοῦ
 χάους τὸ σκότος, ἑσπέρα καὶ νύξ, τὸ φῶς ἡμέρας τε
 καὶ ὄρθρου. ταῦτα τὰ ἑπτὰ μέγιστα ἔργα ἐποίησεν ὁ
 θεὸς ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ.

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τὸ στερεώμα τὸ ἐν μέσῳ τῶν 30
 B ὑδάτων, καὶ τὴν διαμέρισιν τῶν ἐπάνω τοῦ στερεώμα-
 τος ὑδάτων καὶ τῶν ὑποκάτω τοῦ στερεώματος ἐπὶ

πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. τοῦτο μόνον ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ.

Τρίτη δὲ ἡμέρα τὰς θαλάσσας, τοὺς ποταμοὺς, τὰς πηγὰς, καὶ λίμνας, τὰ σπέρματα τοῦ σπόρου, τὰ βλαστίσματα, τὰ ξύλα τὰ κάρπιμά τε καὶ ἄκαρπα, τοὺς δρυμοὺς. ταῦτα τὰ τέσσαρα ἔργα τὰ μέγιστα ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ.

Τῇ δὲ τετάρτῃ τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας. ταῦτα τὰ τρία ἔργα τὰ μεγάλα ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν 10 τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ.

Τῇ δὲ πέμπτῃ τὰ κῆτη τὰ μεγάλα, τοὺς ἰχθύας, καὶ τὰ ἄλλα ἔρπετά τὰ ἐν τοῖς ὕδασι, τὰ πετεινὰ, τὰ πτερωτά. ταῦτα τὰ τρία ἔργα τὰ μεγάλα ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ.

15 Τῇ δὲ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τὰ θηρία, τὰ κτήνη, τὰ ἔρπετά τῆς γῆς, τὸν ἄνθρωπον. ταῦτα τὰ τέσσαρα μεγάλα ἔργα ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ. καὶ ἐγένετο πάντα τὰ ἐν ταῖς ἕξ ἡμέραις παρὰ τοῦ θεοῦ ποιηθέντα ἔργα κβ'. καὶ συνετέλεσεν ὁ θεὸς πάντα ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, 20 ὅσα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν ταῖς ἀβύσσοις, ἐν τῷ φωτὶ καὶ ἐν τῷ σκότει, D καὶ ἐν πᾶσι.

Καὶ ἀνεπαύσατο ὁ θεὸς ἐκ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἠυλόγησεν αὐτὴν καὶ ἡγίασεν αὐτὴν, καὶ ἐδήλωσε δι' ἀγγέλου τῷ Μωυσεῖ ὅτι καὶ 25 εἴκοσι δύο κεφάλαια ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι τοῦ Ἰακώβ. “καὶ ἐκλέξομαι ἐμαντῷ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ λαὸν περιούσιον ἀπὸ πάντων τῶν ἔθνῶν”. αἱ δὲ κεφαλαὶ περὶ ὧν εἶπεν ὁ κύριος εἰσὶν αὗται· Ἀδὰμ, Σήθ, Ἐνώσ, 30 Ἐνώχ, Ἀρφαξὰδ, Σάλα, Καϊνὰν, Φαλὲκ, Μαλελειήλ, Ἐβερ, Ραγαῦ, Ἰάρεδ, Σερονὺχ, Ναχώρ, Μαθουσάλα, Θάρα, Λάμεχ, Νῶε, Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ, Σήμ. 180 ὁμοῦ εἴκοσι δύο γενεαί. διὸ καὶ εἴκοσι δύο εἰσὶ τὰ

παρὰ τοῖς Ἑβραίοις γράμματα, καὶ πρὸς αὐτὰ καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κβ' ἠρίθμησαν εἴκοσι ἑπτὰ οὐσας· ἀλλ' ἐπειδὴ διπλοῦνται πέντε παρ' αὐτοῖς στοιχεῖα, εἴκοσι ἑπτὰ καὶ αὐτὰ ὄντα καὶ εἰς κβ' ἀποτελοῦνται, τούτου χάριν καὶ τὰς βίβλους κζ' οὐσας κβ' πεποιήκασιν. 5

23. Ὡν πρώτη Βρησιθ, ἢ καλεῖται Γένεσις κόσμου· ἐλησιμῶθ, ἢ Ἐξοδος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου· οὐδωῖεκρα, ἢ ἐρμηνεύεται Λευιτικόν. Ιουδδαβήρ, ἢ ἐστὶν Β' Ἀριθμῶν. ἐλλεδεβαρεῖμ, τὸ Λευτερονόμιον. διησοῦ, ἢ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. διωβ, ἢ τοῦ Ἰώβ. διασωφτεῖμ, 10 ἢ τῶν Κριτῶν. διαροῦθ, ἢ τῆς Ρούθ. σφερτελεῖμ, τὸ ψαλτήριον. δεβριϊαμειμ, ἢ πρώτη τῶν Παραλειπομένων· δεβριϊαμειμ, Παραλειπομένων δευτέρα. δεμουέλ, Βασιλειῶν πρώτη. δαδουδεμουήλ, Βασιλειῶν δευτέρα. δμαλαχει, Βασιλειῶν τρίτη. δμαλαχει, Βασιλειῶν τετάρτη. 15 δμεαλῶθ, ἢ Παροιμιῶν. δεκωέλεθ, ὁ Ἐκκλησιαστής. σιρασιρεῖμ, τὸ ῥῆμα τῶν ῥημάτων. δαθαριασαρά, τὸ Δωδεκαπρόφητον. Δησαῖου, τοῦ προφήτου Ἡσαῖου. διερεμιου, ἢ τοῦ Ἰερεμίου. διεζεκιήλ, ἢ τοῦ Ἰεζεκιήλ. δδανιήλ, ἢ τοῦ Δανιήλ. δδέσδρα, ἢ τοῦ Ἐσδρα πρώτη. 20 δδέσδρα, ἢ τοῦ Ἐσδρα δευτέρα. δεσθήρ, ἢ τῆς Ἐσθήρ. αὐται δὲ αἱ εἴκοσι ἑπτὰ βίβλοι κβ' ἀριθμοῦνται κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν στοιχείων, ἐπειδήπερ καὶ πέντε στοιχεῖα διπλοῦνται, καθὼς ἄνω προείπομεν. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη μικρὰ βίβλος, ἢ καλεῖται Κινῶθ, ἣτις ἐρμηνεύε- 25 ται Θρηῆνος Ἰερεμίου. αὕτη δὲ τῷ Ἰερεμῖα συνάπτεται, ἣτις ἐστὶ περισσὴ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῷ Ἰερεμῖα συναπτομένη. οὗτοι οἱ εἴκοσι δύο ἀριθμοὶ πανταχοῦ ἐριθ- 30 σκόμενοι καὶ ἐν διαφόροις εἶδεσιν ἀριθμούμενοι, ἐν τε τοῖς εἴκοσι δύο ἔργοις οἷς ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἐξ 30 ἡμέραις τῆς κοσμοποιίας, καὶ ἐν εἴκοσι δύο γενεαῖς ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐν τοῖς εἴκοσι δύο στοιχείοις τῶν γραμμάτων ἀπὸ τοῦ ἄλφ ἄχρι τοῦ θαῦ,

καὶ ἐν ταῖς κβ' βίβλοις ἀπὸ τῆς Γενέσεως ἄχρι τῆς Ἑσθῆρ, μέτρον ἡμῖν ἐγενήθησαν κβ' ξεστῶν, ὃ καλεῖται παρ' Ἑβραίοις μόδη, παρ' Ἑλλησι δὲ μόδια, διὰ τὴν τρανότητα. παραπλησίως δὲ καὶ Αἰγύπτιοι μέντοι τοῦτο 5 καλοῦσιν, ὁμοίως δὲ καὶ Σύροι καὶ Ἀραβες μόδια λέγουσιν, ὃ ἐρμηνεύεται ὁμολογία. πληρωθεὶς γὰρ ὁ μό- 181 διος ὁμολογεῖ ὅτι πεπλήρωμαι. καλεῖται δὲ καὶ γνώμων.

24. Τῷ δὲ ἀριθμῷ τῶν κβ' ἔργων τοῦ Θεοῦ τῶν ἀπ' ἀρχῆς καὶ τῶν κβ' γενεῶν ἕως τοῦ Ἰακώβ, καὶ τῶν 10 κβ' βιβλίων ἕως τῆς Ἑσθῆρ, καὶ διὰ τῆς κβ' γραμμάτων ὑποθέσεως, ἐξ ὧν ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν παρέστη, καὶ Θεοῦ διδασκαλία ἡμῖν προτετύπεται, τοῦτο δηλοῦται, ὅτι ἐκ τοῦ νόμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μυστηρίων ὁ Χριστὸς ἡμῖν ἐρχόμενος ἐμαρτυρήθη καὶ ἀπεκαλύφθη. 15 ὃς ἐλθὼν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐπλήρωσεν ἡμῖν τὸ μέτρον Β τῆς ζωῆς διὰ τοῦ μοδίου, τουτέστι τῆς ὁμολογίας, παντὶ τῷ εἰς αὐτὸν ὁμολογήσαντι καὶ τὴν ζωὴν παρ' αὐτοῦ κομισαμένῳ. διὸ τὸ μέτρον τὸ ἅγιον Ἑβραῖοι λέγουσιν, ὃ ἐστὶν κβ' ξεστῶν, κατὰ τοὺς προειρημένους. πολλοὶ 20 γὰρ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἢ προσέθεντο ἢ ἀφείλαντο ἀπὸ τοῦ μέτρον τούτου, τοῦ ἀκριβῶς παρ' Ἑβραίοις ἀριθμηθέντος. ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις συμβέβηκεν ὁμοιοκαταλήπτως μοδίου μέτρον καλεῖσθαι, ὡσπερ παρ' Ἑβραίοις τὸ ἄλεφ τῷ παιδίῳ τὸ μανθάνειν παραινεῖ, 25 καὶ παρ' Ἑλλησι τὸ ἀλφεῖν ζητεῖν συμβέβηκε καλεῖσθαι. C ὅθεν δηλονότι καὶ τὸ ἄλφα ἐξ Ἑβραϊδος παρηνέχθη εἰς τὴν Ἑλληνίδα. τὸ γοῦν μόδιον ὡς ἐκ τῆς Ἑβραϊδος ἠύρεθη, ὁμολογεῖν λεχθὲν, ὡς πολλάκις εἶπον, διὰ τῆς χρήσεως ἐρμηνευόμενον. εἰ μὴ γὰρ αὐτὸν πληρεστάτως 30 γεμίσειέ τις, οὐχ ὁμολογεῖ ὅτι πεπλήρωμαι. πλήσας δὲ τὸ μέτρον καὶ ζητλιάσας ὁμολογεῖ ὅτι πεπλήρωμαι.

Κάβος δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς διαλέκτου διάφορον μέτρον D ἐστὶν, ἧγουν τὸ τέταρτον μοδίου.

Χοϊνιξ δὲ καὶ ὑφή ἐν μὲν ἐστὶ, διτιπῶ δὲ ὀνόματι κέκληται. ἔστι δὲ δύο ξεστῶν καὶ ποστημορίου.

Δραξ ἀλεύρου· τοῦτο ἀπεριεργόν ἐστὶ καὶ πᾶσι δῆλον.

Ἀρτάβη, τοῦτο τὸ μέτρον παρ' Αἰγυπτίοις ἐκλήθη· 5
ἔστι δὲ ἑβδομήκοντα δύο ξεστῶν. ἐκ πολλῆς δὲ ἀκρι-
βείας καὶ τοῦτο οὕτως συνήχθη· ἑβδομήκοντα δύο ἄν-
δρες τότε τὸν πύργον ὑποδόμουν, ὅτε καὶ εἰς ἑβδομή-
182 κοντα δύο γλώσσας ἐκ μιᾶς συνεχέθησαν· ὅθεν καὶ μέ-
ροπες ἐκλήθησαν εἰς τὴν μεμερισμένην φωνήν. τὸ δ' 10
αὐτὸ μέτρον καὶ ὁ μετρήτης ἔχει, κατὰ τὸ μέτρον τὸ
ἅγιον.

Τρία μέτρα σεμιδάλεως, ἃ τοῖς ἀγγέλοις Ἀβραὰμ
τῇ Σάρρα ἐτοιμάζειν προσέταπτεν, ἐξ ὧν μέτρων ἐγκρυ-
φίας ἄρτους γενέσθαι ἐνετείλατο. ταῦτα δὲ τὰ μέτρα 15
ἕκαστον γόμον ἐχώρει.

Τὸ δὲ γόμον δέκατον ἦν τοῦ μεγάλου μέτρου, του-
τέστι τῆς ἀρτάβης, ὃ γίνεται ἑπτὰ ξεστῶν καὶ πέμπτον.

Τρία κανᾶ χονδριτῶν, ἐνθα εἰώθασι τότε ἀποτί-
B θεσθαι τοὺς χονδρίτας. ἔστι δὲ εἶδος ἄρτου εἰς δύο 20
τεμνομένου.

Νέβελ οἴνου, ὅπερ ἐστὶ μέτρον ξεστῶν ρν'.

Τὸ σάτον νς' ξεστῶν ὑπάρχει.

Ἀλάβαστρον μύρου βικίον μὲν ἐστὶν ὑέλινον, χω-
ροῦν λίτραν ἐλαίου. τὸ δὲ μέτρον ἐστὶ ξέστου τὸ ἥμισυ. 25
ἀλάβαστρον δὲ κέκληται διὰ τὸ εὐθροπτον.

Καμψάκης ὕδατος, ιβ' ξεστῶν ὕδατός ἐστὶ τὸ μέ-
τρον. ὃ δὲ τῷ Ἡλίᾳ ἐτοιμασθεῖς καμψάκης τεσσάρων
ἐστὶ ξεστῶν.

Ἔστι τὸ μέτρον κοτύλη, ἥμισυ ξέστου ὑπάρχει. κέ- 30
κληται δὲ κοτύλη ἀπὸ τοῦ τὸν ξέστιν εἰς δύο κόπτεσθαι.

C Κνάθος ἐστὶν ἕκτον ξέστου. μεδεκῶθ δὲ λέγει τοὺς
κνάθους ἢ γραφή. τὰ δὲ μασμαρῶθ λέγει τοὺς διυλι-

στατήρας, οὓς καὶ ἡθμοὺς καλοῦμεν. τῷ αὐτῷ δὲ ὀνόματι ἀμφοτέρωθεν κέχρηται, ἐπεὶ καὶ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχουσι.

Τρουβλίον ὀψόβαφόν ἐστὶ τὴν πλάσιν, ἥτοι παροψίς, ἥμισυ δὲ ξέστου τὸ μέτρον ἔχει. ξέστης ὁ Ἀλεξανδρινὸς δύο λιτρῶν φέρει ὅλην ἐν τῷ ἐλαίῳ.

Ἀπόρρημα δὲ παρὰ μόνοις Θηβαίοις μετρεῖται. ἡμισυ γὰρ τοῦ Σαΐτου ἐστίν. ὃ ἔστι ἀληθινὸς Σαΐτης ξεστών ἐστὶν κβ'.

10 Σαβιδά, τοῦτο Συριατικόν ἐστὶ τὸ ὄνομα, ὃ ἐρμητεύεται ληγιαῖον ἀντλήμα, παρὰ Ἀσκαλωνίταις ξεστών κβ'.

Ἴν. τὸ ἴν μέγα ξεστών ἐστὶ ιη', τὸ δὲ ἅγιον ἴν ξεστών θ'.

Χούς ἐστὶ ξεστών η'. τὸ δὲ καλούμενον ἅγιον ξεστών ζ', ὃ ἐστὶ δωδέκατον μετρήτου.

Τάλαντόν ἐστὶ τὸ ὑπερβάλλον πᾶν σταθμώμενον 183 μέτρον, κατὰ δὲ τὸν λιτρισμὸν ἑκάτερον λιτρῶν ὑπάρχει.

Ἐξ λεπτὰ τάλαντου ἐπτὰ ἀσσαρία· τὰ δὲ ἐπτὰ λεπτὰ τῶν ἀσσαρίων ρ' ὑπάρχει δηνάριον.

20 Ὁ ἀργυροῦς δὲ ἐτυπώθη ἀπ' ἀρχῆς τὸ νόμισμα, ἐκ δὲ τῶν ἀσσαρίων τοῦτο ἐτυπώθη. φασὶ δὲ τὸν Ἀβραάμ εἰς τὴν Χανααίαν τὸν τύπον ἐνηνοχέειν.

Τοῦ δὲ τάλαντου τῶν ἑκάτερον λίτρα μία. ἡ δὲ λίτρα δεκάδύο οὐγγίαι ὑπάρχει. ἡ δὲ οὐγγία ἔχει στατήρας δύο. B

25 Ὁ δὲ στατήρ ἥμισυ μὲν οὐγγίας, ἔχων δὲ δύο δίδραγμα.

Περὶ σίκλου. σίκλος, ὃ λέγεται καὶ κοδράντης, τέταρτον μὲν ἐστὶ τῆς οὐγγίας, ἥμισυ δὲ τοῦ στατήρος, δύο δραγμαὶς ἔχων. τῆς γὰρ οὐγγίας ἦν ἡ δραγμὴ.

30 Ἐκαλεῖτο δὲ ὅλην ἡ δραγμὴ τοῦ αὐτοῦ σταθμοῦ τῷ σίκλῳ τῷ σταθμίζοντι κατὰ καιρὸν τὴν τρίχα τοῦ Ἀβραάμ, ὅτε ἐκουρεύετο, ὅλην ἔχουσαν καὶ σίκλων, ὃ ἐστὶν οὐγγία σίκλου ἑνὸς, γινομένη λίτρα δύο ἥμισυ.

Ὄβολος καὶ αὐτὸς ἐν ἀργυρίοις τετύπωτο. μέτρον δὲ εἶχε καὶ οὗτος τῆς οὐγγίας, οὐκ ἐξ ἀργύρου πεποίη- μένος, ἀλλὰ ἀπὸ σιδήρου. ἦν δὲ καὶ ἕτερος ὄβολος ἐξ ἀργύρου τυπούμενος, νόμισμα ὦν, ὃ ἦν λεπτότατον, ὀγδοηκοστὸν ὄν τῆς οὐγγίας. λέγει γὰρ ἐν τῷ Λευιτικῷ 5 “τὸ δὲ δίδραγμα εἴκοσι ὄβολοι”. ὅτι δὲ τέταρτόν ἐστι τῆς οὐγγίας τὸ δίδραγμα ἤδη ἐδιδάξαμεν.

Χαλκοῖ. τούτους οἱ Αἰγύπτιοι ἐφηύροντο. ἀργύρια δὲ ἐστὶ τετυπωμένα δύο, καὶ παρὰ Ἀλεξανδρεῦσι τὰ ἀργύρια καλοῦνται χάλκινα. ἐστὶ δὲ ὁ χαλκοῦς τῷ στα- 10 θμῷ ὀγδοὸν οὐγγίας, ὡς ἡ δραγμῆ.

Μναῖς, ἣτις τῇ Ἑβραϊδὶ μνήμη καλεῖται. ἡ δὲ Ἰτα- λικῆ μναῖς τεσσαράκοντα στατήρων ἐστίν, ὅπερ οὐγγιῶν κ', λίτρας μιᾶς καὶ διμοίρου.

Ἀργυρίων δὲ πολλοὶ τύποι κατὰ καιροὺς γεγόνασι. 15

Τὸ δὲ νομῖον τετύπεται ἀπὸ τοῦ Νουμᾶ τινὸς βασιλέως τῶν Ῥωμαίων. δίχρυσον δὲ ἐκάλουν οἱ πα- λαιοὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀργύρου.

184 Τὸ δὲ ἄργυρον τοῦτό ἐστιν ὃ οἱ Ῥωμαῖοι μιλια- ρίσιον καλοῦσιν, ὃ ἐρμηνεύεται στρατιωτικὸν δόμα. 20

Τὸ δὲ δίχρυσον καὶ τοῦτο ἀργύριον ἦν· ὅπερ ὕστε- ρον κίβδηλον ἐκλήθη ἐξ αἰτίας τοῦ ἀναιρεθῆναι τὸν κατὰ καιρὸν βασιλέα καὶ ἐκβληθῆναι τὸν αὐτοῦ χαρα- κτῆρα ἐκ τοῦ δίχρυσου, ὃς ἦν αὐτῷ ἐμφερόμενος. ἔκτοτε γὰρ ἐνθα ἂν ἠρέθη τὴν τοῦ ἀναιρεθέντος βασιλέως 25 φέρων εἰκόνα, κίβδηλος ὠνομάζετο, ἥγουν ἀδόκιμος.

Φόλης, ὃ καὶ ταλάντιον καλεῖται. διπλοῦν δὲ ἐστίν, ὃ ὑπὸ δύο ἀργύρων συγκείμενον, οἷ γίνεται σὴ δηνάρια. καὶ φόλης δύο λεπτοὶ κατὰ τὸν δηναρισμὸν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν ἀργυρισμὸν. 30

Μάρης μέτρον ἐστὶ παρὰ Ποντικοῖς δύο ὑδριῶν. ἡ δὲ ὑδρία αὐτοῖς δέκα ξεστῶν ἐστίν, ὥστε εἶναι τὸν κύπρον εἴκοσι ξεστῶν Ἀλεξανδρειῶν.

Κύπρος παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ποντικοῖς μέτρον ἐστὶ ξηρῶν γεννημάτων, μόδιοι δύο, ὃ λέγεται εἶναι παρ' αὐτοῖς χοινίκων πέντε. ὃ δὲ χοῖνιξ παρ' αὐτοῖς ξεστῶν ἐστὶ πέντε, ὥστε εἶναι τὸν κύπρον ξεστῶν κ'. ὃ γὰρ
5 μέγας παρ' αὐτοῖς μόδιος ξεστῶν κδ'.

Κόλλαθον ἐστὶ παρὰ τοῖς Σύροις τὸ ἥμισυ τοῦ ὑδροῦ σάτου. ἐστὶ δὲ ξεστῶν κέ. C

Κογγιάριον δὲ μέτρον ἐστὶν ὑδροῦ, καὶ αὐτὸ παρ' Ἑβραίοις ἐκφωνούμενον· τοῦτο τὸ μέτρον ἐστὶν ἐν χρο-
10 νογραφίαις Εὐσεβίου καὶ τῶν ἄλλων χρονογράφων δη-
λούμενον, ὡς ἕκαστος τῶν τότε βασιλέων κατὰ φιλοτι-
μίαν τῷ δήμῳ Ῥωμαίων πρὸς εὐφρασίαν ἐχαρίζοντο,
ὃ ἐρμηνεύεται συνημμένον, ἢ συνεστραμμένον.

ANIMADVERSIONES.

Cum de mensuris et ponderibus, quorum in sacris literis usus est, agendum sibi hoc in libello proposuerit, perpauca tamen de hoc argumento sub illius finem attingit, maioremque partem in ea disputatione collocat, qua sacrorum Interpretum τὰ ἱστορούμενα, atque Origenis in concinnandis codicibus suis institutum persequitur. In operis ipsius aditu notas explicat, quae in sacris literis usurpabantur. De quibus agit Isidorus Orig. 1, 20. Sixtus Senensis lib. 3. Nonnullas etiam, quibus olim usus est Plato, Diogenes in eius vita percenset.

158 b. παράκεινται δὲ ταῖς ἀνταῖς] Prioris hasce notas, quibus orationis Propheticae figurae variae et conformationes discernuntur, Sixtus omisit.

ἐπειδὴ δὲ τινες] Nam plerique veterum maiusculis literis sine accentu ullo et prosodia scribebant.

159 a. ὁ ἀστερίσκος οὗτος ἔνθα παράκειται] De asteriscorum et obelorum usu agit saepius Hieronymus, ut Apol. 2 in Ruff. Isidorus et alii.

σπανίως δὲ καὶ παρὰ Θεοδοτίωνι] Nimirum quod priores illi duo Interpretes exprimere verbum de verbo studuerint, ut ait Hieronymus, Theodotio LXX seniores magis secutus sit.

161 a. ἑβδομήκοντα δύο γὰρ ὄντες] Hanc historiam tam veteres plerique quam recentiores copiosissime perscripserunt. Cui nonnulla tamen inpersa sunt, quae aegre admodum fidem obtinent. Quale est illud de cellis, quas 36 fuisse censet Epi-

phanus, ita ut bini in singulis habitarent. Iustinus totidem numero quot Interpretes extitisse, in Cohort. ad Gent., Iosephus autem, eoque vetustior Philo et Aristeas de cellis nihil. Sed ea iampridem ab eruditis excussa disputataque sunt.

162 c. διὸ δὲ ἐν τῷ ἀραῶν] ἀράν, Hebraice אַרָא, arcam significat. Quam vocem hic opinor alteri substituendam. Persuasum habuit Epiphanius sacros codices in arca reconditos fuisse; si haec sunt Epiphanii, et non inepti cuiuspiam, qui has nugas ad oram adscripserat.

379 164 d. λημνίσκος γὰρ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰατρῶν] λημνίσκον a medicis usurpari pro linamento oblongo, quod vulneribus inditur, notissimum est. Sed non, ut Epiphanius existimat, per *iota*, sed per *eta* scribendum est. Quare non probat grammaticis originationem illam, ut παρὰ τὸ λημνάζεσθαι dicatur. Est enim Syracusana vox, quae τὰς στενὰς ταινίας, *oblongas fasciolas*, significat, ait Hesychius. Unde nota illa, quae longurio cum duobus punctis appendicibus constabat, λημνίσκος appellatur.

166 a. οἵτινες ἐξελέγησαν] Non ignorabat Iosephus, aliique veteres, qui hanc historiam ediderunt, 10 Tribus iampridem deportatas fuisse, neque tamen propterea falsum, aut absurdum putamus, senos e Tribubus singulis delectos esse. Nam nihilominus plerique ex decem illis superstites fuere.

166 b. ἐν τῷ Βρουχίῳ καλουμένῳ] Alexandrinae urbis regio ista fuit, quasi πυρουχεῖον dicta; a quo detorta vox Βρουχεῖον. Ideo per diphthongum concipienda. Nomen huic regioni a frumento, sive publicis horreis, ut merito suspicari licet; sive etiam forum ibidem frumentarium extitit. Quod enim non nemini placet, πυρουχεῖον dictum fuisse Musarum προτανεῖον, quod in eo conditum esset frumentum ad doctorum hominum σίτησιν destinatum; adeoque πυρουχεῖον et προτανεῖον idem esse, hoc illi autoritate certa probanti, non affirmanti, crediderim. Erat quidem in illa urbis regione, hoc est πυρουχεῖῳ, vel Βρουχίῳ, Bibliotheca et literatorum hominum contubernium, quod Ammianus l. 22 *diuturnum praestantium hominum domicilium* appellat; pluribusque describit, quaenam illic artes excolerentur. Ubi et mendum est, quod obiter hic opportune repurgabitur. *Nam et disciplinarum, inquit, magistri*

quodammodo spirant et nudatur ibi Geometrico radio quicquid reconditum latet, nondumque apud eos penitus exaruit Musica, nec harmonia conticuit et recælet apud quosdam adhuc licet atros consideratio mundani motus et siderum etc. Hæ duæ voculae, licet atros, depravatae sunt. Nec recte coniciunt Christianos, maxime Monachos intelligi, quos pullatos fuisse constat. Neque enim Monachi sese Mathematicis praesertim artibus addixerunt. Quare minima mutatione lego *litératos*, pro *licet atros*.

ἐνεχείρησε Δημητρίῳ τινί] Quod Demetrio Phalereo Bibliothecae suae curationem Ptolemaeus Philadelphus commiserit, incredibili consensu scriptorum omnium asseritur, ex fide Aristaeae. Quod non immerito Scaligero mirum videtur in Animad. ad annum 1734, si quidem vera illa sunt, quae ex Hermippo Diogenes refert, cum Ptolemaeo Soteri Lagi F. author fuisset, ut Eurydices filiis regnum relinqueret, praeterito Berenices filio Ptolemaeo Philadelpho, post illius mortem a Philadelpho relegatum ac postea aspidis morsu necatum esse. Sed adversus tot scriptorum testimonia reluctari equidem non ausim. Quare videndum ecquid coniecturae nostrae locus esse possit. Ptolemaeus Lagi F. adhuc superstes Ptolemaeum Philadelphum filium in regni consortium adscivit. Testatur hoc Theocriti scholiastes ad Idyll. 17 *ζῶν γὰρ, inquit, ἔτι ὁ σωτὴρ ἐκοινοποίησε τῷ Φιλαδέλφῳ τὴν βασιλείαν*, et Iustinus l. 16. Itaque cum Demetrius Ptolemaeo Lagi F. carissimus esset, potuit Philadelphus patre superstitite odium suum ad ulciscendi tempora reservare, atque eodem tempore Bibliothecam illam adornans, eius curationem Demetrio Phalereo committere. Coniecturae illius occa-
sionem praebent veterum non pauci, qui vel Ptolemaeum Lagi F. Bibliothecae, adeoque LXX. Interpretum editionis authorem faciunt, ut Irenaeus: vel utri tribuenda ista sint addubitant, ut Clem. Alexand. 1. Strom. vel denique ab ambobus, patre simul ac filio, procuratum illud existimant. Apud Euseb. Histor. 7, 32 Anatolius de Aristobulo uno ex LXX Senioribus loquens: *ὃς ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα κατελεγμένοις τοῖς τὰς ἱερὰς καὶ θείας Ἐβραίων ἐρμηνεύσασι γραφὰς Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ καὶ τῷ τούτου πατρὶ.*

166 c. ὁ δὲ ἀπεκρίθη τῷ βασιλεῖ] Multo liberalior est

-Aristeas apud Euseb. 1. 8 *προπαρασχ.* et Iosephus 12, 2. Qui respondisse Demetrium volunt, ducenta iam a se millia comparata, hoc est *ἑξοσι μυριάδας*, sperareque se propediem ad quingenta millia perventurum esse numerum.

166 d. *παρὰ Ῥωμαίοις τε καὶ Χαλδαίοις*] Nondum, opinor, Romani per illa tempora scriptorum copia et auctoritate florebant, anno fere a condita urbe 470. Olympiade scilicet 124. Neque quicquam admodum praeter 12 Tabularum leges, aut Pontificum Annales, atque id genus obscura quaedam penes se habebant. Quare vox *Ῥωμαίοις* parum opportune hic intrusa, praesertim alieno loco, inter Chaldaeos et Phoenicas.

ὄντω Ῥωμαίοις καλουμένοις] Haec parenthesi claudenda censuimus, quae non ex personam Demetrii Epiphanium puto scripsisse: nimis enim absurda res esset, sed ipsum inculcasse et ad Demetrii orationem adtexuisse. Quanquam non minus absurdum est, Graecos dicere prius Latinos appellatos esse, deinde Romanos. Nam Romani Graeci quidem vocati sunt post translatum in Orientem imperium, unde *ἡ Ῥωμαία* et Romanus orbis, sed Latini nunquam appellati sunt, neque Graeci ipsi, neque Itali Graeciae magnae populi. Suspicio igitur hoc membrum sede sua luxatum esse et post *Ῥωμαίοις* collocandum, aut illa potius *παρὰ Ῥωμαίοις τε* post *ἐν τῇ Ἑλλάδι* reponenda. Nam, uti dictum est, alieno loco inter Chaldaeos et Phoenices Romani positi videntur.

167 a. *Βασιλεὺς Πτολεμαῖος*] Aliter epistolae istae concipiuntur ab Aristeo et ex eodem apud Iosephum et Eusebium, quos tu consule. Nam apud istos non Iudaeis inscribuntur, sed Eleazaro Pontifici.

167 c. *αὐτοὶ δὲ δεξάμενοι καὶ τὴν ἐπιστολὴν*] Gracissimam accidisse Pontifici Iudaeisque Ptolemaei postulationem cum reliqui omnes, tum Philo et Iosephus, Iudaei ipsi, testantur. At Scaliger in *Animad.* et in *Isagog. Can.* falsum et commentitium istud esse putat, ac tantum abesse ut ea sacrarum literarum interpretatio voluptati illis fuerit, ut propterea solenne ieiunium decretum sit Tebeth 8, ut ex Calendario liquet. Fuit enim ex illo praecipue tempore perpetuum inter Hebraeos et Hellenistas Iudaeos dissidium. Sed hac in re, uti caeteris fere omnibus, iudicium in Scaligero ac prudentiam requiro. Quis

enim Iudaeorum arcanos ritus ac consilia melius novit aut nosse potuit quam Iosephus, Hebraismi utique non imperitus, quod in Philone Scaliger excipit? Qui idem quod Aristeas prodidit, Eleazaro Pontifici iucundissimum illud fuisse, neque de Iudaeorum offensione mentionem facit ullam. Quis igitur non videt hanc ipsam Graecae translationis invidiam Iosephi saeculo re-381 centiorem extitisse? Cum enim Iudaei Christianum nomen paulatim excitari cernerent, seque ab Christianis suis ipsis literis, quas Graece legerent omnes, convinci ac redargui, aegre primum communionem illam ferre coeperunt; tum easdem literas ac LXX Seniorum editionem corrumpere ac mutilare conati sunt, quod Iustinus Martyr Dialogo cum Tryphone aliique Patres illis exprobrant. Ex illo tempore natae sunt angariae illae et *העניינות*, quas Kalendariis suis intexuerunt. Quare plumbeum est Scaligeri telum, quod ex faece ista Rabbinica protulit.

167 d. *ἑβδομηκοντάδυο δὲ τὰς ἀποκρύφους*] Verum illud non puto, neque cuiquam facile persuaserit Epiphanius, 72 Apocryphos totidem ab Interpretibus ex Hebraeo translatos fuisse. Nam omnia ista volumina Hebraicis conscripta literis affirmat, ob idque legi minime potuisse.

168 c. *ἐν τῷ Σεραπίῳ*] De hoc templo meminit Ammianus l. 22, eiusque magnificentiam mirifice praedicat, in quo quidem a Ptolemaeis regibus collocatam Bibliothecam illam asserit, in qua septingenta voluminum millia numerabantur, quae bello Alexandrino sub Dictatore Caesare concremata est. Tertullianus in Serapeo sacros codices Hebraicis literis conscriptos suo tempore asservari prodidit in Apolog. c. 18.

μετὰ γὰρ τὸν πρῶτον] Ptolemaeorum hanc seriem ex Eusebii Chronico descripsit, a quo tamen in annorum numero identidem discedit. Haec enim est apud Eusebium l. 2 Ptolemaeorum successio.

	Ptolemaeorum Aegypti regum series.	Anni regni.
I	Ptolemaeus Lagi F.	XL
II	Ptolemaeus Philadelphus	XXXVIII
III	Ptolemaeus Euergetes	XXVI
IV	Ptolemaeus Philopator	XVII
V	Ptolemaeus Epiphanes	XXIV
VI	Ptolemaeus Philometor	XXXV
VII	Ptolemaeus Euergetes	XXIX
VIII	Ptolemaeus Physcon	XVII
IX	Ptolemaeus Alexander	X
X	Ptolemaeus Cleopatrae F.	VIII
XI	Ptolemaeus Dionysius	XXX
XII	Cleopatra	XXII
Colliguntur anni CCXCVI.		

In priore Chronico paulo aliter numeri concepti sunt, ita ut ad 291 summa perveniat. Chronicon Alexandrinum Eusebianam rationem sequitur. Cedrenus nonnihil variat.

382 168 d. εἶτα Πτολεμαῖος Φιλοπάτωρ] Imo Φιλομήτωρ. Sed Φιλοπάτωρ scripsit Eriphanus. Nam et ἄλλος apposuit.

169 a. Πτολεμαῖος ὁ σωτήρ] Idem et cognomento Physcon, ab abdomine et praepingui aqualiculo. Chronicon Alexandrinum.

Πτολεμαῖος ὁ καὶ Ἀλεξᾶς] Ita et Cedrenus. Alii *Alexandrum* nominant.

Πτολεμαῖος ὁ Διόνυσος] Hic est Ptolemaeus Auletes Cleopatrae pater, qui in Eusebii Chronico *Dionysius* ab Hieronymo nominatur, sed *Διόνυσος* in Alexandrino Chronico et apud Cedrenum. Unde cognomen ei *Bacchus* inditum videtur. Nam et Chronicon p. 430 et 434 Πτολεμαῖον νέον Διόνυσον vocat, *novum* videlicet *Bacchum*.

ἡμοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου] Eriphanii calculus in prioribus undecim regibus, licet in singulis nonnunquam cum Eusebiano discordet, tamen ἑμᾶς annorum utrobique προσθα-

φαιρέσει conciliatur. Propter unam Cleopatram solido decennio maior est Epiphanii numerus. Nam postremae illi reginae tribuit annos 32 adversus reliquorum omnium consensum. Ita fiunt anni ab initio Ptolemaei Lagidae ad ultimum Cleopatrae 306, cum apud Eusebium nonnisi 296 numerentur. Qui et ipse tamen aliquot annis redundat. Lagidarum initium anno proximo post Alexandri mortem in Aegypto contigit, ut est in Eusebii Chronico. Hoc est Olymp. 114 anno secundo, Periodi Iulianae 4391. Nam superiore mortuus est Alexander. Ab hoc igitur anno ad ultimum Cleopatrae, qui est Iuliae editionis decimus sextus, Urbis ex Varroniana ratione 724, Periodi Iulianae 4684, non plures sunt quam anni 294. Ideo verior est fortasse libri primi Eusebiani chronologia. Sed ut de Ptolemaeorum aera et initio certius aliquid accuratiusque constituamus, tametsi Ptolemaeus Lagi statim post Alexandri M. necem Aegyptum et Alexandriam obtinuerit, tamen regium nomen non usurpavit ante annum fere post Alexandri mortem decimum septimum, hoc est Olymp. 118 secundum; quando Demetrius Poliorcetes Menelao Ptolemaei duce navali praelio superato Rex est primum cum Antigono patre salutatus. Huius enim exemplo Ptolemaeus Lagi F. ac reliqui successores Alexandri *Reges* appellari voluerunt, circa annum Periodi Iulianae 4407. Quod ex Diodoro constat. Nihilominus Ptolemaei primus annus ab eo ipso, quo mortuus est Alexander, numerari videtur. Nam 40 annos regnasse dicitur, qui in annum Periodi Iulianae 4429 desinunt, a quo Ptolemaei Philadelphi coepit imperium. Etenim Dionysii coelestis aera, cuius meminit aliquot in locis Ptolemaeus, ab initio Philadelphi iniisse fertur. Ea vero coepit anno quem diximus Periodi Iulianae 4429. Unde necesse est primum a quadragenis annis Ptolemaei Lagidae convenire Per. Iul. anno 4390, qui est ille ipse quo mortuus est Alexander. Nisi illud occurrat, quandoquidem, ut paulo ante docuimus, Ptolemaeus Lagi F. vivus adhuc imperium in Philadelphum filium transtulit, privatumque se fecit, ut Iustinus asserit; annum quidem Ptolemaei Philadelphi primum esse Iulianae Periodi 4429, sed eundem Lagidae Ptolemaei duntaxat tricesimum nonum, adeo ut quadragesimus, quo privatus ille vixit, quique Philadelphi secundus est, regno illius nihilominus imputatus fuerit. Ita proximus a

morte Alexandri annus initium 40 Lagidae annorum esse potuerit.

ἀπὸ δὲ ἑβδόμου ἔτους] Irrepsit in Latinum contextum
 383 vox *decimo septimo*, pro qua *septimo* rescribendum. Quamquam et Cornarius aliter vertit, cui et proxima annorum collectio favet. Quos enim numerat annos 249, ii non septimo Philadelphi, sed a decimo septimo consurgunt. Etenim Ptolemaeus Lagi F. annis 40 regnavit. Adde 17, fient 57. Hos si deduxeris de 306 annis, quot ad Cleopatrae mortem incurrunt ex Epiphani calculo, reliqui sunt 249. Atque ita fortasse scripsit Epiphanius, nimirum *πεντήχοντα ἑννέα*, pro *τέσσαράχοντα*. Etsi vereor ne in superiore numero annorum hallucinatus, cum 32 Cleopatrae pro 22 tribuisset; indeque 306 pro 296 collegisset, subinde ad Eusebianos *ψηφισμοὺς* imprudens delapsus sit, et a septimo Philadelphi ducentos illos et quadraginta novem putaverit. Nam ex 296 subductis 47 restant 249. Eusebius in Chronico anno Philadelphi secundo Septuaginta seniores ad sacrorum voluminum interpretationem aggressos esse scribit, quod est verosimilius. Quod si certam annorum rationem inire velimus, annus Ptolemaei Philadelphi septimus cadit in annum Per. Iul. 4435. A quo ad ultimum Cleopatrae, qui est Per. Iul. 4684, anni sunt 250. Itaque probabilis est de Epiphani hallucinatione coniectura nostra. Nam 259 illos annos temporum series ipsa repudiat. De Philadelphi aera loqui Sira-cidem in Praefatione divinat more suo Scaliger, cum ita scribit: *ἐν γὰρ τῷ ὀγδῶ καὶ τριακοστῷ ἔτει ἐπὶ Εὐεργέτου βασιλέως παραγεννηθεὶς εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐπ' ὀλίγον χρόνον συγχρονίσας. Nam in octavo et trigesimo anno temporibus Ptolemaei Euergetis regis, postquam perveni in Aegyptum et cum multum temporis ibi fuisset.* Ubi Graeca e Latino castiganda sunt, ut ita legamus, *καὶ οὐκ ὀλίγον χρόνον*, vel *καὶ συγχρονίσας*, expunctis caeteris, quae in aliis exemplaribus minime reperiuntur. Illos igitur octo et triginta annos ab aera Philadelphi Dionysiana repetit Scaliger, et sub extremum Philadelphi, atque initium Euergetis scripsisse ista Gnomologum affirmat. Quae mera est ariolatio, quemadmodum et quod indidem colligit, aeram Dionysii Mathematici etiam politicam extitisse. Etenim tricesimus octavus annus ab illo tempore numerari vi-

detur, quo in Aegyptum profectus est, vel ab eo, quo avus ipsius Iesus librum ediderat, non a Ptolemaei Philadelphi primordio, cuius mentionem profecto fecisset, si a primo illius anno tempus putare vellet. Postremo singularis est loquendi ratio, quam aliquoties Epiphanius usurpat, *μέχρι Κλεοπάτρας, ἕως Ἀδριανοῦ*, pro eo quod est, usque ad finem Cleopatrae, vel Adriani.

169 b. *ὅς ἱππικὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ*] De hoc Hippodromo, an agone equestri, cui *Laiio* nomen inditum sit, nihil hactenus occurrit. Crediderim *Lagium*, *Λάγιον* ab eius conditore, vel auctore potius generis *Lago* esse dictum. Sed mirum est quod Epiphanius scribit, a *Lago* conditum esse Alexandriae *ἱππικὸν* illud et *Laium* appellatum; aut *Lagium*. Neque enim scio an Alexandriam *Lagus* iste viderit, quae condita est Olympiadis 112 anno 2, ut auctor est Diodorus. Eius porro filius statim post obitum Alexandri in provinciarum distributione Alexandriam et Aegyptum obtinuit. Quare aut superstite adhuc Alexandro superstes et ipse *Lagus* Alexandriam eiusmodi aliquo opere nobilitavit, aut eius filius *Lagidarum* monumentum in eiusdem operis appellatione constituit, quae posterior coniectura probabilior est. De *Lago* et Ptolemaeo eius filio memorabile quiddam leges apud Suidam.

DE ROMANORUM IMPERATORUM CHRONOLOGIA. 384

169 b. *εἴτα βασιλεῖς Ῥωμαίων*] Romanorum Imperatorum qui sequitur Indiculus altero illo castigatior est, quem in Ancorato c. 60 proposuit, neque tamen ubique satis accuratus est. Quare operam navaturi videmur, si in singulos Imperatorum annos, qui quidem quaestionis aliquid habent, diligentius inquiramus. Id enim cum ad Epiphanium illustrandum, tum ad Romanam historiam stabiliendam necessarium videtur, quum praesertim in illis quamplurima sint, quae maiorem a Chronologis fidem studiumque mereantur.

Ἀγουστός ἔτη νϛ'] De annis quibus imperavit Augustus copiosissime dictum est ad Haer. 51. Hic quinquaginta sex dun-

taxat enumeravit, praeter quos Eusebius sex menses addit. Initium ab U. C. anno 711, id est proximo a nece Iulii. Nam Iosephus, qui ab ipso Iulianae caedis anno deduxit, annos dat Augusto 57, menses 6, dies 7.

οὐτινος ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ] Anno Caesaris Augusti 42 Christum in lucem editum esse cum Eusebio censet Epiphanius, Periodi Iulianae 4712, Iuliano 44, biennio fere ante communem Christi natalem. Nam 6 Ianuarii natum existimat. De quo ad Haer. 51.

Τιβέριος ἔτη κγ'] Tiberio 23 annos solidos imputat Eusebius, ex eoque Noster, non sine errore. Dicerem et hic, et in Augusto, rotundum numerum consecutos esse, nisi in aliis plerisque menses ac dies adiecissent, quos proinde in Tiberio praetermitti non oportuit. Mortuus est Augustus duobus Sextis Coss. anno Dionysiano 14, Periodi Iulianae 4727. XIV Kal. Sept. ut ait Suetonius. Tiberius vero moritur XVII Kalend. Apr. Cn. Acerronio Proculo et C. Pontio Coss. anno Dionysiano 37, Per. Iul. 4750. Intervallum annorum 22, dierum 209, hoc est mensium fere 7. Quod tempus est Tiberiani imperii. Nec recte Dio imperasse scribit praeter annos 22, menses 7 ac dies totidem. Nam dies 209 cum excurrentibus iisce mensibus ac diebus neque in Iuliana forma, neque in Lunari, aut Aegyptiaca adaequari possunt.

169 c. *Γάιος ἔτη γ'*] Eusebius annos tribuit tres, cum mensibus 10. Dio annos 3, menses 9, dies 28. Suetonius menses 10, dies 8. Ab ante diem XVI Kalend. Apr. quo imperium iniit, anno Dionysiano 37, ad IX Kal. Febr. anni 41, quo interemptus est Caius, anni sunt solidi 3, cum diebus 314, sive mensibus Iulianis 10 cum diebus 8.

Κλαύδιος ἔτη ιγ'] Atqui Eusebius praeter annos 13, menses imputat 9, dies 28. Dio annos tribuit 13, menses 8, dies 20. Obiit Claudius, ut author est Suetonius, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. III Id. Oct. Ab ante diem VIII Kal. Febr. anni 41 Dionysiani, quo imperium auspicatus est Claudius, ad 13 Octobris anni 54, in quem Asinius Marcellus et Aviola Coss. incidunt, anni intercedunt solidi 13, cum diebus 262, sive mensibus Iulianis 8, diebus 20, quot recte colligit Dio.

Νέρων ἔτη ιγ'] Eusebius annos attribuit Neroni 13, menses 7, dies 28. Dio annos 13, menses 8. Initium Neronis est 14 Octobris anni Dionysiani 54, a quo putati anni tredecim, cum mensibus octo, desinunt in 13 circiter Iunii, anni Dionysiani 68.

Γαλβὰς μῆνας ζ'] In Ancorato tres e numero Imperatores expunxit, haud sane merito. Quorum primus Galba septimo imperii mense trucidatus est, ut refert Suetonius et Eusebius. Dio 9 ei menses, dies 13 concedit. Otho 95 imperii die mortuus est, authore Suetonio, vel, ut Dio, 90. Vitellius annum unum imperavit, decem diebus exceptis, ait Dio. Colliguntur ab obitu Neronis anni duo, dies quinque, qui desinunt in annum Christi 70, Iunii fere 18. Atqui iamdudum Vitellius obierat. Falsum est igitur tamdiu Galbam ac Vitellium imperasse. Suetonius Vitellium ait natum esse Druso et Norbano Coss. Sept. 7 vel 24. Is est annus Iulianae formae 60, Christi 15. Periisse vero anno aetatis 57, quod et Tacitus comprobat. Si hoc verum est, iniit annus eius 57, Iuliano 116, Christi 71. Quod si post Kalend. Ian. obiit, contigit mors eius Christi 72. Atqui Vespasiani initium incidit in Christi 69, Iulianum 114, ut paulo post dicitur. Verior est itaque Dionis historia, qui Vitellium anno aetatis 54 mortuum esse scribit. Hoc enim modo in annum Christi 69, Iulianum 114, mors illius incurrerit. Sed trium illorum Imperatorum tam initia quam exitus perobscuri sunt, de quibus alias enucleatius agetur.

Οὐεσπασιανὸς ἔτη θ'] Eusebius praeter annos totidem tribuit menses praeterea 11, dies 22, nec longe abest Dio, qui imperasse scribit annos 10, minus diebus 6. Suetonius natum esse prodit Vespasianum XV Kalend. Decemb. Q. Sulpitio Camerino, C. Poppeo Sabino Coss. quinquennio antequam Augustus excederet. Hic est annus Dionysianus 9. Addit vixisse annos 69, menses 7, ac dies 7. Qui a Novembris 17 die anni noni computati, desinunt in ante diem IX Kalend. Iulias, sive 23 Iunii, quo die extinctus ab eodem dicitur, anni Christi 79, Iuliani 124. Igitur anno Christi 79 mortuus est Vespasianus. Iam vero cum imperii primus dies ex A. D. Kalend. Iul. numerari coeptus sit, eodem authore Suetonio, ac decem, paucis exceptis diebus, annos impleverit; si anno Christi 79 a Kalend.

Iulius initurus fuerit annus 11, primus Vespasiani annus inchoatus est anno Christi 69, Iuliano 114, post annum et aliquot dies a Neronis obitu. Sed Vitellius post initium Vespasiani plures menses traduxit.

Τίτος ἔτη δύο] Praeter biennium duosque menses imperavit viginti praeterea dies. Nam mortuus est Id. Sept. hoc est 13 die mensis; quibus additi septem residui de Iunio anni 79, dies viginti conficiunt supra biennium et menses duos. Obiit itaque anno Christi 81, Iuliano 126. Unde initium Domitiani consurgit. Castigandus vero est Eutropius, qui menses octo, dies viginti supra biennium imputat.

ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ] Valde *ἰδιωτικῶς* hoc dixit Epiphanius, Titi tempore Hierosolymorum excidium incidisse. Quod excusari aliquo modo potest, ut *πλατυκῶς, hoc tempore*, id est sub istis Imperatoribus, nempe sub Vespasiano, contigisse velit. Nam Vespasiani anno secundo a Tito vastata sunt Hierosolyma, ut inter caeteros diserte Iosephus affirmat l. 6 c. 27. Alterum, quod sequitur, excusationem omnem excludit: nimirum, accidisse cladem illam post annum a Passione Domini 65, cum diebus aliquot. Atqui Eusebius in Chronico, a quinto decimo anno Tiberii et ab exordio Evangelicae praedicationis annos 42 elapsos esse dicit. Libro vero 3 Hist. cap. 7 a Passione Domini annos solidos 40. Quem locum frustra in Animadversionibus Eusebianis interpolavit Scaliger, et postquam Eusebianum in contextum verba quaedam intrusit, quae falsam sententiam exprimerent, in Eusebium, quasi eius authorem, stylum convertit. Etenim lib. illo 3 de Hierosolymitana clade scribens, *ταῦτα δὲ, inquit, ἂν εἴη δίκαιον ἐπιθεῖναι, ἂ γένοιτο ἂν παραστατικά φιλαθρωπίας τῆς παναγάθου προνοίας, τεσσαράκοντα ἐφ' ὅλοις ἔτεσι μετὰ τὴν Χριστοῦ τόλμαν τὸν κατ' αὐτῶν ὄλεθρον ὑπερτιθεμένης. Haec adicienda merito sunt, ex quibus optima illius providentiae benignitas appareat, quae totis quadraginta annis post commissum in Christum facinus illorum exitium distulit.* Hic mendam esse suspicatur Scaliger et quidem vetustissimam, quae et agnoscitur a Rufino. Nam post *ἐφ' ὅλοις* deesse vult *δυσὶν*, ut 42 annos a Passione fluxisse scripserit Eusebius. Tum: *Oportet, inquit, valde in Hellenismo tironem esse, qui non videat numerum deesse in*

illa lacuna, quam reliquimus. At ego valde *κακοήθη* oportere illum esse dico, qui scriptoribus antiquis invitis ac reclamantibus suos errores affingat. Nam quid ista depravatione opus est? Annos totos 40 a Passione dilatam esse cladem illam affirmat. In quo sibi maxime consentaneus est. In Chronico et in Hist. 1, 10 Christum anno 15 Tiberii baptizatum esse, passum vero 18 censet Eusebius. Ad 18 Tiberii annum adscriptus est Christi 32. At vero Hierosolymitanum excidium anno Vespasiani 2 comparatur in Eusebiano Chronico cum anno Christi 71. Detractis de 71 annis 32 reliqui sunt 39. Ergo anno 40 a Passione, ex Eusebii mente, diruta sunt Hierosolyma. Ideo Clemens Alexandrinus lib. 1 Strom., qui anno 15 Tiberii Passionem assignat, annis 42, mensibus tribus postea *τὴν ἄλωσιν* accidisse putat. Epiphanius, ut ad Haer. 51 ostensum est; Passionem in eum annum contulit, quo Tiberius 5 et Seianus Coss. fuere, qui Dionysiano respondet 31. Cum igitur Urbs eversa sit anno Dionysiano 70, annus Passionis ab excidio quadragesimus est. Corrigendus igitur Epiphanius, dum 65 annos intercessisse dixit, quod neque a Nativitate, neque a Passione deducto numero, potest obtineri. Quod ad mensem diemque, quo Templum et urbs ipsa vastata sunt, attinet, Scaliger lib. 5 de Emend. statuit Augusti 10 Templum incensum esse, Urbem vero Septembris 8, ac praeterea eodem illo anno, 14 Nisan, sive Pascha in Aprilis 14 incidisse, quod ob methodum suam accommodatum esse mirifice triumphat. Sed haec omnia hallucinationum et somniorum plena sunt. Nam quod de Nisan Iosephum testem citat, non mediocriter aberrat. Is enim lib. 5 *τῆς ἀλώσεως* cap. 11 ita scribit: *λωφήσαντος δὲ πρὸς βραχὺ τοῦ θύραζε πολέμου, πάλιν ἔνδον ἢ στήσις ἐπηγείρετο, καὶ τῆς τῶν ἀζύμων ἐνστάσης ἡμέρας, τεσσαρεσκαίδεκάτῃ Ξανθικοῦ μηνός, ἐν ᾗ δοκοῦσιν Ἰουδαῖοι τὸν πρῶτον ἀπαλλαγῆναι καιρὸν Αἰγυπτίων.* Azymorum diem iniisse dicit 14 Nisan, qua die liberati olim ab Aegyptiaca servitute fuerant. Ruffinus Iosephi depravator 6, 4. *Aprilis 14* reddidit, idque Scaligero, Calvisio et aliis imposuit. Sed nemo est hebes adeo, 388 qui Iosephum non videat de Lunari mense, non Iuliano ac fixo loqui; cum eodem die illud evenisse dicat, quo Iudaei quondam ex Aegypto migraverant. Hoc vero, 14 Nisan Lunaris, sive

ἀκριβοῦς, seu civilis inciderat. Deinde quamvis Iulianum menssem intellexisse Iosephum existimemus, minime is tamen Aprilis erit, sed Martius. Etenim Macedonici menses aliter usurpantur a Iosepho quam a Graecis posterioribus Syromacedonici. Est quidem utrorumque eadem appellatio. Sed Macedonici menses, cum fixi sunt, uno mense Syromacedonicos antecedunt, id quod pluribus ad Haer. 51 declaratum est. Xanthicus ex usu Syromacedonum et Graecorum Aprili respondet; Lous Augusto: Macedonicus vero Xanthicus Martio potius quam Aprili, Lous Iulio. Itaque Nisan apud Iosephum cum Xanthico, Lous cum Ab confertur, e quibus Nisan Lunaris maiorem Martii partem, Lous Iulii, sibi vendicat. Utrumnam vero Macedonicorum mensium appellationes ad fixos et Iulianos transtulerit Iosephus, alterius loci et instituti quaestio est. Nos utcumque se res habeat, negamus *Xanthicum* apud Iosephum Aprilem esse Iulianum. Sed Scaligero et ante hunc Rufino Graecorum ac Syromacedonum usus fraudi fuit, qui aliter ac Macedones mensium ordinem instituerunt. Vide quae ad illum locum Haer. 51 uberius exposuimus. Quamobrem cum Iosephus ait 6, 26 decima die Loi mensis Templum deflagasse, ad Iulium potius quam Augustum pertinere puto, quemadmodum et cum narrat cap. 47. Gorpiaei mensis 8 urbem esse subversam, Augusto magis quam Septembri convenire suspicor.

Hebraeorum de anno desolationis Templi discrepantes sunt sententiae, quas R. Issachar ben Mordekai in Computo percentet. Scribit enim se anno Iudaico 5299 in variis Synagogarum tabulis adnotatum reperisse, alibi Contractuum annum 1849, a desolatione Templi 1469, alibi Contractuum 1850, desolationis 1470, alibi Contractuum 1851, desolationis 1472. Author ipse annum Iudaicum 5299 esse putat a desolatione 1470. Tum addit, a Tisri, qui Templi vastationem proxime sequitur, numerari annos Semitah et Iubilaeos: adeo ut annus ille, cuius Tisri desolationem excepit, fuerit noni Iubilaei decimus quintus. Annus Iudaicus 5299 iniit anno Periodi Iulianae 6251, Christi 1538, de quo detractis 1470 remanent 68. Quare ex illius sententia Tisri anni eius, in quem Urbis excidium incidit, coepit anno Christi 68 et sequenti 69 Templum eversum, anno Sabbatico. Nam caput aerae illius a desolatione, convenit Tisri

anni Dionysiani 69, post Templum dirutum. Uno igitur aberrat anno. Verius sentiunt quos author ille scribit annum Iudaicum 5299 numerare a desolatione 1469. Detractis enim de 5299 annis 1469 restat annus 3830: cuius Tisri coepit anno Christi 69, quo iam inclinante, Christi anno septuagesimo, vastata sunt Hierosolyma, anno primo Semitah.

Δομετιανὸς ἔτη ιε'] Mendose, ut et Eusebius, quod ad menses attinet, pro quibus scribe *ἡμέρας ε'*. Nam imperavit annis quindecim, diebus quinque, ait Dio. Suetonius et Eutropius anno quinto decimo Imperii mortuum esse narrant. A 14 die Septemb. postridie quam Titus excesserat, ad XIV Kalend. Octobr. hoc est ad 18 Septemb. quo die interfectus est Domitianus, dies sunt sex, excluso mortis die. Totidem ultra solidos annos excurrere necesse est, non menses diesve plures. At Scaliger lib. 5 de Emend. Temp. Domitianum, contra communem omnium sententiam, annos duntaxat imperasse putat quatuordecim, cum diebus quinque, et qui aliter statuunt, minus eos prudenter facere iudicat. Imo vero parum ille sane prudenter. Neque enim negari potest quin Domitianus annos quindecim expleverit, ac de sexto decimo paucos dies libaverit, adeoque vel ipsomet authore Scaligero. Occisus enim est C. Valente et Antistio Vetere Coss., Eutropio et Xiphilino testibus, ut et Scaliger in Eusebianis notis asserit. Horum vero Consulatus incurrit in annum Urbis ex Varroniana supputatione 849, Periodi Iulianae 4809, Christi 96, Iulianum 141, Cyclo Lunae 2. Ab anno Christi 81 et 14 die Sept. ad 18 Sept. anni 96 anni sunt quindecim, dies quinque. Errat insuper Scaliger, dum p. 446 Iosephum arguit, qui in fine *τῆς Ἀρχαιολογίας* natum se dixit anno primo Caii, atque opus suum absolvisse anno 13 Domitiani, aetatis suae 56. Ipse autem uno anno minus dixisse Iosephum existimat, et 57 annos debuisse numerare. In quo frustra est. Caius enim iniiit anno Christi 37, Ianuarii 24; Domitiani vero decimus tertius coepit anno Christi 93, ex die 14 Septembr. Fingamus natum esse Iosephum anno ipso 37 Christi, Decembri mense, vel anno 38 ineunte Ianuario, cum adhuc Caii primus laberetur, annus ipsius 56 incipiet ab Decembri mense anni 92, post initium anni 12 Domitiani. Quare ut scribendi finem fecerit Octobri mense anni 93, id acciderit anno

vitae suae 56, Domitiani vero 13. Eat nunc cum illo suo epiphonemate Scaliger: *Ita quotidie periclitando fidem nostrae methodi alienos errores deprehendimus.*

Νερούας ἔτος ἔν] Pessime in Ancorato ἔτη δ'. Eusebius ita, ut hoc loco, annum unum, menses quatuor assignat. Dio novem dies addit, Eutropius octo. A die 18 Sept. anni Christi 96 ad VI vel V Kal. Febr. sive Ian. 27 anni 98. Nervae tempus illud intercedit. 389 Obiit itaque anno Christi 98, Per. Iul. 4311. Cyclo Lunae 4. Fallitur enim Scaliger, qui cum in exordio Nervae atque obitu Domitiani consignando sit hallucinatus, eandem in Nervae exitu atque initio Traiani culpam commisit. Scribit enim lib. 5 de Emend. Temp. Nervam obiisse Cyclo 3 anno Nabonassari 844 Neomenia Phamenoth. Est hic annus Per. Iul. 4810, Christi 97, Cyclo Lunae 3. Atqui nos proxime demonstravimus, Domitianum Vetere et Valente Coss. interfectum esse anno Christi 96, Per. Iul. 4809, Cyclo Lunae 2. Igitur cum Nerva non plus anno uno ac mensibus 4 et diebus 9 imperarit, desierit hoc tempus necesse est in annum Christi 98, Cyclum Lunae 4, Periodi Iul. 4711.

Absurdissima vero est eiusdem Scaligeri castigatio, qua Onufrianos Fastos redarguit, quod paria Consulium duo Nervae imperio tribuant. *Unum enim, inquit, tantum par Coss. intericiendum inter initium Nervae et eas Kal. Ianuarii, quibus decessit. At Fasti Siculi unum tantum par recte attribuunt. Corrigendi igitur Fasti.* At ipse corrigendus sane potius. Quandoquidem enim Nerva anno Christi 96 exeunte coepit et ineunte 98, hoc est VI Kal. Febr. obiit, duo paria Coss. eiusdem Imperio congruunt. Nimirum anno 97, quo apud Onufrium et in Siculis Fastis Coss. memorantur Nerva 3 et Virginius Rufus 2. Item anno 98, Nerva 4 et Traianus 2, quem annum libavit Nerva. Neque Siculi Fasti dissident, aut aliter atque Onufrius faciunt, nisi quod Traianum solum Consulium hoc anno reddunt: quod videlicet cum paucis diebus Consulatum Nerva gessisset, solus in eo relictus est Traianus. Mira est igitur ἀλογιστία Scaligeri, qui tam crasso errore sese traduxit. At enim Menelai observatio quaedam est apud Ptolemaeum lib. 7 p. 170, qui anno primo Traiani Romae Lunam cum spica coniunctam notavit, anno Nabonassari 845, Mechir 15, se-

quente 16. Congruit tempus anno Domini 98, Per. Iul. 4711, Ianuarii 10, sequente 11. Cum igitur Nerva nonnisi 25 circiter Ianuarii decesserit, si anno Christi 98 mortuum esse dicamus, observationis illius tempore nondum primus Traiani annus inierat. Quare videtur anno Christi 97 coepisse Traianus, cuius anno primo exeunte, Ianuarii 11, diebus ante secundi initium 14, Menelaus eam Lunae coniunctionem observavit. Ita Scaliger. Quod ipsum est perleve. Menelaus enim primum Traiani annum a Kalendis Ianuariis antecedentibus Romano more auspiciatus est, non ab epocha ipsa praecise.

Τραιανὸς ἔτη ιθ'] Addit Eusebius menses 9: Dio menses 6, dies 15, adstipulatur et Eutropius. Victor annos dat prope viginti. Itaque cum anno Christi 98 ex A. D. VI Kalend. Febr. coeperit, mortuus est anno 97 inchoato iam anno 20: cuius menses 6, dies 15, a VI Kalend. Febr. ad IV Eid. Aug. iam elapsi fuerant. Postridie enim Adrianus imperium iniiit. Omnino igitur anno Christi 117, Periodi Iul. 4830, obiit Traianus, si tot annis, quot vulgo numerantur, imperavit; non 4829, ut putat Scaliger, apud quem perperam et librarii, ut opinor, vitio annus Christi 117 ponitur pro 116. Hic enim Periodi Iulianae anno 4829 respondet.

μετὰ Τραιανὸν Ἀδριανὸς ἔτη κα'] Mirum valde est Chronologos annorum, atque exordii Adriani Imperatoris explicatione tam leviter esse defunctos. Atqui haud scio an ullius Imperatoris tempus maiorem ac difficiliorem quaestionem habeat. 390 Quocirca necessario nos in id incumbemus, ut si minus controversiam tollamus omnem, certe eam, vel dissimulantibus vel non animadvertentibus plerisque, monstremus. Igitur Spartianus in Adriano annos ei tribuit 21, menses 11. Eutropius annos 21, menses 10, dies 20. At Victor annos 20, menses 11, totidem Dio. Quod verius et est et a Casaubono creditur, in Notis ad Spartianum. Scaliger tam in lib. 5 de Emendat. Temp. quam in Animadvers. ad Eusebium, miscet ac perturbat omnia. Censet enim Adrianum annos 22 uno mense minus imperasse, libro 5 de Emendat. Temp. pag. 459, imperium ait iniisse anno Periodi Iulianae 4829 et imperasse annos 21, menses 11. Qui numerati ex A. D. IV Id. Aug. anni 4829, desinunt in A. D. VI Id. Iul. anni 4850. Annus 4829, Christi Dionysianus est

116. At 4850 est 137. Quare perspicua est ἀπροσεξία. Nam si annos 21, menses 11, numeres ab 11 die Augusti, anni Christi 116, desinent in 10 diem Iulii anni 138, sive Periodi Iulianae 4851. In Eusebianis Animadversionibus pag. 191 maior est hallucinationum conflictus. Statuit Adrianum, ex Spartiano et Xiphilino, annos imperasse 21, menses 11. *Quare sine errore, inquit, possumus illi imputare annos 22.* De Xiphilino falsum est. Neque enim annos 21, sed 20 duntaxat attribuit. Porro Traiani obitum et initium Adriani confert in annum Christi 117, Nigro et Aproniano Coss. Adriani vero mortem et Antonini exordium in annum Christi 137, quod et pag. 200 repetit. In quo biennio toto Logistice illius aberrat. Etenim quo anno Iuliano mortuus est Adrianus, eodem annum 33, post mensem, auspicaturus erat, si quidem menses 11 supra annos 21 imperavit. Demus igitur anno Christi 117, Augusti mensis 11, imperare coepisse; annus vigesimus secundus, expleto 21, iniit anno Christi 138, cuius 11 mensis desiit anno 139, Iulii 10, quo moritur Adrianus, cum adhuc mensis unus ad 22 annum explendum deesset, ut 23, Augusti 11, hoc est III Eid. inciperet. Perperam igitur Adriani exitus in annum 137 conicitur. Sed maiorem risum eiusmodi argumentatione tollit. *Annus, ait, Christi 137 est primus Antonini, et 138 usque ad mensem Augustum est idem currens Antonini, de quo si detraherimus annos 22, remanebit annus obitus Traiani 117 Christi, Nigro et Aproniano Coss.* Anno Christi 138 coepit Antonini secundus, Adrianus autem periit anno 137, et tamen ad investigandum initium Adriani, de annis 138 viginti duos detrahit, quod de 137, imo de 336 faciendum erat, quo coepisse dicitur Adriani ultimus. Detrahe de annis 137 viginti tres (nam 23 Adriani inchoandus erat anno 137) supererunt 114. Ergo 115 Christi anno coepit Adriani primus, triennio ante Traiani obitum, quem Scaliger ipse confert in annum 117, Nigro et Aproniano Coss. Quo nihil est ineptius. Quocirca non potest Adrianus annos viginti tres, uno mense minus atligisse, nec amplius quam 20 annos, menses 11 imperavit, uti Dio atque Eutropius affirmant, ex quibus caeteri omnes corrigendi sunt. Caeterum Traianus Nigro et Aproniano Coss. anno Christi 117 excessit e vivis, Augusto mense. Unde initium Adriani

consurgit ex ante diem III Idus Augusti. Quo ex die putati 391
 anni 20, menses 11, desinunt in VI Id. Iul. anni 138, Periodi
 Iul. 4851, Cyclo Lunae 6. Quod ipsum et ex annis quibus
 vixit Adrianus deducitur. Natus est enim, authore Spartiano,
 Vespasiano 7 et Tito 5 Coss. anno Urbis 829, Iuliano 121,
 Christi 76, Per. Iul. 4789, IX Kal. Febr. Vixit autem annos
 62, menses 5, dies 19, ut ait Xiphilinus. Emendandus enim
 est Spartianus, qui annos 72 numerat, cum Eutropius et Victor
 sexagenario maiorem obiisse memorent. Anni 62, menses 5,
 dies 19, ex A. D. IX Kal. Febr. anni Christi 76 putati inci-
 dunt in Iulii 12 vel 10 (nam dies duntaxat 17 Spartianus ar-
 rogat) anni 138. Quocirca communis est omnium fere senten-
 tia, mortem Adriani convenire in annum Christi 138, Urbis 891
 Camerino et Magno Coss. Sed huic imprimis Ptolemaeus ad-
 versatur, qui et illo tempore vixit et aliquot observationes
 Adriani annis consignatas reliquit, ex quibus aliter ac vulgo fit,
 de illius exordio sentiendum videtur. Etenim lib. 4 cap. 9 edi-
 tionis Graecae p. 102 *primam* a se notatam Eclipsim Lunae
 refert anno Adriani nono. (Ita in Latinis codicibus, neque aliter
 Mathematici ac Chronologi hactenus fere, uti Buntingus, Sca-
 liger, Calvisius, cum in Graeco non nonus, sed octavus Adriani
 sit, τῶ ἢ ἔτει Ἀδριανοῦ, quod magnopere demiror.) Pachon
 17, sequente 18, hor. 8, 24' a meridie, anno Nabonassari 872.
 Congruit anno Per. Iul. 4838, Christi 125, Apr. 5, feria 4.
 Secundo apud eundem Ptolemaeum cap. 6 pag. Graecae edit. 98
 observata est Eclipsis *altera* anno Adriani 17, Payni mensis
 20, sequente 21, horis 11, 15' a meridie Nabonassari 880,
 anno Christi 133, Per. Iul. 4846, Maii 6 feria 3. Tertio ea-
 dem pag. Eclipsis *alia* contigit Adriani 19, Nabonassari 882,
 Choeiac 2 horis 11 a meridie. Convenit Per. Iul. anno 4847,
 Christi 134, Octobris 20, feria 3. *Quarta* Eclipsis incidit in
 annum Adriani 20, Nabon. 883, Pharmuthi 19, horis 16 post
 meridiem: anno Christi 136, Per. Iul. 4849, Martii 6. Sunt et
 aliae apud eundem observationes. Velut lib. 3 p. 77. Lat. ed.
 lib. 3 cap. 8 anno Adriani 17, anno Nabon. 880, Athyr 7, Ae-
 quinoctium Autumnale observatum a Ptolemaeo, quod tempus
 congruit anno Christi 132, Sept. 25. Ad haec lib. 5 cap. 3,
 Graecae edit. p. 111, anno Antonini 2, Nabon. 886, 15 Phame-

noth anomaliam Lunae deprehendit, anno Christi 139, Per. Iul. 4852, Februarii 9. Item lib. 10 cap. 4, pag. Graec. edit. 241 anno Antonini 2, Tybi 29, sequente 30, observata Venus est, anno Christi 138, Decembris 16, Per. Iul. 4851. Praeterea lib. 3 cap. 2 p. 62. Graecae edit. anno Antonini 3, Aequinoctium Autumnale deprehensum Athyr 9, anno Christi 139, Per. Iul. 4852, Septembris 26. Denique lib. 9 cap. 10 pag. Gr. edit. 236 anno Antonini 2, Nabon. 886, Epiphi 2, sequente 3, periodicus Mercurii motus observatus est, anno Christi 139, Maii 17, Per. Iul. 4852. Reliquas praetermitto. Ex quibus omnibus evidens est, initium Adriani non in annum Christi 117, sed 116 cadere, sive epocham annorum Adriani ab Augusti 11 Ptolemaeus deduxerit, unde imperium exorsus est: sive a Neomenia Thoth Aegyptiaci, quae illo tempore in Iulium incurrebat. Nam si annus Adriani 17 cum anno Christi 132, Septembri mense, et cum 133, Maio concurrit, necesse est annum primum iniisse Christi 116. Quod idem ex reliquorum Adriani annorum cum Christi annis concursu ac complexione colligitur. Velut quod annus undevicesimus Octobri mense numeretur anni 134, vicesimus autem Martio mense, anni 136. Haec enim explicari aliter nequeunt quam ut primum coepisse dicamus anno 116. Idipsum et ex annis Antonini perspicuum est. Quippe annus Antonini secundus Februario mense cum anno Christi 139 comparatur. Huius ergo anni primordium convenit anno 138, adeoque primus iniit anno Christi 137. Quibus reliquae observationes consentaneae sunt. Quamobrem si annorum notae bona fide a Ptolemaeo, vel librariis redditae sunt, de quo vix est ut prudenter addubitari possit, cum in tot observationibus sibi ipse constet, necesse est initium Adriani uno anno summo-
 392 moveri et in annum Christi 116 coniici, eiusdem vero mortem et initium Antonini in annum 137. Hoc vero constituto, de annis Traiani, vel Domitiani excerptus unus erit, ut vel iste 14 duntaxat annos, vel ille octodecim solidos cum excurrentibus mensibus expleverit. Adrianus vero 20 cum mensibus 11. Domitiano non est ut detrahendum aliquid existimem, cum non modo de illius annis, verum et de Coss. quibus mortuus est, egregie omnes inter se consentiant. Videndum porro, utrum Traiano 18 duntaxat cum mensibus novem adscribi debeant,

sicque non Nigro et Aproniano Coss. anno Christi 117, sed Aeliano ac Vetere, anno 116 Traianus excesserit. Unde et de annorum numero, quibus vixisse fertur Adrianus, descendus unus fuerit, aut certe non illo Coss. Vespasiano 7 ac Tito 5, hoc est Christi 76, sed anno antecedente natus est, nisi quid in Consulibus serie, quod postremum est, perturbationis incidit. De qua re ad eruditorum et antiquitatis consultorum hominum iudicia provocamus.

169 d. ἀπὸ οὖν Ἀυγούστου ἕως Ἀδριανοῦ] Si conceptos ab Epiphano numeros subducas, annos ab Augusto reperies 180, cum mensibus 7, diebus 21, si menses tricenarios statuas, usque ad Adriani finem. Iam antea constituimus initium Augusti ex Epiphani mente in annum cadere Iulianum tertium, Urbis ex Varroniana ratione 711, alterum ab nece Iulii. Is est in Periodo Iuliana 4671. Adriani obitus vulgo conicitur in annum Christi 138, Periodi Iul. 4851. Ab anno igitur 4671 ad 4851 anni solidi putantur 180 et menses aliquot, ita ut centesimus octuagesimus primus inierit anno ipso 4851. Vellem indicasset Epiphanius, quanam ex die Augusti primordium duceret, ut sciremus, cur praeter solidos annos 180 menses quatuor, minus diebus 9, imputaverit. Obiit Adrianus VI Id. Iul. a quo die si retro numeres menses tres, dies 21, pervenies ad 21 Martii, in quo Nicaenum Concilium πολιτικῶς Aequinoctium defixit, estque hic dies Neomenia primi mensis Paschalis, qui ex Paschalibus terminis constat, ex mente Anatolii, aliorumque Veterum, ut ad Haer. 51 diximus. Itaque verisimile est, Epiphanium epocham imperii Augusti in eo die collocare, cum praeter annos 180, menses 4, minus diebus 9 attribuit.

ὡς εἶναι ἀπὸ χρόνου τῆς ἐρημείας] A Ptolemaei Philadelphi anno septimo ad ultimum Cleopatrae numerabat Epiphanius annos 249, cum revera sint secundum illum 259.³⁹³ Rursus ab Augusti primo ad 12 Adriani anni sunt 171, menses 7, dies 21. Quos si cum 259 coniunxeris, colligentur anni 430, menses 7, dies 21, si quidem ex diebus excurrentibus tricenarios menses feceris. Apparet igitur a septimo Ptolemaei Philadelphi ad exitum Cleopatrae non 249, sed 259 annos imputari. Sed mirifica est et valde ἰδιωτικῆ ista putatio, si perinde atque Epiphani calculi prae se fert accipere velimus.

Nam duae sunt *ομάδες*, ex quibus 430 annorum summa conflatur. Prima est a 7 Philadelphi ad ultimum Cleopatrae, annorum 259: altera ab initio Augusti ad duodecimum Adriani, annorum fere 171. Qua ratione necesse est primum annum Augusti post ultimum Cleopatrae numerari. Atqui Cleopatrae ultimus congruit anno Urbis 724, Iuliano decimo sexto. Augusti vero Imper. decimo quarto. Epiphaniana igitur hac ex parte *ratio*, ut Lucilius ait, *pervorsa, aera subducta improbe*. Quae quidem ita restituenda sunt: annus Philadelphi septimus, ut supra demonstravimus, convenit anno Periodi Iulianae 4435, Adriani vero duodecimus, Christi 128, Periodi Iulianae est 4841. Colliguntur a septimo Philadelphi ad duodecimum Adriani anni 406. Annis itaque 24 solidis aberrat Epiphanii calculus.

170 a. *οὗτος δὲ ὁ Ἀδριανός*] Athanasius de eodem Aquila, *ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως τοῦ λεπτοθέντος*. Pro quo Scaliger *λεπρωθέντος* absurdissime corrigit, cum *λεπτοθείς* parum licet terse pro *λεπτοθνείς* dici potuerit. Nam tabe confectus, ut ait Victor, Adrianus periit. Vide Spartianum.

οἱ δὲ πολλὰ κεκμηκότες] Xiphilinus, *ἐτελεύτησε λέγων καὶ βοῶν τὸ δημῶδες, ὅτι πολλοὶ ἰατροὶ βασιλέα ἀπώλεσαν*.

στέλλεται τὴν πορείαν] Nimis haec abrupte de peregrinatione subiecit, quasi posteaquam in morbum incidit Adrianus illam suscepit. Addendum itaque *στέλλεται δέ*. Multum ac diu peregrinatus est Adrianus, ut ex Spartiano, Xiphilino aliisque constat, ac saepius Orientem Syriamque peragravit. Haec autem profectio, de qua hic Epiphanius loquitur, sub illud tempus contigit, quo Hierosolyma instauravit. Quod quandonam factum sit, non facile est discernere. Non enim semel ab Adriano compressi ac perdomiti sunt Iudaei. Primum anno Imperii secundo rebellantes illos attrivit, ut in Chronico scribit Eusebius. Alexandrinum Chronicon hoc ad annum 3 refert, additque, tunc Adrianum Hierosolymam venisse et captis Iudaeis ad Terebinthum venisse, ibique mercatum illorum instituisse, postremo subverso Templo Urbem instaurasse, eamque de suo nomine *Aeliam* appellasse. Quae partim falsa sunt, partim alieno tempore posita. Falsum est, Adrianum Templum Iudaeorum, quod nusquam tum erat, demolitum esse. Urbis autem instauratio diu postea contigit. Prima Iudaeorum clades sub Adriano,

ineunte illius Imperio accidit, ut recte Scaliger in Animadvers. ad a. 2124 observat, quando seditionem concitarunt, quae per Martium Turbonem repressa videtur. Posterior motus, idemque diuturnior et horribilior in 16 Adriani confertur in Eusebiano Chronico. Cuius author Cochebas, sive Barcochebas latro quidam extitit. Caussam belli Spartianus fuisse dicit, *quod vebantur mutilare genitalia*, Xiphilinus e Dione, quod cum Hierosolymam instaurasset, *Aeliamque* nominasset, Iovis templum in eodem loco condidit, ubi Templum olim steterat. Unde graviter commoti Iudaei atrox bellum excitarunt, duce, uti dictum est, Barcocheba: quod Iustinus in Apolog. testatur. Huic vero finem impositum scribit Eusebius anno Adriani 18, quod et libro 4 Hist. cap. 6 ex Aristone Pellaeo narrat. Atqui anno illo 18 Imperat. Adriani *ὀκμάσαι τὸν πόλεμον* Aristo scripserat. Ideo sub Adriani finem desiisse putat Scaliger, neque dum 18 anno terminari potuisse. Sed inutilis est ac levissima ratio. Nam belli vis in ultimum annum incumbere potuit, cum Bethere[m] obsedit Adrianus, qua in potestatem redacta, occisis factionis ducibus, bellum est omne restinctum. Dixi Hierosolymorum instauracionem nonnullorum ex sententia Iudaica ista seditione posteriorem fuisse, Dionem vero antea contigisse scribere. Si ante Iudaeos compressos ac profligatos accidit, hoc est sub annum Adriani 16, cum sit annus Christi 132 vel 133, ab Urbis excidio, quod anno Vespasiani secundo contigit, Christi 70, anni sunt ferme 63. Duobus vero, tribusve plures erunt, si finito bello urbem Adrianus excitarit. Quocirca non satis exactus est Epiphanius numerus, qui 47 annos ab illo excidio colligit. Quanquam non Vespasiani 2, sed Titi, expugnatam Urbem existimat, a quo ad tempus illud, quo eandem denuo Adrianus erexit, vel ad locum ipsum pervenit, quod decimum sextum aliquot annis antecedere potuit, anni plus minus 47 reperiri possunt.

170 b. *ἣν κατέστρεψε Τίτος*] Falsum: nam id Vespasiano imperante contigit.

καὶ εὗρε τὴν πόλιν πᾶσαν] Plerique veterum Patrum Hierosolyma negant funditus a Tito subversa, sed mediam Urbis partem excidio superfuisse dicunt, quam postea solo aequavit Adrianus. Ideo bis eversam illam asserunt. Ita Eusebius de

Demonstr. 8, 18. Hieronymus, aliique, quos citat, ac refellit Scaliger ad annum Eusebii 2140. Hanc vero secundam Urbis calamitatem iidem illi post Iudaicam illam seditionem a Cocheba conflata, eundemque necatum incidisse memorant, ac tum demum eversa penitus urbe, Aeliam ex eius ruinis excitatam.

Ego vero Dioni prorsus assentior, qui Aeliam ante Iudaicum illum motum ab Adriano conditam affirmat, cuius etiam occasione rebellasse Iudaeos refert, cum in ea Iovis Capitolini Templum extruxisset. Nec illud approbare possum, mediam urbis partem priori illi cladi superstitem fuisse. Non tamen negandum est, quin parvae quaedam reliquiae ad Adriani tempora perstiterint, quod nimium prae fracte facit Scaliger. Qui et Epiphanium redarguit, quod aedificia aliquot et Synagogas cum Christianorum templis restitisse dicat. Nam illud Christi Domini vaticinium opponit: *Non manebit lapis super lapidem.* Verum Iosephus ipse 7, 18 tures a Tito tres relictas cum Occidentali muri parte scribit, ut ea velut castra praesidiariis essent. Unde non tam rigide verba illa Christi accipienda videntur, nulla ut, etiam exigua, pars urbis remanserit, sed ut maiori ex parte solo aequata et complanata fuerit, aut illius certe Prophetiae exitus Adriani quoque tempora complectitur. Quamobrem paulatim accidit, ut partim Iudaei, partim Christiani sive in super-
 395 stite illa urbis parte, sive in propinquo aliquo loco domicilia collocarint. Quae omnia una cum veteribus Hierosolymorum reliquiis Adrianus demolitus est ac novam a fundamentis urbem extruxit, non tamen iisdem in vestigiis, quibus prior constiterat, sed, ut in urbium instauratione saepius usuvenit, haud procul a veteri sede. Hinc est quod Hilarius in Psalm. 131 et 146. Athanasius lib. de Incarn. Verbi et alii quidam aiunt Hierosolyma suo tempore non extitisse. Nam quod non eodem loco, ubi prior sita fuerat, nova esset ab Adriano condita, negarunt ideo Hierosolyma superesse. Hilarii verba diligenter attendenda sunt: *Sed hodie eandem nullam esse rerum fides edocet.* Eandem, inquit, nullam esse, quod a veteri sede esset aliquanto dissita. Favet huic interpretationi Gregorius Magnus Homilia 39, ubi haec eadem Domini verba sic exponit: *Hoc quoque quod additur, Non relinquent in te lapidem super lapidem, etiam ipsa civitatis eiusdem transmigratio testatur.*

Quia dum in eo loco nunc constructa est, ubi extra portam Dominus fuerat crucifixus, prior illa Hierusalem, ut dicitur, funditus est eversa.

170 d. καὶ λαβὼν τὸν Ἀκύλαν τοῦτον] Haec omnia fabulosa et ab otiosis Iudaeis conficta videntur, maxime quod Aquilam ait Adriani πενθερίδην fuisse. Quae vox cum alibi a me lecta non fuerit, vel πενθερόν significat, vel πενθεροῦ filium, affinem certe. Nos *socerum* reddidimus, quasi πενθερόν legeretur, quomodo Alexandrini Chronici scriptorem hic legisse suspicor. Nam p. 598 ex hoc Epiphani locum historiam Aquilae Pontifici referens, Ἀκύλας, inquit, ἐγνωρίζετο, ὃς ἦν πενθερός Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως. De Aquila passim meminit Hieronymus, praesertim adversus Ruff. Apol. 2: et alibi *Proselutum contentiosum, atque etymologias nominum persequentem, alias diligentem et curiosum interpretem* vocat. Et in cap. 8 Isaiae nonnullorum opinione discipulum hunc Akibae fuisse scribit, non tamen Christi tempora antecessisse significat, quod ex Hieronymi loco illo quidam asseverant.

καὶ ἑπτὰ συναγωγαί] De iis loqui videtur Optatus Milevit. lib. 3, ubi de Sion agens: *In cuius, inquit, vertice est non magna planities, ubi fuerunt 7 Synagogae, ubi Iudaeorum populus conveniens legem per Moysen datam discere potuisset.*

172 a. Ἀντωνῖνος ὁ ἐπικληθεὶς Ἰλιος] Eusebius annos imputat 22, menses 3, Victor 23, totidem Eutropius, Cassiodorus 21, Onufrius 23, menses 7, dies 26. Vixit autem ad annum Urbis 914, M. Aurelio Vero 3, L. Vero 2 Coss. ut ex inscriptionibus ac nummis veteribus colligit Onufrius. Hic est annus Christi 161, quo quidem nonis Martiis, ut idem probat, Antoninus Pius excessit. Si igitur initium Antonini ab anno 138, uti vulgo fit, decimo vero Iulii deduxeris ad annum quem diximus 161, Martii 7, anni sunt absoluti 22, menses 7, dies circiter 28. Verum ex Ptolemaei observationibus necessario fatendum est, Antoninum coepisse Christi anno 137. Siquidem anno Christi 138 Decembr. 16 Antonini secundum numerat, eundemque ad Maii 17, anni 139 pertexuit. At Septembr. 26 anni 139 annum numerat Antonini tertium. Fieri itaque non potest quin annus primus Christi 137 coeperit, contra Chrono-

logorum omnium fidem. Consentiant et observationes caeterae,
 396 quibus Adriani annos apposit, ut de librariorum culpa, vel
 Ptolemaei ipsius hallucinatione iusta nemini possit esse suspi-
 tio. Quem non moveat tanti viri, ac tam excellentis scriptoris
 autoritas? qui cum ista proderet, quotus Adriani, vel Antonini
 esset annus ignorare minime potuit: praesertim recenti adhuc
 illius obitu, huius autem initio, nimirum anno 138, quem vulgo
 Antonini exordio praefiniunt, quo quidem, Decembr. 16 Ptole-
 maeus Antonini secundum computat. Ita Pius annos imperarit
 23, menses 7, dies 28. Quod fortasse verum est. Nam et Xi-
 philinus annos assignat 24. Natus est Antoninus, ut ait Capi-
 tolinus, Domitiano 12 et Dolabella Coss. XIII Kal. Oct. Annus
 hic est Christi 86. Sed quotnam vixerit, dubium facit scripto-
 rum dissensio. Capitolinus 70, Victor 72, uno amplius Eutro-
 pius attribuunt, Cassiodorus 77. Ab anno Christi 86 ac XIII
 Kal. Oct. ad Non. Martii anni 161, intercedunt anni 74, men-
 ses 5, dies 19. Totidem vixit Antoninus Pius, si, ut videtur,
 anno Christi 161 decesserit. Si cum solis Antonini annis ne-
 gotium nobis esset, conciliari utcunque Ptolemaei observationes
 cum communi opinione possent, ut annorum initium ab ante-
 cedente neomenia Thoth repeti ab illo diceremus. Quemadmo-
 dum enim Hebraei in Tractatu Ros hassana docent, cum rex
 aliquis postremo mense, adeoque ultimo die Adar imperium ca-
 pesserit, in neomenia Nisan sequentis secundum eius Imperii an-
 num putari, quo haec illorum sententia pertinet, quam refert
 Aben Hezra ad cap. 1 Dan. *יום אחד בשנה השנה* *Dies pro*
anno computatur, quoniam ab antecedente Nisan anni superioris
 exordium deducitur. Ita non absurde fortassis existimari posset,
 Ptolemaeum annum exempli caussa secundum Antonini, adeoque
 primum, a neomenia Thoth, quae epocham illius antegreditur,
 inchoasse. Orsus est Antoninus a VI Id. Iul. sive Iulii 10,
 anno, ut vulgo putant, 138. Neomenia Thoth eodem anno
 coepit Iulii 20, diebus ab opocha Antonini 11. Dies illi 11
 quia neomeniam Thoth praecedunt, anni solidi instar habent.
 Unde Iulii 20 ineunte Thoth secundus Antonini putari incipiet.
 Quare mirum non esset, quod a Ptolemaeo cum eo anno, qui
 est annus Christi 138, Decembris 16, secundus Antonini com-
 paretur. Verum ut haec coniectura ab Antonini annis nequa-

quam abhorreat, Adriani temporibus accommodari non potest. Huius enim epocha neomenia Thoth posterior est, ex A. D. IV. Id. Aug. sive Augusti 10. Anno 117 Dionysiano, quo primus Adriani coepisse creditur, Neomenia Thoth congruit Iulii 24; diebus ante Adriani primordium 18. Et tamen anno Christi 132, Septembris 26, 17 Adriani collocatur, continuaturque sequenti, ad Maii 6. Ergo primus, sive a neomenia Thoth, sive ab epocha ipsa proficiscatur, coepit anno Christi 116, corrigendaeque Chronologiae omnes, quae hactenus in 117 contulerunt. Hoc ego non tam affirmandi gratia dixerim, quam ut studia eruditorum hominum excitem, ut si quid aptius occurrerit, candide ac benigne nobis impertiant. Scaliger in Animadvers. Euseb. ad a. 2154. Antonini primum ex autoritate Censorini confert in eum annum, qui Coss. habuit Antoninum Pium 2 et Bruttium Praesentem, quem ait esse Christi 138, cuius pars, inquit, cum parte antecedentis explet annum primum Antonini. Hinc Onufrium reprehendit, quod eum annum cum Christi 140 componat, biennii metachronismo. Sed in paucis illis verbis multipliciter hallucinatur Scaliger. Primum Censorinus nusquam Antonini primum annum in Coss. illos dixit incurrere. Nam haec illius verba sunt p. 48: *Cum abhinc annos centum Imper. Antonino Pio II et Bruttio Praesente Coss. Romae iidem dies fuerint A. D. XII Kal. Aug. etc.* Quibus significat centesimum annum ab eo, quo scribebat, nimirum qui est Christi 238, Urbis conditae 991. Ulpio et Pontiano Coss. habuisse Consules Antoninum et Praesentem. Fuit autem hic annus Christi 139, a quo centesimus est alter ille Censorini, Christi vero 238. Qui est Scaligeri secundus error. Nam Consulatus Antonini II et Praesentis confertur in annum Urbis ex Varroniana ratione, quam expressit Onufrius, 892, ex Capitolinis Fastis 891. Varronianam sequi se profitetur Scaliger, apud quem Palilia prima coniiuntur in annum Per. Iul. 3961. Unde annus iste Urbis Periodi Iulianae est 4852, Cyclo Lunae 7, Solis 8. Qui characteres non alteri, quam anno Christi 139 competunt. Est igitur annus ille 139, quo Coss. fuere Antoninus II et Bruttius Praesens. Onufrius porro, qui in Christi annis imprudens Dionysianam aeram uno antevertit anno (Natalem enim Christi Coss. Augusto 13 et Silano Coss. attribuit)

eundem illum numerat 140, qui a Dionysiana epocha nonnisi 139 est. At in Annalibus, qui biennii *προχροτισμῶ* peccant, 141 Christi computatur. De qua annorum perturbatione satis multa ad Haeresin 51 diximus. De tertia Scaligeri hallucinatione supra monuimus, dum annos Adriano tribuit 21, menses 11 et eius tamen obitum confert in annum Christi 137, quo et Antonini primum coepisse memorat. Hoc enim pacto primus Antonini conveniet anno Christi 115. Quod est immane *παροεργείρημα*.

τοῦτον διαδέχεται Καράκαλλος] Sunt haec inquinatissima. Atque haud scio an haec verba, *Καράκαλλος, ὁ καὶ Γέτας*, reiicienda sint: ut ita procedat oratio, *τοῦτον διαδέχεται Μάρκος Ἀυρίλιος, ὃς καὶ Οὐῆρος ἐλέγετο*. P. 174 paulo liquidior ac sincerior Imperatorum successio proponitur, ubi et aliam de hoc loco coniecturam exponemus. Nam quod hic legitur, M. Aurelium septem annos imperasse, falsissimum est, et tamen ne in librarium transferri culpa possit, subinde confirmatur error, cum dicitur Lucius Aurelius Commodus annis perinde septem imperasse.

ἐν τοῖς αὐτοῦ χρόνοις καὶ Λούκιος] Non Marci Aurelii filium Commodum intelligit, qui parenti successit, sed Lucium Ceionium Aelium Commodum Verum Antoninum, Lucii Aelii Veri F. qui ab Adriano adoptatus primus Caesar est dictus et ante Adrianum mortuus. Huius filius ab Adriano ad Imperii spem cum M. Aurelio primum evectus, cum eodem post Antoninum imperavit annis 11. Haec Capitolinus. Perperam igitur tam huic quam M. Aurelio septem anni tribuuntur. Hinc est quod p. 174 in reliquorum Impp. serie duo Commodi ponuntur.

398 Quae res, uti mox dicetur, Epiphanio erroris occasionem dedit.

172 b. *ἐν τοῖς τοῦ Σεύηρον χρόνοις*] Cuius tandem Severi? Eiusne, quem proxime Pertinaci subiecit? Atqui Theodotio, quem posteriorem Symmacho putat, sub Commodio suam Editionem scripsit. Est autem Severo prior Commodus. Quomodo igitur Theodotionem Symmachus antecessit? Mirum hoc et inextricabile plerisque merito visum est, neque nos tam Epiphanii errato patrocinium aut colorem quaerere, quam illud ipsum eruere ac vestigare debemus. Nemo enim hactenus, ex tot scriptoribus, quos hic Epiphanii locus vehementer exercuit,

cubile ipsum erroris attigit, quod, nisi fallimur, tandem odorati sumus. Constabat Epiphanio, Symmachum Theodotione superiorem extitisse: itemque Theodotionem sub Severo, Symmachum sub Commodio scripsisse. Quae quoniam ἀσύγκλωστα et cum historia pugnantis sunt, animadvertit, duos primum fuisse Commodos, alterum M. Aurelii collegam, qui cum eo communiter imperavit; alterum filium, qui Aurelio patri successit. Ex iis Commodis, posteriorem illum esse scivit, sub quo Theodotionis editio prodierat. Quare non dubitavit quin ante hunc Severus extitisset. Proinde Severos duos esse credidit. Atque ideo p. 174: μετὰ τοῦτον, inquit, hoc est, M. Aurelium, Κόμμοδος ἄλλος βασιλεύει. Tum de Severo: τοῦτον διαδέχεται Σευήρος ἄλλος. Et c. 17 Theodotionem ait περὶ τὴν τοῦ δευτέρου Κομμόδου βασιλείαν edidisse, qui priori Commodio successit. Cum duo sint ex Epiphanii mente Commodi, totidemque Severi, horum prior posteriorem Commodum antecessit. Ergo aut est M. Aurelius Verus, aut Lucius-Commodus Verus. Non potest hic esse, quia Severus prior tam ab utroque Commodio quam a posteriore Severo discernitur. Non alius est igitur quam M. Aurelius Verus. Σευήρους, inquam, pro Οὐήρους ab Epiphanio Philosophus iste nominatus est. Quod quidem paulo ante corruptae lectionis vestigia demonstrant: ὅς καὶ Μάρκος Ἀυρίλιος Σευήρ ἐλέγετο. Pro quo Οὐήρος ad oram legendum adscripsimus. Nunc Σευήρους malim, nec aliud Epiphanium voluisse, qui attente quae dixi perpenderit, mecum existimabit. Neque solus hoc Epiphanius commisit, ut Severum pro Vero sumeret, sed et alii tam Graeci, quam Latini, Graeci quidem plerique. Ex Latinis vero Cassiodorus sub Consolato Severi et Herenniani ista subiicit: *His Coss. Lucius Annus Antoninus Severus anno regni undecimo inter Concordiam et Altinum apoplexi extinctus est.* Quandoquidem Severus prior, ex Epiphanii sententia, M. Aurelius est, non is, qui Pertinaciac Iuliano successit, apparet Symmachum, qui sub priore illo Severo ab Epiphanio collocatur, nequaquam ad posterioris Severi tempora referri, quod omnes hactenus arbitrati sunt, qui et pugnantis loqui Epiphanium dixerunt et posteriorem fuisse Theodotionem Symmachum non aliam ob causam putarunt, quam quod Epiphanius Theodotionem sub Commodio, Symmachum sub

Severo interpretatos esse prodiderat. Ego vero aberrare quidem Epiphanium negare non possum, qui *Severum* pro *Vero* perperam usurpaverit, consentire autem secum ipsum et in errore constantem esse defendo, uno tamen peccasse praeterea, quod 399 p. 172 cum post Pertinacem et Severum haec subdidit: *ἐν τοῖς τοῦ Σευήρου χρόνοις Σύμμαχος τις* etc. non satis expressit, de quonam Severo loqueretur, cum duos commemorasset, visusque est haud immerito posteriorem intellexisse, cui proxime ista subtexit.

Ab hac Epiphanii hallucinatione revocemus animum ad communem de utriusque Interpretis aetate sententiam. Inveteravit enim iam apud recentiores omnes haec opinio, Symmachum post Theodotionem extitisse. De quo sane diu est quod dubito. Nam nullum aliud *προλήψεως* istius argumentum video quam Epiphanii testimonium illud, quo Symmachum sub Severo, Theodotionem sub Commodo scripsisse docuit. Hoc verò iam extorto, quo demum freti Theodotionem vetustiore esse pugnabunt? At e contrario Symmachi priorem editionem esse, plura mihi persuadent. Imprimis ordo ille, quem in Codicibus Origenes instituit, in quibus post Aquilam perpetuo Symmachus ante Theodotionem ponitur. Quod, nisi antiquior esset ille, cur ita disponderet Origenes, causam nullam habuisset. Nam de LXX senioribus, quos omnium vetustissimos esse convenit, cur alienum in locum coniecti sint, ab Epiphanio ratio illa traditur, quod eorum interpretatio, utpote caeterarum regula, medium iure locum occupavit, ut aliae cum ea comparari commodius possent. Cur igitur Theodotioni antepositus sit Symmachus, ne fingi quidem causa altera potest, nisi quod aetate iste praecesserit. Quod enim quibusdam placet, ideo posteriorem Theodotioni tributam esse sedem, ut LXX senioribus, quemadmodum interpretandi genere, sic ordine propinquus esset, leve est, imo ridiculum. Cum enim principem LXX Seniorum editionem ambo illi velut stipatores ac laterones cinxerint, utram in partem Theodotionis editio conferretur, nihil ad propinquitatem interfuit. Id ipsum veteres Patres animadvertisse videntur, qui in commemorandis illis interpretibus Theodotioni Symmachum anteponunt, raro Theodotionem Symmacho. Nec eo ordine duntaxat appellant, cum ex Origenis codicibus depromptis

eorundem testimoniis utuntur, sed tum quoque quum singulorum τὰ ἱστορούμενα singillatim exponunt. Nam primo loco LXX Interpretes constituunt, quibus Aquilam, Symmachum, Theodotionem subiiciunt. Sic Athanasius in Synopsi anteriorem fuisse Symmachum affirmat, cuius editionem 56 post Aquilae versionem annis extitisse narrat. Si, ut author est Epiphanius, 12 Adriani anno Aquilae Interpretatio prodiit, qui est annus Christi 128, vel ab eo proximus, quinquagesimus ab illo et sextus annus incidit in annum circiter 184, Commodi quartum, vel quintum. Sed perperam idem Synopseos author sub Severo editam esse refert. Nam subindē Theodotionem subtexens, ἠεμῆνευσε καὶ αὐτὸς, inquit, ἐπὶ Κοιμόδου τοῦ βασιλέως ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ. Eodem tempore et ipse sub Commodō interpretatus est. Non igitur alter sub Severo. Ita propter exoticæ historiae neglectum plerumque sanctissimi Patres inextricabilibus sese laqueis implicant: Epiphanius denique, ex quo contrariae sententiae unicum et singulare firmamentum Alexandrinum Chronicon ac recentiores hauserunt, palam ac sine ambage Symmachum Theodotionē priorem extitisse confirmat, atque hunc sub Commodō, illum sub Vero, id est M. Aurelio scripsisse, quem frustra *Severum* appellat, idemque ut faceret Synopseos illius, vel appendicis Synopseos, quae Athanasio tribuitur, authorem induxit. Est enim haec lacinia nequaquam, ut opinor, Athanasii, sed scriptoris alterius, qui ex Epiphanio ista describens, perinde atque ille, pro Vero Severum usurpavit. Quare quod Symmachum sub Severo Pertinacis successore edidisse vulgo ferunt, quatenus ex Epiphanio istud asserunt, mutant deinceps sententiam omnes, et, si hunc authorem sequi cupiunt, ad Marci Aurelii Veri tempora summoveant. Cedrenus Symmachum ex Eusebii fide Pertinacis tempore fuisse scribit. Quod ego apud Eusebium nondum reperi. Nam in lib. 6 Hist. c. 12 et lib. 7 de Demonstr. c. 2 ubi quis Symmachus fuerit exponit, de illius aetate verbum nullum. Est tamen, ut ingenue fatear, nonnihil, quod in asserenda Symmachi vetustate scrupulum movet, nimirum quod Irenaeus, qui Marci Aurelii et Commodi tempore, ac Severi quoque initio floruit, l. 3 c. 24 cum de illo Isaiæ loco c. 7, 14. *Ecce virgo concipiet*, adversus Iudaeos disserit, Theodotionis et Aquilae, qui aliter interpretati

fuerant, meminit, non item Symmachi. At non minus iste, quam ambo illi, pro *virgine νεάνιδα* reddiderat, ut l. 7 de Demonstr. testatur Eusebius. Itaque si tum illius extabat editio, usurpari ab Ebionaeis, quorum e grege Symmachus fuit, et ab Irenaeo refelli debuit. Cogitent eruditi. Nondum enim in communi sententia acquiescere possumus.

172 b. ὅσοι γὰρ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων] Contrarium tradit August. contra Crescon. 1, 31: *Nunquid apud Samaritanos circumcisis, si fieri tunc vellet Iudaeus, posset iterum circumcidi? Nonne illius hominis error corrigeretur, signaculum autem fidei agnitum probaretur? Et nunc sunt quidam Haeretici, qui se Nazarenos vocant, a nonnullis autem Symmachiani appellantur et circumcisionem habent Iudaeorum et baptismum Christianorum, ac per hoc quemadmodum si quis eorum ad Iudaeos venerit, non potest iterum circumcidi, sic cum ad nos venerit, non debet iterum baptizari.* Symmachianorum meminit etiam Philastrius. Sed ab alio quam ab hoc Interprete nominatos existimo. Est illud vero observatione non indignum, quod ad circumcisionem attinet, solis illam Iudaeis veterum Imp. legibus fuisse permissam, caeteris interdictam, etiam Samaritanis. Qua de re insignis est Origenis locus l. 2 contra Celsum p. 69: *Ἀλλὰ φήσει τις ὅτι καὶ Σαμαρεῖς διὰ τὴν ἑαυτῶν θεοσέβειαν διώκονται. πρὸς ὃν τοιαῦτα ἐροῦμεν· οἱ Σικάριοι διὰ τὴν περιτομὴν, ὡς ἀκρωτηριάζοντες, παρὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους καὶ τὰ Ἰουδαίους συγκεχωρημένα μόνους, ἀναροῦνται. Dicat aliquis: Etiam Samaritani ob religionem suam persecutionem sustinent. Cui ita respondemus: sicarii propter circumcisionem, tanquam mutilantes contra leges, ac licentiam solis Iudaeis concessam, poena mortis afficiuntur. Proinde Samaritani tanquam sicarii supplicio subiecti, ut et marium exsectores. Modestinus IC: *Circumcidere Iudaeis filios suos tantum rescripto Divi Pii permittitur, in non eiusdem religionis qui hoc fecerit, castrantis poena irrogatur.* Quod castrare ne medicis quidem fas esset, declarat Iustinus Martyr Apol. 2 ex-
401 emplo Christiani, qui ut sparsam a Gentilibus adversus Christianos promiscui concubitus invidiam refelleret, libellum obtulit Felici Aegypti Praefecto, quo exsecandi sui potestas fieret: *Ἄνευ γὰρ τῆς τοῦ ἡγεμόνος ἐπιτροπῆς τοῦτο πράττειν**

ἀπειρῆσθαι οἱ ἐκεῖ ἰατροὶ ἔλεγον. Quin et Iudaei aliquando vetiti mutilare genitalia. Spart. Adriano: *Moverunt ea tempestate et Iudaei bellum, quod vetabantur mutilare genitalia.*

τὸ δὲ ἔτι τούτων χαλεπώτερον] Vide Corn. Celsum 7, 25. Maccab. 1, 1. Menelaus et Tobias adduxerunt sibi praepudia. Quod Hieron. in c. 52 Isaiæ fieri posse non credidit.

172 c. καὶ κολλητικοῖς περιουθεντές] For. περιουθεντές. Quanquam tolerari altera potest. De emplastris loquitur, quibus ea pars glutinatur. Vide Celsum.

172 d. μετὰ τοῦτον δὲ κατὰ πόδας] Imo ante ipsum extitit Theodotio, non Ponticus, sed Ephesius, uti ab Athanasio vocatur et quod caput est, ab Irenæo 3, 24.

173 c. ἄτινα εἰς ὕστερον ἐν τοῖς φωνῶν] Origenes LXX Seniorum editioni Theodotionis translationem miscuit, asterisco et obelo opus omne distinguens, dum aut illucescere facit, quae minus antea fuerant, aut superflua quaeque iugulat et confodit. Haec Hieron. Praefat. in Pentat. Vide et Ep. 89 ad August.

174 a. μετὰ Ἀντωνῖνον τὸν Πίον] Hunc Severum pro Vero appellatum ab Epiphano supra vidimus. Hinc p. 172 M. Αὐρίλιος Σουῆρ dicitur: hoc est Σευῆρος, ut opinor. Quanquam saepe Οὐῆρος recte ab Epiphano nominatur. Huic praeter 19 annos, mensem 1 Eusebius assignat, Eutropius et Victor annos 18. Natus est Anni Vero 2 et Augure Coss. V Kal. Mart. ut ait Capitolinus. Annus is est Christi 121. Vixit annos 58, menses 10, dies 20, ut ait Xiphilinus. Mortuus est enim XVI Kal. Apr. eodem authore, Praesente et Gordiano Coss. anno Dionysiano 180. Imperavit igitur annos solidos 19 et dies praeterea 11.

174 b. μετὰ τοῦτον Κόμμοδος ἄλλος] ἄλλος dixit, ut a priori discerneret, qui M. Aurelii collega fuit, sub quo Theodotionis editionem produisse perperam existimat. Xiphilinus Commodus dat annos 12, menses 9, dies 14. Victor et Eutropius annos 12, menses 8. Occisus est Prid. Kal. Ian. Commodus 7 et Pertinace Coss. anno Dionysiano 192. Imperavit igitur annos 12, menses 8, dies 14.

Κόμμοδον τοῦτον διαδέχεται] Falsum est menses im-

pérasse 6. Neque enim tertium implevit. Eutropius dies 80, Dio 87, duobus minus Victor attribuit.

τοῦτον διαδέχεται Σεῦρος ἄλλος] Iulianum praeteriit. Cur autem Σεῦρον ἄλλον vocet, causam exposuimus. Dio imperii tempus annis 17, mensibus 8, diebus 3 definit. At Epiphanius hoc tempus cum Antonino Caracalla filio communicat. In quo fugit eum ratio. Nam Caracalla Saturnino et Gallo Coss. Augustus a Patre renunciatus est, anno Severi circiter 6. Mortuus est Severus Gentiano et Basso Coss. Christi 211.

τελευτήσαντος δὲ Σεύρου] Severus duos habuit filios, Antoninum Caracallam et Getam. Horum priorem cum patre 402 18 annos expressé credit Epiphanius, alterum ambobus successisse. Quod est falsissimum. Nam neque Geta Caracallae nomen habuit et altero anno post patris obitum a fratre necatus est. Caracalla vero, Dione teste, imperavit annos 6, menses 2, cum diebus 5. Obiit Praesente et Extricato Coss. anno Dionysiano 217.

ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ αὐτοῦ] Vide Eusebium l. 6. Athanasii Interpres πίθοις proprium oppidi nomen esse credit.

174 c. τὸν δὲ Καράκαλλον διαδέχεται] Macrinum, quem in Ancorato posuerat, hic omisit. Qui post Caracallam imperavit annum 1, menses fere 2. Hunc Pseudoantoninus Alagabalus excepit. Cui annos 4 tribuit Eusebius. Eutropius annos 2, menses 8. Victor in Caesaribus menses 30. In Epitome totidem quot Eutropius. Sed et Lampridius prope triennio illum imperasse scribit. Omnium largissime Herodianus 6 annos assignat.

μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν Ἀλέξανδρος] Occisus est VI Id. Mart. a militibus Alagabalus, se 4 et Alexandro Caesare Coss. Nec de anno dubitari potest. Est enim insigni caractere nobilis. Nempe quod anno primo Alexandri, ut testatur Hippolytus in Canone Paschali, decima quarta Paschalis contigit Eid. Apr. Sabbato. Proinde Cyclo Solis 7, Lunae 14, anno Christi Dionysiano 222, Lit. Dom. F. Onufrius hunc annum Christi facit 223 propter anticipatam uno anno Dionysianam epocham. Caeteri 224. Quorum metachronismus ex hoc caractereprehensus castigationem meretur. Imperavit Alexander annos 13, dies 9, ait Lampridius, astipulatur et Eutropius, nec non

Victor. Unus Herodianus annos 14 assignat, quod scilicet 14 iam numerari coeptus esset. Obiit igitur anno Christi 235, Severo et Quintiano Coss.

ἐν Νικοπόλει τῇ πρὸς Ἀκτία] Perperam apud Athan. τῇ πρὸς Ἀρκτίοις. Unde Interpres *Nicopolis Septentrionali*. Leg. τῇ πρὸς Ἀκτία vel Ἀκτίω.

μετὰ τοῦτον βασιλεύει] Maximinus triennium cum diebus aliquot imperavit, ut refert Eutropius. Quare moritur anno Christi 238. De annis tribus consentiunt et alii, ut Victor. At Onufrius in Chronico annos dat tantum duos cum aliquot mensibus et diebus, et occisum facit Coss. Perpetuo et Corneliano, cui annum adscribit Urbis 990, Christi 238, qui revera est 237. In Fastis vero anno Urbis 991. Maximinum interfectum esse narrat, qui est annus aerae Dionysianae revera 238, Ulpio et Pontiano Coss. Quo anno librum suum Censorinus elucubravat, ut ex eiusdem illo loco constat, qui afferri vulgo solet, estque Chronologiae munimentum et ἔλεγχος τῆς διαστροφῆς τῶν χρόνων.

τοῦτον διαδέχεται Γορδιανός] Praetermisit Gordianos et Maximum ac Balbinum, qui vivo adhuc Maximino creati fuerant. Gordianus autem Iunior annos fere 6 imperium tenuit.

174 d. μετὰ τοῦτον βασιλεύει Φίλιππος] Eutropius annos dat 5 totidemque Victor, Epiphanius Eusebium secutus est. Vide Baronianos Annales. Onufrius annos 5 cum mensibus aliquot tribuit. Insignitum fuit Philipporum imperium Saecularibus ludis, qui expleto iam millenario Urbis anno celebrati sunt, hoc est 1001 ab Urbe condita, Philippo 3 et Philippo filio 2 403 Coss. non Aemiliano et Aquilino Coss. ut scribit Cassiod. Annus ille est Christi 248, non 249, ut est in Annalibus. Ubi dupliciter peccatur. Primo quod millesimo ipso labente Saeculares ludi commissi referantur, Philippo Patre 2 et filio 1 Coss. cum millesimo iam expleto, hoc est 1001 ineunte peracti sint, Philippo Patre 3 et filio 2 Coss. uti veteres nummi fidem faciunt, quos Onufrius, ipsique adeo, quod mirum est, Annales repraesentant. Deinde quod illum ipsum urbis millesimum cum anno Christi 249 concurrere putant. Etenim si de annis Christi Dionysianis sermo sit, ut est revera, usitato illo biennii metachronismo rationes conturbant. Quippe annus Urbis millesimus,

ex Varroniana computatione, quam Annales sequuntur, convenit cum anno Christi Dionysiano 247. Quod ex iis, quae sparsim in his Animadversionibus adnotata sunt, manifesto constat, atque inter alia ex egregio illo Censorini loco p. 47 ubi annum illum, quo Ulpus et Pontanus Coss. extiterunt, quo ab Olympiade prima millesimus et quartusdecimus ex diebus aestivis inchoatus est, fuisse scribit ab Urbe Condita nongentesimum nonagesimum primum ex Parilibus, Julianum vero 283. Non potest is alius annus esse quam 288 Dionysianus, Cyclo Lunae 11, Solis 23, ut ex Olympiadum, Julianorum, Nabonassareorum ac caeterorum annorum comparatione colligitur. Igitur cum annus Urbis 991 Cyclum habeat Lunae 11, primus Urbis annus Varronianus, quem Censorinus amplectitur, in Cyclum Lunae 9 incidit, Solis 13. Proinde millesimus ab Urbe Condita Cyclos exigit, Lunae quidem 1, Solis 4, qui anno Christi 247 competunt. Ergo is est ex Varronis sententia ab Urbe Condita millesimus. Annus enim 249 Cyclos obtinet Lunae 3, Solis 6. His ita constitutis, qui annos Philippis attribuunt 5, cum illorum initium consignetur Consulatu Peregrini et Aemiliani, qui est annus Christi Dionysianus 244, mortem eorundem attribuunt Coss. Aemiliano et Aquilino, qui est Urbis 1002, Christi 249: Ita Onufrius, qui hunc ipsum numerat Christi 250, propter institutam Christi annorum anticipationem, de qua saepe diximus. At quibus septem annis placuit imperasse Philippos, ii mortuos illos putant Decii ambobus Coss. ut est apud Cassiodorum, qui Decium filium appellat Etruscum. Estque is annus Urbis 1004, ut Orosius prodidit, Christi Dionysianus 251. At vetus Inscriptio, quae anno Christi 253 Philippos occisos asserit, quaeque in Annalibus refertur, sine dubio vana ac supposititia est, ideoque merito ab Onufrio praetermissa, si modo eam vidit. Neque enim adeo vetusta est computandorum annorum ratio, quae a Christi Natali deducitur. Ut omittam ab Dionysiana methodo biennio solido Inscriptionem illam abhorrere.

τοῦτον διεδέξατο Δέκιος] Eutropius Decio integros annos duos imputat, ut et Victor in Caesaribus. At in Epitome menses 30 imperasse dicit. Cassiodorus biennium et menses 4. Epiphanius Eusebii Chronicon secutus annum 1, menses 3.

ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Δελίου] Gallo imperante moritur Ori-

genes, annum agens 69, author Eusebius 7, 1 Hieron. in Catal. Quare quod hunc ait Epiphanius floruisse a Decii tempore ad 404 Gallum et Volusianum, nimium angustum est spatium. Siquidem isti non plus biennio ac mensibus 4 imperarunt. Ideo pro Decio *Severum* dicere oportuit. Nam sub hoc Imperatore celebris est habitus Origenes. Vide Euseb. lib. 8 cap. 3. Sed quod ultra Galli et Volusiani imperium superstitem Origenem fuisse scribit Epiphanius, reclamat Eusebius, qui Gallo Imper. ex hac vita migrasse diserte testatur. De qua re ad Haeres. 64 diximus.

Φαβιανός δὲ ἐπὶ Ῥώμης] De Fabiano et Aléxandro vide Eusebium 6, 32.

175 a. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ὠριγένης] Multa pro Christi nomine diversis temporibus passus est Origenes. Primum sub Severo, cum saepius ad necem quaesitus aegre latuit. De quo Euseb. 6, 3. Tum sub Alexandro, ac deinde sub Decio. Qua in persecutione lapsum illius accidisse merito coniicimus. Tunc enim multo quam alias unquam atrociora ac vehementiora perpressus est. De quibus Euseb. c. 39. Et nos ad Origenianorum Haeresin quaedam attigimus.

ἑξῶν δὲ τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης] Quaenam fuerint Origenis Tetrapla, Hexapla et Octapla, nemo accuratius Epiphanio tradidit. Quare ex eius fonte omnes hauserunt, qui illorum voluminum rationem explicarunt, et tamen plerique in tam aperto Epiphanii loco multum hallucinati sunt. Omnium vero maxime Marianus Victorius, qui Hieronymum recensuit. Qui in Scholiis ad lib. 2 Apol. in Ruff. c. 63 credit Origenis ἕξαπλᾶ ex Graecis editionibus 6 fuisse contexta, nimirum LXX Seniorum, Aquilae, Symmachi, Theodotionis, Quinta et Sexta, et Erasmus aliter sentientem redarguit, ex Epiphanii, ut asserit, autoritate. Quod valde miror. Neque enim cuiusmodi editiones illae fuerint Epiphanius obscure significat, cum hic, tum in Origen. Haeresi, quae est 64, c. 3 sed hic potissimum. Quo ex loco singularem editionum ordinem in triplici codicum genere sequenti Diagrammate proposuimus.

Tetrapla Origenis.			
Aquila	Symmachus	Septuaginta	Theodotio.

Hexapla.					
Hebraica propriis elementis concepta	Hebraica Graecis literis conscripta	Aquila	Symmachus	Septuaginta	Theodotio

Octapla.							
Hebraica propriis literis concepta	Hebraica Graecis concepta literis	Aquila	Symmachus	Septuaginta	Theodotio	V. Editio.	VI. Editio.

Hinc illorum error insuper arguitur, qui in Tetraplis primam columnam LXX Senioribus attribuunt, quos tertium in locum coniectos Epiphanius tam diserte memorat. At Eusebius 6, 17, in Psalmorum Hexaplis, post insignes ac tritas Editiones quatuor, inquit, οὐ μόνον πέμπτην, ἀλλὰ καὶ ἕκτην, καὶ ἑβδόμην παραθεῖς ἐρμηνείαν ἐπὶ μιᾷ αὐθις σεσημείωται, ὡς ἐν Τερχοῦ εὐρημένης ἐν πύθω κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντωνίου τοῦ υἱοῦ Σεβήρου. Ita septem in Hexaplis Editiones fuerint, ut non Hexapla essent, sed Heptapla. Quenam vero ἑβδόμη illa fuit? Graecane, an Hebraica? Graeca in Octaplis

nulla praeter sex fuit. Si Hebraicam intelligit, non *ἑβδόμην* modo, sed *ὀγδόην* etiam in Octaplis adiecit Origenes, nempe eandem Hebraicam Graecis literis exaratam. In Hexaplis vero non sex Graecas, sed quatuor duntaxat exhibuit. Quare mirus est Eusebii locus, et, nisi fallor, mendosus. Expungenda igitur haec arbitror, καὶ *ἑβδόμην*. Tametsi apud Nicephorum etiam in Graeco Codice MS. Bibliothecae Viennensis ex Eusebio translata reperio. Quinetiam vitiosa illa esse crediderim, ἐπὶ *μιᾷς αὐθις*. Pro quibus rescribo ἐπὶ *μιᾷς πέμπτῃς*. Quinta enim Editio Ierichunte in dolio est inventa, cui soli titulus erat ille praefixus. Illud porro consideratione dignum est, quod ab Eusebio post illa verba subtexitur. ταύτας δὲ αὐτάς ἐπὶ ταυτὸν συναγαγὼν ἀπάσας, διελὼν τε πρὸς κῶλον, καὶ ἀντιπαραθεὶς ἀλλήλαις μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἑβραίων σημειώσεως, τὰ τῶν λεγομένων ἡμῶν ἑξαπλῶν ἀντίγραφα καταλέλοιπεν. *Has omnes Editiones (quas septem enumeraverat) in unum omnes coniiciens et per columnas dividens, ac sibi invicem opponens, cum Hebraica ipsa significatione, Hexaplorum nobis exemplaria reliquit.* Quibus ex verbis conicere licet, *ἑβδόμην* illam, si modo integra lectio est, Hebraicam esse suis literis conscriptam, ad quam ἡ *σημείωσις*, hoc est eadem Hebraica Graecis expressa literis, accesserit. Atqui Octapla iam erant, non Hexapla. An Octaplis ipsis Hexaplorum nomen inditum est, quatenus sex Graecis Editionibus constabant? Sane hoc ipsum docere praeter Eusebium videtur Epiphanius Haeres. 64 Origenianorum c. 3. Nam Hexapla dicit praeter Graecas Editiones sex, Hebraicas habuisse duas: ὥστε εἶναι τὴν πᾶσαν παλαιὰν διαθήκην δι' ἑξαπλῶν καλουμένων, καὶ διὰ τῶν δύο Ἑβραϊκῶν ῥημάτων. Lege attentius hunc locum. Nam Hexaplorum appellationem Octaplis etiam ipsis accommodare videtur, et quidem in toto vetere Testamento, quod de Psalterio solo testatur Eusebius.

176 a. μετὰ Γάλλον καὶ Οὐολουσιανόν] Biennium caeteri fere illis attribuunt, Eutropius, Victor etc. Eusebius menses praeterea 4 in Chron. In historia vero ne integrum quidem biennium. At in Annal. a. 256 n. 35 quatuor imputantur anni, ex antiquis numis, in quibus Tribun. Pot. 4 Trebon. Gallus legitur. Quae Tribunitia potestas toties multiplicari solebat, 406

quot ad Imperium accesserant anni, ut testatur Dio. Sed si Gallo ac Volusiano praeterea biennium arrogandum est, commune hoc istis esse cum Valeriano et Gallieno debet, quod mirum est ab Historicis esse dissimulatum. Nec illud nescio, quam fallax plerumque coniectura illa sit, quae de Imp. annis ex Tribunitiae potestatis numero capitur, qui in marmoribus aut numis exhibentur, ut in Tacito paulo post et Caro monstrabitur. Extinctus est Decius anno Christi 252 ex quo Galli ac Volusiani initium consurgit.

176 a. *ἔβασίλευσεν Οὐαλεριανός*] Quindecim annos Eusebius in Chronico et in Historia tribuit, in quo caeteros ferme suffragatores habet. Nam Valeriano 6 aut 7, Galieno soli 8, vel 9 concedunt. Initium Valeriani et Galieni convenit anno Christi 254, exitus anno 268. Nam 15 annum Galienus attigit. Tribus annis minus dicit Epiphanius.

ἐν τῷ ἐνάτῳ οὖν ἔτει τούτου] Manichaei grassationem variis annis consignant veteres Chronologi. Noster hic quidem Galieni nono collationem illam Archelai cum Manete contigisse scribit. At in Manichaeorum Haeresi, anno Aureliani fere 4. Vulgo Coss. Probo ac Paulino, ut ibidem latius disseruimus.

176 b. *μετὰ Οὐαλεριανὸν καὶ Γαλίηνον*] Haec ex Eusebio. Plerique annos duos, quos absolutos fuisse, ita ut tertium inierit, demonstrat Baronius. Nec multum repugnem. Coepit Claudius anno Christi 268. circa IX Kal. Apr. ut indicat Trebellius. Desiit anno 270.

τοῦτον διαδέχεται Αὐριλιανός] Consentiant in hunc annorum numerum praeter Eusebium Eutropius, Victor, Cassiodorus etc. Solus Annalium conditor annos 7 attribuit, quod in numo vetere septies Trib. pot. affingitur. Sed nihilominus communis sententiae nondum me poenitet. Coeperit Aurelianus anno 270, Februarii mense, hoc est X Kal. Mart. ut ex Vopisco refert Onufrius, periit anno 275 sub idem fere tempus. Nam post eius obitum interregnum fuit sex mensium, auctore Vopisco ac Victore, ad VII Kal. Oct. quo tempore subrogatus est a Senatu Tacitus. Ita sextum Imperii annum leviter attigit. Veteres Inscriptiones non amplius quam 5 Tribun. Pot. referunt.

μετὰ τοῦτον ἔβασίλευσε Τάκιτος] Sex illos menses iniiit ex A. D. VII Kal. Oct. anni 275, perduxitque ad Aprilem anni

276. Atqui in Inscriptionibus Gruteri p. cclxxvii extat una, quae Tacito Trib. Pot. 2 arrogat. Non igitur ex Trib. Pot. numero Imperii tempus aestimandum. Et apparet, nisi Tribunitiam potestatem ante imperium nactus sit Tacitus, hanc illi geminatam esse ineunte Iuliano anno ac nono Consulatu, adeo ut prior Tribunitia potestas tres duntaxat menses occuparit. Quod utrum in aliis factitatum, affirmare nondum audeo. Sane potestatis istius repetitio non perpetuo vertentibus Imperii annis respondere videtur. Quod est animadversione dignum. Vide infra in Caro Imper.

176 c. *μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Πρόβος*] Probi Imper. anni paulo accuratius expendendi sunt. In iis enim Chronologiae Christianae velut cardo quidam vertitur, atque eo demum perducta in Annalium libris annorum series ab errore in viam⁴⁰⁷ longo intervallo reducitur. Intellectum est hactenus ex iis praesertim, quae de Natali Christi anno ad Haer. 51 proposuimus, complures Annalium conditores in Christi annis cum Romana, vel Graeca historia comparandis biennio lapsos esse, alios uno duntaxat anno. Quod iccirco illis accidit, quia Christianam aeram, quae in annum 4 Olymp. 194, Urbis vero 753 ex Varroniana putatione convenit, ad annum Olympiadis illius secundum, vel tertium, Urbis 751 vel 752 retrahendam putarunt. Hinc unius, vel duorum annorum metachronismus imprudentibus illis incidit, quod e coelestium observationum ac Cyclorum methodo nullo negotio deprehenditur. Sed quoniam doctrinam istam partim ignorant, partim etiam contemnunt aliqui, et opportunissimam vel errori, vel inscitiae latebram praebent Consulares illorum temporum Fasti, qui magnopere incerti depravatique sunt, atque a se mutuo dissentiunt, non prius agnitus est error quam ad insignem aliquam et illustrem epocham perventum est, quae certum ac definitum intervallum clauderet. Eiusmodi est Diocletiani primordium, quod anno aerae Dionysianae 284 congruit. Tum Valentiniani, quem anno bisextili, hoc est 364, inisse constat. Cum igitur ab initio illo, quod sibi isti praefixerant, nimirum ab anno 2 Olymp. 194, Cyclo Lunae 18, Solis 7, ad initium Diocletiani, cui Cyclo Lunae 19, Solis 13 competit, interiecti esse debeant anni 286, vel uno pauciores, ab anno 3 Olymp. eiusdem, Cyclo Lunae 19, Solis 8,

ut cum Dionysiana aera Chronologiam suam conciliare possent, utique Diocletiani primus in annum aerae suae Christianae 284. caderet, unum aut alterum annum, totidemque Consulatum paria sustulerunt, quod, ut diximus, in illa faece Romani imperii impune propter Annalium perturbationem facere licuit. Atque hanc annorum iacturam labemque Probus Imperator facile sustinuit, de cuius imperii tempore nonnulla est inter primarios authores dissensio. Nam Vopiscus annos illi 5 duntaxat attribuit. Caeteri 6 aut 7, hoc est annos solidos 6 et menses 4. Ita Eutropius, Victor, Eusebius et ex Eusebio noster: Iulianus in Caesaribus, Cassiodorus, alii ferme omnes, praeter unum Vopiscum. Quamobrem qui suos Annales uno anno vel biennio hactenus anteverterant, detractis totidem ex imperio Probi, cum Dionysiana aera deinceps paria fecerunt. Augustus Imperator obiit duobus Sextis Coss. ut author est Suetonius et Dio. Horum vero Consulatus, ut et mors Augusti, congruit anno Iuliano 59, Dionysianae aerae 14, quod Solis eclipsis indicat, quae sub eius mortem accidit. Post hunc Consulatum ducentesimus ac septuagesimus esse debet Consulatus Carini 2 et Numeriani 2, quibus Coss. Diocletianus ad imperium evectus est. Totidem enim anni sunt a 14 Dionysiano ad 284. Apud Onufrium vero ducentesimus sexagesimus duntaxat nonus est: in magnis Annalibus ducentesimus sexagesimus octavus. Ergo in istis Consulum paria duo, in illis unum desideratur. Similiter annus primus Alexandri Mammaeae filii, ut ex Hippolyti Canone supra vidimus, iniit anno Christi 222, a quo sexagesimus secundus annus est Christi 284, proinde 62 Consulum paria numerari debent. Verum in Onufrianis Fastis nonnisi 61, in aliis 60 ponuntur. Quare hic duo Coss. paria, illic unum est expunctum. Hoc ut certissime constat, ita quinam maxime Coss. praeteriti sint, in tanta Fastorum discrepantia designare difficile est. Periclitandi tamen caussa aliquot Coss. seriem ex diversis Fastis excerptemus. Quorum initium ab iis Coss. ducemus, quibus occiso Gallieno successit Claudius, ut Onufrio videtur, nempe Ovinio Paterno 2 et Mariniano Coss. In prima et quarta columella Onufrianos et Baronianos Coss. in mediis ambabus ex Cassiodoro et Siculis Fastis excerptos subiiciemus.

Laterculum Consulatum aliquot ex variis fastis
excerptum.

Anni Urbis.	Anni Christi.	Ex Onufrio.	Ex Cassiodoro.	Ex Fastis Siculis.	Anni Christi.	Ex Baronianis Annalibus.
		Coss.	Coss.	Coss.		Coss.
1021	269	Paternus II, Marinianus.	Paternus II, Marianus.	Paternus, Marianus.	269	Paternus II, Marianus.
1022	270	Claudius II, Paternus.	Claudius, Paternus.	Claudius, Paternus III.	270	Claudius II, Paternus.
1023	271	Antiochianus, Orphitus.	Antiochianus, Orphitus.	Antiochianus, Orphitus.	271	Antiochianus, Orphitus.
1024	272	Aurelianus, Bassus.	Valerianus, Bassus.	Aurelianus, Bassus.	272	Aurelianus, Bassus.
1025	273	Quietus, Val dumianus.	Quietus, Val dumianus.	Quietus, Bra dumianus.	273	Quietus, Val dumianus.
1026	274	Tacitus, Placidianus.	Tacitus, Placidianus.	Tacitus, Placidianus.	274	Tacitus, Placidianus.
1027	275	Aurelianus II, Capitolinus.	Aurelianus Capitolinus.	Quietus II, Budumianus.	275	Aurelianus II, Capitolinus.
1028	276	Aurelianus III, Marcellinus.	Aurelianus II, Marcellinus.	Aurelianus II, Capitolinus.	276	Aurelianus III, Marcellinus.
1029	277	Tacitus II, Aemilianus.	Probus, Paulinus.	Aurelianus III, Marcellus.	277	Probus, Paulinus.
1030	278	Probus II, Lupus.	Probus II, Paternus II.	Tacitus II, Aemilianus.	278	Paternus, Probus II.
1031	279	Probus III, Paternus.	Probus III, Paternus III.	Probus, Paulinus.	279	Tacitus, Aemilianus.
1032	280	Messala, Gratus.	Messala, Gratus.	Probus II, Lupus.	280	Messala, Gratus.

Anni Urbis.	Anni Christi.	Ex Onufrio.	Ex Cassiodoro.	Ex Fastis Siculis.	Anni Christi.	Ex Baronianis Annalibus.
		Coss.	Coss.	Coss.		Coss.
1033	281	Probus IV, Tiberianus.	Probus IV, Tiberianus.	Probus III, Paternus.	281	Probus IV, Tiberianus.
409 1034	282	Probus V, Victorinus.	Probus V, Victorinus.	Messala, Gratus.	282	Probus V, Victorinus.
1035	283	Carus II, Carinus.	Carus, Carinus.	Probus IV, Tiberianus.	283	Carus, Carinus.
1036	284	Carinus II, Numerianus.	Carinus II, Numerianus.	Probus V, Victorinus.	284	Carus II, Numerianus.
1037	285	Diocletianus II, Aristobulus.	Diocletianus, Aristobulus.	Carus, Carinus.	285	Diocletianus II, Aristobulus.
1038	286	Maximus II, Aquilinus.	Maximus, Aquilinus.	Diocletianus, Bassus.	286	Maximus, Aquilinus.

Ad eos Coss. qui adscripti sunt anni Christi, in Onufrianis et Baronianis Annalibus iidem omnino sunt. Atqui Onufrii Fasti uno anno Baronianis sunt tardiores. Ita quidem hactenus, ad annum usque Christi 252, quo Coss. in Fastis Onufrianis fuere Decii ambo, qui apud Baron. incidunt in annum 253. Sed Consulatum unum eximit Onufrius. Nam anno 254 apud Baron. Coss. sunt Decius 3, Gratus 2, quos omittens Onufrius biennio primum a Baronianis dissidet, tum Consulatus duos inculcat, quos Baronius praeterit, nimirum anno 260 Aemilianum et Bassum, et 261 Saecularem et Donatum. Ita anno 262 ac deinceps, iidem utrobique sunt Coss. nec a se amplius dissident, sed ab epocha Dionysiana pariter biennio recedunt, donec ad Probum perventum est, ubi Coss. duobus exemptis paribus eum aera communi consentiunt. Atque Onufrius quidem Probum et Paulinum Coss. suffectos credidit, Baronius Probum et Lupum. Utrosque vero partim Siculi, partim Cas-

siodorus exhibent. Alterum par videtur esse Probi Imper. et Scorpiani, quem Consulatum ab caeteris plerique distinguunt. Sed ubinam inferciendus sit, nimis anxie hoc loco disquirendum non censeo. Hoc unum admonebo, nequaquam probari mihi, quod in Annalibus quibusdam, Taciti 2 et Aemiliani Consulatum post duos Probi Imperatoris collocari video. Rectius, opinor, in Fastis Siculis et Onufrianis Probi Consulatus omnes antecedit. Neque enim credibile est, bis ante Tacitum Imper. Consulatum gessisse Probum, qui a Tacito primum, ut apparet, Consulatum obtinuit, quemadmodum Tacitus ipsemet apud Vopiscum in quadam ad Probum Epistola significat, quam ita concludit: *Te enim manet pro virtutibus tuis Capitolina palmata.* Ex quo minime antea Probus videtur Consulatum adeptus. Quocirca post Tacitum et Aemilianum, subiiciendi sunt Probus, Paulinus ac deinceps caeteri. Coniecturam nostram adiuvat Leonis ille locus, quem ad Manich. haeresin attulimus, ubi Probum Aug. et Paulinum Coss. nominat. Redeo iam ad Probi Imperatoris initium. Quem cum annum inchoasse septimum maior pars veterum Scriptorum existimet, nos coepisse illum arbitramur anno Christi 276, Tacito et Aemiliano Coss. mense circiter Aprili, post Taciti mortem, qui iis Coss. obiit, cum sex mensibus imperasset. Obiit vero Probus inchoato iam septimo, 410 Christi anno 282. Primus eius Consulatus, si quinque solos gessit, convenit anno 277, quo Paulinum collegam habuit. Sin 6 Consul fuit, ut aliis visum est, primus ordinarius non fuerit, sed suffectus eodem ipso anno, quo Tacitus gessit, in quo fortean Scorpionum collegam nactus est, qui eodem ipso anno Consul extitit. Nam Vopiscus in Probo scribit, *Aelium Scorpionum Coss. de Probi Imper. literis ad Senatum retulisse.* Sed ex eodem isto Vopisci loco gravis ac perdifficilis oritur quaestio. Etenim Probus militaribus suffragiis imperium adeptus literas ad Senatum dedit, quarum hoc est exordium: *Recte, atque ordine, P. C. proximo superiore anno factum est, ut vestra clementia orbi terrarum principem daret etc.* Tum SC. subiicitur: *Die III nonas Februarias in aede Concordiae, inter caetera, Aelius Scorpionus Coss. dixit, Audistis P. C. literas Aurelii Valerii Probi, de his quid videtur?* Acta haec oportet esse proximo anno ab eo, quo Tacitus a Senatu Imperator est

factus, quod haec verba demonstrant, *proximo superiore anno factum est*. Porro Tacitus VII Kal. Oct. Imperator a Senatu renunciatus est, ut idem Vopiscus refert. Imperavit 6 menses, sive, ut ait Victor, dies 200, qui ex A. D. VII Kal. Oct. putati desinunt in Prid. Id. Apr. sive Aprilis 12. Atqui non statim post Taciti mortem scriptae sunt a Probo literae, sed post necem Floriani, ut eadem Epistola declarat. Florianus vero menses duos, ut ait Vopiscus, sive 60 dies, ut author est Victor, imperium tenuit, nempe ad III Id. Iulias. Adhuc nunc dies aliquot, qui a Floriani obitu ad illum diem elapsi sunt, quo acceptis literis SC. est factum. Quomodo III nonas Febr. lectae in Senatu Probi literae dicuntur? Miror diligentes homines, qui historiam illam Commentariis suis illustrarunt, tam insignem locum praetermisisse. Mendum igitur est apud Vopiscum, quod is sustulerit, qui pro *Februarias, Augustas* substituerit. Neque enim verisimile est, post 7 fere menses, quam a militibus electus est, imperium Probo ab Senatu esse confirmatum, anno 277. Quia non longe post militare suffragium Senatus auctoritas accessit, quod iis verbis Vopiscus significat. *Ita ei sine ulla molestia totius orbis Imperium et militum et Senatus iudicio delatum est*. Tum illud argumento est, quod haud procul Italia, nempe in Illyrico, ut ait Victor, a militibus est creatus. Quare paucis diebus Senatui hoc significari potuit.

176 c. μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Κᾶρος] Recte annos duos tribus Imperatoribus et hic, et Eusebius, atque Orosius imputant, ab initio videlicet Cari ad initium Diocletiani. Non tamen solidi isti sunt, sed aliquot mensibus secundus inchoatur. In Annalibus Ecclesiasticis Probi Imperat. obitus notatur anno Christi 283, Caro et Carino Coss. eodemque anno Carus cum Carino et Numeriano filiis exorsus est. Cari autem exitus confertur in annum Christi 284, Carino 2 et Numeriano 2 Coss. Quo etiam anno Numeriano caeso subrogatus est a militibus Diocletianus, Palilibus ipsis, ut ex Panegyrico probatur. Verum ex eo sequitur vix tribus quatuorve mensibus imperasse Carum, quod cum historia pugnat. Probus Imperator mense Iulio circiter, ut paulo ante declaratum est, imperium iniit, et quarto mense supra sextum annum obiit, mense fere Novembri, unde exorsus est Carus, IV Nonas Novembr. ut

author est Onufrius. Ex A. D. IV Non. Novembr. anni 283 ad 411 XI Kal. Maii, sive Palilia anni sequentis, quo coepit Diocletianus, menses sunt 5, dies fere 20. Totidem Cari ac Numeriani imperio eximendi sunt. Ita Carus paucissimis mensibus imperavit. Atqui vel Numerianus ipse post Cari necem aliquandiu cum Carino fratre imperium tenuit, ut paulo post ostendetur. Necessesse est igitur initium Cari statuere anno Christi 282. Quo mortuo, incertum quo mense, anno quidem 283 ac fortasse iam inclinante, Numerianus et Carinus aliquot mensibus imperio praefuerunt. In Vet. Inscript. Tribunitia potestas bis Caro tribuitur, apud Gruterum p. CCLXXVII et CCLXXVIII. Nam tres priorem Trib. Pot. indicant. IMP. CAES. AUG. CARO. PIO. FEL. INVICTO. PONT. MAX. TR. POT. P. P. PROCOS. Alia eidem Trib. Pot. 2 arrogat. Quae res et Annalium observationi praescribit et coniecturam nostram affirmat, qua Tribun. Pot. Kal. Ian. repetitam interdum ostendimus. Neque enim Carus ante imperium illam est adeptus, cum prior Trib. Pot. ut ex lapidibus constat, iam Augusto et Imperatori contigerit. Et tamen vix est ut annum accesserit. Imo, si qua fides Annalibus, paucissimos menses imperavit. Superest alius nodus, quem implicat, non dissolvit Scaliger, Animadvers. Euseb. ad annum 2299. Etenim Numerianus paulo post parentis necem soceri insidiis occisus perhibetur. *Quomodo igitur, inquit, constabunt illa, quae idem Vopiscus dicit in Carino, memorabile maxime et Carini et Numeriani hoc habuisse imperium, quod ludos Romanos novis ornatos spectaculis dederint? Qui potuerunt ambo illos ludos edere, quum Numerianus Euphratensi provincia pedem post obitum patris non extulerit?* Igitur ab uno tantum Carino datos illos esse ludos existimat. *Ad haec Olympius Nemesianus dicat Cynegetica sua Carino, iam patre Caro mortuo, ut ipsemet versibus suis indicat. Vivente autem Numeriano haec eadem se scripsisse significat.* Haec Scaliger. Ex quibus suspicor, Numerianum post Cari mortem aliquot mensibus superfuisse ad Aprilem anni 284, quo intervallo imperium cum fratre tenuerit, adeoque celeberrimi illi ludi utriusque nomine, absente licet altero, sunt exhibiti. Quanquam tametsi paucissimis diebus post Cari necem Numerianus vixisset, utrumque contingere potuit, ut et ludi in illos ipsos dies inciderent et ab ambobus ederentur, ac Cynegetica sua Carino Nemesianus

inscriberet. Quare quis demum admirationi tantae locus fuerit, non video. Utrum malit, eligat lector, sive Carum alterum Imperii annum inchoasse et a Novembri anni 282 ad Ianuarium vel Februarium anni 284 imperium prorogasse: Ludos vero appetente vere, puta Martio, indictos esse, sive Carum anno 283 iam exeunte caesum, Numerianum vero menses aliquot imperasse. Postremo Carinus post parentis et fratris obitum annum unum, aut alterum superstes fuit, occisusque est a Diocletiano, ut Onufrio placet, Diocletiano 2 et Aristobulo Coss. Alii sequenti anno Maximo et Aquilino Coss. id assignant.

μετὰ τοῦτον Διοκλητιανός] Nihil est illustrius, nihil insignius aera, sive initio Diocletiani, a quo Christiani veteres tempora sua computare solebant, priusquam Dionysiana aera illam 412 excluderet, Et tamen incredibile dictu est, quantum in ea conflictatus sit Scaliger, quamque perplexe ac confuse de ea scripserit, adeo ut ne ipse quidem videatur intellexisse quae diceret. Nam tribus locis, hoc est l. 5 de Emendat. Temp. et in Eusebianis Animadversionibus ac postremo l. 3 Isag. Can. tria diversa tempora designavit, eaque ad illam epocham illustrandam attulit, quae incertiolem quam antea lectorem dimitterent.

Primum enim l. de Emend. 5 p. 466 Diocletiani primordium coniicit in annum Christi 287. Sed alia quaedam addit, quae huic ipsi sententiae contraria videntur. Orosius, inquit, scribit, anno ab U. C. 1041 Diocletianum Imperatorem esse factum. Hoc est, annus Urbis 1041 inibat ab illis Palilibus Varronianis, a quibus Diocletianus imperium exorsus est. Ergo ille annus Varronianus incidit in 21 diem Aprilis, anni Christi 287, Periodi Iulianae 5000 et secundi Olympiadis 266, Cyclo Lunae 3, Solis 16. Quare his consentanea scribit Eusebius, e regione anni secundi eiusdem Olymp. 266, et Beda l. 1 Hist. Angl. c. 6: ubi anno Dominicae Incarnationis 286 Diocletianum ab exercitu ait electum. Haec fere Scaliger. Quae non solum de initio Diocletiani falsa sunt, ut paulo post dicitur, verum etiam sibiipsis contraria. Etenim annus primus conditae Urbis, ex Varronis et Scaligeri sententia, est Per. Iul. 3961, Cyclo Lunae 9, annus vero Christi 287 est Per. Iul. 5000, Cyclo Lunae 3. Ab anno 3961 ad 5000 non plures sunt quam anni 1040, ita ut millesimus quadragessimus inierit a Palilibus anni Per.

Iul. 5000, Christi 287. Non igitur hic erat 1041. Praeterea nec illud verum est, annum Urbis Varronianum 1041 cum anno secundo Olymp. 266 concurrere. Annus Urbis 1041 est Per. Iul. 5001, coepitque anno Christi 288, quo desiit annus tertius Olymp. 266 et quartus iniit. Quandoquidem ex Scaligeri sententia primus annus Iphiti incidit in annum Per. Iul. 3938. Unde 1062, hoc est secundus Olymp. 266, coepit anno Periodi Iul. 4999. Eusebius autem annum primum Diocletiani cum Olympiadis 266 anno primo, non secundo, componit in editione ipsa Scaligeri, tam Latina quam Graeca. Hic igitur multa sunt hominis errata. Nec pauciora, aut leviora sunt, quae in Eusebianis Animadversionibus ad annum 2301 commisit. Nam cum Eusebius anno Abraami 2301, Olympiadis 266 primo, Diocletiani primordium affixisset, metachronismum ille anni unius esse scribit, si a Kalend. Ianuar. et amplius, si aerae Diocletiani ratio habeatur, a 19 Augusti, numero 2300. *Inde enim est exordium anni τοῦ Πασχαλίου Aegyptiorum Christianorum. Sed Ecclesiae Graeca et Latina incipiebant annos Diocletiani a Martio numeri 2301 Maximo 2 et Aquilino Coss. At Aegypti a 29 Augusti numeri Eusebiani 2300 Diocletiano 2 et Aristobulo Coss. Mox ista subiicit: Sane secundum Dionysium et Ecclesiae Latinae institutum ab Incarnatione ad primum annum numeri aurei Diocletiane sunt anni 284 absoluti, et annus 285 est primus Diocletiani a Martio.* Haec sunt perturbatissima. Eusebius primum annum Diocletiani confert in annum Abraami 2301. *Est autem, inquit, metachronismus unius anni, si a Kalend. Ianuar. numeremus, et amplius, si a 29 Augusti.* Igitur secundum Romanos, qui a Kal. Ian. ordiuntur, 413 initium Diocletiani quadraret Eusebiano numero 2300. At secundum Aegyptios, qui a Thoth, sive 29 Augusti ineunt, conveniet numero 1299. Non ergo Latinae ac Graecae Ecclesiae a Martio numeri 2301 incipiebant, alioqui metachronismum Eusebianum sequerentur, quod non putat Scaliger, sed e contrario hunc ipsum metachronismum ex Graecorum et Latinorum epocha castigat. Deinde ad numerum 2301 apud Eusebium adscribitur annus Christi 286, cum anno primo Olymp. 266 et Coss. Maximo 2 et Aquilino. Ubi in anno Olympiadis nullus est metachronismus, si quidem Eusebius anni caput a Nisan et Paschate

repetat. Est autem annus Christi Eusebianus 286, Dionysianae aerae 285, quandoquidem Eusebius Natalem Domini in annum confert Olymp. 194 tertium et uno anno Dionysianam aeram antevertit. Quarto initium Diocletiani recte tribuitur anno 286, hoc est 285 communi, cuius ab Ianuario, vel Martio Latini Diocletiani initium auspicantur, quod Aegyptii aliquot ante mensibus, hoc est 29 Augusti, anni Dionysiani 274, Eusebiani 285 inchoarunt. Quo eodem anno 285 coepit Olymp. 286 primus. In Coss. aberratum est ab iis, qui Coss. adtexuerunt. (Nam Consules Hieronymi codices non exhibent.) Quippe Maximi 2 et Aquilini Consulatus convenit anno Dionysiano 286, qui est Eusebianus 287, numero 2302, non 2301. At Diocletianus 2 et Aristobulus Coss. competunt anno Christi Dionysiano 285, Eusebiano 286, proinde numero 2301. Anno denique Dionysiano 284, numero 2300 adscribendi sunt Coss. Carinus 2 et Numerianus, quo anno Diocletianus iniiit, cyclo labente 19. Aegyptii vero in neomenia Thoth, sive 29 Aug. sequente, quo numerum aureum 1 inierunt, Diocletiani epocham fixerunt. Quamobrem manifeste sibi ipsi contraria docet Scaliger, cum et Latinos ait annos Diocletiani numerare a Martio numeri 2301, Maximo et Aquilino Coss. et eosdem paulo post asserit inire ab Martio Dionysiani 285, Diocletiano 2 et Aristobulo Coss. qui est numerus 2300. Quod posterius verum est, illud autem falsum. Quemadmodum et illud, quod in eadem Animadversione subtexit, Diocletiano 2 et Aristobulo Coss. Indictionem 4 coepisse mense Septembri, eo anno, quo Novilunium incidit in neomeniam Thoth Diocletianeae, 29 Augusti. Annus hic esse debet aerae Dionysianae 284, Cyclo Romano 19, quo anno Indictio 3 non 4 coepit a Septembri. Castigandum vero est Chronicon Alexandr. in quo scriptum est a Coss. Diocletiano 2 et Aristobulo, Indict. 4 Diocletiani annos in Paschali Cyclo digestos fuisse. Quod est ἀσύστατον. Nam secundum Aegyptios, qui ab Aug. 29 anni 284 incipiunt, contigit hoc Indict. 3 in-eunte. Secundum Latinos, a Martio anni 285, Indict. perinde 3. Quarta vero non nisi ab Sept. sequente numerari coepta. Ideo Chronicon Indictionem a Septembri ad antecedentem Martium retrahere videtur, aut uno anno tardius putare. Nam Diocletianus et Aristobulus Consulatum inierunt Indict. 3, anno Chri-

sti 285, non 286, ut habet Chronicon. Redeo ad Scaligerum: 414 qui postremo in Isag. Can. p. 305 docet aliud esse Diocletiani aeram, aliud initium eiusdem. Nam Diocletiani aera ad methodum cycli Paschalis constituta est anno Dionysiano 284, a Thoth Aegyptiaco, vel ab sequente Martio. Diocletianus autem imperium iniit anno Christi 288, quatuor annis solidis post initium aerae Paschalis Aegyptiacaе. Ita sententiam mutat, quam l. 5 de Emend. proposuerat, ubi Diocletianum coepisse probat anno 287. Sed utrobique plurimum hallucinatur. Certissimum enim est, Diocletianum eodem anno imperium adeptum esse, a quo illius est aera postea deducta, nempe anno Christi 24. Etenim Ammianus initio l. 23 refert *nullum privatum hominem ulli Augusto collegam fuisse a Diocletiano Aug. 2 et Aristobulo Coss. ad tempora Iuliani Apostatae*. Igitur Imperator iam erat Diocletianus, quando Consul 2 cum Aristobulo fuit. Hunc Ammiani locum profert in Animadversionibus Scaliger, atque his Coss. Indictionem 4 iniisse dicit mense Septembris ac Novilunium incidisse 29 Augusti. Qui duo Characteres in eundem Iulianum annum convenire nequeunt. Nam Indictio 4 a Septembris competit anno 285, Novilunium vero 29 Augusti, anno 284 cyclo 19, ut paulo ante monuimus. Sed sive anno 284, sive 285, Consules illos defixerit, perspicuum est, quantopere falsus sit, cum postea in Can. Isag. Diocletianum iniisse voluit anno 288, quarto, imo quinto anno, quam Imperator est factus. Quippe antequam Consulatum ordinarium cum Aristobulo geresset, ex Kal. Ian. Imperator iam a militibus erat acclamatus, idque a Palilibus, ut ex Panegyrista colligit Scaliger. Proinde anno 284. Nam Diocletianus et Aristobulus incidunt in a. 285. Tum vero idem ex veteri Inscriptione confirmatur, quae est apud Gruterum p. CCLXXIX, in qua Diocletianus Coss. 2 et Trib. Pot. 2 legitur. Quare si Consulatum 2 iniit anno Christi 285, cum Aristobulo collega, Tribunitiam potestatem iam adeptus erat anno superiore. Sed in iisce Consulatibus digerendis turbant nonnihil vulgatam rationem Inscriptiones veteres. Quarum illa, quae a Baronio producitur, Consulatum Diocletiani 2 cum Trib. Pot. 2 componit. Altera vero, quae apud Gruterum p. CCLXXX legitur, eiusmodi est. MAXIM. AUC. N̄. DIOCLETIANO. II COSS. SUB FELICE PROC. AUG. N̄. THERM. ANTONIANARUM. Vulgo Con-

sulatus 2 Diocletiani cum Aristobulo collega componitur, ut est
 in Fastis Siculis. At in lapide cum Maximiano Augusto. Siculi
 vero Diocletianum 3 Coss. et Maximianum comparant. Cassio-
 dorus primum Diocletiani Consulatum eum numerat, quem cum
 Aristobulo gessit, secundum cum Maximiano. Sed utrumque
 privatus adhuc obtinuit ex mente Cassiodori. In Fastis Siculis
 primum Consulatum cum Basso privatus adhuc iniit. Ad haec
 Maximianum imperii participem esse factum volunt Maximo et
 Aquilino Coss. anno Christi 286. Quibus contraria sunt quae
 ex lapidibus colliguntur. Nam posterior Inscriptio persuadet
 Diocletianum in secundo Consulatu collegam habuisse Maximia-
 num iam Augustum. Quoniam autem in Inscriptione altera Dio-
 cletianus Coss. 2 et Tribun. Pot. 2 fuisse dicitur, non aliter
 conciliari ista possunt quam ut Diocletiani 2 et Maximiani Con-
 sulatus ante Maximum et Aquilinum Coss. ponatur anno Chri-
 415 sti 286, quo Tribunitiae potestatis perinde atque Imperii se-
 cundus annus decurrebat, atque ita Maximianus anno superiore,
 vel eodem ipso, quo Consul factus est, Imperium obtinuerit.
 Aut certe eodem anno, quo Maximus et Aquilinus Consulatum
 a Kal. Ian. auspicati sunt, cum Maximianum collegam Diocle-
 tianus adscivisset, suffectum pariter cum illo Consulatum iniit.
 Quin et illud considerandum est, quod Panegyricus Maximiano
 et Constantino Augustis dictus Maximianum asserit vicesimo
 anno Imperatorem, octavo Consulem Imperium abdicasse. *Te
 rursus, inquit, vicesimo anno Imperatorem, octavo Consulem
 ita ipsa amplexu quodam suo Roma voluit detinere.* Et sub-
 inde: *Non potuisti resistere sanctae illius parentis imperio et
 invitus licet parvisti et te illis vigiliis, illisque curis, quas
 viginti annis expertus fueras, reddidisti.* Annus autem; quo
 Diocletianus et Maximianus Imperium deposuerunt, fuit Christi
 304, ut indicat Zosimus, Coss. Diocletiano 9 et Maximiano 8,
 quod et Panegyristes significat, cum Diocletianus vicesimum vix
 implesset. Quaero igitur, cum tertio anno post Diocletianum
 Maximianus imperare coeperit et eodem quo ille tempore de-
 sierit, qui fieri possit ut 20 annos imperarit. Ferunt Maximo
 et Aquilino Coss. hoc est anno Christi 286, Maximianum a
 Diocletiano collegam adscitum. A quo ad annum 304, quo
 Aprili mense Imperium exuerunt, annus currebat Maximiani 18,

neque plures ipsi in Alexandrino Chronico tribuuntur. Sed si 20 annum inchoavit, proximo post Diocletianum anno cooptatus sit oportet, ut anticipatione quadam a Kal. Ian. anni 304, vicesimus illius ab Oratore numeretur. Quid autem tergiversamur? Ecce tibi Aurelius Victor a Schotto nostro publicatus, Diocletianum *celebrato regni vicesimo anno curam abiicisse Reip.* prodit, et in sententiam *Herculium aegre traduxisse, cui anno minus potentia fuerat.* Ergo 19 annos Maximianus explevit, uti Diocletianus 20, ideoque coepit anno 285. At in Epitome annorum 20 Imperator dicitur. Videndum igitur etiam atque etiam utrum Diocletiano et Aristobulo Coss. anno ipso 285 Maximianus adscitus fuerit et anno insequente cum Diocletiano Consulatum inierit. Ita enim verum esse potest, quod antiqui lapides suggerunt, ut primus Maximiani Consulatus cum secundo Diocletiani et Tribunitia potestas 2 Maximiani cum eodem Consulatu congruat, ac denique Consulatus 2 et 2 perinde Tribunitia Diocletiani potestas consentient. Quippe ineunte anno Christi 286, currente Tribunitia potestate 2 Diocletiani, lapidum alter inscribi potuit, alter vero post Palilia, cum iam secundum Imperii ac Tribunitiae potestatis annum Maximianus esset ingressus et uterque Consulatum gereret. Huic coniecturae tandem nos inhaerebimus, dum exploratius ac certius aliquid docti homines excogitaverint, quod in perturbatissimis illis temporibus ut est difficile, ita coniciendi multo maior, minus certe invidiosa libertas esse debet. Ex iis omnibus corrigendus est vitiosus Epiphaniae numerus, qui Diocletiano et Maximiano tribuit annos 13. Quod minime librarii culpa potest adscribi. Nam distincte annos ita partitur, ut post 12, quibus grassata persecutio est, annum unum ante abdicationem imperarit. Atqui 20 annos solidos imperavit, nimirum a Palilibus anni 284 ad Palilia anni 304. Eodem enim tempore, quo coeperat Dio-416 cletianus, imperium posuit, ut Onufrius tradit. Zosimus l. 2 scribit a Consulatu Chilonis et Libonis, quo Severus saeculares ludos instauravit, ad Consulatum Diocletiani 9, Maximiani 8, annos fluxisse 101. De quibus ludis Censorinus ita scribit: *Octavos Imperatores Septimus et M. Aurelius Antonius Chilone et Libone Coss. anno 857.* Corrige 957. Contigerunt enim anno Urbis nongentesimo quinquagesimo septimo, Severi anno

12, ut ex Vet. Inscript. constat: adeoque Per. Iul. 4917, Dionysianae aerae 204. Quare ad annum 304, quo se Diocletianus et Maximianus abdicarunt, anni sunt 101. Ex quo satis apparet, quod saepe diximus, biennio Annales Ecclesiasticos esse decurtatos, qui non plures quam 99 Consulatus interponunt. Unde et frustra Zosimus illic erroris arguitur. Indidem porro Scaligeri supra a nobis confutatus error validius refellitur, qui initium Diocletiani statuit anno Christi 287 vel 288. Unde 20 eius desinit anno 307 vel 308, ad quem annum a 12 Severi, sive Christi 204, anni sunt 104 vel 105, non, ut Zosimus, ipso approbante Scaligero, scripsit, 101.

ἐφ' ὧν κραταῖος διωγμός] Large adversus historiae fidem hic peccatum est. Etenim persecutio illa, quae a Diocletiano et Maximiano coepta est, quae quidem *κραταῖος διωγμός* dici mereatur, neque 12 annos tenuit, neque ab Imperatoribus ad exitum perducta est. Nam licet toto fere illorum Imperii tempore saevitum sit in Christianos, ut ex Actis variorum Martyrum colligit Baronius, fuit haec tamen velitatio quaedam ac rudimentum crudelitatis, quae per aliquot Martyrum necem atque ex militari praesertim ordine, ad totius Christiani nominis interneccionem efferbuit. Atrocioris vero persecutionis initium anno Diocletiani 19 ab Eusebio Hist. 8, 3 et in Chronico tribuitur, quando mense Martio edictum propositum est de subvertendis Ecclesiis. Tum aliud secutum est de Praesulibus comprehendendis et ad Idolorum cultum omnibus machinis ac cruciatibus adigendis, atque ita paulatim in Christianos omnes vis illa foedissimae tempestatis incubuit. Horum omnium erat ex Eusebio, scriptoribusque caeteris non tam impedita ratio, ut non eam vel mediocriter acuti homines pervidere possent. At Iosephus Scaliger maiorem in modum permiscuit ac confudit omnia, dum errores erroribus nectens ex absurdis principiis absurdiora colligit. Cum enim in Diocletiani epocha valde illum, ut vidimus, opinio fefellerit, ingens ex eo seges hallucinationum in reliqua, quae cum illa coniuncta sunt, intervalla redundavit. Quod hoc loco facile a nobis lector intelliget.

In l. 5 de emend. Temp. p. 467 cap. de Persecutione Diocletiani, hoc velut fundamentum disputationis posuit, decimo nono Diocletiani, mense Martio, in diebus Paschae Ecclesias Edicto

Imp. esse subversas, Eusebio teste. Ex quo hunc in modum argumentatur: *Ut Pascha in Martium incideret, non potuit accidere, nisi Terminus Paschalis fuisset in Martio. Non potuit igitur contingere cyclo primo, neque tertio, contigit ergo Cyclo secundo. Terminus Paschalis 25 Martii anno Christi 305, feria 1, Cyclo Solis 6. Quare eodem die et quartam decimam et Pascha celebrarunt, quod non raro fiebat eo tem-*⁴¹⁷*pore, ante decretum Nicenum. Est ergo locus illustris, quo probamus ante Canonem Nicenum Πάσχα ἀναστάσιμον concurrisse cum Termino. Tum errorem apud Eusebium esse dicit. Non enim anno primo Olymp, 271, qui quidem coepit a cyclo secundo, sed eodem anno Iuliano hoc contigit, a cuius diebus aestivis coepit annus primus Olymp. 271. Itaque nondum incoeperat annus 19 Diocletiani. Deerat enim mensis ad Palilia, unde initium Diocletiani. In Animadversionibus vero ad annum 2319, ex eo quod annus Antiochenus in Eusebii Chronico 351 sit appositus ad 19 Diocletiani, concludit annum esse Christi Dionysianum 303, aureo numero 19, Solis cyclo 4. Mox autem titubans, atque aestuans, quod mense Martio et in Paschate id accidisse scribat Eusebius, in 304 conferre videtur, imo vero etiam in 305. Sed hic, ut in plerisque aliis, Scaligero contigit, ut Eusebio falsa quaedam affingens, sic tanquam larvam quandam fabricaretur, quacum manum consereret. Nam quod Eusebium dicere affirmat, Martio mense ipso Paschatis solenni die publicatum illud Edictum, nusquam hoc Eusebius scripsit. Huius enim verba ista sunt 8, 3 ἔτος τοῦτο ἦν ἐνεκακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας· Δύστρος μὲν λέγοιτο δ' ἂν οὗτος Μάρτιος κατὰ Ῥωμαίους· ἐν ᾧ τῆς τοῦ σωτηρίου πάθους ἑορτῆς εἰσελευνούσης ἤπλωτο πανταχόσε βασιλικὰ γράμματα etc. Annus erat iste Diocletiani 19, mensis Dystrus, qui Romanorum Martio respondet. In quo salutiferae Passionis appetente festo ubique Imperatoria edicta proposita fuerant. Falso itaque l. 5 de Emend. scripsisse refert Eusebium τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα εἰσελευνούσης, quasi Pascha necesse sit in Martium incidisse. Etenim de solennibus diebus passionis loquitur, sive hebdomade Paschali, quae Pascha nonnunquam appellatur, ut ad fidei Professionem, quae in calce primi Tomi extat, adnotavimus. Unde licet Pa-*

schatis nomen Eusebius exprimeret, non ideo festum ipsum Martio mense contigisse necessario concludi posset, praesertim cum *εἰσελαυνούσης*, hoc est, *appetente, appropinquante*, scripserit. In fragmentis, quae in l. 8 ad calcem coniecta sunt, edit. Rob. Steph. fol. 91 p. 2 idem ille locus ita concipitur: *ἔτος τοῦτο ἦν ἑνεακαίδεκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Ξανθικός μὲν ὅς λέγοιτ' ἂν Ἀπρίλλιος κατὰ Ῥωμαίους.* Hic Aprili mense factum illud asserit. Nempe quod Hebdomas sancta utriusque mensis partem aliquam decerpit. Fuit hic annus Christi 302, cyclo Lunae 18, Solis 3, Lit. D. Novilunium Paschale Nicaenum, Martii 16. Sed Diocletiani tempore adhuc fortassis haerebat in 17. Igitur quartadecima Paschalis Martii vicesimo nono, Dominica, vel tricesimo, feria 2. Hinc *τοῦ σωτηρίου πάθους ἑορτῆς* initium. Neque enim necesse est, quod iactat Scaliger, in termino ipso celebratum fuisse Pascha. Festum autem ipsum Aprilis 5 convenit. Vides quam egregie omnia constant, atque extra Scaligerianas salebras consistant. Nam Diocletiani initium anticipavit Eusebius et a neomenia Nisan, vel Paschalis mensis annum eius 19 antevertit, qui quidem coepit a Palilibus anni 302. Quod si anno ipso Diocletiani 19 labente id accidisse velimus, possemus anno 303 tribuere, in quo Cyclo Lunae 19, Solis 4, litera C, novilunium 6 Martii inciderit, decima quarta Luna, Martii 19, feria 6, Pascha Martii 21, si quidem Iudaico more embolimaus annus

418 iste non fuerit, adeoque ante Aequinoctium, ut nonnunquam illis temporibus fiebat, Pascha celebratum fuerit. Sed verius est anno Christi 302 contigisse. Caeterum annum Diocletiani 19 Eusebius cum anno quarto Olymp. 270 coniunxit, non cum primo ducentesimae septuagesimae primae, ut putat Scaliger, videlicet numero 2319. Annus quartus Olymp. 270 iniiit anno Per. Iul. 5017, Christi Dionysiano 304, Eusebiano 306, ut est in vetustissimis editionibus, nec non et Pontaci. In Scaligeriana vero 304. Sed praeter prochronismum anni unius, quo Dionysianam aeram Eusebiana praecedat, annus alter inculcatus est, ut hic annus esset 306, qui 305 esse debuit, Dionysianus vero 304. Et alioquin Eusebius Diocletiani epocham uno anno tardius repraesentat. Nam adscribit annum illius primum ad Olymp. 266 annum primum, qui Per. Iul. 4998 coepit,

Christi Dionysiano 285, cum superiori competat, anno tertio Olymp. 265 labente, tribus mensibus ante initium quarti. Unde Diocletiani annus 19 cum anno tertio Olymp. 270 comparatur, qui cum secundo potius copulari debuit. Coepit enim hic anno Christi 202, tribus mensibus exactis ab initio anni 19 Diocletiani. Sed in annis Christi Eusebianis frustra conflictamur, quos a librariis intextos, non ab Eusebio ipso, viri docti merito persuadent.

Superest annus Antiochenus, qui Scaligerum adeo conturbat. Aerae Antiochenae primordium 78 solidis annis Dionysianam aeram antecedit. Incidit enim in annum Per. Iul. 4666, ex posteriore Scaligeri sententia in Animadvers. et Isag. Can. Quare anno Per. Iul. 5015, Christi Dionysiano 302, coepit annus Antiochenorum 350 ab Octobri, 351 vero anno Dionysiano 303. Iccirco manifesta est Eusebii labes tam in aera Diocletiani quam in Antiochena. Annus Diocletiani 19 coepit anno Antiocheno 349 adhuc labente ac post menses fere 6 iniiit annus Antiochenorum 350. Est igitur unius anni prochronismus apud Eusebium, qui cum anno 19 Diocletiani connectit annum 351.

Ad summam Diocletiani horribilis illa persecutio coepit anno eiusdem 18 exeunte, vel ineunte 19 a Kalend. Ian. aut Martiis, Christi Dionysiano 302. Unde nonnisi biennium Diocletianus illam exercuit, tametsi a Galerio Maximiano, aliisque Diocletiani et Maximiani Herculii successoribus propagata sit ad annos plures, hoc est ad 311, ut opinatur Baronius. Ex quo constat errasse nostrum, qui imperante Diocletiano, annos totos 12, hoc est praeter unum, omnes illius Imperii annos occupasse tradit.

καὶ παύεται τῆς βασιλείας οὐαιτρανίσας] Anno Christi 304, ipso 9 et Maximiano 8 Coss. Quanquam ambo iterum Consules fuisse legantur anno 308, nisi mendosi sint Fasti, quod quemadmodum acciderit, supervacaneum est quaerere. Et variae divinationes esse possunt, quas nihil moramur. Observanda porro vox est, qua Epiphanius utitur, *οὐαιτρανίσας*, quod nihil aliud significat quam veteranorum instar vacationem sibi sumere ac secedere, quod vocabulum hactenus in 419 Onomasticis mixobarbaris desideratur.

Μαξιμιανὸς δὲ κακῷ μὲν] De Maximiano Herculio Diocletiani collega loqui se putavit et vero debuit Epiphanius, sed quod hoc loco narrat, neutri Maximiano, sed Maximino contigit. Saepenumero Graeci scriptores Maximianos duos invicem et cum Maximino confundunt. Quae res etiam attentissimum lectorem frustrari possit. Diocletianus et Maximianus Herculius Constantium Chlorum et Galerium Maximianum Armentarium Caesares creant, qui post illorum secessionem Augusti ex Caesaribus facti. Galerius Maximianus duos Caesares constituit sororum filios, C. Galerium Maximinum, quem Orienti praefecit et M. Aurelium Severum, cui Occidentem permisit. Severus Caesar a Galerio Maximiano contra Maxentium missus Ravennae occiditur, ait Eusebius in Chronico, Victor in Caesaribus et alii. Maximianus Herculius resumpto Imperio cum insidias Constantino genero strueret, Massiliae est occisus, non Tarsi, ut Zosimus scribit. Galerius Maximianus Christianos crudelissime persecutus, consumptis genitalibus defecit, ait Victor. Huius funestissimam mortem, ac divinitus immissos cruciatus pluribus exequitur Eusebius 8, 28 et 29. Galerius Maximinus ab Licinio victus ac dira tabe correptus Tarsi periit. Vide Eusebium 9, 8. Ubi quod Epiphanius ait, *ἔξεβολβήθη τοὺς ὀφθαλμοὺς*, sic enarrat: *προπηδῶσι μὲν αὐτῷ τὰ ὄμματα, καὶ τῆς ἰδίας λήξεως ἀποπεσόντα, πηρὸν αὐτὸν ἀφήσιν*. Haud dubia igitur Epiphanius est hallucinatio, qui Maximiano Diocletiani collegae, hoc est Herculio, tribuit, quae Maximino Dazae Galerii Armentarii sororis filio contigerunt. Haec ex Victore, Zosimo, Eutropio, Eusebio, aliisque collegimus.

176 d. *καταλείψας Λικίνιον καὶ Κωνσταντίον*] Atqui Constantium cum Diocletiano et Maximiano 13 annos imperasse dixerat. Quod ut minime verum est, ita falsum ambos illos *σὺναιτρανίσαντας* successores reliquisse Licinium et Constantium. Nam Constantium Chlorum et Galerium Maximianum sibi substituerunt, Licinius postea a Galerio Maximiano Caesar factus cum Constantino imperium tenuit, cum eoque a moriente Maximino relictus est. Itaque Maximianum Herculium cum Maximino permiscuit.

τούτους τελευτήσαντας διαδέχεται] Constantino Chronicon Eusebii dat annos 30, menses 10. At idem Eusebius l. 4

de vita Constantini, c. 53, ait imperasse annos 32, minus paucis mensibus, vixisse vero duplūm tempus. Socrates et Sozomenus imperium annis 31 definiunt, vitam 65. Hieronymus in supplemento Imperii 31, vitae 66 numerat, quod ex Eutropio transtulit. Mors eius indubitato caractere notatur, anno Christi 337, undecimo Kalend. Iunii, ipso die Pentecostes Cyclo Solis 10, litera B. Feliciano et Titiano Coss. Errat vero Scalliger, qui tricesimum explesse negat, sed annos solidos duntaxat imperasse 29, cum mensibus 7, diebus 28, ex A. D. VIII Kal. Oct. Eius vero initium statuit in anno Christi 307. Quo ex errore caeteri propagati sunt de Indictionum origine, deque⁴²⁰ Nicenae Synodi tempore, quae sunt apud illum depravatissima. Nam et Nicenum Concilium celebratum constat anno Christi 325, Paulino et Iuliano Coss. et eodem anno, expleto vicesimo anno, Constantinum Vicennalia celebrasse. Quod nequaquam accidisset, si anno demum Christi 307 coepisset. Socrates mortuum Constantinum esse dicit anno secundo 278 Olympiadis, Constantium vero Chlorum obiisse anno primo Olymp. 271, Iulii 25. Ut igitur ineunte Olympiade 271 Constantinus Imperium ceperit, cum exeunte anno secundo Olymp. 278 mortuus sit, nondum 30 annos expleverat. Atqui 31 Socrates attribuit. Falso igitur Olympiadis 278 anno secundo obitum eius consignat. Anno Christi 337 sive Per. Iul. 5050, iniiit annus Iphiti 1113, sive Olymp. 279 primus, ante quem mortuus est Constantinus, exeunte quarto Olymp. 278. Iam vero si ex Eusebii sententia, quae praeferenda reliquis videtur, Constantinus 32 annos, paucis exceptis mensibus, impleverit, adeo ut vicesimus tertius eius inchoandus fuerit anno illo 337, quo mortuus est, consequens est, annum eius primum cadere in annum Christi 305, quo ex diebus aestivis coepit annus primus Olympiadis 271, in quem Socrates Constantii Chlori mortem contulit. Pannegyricus Maximiano et Constantino Augustis ab incerto authore dictus significat, Constantinum, cum in Britannia mortuo patre imperium esset adeptus, *Caesaris* appellatione contentum, *Augusti* et *Imperatoris* abstinuisse nomine, donec a Maximiano gener adscitus, una et *Augusti* nomen obtineret. *Cuius*, inquit, *tanta maturitas est, ut quum tibi pater Imperium reliquisset, Caesaris tamen appellatione contentus expectare malueris, ut*

idem te, qui illum, declararet Augustum. Quod altero anno ab Constantii morte contigit. Ex quo duplex Constantini consurgit initium. Quamobrēm verisimile est, Constantium Chlorum decessisse anno Christi 305, anno primo ineunte Olymp. 271, ut scribit Socrates, ac tum Constantinum a militibus Augustum et Imperatorem acclamatum abstinuisse tamen summi imperii titulis, donec anno consequente a Maximiano consecutus est. Ex quo factum putamus, ut alii 31, alii 32 annos Constantino tribuerint. Ac profecto, si, ut Eusebius affirmat, annus imperii 33, Christi trecentesimo tricesimo octavo inchoandus fuit, fieri non potest, quin anno 305 Constantinus inierit. Hic nescio quae de lustris Iulianis ariolatur Scaliger, quae Olympiadum nomine censeri cum ab aliis, tum a Socrate somniat. Quod suo loco refutabitur.

176 d. *Κώνσταντα καὶ Κωνσταντίον*] Constantini liberorum minimus natus fuit Constans, maximus Constantinus, medius Constantius.

υἱὸς Οὐαλεντινιανοῦ] Non dubia est coniectura nostra, quam ad oram adscripsimus, legendum *ἀδελφὸς* pro *τοῦ ἀδελφοῦ*: nisi forte pro *Γρατιανοῦ* substituendum sit, *Οὐάλεντος*. Fuit enim Valentinianus Iunior Gratiani frater, Senior autem Valentis. Sed perobscurus quidam locus est apud Themistium, Oratione 11, quam habuit in laudem Valentiniani Iunioris cum Consulatum iniisset, in quo collegam habuit Aurelium Victorem.
421 Qua in Oratione p. 261 nonnulla iniicit, quibus significare videtur Valentinianum Iuniorem Valentis esse filium et Valentiniani patruelem. Vide quae ad illum locum adnotavimus, qui profecto etiam atque etiam considerandus est.

ὧν τὰ ἔτη μέχρι τῆς Ἀρκαδίου] Annos intelligit eorum Imperatorum, qui a Constantino magno ad necem usque Valentiniani Iunioris extiterunt. In quo uno anno saltem calculus aberrat. Non enim anni 57, sed 56 ab obitu Constantini numerantur. Etenim annus ille, quo Valentinianus ab Arbogaste necatus est, dubius esse non potest, cum tam insigni caractere notetur. Fuit enim in anno illo Dominica Pentecostes Maii 16. Proinde litera Domin. C. Pascha vero quinquagesimo ante die, Martii 28. Igitur Cycli fuit Lunae 13, anno Christi 392, Cyclo Solis 9. Iam vero moritur Constantinus anno Christi

337, ut paulo ante declaratum est. Si ab annis 392 deducas 336, reliqui erunt 56.

177 a. κατὰ δὲ Ἑλληνας Ἀρτεμισίου] Si Artemisii 23 dies est Maii Iuliani 16, coepit Artemisius Aprilis 24. Ac tum nova et inaudita mensium dispositio nascetur. Nam Ἕλληνες sunt Syromacedones et Antiocheni. Quorum menses mere Iuliani sunt, Graecis nominibus appellati. Horum vero Artemisius idem est cum Maio. Quare 16 Maii est Artemisii Graecorum, sive Syrorum 16: idque Epiphanio ipso suffragante, ut ex Haer. 51 Alogorum constat. Vide quae ad illum locum disputata sunt p. 130. Hic igitur pro τρίτη καὶ εἰκάδι leg. ἕκτη καὶ δεκάτη. De Valentiniani nece Baronianos Annales consule.

177 c. μέτρον οὖν ἐστὶ κόρος] De sequentibus mensuris tam Hebraicis quam Graecorum propriis accurate agere hoc loco non decrevimus. Res est enim otii maioris atque operae quam ut nos commentandi labore iam fessi atque aliis insuper rebus occupati in eam incumbere possimus, praesertim cum alii plerique iam argumentum eiusmodi doctissimis lucubrationibus occuparint et imprimis Ariras Montanus ac Villalpandus noster in Apparatu ad Ezechielem. Quare nos quod superest pauca quaedam et ad Epiphanii intelligentiam, id enim praecipue profitemur, necessaria breviter adnotabimus.

177 d. εἰληπται τοίνυν ὁ κόρος] Corum Hebraei vocant כר, quae mensura eadem est cum כמר, continetque decem Ephoth, quae sunt 30 sata, ait R. David Kimchius in Radic. Sed origo illa, quam affert Epiphanius, ut a χαρία dicatur, quod idem est ac βοννός, sive *clivus*, aut *acervus*, a me, ut ingenue profitear, nondum capitur. Neque vox eiusmodi mihi in Hebraismo hactenus occurrit. Radix enim est כר, quae vox *catinum* et *fornacem* significat. Quanquam huic affine est כיר, quod idem est ac suggestum, Par. 2, 6, 13. Sed de χαρία quaerant Hebraismi peritiores.

177 d. λεθék δὲ ὡς ἐν τῷ Ὠσηέ] Non alibi quam in illo Oseae loco vox ista legitur, cuius etymologia parum explorata. Nam ut ἔπαρμα significet, non persuadet Epiphanius. Est autem ea mensura dimidiatus corus aut כמר. Nam Corus triginta modios habet, Lethéc quindecim. Mirum hoc eruditibus Interpretibus visum est, quid in mentem venerit LXX Seniori-

bus, ut pro eo, quod in Hebraeo est קֶרֶבֶת שְׁעֵרִים hoc est *dimidio coro hordei*, verterint, καὶ νέβελ οἴνου . Quod Hieronymus adnotavit: nam caeteri Interpretes ἡμίκορον transtulerunt. Ego vero mendosum fuisse LXX Seniorum codicem illum arbitrator, quo usus est Hieronymus, in eoque cum voces illas desideratas, quae duabus illis Hebraicis responderent, utputa $\text{καὶ ἡμίκορον κριθῶν}$, vel ut Epiphanius legit, λεθὲκ κριθῶν , tum superfluas alias insertas, καὶ νέβελ οἴνου , quod pro Hebraicarum ambarum interpretamento perperam est acceptum, cum aliae iam essent extritae. Coniecturae huius admonet non hic solum Epiphanius locus, sed etiam Ambrosius, qui Epist. 52, quae est ultima l. 2, sic illum Oseae locum concipit: *Et conduxi eam gomor hordei et semigomor hordei et nevel vini*. Priorem autem versum ita legit: *Conduc tibi fornicariam quindecim denariis*. Ubi quindecim argenteos ab hordei mensuris seiunxit, quasi pretium illud hordei fuerit, non autem meretrici ad illas mensuras appensum. Ergo ἡμίγομορ , vel λεθὲκ κριθῶν fortean scripserant LXX. Nisi Ambrosii lectionem illam ex miscella ea, quam Origenes ex diversis concinnavit, manasse suspicemur.

178 a. $\text{τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τὸ γόμορ}$] Vox ista γόμορ apud Graecos ambigua est. Duo enim ac diversissima mensurarum genera significat, hoc est גומר et גמר , quam utramque dictionem Graeci per eandem efferunt, γόμορ . Etenim in illo Oseae loco, ubi est גומר , id est *homer*, γόμορ apud illos legitur. At Exodi 16, ubi est גמר , perinde etiam γόμορ LXX scripserunt, ut et Ezech. 45, 11 et 14. Sed vocabulum γόμορ rectius posteriori huic tribueris, quia densissima Hebraeorum aspiratio ג per γ Graece reddi solet. Itaque D. Hieron. גמר Latine, *gomor*, גומר autem *corum* interpretatus est. Porro Gomor decima pars est Eph. At Eph. decima pars cori, sive chomer. Igitur gomor centesima pars est chomer. Epiphanius, qui apud Oseam duo illa simul non legerat, γόμορ κριθῆς et λεθὲκ κριθῆς , vel κριθῶν , sed alterum tantum, λεθὲκ κριθῶν , vel γόμορ κριθῶν , perperam arbitratus est γόμορ κριθῶν idem esse ac λεθὲκ κριθῶν , eamque variam diversorum codicum lectionem putavit, quae unum idemque significaret, cum essent eiusdem loci duae et quidem necessariae diversaeque partes.

Nam ita concipiendus ille locus fuit, ut ex Ambrosio supra monuimus, καὶ ἑμισθωσάμην αὐτὴν ἑμαντιῶ πεντεκαίδεκα ἀργυροῖσι καὶ γόμορ κριθῆς καὶ λεθῆκ (vel ἡμίγομορ, vel ἡμιχόρω) κριθῆς — καὶ νενὲλ οἴνου, cui nos obeliscum adiecimus, quod posteriora illa dispungenda videantur, utpote quae absint ab Hebraeo. Quod et in Miscella factum ab Origene hoc in loco coniecimus. Est igitur Epiphanius cavendus hic lapsus, qui Gomor, quod idem est ac Chomer, cum Lethec, hoc est totum cum dimidia parte, confudit, varia et vitiosa codicum lectione deceptus. Nam Gomor nusquam cum Lethec, aut ἡμιχόρω idem esse legitur. Quo ex errore propagatus hic, qui sequitur, alius est, duplex esse Gomor, maius ac minus, quorum illud idem sit cum Lethec, hoc est, modiorum 15, cuiusmodi corus sive Chomer est triginta, alterum vero 12.

τὸ δὲ μικρὸν δώδεκα βάθου] Mendosissimus hic locus interpunctione sanandus est. Duplex est, inquit, Gomor, maius modiorum 15, minus modiorum 12. Legendum itaque τὸ δὲ μικρὸν δώδεκα (sub. μολίων) βάθος· καὶ τοῦτο etc. Est enim nova mensurae alterius explicatio. Quem ad modum castiganda sunt Latina. Caeterum est quidem gomor apud Graecos duplex, sed minus non est modiorum 12, neque maior 15, ut quarta parte alterum excedat. Quin ita potius, ut minus gomor, sive עכר, centesima sit maioris pars, quod paulo ante vidimus.

Βάθος καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς Ἑβραϊκῆς] Bathos ab Hebraeis בַּת nominatur. Cuius origo vocabuli parum explicata. Quomodo autem δμῶννμος sit ista dictio ἐλαιοτριβείω, hoc est trapeto, vel tudiculae, quibus oleum exprimitur, sive vasi, in quo e praelo ac trapeto fluens excipitur, ignorare me fateor. Nam בַּת, aut בֵּית nullum eiusmodi olearium instrumentum significat. Quamvis idem ex Epiphanio scripsit Isidor. 16, 25. *Batus*, inquit, *vocatur Hebraica lingua ab olearia mola, quae bath apud eos, vel batha nominatur, capiens 50 sextaria, quae mensura una molae vice proteritur.* Unicum restat subsidium, idque perleve. Nam בַּת Hebraicum βάθος a Graecis, ut Iosepho, dicitur, mutatione τοῦ θ in δ, ut et subinde Epiphanius expressit. Atqui בַּת Hebraice inter alia *vectem* significat. Hinc suspicari licet, Epiphanium Hebraicam vocem, perinde ut apud Graecos, per δ concipi arbitrantem, ad olearios

vectes respectum habuisse. Etenim tudiculis, hoc est vectibus, oleum exprimi consueverat. Columella 12, 50. *Est et organum erectae tabulae simile, quod tudicula vocatur, idque non incommode opus efficit etc.* Utrum hoc in mente habuerit Epiphanius, divinare non possum. Certe nihil aliud occurrit modo, quod ad olei factionem attineat. Bathi porro mensura liquidarum rerum est, ut olei, vini, decima pars Chomer. Ezech. 45, 11 et 14. Unde cum Chomer ab Epiphanio modiorum 30 constituitur; modius 17 sextariorum, Chomer sextarios explet 510, atque adeo Bathus erit sextariorum 51, non 50.

178 b. *μνασίς, ἢ μέδιμνος*] Non eadem est mensura mnasis et medimnus. Siquidem *μνασίον* Hesychio est *μέτρον τι διμέδιμνον*, duos medimnos continens. Sed utramque vocem ab Romana origine deflexit, nimirum a vocabulo *medium*. Quod mirum est utriusque linguae perito excidere potuisse. Certe *μνασίς* nihil habet cum appellatione ista commune. De medimno vero Grammatica nulla concesserit, etsi aliqua similitudo vocis appareat.

εἰσὶ δὲ καὶ μόδιοι σίτου] Leg. *δέκα μόδιοι*, ut et Cornarius legit. Mnasis duos medimnos continet: medimnus Cyprius modios quinque. Igitur mnasis modios capit decem. At Romanis Graecisque medimnus senos modios capiebat. Sed quae subinde pertexit, ea corrupta sunt et obscura. Ex quibus illud tamen efficitur, modium apud Cyprios 17 sextarios continere. Vulgo autem 16 duntaxat imputantur. Sed in istis *ἀκριβολογεῖν* nolumus.

178 c. *σάτον καλεῖται*] Hebraei *סאת* vocant satum. Quae mensura sesquimodium Italicum complectitur, Iosepho et Hieronymo testibus, adeoque sextarios 24. At Epiphanius modium cum quarta insuper parte sato tribuit. Quare cum modio sextarios 17 assignet, capiet satum sextarios 21¹/₄. Hanc mensuram *μόδιον ὑπέρομομον* appellat. Unde et Hieronymus fortasse vocem Hebraicam *סאת*, hoc est *satum*, per Latinam *modium* expressit. Neque vero magis de Hebraici nominis origine constat quam aliarum mensurarum. Proinde quod dicit, satum Hebraice idem esse ac *λήψιν*, sive *ἄρσιν*, suffragatorem habet nullum. Quod utcumque verum esset, si *סאת* non *סאת* scri-

beretur. Tametsi litera ψ cum sinistro puncto pro ϑ promiscue nonnunquam usurpatur.

178 d. τὸ δὲ ἅγιον μέτρον] Igitur alius fuit modius profanus, alius sacer. Hic erit satum, quarta parte vulgari modio maius. Haec Eriphanus, quae nos hoc loco non discutimus.

τῇ μὲν γὰρ πρώτῃ] Sequens disputatio praetermitti ab Eriphanio poterat. Neque enim ad rem admodum facit, neque quicquam continet, quod scire magis quam ignorare nostra re-⁴²⁴ferat. Quanquam ea quoque ab Isidoro in 16, 25 Orig. est translata.

αἱ δὲ κεφαλαὶ περὶ ὧν εἶπεν] Perturbatus ac praeposterus ordo nominum est. Qua in re quid insit mysterii non video.

180 b. διησοῦ ἢ τοῦ Ἰησοῦ] Depravata sunt pleraque sacrorum librorum vocabula. Sed nos nihil immutandum censuimus. Plerisque litera δ praefixa, qui est Chaldaicus articulus.

181 a. πληρωθεὶς γὰρ ὁ μόδιος] Eadem ratione nullum non mensurae genus modium appellare licet. Nam nullum est, quod non perinde, cum impletum sit, plenum se esse fateatur. Isidorus aliam vocis etymologiam affert, ab eo, quod sit suo modo perfectus.

181 c. πλήσας δὲ τὸ μέτρον καὶ ῥητλιάσας] Barbara vox ac peregrina, quaeque emendari varie possit. Sunt qui ῥητλιάσας rescribant a ῥήγλα, quae est regula, quod idem est ac rutulus, sive baculus rotundus. Unde apud Hesychium legi scribunt ἀποριγλοῦν pro eo, quod est mensuram exaequare. Sed nihil eiusmodi apud illum reperi. Hoc vero solum: ῥῆγλαι· σίδηρα, ὡς ῥάβδοι, ut sint baculi, aut virgae ferreae. Ergo apud Eriphanium ῥητλιάσας fortasse leg. vel ῥοτλιάσας, ut a rutulo derivetur, qui est vectis rotundus, quo nomine repagulum versatile in Amphitheatro apud Calpurnium dici observatum a Lipsio. Atque ita radium, seu vectem rotundum appellare licet, quo exaggeratum in modio frumentum abraditur et mensura peraequatur, qui et rупlus nominatur in Glossario Vet. *Ruplus* στροφεὺς γαλεάγρας, καὶ ἀποψήκτιον. *Ruplus*, inquam, in Glossario, non *Rutulus*, ut quidam parum fideliter concipit, exponitur ἀποψήκτιον, hoc est *radius mensorius*,

Unde et nasci altera apud Epiphanium lectio potest, *ρόσπλιάσας*, quod a Graeco *ρόπαλον* fortean deducitur. Ac videndum etiam atque etiam, an *replum* illud Vitruvianum, quod eruditos homines iamdudum torquet, eo sit referendum. Scribit ille 4, 6, ubi de forium structura disserit: *Item replum de impage dimidia et sexta parte*. Ubi *replum* vectis instar oblongum quiddam ac rotundum in foribus esse arbitror. Habet et Germanicum idioma vocem, *ritlen*, quae proprie de mensuris dicitur.

Κάμος δὲ ἔξ ἀντῆς] Leg. *Κάβος*. Cui sextarios quatuor imputant, hoc est quartam modii partem.

181 d. *Χοῖνιξ δὲ καὶ ὑφή]* Choenix sextarios continet quatuor, auctore Fannio. Quare de alio sextarii genere, vel choenicis loquitur Epiphanium, quemadmodum et cum de *ὑφή* loquitur, quod existimari possit Hebraicum Ephī vel Ephā. Sed huius maior est modus. Apud Hesych. lego, *Οἴφιν, μέτρον τι τετραχόινικον Αἰγύπτιον*.

ἄριάβη τοῦτο τὸ μέτρον] De artaba pluribus Villalpandus.

182 a. *τρία μέτρα σεμιδάλεως]* Locus est Gen. 18, 6. Verum quod LXX vertunt *τρία μέτρα σεμιδάλεως*, Hebraice legitur *שלוש שאים*, *tria sata*. Quare singulae mensurae non gomor sunt, sed satum. Imposuit Epiphanio communis *μέτρον* dictio, quam de eo mensurae genere accipiendam putavit, ad quod diurnum mannae demensum exigebatur. Sed satum trigesima pars est cori, gomor centesima.

425 *τὸ δὲ γόμον δέκατον ἦν]* Perperam etiam in Regio *γόμον*, ut et in Basileensi: quare nihil immutare voluimus. Verum *γόμορ* fortasse restituendum. Est enim in Veteribus codicibus literarum ρ et ν pictura non absimilis. Quae res exscriptoribus fraudi fuit. De Gomor et authoris hallucinatione superius egimus: ubi duplex Gomor constituit, maius et minus, neutrum recte. Nos aliud discrimen apud Graecos duntaxat observavimus, qui promiscue Chomer et Omer *γόμορ* appellant. Unde alius est *γόμορ* magnus, qui idem est ac Corus, sive Chomer, alius minor, qui est *עמר*, centesima pars maioris. Quare quod Villalpandus noster 3, 9 scribit, Epiphanium eandem coro notionem tribuere quam chomor, ad idque superiorem locum, ubi de coro egit, accomodat, sane non intelligo.

Neque enim Epiphanius usquam τοῦ Χόμορ mentionem facit: sed eam mensuram, quae re ipsa eadem est cum coru, γόμορ appellat, ex Graecorum consuetudine. Quam is tamen non integrum, sed dimidium corum esse putat, et cum Letheae atque ἡμιχόρω confundit. De quo errore satis antea disputavimus. Hoc vero tandem in loco posteriorem τοῦ γόμορ speciem, quae revera unica est ac propria, nempe חמר, declarat. Etsi dubitari potest, utrum γόμορ, an, ut cusi et scripti codices exhibent, γόμον legerit Epiphanius. Nam si postremum hoc mensurae genus γόμορ appellari credidisset, non duplicem antea γόμορ, sed triplicem esse dixisset. Hic enim tertius est, a duobus illis plane distinctus. Sed utcumque Epiphanius scripserit, γόμον istud non aliud esse potest quam γόμορ, hoc est חמר. Fuit enim Omer, sive Gomor sextariorum $7\frac{1}{5}$. Quod cum vere ab illo definitum fuerit, ab iis, quae paulo ante constanter asseverat, magnopere dissentit. Nam Corum, qui est Chomer, modiorum esse docuerat 30. modio vero sextarios imputaverat 17. Ita Corus sextariis constabit 510. Iam vero Bathus, qui Ephii aridorum mensurae respondet, decima pars est Cori, Gomor decima pars Bathi. Igitur ex Epiphanii sententia Bathus sextarios colligit 51 (cui quidem nonnisi 50 tribuit), Gomor sextarios $5\frac{1}{10}$. Hic autem τὸ γόμον, sive γόμορ habere putat sextarios $7\frac{1}{5}$. Quae si centies multiplices, fient sextarii 720, quot re ipsa corus continet. Etenim corus modios capit non 30, sed 45, ut Villalpandus docet, modius porro sextarios 16, qui in 45 ducti sextarios conficiunt 720. Ea summa in centum divisa dat sextarios unicuique gomor $7\frac{1}{5}$. Quae opinionum varietas, si non ex hallucinatione nata, ex eo certe profecta videtur, quod cum aliae apud alias nationes mensurae iisdem appellationibus censerentur, ac minores maioresve essent, haec ipsa diversis ex authoribus tumultuarie in Adversariis notata in hunc Commentarium redegerit, neque accurate ac distincte proposuerit.

182 b. τὸ σάτον γς' ξέστων] Neque istud superioribus consentaneum est: ubi satum docuerat esse μόδιον ὑπέρομορ, hoc est modium unum, cum eiusdem quarta parte. Quare cum modio 17 sextarios attribuat, erunt in sato sextarii $21\frac{1}{4}$, ut antea diximus. At secundum communem usum, qui modio sextarios assignat 16, erunt in sato sextarii 24.

426 ἀλάβαστρον μύρον] Alabastrum ex sui generis lapide, non ex vitro fit: Βικίον item alias fictile vas, alias vitreum. De hoc Eustathius et alii Grammatici.

ὁ δὲ Ἡλία ἐτοιμασθεῖς] Locus est Reg. 3, 19, 6, ubi Hebraice est *הַפֶּזַז*. LXX *καμψάκης*. Sed quonam argumento quatuor fuisse sextariorum colligat, nullus video.

182 c. Κύαθος ἐστὶν ἕκτον ξέστου] Vulgo tamen sextario 12 cyathi tribuuntur. De quo Georgius Agricola l. 1.

μεδεκῶθ δὲ λέγει] Idem locus extat Haer. 75, 6. Forte pro *μεδεκῶθ*, *μενακῶθ* rescribendum. Vide quae illic observamus.

182 d. ἴν, τὸ ἴν μέγα] Hinc sextarios capit 12, hoc est Logos totidem.

Χοῦς ἐστὶ ξέστιων ἡ'] Chus Atticus et Romanus congius sextarios habet non amplius 6., quae est duodecima pars Metretae. Continet enim metreta sextarios 72.

183 a. τάλαντόν ἐστὶ τὸ ὑπερβάλλον] De Talento, eiusque multiplici varietate infiniti sunt doctorum hominum commentarii, quibus ea diligenter explicantur, ut otiosis hac in parte nobis esse liceat. Talentum hic Iudaicum sacrumque definitur, quod minas habuit 120, hoc est libras Romanas 125. Nam Libra drachmas habuit 96, mina vero centum. In centum viginti minis, drachmae sunt 12000, quae per 96 divisae dant libras Romanas 125.

ἕξ λεπτὰ τάλαντου] Quae sint Talenti λεπτὰ, quorum sex, septem assibus valeant, quaeve septem assium λεπτὰ, centum aestimata denariis, qui docuerit, magnam a me gratiam inibit. De λεπτοῖς τάλαντου nescio quid Hesychius adpersit in voce Κοδραντης. Ibi enim τὸ λεπτόν ἑξακισχιλιοστόν esse Talenti docuit, bisque istud repetiit. Quinetiam alibi ἀσσάριον esse dicit idem ac λεπτόν. Unde in Talentum sex assium millia competent, quot et λεπτῶν. Est et de λεπτοῖς insignis locus, ex Budensi Codice productus a Camerario in c. 21 Matth. Ubi cum Staterem dimidiam unciae partem esse dixisset, subiicit: πάλιν δὲ τὸ Σίκλον. ὃ ἐστὶν ἡμισὸν τοῦ στατήρος, τέταρτον τῆς οὐγγίας, ἔχει λεπτὰ κ'. τὸ λεπτόν ὀκτῆς μιᾶς ἐστὶ δέκατον, ὄγδοον τῆς οὐγγίας· παρὰ τισὶ δὲ καὶ ὀβολὸς καλεῖται. Mox ait νόμισμα μέγα μὲν εἶναι τῷ χαράγματι καὶ

τῆ ὀλκῆ, ὃ ἐκλήθη ἀργυροῦς· ὥστε ἔχειν αὐτὸν δηνάρια ῥ', ἕκαστον δὲ δηνάριον ἔχειν ἀσσαρία ζ' (al. ζ'). Siclum, sive dimidium stateris decem λεπτοῖς constare scribit, ἀργυροῦν vero, hoc est Staterem tetradrachmum, quem μέγα νόμισμα vocat, denariis centum. Porro denarium 7 assibus, aut, ut alia lectio exhibet, 60. Si in drachma decem λεπτὰ sunt, ergo λεπτὸν idem erit, quod vetus Romanorum assis, decima pars denarii. Atque ut denario septem imputemus asses, erunt in drachma 175, λεπτὰ vero assibus constabunt 17 1/2, Tetradrachmus assibus 700. Nam denarios habet centum. Quare λεπτὸν denarios habet 2 1/2, quoniam in quatuor drachmis quadraginta numerantur. At vero si lectionem aliam amplectimur, ut in denario sint asses sexaginta, tetradrachmus colliget assium sex millia. Nam denarios centum si per sexaginta multiplices, totidem confient, λεπτὸν vero 150 comprehendet asses, drachma 1500. Quid ex istis Scholiis, vel superiore Hesychii glossemate ad Epiphanium enarrandum profici possit, iudicent alii. Mihi sine ingenti aliqua sectione huic ulceri quod ὑπουλον⁴²⁷ subest, mederi non posse videor. Sed illud praeterea et vero cumprimis animadvertendum, de quo Talenti genere loquatur tam Epiphanius quam Hesychius. Neque enim vulgare illud et magnum intellexisse puto, sed Epiphanium maxime staterem, vel tetradrachmum argenteum. Qua de re accuratius in diatriba de folle et milliarensi paulo post inquiretur. Ergo in Talento huiusmodi 40 λεπτὰ ex Matthaei scholio censentur, quae centum denariis valent, denarii assibus septem. Haec Epiphanius loci vestigia premunt. Nam et centum denariorum et septem assium in illo mentio est. Quomodo vero reformanda sint Epiphanius verba, tentabunt, uti diximus, alii. Nos quae potuimus in eam rem adiumenta congegimus.

183 a. ἐκ δὲ τῶν ἀσσαρίων] Scrib. ἐκ δέκα δὲ τῶν ἀσσαρίων, aut ἑκαταίδεκα δὲ τῶν ἀσσ. Sed in priorem emendationem proclivior sum, quod denarius initio denis assibus valuit.

183 b. ἡ δὲ οὐγγία ἔχει στατήρας δύο] In libra unctiae sunt 12, stateres 24. Quare cum libra 96 drachmas capiat, stater argenteus quaternas continet. Est enim τετραδραχμος. Atqui subinde didrachmum facere videtur. ἔχων δὲ, inquit, δίδραγμα. Sed emendabis auctore me, δ' δραχμάς. Id enim

sequentia demonstrant. Nam scribit siclum dimidiatum esse staterem et drachmas habere duas. Igitur in statere sunt quatuor. Scripserat Epiphanius δ δραχμάς. Librarius longurium, qui numerali notae adscriptus erat, ἰῶτα ratus, δίδραγμα scripsit. Sed δίδραγμα, pro δίδραγμα, ἰδιωτικὸν est, neque tamen mutandum. Potest et δύο δίδραγμα substitui.

Σίκλος, ὃ λέγεται καὶ Κοδράντης] Confer cum iis Isidori verba Orig. 16, 24: *Sicel, qui Latino sermone siclus corrupte appellatur, Hebraeum nomen est, habens apud eos unciae pondus, apud Latinos autem et Graecos quarta pars unciae est et stateris medietas, dragmas appendens duas. Unde cum in Divinis literis legitur siclus, uncia est, cum vero in Gentilium libris, quarta pars unciae est.* Tam haec Isidori verba quam illa Epiphanii Villalpandus noster in sicli voce depravata credens, *sicilicum* rescribit, et pro *uncia*, apud Isidorum, *semunciam*. Qui me subscriptorem non habet. Licet enim siclus reipsa quatuor drachmas habuerit, idque ex Iosepho, Hieronymo, caeterisque perspicuum sit, nihilominus Graeci, ac qui Graecos secuti sunt, siclum passim didrachmum constituunt. Cur ita sentirent, LXX Interpretes fecerunt, qui Hebraicum nomen שֵׁקֶל, *siclum*, δίδραχμον constanter interpretati sunt. Ideo duplex a nonnullis Siclus excogitatus est, unus duarum, alter quatuor drachmarum. Quod ego ex errore profectum arbitror. Nam revera Siclus quatuor drachmas habuit. Sed quia Graeci interpretes δίδραχμον pro Siclo reddiderunt, hinc qui Graece Scripturam legebant, non plures duabus drachmis attribuere Siclo. Et tamen cum apud accuratissimos authores invenissent, eundem Siclum esse tetrachmum, eo delapsi sunt, duplex ut sicli genus statuerent. Nam quod reipsa, quemadmodum dixi, duabus ex drachmis componi Siclum arbitrati sint, non unus Epiphanius, aut Isidorus fidem fecerint: sed et alii permulti. Inter caeteros Scholiastes ille, cuius verba ex Budensi codice Camerarius exscripsit, τὸ ἥμισυ τῆς οὐγγίας, inquit, στατήρα ἐκάλεσαν, διὰ τὸ ἑξαμφοτέρως τοῦ ζυγοῦ τὰς
 428 πλάστιγγας ἰσορροπεῖν, τοῦ ἡμίσεως τῆς οὐγγίας ἐν ἑκατέροις τοῖς μέρεσιν ἐπιτιθεμένων. ὅθεν τῇ ἰσορροπία τοῦ κανόνος, κατὰ τὴν τοῦ ζυγοῦ ἰσότητα, στατήρ ἐκλήθη. ἔχει δὲ ὁ στατήρ ἥμισυ τῆς οὐγγίας, σίκλους δύο. πάλιν δὲ

Σίκλον, ὃ ἐστὶν ἡμισὺ τοῦ στατήρος, τέταρτον τῆς οὐγγίας, ἔχει λεπτὰ κ' etc. Absurdum est autem cum in isto, tum in aliis sexcentis Veterum locis, *Sicilicum* pro *Siclo* reponere. Fuit enim Siclus usitatum apud Hebraeos nummi genus, non Sicilius. Atque iccirco *κοδράντην* etiam appellari Siclum testis est Epiphanius, quod nimirum a Graecis passim didrachmus, adeoque quadrans unciae constitui solet. Qua in re non a LXX Senioribus, sed a Graecis posterioribus, qui illos secuti sunt, error admissus est. Non enim animadverterunt, interpretes illos vel Alexandrinos fuisse, vel Alexandriae certe scripsisse, atque eorum proinde, apud quos et quorum in gratiam scriberent, usui consuetudinique serviisse. Atqui cum Alexandrinorum talentum duplum esset Attici, eandem quoque proportionem Alexandrinae drachmae ad Atticas habuere, ut *δίδραχοι* essent. Etenim Talentum omne, ut ex Herone constat, minis constabat sui generis 60. Mina vero sui perinde generis stateres habuit 25, drachmas centum. Unde cum Talentum unum altero duplo maius esset, non plures quidem in maiori minae vel drachmae numeratae sunt, sed eadem pondere ac valore praestiterunt. Unde aliae *λεπτὰι*, aliae *παχεῖαι* vocatae sunt, ut ait Hesych. Quod et Pollux 9, 6 confirmat. Sic igitur Alexandrinum talentum, quod, auctore Festo, duodecim denariorum millibus valebat, cum totidem Atticarum drachmarum millibus aestimaretur, non plures sui generis, hoc est Alexandrinas drachmas, numerabat quam sex millia. Quare singulae drachmae, ad Atticas et vulgatas comparatae, *δίδραχοι* censebantur. Quam ob causam LXX Interpretes *δίδραχμον*, hoc est duarum Alexandrinarum drachmarum pondere ac valore praeditum Siclum esse dixerunt, cum interim Atticas drachmas haberet quatuor. Quod cum reliqui minus animadvertissent et ad vulgares Atticasque respuerent, duplo minorem quam erat revera Siclum esse crediderunt. Non melior afferri causa potest hallucinationis istius, quae tantas hactenus turbas et opinionum varietates concevit. Observatio illa Isidori de unciali Siclo nimium a vero distat. Certe enim non nisi semuncialis constitui debebat, si quidem duplex esset, nempe *δίδραχος* et *τετράδραχος*.

183 b. *τῆς γὰρ οὐγγίας*] Deest numerus, qui quota pars unciae drachma sit exprimat. Scribo: *τῆς γὰρ οὐγγίας ἡ ἢ ἡ δραχμή.*

ἐκαλεῖτο δὲ ὀλκή] Mire haec perturbata sunt et implicita. Utrum ὀλκήν idem ac δραγμὴν esse dicat, an potius δραγμὴν, ὀλκήν, id est pondus idem cum siclo esse statuat, dubitari potest. Sed prior interpretatio praeferenda, quam et Cornarius expressit et nos secuti fuimus. Nam et ὀλκή pro drachma saepius accipitur. Sed quod eiusdem cum Siclo ponderis fuisse refert, superioribus repugnat, ubi didrachmus Siclus constitutus est, quamvis revera tetradrachmus fuerit. Iam exemplum illud de Absalomi capillorum pondere nihil ad rem pertinet. Reg. 2, 16, 26, *Ponderabat, inquit, capillos capitis sui, ducentis siclis pondere publico*: םיִרְשׁ םיִרְמ, LXX, καὶ ἦν ἑκατὸν σίκλων ἐν τῷ σταθμῷ τῷ βασιλικῷ. Nulla hic drachmarum mentio, sed Siclorum, quos Hebraici Latinique codices ducentos, Graeci centum numerant: Sixtiani tamen *διακοσίοις σίκλοις* recte concipiunt. At vero Epiphanius comam illam scribit ὀλκήν habuisse 125 Siclorum, quae est, inquit, uncia sicii unius et librarum duarum cum semisse. Haec ego nullus capio. Sicii 125, si quatuor drachmae singulis, ut par est, arrogen-
429 tur, drachmas colligunt quingentas. Eae per 96 divisae libras Romanas efficiunt 5, cum 20 drachmis. Sin didrachmos Sicios esse malis, drachmae consurgent 250, ex quibus librae confient duae, cum drachmis 58, qui modus selibræ excedit drachmis decem. Est enim selibra drachmarum 48. Sane, ut Epiphanii verba praeferunt, illud significare videntur: Siclum aliquem fuisse, cuius uncia, sive duodecima pars, sicios communes habuit 125, quae sint duae librae cum dimidia. Ita Siclus iste libris constabat 30, drachmis 2880. Erit cum per otium ista retractabimus. Interim hic haereo et a peritioribus doceri me vehementer cupio.

183 c. ὀβολὸς καὶ αὐτὸς ἐν ἀργυρίοις] Obolus drachmae pars est sexta, unciae quadragesima octava. Fuit et aereus nummus. Quem duplicem Epiphanius statuit, alterum aereum, qui *μέτρον εἶχε τῆς οὐγγίας*. Ubi *μέτρον* pro pondere sumere videtur. Nam maius istius quam sequentis pondus esse debuit, quod octogesimam partem unciae facit. Quod si minus placeat obolos aereos tam grandes extitisse, *μέτρον εἶχε*, sic accipiendum erit, ut sit, *erat pars dimetiens*, vel potius, *valorem habebat unciae aereae*. Manifestum est autem hoc in loco ἀρ-

γύριον pro nummo quolibet, etiam aereo, καταχρηστικῶς sumi. Nam obolum aereum ἐν ἀργυρίοις τετυπῶσθαι vult. Sic paulo post χαλκοὺς ἀργύρια vocat.

ἦν δὲ καὶ ἕτερος] Si obolus argenteus octogesima pars est unciae, drachmae autem octava, denis obolis singulae drachmae constabunt, non senis.

λέγει γὰρ ἐν τῷ Λευιτικῷ] Moysis verba sunt עשרים וְשֵׁשׁ הֶחָדָרִים: *Viginti gerae siclum facient*. Hieron. vertit *obolos*. Non quod *gera* proprie sit *obolus* (maior est enim quinta fere parte: nam quinque gerae sex obolos faciunt), sed quod nullum apud Graecos aut Latinos genus mensurae vel nummi propinquius occurreret, quemadmodum denarius promiscue usurpari pro drachma consuevit. Habet igitur siclus, hoc est tetradrachmum, 20 gerae, proinde drachma quinque geris constat. LXX, εἴκοσι ὀβολοῖς ἔσται τὸ δίδραχμον. Didrachmum pro Siclo reddiderunt, cui 20 oboli non competunt, sed tetradrachmo. Quae res Epiphanium decepit. Qui ex eo frustra deduxit, unciam obolos 80 continere, quia 20 duabus drachmis, quae quarta pars est unciae, conveniunt. Sed didrachmum pro Siclo, hoc est pro tetradrachmo, Graeci videlicet usurparunt.

ὅτι δὲ τέταρτόν ἐστι τῆς οὐγγίας] Dixit hoc non alibi quam supra iis in verbis, ὁ δὲ στατήρ ἡμῖν μὲν οὐγγίας, ἔχων δὲ δίδραγμα. Quare εὐστόχως coniecimus scripsisse Epiphanium δ' δραχμάς.

χαλκοῖ, τούτους οἱ Αἰγύπτιοι] Chalcus octava pars oboli fuit. Pollux 10, 6: ὁ μέντοι ὀβολὸς ὀκτώ χαλκοῦς εἶχε. Μοχ: οἱ δὲ τέσσαρες χαλκοῖ ἡμιωβόλιον. At Suidas in τάλαντον, ἡ δραχμὴ ὀβολῶν ἕξ, ὁ δὲ ὀβολὸς χαλκῶν ἑξ. Sex obolo chalcos tribuit. Quod posterius Agricola sequitur, libro 5. Chalcus alias nummi genus, alias ponderis fuit. Numus item aereus, vel argenteus, abusione vocis, ut in plerisque passim, nisi ἀργύριον hic latius usurpetur. Pollux: οἱ μὲν οὖν χαλκοῖ νομισμάτιον ἦν λεπτόν· ἡ δὲ τῶν πολλῶν καὶ ἰδιωτῶν χρῆσις τὸν χαλκὸν ἀργύριον λέγει. Hesychius: χαλκοῦς, τοῦτο ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου ἔλεγον. Ubi *Latitii* aeris nomine pecuniae genus omne complexi. *Chalci* vero, de quibus Epiphanium loquitur, diversum quiddam a vulgaribus videntur. Nam et ab Aegyptiis inventos asserit et esse ἀργύρια

τετυπωμένα δύο. Tum octavam ait esse partem unciae, hoc est eandem cum drachma.

183 d. *μνᾶς, ἥτις τῇ Ἑβραϊδί] Mina. Hebraeis מנה מנה, et ita scribendum hoc loco. Italicam minam Epiphanius stateras habere dicit 40, quae sint unciae 20, sive libra cum besse. Hac ratione stater erit semuncia ac drachmas continebit quatuor, quod et antea scripsit. Libra Romana uncias habet 12, cuius bes octo sunt unciae. Ambo haec, id est unciae 20, minam Italicam faciunt, quae drachmas colliget 160. Aliud erit igitur libra Italica, aliud mina. Hero Atticam minam ἰσοδύναμον καὶ ἰσοστάσιον esse dicit τῇ Ἱταλικῇ μνᾶ. στατήρων γάρ ἐστι κέ, ἣ δὲ Ἱταλικὴ λίτρα στατήρων κδ'. Italicam libram ecce a mina separat et illi stateras 24, huic 25 imputat. Interpres Nicandri: ἣ δὲ Ἱταλικὴ μνᾶ λίτραν μίαν ἥμισυ. Quod ita Scaliger explicat, ut Libra Italica sit drachmarum 64, id est unius librae et dimidiae, hoc est drachmarum 32, quae 96 drachmas in Italicam minam constituunt. Atqui hoc modo unciae singulae drachmas sibi vendicabunt 5 1/3. Quod cum Epiphanio conciliari non potest. Maior est enim Italicæ apud illum librae modus, ut et unciae.*

*τὸ δὲ νομῖον τετύπεται] Cedrenus, καὶ ἀσσορία δὲ ἀπὸ ἀσημίου καὶ χαλκοῦ πεποιημένα πρῶτος Ῥωμαῖοις ἐχαρίσατο, πρὶν διὰ σκυτίνων, καὶ ξυλίνων, καὶ ὀστρακίνων τὴν χρεῖαν πληροῦντων, ἀπερ ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νομῖα ἐκάλεσε. Asses, inquit, ex argento et aere cusos primus Romanis largitus est, cum antea scorteis, et ligneis et testaceis uterentur, quos de suo nomine numos appellavit. ἀσήμιον pro ἀσημίου legendum esse perspicuum est, quae vox *argentum* sonat, ne A signum cum interprete somniemus. Sed commentum illud de appellationis origine, quod et Isidorus 16, 17 secutus est, refellit Pollux, qui νοῦμμον Graecum nomen esset censet; l. 9, 6 ὁ δὲ νοῦμμος δοκεῖ μὲν εἶναι Ῥωμαίων τοῦ νόμα τοῦ νομίσματος· ἐστὶ δὲ Ἑλληνικὸν τῶν ἐν Ἱταλία καὶ Σικελία Δωριέων.*

δίχρουσον δὲ ἐκάλουν] δίχρουσος ex nominis ratione numum significat, qui binos aureos valet. Verum Epiphanio teste argenteus numus est, τοῦ ἀργύρου, hoc est argentei, dimidium.

184 a. τὸ δὲ ἄργυρον τοῦτό ἐστιν] Cedrenus p. 139
 μιλιαρίσια δὲ ἀπὸ τῆς μιλιτίας, ἤγουν στρατείας. Subiungit
 fabulam de Scipione, qui primus militibus τὰ μιλιαρίσια cudit.
 Sed vana est haec originationis. De *milliarensi* multa haud vul-
 garia dicenda sunt, quae quoniam cum *folle* implicatam dispu-
 tationem continent, de utroque Diatribam paulo longiorem in-
 stituemus. Neque enim paucioribus aut explicari omnia potue-
 runt, aut hic ipse Epiphanius ac sequens de folle locus enarrari.

DE FOLLE MILIARENSI AC NUMMORUM MINUTIS DIATRIBA. 431

Φόλης, ὃ καὶ ταλάντιον] Non est ullus apud Epipha-
 nium locus, quem vehementius eruditi homines vexaverint, qui-
 que vicissim illos acrius exercuerit. Ita variis modis interpola-
 tus atque explicatus est. Quam opinionum varietatem non ipsa
 solum Epiphanius verborum obscuritas peperit, sed etiam rei per
 sese difficultas, quod de folle diversa admodum in antiquorum
 monumentis expressa legantur. Ac mihi vulgo vocabuli istius
 proprietates haud satis explorata videtur, et cum in eam investi-
 gandam paulo accuratius incubissem, nonnulla reperi secus ab
 doctis et studiosis hominibus explicata quam veritas ipsa et
 auctorum veterum testimonia paterentur. Quocirca ut non huic
 tantum illustrando scriptori opera nostra serviat, sed ad com-
 munem utilitatem sese latius effundat, visum est non abs re
 fore, si quae de *folle* lucubrationibus aliquot commentatus essem,
 ea oppotunitate loci huius inductus copiosius ac diligentius ex-
 ponerem. Non enim pueriliter arcessita, neque emblematis in-
 star ad pompam illigata erit ista disputatio, sed eiusmodi, quae
 proponuntur, erunt omnia, ut qui ea cum Epiphanius verbis con-
 ferre voluerit, breviores esse nos minime oportuisse concedat.
 Nobis vero in ipso operis exitu eo alacrius postremus hic su-
 perandus labor, quo iam velut longa navigatione perfuncti, pro-
 pius iam terram ipsam portumque contuemur.

Quicquid igitur de Folle ab antiquis proditum et ab re-
 centioribus adnotatum est, id ad duo ferme capita revocatur.
 Nam aut *ποσότητα*, sive *ὀλκῆν* et *ἄθροισμα*, hoc est sum-

mam pecuniae, vel pondus, aut certum aliquem nummum significat. Utrumque nos genus hac Dissertatione prosequemur.

DE FOLLE UT EST PECUNIAE COLLECTIO QUAEDAM AC SUMMA.

Ne vulgata duntaxat ac trita de Follis prima ista notione complectar, insignem hanc disputationem luculentissima quadam accessione faciam, hoc est eiusdem in eas interpretamento, cuiusmodi in vetere Basilicorum Glossario reperi, quod est penes 432 R. P. Iacobum Sirmondum. Ex quo ad Epiphani locum enarrandum operae pretium aliquod futurum confido. Ita ergo de Folle Glossae istae prodiderunt. *Φόλλις· ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νέου φόρος ἡμιόνων εἰσῆχθη τοῖς Κωνσταντινουπολίταις, δεῖσθαι τῶν τοιούτων ὑποζυγίων τὴν ἐν τῷ πολέμῳ χρεῖαν προῖσχομένου. ἕτερος δὲ ὁ κληθεὶς φόλλις τὰς τῶν ἀξιολογωτέρων κατὰ πόλεις οἰκίας κατέλαβεν, ὅτι ἦν αὐτοῖς τὸ γένος ἄνω τῆς ἀξιώσεως τετυχηκός. καὶ ἦν ἀτύχημα τὸ κρεῖττον ἐν τοῖς γένεσι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀξιώσεως διακρινόμενον τῷ ποσῷ. τοῖς μὲν τοῦ πρωτίστου τέλους ὀκτὼ χρυσίου λίτραι· τοῖς δὲ τοῦ δευτέρου, τέσσαρες· καὶ δύο τοῖς τρίτοις· ὡς φησὶν Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος ὁ φιλοσοφίας τῆς Μιλησίας, ἐν τῷ ἕκτῳ χρονικῷ διαστήματι τῆς ἱστορίας. Φόλλις· σταθμός ἐστι, λεγόμενος καὶ βαλάντιον. ἔλκει δὲ δηνάρια*) διακόσια πενήκοντα, τουτέστι λίτρας τιβ' καὶ οὐγγίας ἕξ· ὡς ἔχοντος ἐκάστου δηναρίου λίτραν α' καὶ οὐγγίας γ'. ἐστὶ δὲ καὶ ἕτερος φόλλις συναγόμενος ἕξ ἀργυρίων λεπτῶν τῶν τοῖς στρατιώταις δεδομένων, καὶ διὰ τοῦτο μιλιαρῶν καλουμένων. ἔχει δὲ ἕκαστον τῶν τοιούτων λεπτῶν ἀργυρίων κεράτιον ἓν, ἡμισυ, τέταρτον. ὁ δὲ φόλλις ἀργύρια τοιαῦτα ρκέ', ἃ ποιοῦσι κεράτια σιγ', καὶ νοῦμμοις θ'. ἦτοι πρὸς τὸ νῦν κρατοῦν μιλιαρῆσια ρθ' καὶ νοῦμμοις θ', γινόμενα ἐν χαράγμασι νομίσματα θ', μιλλιαρῆσιον ἓν, νοῦμμοι θ'. τὰ τοίνυν ρκ' καὶ πέντε*

*) Vet. cod. habere videtur δονάρια.

ἀργύρια συνήγετο εἰς ἀπόδεσμον ἕνα· καὶ οὗτος ἐκαλεῖτο φύλλις. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος φύλλις διαφόρους ἔχων ποσότητας. ἀπὸ γὰρ δύο χρυσίου λιτρῶν ἀρχόμενος, εἰς ὅκτω προήκει κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων. οὗ μέμνηται μὲν καὶ Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος ἐν τῷ χρονικῷ διωστήματι τῆς ἱστορίας, μέμνηται δὲ καὶ Θαλέλαιος ἐν τῇ β' διατάξει τοῦ β' τίτλου, τοῦ ιβ' βιβλίου τῶν Κωδ. οὗτινος τίτλου ἢ μὲν α' διάταξις ἐξελήφθη ἐν βίβλῳ τῶν Βασιλικῶν ε', τίτλῳ ζ' κεφαλ. δ'· ἢ δὲ β' παρελήφθη, ὡς πάλαι ἀναιρεθεῖσα παρὰ τοῦ θείου Μαρκιανοῦ.

Hactenus Glossae. Quas Alciatus laudat, ex eoque Ludovicus Vives in Comment. ad lib. 22 de Civit. Dei. c. 3. Sed illic Latine quaedam parum expressa sincere, ut in mendosis exemplaribus accidit, quae ex Graecis nostris emendare liceat. Triplex vero indidem Follis notio deducitur. Nam est primo tributi et pensationis genus, idque duplex, alterum mulare (perperam apud Vivem *multorum*, pro *mulorum*, extat) alterum nobilioribus familiis indictum, cuius author est Hesychius Illustris l. 6. Quod posterius institutum a Constantino M. scribit Zosimus l. 2. ἀπεγράφωτο δὲ τὰς τῶν λαμπροτάτων οὐσίας τέλος ἐπιθεῖς, ὥτινι φύλλιν αὐτὸς ἐπέθηκεν ὄνομα. Eiusmodi follem, sive praestationem Senatoriam, gradatim per triplex discrimen processisse, Glossae demonstrant, ita ut primus gradus follibus duobus esset obnoxius, secundus, quatuor; tertius, octo. De iis Follibus mentio est l. 21 tit. 2 Cod. Theod. de Praet. cum Senatorium ordinem trifariam distribuens, alios in professionem habere folles ait duos, alios quatuor, alios amplius. Glossae singulis follibus unam auri libram imputant. Sed in tenuiorum gratiam postea de canone detractum et ad septenos solidos minima Senatorum redacta pensatio, quae proinde a folle distinguitur. Etenim l. 6 Cod. Theod. tit. 1 lege 1 cum Gratianus, Valentin. et Theod. sic edixissent: *Duorum vero follium maneat cunctos indiscreta professio, etiamsi possessionem forte non habeant*; postea a Valentin. Theod. et Arcad. imminuta praestatio est, et amplissimorum virorum consilio definitum dicitur, ut septenos quotannis *solidos pro sua portione conferret, qui praebitiones implere follium non valeret*. Ubi 433 septem solidorum functio a folle perspicue separatur, quamvis

Hotoñanus lib. *de re Num.* p. 370 confundere ambo ista videatur. Atque ea pensitatio aliquandiu perseveravit. Lege 12 tit. eiusdem septem solidorum praestatio tenuissimos Senatorum obligare dicitur. Sublatum vero postea est onus illud, ut ex l. 12 Cod. Iustin. patet. Nam tit. 2. l. 2 Valentin. et Martianus ita rescribunt: *Glebam, vel follem, sive septem solidorum functionem, sive quamlibet huiusmodi collationem, tam circa personas quam res et praedia, funditus iubemus aboleri, ut omnis huiusmodi sopita perpetuo conquiescat exactio.* Ante hanc constitutionem durissima fuit ordinis Senatorii conditio ac poenae loco nonnullis imposita, aliis pro ingenti beneficio est adempta, ut ex Epist. 38. Synesii constat, nec non Ammiano l. 22, Iuliano Epist. 25. Quod et Glossa superior ostendit. Secunda follis significatio est, qua pro pondere sumitur librarum 312 et unciarum, sex. Quae sunt denarii 250, quorum singuli libram unam habent, uncias tres; *Donos* Alciatus vertit. Quid autem sint, libenter doceri me cupiam. Nam et Codex manuscriptus *δανάγια* repraesentare videtur. Tertio Follis *ἀργοισμα*, summamque pecuniae significat, ex nummis argenteis minutis conflata, nempe ex miliarensibus numero 125, quorum singuli ceratium pendebant cum semisse et quadrante. Ita follis iste ceratia colligit 218, nummos novem. Alciati codex hoc in loco depravatus erat. Sic enim vertit: *Est et alius follis coactus ex argenteis leptis, qui militibus, quos miliarios vocabant, dabatur. Lepti autem ceratium unum cum dimidio continent. Ita follis iste argenti ceratia 208 habet et nummos 9.* Ergo argentei omnes illi in sacculum unum coniecti. Unde et follis appellatio deducta. Atque ex argenteis illis 125, sive miliarensibus, confiunt nummi, sive solidi aurei novem. Etenim ceratia 218 si per novem partiare, singulis 24 competent, quantum solidi pondus erat. Isidorus 16, 24: *Siliqua vicesima quarta pars solidi est, ab arboris semine vocabulum tenens.* Tametsi siliquam inter et *κεράτιον* interesse videtur. Sequitur enim apud Isidorum: *Cerates oboli pars media est, siliquam habens unam et semis. Hunc Latini semiobolum vocant. Cerates autem Graece, Latine siliqua cornuum interpretatur. Obolus siliquis tribus appenditur, habens cerates duos, chalcos quatuor.* Continet ergo *κεράτιον* sesquisilicam.

Unde in drachma 18 siliquæ sunt, ceratia 12. In didrachmō siliquæ 36, ceratia 24. Quoniam itaque stater, sive aureus, primis temporibus pondus habebat drachmarum duarum, ita ut quaterni duntaxat cuderentur in unciam, ideo tum κεράτια 24, siliquas 36 pendebat. Postea de pondere tertia pars est deducta, ita ut seni in unciam solidi percussi sint, ac tum sextula nuncupata. Isidorus: *Solidus apud Latinos alio nomine Sextula dicitur, quod de iis sex uncia compleatur.* Tum ergo solidus ad 24 siliquas, κεράτια 18 redactus est. Verum κεράτια cum siliquis deinceps confusa sunt, adeoque 24 κεράτια, perinde ac siliquæ 24, solido tributa sunt. *Drachma* (inquit Isidorus) *tribus constat scrupulis, id est 18 siliquis.* Ergo in uncia siliquæ sunt 144. Quæ si per quatuor dividantur, dant unicuique solido veteri siliquas 36. Si per sex, dabunt sextu-⁴³⁴lae, sive solido siliquas 24, quæ et κεράτια vocarunt. Apparet ergo 218 κεράτια recte novem nummis, sive solidis, imputari, quos esse Glossa dicit miliarenses λεπτοὺς 125. Hi in unum sacculum iniecti follē conficiebant. Iidem ex sacculis stipendium militare, vel donativum, in eiusmodi miliarensium specie persolvebatur. Unde miliarensibus nomen inditum Graeci passim autumant. Apud easdem illas Glossas *μιλιαρίσιον στρατιωτικὸν δῶρον.* Et alibi passim. Nec aliam ab ullo proditam vocabuli istius originem extare memini. Quæ a nostris tamen merito reiicitur. Nam a *militia* aut *milite* non *miliarensis*, sed *militarensis* fieri debuit. Quare si mihi in obscura re coniectura licet uti, quod cur minime concedatur non video, libentius miliarensē a millenario numero detortum existimem, quod videlicet mille istiusmodi nummis auri libra aestimata fuerit. Etenim solidorum, sive aureorum in libram numerus cum diversus aliquando fuerit, tandem ad 72 pervenit. Sex enim, uti dictum est, in unciam percussi. Ideo *sextula* vocata, quod sextam unciae partem penderet. Zonaras de Nicephoro Phoca: *ἦν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ χρημάτων ἥτιων, ὡς ἔοικε. μέχρι γὰρ ἐκείνου παντὸς νομίσματος ἕξαγίου σταθμὸν ἔλκοντος, ἐκεῖνος τὸ τεταρτηρὸν ἐπενόησε, κολοβώσας αὐτὸ κατὰ τὸν σταθμὸν.*

Si igitur milliarenses 125 novem solidos exaequant, et 250 solidos octodecim, ergo quater ducenti quinquaginta milliarenses,

hoc est mille, solidos explebunt 72, quae est auri libra. Vera igitur, quantum apparet, miliarensis notatio ex optimis illis Glossis eruta est, quae haectenus latuerat et a Graeculis, ut assolet, depravata ac dissimulata fuerat. Sed de miliarensibus istis amplius agetur, cum ad follem argenteum ventum erit, ad quem priusquam orationem convertimus, de aureis, si qui fuerint, disputandum. Hactenus enim prima Follis est explicata notio, quatenus ὀκλήν et ἄθροισμα nummorum significat.

DE FOLLE, UT INTER NUMMOS CENSETUR, AC PRIMUM,
AUREUM FUISSE NULLUM OSTENDITUR.

Follis aurei nummi genus est, inquit Cuiacius ad Leg. 12. Cod. Iustiniani, Tit. 2 Leg. 2. Idque ex legum aliquot Theodosiani Codicis autoritate confirmat: veluti Leg. 2 et 3 Quor. Ap. non rec. Item Lege 3 de Suariis, Lege 5 et 21 de Praetoribus. 435 Quod et aliis persuasit. Itaque vir doctus Alexandrini Chronici locum illum p. 742: ἐπὶ τούτων τῶν αὐτῶν ὑπᾶτων λεῖψις γέγονεν τοῦ ἄρτου, ὥστε πραθῆναι τὸν ἕνα ἄρτον φύλων τριῶν, ad folles, sive nummos aureos retulit. Verum ex allatis a magno Iurisconsulto legibus adeo nihil de aureo aliquo numismate colligitur, ut contrarium potius ex plerisque manifestissime concludi possit. Lex est prima, quae temerariae appellationi multam indicit follium 30, cuiusmodi vel argentei nummi commode possunt intelligi, vel nummorum certa collectio, sive sacculus. Reliquis in legibus mirum quantopere illum ratio fugerit. Lege 3 de Suariis libra suillae carnis senis folibus taxatur. Quis aureis nummis sex valuisse porcina arbitretur? Ego ne argenteis quidem totidem puto: et folles hic aereos ac minutos interpreter.

Sequitur Lex 5, de Praetoribus, quae erogationis modum in Praeturis definit. Primae Praeturae, quae Flavialis dicitur, erogationem praescribit viginti et quinque millium follium ac triginta librarum argenti: secundae, Constantinianae dictae, viginti millia follium et quadraginta libras argenti. Tertiae Triumphali quindecim millia follium ac triginta libras argenti. Hos

vero folles aureos esse nummos, quis tandem persuadeat? Neque enim verisimile est tanto maiorem auri quantitatem in editiones quam argenti vel insumptam, vel concessam fuisse. At 25 follium, si aurei nummi sunt, millia, utcumque ad libras redigantur, immane quantum argentearum numerum excedant. Ergo folles istic aerei nummi, sive follaerales videntur, quos Lamprid. in Alagabalo folles aeris appellat. Cuiusmodi minutae species et aerae cum argenteis et aureis coniunctim in salarium Ducibus nominatim taxatae leguntur apud Augustae Historiae scriptores. Ita centum aerei diurni apud Vopiscum in Aureliano, aereorum Philippeorum annua decem millia apud eundem in Probo. Aeris HS decies in Bonoso.

Postremo Lege 21 de Praet. follium plane diversa et abhorrens ab omni nummorum genere significatio est. Ibi enim triplicem Senatorii ordinis gradum discernit, pro diversa professione, in quam alii duos folles, alii quatuor, alii amplius habebant. Follis vero non pro nummo, sed pro canone tributi ac praestationis sumitur, qui a Senatoribus pro cuiusque facultate ac dignitate solebat exigi, *κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν εὐπορίαν*, ut Glossae loquuntur. Quocirca nihil haecenus allatum video, quod aurei nummi genus fuisse follem argumento esse possit, sed vel auri argentique summam, vel argenteum certe nummum, aut aereum.

DE MILIARENSI ARGENTEO, QUAE PARS FOLLIS VIDETUR. 436

Antequam de Folle argenteo certi aliquid eruatur, necesse est de miliarensi, quod *ἀργυρον* Epiphanius nominat, pauca quaedam praemittere, quoniam ex eo nummorum genere componi follem idem ille affirmare videtur. Miliarensium argenteum fuisse nummum, non aureum, declarat Novella Iustiniani 105, in qua Magistratibus, praesertim Coss. profusionis modum praescribit, vetatque nummos aureos spargere, argenteos permittit. *ὄ μὴν χρυσίον ῥίπτειν ἐφίμεν, ὄ μικροτέρου τινός, ἢ μείζονος ὄλως, ἢ μέσου χαράγματος, ἢ σταθμοῦ, ἀλλ' ἀργυρον (καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν) μόνον. τὸ μὲν γὰρ χρυ-*

σίον διαρρίπτειν ἀνείσθω τῇ βασιλείᾳ, ἥπερ μόνη καὶ χρυσίου περιφρονεῖν ὃ τῆς τύχης δίδωσιν ὄγκος. ἄργυρος δὲ ὃ μετὰ χρυσὸν εὐθὺς τιμιώτατος γένοιτο ἂν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάτοις φιλοτιμία πρόπονσα. τοῦτον ἐφίεμεν αὐτοὺς ῥίπτειν ἐν τε τοῖς καλουμένοις μιλιαρησίοις καὶ μήλοις, καὶ κανκίοις, καὶ τετραγωνίοις, καὶ τοῖς τοιούτοις: Miliarensem duodecimam solidi partem fuisse, hoc est solidum aureum duodenis miliarensibus valuisse; viri docti pridem observarunt, proindeque duas siliquas auri unius miliarensis aestimatione taxatas. Quippe solidus 24 siliquis constabat. Atque ideo miliarensem *δικέρατον* Cedrenus nominat. Verum istud perpetuum esse minime potuit. Docent enim Glossae νομικαὶ novem circiter solidos miliarenses habuisse 125, quibus competunt *κεράτια* 218. Proinde singulis miliarensibus attribuenda sunt *κεράτια* singula cum dodrante, hoc est cum semisse et quadrante. Solidus vero miliarensi aestimatur $1\frac{8}{9}$, ut supra dictum est.

Scaliger libro de re Numaria Miliarensem ait esse *δωδέκατον τοῦ νομίσματος* et Suidam corrigit, qui *δέκατον* esse docuerat. Eundemque et duabus auri siliquis valuisse et fuisse didrachmum, ob eam, quam dixi, rationem, quod *δικέρατον* foret et duarum siliquarum aestimationem haberet, quarum singulae drachma argentea valerent. Quod si quis diligenter excutere velit, falsum et absurdum esse reperiet. Falsum est, inquam, et siliquas auri singulis valuisse drachmis argenteis et solidum 24 drachmis aestimatum fuisse. Quae ambo simul esse vera non possunt.

Etenim triplex, quod ad praesens institutum attinet, aurei Romani, qui postea solidus appellatus est, modus ab doctissimis Iurisconsultis ad Iustiniani saltem tempora definitur. Primus antiquior, in quo quaterni in unciam auri cudebantur, in libram 48. Alter circa Constantini aetatem, cum septeni in unciam solidi percussi sunt, in libram 84; ut ex lib. 1 Cod. Theod. de Ponderat. patet. Tertius a Valentiniano constitutus, in quo seni ex uncia cusi, e libra 72, qui et deinceps observatus videtur. Atqui in triplici illa solidi ratione duo illa Scaligeri firmamenta consistere nequeunt. Quod ut manifestum fiat, illud imprimis animo repetendum, drachmam sex obolos continere, obolum siliquas tres. Ita fiunt in drachmam siliquae 18, in unciam

144, quae drachmas octo complectitur. Libra siliquas continet 1728.

Iam quo tempore aurei in unciam quaterni percutiebantur, e libra 48, singuli quidem aurei 24 drachmis, sive denariis aestimati sunt, quanquam scio 25 et a Dione et ab aliis imputari. Sed ut *μικρολογία* circumscripta rotundum maxime numerum consecutemur, 24 denariorum aureus fuit, eratque tum duodecupla auri ad argentum proportio, cum duorum denariorum legitimum aurei pondus esset. Quamobrem auri libra drachmis valebat 1152, didrachmis, sive miliarensibus 576. Per quos si 1728 siliquas, quot in libra numerantur, divides, competent uni didrachmo siliquae tres, non duae. Postea, cum 84 in libram percussi sunt solidi, si singulos nihilominus, paris cum veteribus, longeque gravioribus, pretii fuisse quis dixerit, absurdum quiddam ex eo consequetur. Nam ut 84 per 24 multiplices, inuenies librae auri pretium drachmarum esse 2016, didrachmorum, seu miliarensium Scaligerianorum, 1008. Unde illud consequens est, quoniam drachmae in Romana libra sunt 96 (in unciam enim octonae conveniunt), librae autem 21 drachmas totidem, hoc est 2016, sibi vindicant, eandem Constantini saeculo proportionem auri fuisse quae est 21 ad 1. Quod immane et prodigii simile est. Nam ad summum quatuordecim duntaxat et eo amplius argenti selibra, auri libram taxatam esse, fidem facit Hotomanus, idque Arcadii et Honorii tempore. Tum ut illud concedamus, totidem didrachmis, hoc est 1008, auri libram aestimatam fuisse, falsum aliud erit, auri siliquas duas didrachmi pretio taxatas esse. Nam si siliquas 1728 per miliarenses 1008 distribuas, singuli siliquam $1\frac{5}{7}$ duntaxat auferent.

Superest tertium illud tempus, ad quod Scaliger potissimum respexisse videtur. Nam de solido loquitur, cuiusmodi seni in unciam quadrant, unde et sextula nominatur. Atque hac postrema ratione solidus sextulas aufert 24, siquidem in priori siliquis constabat 36, in secunda siliquis $20\frac{4}{7}$. Postrema igitur solido siliquas attribuit 24. Verum neque tum siliquae duae didrachmi pretio censi possunt, neque miliarensis, sive duodecima pars solidi didrachmo valet. Nam si 72 per 24 multiplicentur, drachmae conflent in auri libram 1728,

miliarenses 864, quot sunt *δικέραια*. Nam siliquas in libra esse scimus 1728. Drachmae vero totidem libras efficiunt 18. Ita auri libra octodecim argenteis valebit, quod est inauditum. Ob eas causas vana est illa Scaligeri definitio, miliarensis didrachmum fuisse et simul duabus auri siliquis valuisse. Accedit et Glossarum, quas supra commemoravimus, luculentissimum illud testimonium, quo miliarensibus siliqua duntaxat una cum dodrante, vel tribus quadrantibus imputatur, nummis vero solidis fere novem, miliarenses 125, quibus *κεράτια* congruunt 218, non 250, ut Scaligeriana coniectura postulabat.

Roget aliquis, ecquod demum miliarensis argentei pondus ac pretium, quaeve ad aureum solidum ac solidi partes proportio fuerit? Equidem nihil certo ea de re neque affirmare ipse possum, neque ab ullo affirmari posse iudico. Pendet enim ea res ex solidi primum aestimatione, tum ex auri ad argentum ratione, quod utrumque diversum ac pene arbitrarium fuit. Verumtamen ut in obscurissima re atque ambigua con-
 438 iecturae probabili locus esse potest. Quae cuiusmodi mihi in mentem venerit, paucis aperiam. Ego vero milliarenses arbitrari ab argenteis didrachmis paulatim ortum accepisse. Etenim initio cum aurei quaterni in unciam percuterentur ac singuli 24 drachmis, sive 12 didrachmis valerent, tres auri siliquae, quae sunt *κεράτια* ex Isidori autoritate duo, didrachmi pretio censebantur. Erant enim, uti superius ostendimus, siliquae in aureo 36, ceratia 24. Quare tum *δικέραιος* erat argenteus didrachmus. Postea de solidi, sive aurei pondere, ac proinde non nihil etiam de valore sive aestimatione detractum. Quamvis enim aureorum pondus in eum finem plerumque minuatur ac plures in libram cudantur, ut in fiscum ex ea re lucri aliquid redundet, non tamen eadem solidi levioris quae gravioris taxatio esse potest. Alioqui nimium iniqua lex esset, et immanis auri ad argentum proportio, ut paulo ante demonstravimus. Neque tamen pari decremento solidi pondus ac pretium est imminutum: ut cum exempli causa solidus duas argenteas drachmas penderet ac 24 drachmis valeret, postquam ad scrupulorum quatuor pondus est redactus ac tertia parte decurtatus, non eadem, ut opinor, proportionem solidi pretium a 24 ad 16 drachmas descendit. Alioqui nullum omnino compendium ex eo

Princeps faceret. Verum iusta aliqua et moderata aestimatione taxatus est aureus, ut esset nihilominus maior quam antea auri ad argentum proportio. Diximus Constantini fere saeculo aureorum numerum in libram vehementer auctum fuisse, ut ad 84 perveniret, atque ita quarta fere parte pondus aureorum imminueretur. Postea sub Valentiniano sex in unciam taxati sunt, in libram 72. Hoc igitur tempore, cum 24 siliquas solidus penderet, quot *κεράτια* ex Isidori definitione vetus auferbat, suspicor duabus auri siliquis argentei unius pretium indictum, qui quidem minime didrachmus esset, sed in didrachmi locum successisset ac proinde bisiliquus foret, uti apud veteres aureus didrachmus *διχέρατος* fuit, quatenus *κεράτιον* a siliqua discernitur. Cum autem subinde *κεράτια* pro siliquis promiscue usurpari coepta sunt, etiam argenteus ille *διχέρατος* est habitus, quod siliquas duas, sive *κεράτια*, valeret. Huiusmodi in libram erant 864. Sunt enim siliquae in libra 1728. Quodnam autem singuli pondus habuerint non aliunde quam ex auri ad argentum proportione definiri potest. Fingamus eodem illo tempore duodecuplam extitisse. Cum ergo auri libra 864 argenteis aestimetur, quae sunt argenti librae 12, si per 12 numerum illum divides, confient in singulas argenti libras argentei 72, quot aurei in libram incurrunt, ac tum 12 argentei, solidi pretium exaequant. Singulorum vero pondus ex librae argenteae comparatione colligitur. Habet enim libra ponderalis drachmas 96. Quare cum argentei 72 totidem drachmas exhauriant, habebunt singuli drachmam unam et unam fere tertiam, hoc est obolos propemodum octo, sive siliquas argenteas 24. Quod siliquarum auri duarum pretium esse debuit. Sed si auri ad argentum ratio ista fuisset, nihil ex solidorum aucto in libram numero fiscus lucraretur. Ob id maius argenteorum singulorum fuisse pondus arbitror.

Hotomannus lib. *de re Numaria* p. 347, Imp. Arcadii et 439 Honorii temporibus animadvertit libram auri quatuordecim argenti libris ac fere selibra aestimatam fuisse, ex l. 1 C. de arg. pret. Nam libra argenti quinque aureis solidis taxatur, libra autem auri duobus et septuaginta solidis aureis. Glossae vero supra citatae proportionem illam exactius retinere videntur, quae est unius ad quatuordecim. Nam auri solido milliarense per-

mutantur fere quatuordecim, cum 125 milliarense solidis novem valeant. Esto igitur auri ad argentum ratio, ut unius ad quatuordecim. Tum 864 siliquae, quot in libra auri sunt *δικέρατα*, per 14 dividantur, consurgent in unamquamque libram argentei $61\frac{5}{7}$. Fingamus esse 62. Si ad drachmarum legitimum in libra numerum exigantur, singuli pondus habebunt drachmae unius, obolorum trium et $\frac{9}{31}$ unius oboli, sive drachmae unius, siliquarum 10, quae sunt siliquae, 28. Hic modus, atque eiusmodi pondus esse potuit argenteorum circa Valentiniani et Arcadii tempora, quibus ad 72 solidorum numerum deductam auri libram antea diximus, tum scilicet, cum duabus auri siliquis argentei singuli valerent, ac solidus siliquas penderet quatuor et viginti. Neque tamen in eo pondus argenteorum constitit. Sed rursum sexta fere parte diminuti sunt, ut in auri libram non iam 864 argentei, sed mille deinceps imputarentur. Quod utrumque certa aliqua autoritate firmandum. Scribunt Glossae Basilicorum apud Meursium milliarense duodecim aureum solidum, hoc est ceratia 24 valere, Ecl. 23. *Χρή γινώσκειν ὅτι τὸ ἐν κεράτιον φύλλεις εἰσὶ δώδεκα, ἥτοι μιλιαρσίου τὸ ἥμισυ· τὰ οὖν ιβ' κεράτια εἰσὶ νομίσματος ἥμισυ· τὸ γὰρ ἀκέραιον νόμισμα ἔχει μιλιαρσία ιβ', ἥτοι κεράτια ιβ'.* Item κατὰ νόμισμα λαγχάνει μιλιαρσία ιβ'. Tum idem et Cedrenus confirmat, qui *δικέρατον* pro miliarense accipit. Quapropter cum siliquae sint in libra 1728, necesse est *δικέρατους* argenteos in auri libram incurrere 864, quorum singuli pondus habent argenteae drachmae unius et obolorum trium et unius siliquae, sive 28 siliquarum. Unde quoniam auri siliquae duae argenti siliquis valent 28, auri siliquae 24, argenti valebunt 336. Quae per 28 divisae dant 12. Duodecim igitur argentei eo, quo dixi, pondere cusi, 24 auri siliquas valebant, sive solidum aureum, et *δικέρατοι* proprie vocabantur, didrachmis minores octo siliquis. Iam vero ex Glossario R. P. Sirmondi, quod superius adduximus, patet 125 milliarense argenteos, novem propemodum solidis valere. Qua ratione 72 solidi millenos exigunt miliarense. Detractum est igitur de argenteorum pondere, indeque miliarense appellari coepta, posteaquam mille in auream libram imputati sunt. Horum vero ad argenti libram rationem, ac pondus eadem via, quam superius institimus, licet inquirere. Mil-

liarenses in argenti libras quatuordecim sive drachmas 1344, percutiuntur mille. Habent ergo singuli drachmam unam et praeterea obolos duos et $\frac{1}{3}$ siliquae, hoc est siliquas $24\frac{1}{3}$. Sed 24 siliquae sumantur. Idem argentei superioribus *δικεράτοις* minores sunt sexta fere sui parte, majorum vero septima. Proinde si 28 siliquae auri siliquis duabus aestimantur, in quattadecupla auri ad argentum proportione, 24 argenti siliquae auri siliqua valebunt $1\frac{5}{7}$. Atque eadem proportio in argenteis singulis inter sese comparatis cernitur, quae est summarum ipsarum, quae utrobique in argenti libras quatuordecim conveniunt. Ut enim millenarius numerus septima fere sui parte, 440 hoc est 136, maior est quam 864, cuius sexta fere pars sunt 136, ita 28 siliquae superant 24 septima sui parte, nempe 4, quae est sexta pars 24. Quamobrem cum duarum siliquarum auri pretium argentei singuli non exaequent, sed duabus septimis unius siliquae minus habeant, loci iam 12 argenteis solidus aestimabitur, sed quatuordecim fere. Verum Glossarii ille locus accuratius expendendus atque illustrandus videtur. Est enim scrupulosa et anxia minutiarum illic fractio. Follem igitur affirmant summam esse argenteorum miliarensium 125, quorum quilibet siliquam unam habet cum dodrante, hoc est unam dimidiam et unam praeterea quartam. *ὁ δὲ φόλλις ἀργύρια τοιαῦτα ρκέ· ἃ ποιοῦσι κεράτια σιή, καὶ νοῦμμοις θ' ἤτοι πρὸς τὸ πῶν κραιτοῦν μιλιαρίσια ρθ', καὶ νοῦμμοις θ', γινόμενα ἐν χάραγμασι νομίσματα θ' μιλιαρίσιον ἓν, νοῦμοι θ'.* Hic *νοῦμμοις* non usitata significatione ἀντὶ τοῦ νομίσματος, pro solido videlicet et aureo sumpsit, quemadmodum eadem Glossae *νοῦμμοις τὰ νομίσματα* interpretantur, sed pro minutis sive ponderum, sive nummularum, quae duodenae in siliquam incurrunt, uti statim planum efficiam, *νόμισμα* vero proprie solidum appellant, quae fuit usitata illius acceptio. Glossarium Henrici Stephani, *νόμισμα, Solidus, et Solidus, νόμισμα.* Idem et *χάραγμα* nominatur, quae est proprie forma et effigies, quam etiam *τοῦ νομίσματος* vox exprimit, auctore Suida. 125 argentei milliarense ceratia colligunt 218 et nummos 9, qui sunt secundum hodiernum, inquit, usum, miliarense 109 et nummi solidi 9, cum miliarensi uno et nummis tribus. Quod ego sic interpreto. Miliarense singuli pretium

habent aureae siliquae unius et quadrantium trium. Ideo 125 miliarenses siliquas aureas valent 218 cum tribus quadrantibus. Hos quadrantes nummis novem definit. Proinde siliqua duodecim nummos habet, quorum dodrans sive tres quadrantes sunt novem. Suntque nummi, vel ponderalés, uti dixi, minutiae, quomodo et denarius antea librae unius et unciarum trium pondus erat, vel tenuissimi nummi, cuiusmodi in siliquam 12, in *δικέρατον* argenteum, 24 taxati sunt. Cumque *χάραγμα*, sive *νόμισμα*, vel solidus, siliquis constet 24, novem vero solidi siliquis 216, miliarenses 125, paulo plus solidis novem aestimantur, nempe duabus amplius siliquis et dodrante. Ex quo sequitur milliarenses argenteos mille, siliquis auri valere 1750, qui sunt solidi 72 et siliquae 22, quo siliquarum numero libram auream excedunt. Nam si solidum 24 siliquis definias, 72 solidi, quot in libram cusi sunt, siliquas auferunt 1728, quibus accedunt duae et viginti superfluae, quae argenteorum millenarium perficiunt. Nam siliquae 1728 milliarenses duntaxat 987 et $\frac{3}{7}$ exigunt, siquidem siliquae 1750 milliarenses $12\frac{4}{7}$ requirunt, ut unusquisque siliquas duas uno quadrante minus habeat, seu siliquam unam et $\frac{3}{4}$. Atque hoc pacto, si constituta illis temporibus auri ad argentum proportio quartadecupla retineatur, divisi 987 milliarenses per 14 dabunt in libras singulas milliarenses fere $70\frac{1}{2}$. Qui ex drachmis 96 deducti pondus unicuique milliarensi relinquunt drachmae unius et siliquarum sex fere, hoc est siliquarum 24. Atqui tunc milliarenses mille paulo plus auri libra conficient. Quocirca videndum an per illud tempus solidus paulo plus 24 siliquis penderet, hoc est praeterea $\frac{22}{72}$ sive $\frac{11}{36}$ unius siliquae. Aut certe 441 ex auri libra praeter 72 solidos, septuagesimus tertius levior ac siliquarum tantummodo 22 percutiebatur, ut cum milliaren-sibus millenis auri libra penitus adaequaretur. Pergit Glossarium et milliarenses istos 125, si ad novorum canonem exigantur, esse dicit 109, ac nummos praeterea novem. Unde fiunt solidi, sive *νομίσματα* novem, cum uno milliarensi et nummis illis reliquis novem. Quae verba satis indicant reditum postea ad milliarenses illos *δικεράτους* fuisse. Nam ceratia 218 si in 109 partiare, dant unicuique milliarensi siliquas auri duas, cuiusmodi *μλιαρίσιον τὸ νῦν κρατοῦν*, inquit, hoc est eius,

quo scribebat, temporis proprium, maius erat priore, paulo plus septima parte. Quare si 109 eiusmodi novem solidos exhibent, 72 solidi, sive libra auri, 872 milliarense efficit.

Has nummorum tricas ac minutias non sine aliquo fortasse lectorum taedio scrupulosius excussimus. Verum tanti fuit, miliarense ac follis, de quibus agit hic Epiphanius, vim, originem, proprietatemque cognoscere, tum inveteratum illum et a Scaligero probatum errorem, de didrachmo miliarense ac tetradrachmo folle convincere. Quod de folle post paulo docebitur. Ad miliarensem vero quod attinet, eorum, quae hactenus sunt disputata, summa sit: miliarensem argenteum fuisse nummum, non didrachmum, sed aliquanto minorem, qui alias duabus auri siliquis, alias paulo minore pretio permutatus est, itidemque levior alias, alias gravior extitit. Ac tum cum levior fuit, millesima pars fuit aureae librae, unde et *μλιαρίσιον* a Graecis, a Latinis miliarense appellari coepit. Quam etiam ob causam *λεπτὸν ἀργύριον* vocatum est, ut a didrachmo, vel gravioris ponderis argenteo, discreparet. Caeterum eiusmodi miliarensium species militaris fuisse videtur, quod donativum ac stipendium in eo genere persolveretur, nec non sparsiones et erogationes in populum eodem illo fierent, ut ex Novella Iustiniani, quam supra produximus, apparet. Hinc *στρατιωτικὸν δόμα*, vel *δῶρον*, Epiphanius interpretatur et Glossae cum eo fere omnes. Glossarium P. Sirmondi *Στιπένδιον, ἢ τριβοῦτον, τὸ ἀπὸ λεπτῶν ἀργυρίων συναγόμενον*. Item: *Στιπένδια λέγεται τὰ δημόσια, διὰ τὸ ἀπὸ λεπτῶν συναγεσθαι ἀργυρίων. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τριβοῦτα λέγεται, ἀπὸ τοῦ ἐπικλᾶσθαι τοῖς καταβάλλουσιν, ἢ ἐπιμερίζεσθαι τοῖς στρατιώταις*. Ergo stipendium a stipe, hoc est minutulis nummis, quae *λεπτὰ ἀργύρια* vocantur. Tametsi miliarensium modus satis magnus videtur. Sed nihilominus et inter *λεπτὰ* numeratus est. De *λεπτοῖς* sequenti capite, ubi de folle disserimus, amplius agetur. Haec nos partim coniectura freti, partim certissima Glossarum veterum autoritate nixi, de miliarense protulimus. Erunt qui certiora fortasse conferent. Quibus non modo non invidemus, sed illud citra convicium et obtrectionem si fecerint, quod aegre a plerisque impetrare possis, libentissime id nos accepturos; sin utcumque meliora docuerint, assensuros esse pollicemur.

442 EPIPHANII DE FOLLE LOCUS EXPENDITUR AC
DECLARATUR.

Follis, inquit Epiphanius, *ταλάντιον καλεῖται*, estque duplex, nimirum duobus ex argenteis conflatus, qui sunt 208 denarii. Paulo ante dixerat τὸ ἄργυρον eum esse nummum, qui a Romanis, hoc est Constantinopolitanis, miliarensis appellatur. Nunc ex duobus argenteis istis constare follem asseverat. Hoc ipsum Epiphanii verba prae se ferunt, nisi aliter castiganda videantur. Quod varie a plerisque tentatum. Scaliger in postumo libello *de re Numaria* p. 56. Epiphanium sic emendat, ut pro *ταλάντιον*, *βαλάντιον* reponat, tum pro *ση' δηνάριον*, hoc est 208, *σπη'*, 288. Follem itaque duplum esse τοῦ *μλιαρησίου* ac tetradrachmum existimat, quoniam miliarenses, ut vidimus, didrachmos constituit, habere vero denarios, hoc est minutulos nummos 288. Sed in ea Scaligeri coniectura primum illud est a nobis superiori capite validissime refutatum, quod miliarenses didrachmos fuisse defendit. Alterum, quod pro *ταλάντιον*, *βαλάντιον* legit, vereor ut obtinere possit. Etenim quamvis follis idem sit quod Graece *βαλάντιον*, nihilominus a Graecis *βαλαντίου* vox non folli, ut singularis est nummus, imponitur, sed ut est pecuniae summa et nummorum ἄθροισμα, vel *σταθμὸς*, ut Glossae significant. De folle argenteo nummo neque mentionem illae faciunt, neque *βαλάντιον* appellatum esse puto, tametsi ut id analogia quadam usurpatum fuerit, non valde repugnem. Cum enim proprie follis certa illa nummorum ὀλκῆ ac summa diceretur, ex certo, ut apparet, nummorum genere collecta et in unum inclusa follem, usu postea factum est ut folles etiam singulae τοῦ ἄθροίσματος partes ac nummi ipsi vocarentur. Denique quod ad Epiphanii summam octoginta denarios addidit, causam nullam aut habuit, aut quam haberet, ostendit. Hotomanus lib. *de re Num.* hunc ipsum Epiphanii locum non capere sese sine ambage profitetur. Alii quid de illo sentiant dicturos se aliquando promittunt. Ego nihil in Epiphanii verbis animadverto, quod tam impeditum et inextricabile videri possit, ut vadimonium propterea deseratur. Hoc enim simpliciter ac citra ullam emendationem et interpolationem col-

ligi ex illis potest, follem argenteum esse nummum, quod *Talentum parvum* dictum fuerit, ex argenteis duobus conflatum, in quo denarii minutuli numerantur 208, hoc est in singulis argenteis 104. Cur *Talentum* eiusmodi nummus appellatus fuerit, vel nescire me dico, quando id Epiphanius tacuit, vel causam aliquam reperio, quam non probare magis quispiam possit quam ratione certa refellere. Idem et de denariis illis asseram, quorum varius apud diversas nationes usus aestimatioque fuit. Cum tam facile defungi loci illius interpretatione liceat, tamen ne frustra tot eruditi homines in eo laborasse atque haesitasse videantur, nos ipsi quoque simplici illa declaratione et obvia minime contenti, alias excogitavimus, quas singillatim percensere omnes atque exponere plus taedii quam 443 utilitatis lectoribus afferet. Unam igitur proponam aut alteram, si illud imprimis admonuero, in manuscripto cod. Biblioth. Regiae paulo aliter locum illum concipi. Ita enim scriptum reperi. *φύλλης ὅσα πάντιον καλεῖται. διπλοῦν δέ ἐστι, ὑπὸ δύο ἀργύρων συγκείμενον· οὐ γίνονται σοι ἄ δηνάρια.* Non *ση'*, hoc est 208, denarii, sed 20 folli huic arrogantur. Quae lectio mihi non contemnenda videtur. Quocirca follis apud Epiphanium nummus est ex duobus argenteis compositus, quos millienses intelligimus, quorum singuli denarios decem continent. Denarios vero non veteres illos et Romanos, sed minores aliquos nummos, qui et ideo *denarii* nuncupati videntur, quod totidem in argenteum nummum competerent. Cur autem talenti parvi nomen ei nummo sit impositum, causae complures divinari possunt. Veluti quod denarii isti in sex iterum chalcos divisi fuerint, ita ut in milliensem 120 convenirent, quot in Talentum Epiphanii, quod 125 librarum est, Atticae minae congruunt. Aut haec igitur, aut alia quaequam eiusmodi ratio fuerit, cur *talentum* nomen in argenteo folle resederit. Sane cum Epiphanius follem asserit duos argenteos complecti, licet argenteos non millienses intelligere, hoc est minores ac non legitimos illos, sed didrachmos, qui in usu nihilominus essent. Plura enim τῶν ἀργύρων genera fuerunt, quorum uni milliense vocabulum inditum, non tamen argentei omnes millienses appellati. Ideo follis tetradrachmus esse potuit, ex duobus didrachmis compositus, quod et Scaligero visum est: sed falsa ra-

tione, quoniam solidi pretium 24 drachmas esse credidit et duarum auri siliquarum drachmas duas, sive milliarensem unum. Atqui siliquae in solido erant 24, in didrachmo 36. Proinde auri proportio ad argenteum fuerit ut 18 ad 1, quod abunde in superiori capite refutatum est. Quod si ex duobus eiusmodi argenteis didrachmis constabat follis, obolos capiebat 24, quot scilicet in solido sunt siliquae. Quare cum solidus talenti nomine sit affectus, uti postea dicitur, potuit et idem folli nomen attribui, quoniam totidem in eo censerentur oboli, quot in solido siliquae. Atque haud scio an non idipsum vetera illa Matthaei Scholia, quae ex Budensi codice antea laudavimus, persuadere possint, quae staterem argenteum tetradrachmum *στατήρος* nomen ideo sortitum esse dicunt, quod bifariam divisa uncia et in duas lances imposita aequilibrium faciat: *ὅθεν τῆ ἰσορροπία τοῦ κανόνος, κατὰ τὴν τοῦ ζυγοῦ ἰσότητα, στατήρ ἐπεκλήθη*. Nam et ad *τάλαντον* vocem ac notionem istud alludit, et *τάλαντον*, perinde ac *στατήρα*, trutinam esse scimus. Ob id ergo *τάλαντιον* follis, si quidem tetradrachmus erat, appellari potuit. Suidas quoque, tametsi corrupta illius verba sunt, nonnulla eodem spectantia scribit in voce *ὀβολός*. *τὸ δὲ τάλαντον τοῦ ἀργυρίου τῶν νῦν, τέσσαρα καὶ νομισματος ἢ καὶ 5'*. Sed lubrica est plerumque Suidae fides, quod interdum tacito nomine authorum nuda verba describit. Sane idem ille Scholiastes, ut antea docuimus, staterem argenteum significat centum denarios colligere, quorum singuli 60 continent asses, prout altera lectio concipit. Hoc modo sex in statere sunt assium millia, quot in Talento drachmae. Scimus autem talenti nomen non solum exiguis summis, verum etiam minoribus nummis ex usu quorundam populorum inditum fuisse.

441 Festus Neapolitanum talentum sex denarium facit: Syracusanum trium denarium: Rheginum, Victoriati. Pollux lib. 9 cap. 6: *τὸ μέντοι Σικελικὸν τάλαντον ἐλάχιστον ἴσχυε· τὸ μὲν ἀρχαῖον, ὡς Ἀριστοτέλης λέγει, τέσσαρας καὶ εἴκοσι νούμμους· τὸ δὲ ὕστερον δυοκαίδεκα*. Talentum ecce 24 nummorum extitit, qui singuli velut minae talenti minoris essent. Scribit enim Suidas apud eosdem Siculos, *τὸ μὲν ἀρχαῖον fuisse μνῶν κδ', νῦν δὲ ιβ'*. Quanquam pro *μνῶν*, Scaliger *νούμμων* rescribit. At totidem oboli in tetradrachmo fuerunt. Pari ergo

iure *ταλάντιον*, alicuius populi ac fortasse Cypriorum consuetudine, follis tetradrachmus nuncupari potuit. Postremo quandoquidem ex Glossario Nomico illud habemus, Follem esse *ὀλκὴν ἀργυρίων* 125, quae *κεράτια*, sive siliquas auri valent 218, cogitandum ecquid Epiphanii verba ad eam Glossarum auctoritatem exigenda sint, ut primum pro *δύο ἀργυρίων* legamus *ρκε'*. Tum pro *ση' δηνάρια*, *ση' κεράτια*, nisi forte *κεράτια* etiam *δηνάρια* nominentur. Tum enim Follis Talentum parvum dicitur, quod 125 argenteos minutos continet, quot librae maiori ac ponderali talento tribuuntur. Sed in iis omnibus nihilo plus nobis quam meram coniecturam ac divinationem permittimus, ne quis haec a nobis bona fide ac serio pro veris et compertis allata suspicetur.

Ex iis vero maxime illud amplector, hic haereo: Follem Epiphanii argenteum esse nummum duorum argenteorum *λεπτῶν*, qui et milliarense esse possunt, aestimatione ac pondere, quorum singuli decem denarios habent, ita ut follis *κ' δηνάρια* colligat, quae est manuscripti codicis regii lectio. Aut si vulgatus numerus retinendus videatur, quilibet miliarensis 104 denarios colliget, follis 208. Sed regii codicis auctoritas praefenda. Ita sine ullo fuco et ambagibus, suus est obscurissimo, ut vulgo habetur, Epiphanii loco restitutus nitor. Hoc igitur contenti simus, dum aliud nos doceant, qui omnia se scire dicunt et mira pollicentur.

[Scripseram de miliarensi nummo et superiora iam illa commentatus eram ex veteribus P. Sirmondi Glossis, quas ille dimidiatas ac mutilas Romae descripserat, cum nec opinato mihi Glossae Basilicōn oblatae sunt, a Carolo Labaeo ante plures annos editae, quarum hactenus copiam non habueram. Has cum avide perlegissem et cum prioribus illis conferre coepissem, cum alia pleraque in istis offendi, quae in nostris extabant (quanquam in multis alterum altero Glossarium amplius erat) tum illum ipsum, quem integrum adscripsi, de folle locum, ac praeterea de miliarensi alterum sane luculentum, qui in Sirmondiano desideratur. De quo priusquam agere incipio, de follis Glossemate admonendus est lector, quaedam in Labaeanis Glossis mendose concipi, quae ex nostris emendanda sunt. Inter quae praecipuum est, quod perperam in illis scriptum est

ἦτοι πρὸς τὸ νῦν κρατοῦν μίλλια θ'. Legendum enim est *μυλιαρίσια ρθ'*, postulante sententia. Nam milliarense posterioris formae 109 *κεράτια* 218 continent. Item paulo ante male in iisdem legi, ubi de folle ponderali agitur, singulos eius denarios habere *λίτραν α' καὶ οὐγγίαν γ'*. Recte enim in Sirmondianis *οὐγγίαν γ'*.

Venio nunc ad miliarenses, de quo haec in Labaeanis reperi. *μυλιαρίσιον, τὸ χιλιοστὸν τῆς τοῦ χρόνου λίτρας, μίλε γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χίλια καλοῦσι, καὶ οὕτω κατεκερμάτωσε τὸ ποσὸν τῆς λίτρας. ἵνα δι' αὐτοῦ σώζηται τὰ χίλια μυλιαρήσια, ὥστε κατὰ νόμισμα λαγγάνειν μυλιαρήσια ιδ'*. Magnopere sane gavisus sum, quod sine ullo auctore, atque ex sola coniectura de origine vocabuli istius affirmaveram, id me postea in illis Glossis invenisse, nimirum ideo *milliarense*s appellatos esse, quod milleni in auream libram imputarentur. Corrigen- dum enim est et pro *χρόνου λίτρας α'* leg. *χρυσίου*. Addunt insuper, quatuordecim miliarensibus aureum solidum aestimari. Qua ratione, ut in libram auri solidi duo et septuaginta percussi sint, ac singuli quatuordecim plenos miliarense habuerint, paulo plus millenis in libram incurrent: erunt enim 1008. Nam 72 per quatuordecim multiplicata dant 1008. Sin millenos praecise solidis 72 imputes, divisus mille per 72, singuli miliarense obtinebunt $13\frac{8}{9}$, hoc est fere 14. Sed de miliarensium aestimatione ac pondere copiose in illo loco dis- scriuimus. *Ex Addendis.*]

DE FOLLE AEREO, MINUTIS, AC RELIQUIS NUMMULIS.

Duplex apud Epiphanium follis genus est, ut ex eius ver- bis apparet. Nam aut *κατὰ τὸν ἀργυρισμὸν* usurpatur, aut *κατὰ τὸν δηναρισμὸν*. Hoc est, ut ego interpretor, vel pro argenteo nummo sumitur, vel pro aereo. Est enim *δηνάριον* recentioribus Graecis levioris nummi species, de qua post paulo dicam. Ideo *δηναρισμὸς* sectio est nummi alicuius in aereas

species, ἀργυρισμός in argenteas. Sed δηναρισμός duplicem capit sensum. Nam aut aereus nummus in sui generis nummos, hoc est aereos, dividitur, aut argenteus atque aureus in aereos. Possunt enim bifariam illi distribui. Imo aureus trifariam, nimirum in aureas minores species, argenteas et aereas, ut si quis solidum in tremisses, vel denarios aureos, aut alios eiusmodi leviores partiri velit, tum in miliarenses aut drachmas argenteas, ac postremo in aera, vel chalcos. At hoc loco cum 445 ab Epiphanio follis κατὰ δηναρισμόν, vel ἀργυρισμόν tribuitur, non idem est follis genus, sed prior, qui κατ' ἀργυρισμόν secatur, argenteus est follis duos argenteos continens: posterior aereus est nummus, qui in duos λεπτοὺς dividitur. Nam si follis argenteus κατὰ δηναρισμόν divideretur, plures quam duos λεπτοὺς contineret. De hoc igitur posteriori folle, qui et aereus est, hoc in capite disputandum. Qui quidem varie ab authoribus circumscribi solet. Suidas et Moschopulus φόλλεις ὀβολοὺς interpretantur. Idem Suidas: ἀσσάρια ὀβολοί. Quod ex Plutarcho in *Publicola* sumptum videtur. Erunt ergo φόλλεις ἀσσάρια. Eustathius in lib. I *Iliad.* p. 136. cum obolos dixisset in drachmam imputari sex, subiicit: οἱ δὲ τοιοῦτοι, ὡς εἰκός, ὀβολοὶ χρόνῳ τοῦ ἔψους ὑποσπώμενοι, καὶ κατὰ μικρὸν ὑποκαταβαίνοντες, τοὺς ὑστερον ταπεινοὺς, καὶ πετηλώδεις, καὶ ὡς ἂν τις ἐρεῖ, ἐπιπέδους ἐποίησαν ὀβολοὺς τοὺς λεγομένους φόλλεις. Ita Glossae supra citatae milliarensem unum, qui κεράτια duo valet, follibus constare 24 docent, unum vero κεράτιον follibus valere 12. Sed non quilibet oboli folles habendi sunt, sed minutissimi. Nam obolus proprie si sumatur, drachmae pars est sexta, siliquas habens tres. Proinde cum aurea siliqua, secundum duodecuplam proportionem, duodecim siliquis argenteis valeat, continebit argenteos obolos quatuor. Valet autem, ut Glossae scribunt, folles 12. Ergo obolus argenteus tres folles continebit, adeoque follis argentea erit siliqua. Sed leviorum nummorum appellationes confundi invicem et usurpari promiscue solent: veluti denarii, oboli, chalcī, λεπτοί, sive λεπτά, minuti et minuta, quadrantes, aera, folles, aerei, follaerales et id genus alii, quibus non magno sane discrimine, neque certa ac constanti ratione, scriptores abutuntur. Quamobrem nihil absurdius, fallacius nihil est, quam ex vetere,

ac prioribus usitata saeculis nummularum ad drachmam, unciamve proportione, eorundem, cuiusmodi posteriorum usu scriptorum fuerit, pondus et aestimationem concipere. Ut si quis obolum, quia sexta pars drachmae fuit, eadem ad argenteam drachmam ratione perpetuo definiendum existimet, cum Plutarchus et Suidas asses obolum esse dicunt, assis porro decima quondam, postea decima sexta pars denarii, sive drachmae fuerit. Ita chalcis octo in obolo sunt, in chalcio λεπτά, sive minuta septem. Et tamen apud Isidorum ultra chalcos non proceditur. Quadrans denarii quarta pars, unciarum trium olim extitit. Hesychio quarta pars est follis, aut etiam λεπτόν. Epiphanius siculum quadrantem nominat: Isidorus unciae quartam partem appendere scribit, hoc est drachmas duas. Hesychius, et ex eo Suidas, κοδράντην ait esse τὸ πᾶν, ἢ λεπτὰ δύο. Idem Hesychius ἀσσαρίον et λεπτόν unum idemque esse docet et talenti sexmillesimam partem. Vides quam horum omnium nummularum ratio sit incerta, utque nihil ex iusticis ac minutiis, nisi temere pronuciari possit. Ut non interim illud omittam, quod ad rem magnopere facit, easdem div-
 446 versos apud populos nummorum, mensurarum ac ponderum appellationes non easdem notiones ac potestates habuisse, sed alibi maiori aestimatione, alibi minore fuisse praeditas. Cuius rei infinita sunt exempla, in quibus immorari otiosum est ac putidum. Nam quod ad λεπτοῦς, quorum hic mentio est, speciatim pertinet, quis de eo genere certi aliquid asseveret? Epiphanius folles κατὰ δηναρισμὸν duos esse λεπτοῦς ait. Si iidem λεπτοὶ sint ac λεπτά, septem erunt in chalcio, in obolo, qui chalcos habet octo, λεπτοὶ 56, in drachma 336. Fiunt in drachma folles Epiphanii 168, in obolo 28. Sed λεπτά apud eundem diversa sunt. Nam λεπτά ταλάντου supra memoravit, alia τῶν ἀσσαρίων. Scholia in Matth. ex Budensi codice λεπτοῦς in denario, quae est stateris tetradrachmi centesima pars, drachmae 25, ait esse decem. Ad haec Marci 12, 42 vidua illa πτωχὴ, id est mendica, in gazophylacium iniecit λεπτὰ δύο, ὃ ἐστὶ κοδράντης. Ergo follis idem erit cum quadrante. Hilarius in Psalm. 128 minuta ista viduae denarios duos interpretatur, eadem voce, qua et nummi illi censentur, quos Samaritanus apud Lucam cap. 10 stabulario in aegroti ac saucii sum-

ptus erogavit, quae *δηράρια δύο* Lucas appellat. Sed non idem nummi genus utrobique denarii voce significatur. Multo enim minus est, quod mendica foemina de sua paupertate in arcam immisit, quam quod pius ille Samaritanus in aegroti alimoniam ac curationem contulit. Sed neque Bedae possum assentiri, qui ad illum Marci locum viduae minuta duo quadrantem esse sicuti putat, hoc est obolos quinque. Imo vero obolos sex. Nam sicuti obolos colligit 24, sive drachmas 4, quarum singulae sunt *ἑξώβολοι*.

Sed est absurdus multo, quod non nemini placuisse nuper didici, *λεπτὰ* illa duo viduae, quos Hilarius denarios vocat, esse denarios illos veteres, unciae partem octavam, quorum duo quadrantem semunciae reddunt. Sic enim ratiocinatur: quadrans, qui duos minutos habere dicitur in Evangelio, definitur unciae pars quarta, duo minuti sunt in quadrante, sic minutus octava pars unciae, ut duo minuti, quarta. Octo igitur minuti in unciam incurrunt, ut octo drachmae, et sic minutus et drachma, vel denarius sunt *ισοδύναμα*. Haec si vera essent, si *λεπτὸν*, cuiusmodi duo vidua proiecit, idem esset cum argenteo denario, vel drachma, non poenitenda sane largitio illa foret, nec eam mulierculae solum mendicitas, sed et suum quoque pretium commendaret: nimirum si, quod proxime ante dictum est, tantum mendica mulier erogasset, quantum in aegroti alimoniam ac curationem a benigno illo Samaritano est impensum. Quocirca non dubia est *ἀλογιστία*, quae ex eo nata, quod *λεπτοὺς*, vel *λεπτὰ* ubique pro *denariis* sive *drachmis* usurpari falso credit, eiusque sibi commenti, quod doctissimos etiam ignorasse dicit, auctoritatem vendicat. Hoc vero et ignoratum esse hactenus fateor et ignorari multo magis communium literarum interest, quam in lucem efferri. Est enim falsissimum. Quis duo illa viduae minuta aliter accipiat, quam pro duobus aereolis, minimique pretii nummulis, hoc est chalcis, quales octo in obolo 447 numerantur? Certe tenuissimum nummi genus fuisse ratio ipsa persuadet. Cyrillus minuta illa obolos appellat. Ergone denarii argentei sunt oboli, quod eandem *τῶν λεπτῶν* vocem Hilarius denarios interpretatur? Nugae merae sunt. Denarios enim Hilarius pro aereolis usurpavit, ut et Epiphanius, dum *κατὰ δηναρισμὸν* opponit ei, quod est *κατὰ τὸν ἀργυρισμὸν*, idque

etiam sibi idiotismus noster ascivit. Quod vero quadrantem duo illa *λεπτά* Marcus nominat, cur unciae potius quam oboli, imo etiam chalci quadrantem arbitremur? Octo in drachma chalci sunt, totidem a nonnullis in chalco minuta statuuntur. Tam igitur chalci duo, oboli et *λεπτά* duo, chalci quadrantem faciunt, quam unciae, quadrantem denarii duo, vel drachmae. Itaque chalcos aio duos esse, hoc est oboli quadrantem, *λεπτιούς* illos viduae. Quod et Latinus interpret agnovit, qui Lucae 21, ubi eadem historia narratur, *λεπτά* vertit, *aera minuta duo*, nempe *χαλκία*. Unde et *χαλκολόγοι*, *aeruscatores*. Nam *χαλκός* pro omni nummolorum genere passim accipitur.

Sed clare, inquit, hoc Epiphanius, dum ita scribit: Siclum, qui et quadrans vocatur, unciae quartam esse partem, stateris semissem ac drachmas continere duas. Duas, inquit, drachmas dixit author ille, quae alii minuta. Hoc vero nunquam Epiphanius dixit, drachmas duas eiusdem esse generis cum *λεπτοῖς* illis mendicae muliereculae, quod est *ἄτοπον* et inauditum. Scimus quartam unciae partem drachmas esse duas, quas cur Epiphanius cum Siclo confundat, caussam suo loco reddidimus. Sed has duas drachmas minuta esse duo, cuiusmodi vidua in gazophylacium intulit, neque probatum illic est, neque argumentatione ulla potest effici.

At ecce author est Hesychius, *λεπτόν* esse *ἑξακισχιλιοστόν ταλάντου*. Ergo sex millia *τῶν λεπτῶν* in Talento continentur. Sunt autem in talento totidem denariorum ac drachmarum millia. Quare idem est minutum cum drachma. Hoc est probationis caput, atque ipsum tamen levissimum. Nam Talentum apud Hesychium non ingentem illam pecuniae summam, quae sex denariorum millia complectitur, sed solidum aureum significat, ut in libro de re Numaria Scaliger animadvertit. Sed Hesychii verba necessario huc adscribenda sunt. *Κοδράντης*, inquit, *τὸ πᾶν, ἢ τὸ τέταρτον τῆς φόλεως. ἢ λεπτόν. τὸ δὲ λεπτόν ἑξακισχιλιοστόν ταλάντου· ὃ ἐστὶ νόμισμα ἓν, ἢ κόκκοι τρεῖς. τὸ δὲ τάλαντον λίτροι ἑκατὸν εἴκοσι πέντε. ὃ δὲ κοδράντας νομίσματα τρία. ὃ δὲ ἔσχατος κοδράντης τὸ τέταρτον τῆς φόλεως. Μοχ Κοδράντης, τὸ πᾶν, ἢ λεπτά δύο. τὸ δὲ λεπτόν ἑξακισχιλιοστίων ταλάντων.* Quam haec

perplexa, quamque ad auctoritatem novi commenti sint inania, nemo non videt. Quadrantem follis esse quartam partem asserit, aut minutum. Postea quadrantem duo λεπτά continere. Secundum priorem rationem quadrans sexies millesima pars erit talenti, posteriori, ter millesima, quia λεπτόν ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου dicitur. Deinde quod erit νόμισμα illud ἓν? Idemne cum quadrante? An potius cum λεπτῶ? At subinde νομίσματα tria quadrantem esse definit. Ergo quadrans sunt νομίσματα⁴⁴⁸ tria et nomisma unum. Idem quadrans, unum erit minutum, et duo minuta. Quae omnia mendosa, inextricabilia ac tumultuarie congesta sunt, neque ad novi figmenti testimonium valere possunt. Etenim si pro eo, quod Hesychius docet, λεπτόν esse partem talenti sexies millesimam, ideo verum est, λεπτόν idem esse cum drachma, quia talentum Atticum sex drachmarum millia continet, cum idem Hesychius talentum definiat libris 125, hoc est minis Atticis 120, sitque duplum ad Atticum, ideoque duodecim millia drachmarum Atticarum colligat, quale fuisse supra diximus Alexandrinum talentum, cur non eodem iure concludimus λεπτόν esse didrachmum, quoniam sex didrachmorum millia talentum illud continet, de quo Hesychius loquitur? Quanam vero fiducia id ex illa auctoritate seligit, quod in rem suam facere putat, id respuit, quod ei potissimum adversetur? Cur enim de talento Attico Hesychium loqui potius affirmet, cum λεπτόν ait ἑξακισχιλιοστὸν esse ταλάντου, quam eidem diserte loquenti testantique fidem habeat, se talentum illud intelligere, quod duplum sit Attici et duodecim drachmarum millibus constet? Redeo igitur ad id, quod paulo ante proposueram et talentum istuc esse dico solidum aureum, sive νόμισμα. Quippe nomismatis vox recentiore saeculo ad aureum solidum plerumque restringitur. Huius, si κατὰ δηναρισμόν secetur, sexies millesima pars est quadrans, qui et denarius et minutum et aliis promiscue vocibus exprimitur. Solent enim, ut antea significavimus, permisceri invicem et confundi appellationes illae nummorum vilium, neque singularum proprietates ubique retinetur. Itaque quadrans alias λεπτά δύο complectitur, alias pro λεπτῶ sumitur. Quanquam verisimilius est in priore loco scribendum esse, ut in posteriore, ἢ δύο λεπτά, pro ἢ λεπτόν. Nam ad Marci verba respexisse videtur.

Ac tum follis Epiphanii quadrans erit Hesychii, licet huius follis quam illius sit maior, quia follis apud Hesychium λεπτά continebit octo et idem erit fortasse cum obolo. Verum cuiusmodi sint utrobique folles, aut λεπτά, tam difficile est assequi quam inutile scire, pronunciare vero temerarium ac ridiculum. Sed talentum apud Hesychium esse solidum non solum ideo probabile est, quia idipsum ait esse νόμισμα ἕν, verum etiam, quod ex Cassiodoro idem potest colligi. Cuius in Epist. 1, 10 haec verba sunt: *Sex millia denariorum solidum esse voluerunt.* Ubi Hotomanus frustra, *sex milliarisiorum,* pro *millia denariorum,* legendum coniicit. Nam duodenis miliarisiis, non sex, vulgo solidus aestimatur. Retinenda proinde vulgata lectio. Ex qua sex millia denariolorum in solidum imputata discimus, quae ab Hesychio λεπτά vocantur. Hoc modo si duodecim solido milliarienses attribuantur, singuli quingenta minuta, vel δηνάρια colligent. Quod cur mirum Hotomano videretur, causae nihil erat, cum in nostratem aureum, qui Romano duplo fere minor fuit, plures etiam minutiae possint incurrere, si ad infimas nummorum sordes κατά δηναρισμὸν redigantur, quas 449 vulgo maculas, obolos, pitas, aut aliis id genus vocabulis, appellant. Ex eo vero ratio insuper evidens est, ob quam talenti nomen solido sit impositum. Nempe, quod totidem minutiarum ac denariolorum millia comprehenderet, quot drachmarum Atticum ac vulgare talentum. Reliqua, quae apud Hesychium sequuntur, peregrina sunt et accumulata temere, ut in Glossariis assolet, in quae variae ac contrariae plerumque vocum earumdem notiones ex diversis Authoribus collectae sub uno lemmate passim inculcantur.

Nihilo itaque ratiocinatio ista doctiores viros doctissimos efficit, ut λεπτά argenteos denarios esse, sive drachmas, quod hactenus ignorabant, deinceps intelligant. Non illud quidem inficiamur; ἀργύρια λεπτά pro argenteis nummis accipi: ut in Glossis illis Basilicorum, quae solidis novem ἀργύρια λεπτά tribuunt 125. Sed eodem modo λεπτά dicuntur, quo drachmas alias esse λεπτάς, alias παχείας author est Hesychius, in voce Λεπταλέον. τὰς δραχμὰς, λεπτάς μὲν τὰς ἔξωβόλους, παχείας δὲ τὰς πλέον ἔχούσας. Sed non statim consequens est, λεπτά pro drachmis simpliciter ac sine adiectione sumi. Quemad-

modum propterea quod Talentum aliud erat commodum, cui nihil deerat, aliud magnum, cui supererat, non ideo voces illae *magnum*, vel *commodum*, simpliciter usurpatae talentum significant. Ad eundem modum ἀργύρια λεπτά Glossae nominant minores argenteos, ut a maioribus discernantur, quales erant didrachmi, vel argentei maiores, a quibus millenarii nummi, sive miliarisii ὑποσπώμενοι et ὑποκαταβαίνοντες, ut cum Eustathio loquar, propagati fuerunt. δικάρατοι nummi argentei priores duodecim solidum faciebant. Igitur novem solidis respondebant argentei 108. Totidem solidi ἀργύρια λεπτά, sive miliarisenses continent 125. Quare argenteus prior ille, qui φερωνύμως est appellatus δικάρατος, miliarisensem, sive ἀργύριον λεπτόν continet unum et insuper eiusdem $\frac{17}{108}$. Ideo λεπτόν hoc posterius vocatur. Sic argentei Philippei minutuli apud Vopiscum. Quod autem τὸ λεπτόν, vel ὁ λεπτός solitarie sumpta argenteum nummum apud authorem illum significant ac citra substantivi nominis adiectionem, non temere inficiari audeam. Illud scio, ex iis omnibus quae ad id ostendendum allata sunt, nihil eiusmodi persuaderi posse, imo vero contraria omnia colligi. Nisi forte in illo ipso, quo de agitur, Epiphanii loco λεπτούς argenteos esse denarios somniare licet. Quod ex nova illa doctrina, iisdemque principiis affirmare necesse est. Non enim τὰ λεπτά, vel τοὺς λεπτούς aliquando pro argenteis usurpari tantummodo suadet, quod ipsum tamen autoritate aliqua fulciendum erat, sed aereos fuisse nummos omnino negat, quod est falsissimum. Nam vel hic ipse locus Epiphanii τοὺς λεπτούς aereos esse nummos evidenter arguit. Siquidem aliud est κατὰ ἀργυρισμὸν dividi, aliud κατὰ δηναρισμὸν, et hoc posterius idem est atque adaerari, sive in aereas species distribui. Cum igitur follem dicit κατὰ ἀργυρισμὸν in argenteos, κατὰ δηναρισμὸν in λεπτούς dividi, profecto, si quid sapimus, λεπτούς negat argenteos esse nummos, aereos fatetur.

Sed ut ad follem revertar, cuius partes sunt οἱ λεπτοί, ne illud quidem superior illa doctrina probat, quod magnopere 450 videri cupit, idem esse follem ac sestertium aereum, quatenus sestertius uncialis fuit, idque Constantini et Epiphanii saeculo. Nam ratio, qua istud evinci putat, inanis est ac frivola. Hesy-chius, ait, quadrantem esse scribit τὸ τέταρτον τοῦ φύλλεως;

quadrans illi dicitur de duabus drachmis, octo drachmae in uncia. Sic duae drachmae quarta pars unciae, vel follis, vel sestertii. Verum quis hoc illi concedit, Hesychium de quadrante unciae loqui potius quam oboli, vel alterius? Quinetiam cum λεπτόν esse dicatur idem atque drachma, quadrans vero λεπτό duo contineat, follis quadrantes duos, nonne iisdem ex principiis, atque ex eadem Hesychii autoritate, convincitur, follem octo drachmis constare, sive denariis? Non igitur iam aereus nummus erit, sed argenteus, sane vegrandis, in quo sestertii erunt 32, nedum follis idem erit ac sestertius aereus. Quod utrum per sese verum necne sit, nihil hic affirmo. Hoc pugno, quae ad id ostendendum allata sunt, ea cassa et inania esse maxime et alia omnia, quam quorum causa producta sunt, efficere.

Concludamus igitur, follem aereum ex Epiphanii mente tenuissimum extitisse nummum, qui duos λεπτοὺς, sive minuta duo contineret, ut idem et quadrans Marci Evangelistae possit videri. λεπτοὺς porro aereolos esse, sive chalcos, cuiusmodi in obolum octo numerantur, ut propterea duo λεπτοὶ, κοδράντης et a Marco et ab Hesychio nuncupentur.

DE FOLLIS ΟΜΩΝΥΜΙΑ ET AMBIGUITATE.

Cum tam diversa sit follis significatio, ut et ἄθροισμα nummorum et argenteos et aereos nummos exprimat, fit nonnunquam, ut ea voce sic authores abutantur, ut quo de genere potissimum intelligendi sint, coniectura assequi difficile sit. Interdum vero ex rei ipsius, de qua agitur, natura, si quis paululum adhibeat iudicii, nullo negotio discernitur. Huius rei exempla non pauca suppetunt. Sed insignia maxime sunt, quae ex Theodosiano Codice adversus Iurisconsultorum principem in superioribus adduximus. In quibus cum caetera satis explicatam rationem habeant, primus ille locus de appellationibus temerariis, quibus 30 *follium multa* dicitur, ambiguus esse pot-

est. Qui tamen ex Iurisperitorum usu et causae ipsius merito diiudicandus est. Ut vel 30 sint argentei nummi, vel totidem, uti diximus, nummorum ἀθροίσματα. Apud Alexandrinum vero Chronicon, ubi in summa annonae charitate, panis follibus vaenisse tribus dicitur, folles non aureos, qui nulli in rerum natura fuerunt, sed argenteos interpretor, hoc est senos milliarense.

Eusebius Hist. 10, 6 Constantinum refert Caeciliano Carthaginensi Episcopo tria follium millia in Africanarum provin- 451
ciarum Ecclesias eroganda misisse. Ibi τρισχίλιοι φύλλεις totidem sacculi sunt, nummorumque. Neque enim eruditissimo viro ad stipulator accedam, qui de folle agens, exemplum illud inter ea promiscue collocat, in quibus follis obolus, vel aereus esse dicitur, ut est apud Moschopulum ac Suidam. Tales, hoc est aerei, fuerunt illi, quorum meminit Augustinus lib. 22 de Civit. cap. 8. Quo in loco miraculum quoddam recenset, atque historiam Florentii sartoris, hominis egentissimi, qui ad 20 Martyrum memoriam orans, pecuniam ad vestes emendas ab illis postulavit: *eumque discedentem, inquit, adolescentes, qui aderant, exagitantem prosequerentur, quasi a Martyribus quinquagenos folles, unde vestimentum emeret, petivisset.* Mox ille discedens eiectum in litore piscem ingentem reperit, quem cuidam coquo trecentis follibus vendidit. Haec Augustinus. Sane folles isti non argentei sunt, ut opinor (neque enim tanti piscis unus a coquo redimeretur, nempe sexcentis milliarensebus, aut maioribus etiam argenteis, qui si didrachmi fuerint, mille ac ducentos denarios argenteos reddunt), verum aerei nummi fuisse videntur, alterius planè speciei quam Constantiniani illi, quorum tria millia per universas Africae, Numidiae ac Mauritaniae Ecclesias imperator ille distribuit. Quare ambo illa exempla minime confundenda fuerunt. Quod idem et de follibus illis quadringentis aestimare licet, quos Lucilla clarissima foemina pro Maiorini ordinatione dedit, quorum in causa Donatistarum frequens occurrit mentio, ut apud Aug. lib. 3 contra Crescent. Ridicule enim folles istos eiusdem generis cum trecentis illis esse dixeris, quibus piscem sartor ille permutavit. Quare ad argenteos folles pertinere puto. Eadem in caeteris exemplis, quae passim occurrunt, adhibenda cautio est, ut pro

argumenti ratione et ex orationis ἀκολουθία divinandum sit, de quo follis genere sermo ab authoribus instituatur.

κατὰ δηναρισμὸν καὶ οὐ κατ' ἀργυρισμὸν] Iam haec a nobis explicata sunt. Ostendimus δηνάριον aereolum nummum posterioribus temporibus appellatum fuisse. Unde δηναρισμὸς ἀργυρισμῶ coeptus est opponi. Sic accipiendus est haud dubie denarius apud Macrobiū 1, 7, cum de vetere figurā nummis impressa ita loquitur: *Aes ita fuisse signatum hodieque intelligitur in aleae lusu, cum pueri denarios in sublime iactantes, capita aut navim, lusu teste vetustatis, exclamant.* Sic et apud Vopiscum in Aureliano *aeris denarii centum*, minuti nummi sunt, non decusses aerei. Frustrā igitur Hotomanus ex iis locis concludit Denarium aereum fuisse nummum pretii ac ponderis decem assium. Nam denarii sunt illic minutissimi nummi, hoc est chalcī et aereoli, vel alii paulo maiores, minoresve. Imo et pro assibus veteribus accipi videntur. Ut cum Scholia Budensis Cod. denarios drachmae tribuunt decem. Sed et alia veterum testimonia, quibus fretus Hotomanus contra Budaeum contendit, denarium nummum fuisse non argenteum solum, sed etiam aereum denis assibus aestimatum, nihil prorsus efficiunt. Hoc enim persuadent, unum denarium, qui argenteus nummus esset, denis assibus valuisse. Ita Varro l. 4 de L. L. *Quod primum est, inquit, ab decem assibus, decussis; secundum ab duobus, decussis.* Tum Festus his verbis, *Grave aes dictum a pondere, quia deni asses singuli pondo librae efficiebant denarium; ab hoc ipso dictum denarium.* Quis ex hoc loco merito colligat, denarium, sive decusseta aereum fuisse? Non magis opinor quam ex altero Plutarchi, quem ex Camillo citat: *Ἀσάριον γὰρ ἦν τὸ ἀργύριον καὶ τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο δηνάριον.* Aut ille Vitruvii 3, 1: *Nostri primo decem fecerunt antiquum numerum et in denario denos aereos asses constituerunt et ea re compositio numeri hodiernum diem Denarii nomen retinet.* Cum, primo, dixit Vitruvius, Hotomanus ostendi putat, ante argenteum signatum, aereum fuisse denarium. Verum illud solum Vitruvius indicat, denarium argenteum principio denis assibus aestimatum, postea vero sedecim, ut ex Plinio, Tacito, aliisque notissimum est. Nullus igitur, quod quidem ex allatis

ab Hotomano testimoniis constet, denarius, sive decussis aereus fuit, uti nec centussis, quandiu quidem librales asses extiterunt. Neque enim tam graves nummi aerei cusi videntur. Sed decussis aereus ἄθροισμα fuit assium aereorum decem, centussis, centum. Denarius vero, argenteus nummus decem assium aereorum olim pretio, non pondere, taxatus.

μάρης μέτρον ἐστὶ] Meminit huius mensurae Aristoteles lib. 8 de Hist. Anim. c. 9 ἐστὶ δὲ ὁ μᾶρις ἕξ κοτύλαι. Cotyloae sive heminae in sextario duae sunt. Igitur Maris, vel Mares sextarios duos capit. Porro hydria idem atque urna videtur. Quae congios quatuor continet. Congius sextarios sex. Mares ergo Ponticus Macedonico et Aristoteleo multo maior est. Nam hydrias Ponticus duas complectitur, hydria decem sextarios. At Polyaeus l. 4. Marin habere scribit congios decem Atticos, adeoque sextarios sexaginta. Vides quam varium et incertum sit mensurarum istiusmodi negotium.

ὥστε εἶναι τὸν κύπρον] Imo ὥστε εἶναι τὸν μᾶρην. Nam id ratiocinatio postulat. Si Mares hydrias capit duas, hydria sextarios decem, necessario Mares sextarios decem continet.

Κύπρος παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ποντικοῖς] Κύπρον et ἡμικύπρον mentio est apud Pollucem 4, 24. Hesychius Κύπρος μέτρον σιτήριον, ἢ κεφάλαιον ἀριθμοῦ. Aeram ergo significat praeterea. Sed Epiphaniani calculi perversa subductio est. Scribit enim Cyprum Ponticum ex modis duobus confici, quod ipsum choenicibus quinque circumscribitur. Ambosne modios, an singulos Ponticos totidem constare choenicibus statuat, non satis declarat. Sed utcumque censeat, ratio minime cohaeret. Sunt modii duo quinquorum choenicum. Cum igitur choenix apud Ponticos sextarios capiat quinque, erunt in Cypro sextarii quinque et viginti, non viginti. Quare, uti numerus constet, choenix sextariorum quatuor constituendus erat, quot etiam Fannius assignat. Etsi diversa de choenicis modo scriptores alii sentiant. Lego itaque χοῖνιξ παρ' αὐτοῖς ξεστῶν ἐστὶ τεσσάρων.

Κόλλαθόν ἐστὶ παρὰ τοῖς Σύροις] Satum aridorum mensuram esse consentiunt omnes. Quare notandus hic locus, qui ὑγρόν etiam satum commemorat.

Κογγιάριον δὲ μέτρον] Hebraeos intelligit recentiores. Nam in puro Hebraismo vox est inaudita. Cuius origo Grammaticis haud ignota. Hanc a *congerendo*, nisi fallor, Epiphanius deducit. Quod aliud agenti, uti fit, excidit.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

**ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΒ ΛΙΘΩΝ ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ
ΕΝ ΤΟΙΣ ΣΤΟΛΙΣΜΟΙΣ ΤΟΥ
ΑΑΡΩΝ.**

1911

1. The first part of the report
was published in 1911
and the second part in 1912
The first part of the report
was published in 1911
and the second part in 1912

LIBRI DE XII GEMMIS

VERSIO ANTIQUA.

BENEDICTO XIV PONTIFICI MAXIMO
PRINCIPI AUGUSTO
PETRUS FRANCISCUS FOGGINIUS D. D. D.

Quod felix, faustum fortunatumque sit, en iterum ad tuos pedes provolvor, beatissime Pater, libellum meum numini maiestatique tuae dedicaturus. Continet hic haud inelegans S. Epiphani, Salaminis in Cypro episcopi, *De Gemmis duodecim Rationalis Aaronici* opusculum, quod non solum mea opera nunc primum editur, sed etiam meis animadversionibus varioque commentario illustratur. Porro etsi verebar ne temere fieri videretur ad te cum hoc munusculo accedere, tamen clementia illa tua, qua *Exercitationes de Romano D. Petri itinere et episcopatu* excepisti, tuaque illa plane singularis humanitas, qua

Meas esse aliquid putare nugas

minime es dedignatus, timentem me erexit, nec passa est ut hanc venerationis et observantiae meae significationem tibi dare praetermitterem. Praeterea ex eo etiam animosior ad te venio, quod existimem, libellum tibi me sistere, licet ex iis quae a me scripta habet, fortassis nulla ratione commendandum, haud certe indignum te, quod sanctissimi aequae ac doctissimi Ecclesiae Patris opus exhibeat, et illud a veteribus scriptoribus, praecipue vero Hieronymo non vulgari commendatione celebratum. Quid autem quod ex Vaticana bibliotheca erutum est? Demum

cum anecdotorum syllogen in lucem emittere constituerim, variosque in libros variis principibus viris dedicandos distribuere, illud, quod primum tenere locum volui, cuinam potius consecrarem, quam tibi mortalium omnium dignitate maximo et auctoritate? Itaque, cum haec ita sint, tali dedicatione, satis probato officio me fungi arbitror, et illud te in bonam partem accepturum fore, et aequis oculis visurum non diffido. Sic sospitator Deus plus plusque te sospitet: sic difficillimis hisce temporibus augustior semper videare: sic

Serus in coelum redeas, diuque
Laetus intersis populo Quirini,

ut hic et tota Christiana respublica, te, cui in doctrina, cui in virtute atque humanitate percipienda plurimum semper studii fuit et temporis, auspice, duce et principe, experiatur et sentiat diu, iure et vere summum illum philosophum Platonem pronuntiasset, tum denique fore beatas respublicas, si aut docti ac sapientes homines eas regere coepissent, aut ii qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocassent. Haec ego, ut tibi benemerenti accidant, rite adprecor et libens.

P R A E F A T I O.

§. I.

S. Hieronymum testem nobis esse, quod S. Epiphanius librum scripsit De gemmis XII Rationalis summi sacerdotis Hebraeorum.

Fogg.

IX . . . Sanctum Epiphanium, Constantiae, seu Salaminis in Cypro episcopum, virum omnium virtutum genere, et multiplici doctrina clarissimum, aerae Christianae saeculo quarto magnum Ecclesiae Graecae praesidium et decus, librum quemdam scripsisse *De gemmis XII Rationalis summi sacerdotis Hebraeorum*. testis est nobis vir summa auctoritate, et religione, et fide, S. Hieronymus, qui in *Epistola ad Fabiolam*, a qua, ut *de Aaron sacerdotio et vestimentis scriberet*, rogabatur, postquam non-

nulla de Rationali commentatus fuerat, subdit: *Sufficiat quod et sanctus papa Epiphanius egregium super hoc volumen edidit, quod si legere volueris, plenissimam scientiam consequere.*

Neque vero solum in hoc loco, sed alibi quoque huiusce libri ab Epiphanio scripti testimonium dat S. Hieronymus. Libro XV *Comment. in cap. LIV Isaiae* ait: *De natura autem duodecim lapidum atque gemmarum non est huius temporis dicere, cum et Graecorum plurimi scripserint et Latinorum, e quibus duos tantummodo nominabo, virum sanctae et venerabilis memoriae episcopum Epiphanium, qui insigne nobis ingenii et eruditionis suae reliquit volumen, quod inscripsit Περὶ λίθων, et Plinium etc.* Demum lib. IX *Commentariorum in cap. XXVIII Ezechielis* illud etiam memorat, nempe librum ab ipso Epiphanio se accepisse dono: *Super quibus (de gemmis Rationalis loquitur) et vir sanctus, Epiphanius episcopus, proprium volumen mihi praesens tradidit.*

§. II.

Libri De XII gemmis ab Epiphanio scripti exstare fragmenta apud Facundum Hermianensem et Anastasium Sinaitam.

Porro nec desunt alii scriptores antiqui, qui libro Epiphanii *Περὶ λίθων* usi fuerint, et eos recensere aequum bonumque esse nullus dubito, non tantum, ut libri illius pretium magis magisque appareat, sed etiam ut tempora, quibus ille prae litteratorum hominum manibus fuit, innotescant.

Itaque Facundus Hermianensis in Africa episcopus capite 2 libri IV, ex duodecim illis, quos medio circiter sexto Ecclesiae saeculo *Pro defensione trium capitulorum concilii Calchedonensis ad Iustinianum imperatorem* obtulit, et nos typis editos habemus cura et studio Sirmondi, epistolam Latine vertit, ac refert, qua liber hic Diodoro episcopo ab Epiphanio dedicatur, utpote qui eodem Diodoro volente conceptus et exaratus.

Facundo ferme aequalis fuit Anastasius ille Sinaita, qui Antiochenam cathedram est adeptus an. Chr. 561, et hic quoque Quaest. 40, ubi de vestibus sacerdotis summi Hebraeorum sermonem habet, omnia illa, quae Epiphanius in libro *De gemmis* narrat, in epitomen contrahit sub hoc titulo: *Τοῦ ἁγίου*

χι Ἐπιφανίου περὶ τῶν ἐν τῷ λογίῳ τοῦ ἱερέως ἐμπεπηγμένων
 εἰς λίθων· *S. Eriphanii de duodecim gemmis in Rationali
 sacerdotis infixis*. Et iterum Quaest. 45, de Samaritanis loquens
 ex eodem libro plura describit: hic tamen eum laudat sub hoc
 alio titulo: Ἐπιφανίου ἐκ τοῦ πρὸς Διόδωρον· *Eriphanii
 ad Diodorum*.

§. III.

*Andream et Aretham Caesareenses archiepiscopos Eriphanii
 libro De XII gemmis esse usos in suis ad Apocalypsin Com-
 mentariis.*

Praeterea Eriphanium *De gemmis* bis laudatum: offendi
 commentarios illos in *Apocalypsin* legens, qui licet, Lambecio
 teste lib. IV *Commentariorum Bibl. Caesareae Vindobonensis*
 etc., adtribuantur Origeni in cod. 173, et cod. 174 cuidam Me-
 thodio monacho, nec desit quidam etiam codex a Montfauconio
 memoratus *Diar. Ital.* pag. 221, eos tribuens Andreae Cretensi,
 tamen, ut recte monet Oudinus in *Commentario de scriptori-
 bus et scriptis ecclesiasticis* etc., tom. II, pag. 94, Andreae
 Caesareensi in Cappadocia archiepiscopo, sub cuius nomine editi
 primum sunt a Peltano, maior et melior codicum pars adiudicat;
 et eos inter (ne aliorum studio iam notos factos commemorem)
 qui sub manu mihi est, codex in papyro nitide scriptus, ma-
 nuscriptorum bibliothecae Corsinianaе 828. Incipit hic: Τοῦ
 ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας
 Καππαδοκίας ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου ἀπο-
 στόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· *Sancti Pa-
 tris nostri Andreae archiepiscopi Caesareae Cappadociae Com-
 mentarius in Apocalypsin sancti apostoli et evangelistae Ioan-
 nis Theologi*. Incerta est Andreae Caesareensis aetas; multo
 tamen probabiliter ex coniecturis, quas Oudinus conguessit, con-
 suaderi arbitror nono saeculo scripsisse. Locus autem, in quo
 Eriphanii librum *De gemmis* laudat, est cap. 10, ubi de lapide
 Sardonio loquens ait: Λέγει γὰρ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος τοῦτον
 τὸν λίθον ἰατρῆειν οἰδήματά τε καὶ τὰς ἀπὸ σιδήρου πλη-
 χι γὰς ἐπιχρίθμενον· *Sane, ut magnus Eriphanius dicit, non
 modo tumoribus, si commode adhibeatur, medetur, verum etiam*

ferro illatis vulneribus. Et cap. 67, postquam duodecim lapides, quos S. Ioannes nominat, Apoc. cap. XXI, secundum varium eorumdem colorem aut vim singulis apostolis accommodaverit, subdit: *Ταῦτα δὲ ἐκ τῶν τῷ ἁγίῳ Ἐπιφανίῳ περὶ λίθων εἰρημένων, καὶ ἑτέρως (ὑπ' αὐτοῦ) τοῖς φυλάρχοις τοῦ Ἰσραὴλ προσηρμοσμένων etc.: Haec autem ex iis in medium attulimus, quae S. Epiphanius de lapidibus istis disseruit, tribuumque Israelis principibus accommodavit etc.*

Porro, quae primum ex cap. 10 *Commentariorum* Andreae retulimus, alius quoque Caesarëensis archiepiscopus decimo Ecclesiae saeculo ineunte clarus Arethas nomine, repetit cap. item 10 *Commentariorum* in eundem S. Ioannis librum Apocalypseos, quos nimirum ita concinnavit, ut non solum sententias, sed ipsa etiam verba saepe saepius transcribat ex illis Andreae, quibus, cum eos auctor imperfectos reliquisset, ultimam etiam manum iam imposuerat, si fides habenda est calligrapho interpretationis Armenae *Commentariorum* Andreae, quae ms. exstat in bibl. Regia, ut comperi ex eius mss. codicum catalogo tom. I. p. 77. Etiam cap. 77 utitur quidem Arethas iis, quae Andreas ex Epiphanius eruditione acceperat, sed non ut ille in eo quoque capite eum nominat.

Atque hoc loco non incommodum videtur, non praeterire, quam habemus *Commentariorum* Andreae versionem Latinam a Peltano factam cap. 10, sardio virtutes dare, quas, Graeco textu non invito, multo satius iaspidi tribuisset. Apocalypseos cap. IV, vers. 3, iaspidi et sardio Deus comparatur: *Qui sedebat similis erat aspectui lapidis iaspidis et sardinis.* Andreas optime adnotat: *Τῆς μὲν ἰάσπιδος σημαινούσης, ὡς χλοερᾶς (οὔσης) ὁμοῦ τὸ ἀειθαλὲς καὶ φερέσβιον καὶ τροφῆς χορηγὸν τῆς θείας φύσεως, διὰ τὸ πᾶν σπέρμα χλοηφορεῖν. πρὸς τούτῳ δὲ, καὶ τὸ φοβερὸν τοῖς ὑπεναντίοις. φασὶ γὰρ τὴν ἰασπιν φοβερὰν εἶναι θηρίοις καὶ φάσμασι. μετὰ τοῦτο δὲ, καὶ τῶν ἐπιδεχομένων τὴν ψυχικὴν ἴασιν, τὸ θεραπευτικόν. λέγει γὰρ ὁ μέγας Ἐπιφάνιος τοῦτον τὸν λίθον ἰατροῦ εἶναι οἰδημάτα τε καὶ τὰς ἀπὸ σιδήρου πληγὰς, ἐπιχριστόμενον.* XIII nempe, ut Peltanus vertit: *Iaspidi quidem, quod is viridis existat, suaeque viriditate divinae naturae symbolum prae se ferat. Haec namque semper floret, et viret, vitamque et escam*

viventibus omnibus praestat. Sed et omne quoque terrae semen viridem herbam fundere solet. Assimilatur ad haec sardio, ob terrorem, quem hostibus incutere nativus est. Aiunt namque sardium feris spectrisque terribilem videri; vi praeterea, quam natura insitam habet, aegra corpora sanare solitum. Sane, ut magno Epiphanio placet, non modo tumoribus, si commode adhibeatur, medetur, verum etiam ferro illatis vulneribus. Itaque audacter nimis dictum puto a Peltano: *assimilatur ad haec sardio*, etc., cum in Graeco vox *sardio* non sit; et contra Graeci textus fidem sunt illa: *aiunt namque sardium* etc. Graecus enim textus habet: *φασὶ γὰρ τὴν ἰάσπιν*. De sardio tum primum loqui Andreas videtur, cum ait: *περὰ τοῦτο δὲ* etc. Et si quis velit post haec deesse aliquid, non pugno. Emendationis autem ratio ex Epiphanio, quem Andreas eo loci sequitur, praecipue constat. Hic neutiquam de sardio, cui solum sanandi et fugandi mala virtutem tribuit, sed de iaspide praedicat feris spectrisque terribilem videri scribens: *Hunc, ut aiunt, qui fabulosa referunt, bestiae in agro metuunt, aliaque portenta*. Quocirca Andreae mens, quod spectat ad comparisonem, qua utitur apostolus Ioannes, ea esse videtur: iaspidem tum naturae, tum potentiae et iustitiae, sardium vero misericordiae Dei esse symbolum, qui semper idem est, qui fortiter suaviterque omnia disponit, et iram sicut misericordiam effundit.

Porro quod de *Commentariis* Andreae diximus, pro emendatione etiam *Commentariorum* Arethae facere volumus, ita ut animadvertamus, aut eorum Graecum textum cum Latina versione esse reformandum, aut Aretham, quae Epiphanius distinguit, Epiphanium dum laudat, turpiter confudisse.

§. IV.

xiv *Procopium Gazaem ex libro Epiphanii De XII gemmis, quae de montibus Garizim et Gebal memorat descripsisse: Theophanem autem Cerameum, quae narrat de Samaritanis.*

Sed ut illuc, unde haud temere discessimus, revertamur: igitur Hieronymus, Facundus Hermianensis, Anastasius Sinaita, Andreas et Arethas Caesareenses archiepiscopi, ii omnes sunt,

quos scriptores inter antiquos mihi contigit invenire usque adhuc S. Epiphaniï librum *De gemmis* diserte laudantes. At vero invenisse certe arbitror et alios duos, qui eo usi sunt, licet tacito Epiphaniï nomine relicto, Procopium dico Gazaeum, et Theophanem Cerameum Taurominiï archiepiscopum.

Procopius, Gazaeus gentè, arte vero sophista, Iustino Thrace imperante claruit an. Ch. circiter 520, et cetera inter eius scripta exstat adhuc luculentissimus *in Octateuchum* Commentarius ex orthodoxorum Patrum scriptis singulari delectu ab eo excerptus, summaque contextus industria, qui laudatur a Photio in *Bibl.* cod. 206, et prodiit iam Latinus Tiguri an. 1555. Aliis Graecis Latinisque, ut vocant, Catenis adnumerari hic certe debet, commentariis nempe illis in sacras Litteras ex scriptis variorum auctorum collectis: et quamvis tales commentarii cuique auctoritati auctoris sui nomen adscribere soleant, quod in *Comment.* Procopii minime apparet, ingenuus tamen Procopius fatetur ex libris veterum eum collegisse; et nomina auctorum adponere ob illud fortasse praeteriit, quod eorum auctoritatibus ita utatur, ut modo brevius sententiam comprehendere, modo vero alio deductas res eis interserere, religioni sibi nequaquam ducat, quomodo quidem animadvertere est pag. 439, ubi *Deuteronomium* illustrans ad v. 29 cap. XII, apposite in multis epitomatum; in multis etiam integrum describit quidquid Epiphanius in hoc libro disputat de situ montium Garizim et Geba: alio tamen desumptum interserens numerum sacerdotum abscondentium idola, quos *septuaginta* fuisse refert; et ubi Epiphanius ait, Garizim habuisse gradus *plurimos, et ut aiunt quidam, mille quingentos et supra*, iste hos gradus fuisse scribit *mille sexcentos et unum*. Praeterea docet Somoron fuisse antiquum nomen montis illius, ad cuius radices Sichem erat; sed fortasse ex ipso Epiphanio id colligi putavit; quod autem scribit de intervallo a Galgal ad Iericho in libro, quem edimus, certe non apparet, sed in illo codice, quo unico uti debuimus, librarii oscitantia praetermissum esse videtur. Exstant autem in hoc Procopii *Commentario* et quaedam alia, quae ex Epiphaniï libro *De gemmis* accepta si quis coniectet, adversari nolo, nempe illa, quae afferuntur a Procopio *ad Exodum* pag. 302, et exponunt quid mystice Rationale Aaronicum significaret. Epiphaniï

ingenium ea quidem minime dedecent, et in eo libro Epiphanium persecutum esse mysticam Rationalis et pretiosorum eius lapidum significationem indubium est, cum ipse in epistola libro praefixa hoc quoque in eo sibi proponat pertractandum. Certiores rei ipse liber nos facere posset, sed mancum invenimus. Si quando inveniatur integer, fortassis et quae Hieronymus de mysteriis Rationalis scripsit, mutuasse illinc intelligetur. Praeterea e diversis locis collectas Hieronymi sententias in hanc rem, quod iam collegerit Lipomannus in sua *Catena ad Exodum* pag. 287. Sed haec omittamus.

Venio nunc ad Theophanem Cerameum Taurominii archiepiscopum, et Rogerio II Siciliam obtinente illustrem, ut probat Oudinus in *Comment.* etc., tom. II col. 1185. Scripsit hic Homilias plures, quas Graece et Latine edidit Parisiis an. 1644 Franciscus Scorsus S. L., et has inter trigesima ea est, in qua, ubi de Samaritanis agitur, ex Epiphanii libro *De gemmis* multa esse compilata videntur. Certe cum iis, quae ille narrat, omnino concordant quae narrat Theophanes, si excipias, quod hic oratorum more verbosior rem exprimit ornatiorique oratione.

Iam vero dummodo haec, quae de Theophane dixi, vana non sim auguratus coniectura, Theophanes igitur recentior est auctor, quem Epiphanii libro *De gemmis* usum esse novi. Puto autem iam tum rarum fuisse factum, quum ne Photius quidem eius meminerit, et iamdiu quidem ita erat ignotus, ut doctissimi critici lugerent ut perditum, fere ac librum illum, quem de eadem re scripsit Septimius Tertullianus secundum indicem operum eius, ubi eum adnotatum invenisse se tradit Hieronymus in *Epistola ad Fabiolam* superius quoque laud., quae in ed. Veron. etc. est 64.

§. V.

De Epitome libri S. Epiphanii De XII gemmis a Gesnero edita, et de alia ab Anastasio Sinaita exarata.

Edidit sane Conradus Gesnerus in collectione librorum *De omni rerum fossilium genere agentium*, Tiguri anno 1585, opusculum quoddam *De gemmis XII Rationalis*, et Epiphanio adtribuit. Sed licet illud et postea pluries sub eodem nomine

typis recusum fuerit, haud tamen aliud revera erat quam Epitome libri de eo argumento ab Epiphanio conscripti, etsi aliquanto prolixior Epitome alia, quam cum interpretatione Turriani accepit a Schotto, ediditque in sua operum S. Epiphanii editione Petavio tom. II pag. 233, et deinde deprehendit meram esse Anastasii Sinaitae Epitomen, quae extra corpus operis Anastasii, et in nonnullis Vaticanis codicibus descripta legitur, fortassis quod cum perrarus ipse Epiphanii liber factus esset, illa eius Epitome in pretio maxime haberetur; nisi quis malit, immo vero Epitomen Anastasii, aut illam aliam a Gesnero editam, cuius auctorem ignoramus, libro Epiphanii attulisse perniciem, xvii quemadmodum solent primigeniis libris adferre huius generis scripta.

Quamobrem Ioannes Albertus Fabricius, licet nemini in librorum cognitione secundus, lib. V *Bibl. Graecae* cap. 11 §. 4 n. 7, iniuria quidem pronunciat, *Caveum praeter rem librum de lapidibus inter inedita Epiphanii retulisse*, et ipse quidem potius reprehendendus est, qui Epitomen pro libro ipso Epiphanii minus cautus accipiens, illum fuisse editum asserit a Petavio tom. II *Op. S. Epiphanii*, et a Matthia Hillero in libro *De XII gemmis in pectorali summi pontificis*, nec non in *Synagmatis* eius *Hermeneuticis*. Praeterea vero male etiam docet, Gesnerum edidisse Epitomen ab Anastasio Sinaita confectam, et a Petavio quoque editam tom. II pag. 233, cum Gesnerus illam aliam ediderit, quae apud Petavium exstat pag. 225. Demum illud quoque adiicit Fabricius, eos falli, qui librum *De gemmis* Epiphanio abiudicant, et recte quidem de hoc censet, si qui forte sint, qui Epiphanium in hanc rem scripsisse aliquid negent, sed qui Epiphanio, quod ipse Epiphanii esse sibi consuet, abiudicant, minime quidem falluntur.

Opusculum *De gemmis* a Gesnero aliisque editum iamdiu profecto brevitate sua aliud se esse prodiderat, ac librum illum, quem Hieronymus *insigne volumen* dixit, et aptissimum, unde *plenissimam de Rationali Aaronico scientiam consequi* Fabiola potuisset. Quid quod neutiquam ab epistola incipit, unde primigenium Epiphanii scriptum initium sumpsisse testis erat Facondus Hermianensis?

Sed haec sunt quidem talia, ut nullus emunctae naris homo,

ad rem propius accedens, dubitare debuerit, iure et merito ab Epiphanio abiudicandum esse, quod sub eius nomine circumferbatur opusculum *De gemmis* a Gesnero vulgatum; crassiores tamen litterati rei certiores fieri luculentius non poterant, quam si ob eorum oculos poneretur primigenius ipse S. Epiphanii liber, ubi eum, ut modo factum est, reperire contigisset.

§. VI.

xviii *De codicibus mss. unde eruta est Latina versio libri S. Epiphanii De gemmis; et quid praestitum sit in eius editione.*

Locus, ubi illum offendi primo, chartaceus codex est in fol. ex mss. codicibus bibliothecae Corsiniorum 817, quem non aetate quidem, quae vix centum annos superare mihi videbatur, sed rebus, quas primo statim intuitu continere intellexi, considerandum ratus, diligenter evolvi, nec vanus sensi integrum antiquissimi alicuius codicis exemplum esse: ea enim opinione bibliothecam Vaticanam consulens, ditissimum veterum mss. thesaurum, codicem vere pretiosum, unde Corsinianus aliique huic similes in eadem Vaticana bibliotheca a me visi, exorti sunt, adservatum inveni.

Est hic in charta pergamena in fol., et notatur numero 4964. Praeter illud autem, quod edimus, opusculum, multas Romanorum pontificum et imperatorum epistolas continet, quarum seriem diligentius evolvisse minime piget; deprehendi enim mea cum voluptate, homo autem non meo solum, ut puto, sed communi omnium, eum esse codicem Vaticanum, ex quo Baronius pulcherrima Christianae antiquitatis monumenta ad tertii et quarti saeculi Ecclesiae historiam illustrandam in suos *Annales* derivavit, eum saepe Vaticanum codicem appellans, interdum vero *pervetustum codicem Vaticanum, in quo scriptae sunt epistolae complurium Romanorum Pontificum*, ut ad an. Ch. 368 §. 2 et modo *codicem illum, ubi descriptae habentur plures Pontificum Romanorum epistolae*, ut ad an. 381 §. 1 et 385 §. 5. Quod autem exhibet primum, libellus est schismaticorum Marcellini atque Faustini, quem hinc sane descriptum vulgasse videtur Sirmondus, et hic certum est quidem vidisse Baronium, qui ad an. 365 §. 19, ait: *Id quidem ex ipso schismaticorum libello Mar-*

cellini atque Faustini colligitur, quem antiquitus scriptum Vaticanana bibliotheca nobis exhibuit.

Erat olim iste codex celeberrimi Card. Guillelmi Sireti, secundum quod nota quaedam admonet, quae in prima pagina occurrit: *Emptum ex libris Cardinalis Sireti*. In ultima autem pagina adnotatum est, eum fuisse iam monasterii Sanctae Crucis Avellanae, et acquisivisse Damianum: sub altera enim huiusce paginae, ut aiunt, columna legitur: *Liber est monasterii S. Crucis Fontis Avellane Eugubine dioecesis*; sub altera: *Hunc librum acquisivit Don Damianus S.*

Porro haec ultima nota antiquissimis litteris exarata, codici ex iis, quae continet, longe pretiosissimo, plurimum sane auget et pretium et decus, cum certae antiquitatis eum faciat; nam, etsi plus quam septingentorum annorum aetatem statim redolet, tamen tali nota rem ita esse certo iudicio cognoscimus. Equemnam, statim ac talem codicem monasterio S. Crucis Avellanae acquisitum a Damiano fuisse intellexerit, Petrus ille Damianus non subit sanctitate vitae, magistratibus et scriptis celeberrimus, qui monasticam vitam in illo monasterio iniit, et medium circiter saeculum Ecclesiae undecimum illi praefuit?

Verum quae quidem mala obvenerunt alite illa sunt, non integrum Epiphaniï librum, sed eius partem, praeterea non Graecum contextum, sed Latinam versionem tantummodo in Vat. codice exhiberi, et hanc saepe minus felicem, ita ut barbariem suam non solum in vocabulis prodat, sed interdum etiam contra leges Latinae grammaticae peccare videatur. Sed hoc cum non raro scriptoris potius vitio, quam interpretis existimaverim factum, crassiores quosdam soloecismos typis committere minime passus sum, et quod ad orthographiam spectat, quae magis communis apud doctos homines nunc est, passim adhibui, illam codicis servans nonnullis solum in locis, ubi visa est mihi philologorum animadversione non indigna. Porro loca corrupta, quae restituere difficile non fuit, restitui quidem, sed ea, quae non sine aliquo additamento restitui posse arbitrabar, et quae aut non erat, aut non subit restituendi modus, in mendo cubare reliqui, interdum ea esse corrupta in Notis monens, interdum tamen ne hoc quidem praestans, utpote illius

minus sollicitus, quod tale noveram, ut aequus lector nec velit, nec nolit.

Quod spectat ad contextum Graecum, de eo inquirere non omisi, adhuc tamen factum est frustra. Cum apud Montfauconium *Diar. Ital.* p. 215, ubi bibliothecam monachorum S. Basilii Romae, festivissima mss. Graecorum codicum copia Petri Mennitii studio locupletatam describit, legissem: *Epiphani ad Diodorum epistola*: in magnam spem reperiendi illum veneram, sed inanis spes ista fuit, quod revera nulla reperire sit eos inter codices *Epistola Epiphani ad Diodorum*, sed solum cod. 20 et 99 Epistolam exhibent illam *ad Diodorum Tarsi*, quae disserit de matrimonio cum sorore uxoris mortuae, et in novissima editione operum S. Basilii, qui eius est auctor, reperitur tom. III p. 249. Interea tamen admonere non praeteribo, quod si quis unquam ad novam operum Epiphani editionem Graecam et Latinam adornandam animum manusque admoverit, quod futurum non dubito, cum Petavii illam negligentius esse factam neminem lateat, ubi integer libri *De gemmis* contextus Graecus neque dum inventus sit, ad Latinam eius versionem, quam edimus, Graeca verba non raro apponere poterit, si utramque Epitomen consulat, et sacras Litteras a LXX in Graecum versas, demum Graecos illos scriptores, quos eo libro usos esse dixi.

§. VII.

De pretio et usu Fragmenti libri De gemmis Epiphani, quod exhibet codex Vaticanus.

At vero, quod certe incommodum accessit maximum, illud est, in Vaticano codice Epiphani librum exhiberi mutilum. Quid tamen facerem? Edidi qualem inveni, et neminem sane fore puto, qui velit idcirco anecdoton despectui habendum me edidisse. Quod prolixioris operis fragmentum edam, non integrum opus, caussa neutiquam talis est, ut quispiam merito me et hunc libellum meum calumniari possit et damnare. Nam praeterquam quod huius fragmenti auctoritate certiores facti sumus, nequam Epiphani esse opus, qui sub eius nomine editus fuit a Gesnero aliisque *De XII Gemmis Rationalis Aaronis* liber,

quod quidem unum me facile tuetur, et curam meam, qualiscunque illa fuerit, commendat: enimvero SS. PP. scripta ea sunt, ut non solum quodcunque illorum insigne fragmentum, quale est a me editum, sed quaecunque, et operam nostram et publicam lucem mereatur.

Quod si gravissimi homines dignam se operam existimarunt veterum poëtarum ceterorumque profanorum scriptorum fragmenta colligere et vulgare, quis est non infirmo, ne dicam optimo et splendidissimo ingenio praeditus, qui non praeclare magis commendandum arbitretur studere, ne lateant reliquiae quaecunque earum rerum, quas SS. Patres ut monumentis mandarent litteris consignarunt: praecipue vero si de illis loquimur Patribus, qui ampliori eruditionis et doctrinae laude celebrantur, qualis certe est Epiphanius?

Quid? Nonne ille ipse *De XII gemmis* liber praecipuo honore habendus erit, qui *egregium et insigne ingenii et eruditionis Epiphanii volumen* dici meruit? Quid? Nonne in hoc etiam istius libri fragmento plura sunt satis diligenter atque subtiliter pertractata; et aliquid etiam a nemine fortassis alio acceptum hactenus, quale esse videtur illud de nomine, quo Samaritanae litterae, et Hebraeorum appellabantur?

Demum multos olim *De gemmis* scripsisse scimus, quorum longa apud Hillerum exstat series, sed iam ferme omnes tulit xxii aetas, quocirca eo quoque magis plurimi hic aestimandus est S. Epiphanii Commentarius, ubi de duodecim pretiosioribus gemmis copiose disseritur. Nec volo indictum sanctissimum virum non solum eruditionem suam in hoc opere luculenter ostendere, sed prudentiam quoque; cum enim miras singulis gemmis adsertas virtutes referat, ingenuus fabulosas passim vocat, ita ut liceat hinc haud levi coniectura augurari, quae alias minus vera profert ex libris hausisse apocryphis, quibus cum pietatem fovere viderentur, multa adhuc erat auctoritas, nec facile aut tutum erat adversari, eorum mala fide neque dum satis comperta atque probata. Imposuerunt libri isti aliis quoque multis doctissimis viris primaevae Ecclesiae; mendacium enim bene conceptum callideque vulgatum sagaciores etiam homines interdum fallit, neque principio, sed procedente tempore, quale est, solet tuto cognosci. Accedit, quod cum libris illis vulgo ab haereticis

haberetur fides, fortassis et illis quoque proficiendum esse in disputationibus contra haereticos credebatur. Haec autem admonere non inconsulto. Non deerunt in auctorum errores inquirentes homines, non ut caveant, sed ut vituperent, homines vaniloqui et maledicendo famam et gratiam otiosorum aucupantes, qui librum hunc, Epiphani nomine audito, contemnant; verum, si recte existimemus, peccavit sane non semel in chronologicis Epiphanius, et interdum minus certis narrationibus nimis fudit, tamen haec, a quibus fere nemo expers omnino fuit ex iis praesertim, qui multa scripserunt, eius existimationis et auctoritatis quidquam detrudere minime valent, et fateamur nihilosecius oportet, eius scripta veterum monumentorum Ecclesiae fodinam esse, ut ita loquar, locupletissimam, et plane dignam, ut eorum auctor *apud Graecos inter magnos* haberetur, ut quidem habebatur, referente Augustino in libro *De haeresibus ad Quodvultdeum* haer. 57, et quorum pigere minime debuerit virum Hebraicis, Syriacis, Graecis; Latinis Aegyptiisque litteris eruditum, qualis erat Epiphanius, ideirco *πεντάγλωττος* ab Hieronymo praeclare dictus in *Apol. 1 adv. Rufinum*.

§. VIII.

De notis adiectis ad librum Epiphani De gemmis.

Est autem nunc a loco minime alienum et de meis animadversionibus in librum Epiphani pauca dicere. Eas igitur adposui, quas aut necessarias, aut multum utiles ad sententiam intelligendam ratus sum, aut saltem futuras non ingratas, vel quod in eis antiquum aliquem, aut recentem scriptorem emendarem, vel quod aliquid rari eis interserere contigerit aut a nemine alio, quod scirem, satis luculenter pertractatum. Caeterum multo quidem plures afferre potuissem, si de coloribus, speciebus, veris fictisque virtutibus cuiuscumque lapidis et de aliis huius generis rebus disserere voluissem, sed abstinui consulto, ne supervacaneam rem fecisse, et ne hypocrisim quamdam scientiae, cum tamen omnis ostentationis suspicio ingenuo cuique homini vitanda sit, affectasse viderer: scilicet Epitomen libri huius Epiphani doctissimi iam viri illustrarunt, Conradus Gesnerus corollario post eam addito, et Matthaeus Hillerus perpetuis notis

exornans, eaque omnia, quae Salmasius in *Exercitationibus Plinianis* de illa annotat, suis locis adponens; de gemmis autem Rationale Aaronis exornantibus sacrarum Litterarum interpretes, et de Hebraicis antiquitatibus tractantes scriptores agunt omnes, et Braunius de singulis singulari capite ita subtiliter et copiose disseruit lib. II eruditissimi operis, quod *De vestitu sacerdotum Hebraeorum* scripsit, ut nihil desiderandum sit exquisitius.

At enim, ieiune tamen et nimis exiliter dictum est in notis de Diodoro illo, cui librum *De gemmis* Epiphanius dicavit.^{XXIV} Nempe hic fore futurum, ut de eo commodius et paulo liberius ageremus, arbitrabamur; neque enim levis, aut illepidae disputationis argumentum esse videtur.

§. IX.

Cuinam Diodoro episcopo librum suum De gemmis Epiphanius dedicaverit.

Auctor nobis est Facundus Hermianensis Diodorum illum non esse alium quam celeberrimum episcopum Tarsi, cuius auditor Theodorus Mopsuestenus fuit, et S. Ioannes Chrysostomus; titulus autem Epitomes a Gesnero editae Diodorum episcopum Tyri eum vocat: Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κύπρου πρὸς Διόδωρον ἐπίσκοπον Τύρου περὶ τῶν δώδεκα λίθων etc. Neque vero addubitare licet ne aut codicis Gesneriani scriptor, aut Gesnerus ipse Τύρου pro Ταρσοῦ acceperint scriptionis similitudine decepti. Multi sunt in Vaticana bibl. mss. codices, qui varias libri Epiphanius *De gemmis* Epitomas continent, sed solum duo in titulo Diodorum nominant, nempe codex 71 inter eos qui Christinae Suecorum reginae erant, pag. 82, et codex 39 inter eos, qui erant Pii II, pag. 227, et uterque habet Τύρου. In *Catalogo* etiam mss. codicum bibl. Regiae tom. II pag. 402 inter caetera, quae indicantur esse in cod. 1782 memoratur: *Epiphanius episcopus Cypri ad Diodorum Tyri episcopum de duodecim lapidibus in vestibus Aaronis*. Itaque quaestionis huius status nascitur: erraveritne Facundus, an auctor Epitomes.

Id autem ut facilius, diligentius atque distinctius expediamus, in primis optimum profecto erit animadvertere, ut plurimum non esse usos veteres, cum episcopis scriberent, episcopatus eorum locum exprimere; cuius rei exemplorum pleni sunt libri. Epistolam etiam illam, quacum Epiphanius Diodoro episcopo librum *De gemmis* misit, fuisse talem non solum mos ^{xxv} iste suadet, sed praeterea ex eo comprobari existimo, quod talis sit apud Facundum, et talis quoque in cod. Vaticano, unde ego illam accepi; neque est omittendum, quod etiam Anastasius Sinaita librum *De gemmis* laudans sub nomine libri *Epiphanii ad Diodorum*, haec solum habet: *Ἐπιφανίου πρὸς Διόδωρον*. Hoc cognito, tum Facundum, tum Epitomes auctorem aliunde quidem potius quam a titulo ipsius epistolae Epiphanii, mutatos esse Diodori episcopatus nomen, non immerito creditur. Cum autem Facundi auctoritas anonymi scriptoris auctoritati comparabilis esse non videatur, eo magis quod Facundus non multum post Epiphanii aetatem claruerit, et inter Graecos diu versatus sit, sententiamque illam in libro *ad Iustinianum imperatorem*, et consulto quidem, ut Diodorum Tarsensem a sanctis Patribus laudatum fuisse demonstret, inseruerit, quod Facundo sit standum, nonne primo intuitu facile in mentem venit, et facile pro aequo habetur et tuto?

Verum contra sentit Tillemontius, qui Facundum alias quoque epistolas inferius describendas (duabus potissimum, quibuscum reliquae certe conveniunt, ad detegendum dolum sternentibus viam, et quarum altera Athanasii est, altera quorundam episcoporum Aegypti) ad Diodorum Tarsensem perperam retulisse adeo animose contendit, ut demonstrare se illud putet. Enimvero gravissima sunt, quae ad hoc congerit, argumenta, not. 98 et 99 *De S. Athanas.* etc. Eorum partem repetit Dupinius in *Bibl. auct. eccl.* tom. II par. I pag. 231.

Quamobrem aut negligentia, aut dedita opera in his peccaverit Facundus, hinc certe plurimum fidei eius auctoritati detrahitur, unde non semel convincitur in iis, quae ad Diodorum Tarsensem spectant, aut iudicio, aut fide carens. Quid quod et de Theodoro Mopsuesteno agens, eum cum Theodoro Tyanensi confundit lib. VII cap. 7, - ut optime monuit Sirmundus? Itaque ergo nulla est caussa, qua miremur, quod etiam epistolam Epi-

phanii ad Diodorum Tarsensem missam dixerit, cum tamen ea xxvi esset missa Diodoro Tyri.

Et quidem, ubi rem diligentius expendamus, licet neque aetas auctoris Epitomes, neque gens constet, neque eruditio, eius tamen auctoritatem in hac re nonne illud maxime commendat, quod nulla occurrat ratio, qua ille pro Diodoro Tarsi Diodorum Tyri substitueret? Facundus contra, eo quo ferebatur studio inveniendi, qui Diodorum Tarsensem commendaverint, facile in eum errorem potuit labi, in quem alios multos simili studio abreptos scriptores lapsos scimus, referendi nimirum in eum, quem commendare studebat, quidquid repererit scriptum in commendationem episcopi, qui appellaretur Diodorus. Praesentius Facundo fuisse videtur periculum, quod eius aetate Diodorus Tyri minus fortassis notus erat, cum Diodorus Tarsi in ora hominum volitaret maxima quidem cum celebritate, aliis et doctum et pium praedicantibus, aliis vero ad eius nominis damnationem adnitentibus, quod Theodori Mopsuesteni et Nestorii erroribus praetulisse facem existimarent.

Sed haec errare potuisse Facundum, et quidem facile, non autem quod revera erraverit comprobant. His positis, evincitur id ex auctoritate codicum Epitomen libri Epiphanii *De gemmis* continentium, qui unanimiter ad Diodorum Tyri esse illum missum nos docent. Confirmatur insuper plenissime, quod coniectare liceat, et accedente Epitomes auctoritate fere evidens sit, prout censet Tillemontius, ad eundem Diodorum missam esse Epiphanii epistolam, ad quem aliae illae duae epistolae pertinent, nimirum Athanasii et episcoporum Aegypti, de quibus certe satis constat ad Diodorum Tyri pertinere. Stat in eo harum epistolarum et epistolae Epiphanii convenientia, quod in epistola episcoporum Aegypti, necnon in altera Petri Alexandrini, tam Athanasius, quam Epiphanius cum Diodoro illo, quem xxvii episcopum Tyri esse pro certo damus, una simul coniunguntur, ubi episcopi illi recensentur, quibus Apollinarius anathemate ausus est comminari. Nempe hinc Diodorum Tyri et Epiphanium amicos fuisse intelligimus, et in eadem factione coniunctos, iisdemque obnoxios periculis.

Mihi vero haec Diodori episcopi Tyri cum Epiphanio animi coniunctio nescio quid in mentem revocat, quod puto equidem

fortassis non valde ad rem pertinere, sed tamen nihil obest dicere. Constat de Epiphaniai amicitia cum Diodoro episcopo Tyri: putamusne autem constare etiam de amicitia cum Diodoro Tarsensi? Cum divisa esset tunc temporis Ecclesia Antiochena, duobus episcopis eam sibi vindicantibus Flaviano et Paulino, quorum uterque et patronos habebat suos, et sectatores: Flaviano Diodorus Tarsensis impense favebat, Epiphanius autem Paulino: et insuper Diodorus Tarsensis magister fuit Io. Chrysostomi, quem inter et Epiphanium haud leves quidem, licet utrinque sancto animo agitatae, inimicitias exarsisse non latet.

§. IX.

Inquiritur in tempus, quo Epiphanius librum De gemmis exaravit, et hinc eum Diodoro Tarsensi dedicatum non esse confirmatur.

Sed ipsum etiam tempus, quo librum *De gemmis* ab Epiphaniai esse scriptum conicio, Facundi errorem in primis comprobare videtur: nimirum cum Hieronymus librum suum *De scriptoribus ecclesiasticis* scripsit, et nondum Epiphanium *De gemmis* scripsisse conicio, et iam Diodorum Tarsi morte functum fuisse contendo.

Quod spectat ad illud primum: cum librum hunc Hieronymo ab Epiphaniai esse datum dono sciamus, et facile sit cogitare id contigisse non multum post libri eiusdem editionem; xxviii praeterea vero cum constet ab Hieronymo eum plurimi esse factum, ita ut non semel summis laudibus celebraverit data commemorandi illum occasione: equis eat inficias verosimillimum esse, quod neque dum scriptus ille esset an. Christi 392, quo Hieronymus scripsit *Catalogum*, cum ibi eius non meminerit, ubi de industria ecclesiasticorum scriptorum opera recenset; inter quae etiam illa Epiphaniai? Equidem, cum Hieronymus cap. 114 de Epiphaniai loquens, postquam eius opus *De haeresibus* commemoraverit, subiicit: *Superest usque hodie, et in extrema iam senectute varia cudit opera*; seu, ut alias legitur, *opuscula*; inter haec ipsa opuscula librum etiam *De gemmis* subintelligendum esse non dubito.

Neque vero quis putet, illud me imprudentem sine animad-

versione praeteriisse, hanc coniecturam multum roboris amittere posse, nisi constet Hieronymum et Epiphanium convenisse posteaquam ille librum *De scriptoribus ecclesiasticis* scripserit, et anteaquam eum scriberet, quoniam scimus librum *De gemmis* dono accepisse ab Epiphanio, cum hic apud eum esset praesens. Animadverti equidem id quoque, sed inde probabilior fieri, non infirmari coniecturam meam sensi. Nimirum antea non semel convenisse scimus; convenerunt enim an. Christi 382, quo Epiphanius Romam venit, et convenerunt an. 385, quo Hieronymus in Cypro Epiphanium invisit. Postea vero convenerunt an. 394, et convenerunt Bethleem, quod sciens praedico; est enim profecto admonitione dignum, cum mirum in modum ad rem quadret phrasis illa Hieronymi, qui cum scriberet, *Super quibus et vir sanctus, Epiphanius episcopus, proprium volumen mihi praesens tradidit*: certe erat in Bethleem.

Demum coniecturae meae egregie favet quod Hieronymus tribus in libris Epiphanium *De gemmis* laudat, et singulos diu post an. Christi 392 exaratos fuisse compertum est. *Epistola ad Fabiolam* data est an. 397, aut superiori: *Commentaria in Isaiam* scripta sunt an. 408, aut 410, et *Ezechielis Commentaria* in ipsa eorum Praefatione post *Commentaria in Isaiam* exarata dicuntur.

Iamvero haud minus animose et probabiliter contendo, cum Hieronymus *Catalogum* scripsit, Diodorum Tarsensem mortem iam obiisse. Suadet hoc, ut Tillemontius quoque animadvertit, not. 4 *De Diodoro Tarsi* etc., ex ipso *Catalogo*, in quo eum in vivis adhuc fuisse Hieronymus nequaquam memorat, ut de ceteris omnibus solet; quin etiam ea libertate de illo loquitur, qua si viveret, haud certe loqui esset ausus: scribit enim, saecularium litterarum eum fuisse ignarum, Eusebium Emisenum minus feliciter esse imitatum, demum floruisse quidem magna doctrinae fama, sed magis cum esset presbyter, quam cum episcopus fuit. Hieronymi verba cap. 119 haec sunt: *Diodorus, Tarsensis episcopus, dum Antiochiae esset presbyter, magis claruit, Exstant eius in Apostolum Commentarii, et multa alia ad Eusebii magis Emiseni characterem pertinentia: cuius cum sensum secutus sit, eloquentiam imitari non potuit, propter ignorantiam saecularium litterarum.*

At vero, haud ita est de Diodoro episcopo Tyri. Nihil est, quo probemus an. Christi 392 eum e vita excessisse. Acta Concilii Antiocheni, quod celebratum est an. 379, nec non Acta Concilii Constantinopolitani, quod celebratum est an. 381, recensent quidem inter Patres episcopum Tyri nomine Zenonem, sed iamdiu novimus tunc temporis episcopos in urbe Tyro duos fuisse; Ruffinus enim, qui eadem tempestate claruit, postquam *Hist.* lib. II c. 21, Antiochenae Ecclesiae infando schismate divisae, duobus in ea episcopis eodem tempore sedentibus Flaviano et Paulino, meminerit, ita sequitur: *Hoc idem apud Tyrum fuit: ubi cum Diodorus, unus sanè ex antiquis catholicis vir, et tentationum documentis probatus, Athanasii testimonio a confessoribus esset episcopus factus, modestia eius contempta, alius a Meletii partibus ordinatur.*

xxx Ex hac autem Ruffini auctoritate non solum Tyrium schisma, sed illud etiam opportunissime colligi posse video: Diodorum Tyri an. Christi 392 episcopatus annos triginta ad summum numerare potuisse; confessores enim illi, a quibus, Ruffino teste, eum ordinem accepit, ut recte Tillemontius reputat Art. 110 *De S. Athanasio*, aut ex illis fuisse videntur episcopis, qui sub Iuliano imperatore ab exilio revocati sunt an. Christi 362, aut ex illis, qui revocati sunt an. Christi 363, imperante Ioviano, Ecclesiarum curam gerendi copia eis facta. Equidem in promptu habeo testimonium, quo ostendam, certe an. Christi 359 sedisse Tyri alium episcopum, Uranium nomine, eum subscriptum eum inveniam libello *De fide*, quem Acacius Caesareensis recitavit in synodo Seleuciaë hoc anno habita. Praeterea epistola Athanasii *ad Diodorum* Tyri mox referenda fortassis non solum se esse datam prodit circa initià episcopatus Diodori, ut observabimus, sed etiam cum iam Ecclesiae pax foret restituta, quod ex ea liqueat, Diodorum contra haereticos ita libere egisse et strenue, ut eos fregerit, et rectam fidem in urbe Tyro restituerit. Quare si aetatis, qua tunc temporis eligebantur episcopi, meminerimus, profecto hoc etiam planum fit, neque annos aetatis, quos Diodoro Tyri oportet tribuere, ubi eum velimus non ante an. Christi 392 accepisse ab Epiphanio librum *De gemmis*, ea, quae hactenus disputavimus, infirmare.

§. X.

Optime in Diodorum Tyrium eas convenire laudes, quas Epiphanius tribuit Diodoro illi, cui librum De gemmis inscripsit.

Sed aliud quoque ex descriptis Ruffini verbis colligendum superest: in Diodorum Tyrium eam aestimationem optime convenire, qua Epiphanius Diodorum illum prosequitur, cui librum librum inscripsit *De gemmis*. Cum enim quam celebre est Diodori Tarsensis nomen, tam ignoratum sit illud Diodori Tyrii, quem vix diligentiores ecclesiasticae historiae amatores nossent, nisi in aliquam eum exexisset famam Tillemontius: itaque hoc etiam praetereundum non fuit silentio, quod quidem optime Diodorus Tyri ab Epiphanio dicitur: *Eliae aliorumque prophetarum filius, discipulus et successor venerabilis*: et quod optime Diodori Tyrii precibus divinae gratiae muneribus locupletari sperat; erat enim ille *unus sane ex antiquis catholicis vir, tentationum documentis probatus, episcopus testimonio Athanasii factus a confessoribus, modestiaque singulari praeditus*, ut ex Ruffino discimus. Quin etiam cetera quoque, quae de eo habemus, testimonia cum his concinunt.

Athanasius ad eum ita scripsit, cum ille recens episcopatum obtinuisset, ut ex ipso epistolae contextu consuadeor, in qua litteras ab eo frequentes petit, et nullas adhuc accepisse queritur, ita ut aliunde intellexerit *factam per eum in Tyro gratiam*, et quod Tyrus per eum cognoverit *rectum verbum pietatis*, seu ejuraverit, ut interpretor, Arianam haeresim, quam sub Uranio, qui Nicaenam fidem abrogandam censuit, combibere facile potuit: *Domino meo filio, et amantissimo consacerdoti Diodoro Athanasius in Domino salutem. Gratias Domino meo, qui ubicunque suam doctrinam fundat, et maxime per filios proprios, qualem et te ipsum res ipsa demonstrat. Etenim antequam scriberet vestra reverentia, cognovimus quanta gratia facta est in Tyro per tuam perseverantiam; et congaudemus tibi, quia per te cognovit et Tyrus rectum verbum pietatis. Et ego quidem occasionem assumens scripsi tibi, dilectissime et amantissime. Tu vero quomodo me scribente non rescripsisti, miratus sum. Itaque non sis segnis scribere continue,*

sciens quia sicut filius requiescere me facis patrem, et sicut praeco veritatis superlaetificas me. Et nihil contendas adversus haereticos, sed silentio verbositatem illorum supera, mansuetudine malitiam. Sic enim sermo tuus sale conditus¹⁾ habebit gratiam, illi autem apud omnium conscientiam culpabuntur. Hactenus Athanasius: et quam insigniter praeclaro eius monito superandi haereticorum malitiam mansuetudine, verbositatem silentio, Diodorus usus fuerit, ex Ruffino certe patet, qui modestiae laude insignem eum fuisse praedicat.

Servarunt erga Diodorum Tyri venerationem et cultum, qui Athanasium exceperunt Alexandrini archiepiscopi, Petrus et Timotheus. Petrus episcopis, presbyteris et diaconis pro vera fide exulantibus scribens: *Consiliatoribus igitur vobis, inquit, in his quae incurrunt, ulor; et quid oportet me facere sic semper perturbatum, Timotheo diffamante se episcopum esse, ut per hoc confidentius iniuret, et paternas leges infringat? Vult enim me anathematizare, et Basilium Caesareae, et Paulinum, et Epiphanium, et Diodorum episcopos, et soli Vitali communicare.* Sed pulcherrima est ad eum ipsum data epistola Timothei, ubi cum non solum fide clarus, sed etiam aequanimis, quas pro Christo passus erat, beatus dicatur, *tentationum meminerimus oportet, quibus probatus dicitur a Ruffino, et iniuriae, qua affectus fuerat, alio Tyri episcopo contra eum facto, qui a Meletii partibus staret. Ea est talis: Domino meo, et sanctissimo episcopo, et consacerdoti Diodoro, Timotheus in Christo salutem. Virtutem tuam, et vitae perfectionem, et zelum rectae et apostolicae tuae fidei pro dignitate praedicare nequaquam potero, etiamsi nimium properavero; non enim aequantur sermones et res. Vobis ex certo donatum est, non solum credere in Christum Iesum, sed etiam pro ipso pati²⁾. Hanc tuam rectam et beatam circa Deum voluntatem, et indeclinabilem circa pietatis mysterium conscientiam olim vobis inesse, et divinus papa noster Athanasius attestatus est vestrae religiositati, et nos suos discipulos adduxit ad amandam tuam perfectionem, et orare a Deo in multos annorum circuitus praeservari vestram vitam ad utilitatem Ecclesiarum Christi.*

[1] Col. IV, 6.

2) Philipp. I, 29.]

Demum episcopi quidam Aegyptii qui Diocaesareae in ex-xxxiii ilio erant adversus Apollinarium scribentes inter cetera haec habent: *Ad haec etiam et alias litteras, in quibus accusavit venerabilem archiepiscopum Cypri Epiphanium, orthodoxum et communicantem semper beatissimo papae nostro Athanasio: adhuc etiam et sanctissimum Tarsensem, et communicantem similiter beato papae nostro Athanasio, et nostrum ipsorum episcopum Diodorum abiudicavit iniuste per proprias litteras, si non abstinuisset a communione antedictorum orthodoxorum episcoporum Paulini et Epiphanii.*

Has quatuor epistolas ad unum eundemque Diodorum pertinere ex earum contextu adeo clare patet, ut ne dubitandi quidem locus sit ullus; pertinere autem eas ad Diodorum Tyri, non autem ad illum Tarsi, cui eas refert Facundus, ex illa Athanasii, et ex illa Aegyptiorum episcoporum, quod etiam superius admonuimus, intelligitur. Cum enim episcopi Aegyptii, cum apud Diocaesaream exularent Valentis Ecclesiam vexantis iussu, epistolam illam scripserint, et certo constet Athanasium saltem an. Christi 374 fuisse iam mortuum: Diodorus episcopus ab eis laudatus nequaquam igitur esse potest Diodorus Tarsensis, quem reddita a Valente Ecclesiae pace, quod anno Christi 378 circiter contigit, episcopatum adeptum esse Theodoretus *Hist.* lib. V cap. 4. diserte tradit, et praeterea pluribus etiam gravissimisque alio deductis coniecturis evincitur, quas videre est apud Tillemontium not. 11, *De Diodoro Tarsi* etc. Itaque frustra Epistolae Athanasii titulo, quem adtulimus, post vocem *consacerdoti*, quae una satis est ad indicandam Diodori, cui scripta est epistola, episcopalem dignitatem, additur, *episcopo Tarsi*; et supposititium omnino est verbum *Tarsensem* in epistola exulantium episcoporum Aegypti, quod nisi temporum ratio ostenderet, certe ex eo quoque constaret, quod nullo modo dici potuerit comminatum esse Apollinarium Diodoro Tar-xxxiv sensi percussurum se esse illum anathemate, nisi a Paulini consuetudine abstineret, cum nunquam hic Diodorus Paulini partes, sed semper illas Meletii tenuerit atque Flaviani. Quin etiam phrasis illa: *nostrum ipsorum episcopum* adeo difficile aptaretur Diodoro Tarsi in Cilicia episcopo, quam facile aptatur Tyrio. Epistolae auctores in Diocaesarea degebant Phoeniciae urbe, et

metropolitanus huius provinciae Tyrius episcopus erat. Praeterea, quid si quis suspicaretur eos ex confessoribus illis fuisse, qui episcopatus ordine Diodorum Tyri initiarunt? Ad haec, quod Tyrius episcopus tunc temporis inter episcopos Aegyptios recenseri potuerit, quis falsum evincat? Phoenice olim Pelusium usque extendebatur. Aegypti nomen olim multo latiores fines interdum complexum est.

Verum non est huius loci consecrari plura, quae, descriptas epistolas, non secus ac illam Epiphanii, Diodorum Tyrium, non autem, ut tradit Facundus, Diodorum Tarsensem commendare, confirmant, cum id plane evidenter ea quae adtulimus probent. Quare studiosos, qui forte plura velint, ad Tillemontii volumina delegamus. Utrum autem doli inventor Facundus existerit, an potius ipse primo dolum combiberit, et postea imprudens nobis propinaverit, arduum est diiudicare, quanquam, quo me coniectura ducat, habeo. Refert ille lib. VIII cap. 5, synodicam Domni Antiocheni epistolam, qua primum Eutychem oppugnatum fuisse tradit lib. XII, sub cuius finem de Diodoro Tarsensi agitur his verbis: *Et sacratissimus quidem Diodorus cum Athanasio magno, et Petro, et Timotheo confloruit. Theodorus autem cum Theophilo, viris vice luminarium orbem illustrantibus, et qui sedem Alexandriae ornaverunt. Sed laudatores quidem horum illi in omni vita fuerunt.* Notastin? Cui non succurrat haec verba legenti: *Sed laudatores quidem horum illi in omni vita fuerunt,* respicere ea ad ipsas quidem
 xxxv Athanasii, Petri et Timothei epistolas, quas descripsimus? Enimvero etiam tum cum libr. 7 cap. 7. Gregorii Nazianzeni epistolam, quam, cum esset Theodoro inscripta, ad Theodorum Mopsuestenum retulit, cum ad Tyanensem referenda foret, errorem cum aliis communem defendit, ut ex edicto Iustiniani, et ex quintae synodi collatione 5, ubi iste error coarguitur, colligitur. Vide *Concil. Hard.* tom. III col. 111 et 318. ed. Paris. etc.

Pronum igitur est credere, Facundo Graecos, quibuscum versatus est diu Constantinopoli, etiam quod spectat ad *Epistolas ad Diodorum*, imposuisse, Graecos, inquam, hominum genus in historia apprime audax, quo nomine male semper audit, et iamdiu in proverbium venit Graeca fides. Si quis autem velit, esse tamen hoc saltem concedendum, quod Facundus non

sine culpa deceptus fuerit, adversari non ausim, non solum quod conceptae opinionis tenax homo et impotens defensor fuisse mihi videatur, cum eius librum *contra Mutianum scholasticum* lego, sed etiam quod in eius scriptis tales deprehendantur errores, quibus, aut negligentiae, quod plures codices consulere praetermiserit; aut credulitatis, quod auctoritates quascunque a Graeculis suarum partium acceptas temere adhibuerit; aut incitiae, quod Graeca in Latinum vertere ipse nesciverit, et a factiosis versiones sibi comparaverit, convincitur reus, ut cum lib. III cap. 3. Cyrilli Alexandrini sententiam de libris Theodori ex collat. 5 synodi V referens, quae Graece ita sonat: *Quos quidem labores nollet aliquis increpare, magis autem honoraret, si inesset eis dogmatum rectitudo*: ipse versam refert hoc pacto: *Et hos quidem labores nullus est ausus increpare, sed dextro decreto honorare studium rectorum dogmatum, quod in eis est*: et cum lib. XI cap. 2. Athanasio librum tribuit, qui Serapionis Thmueos episcopi erat, et insuper exordium eius exscribens eius verbis nomen Iesu intexit, unde impius supposito auctori Athanasio error affingitur. *Pro defensione trium capitulorum* non semel scripsit Facundus. Libri a Sirmondxxxv editi posteriores eius curae sunt, sed licet in eorum Praefatione dicat se ab eis abstulisse, quae alias *pro mendositate codicum*, vel *pro incuria translatorum* minus vere retulerat, haud tamen penitus ab hisce maculis eos purgavit, nec satis diligenter opus illud suum expolivit. Ac de his quidem satis dictum est.

Iam vero Praefationi finem facio, et in me recipio, quod, ubi vires suppetant, libellum hunc plures alii sequentur similes, seriem anecdotorum non contemnendam, ut communi utilitati serviatur, exhibentes. Hoc studii genus nequaquam profecto leve est, sed multi consilii et artis, laboris interdum etiam improbi atque molesti, sed nihilominus in eo me exercere, et quid in eo possim experiri est animus, cum sit maximo quoque usui; unde in illud operam suam dare gloriae sibi duxerunt litteratissimi homines, quos inter, ne exteros memorem, aut fato functos, praestant nunc in nostra Italia, clarissima huius saeculi lumina, viri optimi,

Nulla dies unquam memori quos eximet aevo,
Ludovicus Antonius Muratorius, Iohannes Lamius, et episcopus

Brixiensis Angelus Maria Quirinus S. R. E. cardinalis bibliothecarius, cuius cura et studio modo esse proditura absolutissimam epistolarum cardinalis Reginaldi Poli syllogen temperare mihi non possum, occasione optime data, quin gratuler et laudam litterariae reipublicae, atque adeo reipublicae Christianae universae. Scilicet non est dubitandum, quin sicuti cum Francisci Barbari epistolas edidit, animadversionum suarum volumen adiecit doctum sane et laboriosum, ubi rerum pulcherrimarum, quae resurgentium litterarum historiam illustrant, recluditur thesaurus, ita nunc non solum ipsis illis desideratissimis epistolis, sed Commentario etiam suo gravissimae Anglicani schismatis historiae plurimum luminis allaturus non sit.

Fogg.
1

SANCTI EPIPHANII EPISCOPI

DE XII GEMMIS RATIONALIS SUMMI SACERDOTIS HEBRAEORUM
LIBER.

EPISTOLA EPIPHANII AD
DIODORUM.

Facundo Hermianense interprete.

*Domino meo honorabili fratri
et consacerdoti Diodoro ama-
bili episcopo, Epiphanius in
Domino salutem.*

*Gratiam maiorem praestans
quam accipiens, petebat Domi-*

EPISTOLA EPIPHANII AD 5
DIODORUM.

Anonymo interprete.

Domino venerando fratri et con-
sacerdoti Diodoro reverendis-
simo episcopo, Epiphanius in 10
Domino salutem^a).

Gratiam praestans potius,
quam sumens Dominus a Sama-

a) Epitome libri huius S. Epiphanii *De XII gemmis* etc. a Gesnero edita hunc praefert titulum: *Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Κύπρου πρὸς Διόδωρον ἐπίσκοπον Τύρου περὶ τῶν δώδεκα λίθων* etc. *Epiphanii episcopi Cypri ad Diodorum episcopum Tyri de XII gemmis* etc. At vero Facundus Hermianensis in libris suis *Pro defensione trium capitulorum Concilii Calchedonensis ad Iustinianum imperatorem*, ubi multa congerit laudatorum virorum testimonia, a quibus Diodorus episcopus Tarsi non solum ut doctus, sed etiam ut pius laudatus fuit, lib. IV cap. 2. hanc etiam describit epistolam S. Epiphanii. Porro hinc primum, cuinam Diodoro librum *De XII gemmis* S. Epiphanius inscripserit constasse, nota ad eum locum apposita, qui Facundi in lucem emisit libros, admonuit

nus a Samaritana aquam bibere: ipse fons exstans, iuxta puteum sedebat, et fatigatus ex itinere inveniebatur, ut consequenter praesenti sermone, incarnationis non excederet veritatem. (Et post paululum.) Sed etiam eius discipuli, et servi, a quibus aliquid petebant, magis eis dabant, quam accipiebant ab eis, et alloquebatur quidem Helias¹⁾, qui erat figura proprie Domini, et necessariorum, quantum opus erat, 15 exigebat mensuram: superabundanter autem replebat praebentem sibi benedictionem a vidua petens panem, per occasionem autem petitionis praestans abundantiam benedictionis; sic et tua honorabilitas nostram exiguitatem petens magis das, quam sumis: subministrans quidem tua ad Deum 25 postulatio capsaci nostro indeficientiam, ex parvo prae-

ritana, bibere postulabat²⁾, ipse fons salutis existens, et iuxta quidem puteum sedit, et ex itineris labore fatigatus est, ut consequens veritatis argumentum corporalis suae praesentiae nequaquam prorsus excederet, "et ubique simul humanae naturae, quam condidit, propria largiter dona concedens, nunc eam quidem dignanter assumens, nunc etiam id, quod eius est, veraciter asserens, necnon et curam eius³ ac providentiam gerens"^{b)}. Sed et discipuli eius et familia quibuscunque petebant, aliquid tribuebant his potius, quam sumebant. Idipsum praefigurabat et Helias in forma Domini sui praecedens. Modum quidem necessariae rei competenter efflagitans, super id autem, quod necessarium erat eius, qui in se morabatur, largitatem benedictionis insinuans. Qui panem

1) III Reg. XVII, 10 sqq.

2) Ioan. IV, 7 seq.

Sirmondus, sed minus vere, cum iam non solum Gesnerus Epitomen laudatam edidisset, sed etiam Petavius, in cuius titulo minime nudum erat Diodori nomen, quemadmodum ille censuit ex memoria, ut videtur, scribens. Utrum autem Facundo potius standum sit, an auctori Epitomes, haud levis disputationis argumentum esse potest. Facundus postquam Epiphaniae epistolam descripserit haec subdit non omittenda: *Non parvi esset iudicii, clementissime imperator, vel si aliorum Patrum testimonia defuissent, nullius auctorem haeresis exstulisse Diodorum, quod eum Epiphanius, vir sagacissimus, et in doctrina catholicae fidei laudabiliter diffamatus, non memoraverit inter haeresiarchas etc.*

b) His verbis lineolas illas [" "] apposuimus, ut statim appareant quae praeterit Facundus Hermianensis inquit, *Et post paululum.*

stat, et hydriae indeficientem ex parvissimo cumulum largitur. Petis itaque in principio epistolae tuae, honorabilis, de lapidibus in Rationali superhumeralis sacerdotis super pectus Aaron dispositis et insertis, et eorum et nomina, et colores, et species, et loca, et ad pietatem ducentes ipsorum lapidum contemplationes, et unusquisque lapis pro quali tribu ordinatus erat, et unde inventus est, et ex qua patria. Et, sicuti dixi, nobis quidem harum rerum difficilis fuit omnino, velut illi viduae, propter paupertatem, inventio; sed sicut illi per benedictionem miraculum contigit, et Samaritanae, pro aqua sensibili Domini mysterium revelabatur: sic et nobis, exiguis extantibus, sed novo intellectu, et nova cognitione, et nova ratione abundantia undique effecta est, veluti ex magna imbrium effusione per orationem Eliae et aliorum prophetarum, quorum et filius, et discipulus, et successor existis honorabilis, suscipiens propinquam illis hanc gratiam a Domino, et nobis per orationem adtribuens. nimis sapientia, atque scientia, et sermone destitutis^{c)} undique 35

c) In Cod. Vat. legitur *constitutus*, sed manifesto librarii errore. Apud Facundum sententia aliter procedit, sed Facundus versionibus haud multum diligenter factis est usus.

facultas est attributa, velut ex multis imbribus fertili largitate diffusis, Heliae precibus, aliorumque prophetarum, quorum tu, filius, discipulus, et successor venerabilis approbaris, accipiens eam, ut illi, a Domino gratiam, nobis eamque orationibus tuis
5 impertiens.

Unde iam de his incipiam dicere: primum quidem veniam poscens, et propositi mei studium patefaciens, licet invalidae dissertationis possim referre sermonem. Est ergo primum scriptum in quatuor versibus, quadrifariam quippe discriminabatur,
10 Rationale pontificis, ipsumque quadrangulum erat, habens tam in longitudine, quam in latitudine palmum unum. Primi ergo versus ordo est: sardium primus lapis, dein topazion, post smaragdus. Secundi versus primus lapis carbunculus, dein saphirus, post iaspis. Tertii versus primus lapis ligyrium, dein
15 achates, post amethystus. Quarti quoque versus extremi, primus lapis chrysolithus, deinde beryllum, post onychium. Isti quidem sunt duodecim lapides, quos constat in Rationali, quod in superhumerali pontificis ponebatur insertos, quorum differen- 6
tias locaque dicemus.

20 Sardium, quod et Babylonium, sic dicitur^d): habet quidem speciem instar ignis colorisque sanguinei sardio pisci consimilem, unde et sardium vocatum est, a specie cognomen accipiens. In Babylone vero, quae est apud Assyrios^e), gignitur, et est lapis ipse perlucidus, habens medendi potentiam; cuius
25 sucum medi^f) super tumores ac putredines linientes sedant, aliasque plagas, quae per incisionem ferri proveniunt. Est autem et alius sardonix, qui vocatur molochas, sciens attenuare pinguedines: ipsius autem formae est, subviridis aliquantulum, potentiorque magis est circa verni temporis initium, quando
30 Pascha celebratur; et alius sardachates, circa quem lapidem albus quidam circulus apparet, sicut in achate, quem ii, qui fabulosa confingunt, mala fugare pronuntiant posse, eumque pacificum vocant.

d) Epitome, *Πρώτος λίθος Σάρδιος ὁ Βαβυλωνίος οὕτω καλούμενος.*

e) Nempe alia quoque Babylon fuit in Aegypto, de qua pluribus egi in *Exercitationibus historico-criticis de Romano D. Petri itinere et episcopatu* etc., *Exerc.* 10.

f) *Corrige medici.* Epitome Gesneri, *οἱ ἰατροί.*

DE LAPIDE TOPAZIO.

Topazium rubrum est specie post lapidem, qui carbunculus appellatur. Inventus est autem in Topaze civitate Indiae^{g)}, in corde lapidis ab his, qui ibidem lapides tunc caedebant. Quem lapidum caesores intuentes splendidissimum, delectati pulchritudine eius, ostenderunt Alabastris^{h)} quibusdam negotiato-

g) Huius urbis nemo alius mihi notus meminit praeter Epiphanium hoc loco, licet celebris apud veteres auctores sit insula *Topazos* dicta. Itaque aut erravit Epiphanium urbem pro insula accipiens, aut etiam insulae metropolis Topaza dicebatur. Porro de situ huiusce insulae non una esse videtur omnium sententia; scilicet Stephanus in India collocat; in mari Rubro Iuba apud Plinium lib. XXXVII cap. 32; in Arabia vero Archelaus apud eundem Plinium eodem loco, et ipse etiam Plinius lib. VI cap. 34, necnon Strabo lib. XVI, Diodorus Siculus lib. III, Ptolemaeus lib. IV cap. 5. Psellus *De gemmis*, Isidorus *Orig.* lib. VI cap. 7. aliique. Quinimo Braunius *De vest. sacerdotum Hebr.* lib. II cap. 2 §. 92. et illud loci cap. XXVIII v. 19. פִּטְדַּת כּוּשׁ *Pitdath Cusch*, quod in Vulgata redditur *Topazius de Aethiopia* reddendum esse censet *Topazius Arabicus*, a Bocharto doctus כּוּשׁ *Cusch* Arabiam esse. Verum critici rem hanc facili negotio explicare poterunt si animadvertant veteris geographiae rationem. Dionysius Periegeta Erythraeum, seu mavis Rubrum mare, Aethiopicum quoque appellabat, et Dionysii scholiastes Eustathius nonnullos etiam Arabicum sinum, et Erythraeum mare, unum et idem mare existimasse docet. Porro Indiae nomen variis datum esse regionibus, Aethiopiae autem praecipue, nemo est quem lateat; quin etiam *Indiam ad Oceanum Erythraeum spectasse* disertis verbis Eustathius tradit, et Dionysius ipse inter ceteros pretiosos lapides quos Indi habent, etiam *glaucom nitidi Topazi lapidem* recenset. Vide Eustathium in *Dionysium* etc., Coloniae Allobrogum, 1741, p. 23 et 529.

h) Ligorius Sabinae Tranquillinae nummum memorat, ubi erant Isis, et Harpocrates spicam manu dextera gestans cum inscriptione *ΑΑΒΑΣΤΡΩΝ*. Aegyptium fuisse hunc nummum Isis figura luculenter probat, et quidem urbs Alabastra etiam a Ptolemaeo in Aegypto collocatur, necnon a Plinio lib. V cap. 9 et 37. Quod si Stephanus Phrygiam urbem eam vocat Herodotum testem adhibens, nos quidem cum extantes Herodoti libri nullum huiusce rei testimonium perhibeant, lib. autem VIII §. 136. oppidum Phrygium nomine *ΑΑΒΑΝΔΑ* occurrat; Stephanum hunc locum perperam legisse, aut si mavis, perperam eius meminisse suspicamur; et quidem eo facilius errare potuit, quod fluvius *Alabastrus* dictus Troade erat, cuius mentio est apud Plinium lib. V cap. 30. Salsasius in *Solinum* p. 394. Stephanum alia de causa in errorem lapsam putat, sed minus credibilis illa est. Demum Alabastro-

ribus, parvoque pretio vendiderunt. Alabastri quoque Thebeisⁱ⁾ 8
 pretio distrahere maiori. Thebei nihilominus obtulerunt regi-
 nae, quae tunc temporis imperabat. Quem illa sumens in dia-
 demate suo in medio frontis imposuit. Habet autem lapis iste
 5 hanc efficaciam. Cum in cote medicinali teritur non rubrum
 sucum, iuxta modum sui coloris, sed in modum lactis emittit.
 Implent autem crateras plurimas, quantas hi, qui terunt, im-
 plere voluerint, et post hoc idem modus est lapidis, nec im-
 minutus pondere, nec a rotunditate mensurae penitus immuta-
 10 tus. Hinc autem sucus elicitus oculorum passiones apprime
 sanat: itemque cum bibitur valde medetur his et qui aquosa
 rabie tenentur^{k)}, et qui ex uva marina vehementer insaniunt. 9
 Huius enim lapidis sucum medicorum periti talibus tribuunt.

DE LAPIDE SMARAGDO.

15 Smaragdus, qui et prasinus, viridis est speciei. Est autem
 in eis quaedam differentia; aliquos enim Neronianos vocant,
 aliquos Domitianos; et Neronianus quidem lapis amarus^{l)} est
 specie valde viridis, splendens ac vibrans: appellari vero Nero-
 nianum propter hanc causam referunt: quod imperatorem Ne-

rum gentem ignorasse videtur Gesnerus, quamobrem Epitomen a se edi-
 tam emendare laborans in alienam sententiam infeliciter detorquet.

i) De incolis celeberrimae illius urbis haec accipe, quae cum in
 Aegypto olim fuerit potens armis, et maxima, et regionis Thebaidos me-
 tropolis, nunc

..... centum iacet obruta portis,

ut cum Iuvenale loquar, *Sat.* 15 v. 6. Dicta est non solum Thebe, sed
 etiam Diospolis: unde Plinius lib. V cap. 9: *Celebratur Diospolis magna,*
eadem Thebe, portarum centum nobilis fama.

k) Epitome Gesneri: *Καὶ πικρὸς δὲ ἀντιπαθεῖ πρὸς ὕδρω-
 πας* etc. *Epotus adversatur hydropi* etc.; verum Epitome illa, quae est
 apud Anastasium Sinaitam in *Quaestionibus* etc., habet *πρὸς τὰς ὑδρο-
 μανίας* etc.

l) Epitome quoque apud Gesnerum habet hic verbum *πικρὸς*,
amarus. In margine Gesnerus apposuit *μικρὸς*, *parvus*, sed, ut ex hac
 nostra antiquissima versione constat, minus recte. Licet autem *πικρὸς*
 proprie de sapore dicatur, hic certe metaphorice usurpatum videtur, quod
 factum saepe invenio apud Graecos, praecipue vero apud Iulium Pollu-
 cem in *Onomastico* etc. Inferius quoque *austerae* naturae smaragdum
 esse dicitur.

10 ronem putant oleo spano^{m)} viridiⁿ⁾, vel liberirtino^{o)}, alii vero

m) Primum suspicabar interpretem ignorasse, vocem Graecam *σπανός* Latine reddi *rarus, pretiosus*, postea tamen *Spano* pro *Hispano* scriptum esse sensi. Neque vero insolens hoc est, cum Graecos pariter et Latinos *Hispaniam* et *Hispanum* dixisse *Spaniam* et *Spanum* sexcentis probari possit exemplis; sic enim *Hispaniam* appellat non uno in loco vetus interpres Iuvenalis, et apud Nonium extat cap. 16: *Pullus color est, quem nunc spanum, vel nativum dicimus*. Quid? Hoc ipsum *Hispanum* oleum; de quo loqui videtur S. Epiphanius, saepe memorat Galenus, et semper *Σπάνον ἔλαιον* vocat. Itaque oleum *Hispanum* in pretio olim maxime fuit, et laudant etiam Plinius lib. XV cap. 2; Strabo lib. III, et Rutilius I *Itin.*, v. 150. *Geoponicorum* lib. IX c. 26. Damogerontis extat monitum de ratione conficiendi oleum illi simile. Romae autem illius mercatores peculiare collegium constituisse ex inscriptione in monte Aventino reperta, et a Reinesio descripta p. 460 conicitur, in qua:

NEGOTIATORES OLEARI EX BAETICA.

Porro etiam apud Gruterum p. 466 n. 7, occurrit inscriptio Romae posita cuidam

OLEARIO EX BAETICA.

Et in *App.* p. 1116 n. 1, ex ipsius Romae ruinis erutum hoc legitur epitaphium:

D M
L. MARIO
PHOEBO
VIATORI
TRIBVNICIO
DECVRIAE. MAIO
RIS. MERCATORI
OLEI. HISPANI. EX
PROVINCIA
BAETICA.

n) Suetonius in *Iul. Caesar.* cap. 53. oleum *viride* opponit *condito*, nempe, iuxta diversum pronuntiandi modum, *vetusto*, aut *medicato*, non *puro*. Oleum *viride* dicebant Latini, quod ex immatura olea exprimebatur, docentibus Catone cap. 65, Columella cap. 50, Palladio lib. XI tit. 10, et Servio in v. 86 lib. II *Georgicorum*. Pro optimo oleo habebatur, unde oleum *viride* idem est ac oleum optimum. Graeci *δμφάκινον* dicebant. *Geoponicorum* lib. IX cap. 26 et 27. *ἔλαιον δμφάκινον, ἢ ἄλλως καλόν*.

o) *Liberirtinum* oleum nusquam alibi memoratum novi; et hinc quomodo emendarem sollicitus multa movi animo, utrum fortassis restituendum esset *Liburnico*; tale enim oleum, Istriatum quoque dictum, ut diserte docetur *Geoponicorum* lib. IX cap. 27. quod Istriae Liburnia adhaereret, Apicius vehementer laudat lib. I cap. 5. et cum Baetico certabat par, Plinio teste laudato superius loco. Porro cum eundem Plinium Africani olei laudatorem offenderim, et subierint ex Gruteri inscriptionibus p. 426.

dicunt amygdalino, alii susino^{p)} praecepisse montem rigare; alii vero nequaquam, sed aiunt Neronem, vel Domitianum oleum 11 in vasis aenei nicenis^{q)} immittere, quod ex aeris ipsius aerugine per tempus viridesceret, et sic ex eo montem rigare: pe- 5 tramque suscipientem hoc oleum plus in viriditate atque perspicuitate florescere; alii vero minime, sed vocatum fuisse Neronem quemdam memorant antiquum artis pinariae^{r)} scientissimum, et in huiusmodi lapidum peritia valde callentem, qui adinvenit hanc smaragdi necessariam speciem, et ex ipso Nero- 10 nianum primitus appellari. Eo vero modo, quo diximus de Neronianis, et de Domitianis advertendum est. Fuit enim Domitianus imperator post Vespasianum et fratrem suum Titum, qui vastavit^{s)} Hierosolymam. Amatores autem vanarum rerum ii

MERCATORES OLEARI AFRARI:

Libertinenses in Africa fuisse statim memini, nec fugiebat quandam Libertinorum gentem memorasse Suidam: sed tandem cum ex τὸ vel videretur vocem *Liberitino* esse positam tanquam synonymam, ut aiunt, voci *Spano*, nempe *Hispano*, primo utrum *Liberitano* reponendum foret, anceps fui, celebris enim in Hispania extitit urbs nomine Illiberis, de qua Plinius lib. III cap. 3, *Illiberi, quod Liberini*. Deinde vero haud inscius librariorum vitio saepe factum esse, ut litteram ultimam superioris verbi in principio sequentis mss. codices interdum repetant, praeterea videns interpretem non uno in loco Graeca non esse assecutum, corrigendum esse, quantum coniectura assequi licet, censebam: *vel Ibero*, in Graeco autem fuisse ἡ Ἰβήρ θήν, quae ultima vox apud Graecos non raro solius ornamentum gratia adponitur.

p) Σούσιον dicitur *oleum*, seu mavis unguentum ex liliis confectum, cuius meminit passim Hippocrates, et alii etc.

q) Locus in primis mendosus. Epitome Gesneri habet, ἐν σκεύεσι βαλεῖν ἰκανοῖς, quod *Iolas* vertit in *multa vasa infudisse*. Noster interpres, ni fallor, invenit νικανοῖς, littera ν, quae in superiori verbo βαλεῖν ultima est, duplicata, ut in mss. non raro evenit, et ignorans quomodo explicaret, vertit *Nicenis*. Itaque haud temere liceat corrigere: in *vasa aenea multa, apta, capacia βαλεῖν infudisse*, atque adeo *infundere iussisse*: hic enim βαλεῖν pro imperandi modo est, quod Graecis non insuetum.

r) Quanam est *ars pinaria*? Epitome Gesneri ita loquitur: Ἄλλοι δὲ φασὶ Νέρωνά τινα τεχνίτην τῶν παλαιῶν πιναροποιῶν εἶτονν λιθοργὸν ἐφευρεῖν τὸ ἀναγκαϊότατον τοῦ σμαράγδου. *Iolas* Hierotaranthinus in sua versione praetermittit omnino vocem *πιναροποιῶν*. Et profecto quidnam sibi vult? Cl. vir amicus meus restituebat, *πιναροποιῶν, tabularum fabricatorum*.

s) In cod. *vastabat*, ut puto pro *vastabit, vastavit*.

principes extiterunt, Nero scilicet atque Domitianus. Sunt et alii smaragdi, unus quidem in India¹⁾ nimis Neroniano consimilis: alter vero in Aethiopia, qui et in Phison flumine reperitur. Unde divina quoque Scriptura sermoni nostro congruit dicens: *Phison ipse est, qui circuit omnem terram Eiulat, . . . ibi invenitur lapis prasinus*¹⁾. Sed et carbunculum illic esse testatur. Hic autem Phison a Graecis quidem Indus fluvius dicitur; a barbaris vero et Evilaeis Barimanasi^{u)}, ab Indis quoque et Bugeis^{v)} Ganges appellatur, pluresque Graecorum scriptores Gangem fluvium nomine isto cognominant^{w)}, qui permanat univ¹⁰ersam terram Evilat. Eiulaeos autem dicunt interiores Indos. ¹³ Circuit et Aethiopiam, quae vocatur Occidentalis atque magna Aethiopia, et hinc in Oceanum labitur^{x)}: propter quod et car-

1) Gen. II, 12. Sequitur autem Epiphanius versionem LXX.

1) Epitome Gesneri habet: *ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ.*

u) Quid hoc monstri est? Indus fluvius a monte Paropamiso exoritur Plinio, Mela aliisque geographis testantibus. Sub hoc monte Paropamisadarum regio erat, seu mavis Parapamisadarum, aut Paropanisidarum: mons enim, unde regioni nomen, Paropamisus, et Parapamisus invenitur appellatus, necnon *Parapanisus*, et contracta voce *Parpanisus* a Dionysio v.1097. Itaque cum interiores Indos sub Evilaeorum nomine intelligat Epiphanius, ni fallor, restituendum est *Evilacis Paropamisi*, nempe Indis ad radices Paropamisi habitantibus.

v) Numquid *Buzaeis*? Gens huius nominis in Marmarica mediterranea degebat, Ptolemaeo teste.

w) Mirum minime est Epiphanium putasse Phison esse Gangem, etenim plerique veterum idipsum senserunt; sed plane mirum et insolens est Gangem fecisse unum eundemque fluvium cum Indo. Suspiciat sententiam ab interprete corruptam fuisse, sed suspicionem hanc omnino diluit alter Epiphanii liber, nempe *Ancoratus*, ubi quoque §. 58. docetur Phison ab Indis et Aethiopibus Gangem dici, a Graecis vero Indum. Porro Epiphanio turpius erravit Caesarius, qui *Dialogo* 3. resp. 144. non solum Gangem et Indum, sed Istrum quoque seu Danubium confundit dicens, Phison ab Indis et Aethiopibus Gangem esse appellatum, Istrum et Indum a Graecis, ab Illyriis et Ripianis Danubin, a Gothis Dounautin.

x) Eadem in *Ancorato* occurrunt: *Hic ambit regionem Evilath maiorem videlicet ac minorem, quae est Elimaeorum provincia, ac magnam Aethiopiam penetrans ad austrum labitur, et intra Gades in ingentem Oceanum erumpit.* Dallaeus *De usu Patrum* p. 241. Petavii nota geographiam istam mirificam et absurdam dicentis abutitur, veluti sua, ut S. Epiphanii auctoritatem minuat; at vero parum proficit haereticus, neque enim

bunculus lapis cursu fluminis huius attractus in locis proiicitur, quae sunt circa Libyam, ubi nominati superius Aethiopes commorantur^{y)}. Aquilas autem interpretes in *Genesi* lapidem prasinum, neque prasinum interpretatus est, neque smaragdum, sed
 5 Hebraica interpretatione usus in superficie, et inveniens in Hebraeo nomen lapidis bodallin^{z)}, quod Septuaginta dixerunt *ibi invenitur lapis prasinus*. Aquila^{a)} dixit *ibi invenitur bidellium*. Est autem bidellium^{b)} quoddam unguentum, sive incensum, quod defertur ex India. Sunt autem differentiae smaragdi octo^{c)},
 10 quantum potuerunt singuli reperire; naturaque eius cum sit

nos in omnibus disciplinis claruisse volumus SS. Patres, sed tantummodo, quae ad fidem et mores spectant, cum ab eis summa consensione traduntur, et veneramur, et credimus. Ceterum auctor *Colloquii critici de sphalmat. virorum in re litteraria illustrium*, p. 13, Epiphanium a Petavii et Dallaei criminatione defendere sibi suadet, aut legendo *Γαδά-ρων*, cuius nominis gentem ad ostium Gangis sitam pro certo habet, ubi Petavius legit *Γαδείρων*, aut interpretando *Γαδείρων* non *Gades* ut Petavius, sed *terminos*, aut potius *sepes*, inquit enim inter disruptas rupes Gangem in Oceanum intrare. Enimvero circa Gangis ostia populos fuisse *Gangaridas* dictos universa testatur antiquitas. *Garqaridas* vocat Dionysius Periegeta, *Gandaridas* Diodorus *Bibl.* lib. II cap. 37. Porro dicti sunt etiam *Gandarae*, *Gandarii*, *Gandri*. Vide Salmasium in *Solinum* etc. Secundum hanc notitiam intelligendum esse, aut saltem restituendum S. Epiphanii locum in *Ancorato* non dubito.

y) Quo modo Ganges Asiaticum flumen carbunculum proiicit ad loca circa Libyam? Quo modo circa Libyam commorantes dici possunt Aethiopes illi, quos circumlabitur Asiaticum flumen Ganges? Aethiopia alia fuit in Asia, alia fuit in Africa: et haec fortassis divisio errandiam Epiphanio praebuit: quod quidem eo quoque magis probabile fit, quia Africanam Aethiopiam in orientalem et occidentalem partiti sunt multi, ut Homerus *Odyss.* A v. 23; Plinius lib. V cap. 8, et Strabo lib. I, cum tamen alii Aethiopiam orientalem dixerint Asiaticam Aethiopiam. Vide Herodotum lib. VII cap. 70. Ceterum minus inconcienne loqui videtur S. Epiphanius in *Ancorato*, magnam Aethiopiam, quam propter Gangem ponit, pro Asiatica accipiens, minorem vero, quam Geon alluere scribit, pro Africana. Haec saltem minime inter se pugnant.

z) Nomen Hebraicum est *בדלח* *bedolach*.

a) Nota quod supra in mss. erat, *Aquillas*, ut religiose edidimus.

b) Sic cod. ms., sed verum nomen est *bdellium*. Est autem *bdellium* gummi genus, quod arbor nigra eodem nomine vocata exsudat. Vide Dioscoridem lib. I cap. 69; Plinium lib. XI cap. 9.

c) Plinius lib. XXXVII cap. 5, duodecim smaragdorum genera recenset.

viridior et austera, tamen ii, qui sunt ex Aethiopia, vel India, hepatis, id est iecoris similitudinem referunt. Restat itaque iam nobis de monte illo, qui rigabatur aliquando vel a Nerone, sicut sermone vulgatum est, vel a Domitiano, in qua patria est situs, exponere. Est enim introrsus in mari Rubro, quod sic appellatur, in ipso gressu^{d)} regionis Indorum, quarum gentium differentiae quamplurimae sunt: olim quippe Indi in novem regna fuerant disparati, sicuti fama celebratum est^{e)}: id est Alabastrorum^{f)},

d) Fortassis interpres scripserat *ingressu*.

e) In summa Indicarum rerum ignoratione versabantur antiqui. Strabo lib. V diserte ait, omnes illos, qui de India scripserunt, pleraque mentitos esse, et lib. etiam XV de mendacibus Indiae rerum narrationibus queritur. Arrianus *Hist. Ind.* §. 7, Megasthenem centum duodeviginti populos in India statuisse referens adimit illi fidem, tum quod totam Indiam non peragraverit, tum quod omnes gentes Indiae commercia inter se non exercerent. Quae hic recitat Epiphanius unde acceperit, quis dicat? populos nominat tanquam olim in India praecipuos, quorum nulla apud ceteros mentio, aut saltem pro populis magni nominis non habentur. Porro etsi Megasthenes gentes centum duodeviginti in India statuentem carpat Arrianus, multas tamen fuisse fatetur. Quod si falsus etiam sit, eodem Arriano adnotante, Ctesias, qui non minorem reliqua Asia Indiam facit, tamen regionem vastissimam fuisse dubitari nequit, et ita plenam populo, ut Herodotus lib. III §. 94, Indos multitudine quascunque alias nationes superare affirmaverit. Itaque undenam novit S. Epiphanius in novem regna Indiam totam fuisse quondam divisam? Sed illum quoque animadvertendum maxime est, tam late Indiae nomine usos esse veteres, ut Indos dixerint quoscunque populos minus notos. Porro Aethiopiam praecipue eo designarunt, ut videre est apud Iobum Ludolphum in Commentario ad suam *Hist. Aethiopicam*, p. 75 etc. Et quidem sic plane utitur hoc loci S. Epiphanius; indubium enim est Homeritas, Axumitas etc., populos Aethiopes fuisse. Vide Iobum Ludolphum p. 65 etc. Demum animadvertas velim gentes, quas hic S. Epiphanius sub Indorum nomine recenset, alias in Africa esse, ut Alabastrum, Axumitae etc., alias in Asia, ut Homeritae etc.

f) De his dictum est p. 7, et Aegyptios populos fuisse animadvertimus, ita ut miremur, quonam modo ad Indiam eos referat S. Epiphanius. Verum Hyginus quoque *Fab.* 275, Iovem Thebas, Aegyptiam urbem, in India condidisse dicit. Praeterea Servius ad illud lib. II *Georgicorum*, v. 117:

..... sola India nigrum
Fert ebum..

subdit: atqui et in Aegypto nascitur, sed Indiam omnem plagam Aethiopiae accipimus, Quo in loco duo haec docere videtur Servius ad rem nostram apposite, nempe: Aegyptum tanquam Aethiopiae partem esse

Homeritorum^g), Azomitorum^h), cum Dulitibusⁱ), Bugaeorum^k), 16 Taianorum^l), Isabenorum, Liberiorum, Diberiorum cum Ichthyopagis^m), et Sirindibenorum cum Evilaeis: sed nunc multo 17

habitam, et sub Indiae nomine omnem Aethiopiae plagam esse acceptam. Quorro Eustathius quoque in *Dionysium Periegetam*, p. 106, de Aethiopiis ad Aegyptum loquens ait: *Propter quos ipsa etiam Aegyptus vocata est aliquando Aethiopia*. Quid quod toti Africae datum novimus Aethiopiae nomen ex Ezechiele tragoedo apud Eusebium *De praep. evang.* lib. IX cap. 28?

g) Plinius *Homeritas* memorat lib. VI cap. 28, et ob commercia Indica opulentissimos vocat. Ludolphus a Sabeis distinguendos non esse probat laud. lib. p. 66.

h) Iuxta *Astaboram* flumen, seu mavis *Astaborram*, aut *Astaborem*, omnibus enim hisce nominibus appellatum invenimus, urbs quondam fuit nomine Axume, ab aliis Auxume dicta, et a nonnullis etiam Axome, quam principem urbem et regiam fuisse non solum novimus ex Ptolemaeo, sed etiam S. Athanasio in *Apol. contra Arianos*, §. 29, Philostorgio lib. III cap. 6, et Nonnoso apud Photium in *Bibl. etc.* Porro non solum cives, sed tota gens huic urbi subiecta, quam nunc Habessinios dicimus, et habitasse contra *Homeritas* Procopius Caesarensis notavit *Περσικῶν* lib. I, ab ea nomen referebat acceptum. Vide Ludolphum in *Commentario etc.*, p. 67 et 251. Ne quis autem miretur *Azomitarum* hic pro *Axumitarum* esse positum, animadvertere est, videri antiquos verum huiusce gentis nomen ignorasse, et idcirco eam, eiusque metropolim similibus quidem, sed variis appellasse nominibus. Praeterea litterarum ξ et ζ similitudo varietatem auxit, et quidem etiam in *Ancorato*, cap. 58, legitur Geon labi per Ἐξουμίτιν pro Ἀξουμίτιν. Verum cap. 115 eiusdem *Ancorati* exstat, Ἀξουμίται et in *Panario etc.*, H. *Sethianorum* legitur, quod Psus fuit auctor sermonis τῶν Ἀξουμιτῶν. Eiusdem *Panarii* lib. I cap. 5, Axumiticum tractum offendimus dictum τὰ Ἀξιωματικά, sed aperto errore.

i) Plures videntur fuisse olim urbes dictae a verbo δοῦλος, *servus*, si consulimus Stephanum in voce Δούλων πόλις, ubi inter cetera haec habet, quae si forte huc referri possint, videant alii: *Est quoque Dulopolis castellum in Aegypto, cuius meminit Olympianus. Gentile: Dulopolita. Ἔστι καὶ χωρίον ἐν Αἰγύπτῳ, Δουλόπολις, ὡς φησιν Ὀλυμπιανός· τὸ ἔθνικόν· Δουλοπολίτης.*

k) Vide supra p. 12 n. 3.

l) Nunquid Taianorum? scilicet gentem huius nominis memorat S. Epiphanius in *Ancorato*, §. 115, ubi longam variorum populorum seriem digere, sed eorum quoque plerosque nominibus plane incognitis.

m) Restitue *Ichthyophagis*. Populi sic vocati, quod pisces vorarent, variis fuerunt in locis, sed hi videntur esse Ichthyophagi, qui a Strabone post Ophiodem, seu Topazon insulam habitasse dicuntur, et post fauces Arabici sinus, quique in vetusta tabula ad Ptolemaei descriptionem

plures sunt, quippe divisi a societate, quam inter se prius habuerant Dibeniⁿ⁾ ab Ichthyopagis, et Sirindibeni ab Evilaeis. De his autem, cum rursus eorum ad loca ventum fuerit, historica narratione referimus. Mons autem, de quo nunc nobis sermo est, tunc Romanis erat subditus. Smaragdinum^{o)} vero sic vocatur naturaliter insula modica, ex adverso sita Beronicae, in qua portus est Indiae^{p)} dirigens ad Thebaidam, quae a continenti terra Thebaida distat unius diei cursu, cum est navigium prosperum, hoc est millibus octoginta. Contigua est autem Beronicae, quae sic appellatur, regioni Elephantinae^{q)}, necnon et Telmi^{r)}, quae nunc a Blemis^{s)} obtinetur. Corruerunt autem

comparata collocantur in ora maritima ab Albo portu ad Berenicem usque, Cellario docente *Geographiae antiquae* lib. IV cap. 1.

n) *Dibeni* hic dicuntur, qui modo dicti sunt *Diberii*. Cum mihi nullo alio ex loco neque *Diberii*, neque *Dibeni* noti sint, utramque lectionem integram relinquo.

o) Sic ms. Porro insulae a smaragdo nomen habentis nemo alius diserte meminit; at cum Theophrastus in lib. *Περί λίθων* pseudosmaragdos, et smaragdos quoque pretiosiores in insula obiacente Chalcedoni, Plinius vero lib. XXXVII cap. 5, in monte iuxta Chalcedonem, qui Smaragdites vocabatur, inveniri doceat, montem hunc in insula a Theophrasto memorata fuisse crediderim, et hanc esse insulam, cuius meminit Epiphanius, quae pariter Smaragdites, aut Smaragdina, aut demum Smaragdinon diceretur. Apud Ptolemaeum montis Smaragdi mentio est lib. IV cap. 5, et eum collocat inter Nechesiam et Lepten, quam sequitur Berenice, aut mavis, Beronice. Praeterea notandum est insulam illam ab Epiphanio parvam dici, ita ut mirum non sit, geographos solius montis meminisse, fortassis enim fere uno illo monte tota constabat. Nonnulli editi libri Theophrasti et Plinii *Charcedonem* pro *Chalcedonem* habent, sed iniuria, ut Salmasius, Harduinus, alique viri docti adnotarunt.

p) Oppidum, Plinio teste lib. VI cap. 29, *matris Philelphi nomine* Beronice vocatum propter Arabicum sinum erat ad orientem in continenti Aegyptiae regionis Thebaidos, contra Arabiam; quamobrem celeberrimus portus fuit, unde ex Aegypto in Arabiam et Indiam, et hinc in Aegyptum navigabant.

q) De Nili insula loquitur apud geographos celebri, in qua urbem quoque *Elephantidem* dictam exstitisse auctor est Mela lib. I cap. 9.

r) De Talmi accipio Aegypti urbe in extremis finibus, ut ex *Itinerario* Antonini constat: et Olympiodorus apud Photium Blemis conterminam vocat.

s) Blemmyes intellige, seu mavis, Blemyes, aut Blemmyas, gentem,

montis huius metalla; suntque metalla alia in ipsorum Barbaria^{t)} Blemmiorum iuxta Telmeos^{u)} in montibus constituta^{v)}, 19
 quae nunc effodientes Barbari smaragdos incidunt. Vis autem
 lapidis huius in speculandam faciem dicitur, et ab his, qui fa-
 5 bulosa confingunt, praescius esse futurorum.

quam Olympiodorus, ut dictum est, iuxta Talmin ponit. Porro etiam in *Anc.* §. 58, Nilum *Βλεμενίαν* alluere, nempe Blemmyarum regionem Epiphanius scribit; quod si ex Strabone lib. XVII p. 786, colligitur Blemmyas ex utraque Nili parte habitasse, plures tamen habitaverunt certe ab orientali parte, et quidem variis in locis dispersi; sunt enim qui ad Talmin ponunt, et qui ad Catadupa, ut Dionysius, Eustathius p. 107, et Ammianus lib. XIV cap. 4, et qui infra Meroem ut Strabo, cum quo concinere dicas Claudianum, et qui socios urbis Ptolemaidis contra Romanos facit Zosimus lib. I cap. 71, Ptolemaeus autem sub Molibis ponit, sub Nubis Agathemerus *Geog.* lib. II cap. 5, et Procopius; quin etiam hi Blemmyes *ἑτεροὶ Βλέμυες*, alii *Blemmyes*, ab Agathemero dicuntur, quod maxime est considerandum; etenim plures igitur fuerunt Blemmyes, alii Aegypto viciniore, et alii remotiores: ex Procopio tamen colligo propriam Blemmyarum regionem fuisse interioriorem illam sub Nubis, et hinc colonias deduxisse Aegypto vicinas armorum vi. Vide Procopium lib. I *De bello Persico*, cap. 19.

t) Quidquid alienum erat ab imperio Romano Graeci Latini que scriptores praecipue medii aevi barbariam dixerunt. quamobrem mirum minime est, Blemmyarum regionem ab Epiphanio barbariam dici. Quod si quis malit ad regionem illam Africae, quae peculiari nomine Barbaria dicta est, regionem Blemmyarum retulisse Epiphanium, opus est, ut illud quoque asserat, aut duas gentes eiusdem nominis diversis locis habitantes Epiphanium commiscuisse, illi enim solum Blemmyes in Barbaria habitantes dici posse videntur, quos sub Molibis Ptolemaeus collocat, cum Barbaria regio fuerit propter Barbaricum sinum protensa inter ipsum Barbaricum sinum et Nilum, ut constat ex Ptolemaeo, qui Raptam eius metropolim facit, necnon ex Agathemero lib. II cap. 11 et 14, et Marciano Heracleota in *Periplo* etc., lib. I §. 2, aut multo longius Barbariae fines Epiphanium extendisse, et quidem Anastasius Sinaita in *Anagogis super sex dierum opus* lib. III, in ea Pentapolim collocat, regionem nempe Plinio docente lib. V cap. 5, *illustratam urbibus maxime quinque: Berenice, Arsinoe, Ptolemaide, Apollonia, Cyrene*, et Stephanus quoque eam apud sinum Arabium esse docet. Scilicet unius regionis nomen ad finitimas etiam late non raro transit.

u) Legendum videtur *iuxta Telmin*, aut *Talmin*.

v) Heliodorus in *Aethiopicis*, etc. lib. LXXVIII etc., bellum describit ab Hydaspae Aethiopum rege cum Persis gestum propter *smaragdea metalla, τὰ σμαράγδεια μέταλλα*.

DE LAPIDE CARBUNCULO.

Carbunculus habet speciem rubricae^{w)} nimis acutissimae. Nascitur autem apud Carthaginem Libyae, quae Africa vocatur. Alii vero dicunt hunc lapidem sic inveniri: non videri per diem, 20 sed per noctem: procul autem in modum lapidis, vel carbonis 5 ignis naturaliter scintillas emittere, et hora quidem sicuti carbo ignis accendi, hora vero desinere, ita ut splendorem eius, qui hunc lapidem quaerunt, eminus intuentes, ob hoc ipsum, quod per intervalla comparet, et rursus exstinguitur, eum esse cognoscant, pergentesque ad eius fulgorem, ita reperiant. Sed 10 qui eum portat, eum latere non potest: nam quibuslibet vestimentis occulat, splendor extra vestimenta collucet: unde et carbunculus appellatus est, ob hanc scilicet causam. Parumper autem et ceraunius ita lapis vocatus, huic videtur esse consimilis: dicunt autem ceraunium quidam, et vinarium^{x)}, quod in- 15 star vini flavi coloris existat. Est nihilominus et calchedonius^{y)}, quem sic appellant, et ipse specie proximus lapidibus istis, qui in iisdem loci partibus invenitur. Nec mirum, quod divina Scriptura in Phison eum flumine esse pronuntiat, cum possit et in Africa reperiri. Fluit enim Phison in mare iuxta regionem au- 20 stralem et occidentalem Oceanum. Circuit Oceanus universum orbem terrarum, sed in occidentalem eius partem Phison^{z)}, ut diximus, influit, et idcirco lapis iste in Libyae partes advehitur; dicit autem Scriptura divina: *Fluvius egreditur ex eadem ad irrigandum paradysum, qui inde dividitur in quatuor ini-* 25 *tiâ. Nomen uni Phison: iste est, qui circuit omnem terram*

w) Latinis rubrica est peculiaris quaedam terra rubri coloris ad tingendum apta. Epitome Gesneri habebat *λίθος ἄνθραξ οὗτος εἶδος ξυφοίνικον ἔχει*. Gesnerus autem reponendum censuit *φοινικοῦν*, vel *ὄξυφοίνικος*. Epitome Anastasii legit: *Ἄνθραξ ὄξυφοίνιστος μὲν ἐστὶ τῷ εἶδει*. Carbunculus est colore Phoeniceo vehementi.

x) Epitome Gesneri *οἰνωπόν*.

y) Etiam Epitome Gesneri habet *χαλκηδόνιος*, quam lectionem hinc patet iniuria a Gesnero sollicitari apposita voce *καρχηδόνιος*.

z) Mira iterum commentatur de Phison flumine Epiphanius, ut ea conciliet, quomodo tum apud Carthaginem carbunculus reperiat, tum in Phison.

*Evilat, ubi est aurum, et aurum terrae illius optimum; ibi est carbunculus et lapis prasinus*¹.

DE SAPHIRO LAPIDE.

Sapphirus lapis dicitur in modum purpurae^a), quam blat-
 5 tam vocitant^b), cuius est pressior species: multa vero genera
 sunt huius lapidis; est enim in ipsis regalis auri punctis in-
 termicans, qui non adeo est mirabilis, sicut purus ille lapis,
 qui per omnia purpurae specie renitet, et hic fortassis esse
 dicitur in India, et in Aethiopia, propter templum Liberi pa-
 10 tris apud Indos, quod habere dicitur, licet incredibile videatur,
 CCCLXV gradus, omnes ex lapide sapphiro. In ornamentis au-
 tem suis et monilibus reges utuntur eo vel maxime, quia mi-
 rabilis est, atque pulcherrimus et graciosus: unde et nonnulli
 vocaverunt eum monilis ornatum. Pellit etiam dolores, nam si
 15 teratur cum lacte medela, scabiosis et ulcerosis efficitur linitus
 super loca, quae fuerint vulneribus asperata. Scriptum autem
 est in Lege^c), visionem Mosi in monte veluti super lapide sap-
 phiro fuisse declaratam.

1) Gen. III, 10—13 iuxta LXX.

a) Supple *lucere, splendescere*. In Epitome Gesneri: *Αἴθος σάπφειρος πορφυρίζων, ὡς βλάττης πορφύρας τῆς μελαίνης τὸ εἶδος*.
Lapis sapphirus purpurascit, ut species blattae, id est, purpurae nigrae.

b) Purpuram nempe optimam: talis enim purpura *blatta* est olim appellata a *blatta* vermiculo sic a *nocendo*, ἀπὸ τοῦ βλάπτειν, dicto, quia apprehensus manum hominis tingit. Egnatius in illud Lampridii in *Vita Heliogabali*: *Paraverat igitur funes blatta et serico et cocco intortos*, adnotat, *blattam* purpuram esse ex Indico conchylio factam; sed ipsum Tyrium ostrum nomen idem obtinuisse dubitari nequit canente Sidonio in *Paneg. Maiorani* v. 48:

Pontus castorea, blattam Tyrus, aera Corinthus etc.

c) Nempe Exodi cap. XXIV, 10, Epitome Gesneri ipsas etiam legis tabulas ex sapphiro fuisse insinuans veram Epiphanii sententiam, ut hinc constat, corruptam exhibet, et illi iniuria commentum intexit, quod Hebraeis Lyranus attribuit, et invenitur quoque apud Suidam verbo *Μωσῆς*. Abulensis redarguit Hebraeos etiam quod dixerint Moysem, postquam ob peccatum populi tabulas fregerit, collegisse fragmenta, et hinc se ditasse. Ceterum historiam, atque adeo fabulam hanc non dubito ortum duxisse ex eo quod Deus daturus legem Moysei talis processerit

DE LAPIDE IASPIDE.

Iaspis est lapis velut speciem smaragdi referens, qui apud ostia Thermodontis fluminis invenitur, et apud Amathunta^{d)},
 23 non quae in Cypro est: sed naturaliter Amathusiorum^{e)} gene-
 ratio multiplex habetur. Hic vero lapis hanc habet speciem: 5
 sub smaragdo est intervirescens, sed obtusior et obscurior,
 interiusque corpus habet viride ad instar aeruginis aeris. De-
 lectantur autem phantasiae, id est speculationes huic insidere,
 sicut asserunt, qui fabulosa commemorant^{f)}. Est et alia iaspis
 albidior quam mare; flore vero tincturaque pressior^{g)}: alia 10

conspiciendus, ut haberet *sub pedibus quasi opus lapidis sapphirini*, ut legitur Exodi cap. XXIV, 10. Enimvero sapphirum tabularum ex sapphirino Dei throno excisum fuisse aperte dictitarunt Rabbini, et earum pondus fecerunt quadraginta sata. Vide notas maiores Drusii tom. I *Critic. sacr.* etc.

d) Locus mire corruptus. Utraque Epitome habet iaspidem inveniri apud Amathunta Cypri. Itaque aut τὸ non oscitanter est additum, aut aliquid aliud oscitanter est praetermissum. Fortassis scripserat S. Epiphanius smaragdos inveniri apud Amathunta, *non quae trans Iordanem est, sed quae est in Cypro*: Amathus enim oppidum maximum omnium et munitissimum inter ea, quae trans Iordanem erant, a Iosepho *Antiq.* lib. XIII cap. 13, et *De bello Iud.* lib. I cap. 8, memoratur, necnon ab auctore *De locis S. Scripturae* etc. De Amathunte autem urbe in insula Cypro celeberrima, unde toti etiam insulae Cypro Amathusiae nomen est datum teste Plinio, nihil interest dicere, et satis sit recordari, *metalli secundam* dici ab Ovidio *Metam.* lib. X v. 220 et v. 530, *metalli gravidam*.

e) Cod.: *sed naturam littam Mathusiorum*. Restitui prout ab interprete fuisse scriptum censui.

f) Hieronymus hinc certe mutuatus est, quae habet lib. XV *Comment. in Isaiae* cap. LIV: *Iapidum multa sunt genera: aliud est enim smaragdi habens similitudinem, qui reperitur in fontibus Thermodontis fluminis, et vocatur grammatas, quo omnia phantasmata fugari autumant; aliud viridior mari, et tinctus quasi floribus: hunc in Phrygiae monte Ida, et in profundissimis specubus eius nasci referunt; alium vero iuxta Iberos Hyrcanosque et mare Caspium reperiri, et praecipue iuxta lacum Nausin. Est et aliud iaspis, nivi et spumae marinorum fluctuum similis, et clementer quasi misto cruore subutilans. Hactenus S. Hieronymus. Monet autem Vallarsius in Ambrosiano codice non *grammatias*, sed Graecis litteris invenisse scriptum *ΑΜΑΦΟΥΣΙΟΣ*, unde recte conicit fortassis verum lapidis nomen fuisse *Ἀμαθοῦσιος*, siquidem illum *περὶ Ἀμαθοῦντα*, quae in Cypro est, inveniri docuerit Epiphanius.*

g) Epitome Gesneri, *βαθυτέρα*,

vero in speluncis Idae montis, qui est in Phrygia, reperitur similis sanguini cochleae, sed lucidior magis, et veluti similior vino et amethysto rubicundior; non enim sunt unius coloris, eiusdemque potentiae, sed alia quidem rarior est et albidior
 5 quam aer fumi nimis effulgens, nec impar item caeruleae vibrationis^{h)}, veluti si tempore hiemis de terra vapor aut nebula austro desinente consurgat; alia, quae glaciei similis est ab his, 24 qui fabulosa fingunt, phantasiis dicitur esse remedium. Reper- tum est autem ab Hiberisⁱ⁾ et pastoribus Hyrcanorum, qui
 10 circa Caspium solum lacumque^{k)} consistunt. Est et alter iaspis, qui vocatur appalius^{l)}, similis nivibus, aut spumis maris, aut veluti si sanguis lacti misceatur, ut Massagetae potare sunt soliti^{m)}: hunc, ut aiunt, qui fabulosa referunt, bestiae in agro metuunt, aliaque portentaⁿ⁾.

15

DE LAPIDE LIGYRIO.

Ligyrii inventionem nequaquam novimus, nec a physiologis, id est naturarum scrutatoribus, nec ab aliquibus antiquis, 25 qui harum rerum curam gessisse referuntur^{o)}.

h) Fort. *caerulea vibratione*.

i) Horum populorum regionem Iberiam Eoam Eustathius vocat, et Asiaticam etiam dicunt, ut distinguatur ab Iberia Europaea, nempe Hispania. Nunc sub Georgianorum nomine eos noscimus.

k) Hieronymus et hunc lacum proprio nomine vocat *Neusin* etc.

l) Epitome Gesneri *ἰασπις ὁ παλαιός*, *antiquus*. Sed iure Salmasius in *Solinum* p. 92, corruptum eum esse locum monet. Legendum autem putat *ἰασπιόπαλλιος* fortassis tamen aequius foret restituere *ἰασπις ὀπάλλιος*, quod magis respondet numero litterarum vitiosae lectionis, necnon ipsi quidem versioni, quam edimus, licet haec quoque *Appalius* mendose habeat pro *Opallius*.

m) Strabo lib. II Massagetas succum bibere ex arboreis fructibus expressum narrat; Herodotus lib. I sub finem *lac: γαλακτοπόται δέ εἴσι*. *Lac autem potant*. Verum etiam Statius *Achill.* lib. I v. 307 cecinit:

Lactea Massagetae veluti cum pocula fuscant

Sanguine puniceo

n) Epitome Gesneri: *τὰ φάσματα*, *spectra*.

o) Epiphanium videtur descripsisse Hieronymus in *Epist. ad Fabiolam* §. 17, ubi legitur: *Scrulans eos, qui de lapidum atque gemmarum scripsere naturis, ligurium invenire non potui*. Nonnullae editiones Hieronymi habent *lyncurium*, sed legendum esse *lygurium*, seu *ligurium*.

priscorum codicum auctoritas, ut monet clariss. Vallarsius, necnon ratio quidem ipsa probat: loquitur enim eo loci Hieronymus de lapide sic a sacris litteris appellato, quod si animadvertisset Gesnerus, et ipse profecto vidisset Epitomen, quae pariter habet *λιγύριον*, veram servasse lectionem, nec minus apte apposuisset in margine, forte *λυγκούριον*. Porro *λιγύριον* et *λυγκούριον* nullo discrimine inter se differre plures sunt arbitrati, licet illud ipsum, quod SS. Epiphanius et Hieronymus asserunt, de ligyrio nihil adnotatum a physiologis invenisse, discrimen aliquod probare videretur, cum de lyncurio ante Epiphanium et Hieronymum locuti fuerint multi, Theophrastus, Aristoteles, Aelianus, Plinius, Solinus, Dioscorides, Ovidius, aliique. Psellus in lib. *De lapidum virtutibus* §. 1, inter lapides ignotos memorat lapidem *λίγκουρον*. *Λιγγούριον* seu *λυγκούριον* restituendum hic censet Maussacus, sed ipse quidem restituendum putarem *λιγύριον*, cum hic lapis inter ignotos referrí possit, non *λυγκούριον*, qui lapis tam notus est quam ille ignotus: scilicet lapis, quem *λιγύριον* vocant, primo notus fit ex versione LXX Exod. cap. XXVIII, 19: unde mutuatus est etiam Iosephus lib. *Antiq.* III cap. 7 §. 6, et *De bello Iudaico* lib. V cap. 5 §. 7. Quinimo idipsum de quolibet alio auctore ligyrium memorante censendum est. Omnes de lapide sic dicto apud sacras Litteras capi volunt. Verum illud notandum maxime est, ipsum Epiphanium, cum de ligyrio nihil invenerit scriptum apud physiologos, subdubitantem videri hunc lapidem a lyncurio, ab eo lyncurium potius dictum, diversum non esse. Neque vero ratio deest, quominus ligyrii nomen lapidi lyncurio obvenerit, si fides Salmasio in *Solinum* p. 62, a Liguria illud ortum esse docenti, et lyncurio datum, quod nimirum in Liguria lyncurium inveniatur. Sed haec quis credat, cum ligyrii nomine usi sint solum LXX Interpretes? Porro ut probet lyncurium in Liguria nasci, Theophrastum laudat. Satius laudare potuisset Strabonem: hic enim diserte quidem lib. IV p. 202 aut p. 310 ed. Amst. 1707, lyncurium apud Ligures copiose abundare ait, et illud ab aliis dictum fuisse electrum, *πλεονάζει δὲ καὶ τὸ λιγγούριον παρ' αὐτοῖς, ὃ τινες ἤλεκτρον προσαγορεύουσι*. Copiosum est etiam apud eos (nempe Ligures) lyncurium, quod nonnulli cognominant electrum. At Theophrastus de succino loquitur, non autem de lyncurio. Nec favet Salmasio, quod addit, succinum cum lyncurio confusum fuisse: neque enim Theophrastus confundit, qui cum docuerit lyncurium soliditatem lapidis habere, attrahere autem, ut succinum, et ex eo sigilla fieri addit, illud polire multi laboris rem esse, et deinde, ipsum autem etiam succinum esse lapidem, quod in Liguria sit fossile. Mecum sensisse videtur etiam Plinius lib. XXXVII cap. 2: de succino enim agens, et de variis in quibus gigni dicitur locis, Theophrastum laudat: cum autem refert, qui cum lyncurio succinum commiscuerunt, illius nequaquam meminit. Ceterum, quod a nonnullis electrum cum lyncurio confusum fuerit inficias ire equidem nequeo, cum a Demonstrato electrum tali nomine vocatum fuisse testis sit idem Plinius laudato loco, et pro synonymis habet utrumque nomen Hesychius, et habuisse etiam Strabonem ex eius sententia, quem supra retulimus, constet. Vexum ex Plinio pariter col-

Inveni modo autem laugurinum^{p)}, sic appellatum lapidem, 26 quem nonnulli pressiore^{q)} locutione ligguriorum^{r)} vocant, et 27 fortassis arbitror hunc esse ligyrium, quoniam quidem divinae Scripturae nonnulla nomina aliter immutarunt, sicut smaragdum

figo nec defuisse, qui lyncurium ab electro distinxerint. Postquam enim de electro multa dixerit, et iam lyncurium quoque dictum fuisse animadverterit, tandem inquit c. 3: *De lyncurio proxime dici copil auctorum pertinacia: quippe etiam non electrum id esset, lyncurium lamem gemmam esse contendunt.* Itaque lyncurium cum electro etiam a Theophrasto, saltem satis aperte, confusum non fuisse iterum iterumque praedico.

p) *Λαγκούριον* habet Epitome Gesneri: *Εύρομεν δὲ λαγκούριον οὕτω καλούμενον λίθον, ὃν τινες τῇ τρανῇ διαλέκτῳ λαγούριον καλοῦσι. καὶ τάχα τοῦτο οἶμαι τὸ ληγύριον. Ἐπειδὴ αἱ θεῖαι Γραφαὶ τὰ ὀνόματα ἐτέρως μετεποίησαντο ὡς τὸν σμάραγδον πρᾶσιον.* Salmasius in *Solinum* p. 63, haec paulo aliter legit, et, ut ipse ait, ex cod. vetusto; *Εύρομεν δὲ λαγγούριον οὕτω καλούμενον λίθον, ὃν τινες τῇ τρανῇ διαλέκτῳ λαγούριον καλοῦσι, καὶ τάχα οἶμαι τοῦτο εἶναι τὸ ληγύριον.* Nostri cod. scriptorem perperam scripsisse *laugurinum* indubium esse debet, suspicor autem ab interprete scriptum fuisse *laggurium*, seu *langurium*, cum in Graeco esset *λαγκούριον*.

q) Codex hanc ferre vocem videtur, sed cum illa Graeco verbo *τρανῇ* minime respondeat, et ne sententiae quidem conveniat, barbarum interpretem scripsisse dixerim *spissiore* aut *expressiore*.

r) Legendum esset *laqurium* ex descripto Epitomes Gesneri loco: sed ex iis, quae sequuntur, legendum potius videtur *liggurium*, et in Graeco fuisse *λυγγούριον*, Scilicet inferius legitur: *Et liggurus quidem, vel etiam laggurus* etc. Alterum hoc nomen τὸ *laugurinum* corrigit, illud primum τὸ *ligguriorum*. Porro hae coniecturae egregie ex eo comprobantur, quod certe *lyncurium* alio nomine *langurium* fuisse dictum certum sit testimonio etiam Plinii lib. XXXVII cap. 2. Verum vulgatus est frequentius nomen *lyncurium* fuit, aut *lyngurium*, et quidem ita vulgatus, ut alterius ab uno Plinio certiores facti fuerimus, cui nunc etiam Epiphanius certe est adiciendus. Neque vero praeterire decet apud Graecos saepius occurrere nomen *λυγγούριον* quam *λαγκούριον*. Illud apud Theophrastum et Dioscoridem legit Salmasius, et habent etiam Strabo etc., necnon Plutarchus in l. *De animal. solertia* t. II p. 952, ed. Paris. 1624: et quidem Solinus, cap. 2, illud solum memorat tanquam Graecis familiare: *Graece lyngurium dicitur.* Itaque Epiphanius quoque ita scripserat: unde interpres quod alii *lyngurium* secundum pronuntiandi rationem scripsissent, scripsit *lyggurium*, *lyggurus*, *laggurus* etc., utrumque *γγ* retinens. Sic Priscianus testatur Romanos olim vocem *ἄγγελος* scripsisse *aggelos*. Varro autem *De lingua Lat.* lib. I, et Victorinus *De orthographia* etc., auctores nobis sunt Graecorum more Atticum poetam scribere consuevisse *agguem*, *aggulum* etc.

dixere prasinum, aliisque nominibus alia vocaverunt. Et liggurus quidem, vel etiam laggurus^{s)}, si ipse sit liggurium, rursus ex quo sit loco, nescitur a nobis. Arbitrati sunt autem eum de superiore esse Thebaida, propter quod affirmant alios quos lapides, ex lapide hoc in aede Asclepii^{t)}, quae sic appellatur, in Memphi Aegyptia reperiri: in quibus sunt veluti notae intermicantes non sicut in ophite^{u)}, sed habentes puncta iuxta cerinum^{v)} lapidem sic vocatum. Puncta sunt viridantia ita, ut intelligamus in profundo lapidis huius venam esse lectissimam. Sed et adhuc lucidius et speciosius haec petra videtur sumpsisse cognomen. Explanatur enim liggurus a quodam animali, quod liggium nominatur, habens colorem pulli bubali vel buculae rufae, cuius cauda modica est, et habet puncta quaedam viridantia, propter quod et lapis ligurus idem liggii cauda vocitatur^{w)}. Ego autem vehementer admiror, cur Scriptura divina curans ad ornatum, decoremque pulchritudinis regalium sertorum et vestimentorum pontificalium uti lapidibus pretiosis, et nonnullorum, qui multum erant noti manifestique, commemorans, carbunculi dico, et smaragdi, amethysti, et ahati, berylli, et chrysolithi, in horum dinumeratione lapidum non me-

s) Iosephus *Ant.* lib. III cap. 8, habet *λίγυρος*. Nunquid *λίγυρος*, *λίγγουρος*, *λάγγουρος*, *λύγκουρος* etc., substantiva sunt nomina; *λιγυριος* vero adiectivum subaudita voce *λίθος*, lapis; et *λιγγούριον* subaudita voce *ἤλεκτρον*, electrum?

t) Aesculapius, Graece *Ἀσκληπιὸς* est. Itaque Asclepius in multis quoque Latinis inscriptionibus apud Gruterum dicitur: quin etiam Martianus Capella *De nuptiis* etc., lib. II, inquit: *Ascribit Asclepio Graecia medicinam*.

u) Marmor ophites hoc nomen habet, quod serpentum instar variis maculis distinctum sit. De eo Plinius lib. XXXVI cap. 7.

v) Lapis hic, ut opinor, ille est, quem alii *ceritem* vocant. Vide Plinium lib. XXXVII cap. 10 etc.

w) Quae hic de lyngurio memorat Epiphanius, nunc primum, quod sciam, innotescunt. Porro animal illud, quod liggium vocat, certe lynx esse videtur, a qua et alii nomen lyncurio, seu lyngurio factum dixerunt, fabulosa tamen ratione, quod nimirum ex lyncis urina fiat. Vide Aelianum *Hist. animal.* lib. IV cap. 17) Theophrastum in lib. *Περὶ λίθων*; Plinium lib. VIII cap. 38, et lib. XXXVII cap. 2; Solinum cap. 2, et ipsum Plutarchum *De anim. solertia* etc., ut alios taceam. Ceterum animalia, quae aliis *λύγες* sunt, docente Salmasio p. 62, Artemidorus vocat *λύγους*, et apud Plutarchum laudato loco *λύγγας* dici invenio.

minerit hyacinthi, cum sit lapis iste clarissimus, adeoque pretiosus, atque mirabilis, ut animadvertamus, ne ligyrium forsitan hunc divina Scriptura cognominet^x). Hyacinthus autem species habet diversas, quanto enim quis invenitur colore pro-
 5 fundior, tanto est aliis necessarius^y). Hyacintho vero, vel callaino purpureus color est aliquanto consimilis^z). Unde divina quoque Scriptura ex hyacintho purpuraque pontificalia vestimenta dicit ornari. Et praecipuus quidem lapis hyacinthus thalassites appellatur, eo quod tranquilli maris similitudinem referat.
 10 rat. Est et alius, qui vocatur rhodiaeus^a): alius oppalius^b). Rursus alius perileutius^c). Inveniuntur autem lapides isti in
 interiore barbarie^d) Scytharum. Scythiam vero soliti sunt veteres appellare cunctam septentrionalem plagam, ubi sunt Gothi et Dauni^e), Venni^f) quoque et Arii^g) usque Germanorum
 15 Amazonarumque regionem^h). Illic igitur interius in deserto huius magnae Scythiae convallis est profundissima, hominibus

x) Hinc S. Hieronymus in *Epistola ad Fabiolam* §. 17: *Satisque miror cur hyacinthus pretiosissimus lapis in horum numero non ponatur, nisi forte ipse est alio nomine ligurius. Scrutans eos, qui de lapidum atque gemmarum scripsere naturis, ligurium invenire non potui.*

y) Epitome Gesneri *ἀναγκαιότερος, praestantior.*

z) Aut hyacinthum cum callaino confundit, aut vult illum colorem habere haud absimilem a callaino, et sic videtur vocare gemmam illam, quae callais dicitur a Plinio lib. XXXVII cap. 8.

a) Epitome Gesneri, *ῥοδιός*. Nostrum interpretem invenisse videtur *ῥοδόεις* · utrumque nomen sonat *roseus*.

b) In Epitome Gesneri hoc loco nulla est mentio oppalii, sed quarto loco inter varias hyacinthi species ponit hyacinthum *χαννιαῖον* sic: *ὁ τέταρτος χαννιαῖος* · sed videndus Salmasius p. 779.

c) Epitome Gesneri *παραλεύκιος*. Restituendum *περὶλευκος*.

d) Vide supra pag. 18.

e) Epitome Anastasii *οἱ Γότθοι καὶ Δαῖνες*, et alios hic memoratos populos praeterit. Non *Dauni*, sed *Dahae*, aui *Dasae* legendum videtur, et in Graeco restituendum *Δάαι* aut *Δάσαι*.

f) Plinius lib. IV cap. 12 in Sarmatia Europaea Vannianum quoddam regnum ponit. Vide etiam Tacitum *Annal.* lib. XII. Quid si quis *Hunni* restitueret? Agathias Hunnos circa Maeotidem collocat.

g) Fortassis, *Abii*, scilicet hos populos septentrionales partes Scythiae habitasse Ptolemaeus docet.

h) Accipe de Amazonibus ad Tanaim. Amazonum historiam ab erudito Florent. iuvene Ant. Maria Beninio copiose illustratam scio, ut edat memoro, et Petri Petiti dissertatione laudatiorem auguror.

prorsus impervia, montibus namque saxosis hinc atque inde vallatur: ita ut si quis desuper, a summitatibus montium tanquam de muris aspiciat solum convallis, pervidere non possit, sed a profunditate caligo tenebrosa, veluti chaos alicuius occurrat. Igitur qui mittuntur a regibus juxta commanentibus, ad istorum lapidum perquisitionem, secundum dispensationem necessitatis sibi commissae, iugulant agnos, et excoriantes dimitunt desuper e saxis in illud chaos convallis immensum, lapidesque, ut ferunt, agnorum decoriatorum carnibus adhaerescunt. Aquilae vero in petris sursum morantes accepto carnis odore 10
 31 descendunt, eductosque decoriatos agnos exedunt, et lapides illic in summis montibus remanent. Damnati ergo, qui per huiusmodi capturam ad inquirendos praedictos lapides diriguntur, intuentes ubi sunt ductae agnorum carnes ab aquilis, eunt illuc, et invenientes lapides afferunt. Omnes lapides isti 15
 cuiuscunque sub diversitate coloris assistunt, cum sint pretiosi, tamen hanc habent efficaciam, ut superpositi carbonibus ignis vehementibus, ipsi quidem minime laedantur, carbones autem protinus exstinguuntur. Non solum autem hoc, sed etiam tollens quis ex his lapidibus, et involvens diligenter in orario, vel 20
 in aliquo linteo, ponensque super carbones ignis manu retinens, ipse quidem calore cruciabitur, linteum vero, quo lapis est involutus, (et) nullo modo laeditur, aut aliqua ustione vexatur. Fertur autem lapis iste utilis esse mulieribus quatenus onere partus absque difficultate liberentur. Phantasias autem 25
 pellere similiter dicitur.

DE LAPIDE ACHATE.

Achates autem lapis est aestimatus esse perileutiusⁱ⁾, qui hyacinthum lapidem ponitur. Est autem specie mirabilis; colore caeruleus, exteriorem circulum habens album. Et hic circa 30
 32 Scythias^k invenitur, Est autem in lapidibus istis achates colore

i) Ex Epitome Gesneri Latina haec versio reformari ita potest, ut significet, fuisse qui putaverit, achatem eam ipsam esse gemmam, quae perileucus dicitur, et cuius mentio superius facta est, ubi de hyacintho. Porro hic et laudata Epitome recte habet *περίλευκος*.

k) Scythia apud geographos duplex est, Europaea et Asiatica.

leonino, qui cum aqua tritus et illitus super loca, quae morsu contracta sunt, viperae vel scorpium, caeterorumque serpentium venena depellit. Dico autem achatem, qui leonis speciem praefert.

DE LAPIDE AMETHYSTO.

- 5 Amethystus lapis est: erga suum circulum flammiferum quiddam profundius micat. Splendor autem eius est albidior, e medio corpore veluti vini flavi speciem referens, qui forma diversus, et hic, ut opinor, in Libyae montibus gignitur. Alter enim hyacintho mundissimo similis est, alter vero amphicochlo¹⁾.
10 Fit autem ipse in partes Libyae circa littus maris. Hi vero, 33 qui fabulis credunt, aiunt eum praecidere tempestates et pluvias, cum australes venti perflaverint.

DE LAPIDE CHRYSOLITHO.

Chrysolithus lapis, quem nonnulli chrysoberyllum^{m)} voca-
15 verunt, auri fulgorem praefert. Fit autem in puteali petra; sic appellatur locus ad littusⁿ⁾ Achaemenidis^{o)} Babylonis. Nominant autem et Babylona, et puteum illum petrae Achaemenida^{p)}, quod, inquit, pater Cyri regis Achaemeneus^{q)} vocabatur,

1) Etiam Epitome Gesneri: *ὁ δὲ ἀμφικόχλω*, quam lectionem Gesnerus iniuria reprobatur reponens: *θαλάσσης* vel *θαλασσίω κόχλω* vel potius *αἵματι κόχλου*, ut ipsa legit Epitome, ubi de iaspide sermo est.

m) Epitome Gesneri habet *χρυσόφυλλον*, quod nomen Gesnerus adnotat alias non inveniri, sed chrysoberyllum. Vere mendosam in hoc loco Epitomen esse hinc constat.

n) Epitome Gesneri *παρὰ τὸ τεῖχος*, ad maenia. Epitome autem Anastasii: *παρὰ τὸ χεῖλος*.

o) Epitome Gesneri: *Ἀχαιμενίτιδος*.

p) In ms. erat. *petere Achamenide*. Legendum, ut restitui, constat ex Epit. Anastasii: *τὴν γὰρ Βαβυλῶνα, καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο τῆς πέτρας Ἀχαιμενίδα καλοῦσι*. In Epit. Gesneri legitur: *τὴν γὰρ Βαβυλῶνα καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο Ἀχαιμενίτιδα καλοῦσιν, ὅτι φασὶν ὁ πατὴρ Κύρου τοῦ Βασιλέως Ἀχαιμένης ἐκαλεῖτο*. Babylonem enim, et puteum illum, Achaemenitida cognominant, quod dicant regis Cyri patrem Achaemenem vocatum fuisse.

q) In Epitome Gesnerus invenit *Ἀχαιμενὺς*, et emendat *Ἀχαιμένης*. Nostrum tamen etiam interpretem invenisse videtur, *Ἀχαιμενέως*.

ut scriptores aliqui retulerunt^{r)}). Est autem et chrysopasus lapis^{s)}. Hic stomachicis, et colicis, necnon et coeliacis tritus, et epotus saluberrimus approbatur.

DE LAPIDE BERYLLO.

Beryllium, lapis glaucus, id est marinae tincturae similis, 5³⁴ et aeris, amethysti, et pederotis^{t)} habens speciem, et aquatoris, id est albidioris hyacinthi. Fit autem ad ima montis, qui vocatur Taurus. Si quis autem voluerit hunc ex adverso solis opponere, videtur, veluti vitrum, minuta intrinsecus habere perlucida. Alia autem beryllus pupillis oculorum draconis est 10 similis; alia rursus est beryllus veluti coralli^{u)} speciem magis exhibens. Haec beryllus juxta viam^{v)} Euphratis fluminis visa est.

DE LAPIDE ONYCHIO.

Onychium lapis flavum nimis ostentat colorem. Delectari vero lapide isto ferunt regum nuptas^{w)}, et divitum, quae in 15 pocula sua transferentes utuntur hoc lapide. Sunt autem et alii onychitae, qui aequivoce nuncupantur, id est non veraciter, similes cerae, quae coloris est mellei. Quidam hos aiunt ex guttis aquae consolidari. Onychitas autem naturali ratione

r) Cyro patrem fuisse huius nominis a nemine traditum novi. Epiphanius patrem pro avo posuit. Cyrus rex Cambysis filius fuit; Cambyses vero Achaemenis. Quod autem Persae dicti sint ab hoc rege Achaemenii, et quod Babylon pro Persica, seu Achaemenia urbe sit habitata, ex quo sub ditione Persarum esse coepit, adeo notum est, ut nihili referat veterum auctoritates ab aliis collectas repetere.

s) In marg. ms. est: *chrysoprasus*, et Gesnerus quoque *χρυσόπρασος*, ubi in Epitome est *χρυσόπραστος*, restituendum censuit.

t) De hac gemma apposite ad haec, quae beryllo tribuit Epiphanius, ita loquitur Plinius lib. XXXVII cap. 9: *Coeunt intus translucida crystallus, viridis suo modo aer, simulque purpura, et quidam vini, ac croci nitor etc., nec gemmarum ulla est liquidior.*

u) Epitome Gesneri habet, *κηρῶ*, cerae etc.

v) In Gr. textu Epitomes, *περὶ τὴν ἔξοδον*, circa exitum.

w) In ms. legitur *nuptias*, sed scriptoris certe vitio, nec dubitandum ab interprete scriptum fuisse, *nuptas*. In Graeco enim textu Epitomes Gesneri est: *τὰς νύμφας*, etc.

cognominant, eo quod unguis urbanorum virorum instar sunt marmoris quadam mistione sanguinis obrubescit^{x)}. Unde non-
nulli lapidem marmoreum, qui ex loco Docimii^{y)}, onychitem
falso nomine vocitant ob albedinis puritatem.

5 Haec igitur duodecim lapidum, qui in superhumerali tunc
imperati sunt annecti pontificis ex diversis auctoribus, qui de
naturis horum dixere lapidum, constat inventio, quorum sicut
investigare potuimus tam species, quam loca necnon et poten-
tias inspectionis eorum interim breviter adnotantes, singulorum
10 lapidum nomina consequenter expressimus. Hic iam nunc quae-
ritur, quibus modis eum ordinem consequentiae, qui est cer-
tissimus et congruens, approbemus. Nam per duodecim tribus
duodecim lapides apponi iussi sunt, ita, ut unus lapis uni tribui
coaptaretur, et ad singularum nomina decernantur singuli lapi-
15 des. Et siquidem declarasset iussio, cui tribui quis lapis apte-
tur, nulla prorsus inquisitio superesset ad indagandam defini-
tionem divinitus ordinatam; sed ad exponendam nobis vim lapi-
dum tantummodo studiosa relinqueretur intentio. Nunc autem
non est determinatum, sed simpliciter in duobus locis horum 36
20 lapidum consequentiam, et compositionis eorum speciem fatea-
mur ascriptam, sicut in rationali, quod super pectus ponebatur
pontificis, et superhumerali per duos annulos aureos in eo
dispositos, qui annuli per extremitates suas rationale in medio
continebant, rursus annexis superioribus annulis, qui erant in
25 superhumerali pontificis in utraque humeri parte conserti. Nam

x) Hic ipsa quoque Gesneri Epitome in mendo cubat. Salmasius tamen in *Solinum*, p. 396, ope veteris codicis sic emendat: *Ὄνυχίτας δὲ αὐτοὺς λέγουσι φυσιολογικῶς, ἐπεὶ ὄνυξ τῶν ἀστείων ἀνδρῶν μαρμάρῳ ἐστὶ συνερρυθριαζόμενος σὺν τῇ τοῦ αἵματος ἰδέᾳ*. Itaque restituimus: *obrubescens*, aut potius: *quod unguis, etc., instar sit marmoris quadam mistione sanguinis obrubescens*.

y) Graviter hic errat Gesnerus cum Jola suo, cum verbum τοῦ Δοκιμίου vertit *ab exploratione, etc.*, quod scilicet invenerint *δοκιμή*, et *δοκίμιον* probationem significare. Verum re melius considerata deprehendissent profecto Epiphanium de loco huius nominis locutum, et invenissent celebre apud antiquos fuisse lapidis cuiusdam genus, qui Docimites dicebatur a Docimio Phrygiae urbe, seu mavis pago, utroque enim nomine vocat Stephanus, nempe urbem vocat in ipsa voce *Δοκίμιον*, pagum vero in voce *Σύνναδα* Strabonem describens.

et superhumeralis cum esset unum per circuitum uno prorsus orificio claudebatur habens vittam hyacinthinam auro complexam, et hinc a dextris unum anulum, et a sinistris alterum per utramque humeri partem prominentes, annulos ad iugulum pontificis innectentes, qui rursus ex utraque rationalis parte spectabantur appositi, ita ut perinde connecterentur, et coaptarentur in sese per duos scilicet annulos rationalis, et duos annulos superhumeralis, ubi erant catenulae aureae desuper imminentes.

Hoc autem rationale, sicuti dixi, habebat duodecim lapides sibi congruenter insertos, atque compositos quadrato ordine, 10
37 qui sic intertexti probantur, ut est subter annexum. Primus ordo, atque superior a laeva parte pontificis versus ad dextram hos lapides habebat appositos, sardium, topazion, smaragdum. Oportet enim et hoc diligentius adnotare, unde scilicet incipiebat compositio, et ubi item desinebat: sciendumque est 15 quod iuxta Hebraicarum elementa litterarum ita compositiones istae fiebant. Scribunt quippe Hebraei a sinistris ad dextram cuiuslibet rei subiectum ordinem perducentes. Ipsi vero manum subsequentem litteris a dextris habere videntur ad laevam²⁾. Erant ergo super pontificis pectus a sinistris eius ordines ad 20 dexteram perducentes.

Primus ordo, sicut iam dixi: sardius, topazius, smaragdus; secundus autem carbunculus, sapphirus, iaspis; tertius ligurius, achates, amethystus; quartus, qui et ultimus, chrysolithus, beryllus, onychinus¹⁾.

25

1) Exod. XXIX, 10—13.

2) De hoc Hebraeorum scribendi modo agit Hermannus Hugo *De prima scribendi origine*, etc., cap. 8, ubi tamen nimis audacter ait: *Porro hanc scribendi rationem Aegyptii ab Hebraeis accepere, ut Herodatus testatur lib. II.* Scilicet Herodotus hoc unum narrat, Aegyptios a dextro in sinistrum latus scribere consuevisse p. 102 ed. Gronovii Lugd. Batav. ann. 1715. At Hebraeorum nullatenus meminit, et quidem ea scribendi ratio in Oriente pene communis fuit, ut Holmius non dissimulat in *Disputatione de scriptura*, etc., cap. 5, *Analect. philologic.*, etc., Crenii, p. 46: quinimo Graecis quoque, Romanisque, et Etruscis, de quibus praecipue consulendus est cl. Gorius *Mus. Etrusci* tomo II. p. 405, eam scribendi rationem non fuisse incognitam docet in libro, quem inscripsit *Delphi Phoenicizantes*, etc., cap. 10; Edmundus Dickinsonus *Fasciculo I Opusculorum*, etc., Crenii p. 104. Dickinsonum in notis ad Hermannum Hugonem neque Christianus Trotz indictum praeteriit.

Rursus invenimus eosdem lapides in duabus superhume-³⁸
 ralis partibus positos, in quibus duo lapides catenulis aureis
 videbantur inserti iuxta utrumque latus humerorum, iam non
 ex diversis lapidibus, sed ex smaragdo tantummodo, erantque
 5 rursus nomina filiorum Israel secundum praeceptum Domini
 scripta, atque scalpta in duobus istis lapidibus; non tamen evi-
 denter ostenditur, quod nomen in parte dextera prasini lapidis
 inscribi debeat, vel quod in sinistra parte, sicut ipse decrevit
 similiter adnotari; nisi quod prorsus intelligendum est, quia sex
 10 nomina scripta erant in sinistra parte, et sex in dextera filio-
 rum Israel. Nec enim poterat unus lapis nomina duodecim
 tribuum capere propter rotunditatem suam. Sed nec praecepit
 Dominus, ut dupliciter inscribantur duodecim tribus in parte
 dextera, et in sinistra duodecim; sed simpliciter ait in pres-
 15 sione signaculi filiorum Israel, sicut habet ipsa circumstantia
 lectionis, quam nunc ad verbum curavimus exprimere, in qua
 ipsum quoque pontificatus officium praeceptum est ordinari: sic
 ait ^{a)}: *Et fecerunt* ^{b)} *superhumeralia ex auro, et hyacintho, et*
*purpura, et cocco cum bysso retorta, etc. Opus textile fece-*³⁹
 20 *runt illud; superhumeralia continentia sese ex utrisque parti-*
bus, opus textile invicem complectentia se per circuitum. Ex
ipso fecerunt iuxta eius facturam, ex auro, et hyacintho, et
purpura, et cocconeto, et bysso retorta, sicut praecepit Domi-
 25 *nus Mosi. Fecerunt utrosque lapides smaragdi, confibulatos,*
et conclusos auro, scalptos in pressione signaculi nominum
filiorum Israel. Et imposuerunt eos in humeros superhume-
ralis lapides monumenti filiorum Israel, sicut praecepit Moy-
ses ^{c)}. Haec duo loca sunt horum lapidum, et appellationes
 eorum, quae secundum tribum praeceptae sunt adnotari. Unus

a) Vide Exod. cap. XXXVI, in versione LXX, in Vulgata vero cap. XXXIX, et vide etiam Exod. c. XXVIII. Notes autem velim lapides, quos LXX smaragdos dixerunt, Vulgatam aliosque interpretes vocasse onychinos; Josephum, sardoniches.

b) Sic LXX in ms. Alex. Ἐποίησαν. Editiones plurimae tamen ferunt, Ἐποίησε, fecit.

c) LXX: Κύριος τῷ Μωϋσῆ Dominus Moysi.

quidem locus est in hoc rationali, et alter in his^{d)} quae dicuntur, in hippodromo Chabratha^{e)}.

40 Oportet itaque primitus hanc divisionem nosse, et ordinis consequentiam, quae secundum aetatem est singulorum¹⁾, id est Ruben, Simeon, Levi, Judas; propter iurgium vero Rachelis, 5 et quae data sit Iacob ancilla Balla, nascitur iuxta aetatis ordinem post Iudam Dan; statimque de ipsa ancilla secundus editur

1) Gen. XXXV, 23 sqq.

d) Locus adeo corruptus, ut restitui minime posse videatur. Multa deesse non dubito.

e) Quid sibi velit hoc loci Epiphanius difficile dictu est, cum neque satis constet, quid significant verba *Hippodromo Chabratha*. כברה *Chibrath* ter in sacris Litteris occurrit: Geneseos cap. XXXV, 17; eiusdem libri cap. XLVIII, 7 et 4; lib. Regum cap. V, 19. Vocem ipsam servant LXX, cap. XXV Geneseos scribentes Χαβραθά, nec non cap. V libri IV Regum iuxta emendatiores libros; sunt enim qui mendose habent Αεβραθά. Verum Geneseos cap. XLVIII, ut hic Epiphanius, cum voce hippodromo vocem Chabratha coniungunt. Iam vero, ni fallor, inter ea multa, quae hic deesse puto, S. Doctorem exposuisse crediderim, quomodo duodecim tribus a filiis Iacob nomen acceperint, quot uxores Iacob duxerit, quem filium habuerit ultimum, et his similia, tandemque narresse quomodo Rachel, Beniamino edito, partus dolore confecta mortem obierit in terra Chanaan, in hippodromo Chabratha, et sic narrationem confecisse verbis nimirum LXX; ita enim Iacob loquitur laud. c. XLVIII Genes.: *Ego autem, quando veni de Mesopotamia Syria, mortua est Rachel mater tua in terra Chanaan, appropinquante me ad hippodromum Chabratha terrae. Ἐγὼ δὲ ἦνίκα ἤρχόμην ἐκ Μεσοποταμίας τῆς Συρίας, ἀπέθανε Ῥαχὴλ ἡ μήτηρ σου ἐν γῆ Χανὰν, ἐγγίζοντός μου κατὰ τὸν ἵππόδρομον Χαβραθά τῆς γῆς*, etc. Caeterum si vocis *Chibrath* significationem inquirimus, quot interpretes, tot sunt sententiae, ut bene ait Drusius in vers. 16 laudati cap. XXXV Geneseos. Aquila intelligit *secus viam*, alii *iter quod a prandio ad coenam confici potest*, alii *iugerum*, nempe terrae tractum, quem duo boves uno die arant, alii *multum itineris*, alii *mille passus*, alii *aliam terrae mensuram*, et nonnulli *vernum tempus*. Vocem hippodromum in textum LXX, Geneseos cap. XLVIII irrepsisse facile dubitarem ex marginali nota alicuius intelligentis in voce *Chibrath* spatium, quod equus in hippodromo percurreret, neque enim video cur uno in loco LXX duplicem adhibuissent vocem, duobus vero aliis solummodo vocem Χαβραθά. Scilicet sacrarum Litterarum textum Graecum, quem nunc habemus sub nomine LXX, licet venerabilis sit, plurimaeque auctoritatis, variis tamen in locis interpolatum deprehendimus.

Neptalim^f). Deinde per aemulationem Lia vero dedit ancillam viro Zelpham, quae concipiens peperit Gad; dein Aser. Rursus adiecit uxor Lia ut conciperet: quae iuxta conscientiam peperit Issachar, exin Zabulon. Novissime vero de Rachele Ioseph nascitur, et deinde Benjamin. Et est ista consequentia, Ruben, Simeon, Levi, Iudas, Dan, et Neptalim, Gad et Aser, Issachar, et Zabulon, Ioseph, et Benjamin. Haec quidem prima est compositio iuxta aetatis consequentiam.

Cum vero pervenirent de Mesopotamia revertente Iacob in terram Chanaan, secunda fit divisionis enumeratio. Fecit enim Iacob tres turmas¹⁾ discernens proprios filios, et posuit Zelpham, et Ballam duas ancillas faciens unam turmam in primis cum quatuor filiis earum, id est Dan, et Neptalim, Gad, et Aser; in secunda vero turma ordinavit Liam cum sex filiis eius non iam secundum aetatem, sed secundum matris affectionem; Ruben, dico, et Simeon, Levi et Iudam, Issachar et Zabulon: ipse vero postremus mansit cum Rachele et Ioseph valde parvulo. Benjamin autem in matris adhuc utero portabatur; et haec secunda discretio compositionis eiusdem numeri comprobatur.

Tertius autem numerus est iuxta aliam compositionem divisionis. Incipiens enim Iacob intrare in Aegyptum²⁾, sicut super annexum est, congregatis in idipsum filiis Liae simul, et ancillae eius Zelphae, consequenter, velut ex eadem domina progenitis, ita dinumerantur ipsi: Ruben, Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Zabulon: et ex Zelpha, Gad et Aser. Deinde Rachelis filii Ioseph, et Benjamin. Ii, qui ex eius ancilla sunt, Dan et Neptalim.

Quarta divisio est compositionis, et numeri, quando benedixit Iacob filiis suis cum moreretur³⁾; oportet enim secundum tempus, et in numeros ipsos annectere. Hic ergo numerus, et hoc tempus insequitur, quando Iacob benedixit, id est, Ruben, deinde Simeonem cum Levi, et Iudam, et Zabulon, et Issachar, Dan et Gad, Aser et Neptalim, Ioseph et Benjamin.

1) Gen. XXXII et XXXIII. 2) Gen. XLVI, 6 sqq. 3) Gen. XLIX, 1 sqq.

f) Sic ms., sed in Graec. non dubito fuisse *Νεφθαλείμ*.

Dein sequitur quinta divisio de Exodo, cum egrederentur filii Israel ex Aegypto; enumeravit enim eos Sermo divinus dicens¹: *Haec sunt nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Aegyptum cum Iacob patre suo; unusquisque cum tota domo sua ingressus est: Ruben, Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Zabulon, (deinde Rachelis) Benjamin, (deinde Ballae) Dan, et Neptalim, (et Zelphae) Gad, et Aser. Ioseph autem erat in Aegypto.*

Dein postea sexta divisio est numeri iuxta metationem castrorum filiorum Israel, sicut scriptum est in libro Numero-10 rum²) ex praecepto Domini: in prima metatione Iudas, Issachar, Zabulon; in secunda Ruben, Simeon, Gad; in tertia Ephrem^g), et Manasses, et Benjamin; in quarta Dan, et Aser, et Neptalim.

43 Rursus septima numeri divisio est, ex ipso Numerorum libro^h), cum iuxta praeceptum Domini declarantur, qui debeant 15 esse principes ad offerenda munera Domino. Dixitque: De Ruben Helisur filius Sediurⁱ), de Simeone Salamiel filius Surisaddai, de Iuda Naason filius Aminadab, de Issachar Nathanahel filius Sogar, de Zabulon Eliab filius Chaelon, de Ephrem^k) Melcham filius Eniud, de Manasse Gamaliel filius Phadassur^l), de 20 Benjamin Abida filius Gedeonis^m, de tribu Dan Achiezer filius

1) Exod. I, 1, 5.

2) Num. II, 2 sqq.

g) Sic ms., sed in Graec. fuisse Ἐφραΐμ non dubitamus.

h) Puto haec alludere ad caput Num. VII; hic enim recensentur principes duodecim tribuum offerentes tabernaculo sua dona, licet alio ordine ab eo, quo recenset Epiphanius, recenseantur. Est autem talis: Iudas, Issachar, Zabulon, Ruben, Simeon, Gad, Ephraim, Manasse, Benjamin, Dan, Aser, Nephtholim. Ordo servatus ab Epiphanio occurrit Num. cap. I, ubi initur numerus filiorum Israel a vicesimo anno et supra per singulas tribus.

i) Apud LXX Num. cap. I, ex ms. Alex. Ἐδιοῦρ.

k) Ibid. τῶν υἱῶν Ἰωσήφ, τῶν Ἐφραΐμ, Ἐλισαμὰ υἱὸς Ἐμίουθ. Ex filiis Ioseph, qui Ephraem, Elisama filius Emiud, aut quemadmodum est in ms. Alex. Σεμίουθ, Semiud.

l) Ibid. sic etiam ms. Alex. Φαδασσοῦρ, sed Vat. Φαδασούρ, cap. autem VII, ms. Alex. habet Φαδασούρ, et Vatic. Φαδασσοῦρ.

m) Ibid. Γαδεωνί, Gadeoni.

Amisadai, de Aser Phalthihelⁿ⁾ filius Ecchra, de Gad Elisaph filius Raguhel, de Neptalim Achire filius Aenan.

Itemque post hanc sequitur octava divisio ex ipso libro Numerorum^{o)}, quando praecepit Dominus, et misit Moses principes tribuum Israel ad inspiciendam terram repromissionis. Ait itaque: De Ruben^{p)} Samu filius Acchu^{q)}, de Simeone Sapha^r 44 filius Suri, de Iuda Chaleph filius Jephone^{s)}, de Issachar Sara^t filius Ioseph, de Ephrem Auses^{u)} filius Nave, de Benjamin Phalti filius Raphu, de Zabulon Gudihel filius Suri^{v)}, filiorum Ioseph 10 de Manasse^{w)} Gelad filius Sudi, de Dan Amihel filius Gamali, de Aser Sachus^{x)} filius Michahel, de Neptali Hali filius Ulaphi^{y)}, de Gad Gugihel filius Macchi^{z)}.

Nona quoque divisio numeri praecepto Domini datur ex ipso libro Numerorum, cum filiis Israel terra sorte distribuitur. 15 De Iuda, inquit, Chalep filius Iepphane^{a)}; et deinceps enumerantur principes tribuum: De Simeone, de Benjamin, de Dan,

n) Ibid. secundum codic. Vatie. et cod. Alex. *Φαγαϊήλ*, sed cap. 7, si consulis editionem ex cod. Vat. est *Φαγεήλ*, *Φαγαυήλ* autem in edit. ex cod. Alexandrino.

o) Cap. XIII.

p) LXX, *τῆς φυλῆς Ρουβῆν*. De tribu Ruben, et sic caeterae quoque tribus nominantur: *τῆς φυλῆς Συμεών*, etc., *τῆς φυλῆς Ἰούδα*, etc.

q) LXX, *Σαμουήλ υἱὸς Ζαχούρ*, aut, uti est in ms. Alex. *Ζαχρού*.

r) LXX, *Σαφάτ*, *Saphat*.

s) LXX, *Χάλεβ υἱὸς Ἰεφροννή*, *Chaleb filius Iephone*.

t) LXX, *Ἰλαάλ*, et in ms. Alex. *Ἰγάλ*.

u) LXX, *Ἀύσή*.

v) LXX, *Σουδί*.

w) LXX, *τῆς φυλῆς Ἰωσήφ τῶν υἱῶν Μανασσή*, *Γαδδὶ υἱὸς Σουσί*. Quae verba in edit. Paris. an. 1628 perperam praetermissa sunt. Ex his autem nostra intelligenda, aut potius corrigenda est versio, et data occasione silentio non praetermittam Ioseph cum Manasse coniungi, ut certa tribus designetur; duplex enim tribus Ioseph erat, altera Ephraim et altera Manasse.

x) LXX, *Σαθούρ*, *Sathur*.

y) LXX, *Ναβὶ υἱὸς Σαβί*, *Nabi filius Sabi*. In ms. autem Alex. *Ναβὰ υἱὸς Ἰαβί*.

z) LXX, *Γουδιήλ υἱὸς Μαχί*, *Gudiel filius Macchi*, sed etiam in ms. Alex. est *Μαχί*, *Machi*.

a) LXX, *Ἰεφροννή*.

de Manasse, de Ephrem, de Zabulon, de Issachar, de Aser, de Neptali.

45 Dein rursus decima numeri divisio est quando benedixit Moses¹⁾ filiis Israel praeponens Ruben, et deinceps annectens Iudam, Levi, Benjamin, Ioseph, Zabulon, Issachar, Dan, Gad, 5 Neptalin, et Aser; et in novissimis iterat sermonem de Ioseph: haec sunt millia Ephrem; et haec millia Manasse.

Item undecima numeri divisio probatur, quando praecipitur eis, antequam ingrediantur terram Israel, mox transfretantes Iordanem, stent super duos montes Garizin et Gebal²⁾, sex hinc 10 atque inde, ad benedicendum his qui custodiunt legem, et ad maledicendum his qui legis praecepta servare contempserint, et est ista contextio numeri; nam super benedictiones consecuti sunt, Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Ioseph, et Benjamin; super maledictiones autem hi, Ruben, Gad, Aser, Zabulon, Dan, et 15 Neptalin.

Duodecima rursus est divisio numeri cum sortiuntur terram possessionis suae^{b)}, et Ruben sorte contingit trans Iordanem, antequam transiretur in terram Israel, et est ista distributio: Ruben, et iuxta eum Gad et dimidia tribus Manasse. 20 Dein transeuntes Iordanem primus Iudas accipit, tum Benjamin, dein Ioseph ex Manasse, dein Simeon inter Benjamin et Iudam locatus, et, ut ita dixerim, coangustatus est, quia illis spatia non fuerunt. Dein Zabulon terram consequitur, et Issachar, et 46 Aser, et Neptalin, et Dan. Levi sane in omnibus dispersus est 25 tribus civitates solummodo et suburbana percipiens.

Rursus tertia decima divisio numeri occurrit ex Zacharia propheta³⁾ sicut dicit: *In illa die plangent omnes tribus terrae: tribus domus David super se, et mulieres earum super se; tribus domus Nathan super se, et mulieres earum super se; tribus domus Levi super se, et mulieres earum super se; tribus domus Simeon super se, et mulieres earum super se. Plangentque cunctae residuae tribus, et non nominavit: quis nos autem propter situm descriptionis terrae, hanc consequen-*

1) Deut. XXXIII, 1 sqq. 2) Deut. XXVII, 12 sqq. 3) Zachar. XII, 12 sqq.

b) Vide lib. Josue a cap. XIII, ad totum XXI.

tiam esse perspeximus, ut sit tribus Benjamin, dein Ioseph, Ruben, Gad, Zabulon, Issachar, Aser, Neptalim et Dan.

Item quarta decima divisio numeri subest ex revelatione S. Ioannis¹⁾ qui dinumeravit ex unaquaque tribu duodecim millia eorum, qui virginitate sanctificati sunt, ait enim: De Iuda duodecim millia: de Ruben similiter, exin de Gad, de Aser, de Neptali, de Manasse, de Simeone, de Levi, de Issachar, de Zabulon, de Ioseph, de Benjamin. Nusquam vero in hoc loco meminit Dan.

10 Forsitan autem et aliis locis^{c)} numeri aliter inveniuntur⁴⁷ ascripti; nos tamen istos invenire potuimus, et hae quidem sunt divisiones, quae secundum numerum diverso modo constat esse compositae^{d)}, nunc quidem secundum praeceptum Domini, nunc autem iuxta singulorum principum voluntatem: dico vero
15 Mosi et Iesu Nave, et qui deinceps eorum successores existere meruerunt. Nec sine Spiritu id actum est, sed, ut voluit, idem Spiritus sanctus enumeravit, atque disposuit singulas consequentias iuxta propriam voluntatem. Revertens, idem de his
20 uno loco breviter et consequenter edisseram easdemque quatuordecim divisiones, harumque selectiones. Non in vacuum faciam, nec ut venerationi tuae haec recensenti molestus existam;

1) Apoc. VII, 4 sqq.

c) Videntur Epiphanio excidisse caput X libri Numerorum, ubi sacer historiographus ordinem exhibet, quo gradiebantur Israelitae post columnam nubis, quae illos praevit in deserto, et eiusdem libri cap. XXVI, ubi Israelitae omnes a viginti annis, et supra numerantur: praeterea libri Paralip. c. II, quod incipit: *Filii autem Israel, Ruben, Simeon, Levi, Iuda, Issachar et Zabulon, Dan, Ioseph, Benjamin, Nephthali, Gad et Aser*: et ordo, quo filii Iacob recensentur cum quorumlibet eorum texitur genealogia in eodem lib. I Paralip. a cap. V, ad VIII, necnon Ezechielis cap. XLVIII, ubi unicuique tribui ea terrae sanctae pars asseritur, quae unicuique contigit Mose et Iosue eam terram inter eos distribuentibus. Quinimo si meminisset etiam cap. XII lib. I Paralip. ubi recensentur populi, qui ex unaquaque tribu secuti sunt Davidem a Saule fugientem, necnon tribuum, quae memorantur in Debborae cantico, Iud. V, ista quoque, ut puto, non praeterisset. Demum tum primo Numerorum capite, tum septimo duodecim tribus vario ordine numeratas occurrere animadvertas velim secundum ea, quae dicta sunt p. 43.

d) Bonus interpres graecizat, quod alias quoque facit.

sed ut noveris, quod iam Dei sit adiuvere, ut unicuique tribui memoratos lapides veraciter coaptare possimus.

48 Ex cogitante igitur multum mente, tractantes iuxta experientiam huius electionis, suggerit nobis animus et ipsa consequentia lectionis, qualiter animadverti possit quadratus ordo 5 rationalis ex appositis lapidibus secundum memorata vocabula. Requiritur iam de singulis numeris sicuti discreta est unaquaque divisio, qualis ad eorumdem lapidum rationem lectionemque sit congruens; et ubicunque quidem dinumeratarum tribuum statum in locis singulis inspeximus. menteque perpendimus non 10 posse naturaliter, ut numerus quilibet eorum, qui unaquaque divisione numerati sunt, unum nomen minus habens ex tribubus, appellationi horum lapidum coaptari. Ideoque protinus divisionem secundam rite sustulimus, utpote quae horum lapidum consonantiam habere non possit, propterea quia primos 15 ponat Dan et Neptalim, Gad et Aser, hoc est, ancillarum filios, quando mittens Iacob Esau munera in turmam eos primam divisit. Post haec autem filios Liae fecit aliam turmam. Dein filios Rachel turmam tertiam. Nam cum pretiosiores lapides sint in principio rationalis, porro filii ancillarum inferiores habeantur, 20 et hic primum positi sint, impossibile est eos ad causam rationalis, in hac numeri parte, congruere, propter quod ita se habere non possit. Item quartam divisionem, benedictionem Iacob, exploravimus, quando moriens filiis benedixit. Habet enim primum Ruben, dein Simeon et Levi simul adiunctos, ita ut ista 25 utriusque copulatio horum lapidum congruentiae videatur obistere. Ideoque istam quoque sustulimus, cum lapidibus istis accommodari minime possit.

Inspeximus autem et quintam divisionem, quae continet initium egressionis filiorum Israel ex Aegypto, et invenimus eam 30 praeponentem liberarum filios, et ancillarum iuxta compositionis ordinem supponentem, facientemque novissimos; et ob hoc quod Ioseph in Aegypto constitutus postremus nominatus est, animadvertimus iterum non posse lapides istos memoratarum tribuum coaptari nominibus; et quod naturaliter onychinus lapis 35 in persona Ioseph interpretari non possit, neque rursus extremus Ioseph iuxta compositionem rationalis inseri debeat, nisi quod tantummodo necessitate praeposteratus sit, ut cum unde-

cimus habeatur, hic numeretur duodecimus, iuxta cogentem
 necessitatem compositionis huius numeri, quam reperimus ordi-
 natam. In Graeca quippe locutione, quae ex Hebraea translata
 est, onychinum lapidem duodecimum invenimus positum, atque
 5 novissimum, ita ut Benjamin in contemplationem sui modis
 omnibus attrahat. Undecimum vero invenimus beryllum, quem
 et undecimo Ioseph tam iuxta numerum, quam iuxta contem-
 plationem consequenter aptavimus. Inspicientes etiam Hebraicam 50,
 Exodum, in qua et lex probatur ascripta, legentesque de ratio-
 10 nali hoc, in quo clusi erant isti lapides, invenimus onychinum
 lapidem aliter ordinatum. Undecimus positus erat; beryllus
 duodecimus atque postremus^e). Unde propemodum nobis am-
 biguitas orta est impedimentum intelligentiae faciens, veluti
 fictam contemplationem nos in duobus istis, berylli dico, et
 15 onychini lapidibus attulisset, dicebamque quomodo in supplica-
 tionibus, et oratione continua poterat error oboriri, et intellexi,
 quod dispensante Deo hoc ita peractum est, ut idem Ioseph
 undecimus inter fratres suos existens, duodecimus inveniretur
 iuxta compositionem huius numeri, qui eum duodecimum esse
 20 declaravit, cum diceret: *Ioseph autem erat in Aegypto*¹). Scien-
 tes itaque dispensatione divina, propter veritatis contemplationes
 berylli lapidis, quae in ipsum Ioseph exlentur, coaptari^f), sic
 est dispositum, ut beryllus lapis duodecimus poneretur et ulti-
 mus; nam et Ioseph cum inter fratres undecimus esset, me-
 25 moratur in hac tamen compositione numeri egressionis filiorum
 Israel duodecimus, et extremus ascribitur. Itaque prorsus illu-
 stratione divina et dispensatione bene admodum relatus est 51
 onychinus lapis in Benjamin, qui in hac dispositione ante Ioseph
 numeratus est; beryllus autem in Ioseph accommodatus
 30 ob contemplationes eidem consonantes, quamvis ultimus lapis

1) Exod. I, 5.

e) Vulgata cum textu Hebraico convenit beryllum duodecimo loco recensens, onychinum undecimo. Accedunt Paraph. Chaldaica et textus Hebraeo-Samaritanus, necnon Samaritana versio, licet versiones Syriaca et Arabica convenient cum LXX, ut videre est in Bibliis polyglottis, etc.

f) Locus corruptus.

ipse numeretur, quia sic accidit, et Ioseph novissimum scribi, sicut frequenter asserui.

Transgredientes igitur et hanc divisionem respeximus dispositionem sextam iuxta dinumeratarum tribuum consequentiam, et invenimus iuxta metationem castrorum Israel quadrati agminis 5 ordinem magis oportere congruere rationali iuxta ternas et ternas tribus, sicut in eodem rationali fas erat cernere, quod quadrati ordinis probatur exstare, et erat hoc planissimum, atque symbolicum, id est significativum, propter dispositiones ordinum consonantiamque castrorum, sed in his separata tribus, 10 tribus Levi nobis obstitit. Constitutus est enim Iudas, habens secum Issachar et Zabulon, in uno metationis contubernio; et constitutus est primus ad orientalem plagam propter significantiam, ut aestimo, regiae potestatis, et quod Ruben a propria reciderit gloria, quia stratum maculaverit patris, sicut divinis 15 Litteris probatur insertum¹⁾. In secunda vero metatione castrorum Ruben ordinatur cum Simeone et Gad versus ad mare, ad occidentem quoque Ephrem cum Manasse et Benjamin, qui omnes ex Rachel in una ponuntur metatione castrorum: propter Manassen vero Levi videtur exclusus. Dein ad aquilonem 20 quartam metationem primitus Dan continet, dein Aser, deinde Neptalim, et cum Levi non invenimus inter eos admistum, cognovimus nec istam posse descriptionem compositioni lapidum accommodari, ne videatur ei filiorum Israel unum deesse vocabulum. Quapropter et hanc omittentes intendimus divisioni 25 septimae, quam protinus ademimus, qui non eam respeximus compositioni lapidum congruentem. Haec enim iuxta principes tribuum ad praeceptum Domini constat esse numerata, in qua primus ordinatus est Ruben, dein Issachar et qui sequuntur. Ioseph autem secundo numeratus est propter quod Ephrem in 30 uno numero, Manasses in altero sit locatus; et cum Levi rursus exemptus est, nequivimus numerum coaptare lapidibus propter immutationem Levi, et propter adiectionem unius tribus, quae in duabus probatur esse divisa.

Dein octavam divisionem, de libro Numerorum, diligenter 35 inspeximus, ubi praecepit Deus, et misit Moses principes tribuum

1) Gen. XXXV, 22; XLIX, 4.

Israel ad inspiciendam terram promissionis, et nec istam reperimus ad compositionem memoratorum lapidum consonantem, propter quod et Ruben in primis numeratus est, dein Simeon, deinde Iudas, exin Issachar, et deinceps qui sequuntur, et nus- 53
5 quam Levi mentio facta est.

Transeuntes igitur ad nonam divisionem, et ipsam conspeximus, quae facta est ex praecepto Domini, sicut in libro continetur Numerorum, quando missi sunt principes tribuum, ut sorte dividerent terram promissionis filiis Israel; et nec 10 istam similiter ad consequentiam lapidum coaptare valuimus. Invenientes enim Iudam primum positum, dein Simeonem, et postea Benjamin; Dan quoque et Manassen, necnon et Ephrem et Zabulon, et deinceps Issachar, exin Aser et novissime Neptalim, et rursus tribum Levi reperientes omissam, et Ioseph dupliciter enumeratum in Ephrem, et Manassem, hanc etiam praetermisimus, et in decimam divisionem intentionem mentis admonuimus^{g)}, nec ipsam quivimus invenire lapidibus consonantem; etenim quando benedixit Moyses filiis Israel proponens Benjamin quartum post Levi, dein Ioseph, et cum Simeonis 20 nullam intulit mentionem, impossibile fuit eam coaptare lapidibus. Habet autem ita: Ruben, Iudas, Levi, Benjamin; dein Ioseph, Zabulon et Issachar; deinde Gad, qui est ancillae secundae filius, praepostere positus; dein Dan et Neptalim; dein Aser omnium novissimus, qui et ipse secundae ancillae filius 25 invenitur. Hic etiam, quia numerus imminutus est, Simeone⁵⁴ praetermisso, fas non erat divisionem istam lapidibus rationalis posse congruere.

Rursus et hanc praeterrittentes in undecimam sollicita prorsus intentione pervenimus, et reperimus ubi praecepit Moyses, ut duodecim tribus stent ad benedicendum et maledicendum, sex in monte Garizim et sex in monte Gebal, sicut in Deuteronomio probatur ascriptum, quarum divisio talis est: *Stabunt, inquit, in monte Garizim ad benedicendum Simeon, Levi, Iudas, Issachar, Ioseph et Benjamin; et hi stabunt ad 35 maledicendum in monte Gebal, Ruben, Gad, Aser, Zabulon,*

g) Sic cod., sed forte restituendum est, *admovimus*.

*Dan, et Neptalim*¹⁾. Liberarum filii probantur hic esse praelati, cumque et ista divisio videtur inconsequens, ad quadratum rationalis ordinem non ea visa est assumenda. Verumtamen hanc eandem undecimam divisionem sollicite contuentes, quae in duas partes videtur esse discreta, sex in uno monte et sex 5 in altero, hanc arbitrati sumus congruere numeris compositionis lapidum smaragdi, qui catenulis nectebantur, ordinati per utrumque pontificis humerum, auro et hyacinthina vitta conserti, ita ut in his duobus smaragdis inscriberentur nomina filiorum Israel, eo quod unus smaragdus ob rotunditatem sui duodecim 10 nomina capere non posset. Oportebat autem, et, si capere poterat, dextros sinistrosque distingui, et ideo in utroque lapide, posito in dextera scilicet et sinistra, conscripta sunt nomina, 55 sicuti in utroque monte Garizim et Gebal tribus filiorum Israel ordinatae sunt. Qui montes ex adverso sibi cernuntur oppositi 15 in orientis parte, ubi Iericho sita est^h, ultra locum Galgalae,

1) Deut. XI, 29 sqq.

h) De situ montis Garizim copiose agunt Andreas Masius in cap. VIII Iosue, *Critic. sacr.* tom. II, col. 211, necnon Rolandus *Miscell.* p. I, Diss. 3, § 5, etc. Prout hic sentit Epiphanius, necnon in *Pan.* h. 9, § 2, p. 25, sensere etiam auctor libri *De loc. sacr. Scrip.*, et Procopius Gazaeus in *Deut.*, necnon inter recentiores Iosephus Scaliger in *Eusebii Chronicon*, p. 125, edit. Amst. an. 1658, et Gerhardus Mercator apud Andream Masium. Critici opinionem hanc falsitatis luculenter coargui arbitrantur ex Iud. cap. IX, 6 et 7, ubi legitur Ioatham Gedeonis filium e vertice Garizim Sichimitas ad montis radices versantes allocutum esse. Praeterea apud Ioannem, cap. IV, Samaritana mulier ad puteum quemdam non longe ab urbe Sichem positum de templo suo loquens, quod super Garizim fuisse exploratum est ex II Machab. libro cap. VI, 2, et ex Iosepho, *Antiq.* lib. XI, cap. 8, § 2, ait vers. 20: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt*; et Christus respondit vers. 21: *Venit hora quando neque in monte hoc, etc.*: ex quo loquendi modo montem in conspectu fuisse facile est intelligere. Demum diserte etiam Iosephus *Antiq.* lib. IV, cap. ult., § 44, lib. V, cap. 1, § 19, et cap. 7, § 2; lib. II, cap. ult., § 6, et lib. XIII, cap. 9, § 1. Procopius Caesariensis, *De aedificiis, etc.*, lib. V, cap. 7, necnon Adricomius et Brocardus oculati testes Sichimam urbem iuxta Garizim iacuisse narrant. Talmudicos auctores duos a Masio laudatos, qui montes Garizim et Gebal circiter LX mille passuum ab Iordane abesse narrant, his accensere possumus: quinimo ipse etiam Hieronymus in *Epitaphio Paulae matris ad Eustochium* hoc ipsum docuerat: *Transivit*

ibique referuntur benedixisse Israel ii, qui in monte Garizim 56 consistebant dicentes: *Benedictus qui facit voluntatem Domini*, et vox audiebatur per plana camporum, ubi populus astabat, et innuebatur ei ut diceret: *Fiat, fiat*. Contra vero Ruben et 5 Gad et reliqui cum eis in monte Gebal stantes aiebant: *Maledictus qui non facit omnia quae scripta sunt in isto libro*, et respondebat omnis populus: *Fiat, fiat*. Interpretatur autem fiat, *Amen*; nam voces e duobus montibus istae resonabant. Garizim etiam interpretaturⁱ et *mons liberatus*, et *concisio in-* 10 *colatus eorum*. Quidam vero putaverunt, qui non diligenter divi- 57 nas scrutati sunt Litteras, maxime qui de Samaritanis oriuntur^k),

Sichem, non ut plerique errantes legunt Sichar, quae nunc Neapolis appellatur, et ex latere montis Garizim exstructam. Ne quis autem miretur cur Epiphanius contrarium senserit, errori ansam esse datam creditur ex vers. 30 cap. XI Deuteronomii, quem inferius descripturi sumus et explicaturi. Enimvero etiam in Panario S. Epiphanius Deuteronomii auctoritate se tuetur, non praetermittens tamen etiam auctoritatem libri Iesu Nave, de qua pariter alias dicendum est, ubi nimirum eam pro se urget. Sed hic addit praeterea, montes Garizim et Gebai, quos inter media erat Neapolis, ita esse sublimes, ut minime apti esse potuerint, ut qui ad radices erat populus responderet hominibus sex in vertice clamantibus. Porro cum libellus hic Epiphanius media hac ipsa de situ montium Garizim et Gebal disputatione deficiat, ne liquet quidem utrum S. Doctor etiam alia pro sua sententia proposuerit argumenta in iis quae desiderantur, desideranda. Verum cum in Panario illud unum proponat, nempe ita esse scriptum in Deuteronomio, et lib. Iesu Nave, hoc ipsum pro potissimo argumento habuisse iure et merito conicere licet. Sed eius sententia adhuc probabilis videri posset ubi quis probabiliter et legitime testaretur, duos montes Gebal fuisse in Palaestina, tunc enim alios ad Ierichunta suo nomine ita dictos, alios vero ad Sichimam fuisse, et sic Samaritanorum errore appellatos, censeremus: sed quis unquam haec tradidit? Quid quod mons quidam e regione Ierichuntis situs Adaris dicitur a Iosepho lib. IV, cap. 8, § 45? Gerhardus Mercator utramque sententiam conciliandam putavit, quod arbitrabatur facile fieri posse, si Garizim fuerit tractus montium ad urbem Hai et ipsam quoque Ierichunta extensus ab urbe Sichima. Sed hoc utpote nullo legitimo testimonio comprobatum facile reiicitur. Quin etiam, Rolando et Masio adnotantibus, cum ipsis sacris Litteris, Gen. XII, minime convenire posse videtur.

i) Apud S. Hieronymum in libro, quem ex Philone et Origine concinnavit, *De interpretatione nominum Hebraicorum*, etc., Garizim sonat, *divisio, sive advena, accola, sive advena, eius, abscissionet*, etc.

k) Audiendus hic est auctor *De locis sacrae Scripturae*, quisquis ille

ne forte Garizim non sit, qui adiacet Sicimis, quae Sicima et Sichem dicitur, habens ex adverso Sichar¹⁾, urbem Samaritarum, in quam ingressus est Dominus, unde Samaritana illa mulier egressa invenit eum sedentem apud puteum^{m)}. Nunc 58 autem Sicima Neapolis appellaturⁿ⁾, civitas opulentissima Palaestinarum. Tunc autem Samaria dicebatur^{o)} atque Iudaea. Samaria autem quoniam mons ipse naturaliter cuiusdam Somer vocabatur; filium autem habuit iste Samoron, et dictus est mons Somar, et hinc nominis huius appellatio consecuta est,

sit, Eusebius aut Hieronymus: Porro Samaritani arbitrantur hos duos montes [Gebal et Garizim] inter Neapolim esse, sed vehementer errant; plurimum enim inter se distant, nec possunt invicem benedictium, sive maledictium inter se audiri voces, quod Scriptura commemorat. Inferius autem, ubi dictum est Golgol, sive Galgal, locum esse iuxta Iericho, subdit: Errant igitur Samaritani, qui iuxta Neapolim Garizim et Gebal montes ostendere volunt, quum illos iuxta Galgal esse Scriptura testetur.

l) Itaque urbem Sichar a Sichem distinguebat Epiphanius. Sed auctor *De locis sacrae Scripturae* non Sichar, sed Sichem ab urbe Neapoli distinguit in vocibus *Αούζα*, *Συχαίμ* et *Τερέβινθος*, ubique Sichem prope Neapolim esse docens. Non uni antiquae urbi contigit primo suo loco moveri, hinc parte urbis lapsu temporis pereunte, et illinc novis aedificiis urbem augmentibus, ita ut suburbana in urbem transierint, et urbs suburbanus locus sit factus. Contigitne hoc fortassis et Sichem, ita ut tandem, quum Neapolis diceretur, ab antiquo suo loco distaret? Porro quid si antiquius nomen esset Sichem quam Sichar, et locus ille eo nomine fuisset dicendus, licet alii et Sichar eum dicerent nomine, quod urbis potius Neapolis proprium erat? Sed est qui velit ipsam Sichem ab Hebraeis dictam fuisse Sichar vel ex communi dialecto, cui frequentissimum est immutare litteras, vel ut nomine, quod mendacium, mercenarius, aliaque huiusmodi sonare potest, Samaritanis illuderent. Vide Lightfootum *Disq. Chorog.*, etc., cap. 4, § 4; et Relandum in I part. *Diss. Miscell.*, Diss. 3, et lib. III *De urbibus et vicis Palaestinae*, etc.

m) Ev. S. Ioannis cap. IV, ubi S. Epiphanius legisse constat *Sichar* aut *Sychar*, quam lectionem Gr. cod., Syrus, Arabs, Vulgata, etc., comprobant, reclamante licet Hieronymo loco descripto p. 55, necnon q. in *Gen.* cap. 45, ubi ait: *Hebraice Sichem dicitur, ut Ioannes quoque evangelista testatur, licet vitiose, ut Sichar legatur, error inolevit.*

n) Idipsum docet Epiphanius in *Pan.* lib. III. p. 1055 et 1068.

o) Incipit hic longa a proposita oratione digressio, in qua multa narrantur de Samaritanis, quae exstant etiam in libris *Adversus haereses*, interdum, ut videtur, ipsis verbis exposita. V. haeresim 8. § 8. p. 22. Ea solum, in quibus liber hic cum illis non convenit adnotabo.

maxime vero roborata per adventum eorum, quos ad colendum terras illas rex Assyrius destinavit^{p)}. Nam quando captivitas accidit Iudaeorum, convenerunt seniores Israel, qui erant tunc in Babylone cum Hesdra sacerdote, et qui vocabantur consilarii, 5 aliique senes, et oraverunt Assyriorum regem, ut habitatores mitteret in Iudaeam, ne terra luxurians sine cultore deficeret. 59 Qui suscipiens eorum salubre consilium^{q)} direxit ad inhabitan-

p) Nusquam hic Epiphanius hunc regem proprio nomine appellat. In *Panario* Nabuchodonosorem vocat, sed constat ex IV Reg. cap. XVII. Salmanasarum fuisse, qui Tobiae c. I, apud LXX. Enemessar dicitur, Salmon autem, prout aliqui putant, licet difficile probetur, Oseae c. X, 14. Reprehendendus cum Epiphanio est Nicetas *Thesaur. orth. fid.* l. I. c. 33, ubi de Samaritanis loquens Epiphanium fere ad litteram tacito nomine describit. Verum quid si quis velit nomen *Nabuchodonosor* fuisse omnibus Assyriis regibus commune, ut nomen *Pharao* regibus Aegyptiis? Enimvero tres occurrunt Assyrii reges eo nomine appellati, quorum unusquisque aliud quoque peculiare nomen habet.

q) Regem Assyriorum novos in Samariam habitatores misisse ipsorum Israelitarum consilio, quos in Babylonem captivos adduxerat, nescio an sit verisimile, licet Epiphanius id ipsum repetat in *Panario*, h. 8. § 8. Lib. IV Regum cap. XVII, ubi eadem narratur historia, nulla est huius consilii mentio; et quidem apud Assyrios reges familiare fuisse videtur, quos sibi subiiciebant populos in alienam regionem mittere: ita enim etiam Teglathphalassar populos Damasci incolas in Iberiam misit et Albaniam, ut discimus ex IV Reg. cap. XVI, 9; idemque fuit, qui Ruben et Gad, dimidiamque tribum Manasse et Nephthalim alio transtulit IV Reg. cap. XV, 29, et I Paral. cap. V, 26. Salmanasar autem non solum Cuthaeis aliisque barbaris Samariam habitandam tradidit IV Reg. cap. XVII, 24. sed etiam Samaritanos iam hinc deportaverat in suas terras IV Reg. cap. XVII, 6, et cap. XVIII, 11. Consulendus est etiam Amos c. IX, 7, et apud prophetas tum Iudaeis, tum caeteris gentibus non semel occurrit minatio deportationis in alienam regionem. Porro notes velim in Samariam deductos populos ex iis quos nuper rex sibi subiecerat, fuisse, conici non temere ex lib. IV Regum cap. XVIII, 34. et in alienas sedes migrare eos voluisse videri eadem de causa, qua alio translati fuerant Israelitae, ne scilicet novas res facile molirentur, ut diserte monet S. Iohannes Chrysostomus hom. 30, al. 31, in *Ioannem*, Operum tom. VII. p. 177; quinimmo ob id ipsum videtur gentes non ex uno tantum loco deductas in Samariam fuisse, sed ex pluribus, easque sermone non solum, sed etiam religione diversas. Hoc autem minime officit, quin credamus barbaros in Samariam deductos fuisse, ne etiam terra illa sine cultoribus sterilis fieret, quod docet Epiphanius cum sacris Litteris concinens, quae rem ita exponunt IV Reg. cap. XVII, 24: *Adduxit rex Assyriorum de Babylone et de Cutha, et collocavit eos in civitatibus Samariae pro filiis*

60 dum in locis illis gentes quatuor, id est Cudaeos, et Cuthaeos^{r)},
 et Seppharaeos^{s)}, et Anagogavaeos^{t)}, qui ascendentes idola sua
 secum, quae tunc unaquaeque gens apud se coluerat, attule-
 runt. Cum venissent autem, et residissent in terra Israel, vo-
 cati sunt Samaritani, propter quod Samaritanus *custos* inter- 5
 pretatur, custodiebant enim terram Israel. Postea vero leones,
 61 pardi et ursi consurgentes in eos corrumpabant multitudinem,

Israel, qui possederunt Samariam, et habitaverunt in urbibus eius. Sul-
 picius Severus *Hist. sacrae* lib. I. in ed. Hornii c. 86. Salmanasarum
 Assyrios in hostili solo, nempe Samariae, ad custodiam posuisse, narrat.
 Utuntur eadem phrasi alii tum ex Latinis, tum ex Graecis scriptoribus.
 Scilicet idem fuerat barbarorum coloniam ad incolendam Samariam mit-
 tere, ac mittere ad custodiam.

r) Cuthaeos et Cudaeos unam eandemque gentem fuisse censet
 Petavius in *Epiphanium*, qui in *Panario* quoque eos distinguit. Distin-
 guit autem etiam Anastasius Sinaita quaest. 45, sed certe nostrum li-
 brum prae manibus habens. Porro Graecus textus Anastasii iuxta edi-
 tionem Gretseri habet *Κυθιαίους, Κουθιαίους*. Hervetus autem, qui
 primus, sed tantum Latine, Anastasium edidit, habet *Culthiaeos, Cal-
 thiaeos*, quod quidem ex fide alicuius codicis fecisse censerem, nisi ea
 versio aliis etiam multis scateret mendis, si ex Graeco codice, certe ex
 cod. imprimis mendoso derivatis.

s) In Graec. textu Anastasii ex edit. Gretseri est *Σεφρασαιούς*.
 Gretserus autem in margine apposuit *Σεφραροναίους*, Hervetus edidit
Sepharuaeos. In *Panario* est *Σεπφραρουραίους*, et Nicetas *Thes. orth.*
fidei lib. I cap. 33, qui certe eum *Panarii* locum ante oculos habebat,
 scripsit *Sepharueraeos*, si fides versioni, quae est in *Lugd. Bibl. PP.* etc.
 Noster autem cod. habet *Seppharaeos*. Non est dubium hos populos
 eos esse, quos LXX. IV Reg. cap. XVII, 25. adductos dicunt *ἀπὸ Σεπ-
 φαροναΐμ*, ut ex cod. Vat. editum est, et *Σεφφαροναΐμ*, ut exstare
 aiunt in cod. Alexand. Verum cod. Vat. non est constans sibi: vers. 31
 habet *Σεπφραουραΐμ*.

t) In *Panario*, iuxta editionem Petavii legitur *Ἀναγωγαναίους*
Anagoganaeos, quo in loco Scaliger legendum censuit, *Ἀνάγνους Γα-
 ναίους* verum Petavius *Ἀουαναίους* potius restituendum vult, eoque
 nomine Havaeos dictos censet, cum LXX *Ἀουάν* scribant. Ast ego
 apud Waltonum invenio LXX scribentes *Ἀιά*, non *Ἀουάν*. Nicetas laud.
 loco legit *Anegoganaeos*. Hic secundum quod ms. habet, ita edidi *Ana-
 gogaraeos*. Hervetus quoque in sua versione Anastasii ita scripsit. Gret-
 serus invenit *Ἀναγαβαίους*, sed in margine et ipse reponit *Ἀναγωγανα-
 αίους*, nescio an ex ipso cod. Vat. 423. quem ipse consului, ubi pag
 270. *τοὺς Κουθιαίους, καὶ Κουθιαίους, καὶ Σεφραροναίους, καὶ Ἀνα-
 γογαναίους*.

ita ut absumerentur ab eis^{u)}; pro qua re legati per dies singulos ab incolis et habitatoribus ad regem mittebantur Assyrium, quatenus eis de locis ipsis licentiam discedendi tribueret, propter huiusmodi saevitiam bestiarum. Mirabantur autem quomodo potuit Israel ibidem commanere. His autem compertis Assyriorum rex^{v)} evocatis Iudaeorum senioribus sciscitatus est ab eis, quomodo possint in loco, quos dudum direxerat, immorari. Qui rectum dantes sine mora consilium, dixerunt nullam posse gentem ibidem residere, nisi legem Domini Dei custodiat^{w)}: Qui cum poposcisset ab eis legem, ei protinus obtulerunt. Ipse vero reddens exemplaria, legis authentica penes se detinuit^{x)}, quae direxit incolis et habitatoribus terrae Cudaeis, et Cuthaeis, ac reliquis, cum Esdra sacerdote^{y)}, non

u) Josephus *Antiq.* lib. IX cap. 14 §. 3, peste novos Samariae incolas fuisse vexatos narrat; frugum corruptione Chronicon Samaritanum; sed standum omnino est sacris Litteris lib. IV Reg. cap. XVII, 25: quibuscum Epiphanius concinit, licet illae solummodo leonum mentionem faciant: *Cumque habitare coepissent, non timebant Dominum, et immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos*, etc. Huc autem respicit elegans illa phrasis R. Ismaelis, qui Cuthaeos *leonum proselytos* vocabat, uti legitur in *Kiddushin* fol. 75, 2, docente Lightfooto in *Disquisitione chorographica* Evangelio S. Iohannis praemissa, cap. 4 §. 1. 2.

v) Quod praecipuum in modum adnotare hic iuvat, illud est, non eundem Assyriorum regem fuisse, qui Cuthaeos in Samariam deduxit, et qui a leonibus eos liberare studuit; licet etiam sacrae Litterae rem ita referant, ut utrumque sub eodem rege accidisse videatur. Scilicet uno in loco ea omnia referunt, quae spectabant ad Cuthaeorum coloniam in Samariam deductam. Ex lib. I Esdrae cap. IV, 2 constat sub rege Asor Haddan, Cuthaeos Samaritanos nova colonia auctos, et legem Moysis doctos fuisse.

w) Quod leones in novos Samariae incolas immiserit Deus, hanc affert causam S. Ioan. Chrysostomus laud. hom., scilicet, ut *potentiam suam ostenderet, quodque non ob imbecillitatem Iudaeos tradidisset, sed propter incolarum peccata*. Quod repetit Theophylactus in cap IV Ioan., ubi Chrysostomum expilat.

x) V. infra p. 215. Caeterum in *Panario* Epiphanius haec solum tradit: Legis exemplum fuisse regi datum, a rege Esdram sacerdotem cum illo ad Cuthaeos fuisse missum, et Cuthaeos legem accepisse: cetera omnia, quae hic narrantur, silentio praeterit.

y) Retinet divinus historicus nomen sacerdotis, qui Cuthaeis exemplaria legis attulit. S. Joan. Chrysostomus retinet quoque hanc historiam referens laud. homil. in *Ioannem*; sed S. Epiphanius Esdram

Hesdra illo, qui vocabitur Salathihel, cuius erat pater Zorobabel, 63 qui Zorobabel erat filius Iechoniae²⁾. Hic igitur Hesdras, quem diximus, ascendens Hierosolymam, Pentateuchum tantummodo, id est quinque libros Moysi, detulit eis Veteris Testamenti libros scriptos secundum formam, quam dedit Dominus in monte 5 Sina; quam formam Hebraei *deession*^{a)} vocant, quod interpre-

nominavit non solum hic, sed etiam h. 8 §. 8, et repetit in *Anacephalaeosi*. Damascenus quoque in lib. *De haeresib.* §. 9, et Nicetas *Theos.* etc., lib. I cap. 33. idem nomen habent: haud tamen mirum est, cum uterque Epiphanium exscribat. Illis addendus subit Cedrenus in *Comp. hist.* etc., et Theophanes Cerameus homil. 30. ubi de Samaritanis loquens librum Epiphanii, quem edimus, ad manus habuisse videtur, et oratorem agens suo elogio hunc Esdram decorat, vocans τὰ θεῖα σοφὸν, τὸν τρόπον χρηστὸν, τὴν ἀρετὴν ἀπαράμιλλον, etc.: *Divinarum rerum scientissimum, bonis moribus et incomparabili virtute praeditum*, etc. Fuerunt autem qui Lun, non Esdram, vocarunt missum in Samariam ab Assyrio rege sacerdotem, et qui contra sacrarum Litterarum fidem, duos sacerdotes missos fuisse somniantes, Eleazarum quemdam (Tanchum fol. 17, 4, substituit R. Sabiam) et Iannaei filium nomine Dositheum eos fuisse, commenti sunt. Dositheus Iannaei filius memoratur etiam ab Hieronymo in lib. *adv. Luciferianos* etc., et Sadducaeorum auctorem vocat, sed diu post Asor Haddan tempora ille vixit.

z) Petavius inveniens Esdram ab Epiphanio dici sacerdotem ad Cuthaeos missum *Animadv.* p. 21. haec scribit: *Non videtur alterum Esdram ab eo intellexisse, qui Hecaliae filius legis scriba dicitur. Sed alium tamen, si verum illud est, oportet fuisse.* Etiam Franciscus Scorsus in notis ad Theophanem n. 4, hunc scriptorem in re chronologica lapsum pronunciat, quod Esdram Cuthaeis missum praedicet, et fatetur non reperire quo pacto excuset. Verum utrumque auctorem nimis facile huius erroris reum dici puto, quod nimirum Esdram Cuthaeis missum cum Esdra illo confundant, qui postquam Iudaei e Babylone in Iudaeam redierunt, sacros Libros restituit. Enimvero Epiphanius distinguere hic voluisse videtur, sed locus aut in mendo cubat, aut certe Epiphanius memoria lapsus est, fuit enim *Esdras filius Saraiae, filii Azariae, filii Helciae*, etc., ut legitur lib. I Esdrae cap. VII. Sed potius locum esse corruptum pro certo habeo, et scriptorem cod. ex duobus periodi membris incipientibus, *Qui*, etc., alterum omisisse, errore in ms. non raro, crediderim. Itaque sic, aut non multum dissimiliter videtur mihi scripsisse Epiphanius: *Non Esdra illo, qui Iudaeam rediit cum eo populi duce, qui vocabatur Zorobabel*, etc. Porro Salathihel fuit pater Zorobabelis, non hic illius, et Iechonias fuit avus Zorobabelis, non pater. Vide I Paral. cap. III.

a) Nusquam alibi hoc nomen me legere memini, nec facile videbatur de eo aequam ferre sententiam. Porro cum inferius scriptum sit

tatur *insculptum*; nunc enim non eadem sunt elementa litte- 64
rarum, quibus Hebraei utuntur, librique eorum non sunt scri-
pti iuxta veterem formam, quae tunc in tabulis lapideis con-
stat insculpta. Haec igitur forma, quam nunc tenent Iudaei,
5 vocatur *Somahirenus*^{b)}. Samaritani vero servant *deesse non*,

alio modo, nimirum *Decssenon*, augebatur etiam scriptoris culpa, in sen-
tentia ferenda periculum. Homo Hebraicarum litterarum peritissimus,
et earum in Vaticana bibliotheca interpres, cui locum hunc ostendi, ad-
notabat Syriace דר ציורן *De siur* significare, quod *signatum*: דר ציורן
De siur autem, quod *insculptum*. Porro cum forma litterarum, quae in
tabulis lapideis fuerunt impressae, ab Hebraeis vocetur כתב עברי
Chethav Hebri, scriptura *Hebraica* et כתב הקדש *Chethav akodesc*,
Scriptura sancta, considerandum quoque censuit verbo ὄστος Graecos
sanctum dicere. Verum de Syriaco verbo hic agi non dubito; verbum
enim Hebraeorum Epiphanius refert, *Hebraei vocant*, et praeterea cum
interpretatione ponit, quod *interpretatur insculptum*: demum interpretatio
nullo pacto ad sanctitatem scripturae Hebraicae refertur. Itaque videtur
ex hoc Epiphanii libro, nos edoceri Hebraeos formam antiquissimam litte-
rarum, quibus lex scripta fuit in tabulis lapideis, appellare consuevisse
antonomastice, quod *signatum*, aut mavis, quod *insculptum*; neque est
mirum vocem Hebraicam hic deformatam legi, nam et supra, ubi de
bdellio agitur p. 178, Hebraicum verbum בזלה *bedolach* deformatum
legitur, sic, *Rodallin*.

b) Σήμερον Latine significat *hodie*. Fortassis in Graeco textu
erat σημεριως, *hodiernus*: nimirum litteras, quibus Esdras legem de-
scripsit post captivitatem, si credimus Epiphanio, *hodiernas* dicebant Ju-
daeii, ut ab antiquioribus distinguerent, quibus lex scripta fuit in tabulis
illis, quas a Deo Moyses accepit. Porro Esdras novis litteris usum
esse, cum legem *restauravit*, ut verbo utar Tertulliani in lib. *De habitu*
muliebri, cap. 3, non solus S. Epiphanius hic, sed etiam Hieronymus
docuit in Prologo Galeato, seu Praef. in lib. Regum, neenon Eusebius
in *Chronico*, nisi ipsius Hieronymi additamentum sint ea verba, quae ibi
leguntur de Esdra: *Affirmatur divinas Scripturas memoriter condidisse, et*
ut Samaritanis non miserentur, litteras Iudaicas commutasse. Id ipsum
plures ex Talmudicis confirmare ex Waltonio scimus, *Proleg.* 3. §. 32;
sed hic ex eo solum referam, quod in Talmud Babylonico legitur tract.
Sanhedrim sect. 2: *In principio data est lex in scriptura Hebraea et lin-*
gua sancta, postea data est illis in diebus Esrae scriptura Assyriaca, et
lingua Aramaea; postea elegerunt Israelitae scripturam Assyriacam, et lin-
guam sanctam, et reliquerunt idiotis scripturam Hebraicam, et linguam
Chaldaicam. Quinam sunt illi idiotae? Respondet R. Chasda: Cuthaei.
Quaenam est scriptura Hebraica? Respondet iterum Chasda: scriptura Li-
bonaea. Porro indictum nolo in libro illo Mischnicarum legum, qui *Ordo*
puritatum inscribitur tract. *De lotionem manuum* cap. 4 §. 5, ed. Surenhusii

65 quae forma fuit olim, ut diximus, in tabulis impressa lapideis.

At Hesdra^{c)} ascendens a Babylone, volensque discernere Israel a reliquis gentibus, ut genus Habrahae non videretur esse permixtum cum habitatoribus terrae, qui tenent quidem Legem, non tamen et Prophetas, immutavit pristinam formam relin-
66 quens *deessenon*, propter quod ea forma a Samaritanis praecipue occupata iam fuerat^{d)}, ut per hoc Habrahae semen distingue-

part. VI p. 490, hoc me invenire monitum: *Targum in Ezram et Daniele polluit manus, Targum Hebraice scriptum, et contra, ut et scriptura Hebraica, non polluunt manus, sed nunquam polluunt nisi Assyriace scripserimus in pelle, et cum atramento.* R. Mosche Fil. Maimonidis haec explanans animadvertit tam scripturam, in qua legem sui scribebant quam illam in qua legem scripsit Deus, Assyriam dici, hanc tamen esse ita dictam propter ipsius excellentiam ab אֲשֵׁרִי *beatitudines*, ita ut hanc scripturam dicere Assyriam idem sit, ac *beatam* dicere. Constat itaque etiam R. Mosche putasse aliis litteris ab iis, quibus Deus legem scripsit, legem suo tempore Hebraeos scribere consuevisse. Quinimo idipsum ex ipsis quoque verbis descripti Moniti intelligi mihi videtur. Nulla exorta foret dubitatio utrum scriptura Hebraica pollueret manus, nisi Hebraei eam repudiassent. Scripturam Hebraicam vocant Talmudici, quam nos Samaritanam vocamus, ut descripta nos docet auctoritas ex *Sanhedrin*. Porro, ut ex eadem auctoritate quoque constat, distinguendum est inter linguam et scripturam, qua lex scripta fuit; et hoc posito, animadvertamus oportet, Esdram legem lingua sancta descripsisse minime esse ambigendum, sed solum certare criticos de litterarum forma, quibus Esdras verba linguae sanctae expressit. Lis sub iudice est, neque ego tantus sum, qui possim componere. Quod silere non debeo illud est, eos qui novis litteris Esdram esse usum volunt, non solum coniecturis agere, sed etiam veterum scriptorum auctoritate, solummodo autem coniecturis, qui stant ex adverso. Expendere autem ex qua parte coniecturae illae habeantur probabiliores, res est altioris indaginis, et plena periculosae aleae res foret iudicare. Praeterea animadvertere iuvat, ex hoc Epiphaniae libro, qui primam sententiam tuentur non unum tantummodo novum patronum, nempe ipsum Epiphanium, adeptos esse, sed plurimos; etenim Samariticas litteras, et Hebraeorum vario nomine appellatas fuisse tradit, et ipsa nomina, ut nota refert, quae quidem eorum sententiae optime respondent, luculenterque eam comprobant, atque confirmant.

c) Esdras hic est, qui cum Zorobabele in Palaestinam rediens divinos legis libros deperditos, aut saltem corruptos, seu mavis dicere confusos perturbatosque restauravit.

d) Rabbitorum nonnulli ex iis qui apud se legem iisdem exarantam litteris, quibus est digito Dei scripta in tabulis, non habere fastidiunt, Cuthaeis non authenticum librum fuisse datum volunt, ut in hoc libro Epiphaniae tradit, sed eius exemplum scriptum litteris profanis, et

retur a nationibus reliquis. Sed nos his pervenientes in locis, coacti sumus ob occasionem causae huius ampliare sermonem.

Erant itaque, qui permanserunt ex gentibus, in terra Israel, pro diversis rebus Samaritani vocati^e): Primum a Somer, uno ex filiis Chananaeorum et Pherezaeorum^f), priusquam 67 Habraham patriarcha ad eandem terram divinitatis adveniret, et appellabatur Somer, et Somoron, tam mons, quam omnia quae montis vicina esse videbantur. Rursus praefatae gentes, ab Assyriorum rege transmissae, vocatae sunt Samaritani, qui *custo-*
10 *des* interpretantur. Habet autem et aliam contemplationem nominis huius intentio^g): propter custodiam, videlicet legis, quo-

comminiscuntur Israelitis ante captivitatem duplex litterarum genus fuisse, sacrarum nempe et profanarum; sacrarum, quarum usus in sacris, et quibus legem scripserat Deus, et ipsi quoque scribebant, profanarum autem, seu civilium, quae in aliis quibuscunque rebus adhibebantur, sed quas postquam Cuthaeis legem describere coacti fuere, et illis ad hoc usi sunt, ne esset inter se et Cuthaeos, seu Samaritanos *consortium, et communio in eiusdem scripturae genere*, abiecerunt, in earum locum substituentes, ad communem usum, litteras illas quae Rabbinicae dicuntur. Sic R. Tanchum apud Procockium, cap. 9. Notarum in Praef. Maimonidis in *libros Mischnaioth* in ed. a Reinerio curata Lipsiae an. 1705, p. 339, ubi agens Procockius *de lotionibus Iudaeorum*, cum legis volumina Assyriace scripta manus polluere Rabbinos putasse monuerit, hac illustrat R. Tanchum narratione. Verum in tract. *De lotione manuum* cap. 4 §. 5, cuius verba superius retuli p. 214. non omnia legis volumina, sed Scripturam Assyriam in pelle scriptam, et atramento manus polluere statuitur. Quod autem spectat ad commentitiam illam litterarum distinctionem in sacras et civiles, vide Waltonum Proleg. 3 §. 34.

e) Anastasius Sinaita, quae sequuntur, usque ad finem paragraphi refert, Quaest. 45, ubi ait ea accepisse *ex Epiphonio ad Diodorum*. Iam vero en novum innuimus locum, unde licet Graecum textum libri Epiphonii, quem edimus, restituere; in principio tamen Anastasius nonnulla brevius complectitur, et in epitomen redigit.

f) In *Punario*, h. 9 §. 1, habet Somer habuisse patrem ex genere τῶν Φερεζαίων καὶ Γεργεσαίων. *Pherezaeorum et Gergesaeorum*, etc.

g) Epiphonio familiare fuit plura etyma eidem nomini tribuere, et quae hic de Samaritanorum nominis origine docet, repetita invenies etiam in *Punario* h. 9 §. 1. Ceterum recte primam originem nominis Samaritanorum a Somer repetit, ea enim sola vera est, quam comprobant sacrae Litterae lib. III Reg. cap. 16, 24, ubi legimus, quod Amri rex Israel *emit montem Samariae a Somer duobus talentis argenti, et aedificavit eum, et vocavit nomen civitatis, quam extruxerat, nomine Somer domini montis Samariam*. Concinit cum sacris Litteris Iosephus *Antiq.*

niam qui missi fuerant, legis putabantur custodire mandata. Dicit enim Scriptura ¹⁾ de ipsis: *Quoniam manserunt facientes legem Dei, et adorantes idola propria.* Cum vero lex idola nullatenus adoranda praecipiat, quomodo lex ab eis poterat custodiri? Verumtamen ista causa hinc insinuat intelligentiae modum. ⁶⁸Scientes profanissimi sacerdotes ^{h)} memoratarum quatuor ⁱ⁾ gentium, cum Hesdras sacerdos missus advenerit, qui abominabatur idola iuxta divina praecepta, et quisquis inveniretur ser-

1) IV Reg. XVII, 33.

Iud. lib. VIII cap. 12 §. 5, et lib. X cap. 9 §. 7, necnon S. Ioan. Chrysostomus hom. 31 in *Ioannem*. Cetera etyma minus propria sunt, licet illud, quod Samaritae hoc nomine dicti sint fere ac *custodes*, veterum plurimi crediderint; ita enim sentientes eorum opera consulens invenies Origenem, Ambrosium, Augustinum, Gregorium magnum, Eusebium, aliosque, quorum tamen aliqui ad custodiam legis, alii ad custodiam terrae etymon illud referunt.

h) Sacerdotes, qui idola absconderunt, septuaginta fuisse, tradit Procopius Gazaecus in *Deut.*

i) Gentes in Samariam a rege Assyrio missas quinque fuisse ex divino historiographo intelligimus IV Reg. cap. XVII, 24: *Adduxitque autem rex Assyriorum de Babylone, et de Cutha, et de Avah, et de Emath, et de Sepharavim, et collocavit eos in civitatibus Samariae pro filiis Israel.* Iosephus quoque *Antiq.* lib. IX cap. 14 §. 3, populos in Samariam deductos quinque fuisse diserte tradit, licet solos Cuthaeos suo nomine appellet. Nicephorus quoque *Chronologiae tripartitae* p. 2 cap. 16, Cuthaeos solum nominat, et apud Rabbinos nullo fere alio nomine ac Cuthaeorum appellari solent Samaritani, quod utrum ex eo factum sit, quod maxima coloniae pars in Samariam deductae ex Cuthaeis foret, aut quod Hebraei Samaritanis eo nomine illudere velint secundum suspicionem Lightfooti *Disq. Chor.*, etc., cap. 4 §. 1, videant alii. Verum, quid est, quod S. Epiphanius dicit, fuisse quatuor gentes in Samariam deportatas? Praeterea haud bene convenit cum sacris Litteris Cudaeos, et Anagogavaeos recensens, et omittens, qui erant de Babylone, et de Avah, et de Emath. Quid? nec sibi ipsi constans est. Quatuor eas fuisse gentes docet, et quatuor quidem superius memorat, Cuthaeos, Cudaeos, Anagogavaeos, et Sepphareos, ex quibus Cudaei, et Anagogavnei in sacro codice nullatenus memorantur; inferius autem et ipse hos praeterit, et praeterea non amplius quatuor, sed quinque gentes memorat, nempe illas ipsas, quas etiam sacrae Litterae recensent, Babylonios, Cuthaeos, viros Etham, Evaeos et Seppharium. Mira certe ea est inconstantia, ita ut existimare aequum esse videatur, libros Epiphanius appime corruptos ad nos pervenisse, aut eius sententiam haud probe nos assequi.

viens idolis lapidibus, iubente lege, necabatur celeriter, e suis excelsis culminibus idola propria substulerunt, et occulerunt in monte Garizim, in loco nimis abdito, atque secreto. Fuerunt autem idola numero quatuor^{k)}, sicuti habet antiqua traditio. Nam 6
 5 viri Babylonii deam Sochoth Benith colebant, et viri Chuth deam Nerigel, et viri Etham deam Asimath, et Evaei deam Nebaztharchar^{l)}, et Sapharium, et averterunt cor Samaritanorum docentes eos ad montem Garizin orare; quapropter ubicunque fuerint ad montem se convertentes orant. Qui in oriente sunt ad occidentem 70
 10 respiciunt et qui sunt in occidente ad orientem, et qui in aquilone similiter intendunt ad meridiem, et qui in meridie ad aquilonem montis aspiciunt, ut impleatur Scriptura, quae dicit: *Manse-
 runt facientes legem Dei, et adorantes idola propria.* Nam

k) Plura sunt idola, quae memorantur IV Regum cap. XVII; legitur enim, *Viri Babylonii fecerunt Sochoth-Benoth, viri autem Chutaci fecerunt Nergel, et viri de Emath fecerunt Asima. Porro Hevaei fecerunt Nebahaz et Tharthac. Hi autem, qui erant de Sepharvaim comburebant filios suos igni Adramalech, et Anamelech, diis Sepharvaim.* De hisce idolis praeter huius loci libri IV Reg. interpretes, agunt Seldenus de *Diis Syris* etc., et Beieri in eum *additamenta* etc.; Io. Nicolaus in libros Cunaei *De rep. Hebr.* l. II c. 6 etc.

l) Sacrae Litterae, ut vidimus, habent *Nebahaz et Tharthac*: at vero Epiphanius unum et idem numen, et Nebahaz, et Tharthac facit, et deam vocat. Enimvero etiam Marshamus Tharthac numen censuit a Nebahaz minime diversum. Porro Seppharaeos quoque propria numina habuisse narrat auctor libri Regum, nempe Adramalech, et Anamalech, et hic Epiphanius deam Nebaztharchar Evaeos coluisse dicit et Sapharium; dummodo forte post verbum *Seppharium* non desit aliquid librarii oscitantia praetermissum. Ceterum ubi essem certior Epiphanium, quae hoc loci asserit, ita consulto scripsisse, ut ad omnia animadverterit, non autem memoria tantummodo fidens sua, eius a sacris Litteris disensionem diluerem, adnotando, unum et idem numen ab eo forte habitos nonnullos deos, qui veluti inter se distincti apud sacras Litteras recenseri videntur, quod nimirum unum et idem numen secundum varias nationes, variis nominibus cuique nationi peculiaribus appellent. Scilicet difficile minime foret coniectando probare sub nominibus *Nebahaz*, et *Tharthac* non secus ac nominibus *Adramalech*, et *Anamelech* lunam et solem latere. Quod si unum idemque sit numen Nebahaz, et Tharthac, nec deessent coniecturae, quibus suaderem etiam Adramalech et Anamelech idem numen significare iuxta variam potentiam vario nomine appellatum. Sic apud Graecos Latinosque tergemina erat Hecate, unde Vergilius *Aen.* lib. IV v. 510:

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.

licet ipsi, qui adorant, ignorent occulta in abdito montis idola^m), impossibile tamen est, ut divina Scriptura iuxta rei huius sententiam mentiatur. Oblata vero nobis est huius expositionis occasio propter duodecim tribus, quae in monte Garizin, et in monte Gebal ordinatae sunt, sicuti habet ipsa numeri ordinati
 71 discretio. Decepti sunt igitur ii qui, Deuteronomiumⁿ) non in-
 telligentes, advertunt, ut aliam scripturam sibimet facerent; arbitrati sunt enim montem, qui contiguus est Neapoli, sicut supra retulimus, hunc esse Garizin, qui nimis altus est, cui etiam, qui locatus ex adverso est, quem suspicantur esse Ge-
 10 bal, et ipse vehementer excelsus est; Sicima quippe inter duos

m) Sacrae Litterae Samaritanos idolorum cultores dicunt, sed minime huic suffragantur narrationi, quod haec idola sub terram defossa essent. Iosephus quoque hoc nequiquam tradit. Sed de idololatria Samaritanorum videndus omnino est Relandus *Diss. Miscell.* part. II diss. 7.

n) Verba Deuteronomii, ad quae hic S. Epiphanius alludit, exstant cap. XI v. 30, ubi de montibus Garizim et Gebal dicitur: *Qui sunt trans Iordanem post viam, quae vergit ad solis occubitum in terra Chanaanai, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quae est iuxta vallem tendentem, et intrantem procul.* Porro hic locus est ille, unde concludere posse sibi suadet S. Doctor, Garizim et Gebal, quibus super benedixerunt, et maledixerunt Israelitae, prope urbem Neapolim non fuisse. Nempe nullum fortasse alium locum Galgal dictum noverat quam illum Iericho, et Iordani proximum, secundum ea, quae legimus Iosue cap. V v. 8, nec animadvertit quod hic nondum eo nomine vocabatur, cum Moyses Deuteronomium scripsit. Locus, quem Galgal appellat Moyses, Relando etc. Galilaea est, quam sic dici etiam putant Iosue cap. XII v. 23, ubi inter reges ab Iosue devictos rex Galgal gentium memoratur. Sed volo his reponi posse regem Galgal gentium memoratum Iosue c. XII eum censendum esse regem, cuius sub ditione erant loca inter Iordanem et Iericho, et regem Galgal dici, quod uimirum regnasset, ubi locus a Iosue Galgal dictus erat: praeterea in Deut. hunc locum eodem hoc nomine Galgal a Moyse per prolepsin appellari, seu potius verba *contra Galgalam* ex additamentis esse, quae Pentateucho facta constat, ut notat Calmetius *Diss. in Pent.* quid tum? Enimvero licet daremus haec esse vera, nequaquam tamen satis essent, ut probarent iure et vere Epiphanium ex Deut. cap. XI v. 30, colligere montes Garizim et Gebal proximos fuisse Galgal iuxta Iordanem. Hebraicum verbum גרל quod aliquando sonat *iuxta*, aliquando *e regione*, LXX interpretantur ἐχόμενον, *iuxta*, sed potius interpretari debuissent *e regione, contra*, ut quidem habet Vulgata. Porro in hoc sensu גרל et de locis longo intervallo proximis recte dicitur. In Deut. initio mare Rubrum committit cum campis Moab, ut optime adnotat Masius.

montes in convalli sita est^o), hinc inde montium obiectione conclusa. Fecerunt autem Samaritani, qui in civitate ipsa commanent gradus in monte, et templum quodam in edito con- 72
struxerunt, ut, sicut diximus, sursum in monte orare videan-
5 tur, quem Garizin ipsi vocant iuxta quandam oblivionis incuriam^p), non iuxta fidei rationisque veritatem. Nam liber aliter
habet historiae. Sed hi falluntur, qui id quod est, non diligenter aspiciunt. Denique montes isti adeo sublimes, et altis-
simi comprobantur, ut nemo sursum loquentem in convalli
10 possit audire. Quomodo ergo principes tribuum, qui sursum

o) Sic quoque Benjamin Tudelensis Sichem in valle inter montem Garizim et Gebal iacere testatur. Concinit Phocas quoque, qui Palaestinam duodecimo seculo perlustravit, nec dissentit Theodotus apud Eusebium *Praep. evang.* lib. IX, 22. Porro Sichem *ab humero, id est leni acclivitate dicta est*, inquit Cellarius *Geog. ant.* lib. III cap. 13. Enimvero ad radices Garizim ita fuisse positam, ut tamen eius pars per iugum montis extenderetur, ex Theodoto et Phoca laudatis colligi posse videtur, necnon fortassis ex Hieronymo, qui in *Epitaphio Paulae* etc., *ex latere Garizim extractam* dicit. Neque vero praeteribo vallem inter montes Gebal et Garizim iacentem fuisse multo angustam Theodoto eodem teste, ita ut propemodum iuncti viderentur vertices utriusque montis; video enim hoc opportune reponi posse ad illud, quod habet auctor *De loc. sac. Scripturae* descriptus p. 208: scilicet distasse inter se plurimum montes, quos inter media erat Neapolis, ita ut esse non possint montes Garizim et Gebal, quibus super alterno cantico benedixerunt et maledixerunt Israelitae, cum invicem audiri non potuissent.

... Οὐδέ ποτε θρία λαγνήεντα πονεύσω.
Ἐξ αὐτῆς δὲ μάλ' ἄγχι δὴ οὔρεα φαίνειτ' ἔρμυνά,
Ποίης τε πλήθοντα καὶ ὕλης· τῶν δὲ μεσηγυῖ,
Ἀτραπιτὸς τέτμητ', ἀραὴ ἀνλώπις.
... Tecti iuncto prope vertice montes
Hinc gemini excipiunt, herbasque nemusque ministrant.
Quos inter raro angustus discrimine callis
Rumpit iter.

Theodoti auctoritas de angustia vallis inter Garizim et Gebal iacentis comprobari potest recentis scriptoris auctoritate; hoc ipsum enim narrat oculatus testis Morison, *Voyage* etc., lib. II cap. 10 p. 238.

p) Procopius Gazaeus blanditus sibi est, nosse etiam tempus, ex quo montem prope Sichem Garizim vocari coeptum est; inquit enim, nomen Garizin robur adeptum esse suum post tempus illud, quo ab Assyriorum rege coloniae in eam terram ductae sunt, eius autem proprium nomen fuisse Somoron; et ita imprudens non distinguit montem, quem super aedificata erat urbs Samaria, a montibus, inter quos sita erat urbs Sichem.

erant sex homines de tanta sublimitate vocem suam populis
auditam facere poterant, ut, qui deorsum stabant, responde-
73 rent: *Amen*. Super mille namque passus eminent altitudo mon-
tis aut amplius^{q)}, habetque gradus plurimos, et, ut aiunt qui-
dam, mille quingentos, et supra^{r)}. Per hoc igitur, quod pos- 5
sibile non est, ut audiatur deorsum vox eorum, qui sursum
sunt, protinus arguuntur montes isti non esse, quos Scri-
ptura divina significat. Tum consequentia libri Hiesu Nave ma-
74 nifestat, quando ad orientalem plagam Hiericho duos illos mon-
tes esse commemorat^{s)}, id est Garizin, et Gebal: orientalis 10

q) Mons Garizim adeo sublimi vertice erigitur, ut Rabbini Sama-
ritae commenti sint, non esse immersum in aquis, quando illae univer-
sam terram longe lateque diluviarunt, ut legere est in *Bereschith Rabba*.
Parascha sect. 32 §. 16, et *Elleh haddebharim Rabba*, fol. 292, 2. 3. Loca
referuntur a Lightfooto in *Hor. Hebr.* in Ioan. cap. IV v. 20 et v. 25.
Verum quicquid de hoc sit, falsum enim omnino esse dubitari nequit
ex cap. VII Geneseos vers. 19, insignis certe altitudinis esse Garizim ne-
minem fugit, et Iosephus quoque *Ant.* lib. II cap. 8 §. 2, *ceterorum*
montium in Samaria altissimum vocat.

r) Quod per quosdam gradus pateret adscensus ad verticem Gari-
zim etiam nummi veteres fidem faciunt, quorum duos videre est apud
Vaillantium *De numismatibus aereis imperatorum etc., in coloniis et mu-*
nicipiis percussis, par. II p. 244 et p. 263, ed. Paris. an. 1688. Alter ad
Philippum Seniore spectat, alter ad Otaciliam Severam. Verum enim-
vero tot eos gradus fuisse quot putat S. Epiphanius, aut mille sexcen-
tos et unum, quot ait Procopius Gazaeus in *Deut.*, minus credibile esse
videtur; praesertim vero si vallis inter duos montes iacens, ubi urbs
extendebatur, angusta multum erat, qualem describit Theodotus superius
laudatus. Itaque longe verisimilius loquitur *ἀυτόπτης* auctor *Itinerarii*
veteris Ierosolymitani, qui eos gradus fuisse trecentos asserit, annotante
Relando *Palaestinae etc.* lib. II cap. 11.

s) Epiphanius, qui nullum alium locum nomine Galgal novisse vi-
detur quam illum Iordanem inter et Iericho, sic appellatum postquam
in eo Israelitae circumcisi sunt Iosue V vers. 9, haud mirum est, quod
dicat, ex libro Iosue colligi, montes Garizim et Gebal orientales esse
Iericho, cum eos iuxta Galgal positos dicat Moyses Deut. XI v. 30. Certe
constat ex dicto capite libri Iosue, necnon ex cap. IV v. 19, Ierichunti
orientalem fuisse locum illum, post circumcisionem populi in eo perac-
tam, Galgal dictum. Porro etiam in *Pan.* Epiphanius ex libro Iosue
constare monet Garizim et Gebal ad Sichem non fuisse. Petavius in
margine laudat Iosue cap. VIII, quod crediderit, ut puto, eam sententiam
amplexatum esse Epiphanium, cum animadverterit, quod laudato capite
statim ac narratum est urbes Iericho et Hai fuisse captas, earumque
gentem et reges caesos, subiicitur, tunc aedificasse Iosue altare Domino

autem plaga Hiericho sita est iuxta Galgal, qui est locus Gal-

in monte Gebal, et peractam esse imperatam a Moyse caeremoniam rogandi Deum bona super Garizim studiosis legis, mala vero contemptoribus super Gebal. Enimvero hinc quoque S. Doctor postulare poterat suae sententiae favorem. Verum ex hoc eius libro *Περὶ λίθων* patet, illum postulasse secundum eam, quam exposuimus, animadversionem. Ceterum aut ex Deut. cap. XI vers. 30, illud solum probatur, quod e regione Galgal Ierichuntis fuerint Garizim et Gebal, et nullo modo quod fuerint illi proximi, aut certe Galgal, de quo illic mentio est, alius locus est ab eo, qui erat inter Iordanem et Iericho. Qui plura vult Masium adeat, et Relandum: coniecturas hic ego meas tantummodo afferam. Certum est ex Deut. cap. XI v. 31, Moysem iussisse ut Israelitae, cum ingressi forent in terram promissam, ponerent benedictionem super montem Garizim, et maledictionem super montem Gebal; verisimile autem minime est, quod Iosue mandatum hoc non fecerit ubi primum potuit. Quid itaque fecit deletis urbibus Iericho et Hai Ios. VIII? Si montes Garizim et Gebal in Galgalis erant ad orientem Iericho, cur statim ac Galgalis venit, Ios. V, non fecit? Certe ab Iericho urbe omnium proxima nihil erat timendum; erat enim ipsa timore plena, ideoque clausa, et munita, Ios. cap. VI, et quidem ab ea nihil timuisse Iosue illud nos facit certiores, quod ibi circumciderit populum, et fecerit Phase, Ios. V v. 8 et v. 10. Quid igitur? quid? nempe erant montes Garizim et Gebal trans Iericho et Hai, et idcirco solum his deletis potuit Iosue eo usque progredi (erant enim vicini) et Mosis mandata ibi peragere. Attamen inde statim retrocessisse videtur ad Galgal; namque his auditis cum ceteri reges trans Iordanem ad arma conclamarent, Gabaonitae vero foedus cum Hebraeis percutere vellent, hi perrexerunt ad Iosue, *qui tunc*, verba ipsius Iosue sunt, *morabatur in castris Galgalae*. Nimirum utpote bonus imperator Galgalis castra posuerat; erat enim locus hic iuxta Iordanem, trans quem morabantur in urbibus tribus muuitis Gad, Ruben, et dimidia tribus Manasse, quas ad se evocare, vel ad eas se recipere poterat, ubi eum premerent Chananaei. Enimvero tum etiam cum Gabaonitis, quos quinque reges Chanaan oppugnabant, auxilio venit, ex Galgalis processit Ios. X v. 7; *reversusque est inde ad locum castrorum in Galgala*, v. 43, et etiam cum postea multa alia bella gesserit, regesque triginta et unum iam ceciderit, et Chanaan iam bello subactam, subigendamque distribuit, in Galgal erat Ios. XIV v. 6. Porro neque est fortassis contemnendum ad sententiam Epiphani, de qua agimus, confutandam argumentum, brevissimum intervallum, quod Galgal interest et Iericho. Scilicet Galgal erat ad orientem Iericho Ios. IV v. 19, et iacebat *in campestribus* illius Ios. V v. 11, ita ut ab ea duo millia passuum tantummodo distaret testibus S. Hieronymo voce *Galgal*, et Procopio Gazaeco *in Deut.* etc. Quid itaque potuit Epiphanius in suspicionem saltem non venire, ne forte erraret putando, quod inter Iericho et Galgal Garizim et Gebal essent, praesertim cum eos altissimos montes esse non ignoraverit? Mirum hoc magis est, quod sac. Litterae aperte dicant

76 galae¹). Sicima vero ad partem est aquilonis Hiericho, in occidentem vergens, distans ab Hiericho millibus quinquaginta duobus²) . . .

Cetera desiderantur.

Galgal fuisse in *campestribus*. Demum satis amplam ad utrumque Iordanis latus fuisse vallem quid potuit Epiphanius non animadvertere: praesertim cum ea loca peragraverit? V. *Panar.* p. 133.

t) Cod. sic. Nunquid autem putabat Epiphanius, et urbem, et provinciam, Galgal nomine, fuisse ad orientem urbis Iericho? Verum eius sententiam corruptam potius fuisse reor aut ab interprete, aut a librario. Procopius Gazaeus, qui certe omnia illa, quae de montibus Garizim et Gebal habet, ex hoc libro mutuatus est, nunc Epiphanii sententiam in compendium redigens, nunc ipsis plane verbis referens, hunc ipsum locum describere videtur, cum ait: *Habet insuper etiam series libri Iosue, quod duo isti montes ab oriente Ierichuntis sibi fuerint, ubi locus quoque Galgala, qui ab urbe ad secundum lapidem distat. Sichima vero ad septentrionem et occasum Ierichuntis vergit magis, ac ad quinquagesimum secundum lapidem ab ea distat.*

u) Hactenus codex Vaticanus, et qui ex eo sunt descripti. Epitome a Gesnero edita statim ac per compendium retulerit, quae sanctus Epiphanius de duodecim lapidum Rationalis natura, colore, virtutibus etc., commentatus est, subiicit commentarium quemdam de adamante, quem, ut habet titulus scripti, summus Hebraeorum pontifex gestabat ter in anno ingrediens in Sancta sanctorum: et postea ad lapides rationalis redit singulos singulis filiis Iacob accommodans sic: *Παῖδες Λείας δ'. Ρουβήην, σάρδιον. Συμεών, τοπάζιον. Λευῖ, σμάραγδος. Ἰούδας, ἀνθραξ. Παῖδες Βαλλᾶς β'. Ἡ Βαλλὰ παιδίσκη ἦν τῆς Ραχήλ. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔτιχτε, δίδωσι τῷ Ἰακώβ αὐτὴν γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. Εἰσὶ δὲ οὗτοι· Δάν, σάπφειρος. Νεφθαλεῖμ, ἰασπις. Παῖδες Ζελφᾶς β'. Ἡ Ζελφὰ παιδίσκη ἦν τῆς Λείας, καὶ δίδωσι τῷ Ἰακώβ γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. Εἰσὶ δὲ οὗτοι· Γὰδ, λιγύριον. Ἀσήρ, ἀχάτης. Παῖδες Λείας β'. Ἰσάχαρ, ἀμέθυστος. Ζαβουλών, χρυσόλιθος. Παῖδες Ραχήλ β'. Ἰωσήφ, βηρύλλιον, Βενιαμὴν, ὀνύχιον. Filii Liae quatuor; Ruben, sardium; Symeon, topazion; Levi, smaragdus; Iudas, carbunculus. Filii Ballae duo. Balla ancilla erat Rachelis. Haec autem, cum non pareret, dedit eam Iacobo in uxorem, ut filios ex ea susciperet. nati autem sunt ex ea: Dan, sapphirus; Nephthalim, iaspis. Filii Zelphae duo: Zelpha erat ancilla Liae, et dedit eam Lia Iacobo in uxorem, ut ex ea filios procrearet; sunt autem hi: Gad, ligyrion; Aser, achates. Filii Liae duo: Isachar, amethystus; Zabulon, chrysolithus. Filii Rachelis duo: Ioseph, beryllion; Benjamin, onychium. Itaque haec ipsa fortassis fuit ratio, qua tandem singulos Rationalis lapides singulis tribubus S. Epiphanius accommodaverat, sed utrum S. Epiphanii sit etiam com-*

mentarius ille de adamante, an Epitomes auctor aliunde transtulerit, certo scire non possumus; malle tamen Epiphani non esse, cum multis erroribus scateat, quos notare non praeterit Braunius *De vest. sacerd. Hebr.* lib. II cap. 20 §. 628. Ceterum, quae certo deesse scimus, haec sunt. Deest sententia S. Doctoris de potiori ratione accommodandi lapides Rationalis duodecim tribubus, et desunt animadversiones ex ipsorum lapidum contemplatione habendae ad pietatem fovendam: utrumque enim in *epistola*, ut aiunt, *nuncupatoria ad Diodorum* promittitur.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

πρὸς Διόδωρον ἐπίσκοπον Τύρου περὶ τῶν ἰβ' λίθων τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἀαρῶν βιβλίου.

Β Ἡιτησας παρ' ἐμοῦ, τιμιώτατε Διόδωρε, περὶ τῶν 5 ἐν τῷ λογίῳ τῆς ἐπωμίδος τοῦ ἱερέως ἐπὶ τοῦ στήθους Ἀαρῶν προστεταγμένων τότε ἐμπεπορηθῆσθαι λίθων τὰς τε ὀνομασίας τὰς τε χροάς, εἴτ' οὖν ἰδέας, τοὺς τε τόπους, καὶ τὰς εἰς θεοσέβειαν φερούσας τῶν αὐτῶν λίθων θεωρίας, καὶ ἕκαστος λίθος ὑπὲρ ποίας φυλῆς 10 ἐτέτακτο, πόθεν τε εὔρηται καὶ ποίας πατρίδος.

Τετραγῆ δὲ διαιρεῖται τὸ λόγιον καὶ αὐτὸ τετραγῶν, σπιθαμῆς τὸ μῆκος καὶ εὖρος ὁμοίως. τοῦ μὲν πρώτου στίχου πρῶτος λίθος σάρδιον, εἶτα τοπάζιον, εἶτα σμάραγδος. τοῦ δὲ δευτέρου στίχου πρῶτος λίθος 15 ἄνδραξ, εἶτα σάπφειρος, εἶτα ἰασπις. τοῦ τρίτου στίχου πρῶτος λίθος λιγύριον, εἶτα ἀγάτης, εἶτα ἀμέθυστος. τοῦ τετάρτου στίχου πρῶτος χρυσόλιθος, εἶτα βηρύλλιον, εἶτα ὀνύχιον. καὶ οὗτοι μὲν εἰσιν οἱ ἰβ' οἱ ἐν τῇ ἐπωμίδι τοῦ ἱερέως ἐξηρητημένοι, ὧν καὶ αἱ δια- 20 φοραὶ καὶ οἱ τόποι οὗτοι.

Δ Α. Πρῶτος λίθος σάρδιος ὁ Βαβυλώνιος, οὕτω καλούμενος. ἔστι δὲ πυρωπὸς τῷ εἶδει καὶ αἵματοει-

δῆς, σαρδίω τῷ ἰχθύϊ τεταριχενμένω ἑοικώς· διὸ καὶ
 σάρδιος λέγεται, ἀπὸ τοῦ εἴδους λαβὼν τὸ ἐπίωνυμον.
 ἐν Βαβυλῶνι δὲ τῇ πρὸς Ἀσσυρίαν γίνεται. ἔστι δὲ
 διαυγῆς ὁ λίθος. δυνάμειος δὲ ἔστι θεραπευτικῆς, ᾧ
 5 κέχρηται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα καὶ ἄλλας πληγὰς
 ὑπὸ σιδήρου γιγνομένας. ἔστι δὲ καὶ ἄλλος, σαρδόνυξ,
 ὃς καλεῖται μολοχὰς, μαλακτικὸς δὲ ἔστι στεατωμά-²²⁶
 των. τῆς δὲ αὐτῆς ιδέας τυγγάνει, ὑποχλωρίζων. ἐμ-
 βριθέστατος δὲ μᾶλλον περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος, ὅτε
 10 ἡ ἀρχὴ τῶν παθῶν.

B. Λίθος τοπάζιον, ἐρυθρὸς τῷ εἶδει ὑπὲρ τον
 ἄνθρακα. γίνεται δὲ ἐν Τοπάζῃ πόλει τῆς Ἰνδίας ὑπὸ
 τῶν ἐκεῖσε ποτὲ λίθους λατομούντων ἐν καρδίᾳ ἑτέρου
 λίθου, ὃν οἱ λατομήσαντες θεασάμενοι φαιδρὸν καὶ
 15 ὑποδείξαντες ἀλάβαστρον τισιν ἀπέδοντο ὀλίγου τιμή-
 ματος, Θηβαῖοι δὲ προσήνεγκαν τῇ κατ' ἐκείνον καιρὸν Β
 βασιλίσση. ἡ δὲ λαβοῦσα ἐν τῷ αὐτῆς διαδήματι μέσον
 τοῦ μετώπου περιέθετο. ἔχει δὲ ὁ λίθος δοκιμὴν τοι-
 ἀνδε. τριβόμενος ἐν ἰατρικῇ ἀκόνῃ οἶκ ἐρυθρὸν ἀπο-
 20 δίδωσι κατὰ τὸ χρῶμα τὸν χυλὸν, ἀλλὰ γαλακτώδη.
 ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας ὅσους ἂν θέλῃ ἀποτριβῶν καὶ
 τοῦ προτέρου σταθμοῦ οὐκ ἐλαττοῦται οὐδ' ὄλως. χρη-
 σιμεύει δὲ καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ οὗτος χυλὸς πρὸς πάθος
 ὀφθαλμῶν. καὶ πινόμενος δὲ ἀντιπαθεῖ πρὸς ὕδρωπας
 25 καὶ τοὺς ἀπὸ σταφυλῆς θαλασσίας μαραιομένους.

Γ. Λίθος σμάραγδος. οὗτος καλεῖται καὶ πράσι-^С
 νος. ἔστι δὲ καὶ χλωρὸς τῷ εἶδει, καὶ διαφορὰ τις ἐν
 αὐτοῖς. τινὲς μὲν γὰρ αὐτοὺς Νερωνιανούς καλοῦσιν,
 ἄλλοι δὲ Δομετιανούς. καὶ ὁ μὲν Νερωνιανὸς πικρὸς
 30 ἔστι τῷ εἶδει, σφόδρα χλωρίζων, διειδῆς καὶ στίλβων.
 καλεῖσθαι δὲ Νερωνιανὸν λέγουσιν, εἵτουν Δομετιανὸν,
 διὰ τοιαύτην αἰτίαν, ὅτι φασὶν ἔλαιον Νέρωνα εἶτε
 Δομετιανὸν ἐν σκεύεσι βαλεῖν ἱκανοῖς, καὶ ἐκ τοῦ ἰοῦ

τῷ χρόνῳ γλωραίνεσθαι τὸ ἔλαιον, καὶ ἐκ τούτου τὴν πέτραν ποτιζομένην περισσοτέρως ἔξανθεῖν τῇ χροιά. Ἄλλοι δὲ φασὶ Νέρωνά τινα τεχνίτην τῶν παλαιῶν πιναροποιῶν, εἶπουν λιθουργόν, ἐφευρεῖν τὸ ἀναγκαιότατον τοῦ σμαράγδου, καὶ ἐκ τούτου Νερωνιανὸν καλεῖσθαι. 5 οἱ δὲ Δομετιανόν. ἀλλὰ καὶ ἄλλοι εἰσὶ σμάραγδοι. ὁ μὲν πρῶτος ἐν τῇ Ἰνδία, πᾶν ἔοικώς τῷ Νερωνιανῷ, ὁ δὲ ἕτερος ἐν τῇ Αἰθιοπία, ὃν καὶ ἐν τῷ Φεισῶνι ποταμῷ λέγεται γεγενῆσθαι. Φεισῶν δὲ ἐστὶν ὁ παρὰ τοῖς Ἑλλησιν Ἰνδὸς καλούμενος, παρὰ τοῖς βαρβάροις 10 δὲ Γάγγης. λέγουσι δὲ καὶ τὸν ἄνθρακα ἐν αὐτῷ γίνεσθαι. 227 ἐκεῖ γὰρ, φησὶν, ὁ ἄνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. ἡ δὲ δύναμις, φασὶ, τοῦ λίθου, δηλαδή τοῦ σμαράγδου, πρὸς τὸ ἐνοπτρίζεσθαι πρόσωπον. λέγεται δὲ παρὰ τοῖς μυθοποιοῖς προγνωστικὸς εἶναι. 15

Δ. Λίθος ἄνθραξ. οὗτος εἶδος ὄξυφοίνικον ἔχει. γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι τῆς Αἰβύης, ἣτις Ἀφρική καλεῖται. ἕτεροι δὲ φασὶ τὸν λίθον τοῦτον οὕτως εὔρισκεσθαι, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ κατοπτευόμενον, ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα πόρρωθεν δίκην λαμπάδος ἢ ἄνθρακος σπιν- 20 θηρίζοντος καὶ ὡς μακρόθεν φαίνοντος. καὶ τούτου ἐπιγινώσκοντες οἱ τοῦτον ἀνερευνῶντες ῥαδίως εὔρισκουσιν αὐτόν. βασταζόμενον δὲ ἀδύνατον διαλαθεῖν· ὁποίοις γὰρ ἂν ἱματίοις κατακρυβῆ, ἢ ἀνταύγεια αὐτοῦ ἔξωθεν τῆς περιβολῆς φαίνεται· ὅθεν καὶ ἄνθραξ κέ- 25 κληται. ὀλίγον δὲ ὁ κεραύνιος λίθος αὐτῷ ἔοικε. καλοῦσι δὲ τὸν κεραύνιον οἰνωπόν. ἔστι δὲ ὁ Χαλκηδόνιος καλούμενος λίθος παραπλήσιος τούτῳ, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου εὔρισκεται.

Ε. Λίθος σάπφειρος πορφυρίζων ὡς βλάττης πορ- 30 φύρας τῆς μελαίνης τὸ εἶδος. πολλὰ δὲ γένη τούτου ὑπάρχουσιν. ἔστι γὰρ ὁ βασιλικὸς χρυσοστιγῆς, οὗ πᾶν δὲ οὗτος θαυμαζόμενος ὡς ὁ διόλου πορφυρίζων.

καὶ οὗτος δὲ λέγεται εἶναι ἐν τῇ Ἰνδία καὶ Αἰθιοπία·
 διὸ τὸ τέμενος παρὰ Ἰνδοῖς φασιν εἶναι τοῦ Διονύσου
 τξέ' ἀναβαθμούς ἔχον ἐκ σαπφείρου λίθου, εἰ καὶ τοῖς
 πολλοῖς ὑπάρχει ἄπιστον. ἔστι δὲ θαυμαστὸς ὁ λίθος
 5 καὶ εὐειδέστατος καὶ χαριέστατος. διὸ καὶ ἐν τοῖς γλί-
 δωσι καὶ ὀρμίσκοις κατατιθέασι τοῦτον μάλιστα οἱ
 βασιλεῖς. ἀλεξίπονος δὲ ἔστι. τριβόμενος γὰρ καὶ ψυ-
 δράκων καὶ φυμάτων γινομένης πληγᾶς σὺν γάλακτι D
 ἴαται, ἐπιχριόμενος τοῖς ἠλκωμένοις τόποις. γέγραπται
 10 δὲ καὶ ἐν τῷ νόμῳ τὴν τῷ Μωυσῇ ὀφθεῖσαν ὀπτασίαν ἐν
 τῷ ὄρει [καὶ δοθεῖσαν νομοθεσίαν] ἐπὶ λίθου σαπφεί-
 ρου πεφηνέναι [λέγεται].

5. Λίθος ἰασπιδος. οὗτός ἐστι τῷ εἶδει σμαραγδί-
 ζων, παρὰ δὲ τὰ χεῖλη τοῦ Θερμώδοντος ποταμοῦ εὐ-
 15 ρίσκεται καὶ περὶ Ἀμαθοῦντα οὐ τὴν ἐν Κύπρῳ, ἀλλ' 228
 ἔστι γένος πολὺ καλούμενον Ἀμαθοῦσιον. τὸ εἶδος δὲ
 τοιόνδε ἔστι τοῦ λίθου· κατὰ τὴν σμαραγδὸν ἔστι
 χλωρίζουσα, ἀλλὰ ἀμβλυτέρα καὶ ἀμαυροτέρα. καὶ ἐν-
 δοθεν χλωρὸν ἔχει τὸ σῶμα, εἰκνῖα ἰῶ χαλκοῦ, ἔχοντι
 20 φλέβας τετραστίχους. ὡς δὲ τοῦτο ἠκούσαμεν εἶναι
 φαντασίας, ὡς οἱ μυθολόγοι λέγουσιν. ἄλλη δὲ ἔστι
 γλαυκότερα θαλάσσης, βαθυτέρα τῷ ἄνθει καὶ τῇ
 βαφῇ. ἄλλη δὲ ἐν τοῖς σπηλαίοις, ἐν τῷ ὄρει τῆς
 Ἰδης ἐν τῇ Φρυγίᾳ, ὁμοιάζουσα τῇ ἀπὸ τοῦ αἵματος
 25 κόχλου, διαυγεστέρα μᾶλλον ὥσπερ οἴνω ὁμοιάζουσα, B
 ἢ ἀμεθύστου ξανθοτέρα. οὐ γὰρ ἔστι μιᾶς χροιάς,
 οὐδὲ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, ἀλλ' ἢ μὲν ἔστι χαννοτέρα
 καὶ λευκότερα, οὔτε πάνυ στίλβουσα οὔτε πάλιν ἀπο-
 δέουσα, ἄλλη δὲ κρυστάλλου ὕδατι ὁμοία. λέγεται δὲ
 30 ὑπὸ τῶν μυθοποιῶν ἄκος εἶναι φαντασιῶν. εὐρέθη δὲ
 παρὰ Ἰβηρσι καὶ ποιμέσιν Ὑρκανῶν τοῖς κατὰ τὴν Κα-
 σπίαν γῆν. ἄλλη δὲ ἰασπιδος οὐ πάνυ λάμπουσα χλωρὰ,
 ἣτις ἔχει γραμμὰς μέσας. καὶ ἄλλος ἰασπιδος ὁ ὀπάλλιος

καλούμενος, ὁμοιος ἢ χιόνι, ἢ ἀφροῦ θαλάσσης. τοῦτόν
 C φασιν οἱ μυθοποιοὶ τοὺς θῆρας τοὺς ἐν ἀγροῦ φοβεῖ-
 σθαι καὶ τὰ φάσματα.

Z. Λίθος λιγύριον. τούτου δὲ τὴν εὕρεσιν οὐδα-
 μῶς ἔγνωμεν, οὔτε παρὰ φυσιολόγοις οὔτε παρὰ τισιν 5
 ἀρχαίοις τοῖς περὶ τούτων μεμεριμνηκόσιν. εὔρομεν δὲ
 λαγκούριον οὕτω καλούμενον λίθον, ὃν τινες τῇ τρανῇ
 διαλέκτῳ λαγούριον καλοῦσι. καὶ τάχα τοῦτο οἶμαι τὸ
 λιγύριον, ἐπειδὴ αἱ θείαι γραφαὶ τὰ ὀνόματα ἑτέρως
 μετεποιήσαντο, ὡς τὸν σμάραγδον πράσινον, καὶ ὅτι 10
 D πως ἐν τῇ τῶν λίθων τούτων ὀνομασίᾳ οὐκ ἐμνήσθη-
 σαν καὶ ὑάκινθου, καίτοι γε προόπτου καὶ ἐντίμου ὄν-
 τος λίθου· ὥστε εἰς νοῦν ἡμᾶς λαβεῖν μήποτε τὸ
 λιγύριον τοῦτο καλεῖ ἡ θεία γραφή. ὑάκινθος οὖν τὰς
 μὲν ιδέας ἔχει διαφόρους. ὅσῳ γὰρ εὑρίσκεται ὁ λίθος 15
 βαθὺς τῇ χροιά, τοσοῦτον ἀναγκαιότερός ἐστι τῶν ἄλ-
 λων. ἔοικε δὲ ὑάκινθος τῇ ἑρέα, ἢ ὑποπορφυρίζων
 ποσῶς. διὸ καὶ ἡ θεία γραφή ἐξ ὑάκινθου καὶ πορ-
 φύρας τὰ ἱερατικὰ ἐνδύματα κεκοσμησθαι φησι. καὶ ὁ
 μὲν πρῶτος λίθος καλεῖται θαλασσίτης, ὁ δὲ δεύτερος 20
 ῥοδινός, ὁ τρίτος νάτιβος, ὁ τέταρτος λέγεται χαννιαῖος,
 229 ὁ δὲ πέμπτος περίλευκος. εὑρίσκονται δὲ οὗτοι ἐν τῇ
 ἐσωτέρᾳ βαρβαρίᾳ τῆς Σκυθίας. οὗτοι δὲ οἱ λίθοι
 μετὰ τοῦ εἶναι πολύτιμοι ἔχουσι καὶ ἐνέργειαν τοιαύ-
 την· βαλλόμενοι εἰς ἄνθρακας πυρὸς αὐτοὶ μὲν οὐ 25
 βλάπτονται, τοὺς δὲ ἄνθρακας σβεννύουσιν. οὐ μόνον
 δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰ λαβῶν τις τὸν λίθον ἐνειλήσῃ
 ὀθόνη καὶ ἐπιθῇ ἐπ' ἄνθρακας πυρὸς, οὐδ' αὐτὴ ἡ
 καλύπτουσα ὀθόνη φλογίζεται, ἀλλὰ μένει ἄσινής. λέ-
 γεται δὲ ὁ λίθος ταῖς τικτούσαις γυναιξὶν εἰς εὐτεκνίαν 30
 χρησιμεύειν. ἔστι δὲ καὶ φασμάτων ἀπελαστικός.

B H. Λίθος ἀγάτης. οὗτος ὑπελήφθη εἶναι ὁ περί-
 λευκος καλούμενος, ὃς ὑπὸ τὸν ὑάκινθον εὑρίσκεται.

Θαυμαστός δέ ἐστι τῷ εἶδει ὑποκυανίζων, ἔξωθεν περιφέρειαν λευκὴν ἔχων μαρμάρου τρόπον, ἢ ἔλεφαντος. καὶ οὗτος δὲ περὶ τὴν Σκυθίαν εὐρίσκεται. ἔστι δὲ ἐκ τούτων τῶν λίθων ἀγάτης χροῶμα ἔχων λέοντος· τριβόμενος δὲ μεθ' ὕδατος καὶ χριόμενος ἐπὶ δῆγματος θηρίου ἀποτρέπει ἰὸν σκορπίου καὶ ἐχιδνῶν καὶ τῶν τοιούτων.

Θ. Λίθος ἀμέθυστος. οὗτος κατὰ τὴν αὐτοῦ περιφέρειαν φλογίζων ἐστὶ βαθέως. ἢ δὲ αὐτὴ ἐστὶ λευκότερα, ἐκ τοῦ μέσου οἰνωπὸν ἀποπέμπουσα εἶδος. ἢ δὲ μορφή αὐτοῦ διάφορος. τάχα δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ὄρεσι γίνεται τῆς Λιβύης. ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστὶν ὑακίνθω καθαρῶ παραπλήσιος, ὁ δὲ ἀμφικόχλω. γίνεται ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς θαλάσσης τῆς αὐτῆς Λιβύης.

I. Λίθος χρυσόλιθος. τοῦτόν τινες χρυσοβήρυλλον κεκλήκασι. χρυσίζων μὲν ἐστὶν, εὐρίσκεται δὲ ἐν τῇ φρεάτιδι πέτρα παρὰ τὸ τεῖχος τῆς Ἀχαιμενίτιδος Βαβυλῶνος. τὴν γὰρ Βαβυλῶνα καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο Ἀχαιμενίτιδα καλοῦσιν, ὅτι, φασὶν, ὁ πατὴρ Κύρου τοῦ βασιλέως Ἀχαιμένης ἐκαλεῖτο. ἔστι δὲ καὶ χρυσόπαστος. οὗτος στομαχικοῖς καὶ κοιλιακοῖς τριβόμενος καὶ πινόμενος ἰαματικὸς ὑπάρχει.

IA. Λίθος βηρύλλιον γλαυκίζων μὲν ἐστὶ, θαλασσοβαφής, ἔχων εἶδος καὶ τῆς ὑδαρεστέρας ὑακίνθου. γίνεται δὲ περὶ τὸ τέρμα τοῦ ὄρους τοῦ καλουμένου Ταύρου. εἰ δὲ τις θελήσῃ καταντικρὸν τοῦ ἡλίου τοῦτον ἀνακλάσαι, φαίνεται ὡς ὕελος κέγχρους ἔχων ἔνδοθεν διανγεῖς. ἄλλη δὲ τις βήρυλλος ταῖς κόραις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ δράκοντός ἐστὶ παραπλησία. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη πάλιν ὁμοία κηρῶ. ἐφάνη δὲ αὕτη περὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ.

IB. Λίθος τὸ ὄνυχιον. οὗτος ὁ λίθος ξανθὸν πάνυ ἔχει τὴν χροίαν. τέρπεσθαι δὲ τῷ λίθῳ τούτῳ φασὶ τὰς νύμφας τῶν βασιλέων, ἢ καὶ πλουσίων ἀνδρῶν,

αἴτινες καὶ εἰς ἐκπώματα ἴδια ἀνατρέψασαι ἔχουσι τὸν λίθον τοῦτον. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι ὀνυχῖται ὁμωνύμως καλούμενοι, οἵτινες κηρῶ τῷ μελιχρόῳ εἰσὶ παραπλήσιοι. τινὲς δὲ φασιν αὐτοὺς ἐξ ὕδατος στακτοῦ πεπῆχθαι. ὀνυχίτας δὲ αὐτοὺς λέγουσι φυσιολογικῶς, 5 ἐπεὶ ὁ ὀνυξ τῶν ἀστείων ἀνδρῶν μαρμάρῳ ἐστὶ συνεδιαζόμενος σὺν τῇ τοῦ αἵματος ιδέα. ἄλλοι δὲ πού καὶ τὸν λίθον τὸν μαρμάρινον ἀπὸ τοῦ Δοκιμίου ψευδωνύμως ὀνυχίτην καλοῦσι διὰ τὸ καθαρὸν τῆς λευκότητος.

10

Περὶ τοῦ ἀδάμαντος λίθου, ὃν καὶ αὐτὸν ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς τρις ἐνιαυτοῦ εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.

D Ὁ λίθος ὁ ἀδάμας ἐμφερής ἐστι κατὰ τὴν χροιάν τῷ ἀέρι. τοῦτον δὲ ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς ὅτε εἰσήρ- 15 χετο εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. τρις δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσήρχετο, τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα, τῆς πεντηκοστῆς καὶ τῆς σκηνοπηγίας. ἦν δὲ κείμενος ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἀρχιερέως ὅτε ἐνεδιδύσκετο τὸν ποδήρη καὶ ἐπάνω τοῦ ποδήρους ἐπτενεδύετο τὴν ἐπωμίδα. κατέβαινε δὲ ἢ 20 ἐπωμὶς ὀλίγον κατώτερον τοῦ στήθους· ἦν γὰρ σπιθαμῆς καὶ ἡμισείας τὸ μῆκος. ἐκ δεξιῶν δὲ καὶ ἐξ 231 εὐωνύμων ἐπάνωθεν τῶν μαζῶν, ἔνθα δύο ἀσπιδίσκοι ἦσαν συνερραμμένοι, ἀπηώρηντο δύο σμάραγδοι. εἰς μέσον δὲ τούτων ἦν ἡ δῆλωσις, ὅς ἦν ὁ δηλωθεὶς 25

ἀδάμας, τὴν χροιάν ἀερίζων. ἐπάνω δὲ τῶν ὤμων οἱ
 δηλωθέντες δώδεκα λίθοι. τρεῖς δὲ, ὡς εἴρηται, τοῦ
 ἐνιαυτοῦ ἐδηλοῦτο τῷ λαῷ διὰ τοῦ πετάλου. καὶ εἰ ἐν
 ἁμαρτία εὐρέθησαν καὶ μὴ ἐν ταῖς ἐντολαῖς, ὡς ἔδε-
 5 δώσει ὁ Θεός, ἐτρέπετο, φασίν, ἡ χροιά τοῦ λίθου καὶ
 ἐγένετο μέλας, καὶ ἐκ τούτου ἐγίνωσκον ὅτι θάνατον
 ἐξαπέστειλε κύριος. ἦνίκα δὲ ἐν μαχαίραις αὐτοὺς ἔπει-
 πεν, ἐγένετο αἱμάτινος, ὡς ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ φησὶν “ἐξα- B
 πόστειλον τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐξελθέτωσαν ὅσοι εἰς
 10 θάνατον, εἰς θάνατον· ὅσοι εἰς μάχαιραν, εἰς μάχα-
 ραν· καὶ ὅσοι εἰς λιμὸν, εἰς λιμὸν· καὶ ὅσοι εἰς αἰχμα-
 λωσίαν, εἰς αἰχμαλωσίαν.” εἰ δὲ ἐγένετο ὡσεὶ χιῶν
 λαμπρὸς, ἐγίνωσκεν ὁ λαὸς ὅτι οὐδαμοῦ ἁμαρτία, καὶ
 τότε ἐόρταζον, ὡς λέγει ὁ προφήτης “ἐόρταζε, Ἰούδα,
 15 τὰς ἐορτάς σου, ἀπόδος τὰς εὐχάς σου· περιεῖλε κύριος
 τὰ ἀδικήματά σου. λελύτρωκέ σε ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου.
 βασιλεύσει κύριος ἐν μέσῳ σοῦ. οὐκ ὄψη κακὰ οὐκέτι.”
 διὸ καὶ ἐπὶ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ἰωάννου ἐν τῇ ἐφη-
 μερίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῷ πάσχα, λαμπρὸς ἐγένετο ὁ λίθος. C
 20 τότε γὰρ ἀρχὴν ἔλαβε τοῦ ἱερατεύειν τὸν ἐνιαυτόν. καὶ
 τῷ ἐπιόντι ἕτερος ἀνελάμβανε τὸν ποδήρη, ὅτε καὶ
 βραδύνοντος τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐν
 ἀγωνίᾳ ἦν ὁ λαὸς μήποτε ἔσται ὁ λίθος αὐτοῖς ἐλε-
 γμὸς ἁμαρτίας. καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ, καὶ γνόντες ὅτι
 25 μεγάλης δόξης ὀπτασίαν ἐώρακεν, ἐχάρησαν σφόδρα.
 Ἰωάννης γὰρ ἦν μέλλων γεννᾶσθαι ὁ ἄγγελος τοῦ Χρι-
 στοῦ. διὸ καὶ δεδοξασμένον τὸ πέταλον ἐφάνη.
 Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ οἱ
 δώδεκα λίθοι οὗτοι προσειτάχθησαν ἐγκαταλεχθῆναι, D
 30 ὡς εἶναι ἓνα λίθον πρὸς μίαν φυλὴν ἡρμοσμένον, ἐλευ-
 σόμεθα κατὰ τὴν προτέραν διαίρεσιν ἐπὶ τὴν ἀκολου-
 θίαν τῶν γεγενημένων νιῶν τοῦ Ἰακώβ. οὕτω γὰρ ἐστὶν
 ἀρμόδιον συντάττειν αὐτούς.

Παῖδες Λείας δ', Ρουβήν σάρδιον, Συμεὼν τοπά-
ζιον, Λεὶ σμάραγδος, Ἰούδας ἄνθραξ.

Παῖδες Βαλλᾶς β', ἡ Βαλλὰ παιδίσκη ἦν τῆς Ῥα-
χήλ, καὶ ἐπεὶ οὐκ ἔτικτε, δίδωσι τῷ Ἰακώβ αὐτὴν γυ-
232 ναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. εἰσὶ δὲ οὗτοι, Δὰν δ
σάπφειρος, Νεφθαλεὶμ ἰασπιδ.

Παῖδες Ζελφᾶς β', ἡ Ζελφὰ παιδίσκη ἦν τῆς Λείας,
καὶ δίδωσι τῷ Ἰακώβ γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας.
εἰσὶ δὲ οὗτοι, Γὰδ λιγύριον, Ἀσήρ ἀχάτης.

Παῖδες Λείας β', Ἰσάχαρ ἀμέθυστος, Ζαβουλὼν 10
χρυσόλιθος.

Παῖδες Ῥαχήλ β', Ἰωσήφ βηρύλλιον, Βενιαμὴν ὀνύχιον.

Οὗτοι εἰσιν οἱ ἡρμοσμένοι δώδεκα λίθοι καθ' ἑκά-
στην φυλὴν τοῦ Ἰσραήλ.

233 Περὶ τῶν ιβ' λίθων τῶν ἐν τῷ λογίῳ τοῦ 15
ἱερέως ἐμπεπηγμένων.*)

Σάρδιον τὸ Βαβυλώνιον καλούμενον πυρωπὸς μὲν
ἔστι καὶ αἱματώδης, γίνεται δὲ ἐν Βαβυλῶνι τῇ πρὸς

*) Cum superior ille liber Epiphaniī longe brevior in manuscriptis quibusdam codicibus extaret, ubi et multa secus quam in Gesneri editione legerentur, nos ut ne quid, quod Epiphānio inscriberetur, desiderare posses, etiam alteram illam editionem, quae prioris velut Epitome quaedam videtur, subiiciendam decrevimus, cum Latina interpretatione Francisci Turriani. Quod utrumque una cum aliis Epiphāniī opusculis accepimus a R. P. Andrea Schotto Societatis nostrae, humanissimo peraeque et eruditissimo viro. PET. [Sunt haec Anastasii Sinaitae, cuius vide Quaestionem 40. in Gretseri Oper. vol. 14. p. 317. Quod Petavius ipse animadvertit in Praefatione voluminis secundi.]

Ἄσσυριους γῆ. διανγῆς δέ ἐστι, δυνάμεως θεραπευτικῆς, ᾧ κέχρηται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα καὶ πληγὰς ἀπὸ σιδήρου γινομένας ἐπιχριόμενοι.

Τοπάζιον ἔρυθρὸς μὲν ἐστὶν ὑπὲρ τὸν ἄνθρακα λίθον, γίνεται δὲ ἐν Τοπάζῃ πόλει τῆς Ἰνδικῆς. τριβόμενος δὲ ἐν ἰατρικῇ ἀκόνῃ οὐκ ἔρυθρον ἀποδίδωσι κατὰ τὸ χρωμα χυμὸν, ἀλλὰ γαλακτώδη. ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας πολλοὺς, ὅσους ἂν ἐθέλῃ ὁ ὑποτρίβων, καὶ οὔτε τῷ σταθμῷ οὔτε τῇ περιφερείᾳ ἐλαττοῦται. χρησιμεύει δὲ ὁ τριβόμενος ἐξ αὐτοῦ χυμὸς εἰς πάθη ὀφθαλμῶν καὶ πρὸς τὰς ὑδρομανίας πινόμενος καὶ τοῖς ἀπὸ σταφυλῆς θαλασσίας μαινομένοις.

Σμάραγδος χλωρὸς μὲν ἐστὶν, ἐν δὲ τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἰνδικοῖς ὀρύττοντες οἱ βάρβαροι κόπτουσιν αὐτόν. ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ εἰς τὸ ἐσοπτρίζεσθαι τὰ πρόσωπα.

Ἄνθραξ ὀξυφοίνικος μὲν ἐστὶ τῷ εἶδει, γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης, ἣτις Ἀφρικὴ λέγεται. φασὶ δὲ αὐτὸν οὐκ ἐν ἡμέρᾳ, ἀλλ' ἐν νυκτὶ εὐρίσκεσθαι. πόρρωθεν γὰρ δίκην λαμπάδος καὶ ἄνθρακος σπινθηρακίζων ἐπὶ ὥραν καταπαύεται. ἐπιγνόντες δὲ οἱ τοῦτον ζητοῦντες ὅτι οὗτός ἐστιν ἀπέρχονται πρὸς τὴν αὐγὴν αὐτοῦ καὶ εὐρίσκουσιν αὐτόν. βασταζόμενος δὲ ὁποίοις ἂν ἱματίοις καλυφθῆ, ἡ αὐγὴ αὐτοῦ ἔξω τῆς περιβολῆς φαίνεται.

Σάπφειρος πορφυρίζων μὲν ἐστὶν, γίνεται δὲ ἐν Αἰθιοπία καὶ Ἰνδία. τριβόμενος δὲ φύματα καὶ ψύδρακας ἰᾶται σὺν γάλακτι ἐπιχριόμενος τοῖς ἠλκωμένοις τόποις. καὶ ἡ ἐν τῷ ὄρει τῷ Μωυσῆ δοθεῖσα νομοθεσία ἐπὶ λίθῳ σαπφείρῳ λέγεται πεφηνέναι.

Ἴασπις σμαραγδίζων μὲν ἐστὶν, εὐρίσκεται δὲ παρὰ τὸ στόμα Θερμώδοντος καὶ παρὰ Ἀμαθούντι οὐ Κύπρου. χρησιμεύει δὲ εἰς τὰς ἐπιλήψεις.

Υάκινθος ὑποπυρίζων μὲν ἐστὶν, εὐρίσκεται δὲ ἐν

τῆ ἑσωτέρᾳ βαρβαρίᾳ τῆς Σκυθίας. Σκυθίαν δὲ εἰώ-
 θασι καλεῖν οἱ παλαιοὶ τὸ κλίμα ἅπαν τὸ βόρειον, ἔνθα
 εἰσὶν οἱ Γότθοι καὶ Λαύνεις. ἐκεῖ τοίνυν ἔνδον ἐν τῇ
 ἐρήμῳ τῆς μεγάλης Σκυθίας ἐστὶ φάραγξ λίαν βαθυ-
 τάτη καὶ ἀνθρώποις ἄβατος ὄρεσι πετρῶν ἐντεῦθεν καὶ 5
 ἐντεῦθεν περιεστοιχισμένη, ὥστε ἄνωθεν ἀπ' ἄκρων
 τῶν ὄρεων παρακύψαντά τινα ὡς ἀπὸ τειχῶν μὴ δύ-
 νασθαι κατοπτεῦειν τὸ ἔδαφος τῆς φάραγγος, ἀλλ' ἀπὸ
 τοῦ βάθους ἑσκοτίσθαι, ὥσπερ τι χάος, ἐν ᾗ οἱ ἀπε-
 C σταλμένοι ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε πλησιαζόντων βασιλέων κα- 10
 τὰδικοὶ εἰσι καὶ βιαζόμενοι. θύσαντες δὲ ἄρνους καὶ
 ἐκδείραντες ῥίπτουσιν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν πετρῶν εἰς τὸ
 χάος τῆς φάραγγος καὶ κολλῶσιν οἱ λίθοι ἐν τοῖς κρέα-
 σιν ἐκείνοις. ἀετοὶ οὖν ἐν ταῖς πέτραις ἄνωθεν κατοι-
 κοῦντες πρὸς τὴν ὀσμὴν τῶν κρεῶν κατέρχονται καὶ 15
 ἀναφέρουσι τοὺς ἄρνους ἔχοντας τοὺς λίθους. ἐν δὲ τῷ
 ἑσθίειν τὰ κρέα οἱ λίθοι μένουσιν ἐν τῇ ἀκρωρείᾳ τῶν
 ὄρεων, οἱ δὲ κατάδικοι σκοπεύσαντες ποῦ ἀνήχθησαν ὑπὸ
 τῶν ἀετῶν τὰ κρέα ἀπέρχονται καὶ οὕτω φέρουσι τοὺς
 λίθους. ἔχουσι δὲ ἐνέργειαν τοιάνδε. βαλλόμενοι γὰρ 20
 ἐπ' ἀνθρώπων πυρὸς αὐτοὶ μὲν οὐ βλάπτονται, τοὺς δὲ
 C ἀνθρακας κατασβεννύουσιν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ
 καὶ λαμβάνων τις τὸν λίθον καὶ περιειλήσας ἐν ὀθόνη
 τινὶ, ἐπιθεὶς ἐπ' ἀνθρακας, κρατῶν αὐτὸς μὲν ἀπὸ τῆς
 πυρᾶς φλογίζεται, ἡ δὲ ὀθόνη ἀβλαβῆς μένει. λέγεται δὲ 25
 καὶ ταῖς τικτούσαις γυναιξὶν εὐτοκίας χάριν χρησιμεύειν.

Ἀχάτης ὑποκτανίζων μὲν ἐστίν, εὕρισκεται δὲ καὶ
 οὗτος περὶ τὰς Σκυθικὰς χώρας ἐκείνας. τριβόμενος δὲ
 ἐπὶ τῷ μετώπῳ δῆγματος ἀποτρέπει πόνον σκορπίων
 τε καὶ ἐχιδνῶν. 30

D Ἀμέθυστος φλογίζων μὲν ἐστὶ βαθέως, ἐν δὲ τοῖς
 ὄρεσιν εὕρισκεται Λιβύης πρὸς ταῖς ὄχθαις τῆς θα-
 λάσσης.

Χρυσόλιθος χρυσίζων μὲν ἔστιν, εὐρίσκεται δὲ ἐν τῇ φρεάτιδι πέτρα παρὰ τὸ χεῖλος τῆς Ἀχαιμενίτιδος Βαβυλῶνος. τὴν γὰρ Βαβυλῶνα καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο τῆς πέτρας Ἀχαιμενίδα καλοῦσι. τριβόμενος δὲ στομα-
5 χικοῖς καὶ κοιλιακοῖς ἰατρικὸς ὑπάρχει.

Βηρύλλιον γλαυκίζων μὲν ἔστι, γίνεται δὲ παρὰ τὰ τέρματα τοῦ ὄρους τοῦ καλουμένου Ταύρου.

Ὀνύχιον ξανθὸς μὲν ἔστιν, εὐρίσκεται δὲ καὶ οὗτος ἐν τῷ αὐτῷ ὄρει.

INDEX GRAECUS

IN LIBRUM DE MENSURIS ET PONDERIBUS.

- Ἀβεσαλώμ* 32, 32.
Ἀγιογράφα 7, 24.
ἀπὸ Ἀδάμ ἕως Σῆμ γενεαὶ κβ'
 28, 29—33.
Αἰγύπτιοι 30, 4, 31, 5, 33, 8.
Αἴλια πόλις 18, 2.
ἀπροβυστία 19, 31.
ἀπροβυστοι 19, 28.
Ἀπία 22, 18.
Ἀκύλας 4, 2, 8, 25, 30, 33, 5, 4,
 6, 2, 12, 22, 15, 20, 17, 28,
 18, 3, 15, 19, 11, 20, 25, 23,
 14, 22, 25.
ἀλάβαστρον μύρον 26, 3, 31, 24.
Ἀλεξάνδρεια βιβλιοθήκη ἢ ἐν
Ἀλεξανδρείᾳ 12, 27.
Ἀλεξανδρεῖς 33, 9.
Ἀλεξανδρινός (recta forma *Ἀλε-*
ξανδρῖνος) 32, 5. *Ἀλεξανδρει-*
νός 33, 33.
Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος Ἱεροσο-
λύμων 22, 26.
ἀλφεῖν 30, 25.
ἄμα ἐν τῷ ἄμα 21, 6.
ἀμελλητί 14, 17.
ἀμφορεύς 26, 5.
αναφωτίδες 6, 29.
ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ 25, 22.
ἀνοθεύτως 6, 22.
ἀντίγραφον 9, 7.
Ἀντιόχου πόλις 17, 9.
ἀντιπαράθετος 10, 8.
ἀντιπεριτέμνεσθαι 19, 25.
ἄντλημα 32, 11.
Ἀντωνῖνος Πῖος 19, 12.
ἀπαρνησιθεΐα 20, 6.
ἀπαστερίζεσθαι 5, 13. (Vid. annot.
 in Praefat.)
ἀπόρρημα 26, 5, 32, 7.
ἀπόστροφος 3, 20.
Ἄραβες 30, 5.
ἄργυρον ἰ. γ. μιλιαρίσιον 33, 19.
Ἀρισταῖος (Ἀριστέας) 12, 19.
ἄρσις 27, 7.
ἀρτάβη 26, 2, 31, 5.
Ἀρτεμίσιος μῆν 25, 16.
Ἀρχέλαος ἐπίσκοπος Κασχάρων
 24, 8, 14.
ἄρων 8, 7.
Ἀσκαλωνῖται 32, 11.
ἄσσάρια 32, 18, 21.
ἄστερίσκος 3, 22.
ἄστερίσκοι Ὠριγένους 5, 8.
Ἀττικὴ χρῆσις 5, 32.
ἀφθόνως λέγειν 5, 19.
ἀφιερῶν 13, 29.
ἀχώλαντος 9, 26. (Vid. annot. in
 Praefat.)
Βαβύλας μαρτυρήσας ἐν Ἀντιο-
χείᾳ 22, 25.
βάδος 26, 1. *βάδοι ἐλαίου* 25, 32.
βαρεία προσφθία 3, 20.
βίθ 26, 22.
βικίον 31, 24.

- βόμβησις 4, 18.
 βουνίζειν 26, 11.
 Βρούχιον 12, 28. 15, 17.
 γνώμων 30, 7.
 γόμον 31, 17.
 γόμορ 25, 33. 26, 13. 18.
 Γραφεῖα vel Ἀγιογράφα 7, 24.
 δασεῖα προσφθία 3, 19.
 Δεκάπολις 18, 13.
 δευτερολογία 4, 28.
 Δημήτριος ὁ Φαλαρηνός 12, 30.
 δηνάρια 32, 19.
 δηναρισμός 33, 29.
 Διαθήκη παλαιά. Testamenti Veteris librorum ordo et numerus 7, 9 sqq. nomina Hebraica 29, 6 sqq. πέμπτη καὶ ἕκτη ἔκδοσις 21, 26. 22, 12. 17. 23, 4. τετάρτη (Θεοδοτίωνος) 22, 4. Γένεσις 4, 7.
 δίδραγμα 32, 25.
 διήγημα τοῦ ὄβελου 5, 29.
 δισσολογεῖν et δισσολογεῖσθαι 4, 4. 5, 13. 6, 9.
 δισσολογία 4, 15.
 διωλιστηρ 31, 33.
 δίχουσον 33, 17. 21.
 δόρυ i. q. ὄβελός 5, 32.
 δόμα στρατιωτικόν 33, 20.
 δραγμή 32, 29.
 δράξ ἀλεύρου 26, 2. 31, 3.
 δύο δύο, *bipi*, 6, 25.
 δωδεκαπρόφητον 7, 29.
 ἐβδομήκοντα δύο ἐρμηνευταί 6, 14 sqq.
 Ἑβραῖοι, οἱ, 34, 9. Ἑβραίων γράμματα κβ' 29, 1. στοιχεῖα πέντε διπλούμενα 7, 7.
 Ἑβραῖς, ἡ, 33, 12.
 ἐγκρυφίας ἄρτος 31, 14.
 ἐθαφίζειν 17, 15.
 ἔδαφος τῆς γραφῆς 10, 25.
 ἐκβολβηθῆναι τοὺς ὀφθαλμούς 24, 29.
 ἐκβολή λόγων 21, 5.
 ἐκθέσεις (*editiones*) 4, 31.
 ἐλαιοτριβεῖον 26, 22. 23.
 ἐλαιοτρίπτῃς 26, 24.
 Ἐλαμίται 13, 12.
 ἐμφέρεσθαι 3, 23. 6, 3. 13, 27.
 ἐνασκεῖσθαι 22, 32.
 ἐνδιάθετοι βίβλοι 7, 18. 14, 20.
 ἐξαπλᾶ ἢ ὀκταπλᾶ Ὠριγένους 10, 12. 23, 13.
 ἐπιλήψιμος 5, 11.
 εὐμοιρος cum genit. 6, 7.
 εὐπερίδρακτον 11, 17.
 Εὐσεβίου χρονογραφίαι 34, 10.
 εὐφρασία 34, 12.
 εὐχώλαντος (*vitiose pro ἀχώλαντος*) 9, 26.
 ἔωθεν. ἀφ' ἔωθεν 6, 17. ubi v. annot. in Praefat.
 ζυγή ζυγή 6, 16. κατὰ ζυγὴν 6, 20.
 ἦγον 11, 33. 16, 30.
 τί ἦττον ἀπενέγκασθαι 24, 9.
 θέμα 18, 20.
 Θεοδοτίων 4, 2. 15, 20. 20, 15. 25, 22, 4. 23, 16. 24.
 Θεοῦ ἔργα κβ' 27, 14.
 Θηβαῖοι 32, 7.
 ἰατρεία 17, 1.
 ἰατροσοφισταί 13, 2.
 ἴν 26, 6. 32, 12.
 ἰσότηπα 9, 6.
 κάβος 26, 1. 30, 32.
 καθεσθῆναι 9, 4.
 Καισάρεια ἢ Σιράτωνος 22, 29.
 καμψάκης ὕδατος 26, 4. 31, 27.
 κανᾶ χονδροιτῶν 26, 3. 31, 19.
 κᾶν τε 5, 21.
 Κάσχαρα τῆς Μεσοποταμίας 24, 8. 10.
 κέντημα (*punctum*) 10, 31. 11, 15. 30.

- κίβδηλος* 33, 22. 26.
Κλεοπάτρα 16, 2.
κογγιάριον 26, 7. 34, 8.
κοδράντης 32, 27.
Κοίλη 17, 10.
κόλλαθον 26, 3. 34, 6.
κόρος μέτρον 25, 28. 26, 7.
κοτύλη 26, 4. 31, 30.
κραταιὸς διωγμὸς 24, 24.
κύαθος 26, 4. 31, 32.
Κύπριοι 26, 27. 30. 31.
κύπρος 26, 7. 34, 1.
Κωνσταντιοὶ 26, 31.

οἱ Λαγίδαί 16, 9.
Λάγιον, ἵππικὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
 16, 11.
Λατῖνοι, Ῥωμαῖοι 13, 15.
λεθέκ 25, 33. 26, 11. 15. 20.
λεῖον 11, 16.
λειότης 4, 18.
ληνιαῖον 32, 11.
λήψις 27, 6.
λιθία 14, 9.
λιμνίσκος 10, 28. 21, 18.
λιτρισιμὸς 32, 17.
λόγχη i. q. ὀβελός 10, 20.

Μάνης 24, 7.
Μαξιμωνᾶς ἐπίσκοπος 21, 24.
μάρης 26, 7. 33, 31.
Μαρκίων Σινωπίτης 20, 16.
μασμαρώθ 31, 33.
μεδεκώθ 31, 32.
μέδιμνος 26, 30.
μετανάσται 18, 11.
μετρήτης 26, 4. 5. 31, 11.
μηνιαῖν 20, 17.
μνᾶς (μνᾶ) 33, 12. *μνᾶς (μνᾶ)*
Ἰταλική 33, 13.
μνασίς 26, 25. 27.
μνήμη (?) 33, 12.
μόδη 30, 3.
μόδιον, τό, 30, 27. *μόδια* 30,
 3, 5.
μόδιος 26, 1. 20. 30. 32. 33. 27,
 3. 8. 11. 30, 7.

μόδιος μέγας 34, 4.
μόρος κακός 24, 28.
μοτόν 11, 9.

νέβελ οἴνου 26, 3. 31, 22.
Νικόπολις ἢ πρὸς Ἀκτία 22, 16.
νοήματα στοιχείων 7, 6.
Νουμᾶς 33, 16.
νουμίον 33, 16.

ξέστης 26, 5. 32, 5.

ὀβελός 5, 30. 21, 17.
ὀβολός 33, 1.
οἰκίσκοι 6, 16.
ὀλκή 32, 30.
ὀμοιοκαταλήπτως 30, 23.
ὀξεῖα προσωδία 3, 19.
οὐγγία 32, 24. 33, 5. 7. 11.
οὐετρανίσαι 24, 27.
ὀψόβαφρον 32, 4.
ὀψοποιία 6, 26.

παλάτιον 6, 19.
Πανάρετος (liber Salomonis) 8, 2.
παροψίς 32, 4.
Πάφιοι 26, 32.
Παχῶν μῆν 25, 16.
Πέλλη 18, 7. 12.
πενθερίδης 17, 29.
πεντάτευχος προφητική 7, 30.
περιοκίς 24, 11.
περίπυστος 17, 13.
περισπωμένη προσωδία 3, 20.
πικρανθεῖς τὴν διάνοιαν 18, 26.
πλέον ἢ ἔλασσον 13, 9.
πληρεστάτως 30, 29.
πολυπειρία 3, 4.
Ποντικοὶ 33, 31. 34, 1.
ποστημόριον 31, 2.
προσηλυτεύειν 18, 29. 19, 22.
αἱ προσώδιαί 3, 19.
*αἱ προφητεῖαι εἰς δέκα διήρη-
 ται θεωρίας* 3, 8.
προχρηματίζεσθαι 18, 9.
ἀπὸ πρωΐθεν 6, 30.
*Πτολεμαῖος ὁ τοῦ Ἀλεξάνδρου
 ἀδελφός* 15, 33.

- Πτολεμαῖος ὁ Ἀλεξᾶς 15, 32.
 Πτολεμαῖος ὁ Διόνυσος 16, 1.
 Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης 15, 26.
 Πτολεμαῖος ὁ φιλόλογος καὶ
 Εὐεργέτης 15, 31.
 Πτολεμαῖος ὁ σωτήρ 15, 32.
 Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος 12,
 17. 25. 15, 24. Πτολεμαίου
 τοῦ Φιλαδέλφου παλάτιον 6, 19.
 Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ 15, 29.
- Ῥαγαῦ 28, 31.
 ῥητλιάσαι 30, 31.
 Ῥωμαίων βασιλεῖς 19, 12. 21,
 25 sqq. 24, 3 sqq.
 Ῥωμαίων βασιλεῖς Ἀὔγουστος —
 Ἀδριανός 16, 13—31.
- σαβιδά 26, 6. 32, 10.
 Σαΐτης (μέτρον) 32, 8.
 Σαλαμῖνιοι 26, 31.
 σάτα 27, 6. σάτον 26, 1. 27, 3.
 31, 23. σάτος 27, 1. σάτου
 34, 7.
 Σεράπιον 15, 18.
 σημεῖα ταῖς προφητείαις παρα-
 κείμενα 3, 11.
 Σικελοί 26, 33.
 σίκλος 32, 27.
 Σιών 17, 21.
 σκαφίδιον 6, 18.
 σπαθιστήρ 19, 29.
 σταθμίζειν 32, 31.
 στάμνος 26, 6.
 στατήρ 32, 25.
 στερέωμα 5, 20. 27, 30.
 στίζειν τὰς γραφὰς κατὰ προσ-
 φθίαν 3, 18.
 στιχῆρεις βίβλοι 7, 21. 8, 1.
 Σύμμαχος 4, 2. 30. 6, 2. 12, 22.
 15, 20. 19, 19. 20, 9. 25. 23,
 15. 23. 26.
 συνάδελφον 12, 5.
 συναδόντως 20, 21. 21, 6.
 συναμφοτέρα 11, 16. συναμφο-
 τερον 12, 5. 21, 20.
- συναμφοτέρως 11, 26.
 συνδυάσαι 6, 21. 20, 32.
 Συριατικόν 32, 10.
 Σύροι 30, 5. 34, 6.
- τάλαντον 32, 16.
 ταχυγράφοι 6, 27.
 τρανότης 4, 21. 27.
 τρυβλίον 26, 5. 32, 4.
 Τρύφων ὁ ἅγιος 24, 11.
- ὑπεργίνεσθαι 27, 5.
 ὑπέργομος 27, 4.
 ὑποδιαστολή 3, 21.
 ὑπόθεσις τοῦ ἀστερίσκου, *ratio*,
 5, 27.
 ὑπολιμνίσκος 11, 30.
 ὑπομνηστικόν 3, 5.
 ὑποσπαθίζεσθαι 19, 30.
 ὑφέν 3, 21.
 ὑγὴ μέτρον 26, 1. 31, 1.
- Φαλαρηνός 12, 30.
 Φαρία νῆσος 6, 15. 15, 14.
 φιλοῖστωρ 17, 8.
 Φλαβιανὸς μάρτυρ 22, 26.
 φύλης 33, 27.
 φράσις 12, 7.
- χαλκοῦς 33, 10. χαλκοῖ 33, 8.
 χαρία i. q. βουνός 26, 10.
 χοῖνιξ 26, 1. 31, 1. 34, 3.
 χονδριτῶν κανᾶ 26, 3. 31, 19.
 χόρ 26, 8.
 χοῦς 26, 6. 32, 12.
 χρηματισμός 17, 33.
 χρονογράφοι 34, 10.
 χωλὸν ῥῆμα 6, 9.
- Ψαλτήριον εἰς πέντε βιβλία διεῖ-
 λον οἱ Ἑβραῖοι 8, 10.
 ψιλὴ προσφθία 3, 20.
- Ὠριγένης 5, 6. 10, 3. 21, 13. 22,
 28. 23, 28. 31. Origenis aetas
 22, 23.
 Ὠσηὲ Proph. cit. 26, 12.

INDEX

IN PETAVII ANIMADVERSIONES.

- Absalomi coma quanti esset ponderis 429. ed. Pet.**
Adriani imperatoris anni 391. peregrinationes 393.
Aegyptiorum regum numerus 382. 385.
Antonini imperatoris initium 396.
Aron Hebraice quid significet 378.
Artemisius mensis cum Maio Iuliano collatus 421.
Augustus quot annos imperaverit 384.
Bibliotheca Alexandrina eiusque curator Demetrius Phalereus 379. 380.
Cabos quae mensura 424.
Caii Caligulae, Claudii et ceterorum imperatorum imperia quot annos habuerint 385.
Cellae in quibus sederant LXX. interpretes 378.
Chalcus quid et quae pars oboli 429.
Choenix quot contineat sextarios 424.
Chronologia Romanorum imperatorum 384.
Circumcisio ab imperatoribus solis Iudaeis permissa, sed ceteris interdicta 400.
Congiarium unde dictum 452.
Corus 421. 424.
Cyprus mensurae genus 452.
Denarii duo in Evangelio quomodo interpretandi 446.
Diocletiani imperium quando coeperit 412. Persecutio Diocletiani 416.
***Διχρυσος* qui nummus 430.**
De folle 434—451.
Gallus et Volusianus quot annos imperium tenuerint 405.
Gera an obolo sit maior vel minor 429.
Gomor duplex 428. quae mensura apud Hebraeos 422.
Hierosolymorum eversio 394. et quando Aelice nomen habuerit ibid
Laterculum consulatum aliquot ex variis fastis excerptum 408.
Lethec quae mensura apud Hebraeos 424.
Librae partes in uncias et stateres divisae 427.
Mares mensurae genus quale 452.
Metreta quot contineat sextarios 426.
Miliarensis argenteus quae pars follis videtur 436.
Mina sive Mane Hebraice quot uncias habeat et libras 430.
Mnasis quae mensura apud Hebraeos 423.
Obolus quae pars drachmae et uncia 429.
Olca utrum eadem sit cum drachma 428.
Origenes varia passus pro Christi nomine 404.
Epiphanius. IV, I.

- Οὐατρανίζεω* 419.
 Ptolemaeorum regum Aegypti series 381.
Πυροχειὸν καὶ προτανεῖον in Alexandrina regione 270.
 Regula Graece *ῥήγλα* 424.
 Satum mensura apud Hebraeos quae sit 423. aridorum mensura 452.
 Scaligeri errores de versione LXX. 380. in fastis Onufrii 389. de annis
 imperatorum Romanorum 386. 387.
 Sicli sive stateris aestimatio et eius partes 427. Item et Talenti partes 428.
 Talentum Iudaicum quot contineat libras Romanas 426. talenti *λεπτὰ*
 quae sint et quot contineant mensuras 426.
 Tetrapla et Hexapla Origenis 404. Octapla 405.
 Theodotione fueritne superior Symmachus an contra 398. 399.
 Tiberius quot annos tenuerit imperium 384.

INDEX SCRIPTORUM.

Ammianus Marcellinus 379.	Isidorus Hispalensis (Orig. 7, 20.)
Aristeas 380. et deinceps.	378. (ib. 16, 24.) 427.
Calpurnius 424.	R. Issachar 388.
Capitolinus 390.	Iulianus (Epist. 25.) 433.
Cassiodorus 395. 396. 398. 448.	Iustinianus (lib. 12. Cod. tit. 2. l. 2.)
Cedrenus 430.	433.
Censorinus 397.	Iustinus Hist. 379.
Chronicon Alexandrinum 381. 382.	Macrobius (1, 7.) 451.
393. 413.	Origenes (c. Celsum l. 2.) 400.
Columella 425.	Panegyricus Maximiano et Constantino Augustis dictus 415.
Dio Cassius 385. et deinceps.	Pollux 428. 429. 452.
Eusebius (H. E. 6, 17.) 405.	Ptolemaeus 389. 391.
Eustathius ad Hom. II. 445.	Scholia in Matthaëum 426.
Eutropius 388. 390. et deinceps.	Spartianus 391. 393. 401.
Glossae veteres 424.	Talmudistae 390.
Glossarium Basilicorum 432. 440.	Theocriti scholiasta 379.
Gregorius Magnus (Homil. 39.) 395.	Varro (De lingua Lat.) 451.
Herodianus 402.	Victor 390. 401. 415.
Hesychius 379. 424.	Vitruvius 452.
Hilarius (in Psalm. 128.) 446.	Vopiscus 410.
Hippolytus 402.	Xiphilinus 390. et deinceps.
Hotomannus de re nummar. 439.	Zosimus 415.
Inscriptiones veteres 406. 411. 414.	
-

INDEX

IN FOGGINI ANNOTATIONES.

- Abii 30.
 Achaemenes Cyri regis pater non fuit, sed avus 33.
 Achaemenii cur dicti Persae 33.
 Achates 31. Eius color 31. Ubi inveniatur 32. Eius virtutes 32. Leonis speciem praefert 32.
 Adramalech 69.
 Adricomius 55.
 Aelianus 25 et alibi.
 Aesculapius. *Vid.* Asclepius.
 Aethiopia duplex, Africana et Asia-
 tica 13. Africana Aethiopia in
 orientalem et occidentalem par-
 tita est 13.
 Africae toti datum nomen Aethio-
 piae 16.
 Agathemerus 18 et alibi.
 Agathias 30.
 Agguem pro anguem scripserunt Ro-
 mani 27.
 Alabastra urbs 7. 8.
 Alabastri 7. 15.
 Amathus 22.
 Amathusia Cypri insula appellata 22.
 Amazonum historia 30.
 Ambrosius (S.) 67.
 Amethystus quae gemma 32. De
 loco ubi gignitur 32. Hyacintho
 similis 32. Eius virtutes 32.
 Amos. Liber Amos 59.
 Anagogavaei qui 60.
 Anamalech 69.
 Anastasius Sinaita quo tempore An-
 tiochenam cathedram adeptus X.
 Eius *Quaestiones* etc. 60. Epi-
 phanii librum *De gemmis XII* lau-
 dat X. 8 et alibi.
 Andreae Caesareensis aetas incer-
 ta XI. Eius commentaria in *Apo-
 calypsin XI*. Eorum versio La-
 tina a Peltano facta emendatur
 XIII. Eorum Gr. codex in bibl.
 Corsiniana XI.
 Andreas Cretensis XI.
 Apicius 10.
 Appalius quid 21.
 Aquila 14. 39.
 Archelaus 7 et alibi.
 Arethas XII. Quando floruit, et
 eius scripta XII. Epiphanium
De gemmis laudat XII. Nota-
 tur XIII.
 Arii 30.
 Aristoteles 25.
 Arrianus 15.
 Ars pinaria 11.
 Artemidorus 28.
 Asclepius dictus Aesculapius 28.
 Assyriam scripturam dicere idem
 est ac beatam dicere 64.
 Athanasius (S.) Epistolam ad Dio-
 dorum Tyri episcopum scripsit
 XXXI. Laudatur 16.
 Auctor *Itinerarii veteris Ierosolymi-
 tani* 73.
 Augustinus (S.) 67.
 Azomitae 16.
 Axume 16.
 Babylon in Aegypto 6.
 Babylonii Samaritanos subverte-
 runt 69.
 Bacchus. *Vid.* Templum Liberi.
 Barbaria 18.
 Barimanasi 12.
 Baronius XVIII.
 Bdellium quid sit 14.
 Beierus 69.

- Bellum gestum propter smaragdea metalla 18.
 Benjamin Tudelensis 71.
 Beninius (Ant. Maria) 30.
 Beronice 17.
 Beryllus. Eius color et genera 33.
 34. Ubi gignitur 34. In persona Ioseph accommodatur et quare 51. Undecimo loco repositus in rationali 49.
 Bibliotheca Corsiniana XI et XVIII. Vaticana ib. et 60.
 Bidellium 14.
 Blatta purpura 21.
 Blemmyes qui populi 18. Ubi positi 18.
 Bochartus 7 et alibi.
 Braunius XXIII 7 et alibi.
 Brocardus 55.
 Buzei 72.
 Caesarius 12 et alibi.
 Calchedonius lapis quare sic dictus 20. Cuius sit coloris 20. Ubi inveniatur 20.
 Callainus lapis 29.
 Calmetius 70.
 Capella (Martianus) 18.
 Carbunculus. Eius color 19. Ubi gignitur 19. Quomodo inveniatur 19. Eum portantes latere non possunt 20.
 Carchedon 17.
 Cato 10.
 Cedrenus 62.
 Cellarius 16 et alibi.
 Cerinus lapis 28.
 Cerites 28.
 Chabratha quid 39.
 Chibrath ter in sacris litteris occurrit 39. significatio 39. 40.
 Chrysopasus 33. Eius virtutes 33.
 Chrysoprasus 33.
 Chrysolithus a nonnullis chrysoberyllus vocatus 32. Ubi gignitur 33.
 Claudianus 28.
 Codices mss. unde eruta fuit latina versio S. Epiphani *De XII gemmis* XVIII. In quibus bibliothecis asserventur XVIII et XIX. Codicis Vaticani historia describitur XX et XXI. Codices varii Epitomen libri Epiphani *De gemmis* exhibentes recensentur XXIV. Codices commentariorum Andreae Caesarensis in *Apocalypsin* XI. XII. Codex *Quaestionum* Anastasii Sinaitae 60. Codices vers. LXX interpretum 43.
 Columella 10.
 Crenius 37.
 Ctesias 15.
 Cudaei. *Vid.* Cuthaei.
 Cunaeus 69.
 Cuthaei qui 60. Dicti *leonum proselyti* 61. Samaria illis habitanda traditur 59. 61. 68
Ἀσά 30.
 Dallaeus 13 et al.
 Damascenus (S. Ioan.) 62.
 Damasci incolae in Iberiam mittuntur 59.
 Damianus (S. Petrus) XIX.
Ἀσά 30.
 Dauni 30.
 Deession quid 63.
 Demogeron 9.
 Demonstratus 26.
 Deuteronomii liber 55.
 Diben, seu Diberii 17.
 Dickinsonus (Edmundus) 37.
 Diodorus Tarsensis quis fuerit 2. Laudatur a Facundo Hermianensi 2. Quando episcopus factus XXXIII. Quando mortuus XIX.
 Diodorus, cui librum suum *De gemmis* Epiphanius dedicavit quis fuerit XXIV et seq.
 Diodorus episcopus Tyri XXIV. Eius aetas et laudes XXIX. XXX.
 Diodorus Siculus 7 et al.
 Dionysius Periegeta 7 et al.
 Dioscorides 14. 25 et al.
 Diospolis 8.

- Divisiones filiorum Israel quatuordecim Epiphanius recenset 40 et seq. Sed aliae etiam sunt apud sacras litteras 46.
- Docimium 35.
- Domitianus imperator 12.
- Dositheus Iannaei filius 62.
- Δουλόπολις 16.
- Dounatin Gothi Phison appellant 12.
- Δουλος 16.
- Drusius 22. 39.
- Dulitae qui 36.
- Dupinius XXV.
- Egnatius 21.
- Eiulaei dicuntur interiores Indi 12.
- Elephantina regio 18.
- Elimaei 3.
- Elias, typus Christi Domini 2.
- Epiphanius (S.) librum *De gemmis XII* scripsit IX. S. Hieronymo eum dono dedit X. Scripsisse eum videtur an. Ch. 392 XXVII. Laudatur a S. Augustino XXII. A S. Hieronymo dictus est *πεντάγλωττος* XXIII. Interdum nimis credulus XXII. Defenditur XXII. Emendatur 12. 13. 33. 46. 56. Illustratur 13. 39. 40. 62. 64. 73 et alibi passim. Utrum eius sit commentarius quidam de adamante a Gesnero editus 76.
- Esdras sacerdos ad Cuthaeos ab Assyriorum rege missus 62. Eius elogium apud Theophanem Cerameum 62. Esdras cum legem restauravit, novis litteris usus est 64.
- Eusebius 15 et alibi.
- Eustathius scholiastes Dionysii 7 et alibi.
- Evilath Elimaeorum provincia 13.
- Exodi liber 38 et alibi.
- Ezechiel propheta 46.
- Ezechielus tragoedus 15.
- Fabricius (Ioan. Albertus) laudatur XVII. Emendatur XVII.
- Facundus Hermianensis episcopus X. Eius libri X. Epistolam Epiphanii latine vertit X. Ad Diodorum Tarsensem eam esse scriptam asserit XXIV et 1. Sed perperam XXV. De eius scriptis iudicium XXXV et 5.
- Forma litterarum, quibus fait lex in tabulis lapideis, quae, et quo nomine appellata 63.
- Galenus 9.
- Gandarae, Gandarii, Gandri 13.
- Ganges. Eius ostia 13. Carbunculum proiicit ad loca circa Libyam 13.
- Garizin mons. Eius situs 55. 57. 70 etc. Non esse immersum ab aquis diluvii rabbini Samaritani comminiscuntur 75. Per plures gradus ad eius verticem ascenditur 75. Eius nomen quid significet 56.
- Gebal mons, ubi situs 55 et alibi. De gemmis plurimi scripserunt XXI.
- Genesis. Liber Geneseos 12 et al.
- Gentes a rege Assyrio in Samariam missae quot 68.
- Geponica 9.
- Georgiani 24.
- Gerhardus Mercator 55. Emendatur 56.
- Gesnerus edidit Epitomen libri S. Epiphanii *De XII gemmis* XVI. 1. Notatur 8. 9. 20. 24. 29. 32. 35 et alibi.
- Golgol, seu Galgal, quotuplex 70.
- Gorius 37.
- Grammatias 23.
- Gregorius Magnus (S.) 67.
- Gretserus 61 et alibi.
- Gruterus 20 et alibi.
- Harduinus 17.
- Hebraei Moysem se ditasse aiunt fragmentis tabularum, quas fregit ob peccatum Israelitarum 22. Unde haec fabula ortum duxerit 22. Hebraei an iisdem litterarum elementis utantur, qui-

- bus utebantur antiquitus 64. A
 sinistris ad dextram scribunt 37.
 Hebraica scriptura Talmudicis quae
 64.
 Heliodorus 10.
 Herodotus 7 et alibi.
 Hervetus primus edidit Latine Ana-
 stasium Sinaitam 60.
 Hesychius 25.
 Hierosolyma vastata a Tito 11.
 Hieronymus (S.) laudat Epiphanii
 librum *De gemmis* IX. Accepit
 eum dono XII. Quando *Catalogum*
 scripserit XXVIII. Eius lo-
 cus emendatur 23. 25.
 Hillerus (Matthias) XVII.
 Hippocrates 10.
Hippodromo chabratha 39.
 Holmius 37.
 Homerus 13. Homeritae 16.
 Hugo (Hermannus) notatur 37.
 Hunni 30.
 Hyginus 15.
 Iaspis lapis 22. Eius color 22.
 Ubi reperiatur 22. Varia eius
 genera 23.
 Ἰασπιόπᾶλλος 24.
 Iberi 24. Iaspidem reppererunt 24.
 Ichthyophagi qui 16.
 Iericho ubi posita 74.
 Indi in novem regna olim dispa-
 ratum 14. Indi fuerunt dicti omnes
 populi minus noti 14.
 Indiae nomen variis regionibus da-
 tum 7. Aethiopiae 15.
 Indicas res ignorabant antiqui 15.
 Indus fluvius a Paropamiso monte
 oritur 12.
 Ioannes (S.) evangelista 57 et alibi.
 Ioannes Chrysostomus (S.) Theo-
 dori Tarsensis auditor fuit XX.
 S. Epiphano adversabatur XX.
 Laudatur 59 et al.
 Iob. Liber Iob. 7.
 Iolas Hierotarantinus Epitomes li-
 bri Epiphanii *De XII gemmis* in-
 terpres 11. Emendatur 11 et al.
 Ioseph quare ultimo loco positus
 in rationali 49.
 Ioseph tribus duplex 44.
 Iosephus Flavius 22 et alibi.
 Iosue. Liber Iosue 45 et alibi.
 Isidis nummus 7.
 Isidorus 7 et alibi.
 Ismael R. 61.
Itinerarium Ierosolymitanum 73.
 Iuba 7 et alibi.
 Iudas quare constitutus sit primus
 ad orientalem plagam in meta-
 tione castrorum 51.
 Iulius Pollux 9.
 Iuvenalis 8.
 Lambecius XI.
 Lamius (Io.) XXXVI.
 Lampridius 21.
 Lapidés duodecim pro duodecim
 tribubus in rationali positi sunt
 35. Eorum ordo 5. 37. 50.
Langurinum 26.
 Leges Mischnicae 64.
 Leones Samariae incolae caedunt 61.
 Lex quibus litteris scripta in tabu-
 lis 64. A rege Assyrio efflagi-
 tatur 61. Cuthaeis mittitur 61.
 Quibus litteris scripta ab Es-
 dra 64.
 Levi exclusus propter Manasse 52.
 Libri *De XII gemmis* epitome plu-
 ries typis recusa XVI. Multiplex
 XVI et XXIV.
 Lightfootus 57 et alibi.
Liggium 28. *Liggurus* 27.
 Ligorius 7.
 Ligyrus lapis 24. Apud physiolo-
 gos ignotus 25. Utrum diversus
 ab lyncurio 24.
 Lipomannus XV. §. IV.
 Litterarum Hebraicarum duplex ge-
 nus 66.
 Ludolphus Iob 15 et alibi.
 Lun quis 62.
 Lyngurium seu lyncurium an ele-
 ctrum 25. In Lyguria invenitur
 25. Dictum etiam langurium 27.

- Lynx, lynceurium 28.
 Lyranus 22.
 Machabaeorum liber 55.
 Marcellus Ancyranus 13.
 Marcianus Heracleota 18.
 Mare Rührum Aethiopicum dictum
 et Arabicum 7.
 Marshamus 69.
 Martianus Capella 28.
 Masius (Andreas) 77 et alibi.
 Massagetæ lac bibunt 24.
 Maussacus 25.
 Megasthenes 15. Notatur 15.
 Mela 12 et alibi.
 Mennitius (Petrus) XX.
 Mercator (Gerhardus) 55.
 Mercatores olei Hispani 9.
 Minatio deportationis apud prophe-
 tas frequens 39.
 Molochas 6.
 Montfauconius XI. Notatur XX.
 Morison 71. Mosche R. 64.
 Moyses utrum se ditaverit fragmen-
 tis tabularum, quas fregit 22.
 Muratorius (Ludovicus Ant.) XXXVI.
 Nabuchodonosor nomen Assyriis re-
 gibus commune 58.
 Nebahaz 69.
 Nero et Domitianus vanarum rerum
 amatores 11.
 Neusin 24. Nicephorus 68.
 Nicetas 60 et alibi.
 Nicolaus (Io.) 69.
 Nomina filiorum Israel in duobus
 smaragdis inscripta 54. De vario
 ordine, quo recensentur aquæ
 sacras Litteras 38. 40. 44. 46.
 Nonius 9. Nonnosus 16.
 Numerorum liber 42 et alibi.
 Olearii negotiatores 9.
 Oleum Liburnicum, Liberitinum,
 Istriatum, Baeticum, Susinum,
 viride 10. Hispanum 9.
 Onychium 34. Multiplex 34. Cur
 in undecimo loco in rationali 50.
 Benjamin aptatur 51. Iosepho
 aptari non potest 49.
 Ophites 28. Oppallius 29.
 Origenes 67 al. Oseas 58.
 Ottacilia Severa, et eius nummus 73.
 Oudinus XI al. Ovidius 22 al.
 Paederos 34. Palladius 10.
 Paralipomenon liber 46 et alibi.
 Paropamisus mons 12. etiam Pa-
 rapanisus, et Parpanisus etc. 12.
 Patres in iis quæ ad fidem et mo-
 res spectant an errare possint 13.
 Peltanus XI §. 3. Notatur XIII.
 Perileucus 31. Perileutius 29.
 Persæ Achaemenii dicti 33.
 Petavius XVI. XX etc. 13. 62. etc.
 Petit (Petrus) 30.
 Philippus sen. 73. Eius nummus 73
 Philo 56. Philostorgius 16.
 Phisonis fluvii varia nomina 12.
 Phocas 71. Photius XVI. 16.
 Πικρός 9.
 Plinius 7 et alibi. Emendatur 17.
 Plutarchus 27 et alibi.
 Politi (Alexander) 7.
 Priscianus 27.
 Procopius Caesarensis 16.
 Procopius Gazaëus eiusque aetas
 et scripta XIV. Laudatur 55 et
 alibi. Notatur 12.
 Psellus 25.
 Ptolemaeus 7 et alibi.
 Pullus color 9. Purpura. V. Blatta.
 Quirinus (Angelus Maria) cardinalis
 S. R. E. bibliothecarius XXXVI.
 Francisci Barbari epistolas edi-
 dit XXXVI. Editionem parat epi-
 stolarum Reginaldi Poli XXXVI.
 Regum liber 39 et alibi.
 Reinesius 9.
 Relandus 55 et alibi.
 Rubrica a Latinis rubei coloris terra
 appellabatur 19.
 Rufinus XXIX. Rutilius 9.
 Sabinae Tranquillinae nummus 7.
 Sacerdotum, qui idola in monte Gari-
 zim absconderunt, numerus 25.
 Salathiel quis 62.
 Salmanasar Cuthaëis Samariam ha-

- bitandam tradit 59. Samaritanos deportat in suas terras 59.
 Salmasius XXIII. 8. 26 et alibi.
 Samaria 58. A Cuthaeis habitata 59.
 Samaritani 60. 66. 67.
 Samoron 58. Sappharaei 60.
 Sapphirus lapis 21. Eius color 16.
 Varia genera 20. Illo utuntur reges 20. Eius virtutes 22. Num super isto lapide scripta lex Moysis 22.
 Sardachates 6.
 Sardinum Babylonium dictum 6. Ubi gignitur 6. Eius virtutes XII.
 Sardinus piscis 6.
 Sardonyx. Eius virtutes et forma 6.
 Scaliger (Iosephus) 8. Notatur 60.
 Scorsus (Fr.) XV. 62 et alibi.
 Schottus XVI. §. V.
 Scythia quae apud veteres 30. 32.
 Seldenus 69.
 Seppharium 69.
 Seppharaei qui 68.
 Servius 10 et alibi. Illustratur 15.
 Sicharia Sichem an distinguatur 57.
 Sichem de Neapoli stinguitur 57.
 Plura die eius nomine 57.
 Sichima 75.
 Sicima Neapolis appellatur 57.
 Sidonius 21.
 Sirletus (Guillelmus) XIX.
 Sirmondus XVIII et 1.
 Smaragdina insula 17.
 Smaragdites mons 17.
 Smaragdus dictus prasinus 9. Ne-ronianus, et Domitianus dictus, et quare 9. Eius color 9. In India et Aethiopia nascitur 11 et 12. Eius vis 19. Bellum pro eius fodinis gestum 19. Variarum eius species 14.
 Solinus 25 et alibi.
 Soma hirenus quid 64.
 Somar, Somer, Somoron 58. 66. 67.
 Spano pro Hispano 9.
 Stadius 24.
 Stephanus *De urbibus* 7. 8 et al.
 Strabo citatur 7 et alibi.
 Suetonius 10.
 Suidas 10 et alibi.
 Sulpicius Severus 39.
 Superhumeralis 35. Describitur 36.
 Tabulae duodecim Moysi datae ex quo lapide fuerint 22.
 Taiani 16.
 Talmi urbs Blemmyis contermina 18.
 Talmud Babylonicum 64.
 Talmudici scripturam Hebraicam vocant, quam nos Samaritanam 64.
 Tanchum 66. Targum 64.
 Teglathphalassar populos Damasci incolas in Iberiam, et Albaniam mittit 59. Gad, et Ruben alio transtulit 59.
 Telmi 18.
 Templum Liberi apud Indos gradus habet 365. Ex lapide sapphiro 21.
 Tertullianus XVI.
 Thartac 69. Thebaei 18.
 Thebe dicta fuit Diospolis 8.
 Theodotus 71.
 Theophanes Cerameus XV. 62 et al.
 Theophrastus 17. 25 et alibi.
 Theophylactus 62.
 Tobias. Tobiae liber 58.
 Topaza urbs 7.
 Topazium lapis 6—8.
 Topazos Insula 7. Eius situs 7.
 Tribus Ioseph duplex 44.
 Trotz (Christianus) 37.
 Turrianus XVI. §. V.
 Vaillantius 73. Valtonus 23 al.
 Vallarsius 60 et alibi.
 Varro 27. Venni qui 30.
 Vergilius 69.
 Versiones Syriaca et Arabica 50 et 57. Versio LXX. passim laudatur.
 Victorinus 72.
 Zorobabel 62. Zosimus 18.

EPIPHANII
EPISCOPI CONSTANTIAE
OPERA.

EDIDIT

G. DINDORFIUS.

VOL. IV. PARS II.

PSEUDO-EPIPHANII HOMILIAE.

LIPSIAE,
T. O. WEIGEL.
MDCCCLXII.

20. 07. 1914

1. 1. 1914 1. 1. 1914

1. 1. 1914

1. 1. 1914

1. 1. 1914

1. 1. 1914

1. 1. 1914

1. 1. 1914

PRAEFATIO.

Quas hoc fasciculo complexi sumus declamationes, non esse ab Epiphanio scriptas, cuius nomen praescriptum est, nemini obscurum esse potest qui Epiphanii sermonem ex genuinis eius scriptis cognitum habeat, intellexitque iam Petavius in Praefatione voluminis secundi, quam nostrae huic Praefationi subiecimus. Qui quod alius eas esse Epiphanii coniecit, valde incerta usus est coniectura, quum etiam aliae erroris caussae cogitari possint, nec raro libris sine scriptorum nominibus in codicibus antiquioribus inventis clarorum auctorum nomina praescripta sint: de quo plurimis constat exemplis in literis sacris pariter atque profanis. De codicibus ex quibus haec opuscula partim a Petavio partim ab aliis primum edita sunt parum constat: nos quibus usi simus in annotationibus diximus. Notae aliquanto melioris est Epistola ab Epiphanio ad Ioannem, Hierosolymorum episcopum, scripta, quam in sermonem Latinum versam Hieronymus servavit una cum alia breviori ad Hieronymum ipsum scripta (p. 72—87. ed. nostrae), quarum priorem tantum exhibuit Petavius.

Ad haec opuscula mirus nostra aetate accessit libellus Epiphanii nomine inscriptus, de quo, ut de aliis quorum vel excerpta vel fragmenta Epiphanii nomen in codicibus gerunt, in Appendice ad hanc Epiphanii editionem dicendum erit, quam a me praeparari infra dixi p.VIII. Nullum libellus ille continet ipsius Epiphanii, aut quisquis alius est auctor, verbum, sed in capita centum et duo divisus totus est ex locis Veteris Testamenti compositus quibus

Iesu Christi historia praedicta esse creditur. Editus autem est ex apographo Stephani Antonii Morcelli in Diarii Italici (*Memorie di Religione, di Morale e di Litteratura*) volumine XIII. p. 265—348. (Modena, 1828.) cum interpretatione Latina et annotationibus, et separatim quoque excusus hoc titulo, “*Opusculum Sancti Epiphaniï Archiepiscopi Constantiensis, de divina inhumatione, quod ex bibliotheca Albanorum deprompsit et in Latinum vertit Stephanus Antonius Morcellus, Mutinae, typis heredum Soliani impress. Regalium, 1828.*” cum Praefatione Iosephi Baraldii, qui socium laboris sibi adiunxerat Caestinum Cavedonum, virum eruditissimum, nunc Professore et Bibliothecae Palatinae praefectum, cuius benevolentiae exemplum libri extra Italiam, ut videtur, incogniti acceptum refero. Graeca eius inscriptio est (p. 10.) Τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου Ἐπιφανίου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίας τῆς Κύπρου μαρτυρίαι τῶν Θεοπνεύστων καὶ ἁγίων γραφῶν περὶ τῆς ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς μονογενοῦς Θεοῦ λόγου παρουσίας καὶ τῶν δι’ αὐτοῦ γενομένων θαυμάτων καὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς δευτέρας καὶ μελλούσης ἐπιφανείας, post quam sequitur caput α’ “ὅτι πρὸ αἰώνων ὁ υἱὸς γεγέννηται” (ex Psalmis 109, 3. 71, 5. Prov. 8, 23.), β’ “ὅτι συνῆν τῶ πατρὶ” (ex Genes. 1, 26.), γ’ “ὅτι συγκτίστης” (ex Prov. 8, 27. 6. Sap. 8, 9.), δ’ “ὅτι ἀπεστάλη” (ex Ies. 42, 5. Mal. 3, 1. Ies. 61, 1. 20.), ε’ “ὅτι ἦξει” (ex Genes. 49, 10. Deuter. 18, 15. 19. Osee 6, 4. Amos 9, 11. Mich. 4, 1. 2. Ioel 3, 16. 17. 21. Abd. 17, 15. Nahum 1, 7. 2, 13. Hab. 2, 3. 3, 2. 3. Soph. 3, 14. 16. Agg. 2, 5. Zach. 2, 10. 8, 3. Malach. 1, 14. 3, 1. 4, 2. Hes. 2, 2. 3, 3, 14. 4, 2. 11, 1. 33, 17. 40, 3. 9. 62, 11. 66, 14. 11, 10. 45, 14. Hier. Thr. 4, 20. Hier. Proph. 15, 15. 33, 5. 35, 9. 36, 18. 38, 23. Ezech. 1, 10. 16, 60. 20, 40. 34, 11. 39, 28. Num. 34, 7. 17. Dan. 9, 25. Psalm. 13, 7. 18, 5. 30, 16. 17, 9. 117, 26. 33, 7. 71, 6. 33, 18. 66, 1. 96, 6. Reg. 3, 8, 27.) et sic porro.

DION. PETAVII
PRAEFATIO VOL. II.

Alter hic Epiphanii Tomus Opuscula continet, quae partim extra controversiam sunt, partim *νοθεύμενα*, vel *ἀμφισβητούμενα* certe merito censeantur. De *Ancorato*, *Anacephalaeosi*, ac Libro *de Mensuris et Ponderibus*, dubium fuit hactenus nemini quin Epiphanii germanis adscriberentur. Idem de *Physiologo*, et libro *de Lapidibus* *) debet esse iudicium. Hoc quidem posterius Epiphanii *γνήσιον* esse, fidem facit author gravissimus Hieronymus; qui Epist. CXXVIII ad Fabiolam, de habitu Sacerdotali scribens, de lapidibus et eorum significatione nihil ideo se tradidisse demonstrat, quod idem argumentum singulari libro iam Epiphanius occupasset. *Sufficiat*, inquit, *quod et sanctus Papa Epiphanius egregium super hoc volumen edidit: quod si legere volueris, plenissimam scientiam*

*) De libro de lapidibus videnda quae in Praefationi vol. IV. P. I. diximus p. XVIII. Physiologum, paucarum paginarum libellum, ex codice infimae notae descriptum ab Guilelmo Sirleto cum futilibus Consali Poncii (qui primum ediderat Romae 1587.) annotationibus edidit Petavius: qualia hodie repetere nefas duximus. Quamobrem hunc libellum, adiunctis aliorum de eodem argumento scriptis, separato edemus volumine, cum codicum antiquissimorum, qui mirum quantum inter se discrepant, apparatu. Interim lectores magno cum fructu utentur Physiologi editione, quam I. B. Pitra, Ordinis Benedictinorum congregationis Gallicae socius, amplissima vir doctrina, paravit in *Spicilegii Solesmensis* volumine tertio (Paris. 1855.), non paucis usus codicibus, quibus postmodum alia accesserunt subsidia, quae vir egregius liberaliter mecum communicavit. G. DIND.

consequere. Eiusdem parro Anastasius in Quaestionibus *Epitomen* condidit: quod nihil aliud est quam alterum illud de Lapidibus Opusculum, quod priori ac longiori subiecimus, quodque ab illo diversum reperisse nos in Manuscriptis praefati fuimus, una cum Francisci Turriani Interpretatione Latina. Atque istud quidem meram esse Anastasii Epitomen, posteaprehendimus. In utroque illo libro vulgatam eorum, a quibus primum publicati illi sunt, editionem expressimus, neque quicquam immutare, aut recensere opus habuimus, praesertim veterum Exemplarium ope destituti, et, quod caput est, diuturno illo commentandi atque emendandi labore defessi. Quare in Gesneri et Consali Poncii diligentia acquiescendum duximus. Quod utinam et in caeteris licuisset! in quibus eo morosius et iniucundius conflictati sumus, quod cum supposititii sint hi libri atque spurii, non eundem, quem caeteri, animi fructum, idem et emendandi et interpretandi etiam plerique fastidium expresserint. Horum ducit agmen Liber *de Vita Prophetarum* *), quem *ψευδεπίγραφον* esse, sexcentae mendaciorum nugae persuadent, quibus ille refertus est. Editus hic primum ab Torino fuerat, homine Graece haud satis perito, ex codice, ut apparet, mendosissimo descriptus. Quem velut secutor quidam Ioachimus Zehnerus excepit, ex illa Lutherana et Pastoritia faece; qui se locis plus quam trecentis opus illud emendasse testatus est. Verum pessimo hic exemplo, ac prope flagitio, nulla veterum librorum autoritate fretus, sola ex coniectura, non pauca mutavit, immo depravatiores, quam erant antea, reddidit. Dabo hic extremae Correctoris illius audaciae, vel inscientiae potius, exempla duo, quae reliquis ad specimen insigniora nunc occurrunt. In Eliae Prophetae vita scriptum erat: οὗτος ἦν ἐκ Θεσβῶν ἐκ γῆς Ἀράβων, ἐκ φυλῆς Ἀαρῶν.

*) Hunc librum, qui nihil prorsus cum Epiphanio commune habet, ab hac Epiphanii operum editione exclusimus, quum vitiosa Petavii editio nulli hodie usui sit, postquam hunc libellum amplioribus quam Petavio in promptu fuerant librorum copiis usus additisque commentariis utilissimis H. A. Hamakerus ediderit Amstelodami a. 1833., non exhausta tamen hac materia. Latent enim in bibliothecis codices non pauci qui vel breves commentationes vel ampliorum commentationum de vitis Prophetarum excerpta continent: de quibus accuratius quaeri, nova et pleniore facta editione, operae pretium erit. G. DIND.

Superintendens voces istas ἐκ γῆς Ἀράβων parenthesi circumscriptis, et in notis spurias ac reiiculas esse significavit, quod Galaaditis regio nequaquam Arabiae tribuenda sit. Tum adiecit, videri sibi ab imperitis Monachis inculcatas esse. Quam supinam levissimi homuncionis oscitantiam in Animadversionibus ad Haer. LV. pag. 218. abunde castigavimus. Proxima huic, immo vero capitalior est licentia, qua sincerum vas inerustare, et non curva, sed recta corrigere ausus, in sequenti Elisaei vita, pro eo quod Torinus ediderat: Καὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς διὰ τὸν δῆλον, etc. temere iste, διὰ τούτων δῆλων, ipso in contextu rescripsit. Nos διὰ τῶν δῆλων ex Manuscripto codice, ut par erat, restituimus. Quae sunt Urim et Tummim. De quo Ecclesiasticus Cap. XXXIII.: Πιστὸς ὁ νόμος ὡς ἐρώτημα δῆλων. Nam erat δῆλωσις καὶ ἀλήθεια. Ex pectoralibus itaque gemmis Sacerdos de Elisaeo pronunciasse ab Authore dicitur. Caetera levioris momenti, non minoris tamen impudentiae, praetermittimus. In quibus resarciendis aliquot horas non sine stomacho posuimus. Ac non pauca sane cum in libello isto, tum in reliquis Opusculis, menda sustulimus ex iis Schedis, quas singulari R. P. Andreae Schotti beneficio pridem accepimus. Latinam vero Prophetici huius Tractatus interpretationem lucubravimus ipsi, ne hac in Editione Superintendentis ullius, aut Pastoris symbola locum sibi vendicaret. Quod idem in nonnullis aliis necessario praestitimus, quibus Latina quae responderent, ab Catholicis alioquin edita, reperiri non poterant. Iam *Orationes* illae, quae Epiphanii nomine fucum iamdudum faciunt, satis cum stylo ipso, tum aliis quibusdam indiciis, alterius vel Epiphanii vel authoris se esse declarant. Epiphanos enim fuisse complures, Cypri etiam Episcopos, observabat R. P. Iacobus Sirmondus, hoc est, praeter nostrum illum et insignem, duos. Alter Cypri Archiepiscopus fuit; cuius nomine in Synodo VI subscripsit Theodorus Episcopus Trimethuntorum, ut in Act. XVIII legitur. Alter Archiepiscopus perinde Cypri; cuius extat Epistola ad Ignatium Patriarcham, a Radero nostro edita, cum Synodo VIII. Horum igitur alteri, vel ambobus, vel cuivis denique potius, quam Epiphanio nostro, *Orationes* istae tribuendae sunt. Quare nullo a nobis flagitio praetermitti in hac Editione poterant. Sed ne quid, quod Epiphanii utcunque nomine esset

inscriptum, desideraret lector; tum ut ne paulatim, quamvis alienae, non contemnendae tamen lucubrationes oblitterarentur, eas in calcem Tomi huius secundi coniiciendas decrevimus. Quibus demum omnibus subiecta a nobis est *Epiphanii vita* *), Latine olim a Surio, Graece autem nunc vulgata primum, ac multis in locis recognita. Quae quanquam in plerisque fabulae est quam historiae propior, ut iamdudum in Annalibus Baronius admonuit, erit tamen in lutulenta illa narratione fortasse quod tollere possis. Et alioqui multa continet, quae cum vera receptaque ab omnibus historia consentanea sunt: sed eadem admista falsis. In quibus discernendis, si nihil aliud, tuum, Lector humanissime, iudicium, ac *κριτικὴ τῆς ἱστορίας δύναμις* exerceri possit. Vale, et huic labori nostro commodus atque aequus accede.

*) Hanc Vitam in editionis nostrae volumen primum recepimus, cum Supplementis ex cod. Florentino, de quo diximus in Praefat. vol. I. p. XXXI., et Epitome, quam ex codice Parisino primum edidimus vol. V. p. V—XXVIII. His nuperrimae novae accesserunt librorum manuscriptorum copiae, quas una cum Supplementis annotationum et variarum lectionum ad Panarium (de quo dicebam in Praefat. vol. III. P. II. p. III.) et Ancoratum in Appendice dabimus. Ibidem Petavii Excursus ad Annotationes in Panarium, index Graecitatis Epiphanii, et Ioannis Damasceni liber de haeresibus reperientur. Nam Ioannis Damasceni liber, cuius pars maxima ex Epiphanii Panario transcripta est, ab Cotelerio et Lequieno ex vitiosissimis editus est codicibus: nos antiquissimis et optimis utimur, ex quibus intelligitur Ioannem non corruptis, ut adhuc videbatur, sed integerrimis usum esse Epiphanii operis codicibus. Nec Nicetae Choniatae amplum *Πανοπλίας δογματικῆς* opus, cuius particulae tantum quaedam adhuc editae sunt, negligetur. Nam plurima id continet ex Epiphanio excerpta. G. DIND.

I.
ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΙΑ.

Κύριε εὐλόγησον.

Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, τέρπου καὶ ἀγάλλου καὶ εὐφραίνου πᾶσα ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ· ἰδοὺ γὰρ πάλιν ὁ βασιλεὺς πρὸς σὲ παραγίνεται· ἰδοὺ ὁ σὸς νυμφίος ἐπὶ πύλου ὡς ἐπὶ θρόνου καθήμενος ἔρχε- 5
ται. ἐξέλθωμεν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, σπεύσωμεν ἰδέ-
Βσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ, προφθάσωμεν φαιδρῶς εἰς
τιμὴν τῆς εἰσόδου αὐτοῦ. πάλιν τῷ κόσμῳ σωτηρία,
πάλιν ὁ Θεὸς ἐπὶ σταυρὸν ἔρχεται. πάλιν ὁ βασιλεὺς
Σιών, τῶν ἔθνῶν ἡ προσδοκία, ἐπὶ τὴν Σιών ἔρχεται, 10
πάλιν τῷ κόσμῳ σωτηρίαν χαρίζεται, πάλιν τὸ φῶς
ἐφίσταται, πάλιν ἡ πλάνη πέπνυται, πάλιν ἀνθεῖ ἡ
ἀλήθεια, πάλιν ἡ ἐκκλησία χορεύει, πάλιν ἡ συναγωγὴ
κηρύσσει, πάλιν αἰσχύνονται δαίμονες, πάλιν κατάρα
λύεται, πάλιν Ἑβραῖοι ταράττονται, πάλιν ὁ δράκων 15
συντρίβεται, πάλιν τὰ ἔθνη εὐφραίνονται, πάλιν Σιών
καλλωπίζεται. Χριστὸς ἐπὶ πύλου ὡς ἐπὶ θρόνου κα-
θήμενος ἔρχεται, οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλεσθε, ἄγγελοι ὑμνή-
σατε, τὰ ὄρη εὐφραίνεσθε, οἱ βουνοὶ σκιρτήσατε, πο-
252ταμοὶ κροτήσατε, οἱ ἐν Σιών χορεύσατε, αἱ ἐκκλησίαι 20
χαίρετε, ἱερεῖς ὑμνήσατε, προφῆται προφθάσατε, μα-
θηταὶ κηρύξατε, λαοὶ ἀπαντήσατε, πρεσβῦται συνδρά-
μετε, αἱ μητέρες χορεύσατε, οἱ θηλάζοντες ἄσατε, νεα-

νίσκοι βοήσατε, τὰ ἔθνη συνάχθητε. πᾶσα κτίσις, πᾶσα
 φύσις, πᾶσα τάξις, πᾶσα πνοή, πᾶσα ἡ γῆ, πᾶσα
 ἀξία, πᾶσα ἡλικία, πᾶσα ἐθναρχία, πᾶσα βασιλεία,
 βασιλικῶς τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλέων ἀπαντήσωμεν, δε-
 5 σποτικῶς τῷ δεσπότη τῶν δεσποτῶν προσκυνήσωμεν.
 τῷ θεῷ τῶν θεῶν θεϊκῶς ἀναμέλψωμεν, τῷ νυμφίῳ
 τῆς ἀφθαρσίας θεονύμφως χορεύσωμεν, τὰς λαμπάδας **B**
 φαιδροὶ φαιδρῶς ἐφαιψώμεθα, τοὺς χιτῶνας τῶν ψυχῶν
 θεοπρεπῶς ἐξαλλάξωμεν, τὰς τοῦ βίου ὁδοὺς καλῶς
 10 ἐτοιμάσωμεν, τὰς εἰσόδους τῶν ψυχῶν τῷ βασιλεῖ δια-
 νοίξωμεν, τὰ βαῖα τῆς νίκης ὡς νικητῆ τοῦ θανάτου
 βαστάσωμεν, τοὺς κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας
 κλάδῳ θεοπρεπῶς ἐπισειόντες τὰ ἀγγέλων τῷ θεῷ
 τῶν ἀγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν παιδῶν θεοπρεπῶς
 15 ἀνακράξωμεν, μετὰ τοῦ ὄχλου τὰ τοῦ ὄχλου καὶ οἱ ὄχλοι
 βοήσωμεν, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρ-
 χόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν **C**
 ἡμῖν, ἐπέφανεν τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθη-
 μένοις ἡμῖν. ἐπέφανεν ἡ τῶν πεπτωκότων ἀνάστασις,
 20 ἐπέφανεν ἡ τῶν αἰχμαλώτων ἀνάρρυσις, ἐπέφανεν τῶν
 τυφλῶν ἡ ἀνάβλεψις, ἐπέφανεν ἡ τῶν πενθούντων
 παράκλησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν κοπιώντων ἀνάπαυσις,
 ἐπέφανεν ἡ τῶν διψώντων ἀνάψυξις, ἐπέφανεν ἡ τῶν
 καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν ἀπεγνω-
 25 σμένων λύτρωσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν ἀπεγνωσμένων παρά-**D**
 κλησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν χωριζομένων ἔνωσις, ἐπεφάνη
 ἡ τῶν καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἐπεφάνη ἡ τῶν νο-
 σούντων ἰασις, ἐπεφάνη ἡ τῶν χειμαζομένων γαλήνη.
 διὰ καὶ ἡμεῖς οἱ δῆμοι μετὰ τοῦ ὄχλου βοήσωμεν, λέ-
 30 γοντες σήμερον Χριστῷ, ὡσαννὰ, τουτέστι, σῶσον δὴ
 ὁ ἐν ὑψίστοις θεός. ὦ καινῶν καὶ παραδόξων πρα-
 γμάτων καὶ θαυμάτων· χθὲς Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἤγειρε
 Λάζαρον, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ἐπὶ τὸν θάνατον ἔρχε-

ται. χθὲς ἄλλω ὡς ζωὴ ζωὴν ἔχαρίσατο, καὶ σήμερον
 ζωοδότης ἐπὶ τὸν θάνατον ἔρχεται· χθὲς Λαζάρου τὰ
 σπάργανα ἔλυσε, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ἐν σπαργάνοις
 δεσμευθῆναι ἐκὼν παραγίνεται· χθὲς ἐν σκότοις ἐξή-
 γαγεν ἄνθρωπον, καὶ σήμερον ἐν σκοτεινοῖς τεθῆναι 5
 253 καὶ σκιᾷ θανάτου ἔρχεται διὰ τὸν ἄνθρωπον. χθὲς
 πρὸ ἕξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων
 τὸν τετραήμερον ὁ τριήμερος ταῖς δυοῖς τὸν ἕνα χαρί-
 ζεται ἀδελφόν, καὶ σήμερον ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἔρχεται.
 ἀλλὰ τῇ Μαρίας μὲν τετραήμερον νεκρὸν, τῇ δὲ ἐκκλη- 10
 σία τριήμερον ἑαυτὸν χαρίζεται ὁ Χριστός. ἐκεῖ Βη-
 θανία μόνη θανυμάζει, ἐνταῦθα δὲ πᾶσα ἐκκλησία ἐορ-
 τάζει. ἐορτάζει ἐορτῶν ἐορτὰς, τὸν βασιλέα τῶν ἀσω-
 μάτων ἐν αὐτῇ ἐν μέσῳ ὡς νυμφίον ἔχουσα ὁμοῦ τε
 καὶ βασιλέα· ἐορτάζει ἐορτὰς, ὡς ἐλαία κατάκαρπος ἐν 15
 Βτῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἀφυλλορρόως πυκάζουσα. ἐορτάζει
 ἐορτὰς, ὡς κρίνον ἑαρινὸν παραδείσου ὑπάρχουσα· ἐν
 ἣ ἤ Χριστός, τὸ ὄντως εὐθαλὲς κρίνον, τὸ μὴ κρίνον,
 ἀλλὰ σῶζον τὸν κόσμον· ἐν ἣ ἤ Χριστός, τὸ ἴον τὸ ὄν-
 τως ἰώμενον τὰ πάθη τῶν νοσούντων· ἐν ἣ ὁ ἄμπε- 20
 λῶν ὁ λέγων “ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή.” ἐν ἣ
 ὁ ἐλαιὼν ὁ ὄντως ἐλεῶν τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ’ αὐτόν·
 ἐν ἣ ὁ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ ἐβλάστησε κλάδος ὁ προαιώ-
 νιος, ἀγεωργήτως καὶ ἀνορύκτως τῆς ἀνθρωπίνης σπο-
 ρᾶς· ἐν ἣ ἡ πηγὴ ἡ ἀένναος· ἐν ἣ οὐ Φεισῶν, Γεῶν, 25
 C Τίγρις, Εὐφράτης, ἀλλὰ Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς
 καὶ Ἰωάννης, οἱ τοῦ Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας ποτίζοντες
 παράδεισον. ἐνθα πᾶσα σήμερον νεολαία, ὡς ἐλαία
 κατάκαρπος τὰς ἐλαίας κατέχοντες, τὸν ἐλεήμονα αἰτοῦ-
 μεν Χριστόν· πεφντευμένοι ἐν οἴκῳ κυρίου, ἐν ταῖς 30
 ἀνλαῖς αὐτοῦ ἑαρινῶς ἐξανθοῦντες, ἐορτάζομεν ἐορτὴν,
 τὸν χειμῶνα τὸν νομικὸν ὑποχωρήσαντα βλέποντες.
 ἐορτάζε Χριστοῦ ἐκκλησία, οὐ τυπικῶς, οὐ σωματικῶς,

ἀλλὰ πνευματικῶς ἐγχορεύουσα. ἐόρταζε ἐορτάς, τὴν
 τῶν εἰδώλων κατάπτωσιν βλέπουσα καὶ τῶν ἐκκλησιῶν
 τὴν ἀνάστασιν ἔχουσα. μετὰ γὰρ Παύλου βοῶ σοι τῆς D
 ἱερᾶς καὶ μεγάλης φωνῆς· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθον, ἰδοὺ
 5 γέγονε τὰ πάντα καινὰ, ἀλλὰ μὴν καὶ παράδοξα. διὸ
 χαίρετε ἐν κυρίῳ, Χριστοῦ νεολαία χαίρετε· χαίροις
 Χριστοῦ ἐκκλησία, τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ θεοῦ.
 σοῦ γὰρ πᾶσα ἡ δόξα, ὡς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Χρι-
 στοῦ ἔσωθεν ὁμοῦ τε καὶ ἔξωθεν· οὐκέτι χήρανδρος,
 10 ἀλλὰ θεάνδρος ἔξανθούσα, οὐκέτι ἐξ εὐωνύμων θεοῦ
 διὰ τὴν εἰδωλολατρειάν, ἀλλ' ἐκ δεξιῶν παρισταμένη,
 καὶ κεκοσμημένη διὰ τὴν θεογνωσίαν· οὐκέτι αἵματι 254
 δουλικῇ φυρωμένη, ἀλλὰ αἵματι θεϊκῇ σφραγιζομένη·
 οὐκέτι τὸν Ὠβὴλ, ἀλλὰ τὸν Ἐμμανουὴλ σέβουσα· οὐκέτι
 15 τὴν Τρωάδα, ἀλλὰ τὴν τριάδα δοξάζουσα· οὐκέτι τι-
 μῶσα τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ τὸν παντοκράτορα θεὸν ἡμῶν·
 οὐκέτι Ἡρακλῆ τὸν ἀλεξίκακον, ἀλλὰ τὸν παράκλητον
 καὶ πάντων ποιητὴν. οὐκέτι προσκυνεῖς Ἀριστοτέλην
 σοφίσαντα, ἀλλὰ θεὸν τὸν εἰς τέλος τῶν αἰώνων σὲ σώ-
 20 σαντα. πέπτωκε Κρόνος, ὅτι αἰσάρκωται θεὸς λόγος,
 οὐ μὴν ἀνδρὸς ἐκ παθείας, ἀλλὰ θεανδρικῶς ἐκ Μαρίας
 ἐπιφανείς. ὁρᾶτε τῆς ἡμέρας τὴν χάριν, ὁρᾶτε τῆς B
 ἐορτῆς τὴν λαμπρότητα. χαῖρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου,
 θύγατερ Σιών, τέρπου καὶ ἀγάλλου πᾶσα ἡ ἐκκλησία
 25 τοῦ θεοῦ, ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε
 * συνηγμένα τὰ ποτὲ διεσκορπισμένα τῶν ἐθνῶν τέχνα
 σου. ἴδε τῆς ἐορτῆς τὴν εὐφημίαν· ἴδε τοῦ λαοῦ τὴν
 συμφωνίαν· ἴδε πᾶσαν γλῶσσαν εἰς μίαν δόξαν. ἴδε
 ἅπαν στόμα ὡς ἐν στόμα, ἴδε τὰ πρὶν θήρεθνα ἐν σοὶ
 30 τυγχάνοντα πρόβατα, ἴδε ἐθνῶν ἐορταζόντων ἐπιπή-
 μισμα, ἀγγελικῶν ἀσωμάτων ὑπάρχον τὸ μίμημα, ἴδε C
 συμφωνίαν, ἀσωμάτων χοροστασίαν, ἴδε στάσεις ὡς
 ἀγγέλων τάξεις. ὁρῶ τοὺς ὕμνους ὡς ἀγγέλων ὕμνους,

ὁρῶ τοὺς παῖδας ὡς νεοφύτους ἄρνας ὡσαννὰ ἐν τοῖς
 ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, Χριστῷ λέγοντας.
 μεθ' ὧν κροτήσασα μέγα τῇ χειρὶ βόησον λαμπρᾶ καὶ
 λεοντιαία τῇ φωνῇ, ἐφεορτία τε ὁμοῦ καὶ εὐχαριστήρια
 λέγουσα. ἰδοὺ ἐγὼ, καὶ τὰ παιδιά, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ 5
 θεὸς τῇ ποτε ἀτέκνω καὶ ἀγνώστῳ στείρᾳ· εὐλογημέ-
 νος ὁ ἐλθὼν, ἀλλὰ μὴν ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου
 D θεοῦ κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· ὁ ἐρχόμενος, ὁ μηδα-
 μοῦ χωρούμενος· ἐρχόμενος ὁ μηδαμοῦ κρατούμενος·
 εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, καὶ τῶν οὐρανῶν μὴ χωριζό- 10
 μενος· εὐλογημένος αὐτοπρεπῶς, καὶ πάλιν ἐρχόμενος
 θεοπρεπῶς· εὐλογημένος ὁ ἐπ' ἐμὲ ἐπὶ πῶλου τυπικῶς
 παραγενόμενος ὡς ἐπὶ πῶλου Χερουβικῷ. τί γάρ φησιν
 ὁ ἱεροκῆρυξ εὐαγγελιστῆς τῆς ἑορτῆς ἄκουσον “ἐγένετο
 ὅτε ἤγγιζεν ὁ κύριος εἰς Βηθφαγὴν, καὶ εἰς Βηθανίαν 15
 πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἔλαιῶν ἀπέστειλε δύο ἐκ
 255 τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, λέγων, ὑπάγετε εἰς τὴν ἀπέναντι
 κώμην, καὶ ἐν τῷ εἰσελθεῖν ὑμᾶς εὐρήσετε ὄνον καὶ
 πῶλον δεδεμένην, λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ ἐποίησαν
 οἱ μαθηταὶ καθὼς ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. καὶ 20
 ὑπέστρωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐπὶ τὴν πῶλον, καὶ ἐκά-
 θισεν ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς τὴν κατὰ-
 βασιν τοῦ ὄρους, ὁ ὄχλος ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν ἔλαβον
 βαῖα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ
 Ἰησοῦ, καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον 25
 ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν
 B ὀνόματι κυρίου.” αὕτη τῆς παρουσίας ἑορτῆς ἡ δεσπο-
 τικὴ παρουσία, αὕτη τοῦ βασιλέως τῶν βασιλευόντων
 ἢ ἐν Σιών πάλαι καὶ νῦν ἐπιδημία, αὕτη τῆς παρουσίας
 ἡμέρας ἢ λαμπρὰ καὶ πάνδημος τοῦ ποιητοῦ τῶν ἀπάν- 30
 των ἔλευσις. διὸ νῦν, ἀδελφοί, ὁ ὄχλος ἐλθὼν εἰς τὴν
 ἑορτὴν, ἐξέλθωμεν εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ, ὅ τε ὄρατος
 κόσμος καὶ ὁ ἀόρατος, καὶ οἱ προάγοντες χρόνῳ προ-

φῆται καὶ διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ πῶλῳ
 οἱ θεῶ πίστει συμφωνοῦντες. σήμερον τὰ οὐράνια σὺν
 τοῖς ἐπιγείοις ὁμοῦ τε καὶ καταχθονίοις ἀνυμνεῖτω·
 πᾶν στόμα καὶ πνεῦμα πρὸς αἶνον θεοῦ ἀνοιγόμενον· C
 5 τὰ Χερουβὶμ βοήσατε, ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος ὁ τρις-
 ἅγιος σαβαώθ· πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης
 αὐτοῦ· Σεραφὶμ ὑμνήσατε· προφηῆται κηρύξατε. καὶ ὁ
 μὲν λεγέτω, εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλι-
 σθῶ ἡ γῆ· ὁ δὲ, χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυττε
 10 θύγατερ Ἱερουσαλήμ· καὶ ἄλλος τῷ βασιλεῖ Χριστῷ
 ἀτενίζων βοάτω, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἶρων τὴν
 ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ ἕτερος περὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου
 κηρυξάτω, οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν. οὐ λογισθήσεται ἕτερος
 πρὸς αὐτὸν, καὶ ἄλλος, ἰδοὺ ἄνθρωπος ὁμοῦ καὶ θεός, D
 15 ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ· καὶ Δαβὶδ πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ
 κατὰ σάρκα Χριστὸν ἀτενίζων λέγη, θεὸς κύριος, καὶ
 ἐπέφανεν ἡμῖν· καὶ πάλιν ἄλλος τὸ γόνυ κλίνων βοάτω
 Χριστῷ, πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτω σοι· καὶ ἕτερος τοῖς
 λαοῖς ἐπιτρέπει, λέγων, συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς
 20 πνυκάζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου. οὕτω
 γὰρ ἐπετελεῖτο καὶ πάλαι ἢ ἐν Σιών τοῦ δεσπότου
 μετὰ τοῦ πῶλου ἐπιδημία· πάνδημος συμφωνία, οἱ
 χοροὶ τῶν πατέρων, οἱ δῆμοι τῶν δικαίων, τὰ πνεύ-
 ματα τῶν προφητῶν, οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων, τὰ νῆ-
 25 πια τῶν μητέρων, τὰ πλήθη τῶν ἀγγέλων. οἱ μὲν 256
 πτέρυγας ἐφήπλουν, οἱ δὲ βαῖα κατεῖχον, οἱ δὲ ὀπισθεν
 ἤρχοντο, ἄλλοι τοὺς κλάδους ἔκοπτον, ἄλλοι δὲ τοὺς
 θαλλοὺς ἔπλεκον, οἱ μὲν τὸν πῶλον ἔλυον, οἱ δὲ χιτῶ-
 νας ἐστρώννουν, οἱ μὲν τὰς πύλας ἤνοιγον, οἱ δὲ ὁδοὺς
 30 ἐκάθαιρον, ἄλλοι πῶλον εὐτρέπιζον, ἄλλοι νίκην ἐκή-
 ρυττον, ἄλλοι τοὺς κλάδους ἔσειον· ἄλλοι νηπίοις ἔλε-
 γον, αἰνεῖτε, παῖδες, κύριον· οἱ παῖδες ἀπεκρίναντο,
 ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

ὡ̅ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων καὶ θαυμάτων τῆς
 Β ἑορτῆς· παῖδες Χριστὸν ὡς Θεὸν Θεολογοῦσι, καὶ οἱ ἱερεῖς
 αὐτὸν βλασφημοῦσι. Θηλάζοντες προσκυνοῦσι, καὶ οἱ δι-
 δάσκοντες ἀσεβοῦσιν· οἱ παῖδες ὡσαννὰ λέγουσι, καὶ οἱ
 Ἑβραῖοι σταυρωθῆτω κράζουσιν· οἱ μὲν μετὰ βαΐων πρὸς 5
 Χριστὸν ἔρχονται, οἱ δὲ μετὰ μαχαιρῶν πρὸς αὐτὸν ἔρχον-
 ται· οὔτοι κλάδους κόπτουσιν, ἐκεῖνοι ξύλον σταυροῦ εὐ-
 τρεπίζουσι· νήπια Χριστῷ χιτῶνας ὑποστρωννύουσι, καὶ
 οἱ ἱερεῖς χιτῶνας Χριστοῦ διαμερίζουσι· νήπια ἐπὶ πώ-
 λου Χριστὸν ὑποῦσι, καὶ γέροντες ἐπὶ σταυροῦ Χριστὸν 10
 κρεμνοῦσιν· οἱ παῖδες τοὺς πόδας Χριστοῦ προσεκύνησαν,
 ἐκεῖνοι δὲ τοὺς πόδας Χριστοῦ τοῖς ἥλοις προσήλωσαν·
 παῖδες αἶνον προσάγουσιν, οὔτοι ὄξος προσφέρουσι.
 παῖδες Χριστῷ τὴν τιμὴν, οὔτοι δὲ τὴν χολὴν· παῖδες
 βαῖα σείουσι, οὔτοι δὲ ῥομφαία νύττουσι· παῖδες ἐπὶ 15
 πῶλον Χριστὸν ὑμνοῦσιν, οὔτοι τὸν ἐπὶ πῶλου πω-
 λοῦσιν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον αὐτὸν ἐπὶ φάτνης
 γεννηθέντα, καὶ ὁ νέος λαὸς τῶν ἐθνῶν ὑπετάγη τῷ
 κυρίῳ αὐτῶν, μόνον δὲ Ἰσραὴλ οὐκ ἔγνω Χριστὸν τὸν
 Θεὸν αὐτοῦ. τὰ ποτὲ φῦλα Θεόφιλα γέγονε, καὶ οἱ 20
 ἄνομοι γέγονασιν ἔννομοι καὶ οἱ ἔννομοι παράνομοι.
 Δῆστω, τοὺς προφήτας οὐκ ἠδέσθης, ἱερεῖς ἀπέκτεινας,
 τὰς γραφὰς διέστρεψας, τὸν νόμον κατέλυσας, δικαίους
 κατέπρισας, Μωσῆν ἠθέτησας, τοὺς υἱοὺς κατέσφαξας,
 τὸν ναὸν ἐμίανας, τοῦ Θεοῦ παρήκουσας, Χριστῷ οὐκ 25
 ἐπίστευσας, τὰς Θεοσημίας ἐνύβρισας, περὶ Λαζάρου
 ἠπίστησας, τοῖς τυφλοῖς οὐκ ἐπίστευσας ἀναβλέψασιν·
 εἶτα τί περὶ τῶν παιδῶν τούτων λέγεις; τί περὶ ὕμνου
 τῶν Θηλαζόντων νομοθετεῖς; τίς, εἶπέ μοι, τούτους
 ἐφώτισε; τίς ἐδίδαξεν; ἢ τίς ἐξήγειρεν; τίς ἐσόφισε; 30
 257 τίς ἐξαίφνης ἀπειρολόγοις δέδωκε λόγον, εἰ μὴ Χριστὸς
 ὁ προαιώνιος λόγος; νῦν οἱ νέοι, παῖδες ὁμοῦ τε καὶ
 νήπια χειρὶ μιᾷ μαζὸν κατέχοντα, καὶ φωνῇ ὕμνον

ἀγγελικὸν ἀναμέλποντα· χειρὶ μιᾷ μαζὸν κατέχοντα, καὶ
 ἄλλη χειρὶ Χριστῷ βαῖα ἐπισείοντα· ἡ ἀπειρολόγος
 θεολόγος γεγενημένη φύσις· εὐθύς τὸν προφητικὸν λό-
 γον θεῷ τῶν ἄσωμάτων ὕμνον ὡς δῶρα προσάγοντα,
 5 ὁμοῦ τε καὶ κράζοντα, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλο-
 γημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος,
 καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. πρὸς ἃ ἐγὼ περιχάριστα ὁμοῦ τε
 καὶ ἐφεόρτια ἀντεπερωτῶ τοὺς ἱερούς τούτους παῖδας **B**
 θαρσήσας, τί φατέ, ὧ παῖδες θεοῦ, παῖδες ἀνυμνήτο-
 10 ρες; πόθεν ὑμῖν ὁ ἰσόρροπος οὗτος τὸν Χερουβικὸν
 ὕμνον ἀνακράζοντες; πῶς δὲ ἐπὶ πύλου Χριστὸν ὀρῶν-
 τες ἀνθρωποπρεπῶς ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις βοᾶτε
 θεοπρεπῶς; ναί, φασὶ πρὸς ἡμᾶς οἱ θεορῆτορες παῖ-
 δες, καὶ ἐπὶ πύλου αἰσθητοῦ Χριστὸς καθέζεται, ἀλλὰ
 15 τοῦ κόλπου τοῦ πατρικοῦ οὐδαμοῦ χωρίζεται· καὶ ἐπὶ
 πύλου ὄνου καθέζεται, ἀλλὰ τοῦ θρόνου τοῦ Χερου-
 βικοῦ οὐκ ἀπολιμπάνεται. ἀλλ' αὐτὸς ὁ κάτω μετὰ
 σαρκὸς βροτοῖς ἀνελλιπῶς, αὐτὸς οὕτως καὶ ἄνω μετὰ
 πατρὸς θεὸς ἀψευδῆς καὶ ἀληθινός, αὐτὸς ὁ παντο- **C**
 20 κράτωρ καὶ κοσμοκράτωρ καὶ ἐθνοκράτωρ, καὶ ἀληθὴς
 θεὸς, καὶ χορηγὸς, καὶ φντουργὸς, καὶ ὀδηγὸς, καὶ σω-
 τὴρ πάντων· αὐτὸς εἰς τὴν κάτω Ἱερουσαλήμ εἰσέρχε-
 ται, καὶ τῆς ἄνω οὐ χωρίζεται· οὗτος ὁ ποιητὴς τῶν
 αἰώνων καὶ ἐξ αἰώνων καὶ εἰς αἰῶνας· αὐτὸς ἐστὶν ὁ
 25 τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος· οὗτος ἐστὶν ὁ περιπατῶν
 ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ἐδάφους· οὗτος ὀμίχλη τὴν θά-
 λασσαν ἐσπαργάνωσεν· οὗτος τὰ κλεῖθρα τοῖς ἀνθρώ-
 ποις περιέθηκεν· οὗτος ὄρους ταῖς θαλάσσαις ἐμέρισεν·
 οὗτος ἀπλώσας γαῖαν ἐπ' οὐδενὶ ἐκρέμασεν· οὗτος στοι-
 30 χείων τὰς κράσεις πανσόφως ἐκέρασεν· οὗτος τὰ κάλλη **D**
 τῶν φυτῶν κατεκόσμησεν· οὗτος οὐρανὸν ὡς ἱμάτιον
 ἐξέτεινεν. οὗτον αὐτὸς φωστῆρσι λαμπροῖς κατεκό-
 σμησε. τοῦτον φρίττουσι Χερουβὶμ καὶ τρέμουσι Σερα-

φῆμι, τοῦτον ὑμνεῖ ἥλιος, τοῦτον δοξολογεῖ σελήνη, τοῦ-
 τον αἰνοῦσι τὰ ἄστρα, τούτῳ δουλεύουσι αἱ πηγαί,
 τοῦτον φρίττουσιν ἄβυσσοι, τοῦτον δεδοίκασι τάρταροι,
 258 τούτῳ ὑπεῖκει τὰ κήτη, τοῦτον τρέμουσι δράκοντες,
 τούτῳ δουλεύουσιν ὄμβροι, τοῦτον εὐλαβοῦνται πνεύ-5
 ματα, οὗτος ὑπέστησε φύσεις, οὗτος κατέστησε κτίσεις,
 οὗτος κατέταξε τάξεις, οὗτος ὁ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω
 κτίσεων ποιητὴς Θεὸς κύριος ἡμῶν, καὶ αὐτῷ ἡ δόξα
 καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

II.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΛΟΓΟΣ

259

10

εἰς τὴν Θεόσωμον ταφὴν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ τὸν
 ἀπὸ Ἀριμαθαίας καὶ Νικόδημον καὶ εἰς τὴν εἰς τὸν
 Ἄϊδην τοῦ κυρίου κατάβασιν μετὰ τὸ σωτήριον
 πάθος παραδόξως γεγενημένον. 15

Τί τοῦτο; σήμερον σιγὴ πολλὴ ἐν τῇ γῆ. τί τοῦτο;
 σιγὴ καὶ ἡρεμία πολλή, σιγὴ πολλή, ὅτι ὁ βασιλεὺς
 ὑπνοῖ, γῆ ἐφοβήθη καὶ ἠσύχασεν, ὅτι ὁ Θεὸς σαρκὶ
 ὑπνωσε, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὑπνοῦντας ἀνέστησεν
 260 ὁ Θεός, ἐν σαρκὶ τέθνηκε, καὶ ὁ Ἄϊδης ἐτρόμαξεν. ὁ 20
 Θεὸς πρὸς βραχὺ ὑπνωσε καὶ τοὺς ἐν τῷ Ἄϊδι ἐξήγειρε.
 Ποῦ ποτε νῦν εἰσιν αἱ πρὸ βραχέος ταραχαὶ καὶ
 φωναὶ καὶ θόρυβοι κατὰ Χριστοῦ, ὧ παράνομοι; ποῦ

οἱ δῆμοι καὶ αἱ στάσεις καὶ αἱ τάξεις καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰ δόρατα; ποῦ οἱ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ κριταὶ οἱ κατάκριτοι; ποῦ αἱ λαμπάδες καὶ μάχαιραι καὶ οἱ θρύλλοι οἱ ἄτακτοι; ποῦ οἱ λαοὶ καὶ τὸ φρύαγμα καὶ ἢ 5 ἡ κουστωδία ἢ ἄσεμνος; ἀληθῶς ὄντως, ἐπεὶ καὶ ὄντως ἀληθῶς λαοὶ ἐμελέτησαν καινά· καινά, ἀλλὰ μὴν καὶ μάταια. προσέκοψαν τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ Χρι-
 Β
 στῷ, ἀλλ' αὐτοὶ συνετρίβησαν. προσέρρηξαν τῇ πέτρῃ τῇ στερεᾷ, ἀλλ' αὐτοὶ συνετρίβησαν καὶ εἰς ἀφρόν τὰ
 10 κύματα αὐτῶν διελύθησαν. προσέκρουσαν τῷ ἀηττήτῳ ἄκμονι καὶ αὐτοὶ συνεθλάσθησαν. ὕψωσαν ἐπὶ ξύλου τὴν πέτραν τῆς ζωῆς, καὶ κατελθοῦσα αὐτοὺς ἐθανάτωσεν. ἐδέσμευσαν τὸν μέγαν Σαμψὼν ἥλιον Θεόν, ἀλλὰ λύσας τὰ ἀπ' αἰῶνος δεσμὰ τοὺς ἀλλοφύλους καὶ
 15 παρανόμους ἀπώλεσεν. ἔδω Θεὸς ἥλιος Χριστὸς ὑπὸ γῆν καὶ σκότος πανέσπερον Ἰουδαίοις πεποίηκεν. σήμερον σωτηρία τοῖς ἐπὶ γῆς καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνος ὑποκάτω τῆς γῆς· σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, ὅσος ὄρα-
 C
 τὸς καὶ ὅσος ἀόρατος. διττὴ σήμερον τοῦ δεσπότητος παρουσία, διττὴ οἰκονομία, διττὴ φιλανθρωπία, διττὴ κατάβασις ὁμοῦ καὶ συγκατάβασις, διττὴ πρὸς ἀνθρώπους ἐπίσκεψις, ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, ἀπὸ τῆς γῆς ὑποκάτω τῆς γῆς ὁ Θεὸς παραγίνεται. πύλαι Ἰδαίου ἀνοίγονται. οἱ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένοι ἀγάλλεσθε, οἱ
 25 ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι τὸ μέγα φῶς ὑποδέξασθε. μετὰ τῶν δούλων ὁ δεσπότης, μετὰ τῶν νεκρῶν ὁ Θεός, μετὰ τῶν θνητῶν ἡ ζωὴ, μετὰ τῶν ὑπευθύνων ὁ ἀνεύθυνος, μετὰ τῶν ἐν σκότει τὸ ἀνέ-
 D
 σπερον φῶς, μετὰ τῶν αἰχμαλώτων ὁ ἐλευθερωτής, μετὰ κῶν κατωτάτω ὁ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. Χριστὸς ἐπὶ γῆς, πεπιστεύκαμεν· Χριστὸς ἐν νεκροῖς, συγκατέλθωμεν καὶ θεάσωμεν καὶ τὰ ἐκεῖ μυστήρια. γινώμεν Θεοῦ κρυπτοῦ κρυπτὰ ὑπὸ γῆν μυστήρια. μάθωμεν

πῶς καὶ τοῖς ἐν Ἄιδου ἐπεφάνη τὸ κήρυγμα. τί οὖν; πάντας ἀπλῶς σώζει ἐπιφανείς ἐν Ἄιδῃ θεός; οὐχί, ἀλλὰ καὶ τοὺς πιστεύσαντας. χθὲς τὰ τῆς οἰκονομίας, σήμερον τὰ τῆς ἐξουσίας. χθὲς τὰ τῆς ἀσθενείας, ²⁶¹ σήμερον τὰ τῆς αὐθεντίας. χθὲς τὰ τῆς ἀνθρωπότη-5
 τος, σήμερον τὰ τῆς θεότητος ἐνδείκνυται. χθὲς ἐρραπίζετο, σήμερον τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος τὸ τοῦ Ἄιδου ῥαπίζει οἰκητήριον. χθὲς ἐδεσμεῖτο, σήμερον ἀλύτοις δεσμοῖς καταδεσμεῖ τὸν τύραννον. χθὲς κατεδικάζετο, σήμερον τοῖς καταδίκοις ἐλευθερίαν χαρίζεται. 10
 χθὲς ὑπουργοὶ τοῦ Πιλάτου αὐτῷ ἐνέπαιζον, σήμερον οἱ πυλωροὶ τοῦ Ἄιδου ἰδόντες αὐτὸν ἔφριξαν. ἀλλὰ γὰρ τοῦ τοῦ Χριστοῦ πάθους τὸν λόγον ἄκουσον ἀνώτερον· ἄκουσον καὶ ὑμνησον· ἄκουσον καὶ δόξασον· ἄκουσον καὶ κήρυξον θεοῦ μεγάλα θαυμάσια, πῶς ὁ 15
 Βνόμος ὑποχωρεῖ, πῶς ἡ χάρις ἐπανθεῖ, πῶς οἱ τύποι παρέρχονται, πῶς ἡ ἀλήθεια κηρύττεται, πῶς αἱ σκιαὶ διαβαίνουν, πῶς ὁ ἥλιος τὴν οἰκουμένην πληροῖ, πῶς ἡ παλαιὰ πεπαλαίωται, πῶς ἡ καινὴ βεβαιοῦται, πῶς τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, καὶ πῶς τὰ νέα ἐπήνθησεν. δύο 20
 λαοὶ ἐν Σιών κατὰ τὸν τοῦ Χριστοῦ πάθους καιρὸν παραγεγόνασιν, ὁ ἐξ Ἰουδαίων ὁμοῦ καὶ ὁ ἐξ ἔθνῶν. δύο βασιλεῖς, Πιλάτος καὶ Ἡρώδης· δύο ἀρχιερεῖς, Ἄννας καὶ Καϊάφας, ἵνα τὰ δύο ὁμοῦ πάσχα γένηται, τὸ μὲν καταπαυόμενον, τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐναρχόμενον. 25
 Ὁ δύο θυσίαι κατὰ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν ἐπετελοῦντο, ἐπειδὴ καὶ διττὴ σωτηρία, ζώντων λέγω καὶ νεκρῶν, ἐπραγματεύετο. καὶ ὁ μὲν Ἰουδαῖος ἐδέσμευεν θύων ἀμνὸν ἐν σφαγῇ, ὁ δὲ ἐξ ἔθνῶν θεὸν ἐν σαρκί. καὶ ὁ μὲν τῇ σκιᾷ ἠτένιζεν, ὁ δὲ τῷ ἡλίῳ θεῷ προσέτρεχε. καὶ οἱ μὲν 30
 δήσαντες Χριστὸν ἀπεπέμποντο, οἱ δὲ ἐξ ἔθνῶν προθύμως αὐτὸν ἐδέχοντο. καὶ οἱ μὲν κτηνόθυτον, οἱ δὲ θεόσωμον θυσίαν προσέφερον. ἀλλ' οἱ μὲν Ἰουδαῖοι

τὴν ἐξ Αἰγύπτου διάβασιν ἐμνημόνευον, οἱ δὲ ἐξ ἔθνων
 τὴν ἐκ τῆς πλάνης λύτρωσιν προεκήρυττον. καὶ ταῦτα
 ποῦ; ἐν Σιών τῇ πόλει τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου, ἐν **D**
 ἣ εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς, ἐν μέσῳ δύο
 5 ζώων γνωσθεὶς Ἰησοῦς ὁ Θεόπαις, ἐν μέσῳ πατρὸς καὶ
 πνεύματος τῶν δύο ζώων ζωῆ, ἐκ ζωῆς φυσίζωος γνω-
 ριζόμενος· καὶ ἐν μέσῳ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἐν
 φάτνῃ τικτόμενος· καὶ ἐν μέσῳ τῶν δύο λαῶν λίθος
 ἀκρογωνιαῖος κείμενος· καὶ ἐν μέσῳ νόμου καὶ προφη-
 10 τῶν ὁμοῦ κηρυττόμενος, καὶ ἐν μέσῳ Μωυσῆ καὶ Ἡλία
 ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀπτανόμενος· καὶ ἐν μέσῳ τῶν δύο λη-
 στῶν Θεὸς τῷ εὐγνώμονι ληστῇ γνωριζόμενος· καὶ ἐν
 μέσῳ τῆς παρούσης ζωῆς καὶ τῆς μελλούσης κριτῆς **262**
 αἰώνιος καθεζόμενος· καὶ ἐν μέσῳ σήμερον ζώντων καὶ
 15 νεκρῶν ἐμφανιζόμενος καὶ διττὴν ζωὴν καὶ σωτηρίαν
 ποιησάμενος. διττὴν πάλιν λέγω ζωὴν, διττὴν γέννησιν
 ὁμοῦ καὶ ἀναγέννησιν, καὶ ἄκουε ῥητῶς Χριστοῦ διττοῦ
 τόκου τὰ πράγματα, καὶ κρότει τὰ θαύματα. ἄγγελος
 μὲν τῇ Μαρίᾳ μητρικὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν εὐηγγε-
 20 λίστατο, ἄγγελος δὲ τῇ Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ τὴν ἐκ τοῦ
 τάφου φρικτὴν ἀναγέννησιν εὐηγγελίστατο. νυκτὶ Χριστὸς
 ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται, νυκτὶ πάλιν ἐν τῇ Σιών ἀναγεν-
 νᾶται. σπήλαιον ἐκ πέτρας ἐνθα Χριστὸς γεννᾶται.
 σπάργανα εἰς τὴν γέννησιν καταδέχεται, σπάργανα καὶ
 25 ἐνταῦθα κατατυλίττεται. σμύρναν γεννηθεὶς ἐδέξατο, **B**
 σμύρναν καὶ ἐν τῇ ταφῇ καὶ ἀλόην καταδέχεται. ἐκεῖ
 Ἰωσήφ ὁ ἀνὴρ τῆς Μαρίας προσηγόρευται,
 ἀλλ' ὡς Ἰωσήφ ὁ ἐξ Ἀριμαθαίας κηδευτῆς τῆς ζωῆς
 ἡμῶν ἀναδείκνυται· ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν φάτνῃ ὁ τόκος·
 30 ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τάφῳ ὡς ἐπὶ φάτνης ὁ τόπος. πρῶ-
 τοι πάντων ποιμένες τὴν Χριστοῦ εὐηγγελίζοντο γέννη-
 σιν. ἀλλὰ καὶ πρῶτοι πάντων ποιμένες Χριστοῦ μα-
 θηταὶ εὐηγγελίσθησαν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνα-

γέννησιν. ἐκεῖ χαῖρε ὁ ἄγγελος τῇ παρθένῳ ἐβόησε, καὶ ἐνταῦθα χαίρετε ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος Χριστὸς σταῖς γυναῖξιν ἀνέκραγεν. ἐν τῇ πρώτῃ γεννήσει Χριστὸς μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλήμ, εἰς τὸν ναὸν, καὶ προσήγαγεν ὡς 5 πρωτότοκος ζευγὸς τρυγόνων θεῶ. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει Χριστὸς μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ὅθεν οὐκ ἐχωρίζετο, καὶ εἰς τὰ ὄντως ἅγια τῶν ἁγίων ὡς πρωτότοκος ἄφθαρτος ἐκ νεκρῶν, καὶ προσήγαγε τῷ θεῷ καὶ πατρὶ 10 ὡς δύο ἀμώμους τρυγόνας τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα τὴν ἡμετέραν· ὃν καὶ ὑπεδέξατο ὡς Συμεῶν τις ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν θεὸς καὶ πατὴρ, ὡς ἐν ἀγκάλαις τοῖς ἰδίοις κόλποις ἀπεριγράπτως. εἰ δὲ μυθικῶς ταῦτα καὶ οὐ πιστῶς ἀκούεις, κατηγοροῦσί σου αἱ ἄλλοι σφρα- 15 γίδες τοῦ δεσποτικοῦ τῆς ἀναγεννήσεως Χριστοῦ μνήματος. ὥσπερ γὰρ ἐσφραγισμένων τῶν πανεμφύτων μητρανοίκτων κλειθρῶν τῆς παρθενικῆς φύσεως Χριστὸς ἐκ παρθένου γεγέννηται, οὕτως ἀδιανοίκτων ὄντων τῶν τοῦ τάφου σφραγίδων ἢ Χριστοῦ ἀναγέννησις πέ- 20 πρακται. πῶς δὲ ἐν τάφῳ καὶ πότε καὶ ὑπὸ τίνων Χριστὸς ἢ ζωὴ κατατίθεται τῶν ἱερῶν λογίων ἀκούσωμεν.

263 Ὀψίας δὲ γενομένης, φησὶν, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τοῦνομα Ἰωσήφ· οὗτος τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς 25 Πιλάτον, καὶ ἤτήσατο παρ' αὐτοῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. εἰσῆλθεν βροτὸς πρὸς βροτὸν, αἰτούμενος λαβεῖν τὸν θεόν, τὸν θεὸν τῶν βροτῶν. αἰτεῖται πηλὸς πρὸς πηλοῦ λαβεῖν τὸν πάντων πλαστοουργόν, ὁ χόρτος παρὰ χόρτου κομίσασθαι τὸ οὐράνιον πῦρ, ἢ σταγῶν ἢ οἰκτρὰ 30 παρὰ σταγόνος οἰκτρᾶς λαμβάνει τὴν ἄβυσσον. τίς εἶδεν, τίς ἤκουσεν πώποτε, ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ τὸν ποιητὴν τῶν ἀνθρώπων χαρίζεται; ἄνομος τῷ ἐννόμῳ ὄρον καὶ

νόμον ὑπισχνεῖται χαρίζεσθαι. κριτῆς ἀκριτος ὡς κα- B
τάκριτον τὸν κριτὴν τῶν κριτῶν εἰς ταφὴν ἀφίησιν.

Ὀψίας δὲ γενομένης, φησὶν, ἦλθεν ἄνθρωπος πλού-
σιος τοῦνομα Ἰωσήφ. ὄντως πλούσιος, πᾶσαν τὴν σύν-
5 θετον τοῦ κυρίου ὑπόστασιν κομισάμενος. ἀληθῶς
πλούσιος, ὅτι τὴν διτιτὴν οὐσίαν τοῦ Χριστοῦ παρὰ
Πιλάτου ἔλαβε. καὶ γὰρ πλούσιος, ὅτι τὸν ἀτίμητον
μαργαρίτην ἠξιώθη κομίσασθαι. ὄντως πλούσιος· βα-
λάντιον γὰρ ἐβάστασεν γέμον τοῦ θησαυροῦ τῆς θεό-
10 τητος. πῶς γὰρ οὐ πλούσιος ὁ τὴν τοῦ κόσμου ζωὴν
καὶ σωτηρίαν κτησάμενος; πῶς δὲ οὐ πλούσιος Ἰωσήφ, C
δῶρον δεξάμενος τὸν πάντας τρέφοντα καὶ πάντων δε-
σπόζοντα; ὀψίας δὲ γενομένης· ἦν γὰρ λοιπὸν δύσας
ἐν Ἄιδῃ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος. διὸ ἦλθεν ἄνθρω-
15 πος πλούσιος τοῦνομα Ἰωσήφ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὃς ἦν
κρυπτόμενος διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων· ἦλθεν δὲ
καὶ Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτός. μυ-
στήρια μυστηρίων ἀπόκρυφα. δύο κρυπτοὶ μαθηταὶ
κατακρύψαι Ἰησοῦν ἐν τάφῳ ἔρχονται, τὸ κρυπτόν ἐν
20 τῷ Ἄιδῃ μυστήριον τοῦ κρυπτοῦ θεοῦ ἐν σαρκὶ διὰ
τῆς ἰδίας κρύψεως διδάσκοντες, ἕτερος δὲ τὸν ἕτερον D
ὑπερβάλλων τῇ πρὸς Χριστὸν διαθέσει. ὁ μὲν γὰρ
Νικόδημος ἐν τῇ σμύρῃ καὶ ἐν τῇ ἀλόῃ μεγαλόψυχος,
ὁ δὲ Ἰωσήφ ἐν τῇ πρὸς Πιλάτον τόλμῃ καὶ παρρησίᾳ
25 ἀξιέπαινος. οὗτος γὰρ πάντα φόβον ἀπορριψάμενος
τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς Πιλάτον, αἰτούμενος τὸ σῶμα
τοῦ Ἰησοῦ, καὶ εἰσελθὼν πανσόφως ἐχρήσατο, ἵνα τοῦ
ποθουμένου σκοποῦ ἐντὸς γένηται. διὸ οὐκ ἐχρήσατο
πρὸς Πιλάτον κομποῖς τισι καὶ ὑψηλοῖς ῥήμασιν, ἵνα
30 μὴ εἰς ὀργὴν τοῦτον ἐξάψας ἐκπέσῃ τῆς αἰτήσεως· οὐδὲ
λέγει πρὸς αὐτὸν “δός μοι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ 264
Ἰησοῦ, τοῦ πρὸ βραχέος τὸν ἥλιον σκοτίσαντος, καὶ τὰς
πέτρας ῥήξαντος, καὶ τὴν γῆν δονήσαντος, καὶ τὰ μνη-

μεῖτα ἀνοίξαντος καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ σχίσαν-
 τος". οὐδὲν τοιοῦτον πρὸς Πιλάτον λέγει, ἀλλὰ τί;
 αἰτησὶν τινα οἰκτρὰν, ᾧ κριτὰ, καὶ τοῖς πᾶσι μικρὰν,
 αἰτούμενος πρὸς σὲ παραγέγονα· δός μοι νεκρὸν πρὸς
 ταφήν τὸ σῶμα ἐκείνου τοῦ παρὰ σοῦ κατακριθέντος 5
 Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, Ἰησοῦ τοῦ πτωχοῦ, Ἰησοῦ τοῦ
 ἀοίκου, Ἰησοῦ τοῦ κρεμαμένου γυμνοῦ, τοῦ εὐτελοῦς,
 Ἰησοῦ τοῦ τέκτονος υἱοῦ, Ἰησοῦ τοῦ δεσμίου, Ἰησοῦ τοῦ
 Βαίθριου, Ἰησοῦ τοῦ ξένου καὶ ἐπὶ ξένης ἀγνωρίστου
 καὶ εὐκαταφρονήτου καὶ ἐπὶ πᾶσι κρεμαμένου. δός μοι 10
 τοῦτον τον ξένον· τί γάρ σε λοιπὸν ὠφελεῖ τὸ σῶμα
 τούτου τοῦ ξένου; δός μοι τοῦτον τὸν ξένον· ἐκ μα-
 κρᾶς γὰρ ἦλθεν τῆς χώρας ᾧδε, ἵνα σώσῃ τὸν ξένον·
 δός μοι τοῦτον τὸν ξένον· κατῆλθε γὰρ εἰς τὴν σκο-
 τεινήν ἀνευέγκαι τὸν ξένον. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον· 15
 αὐτὸς γὰρ καὶ μόνος ὑπάρχει ξένος. δός μοι τοῦτον
 τὸν ξένον, οὔτινος τὴν χώραν ἀγνοοῦμεν οἱ ξένοι. δός
 μοι τοῦτον τὸν ξένον, οὔτινος τὸν πατέρα ἀγνοοῦμεν
 οἱ ξένοι. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, οὔτινος τὸν τόπον
 καὶ τὸν τόκον καὶ τὸν τρόπον ἀγνοοῦμεν οἱ ξένοι. δός 20
 μοι τοῦτον τὸν ξένον, τὸν ξένην ζωὴν καὶ βίον ζήσαντα
 ἐπὶ ξένης. δός μοι τοῦτον τὸν Ναζωραῖον ξένον, οὔ-
 τινος τὸν τόκον καὶ τὸν τρόπον ἀγνοοῦμεν οἱ ξένοι.
 δός μοι τοῦτον τὸν ἐκούσιον ξένον, τὸν μὴ ἔχοντα ᾧδέ
 που τὴν κεφαλὴν κλῖναι. δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, 25
 τὸν ὡς ξένον ἐπὶ ξένης ἄοικον ἐπὶ φάτνης τεχθέντα.
 δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, τὸν ἐξ αὐτῆς τῆς φάτνης
 ὡς ξένον ἐξ Ἡρώδου φυγόντα. δός μοι τοῦτον τὸν
 ξένον, τὸν ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων ἐν Αἰγύπτῳ ξενω-
 θέντα, ὃς οὐ πόλιν, οὐ κώμην, οὐκ οἶκον, οὐ μονὴν, οὐ 30
 συγγενῆ κέκτηται, ἐπ' ἄλλοδαπῆς δὲ χώρας σὺν τῇ
 Δημητρὶ ἔχοντα τὴν οἴκησιν καὶ τὰ πάντα κατέχοντα. δός
 μοι, ᾧ ἡγεμῶν, τοῦτον τὸν ἐπὶ ξύλου γυμνὸν, σκεπάσω

τον τῆς ἐμῆς φύσεως σκεπάσαντα τὴν γύμνωσιν. δός μοι τοῦτον τὸν νεκρὸν ὁμοῦ καὶ θεόν, σκεπάσω τὸν τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας σκεπάσαντα. δός μοι, ὦ ἡγεμῶν, νεκρὸν, τὸν ἐπὶ Ἰορδάνου τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν ἐνθάψαντα.
 5 ὑπὲρ νεκροῦ παρακαλῶ ὑπὸ πάντων ἀδικηθέντος, ὑπὸ φίλου πραθέντος, ὑπὸ μαθητοῦ προδοθέντος, ὑπὸ ἀδελφῶν διωχθέντος, καὶ ὑπὸ οἰκείων δούλων ῥαπισθέντος. ὑπὲρ νεκροῦ πρεσβεύω, ὦ Πιλάτε, τοῦ ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ δουλείας ἐλευθερωθέντων κατακριθέντος, ὑπὸ τῶν
 10 τραφέντων παρ' αὐτοῦ ὄξος ποτισθέντος, τοῦ ὑπὸ τῶν ἰαθέντων ὑπ' αὐτοῦ τραυματισθέντος, τοῦ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καταλειφθέντος, καὶ αὐτῆς τῆς μητρὸς ἀποστερηθέντος. ὑπὲρ νεκροῦ, ὦ ἡγεμῶν, δυσωπῶ τοῦ ἐπὶ ξύλον κρεμαμένον αἰκίου. οὐ γὰρ πάρεστι τούτῳ
 15 οὐ πατὴρ ἐπὶ γῆς, οὐ φίλος, οὐ μαθητῆς, οὐ συγγενῆς, οὐκ ἐνταφιαστῆς, ἀλλ' αὐτὸς μόνος τοῦ μόνου μονογενῆς ἐν κόσμῳ θεὸς καὶ ἄλλος οὐδεὶς.

Τούτων οὕτως ὑπὸ Ἰωσήφ πρὸς Πιλάτον εἰρημέων ἐκέλευσεν ὁ Πιλάτος δοθῆναι αὐτῷ τὸ πανάγιον
 20 σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐλθὼν ἐπὶ τὸν Γολγοθὰ τόπον καθεῖλε θεὸν ἐν σαρκὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ τίθησιν ἐπὶ Β γῆν. θεὸν ἐν σαρκὶ γυμνὸν καὶ ἄνθρωπον οὐ ψιλόν. καὶ ὁρᾶται κείμενος κάτω ὁ πάντας ἐλκύσας ἄνω, καὶ γίνεται πρὸς βραχὺ ἄπνους ἢ πάντων ζωὴ καὶ πνοή·
 25 καὶ ὁρᾶται ἀόμματος ὁ κτίσας τὰ πολυόμματα, καὶ κεῖται ὑπτίος ἢ πάντων ἀνάστασις. καὶ νεκροῦται σαρκὶ θεὸς ὁ τοὺς νεκροὺς ἀνιστῶν. καὶ σιγᾷ ἐν σαρκὶ πρὸς βραχὺ ἢ τοῦ θεοῦ λόγου βροντή. καὶ αἶρεται παλάμαις ὁ τὴν γῆν κατέχων δρακί. ἄρα γὰρ ἄρα, ὦ Ἰωσήφ, αἰ-
 30 τήσας καὶ λαβὼν οἶδας ὃν εἴληφας; ἄρα προσελθὼν C τῷ σταυρῷ καὶ καθελὼν Ἰησοῦν οἶδας τίνα ἐβάστασας; εἰ ὄντως οἶδας ὃν κρατεῖς, νῦν γέγονας πλούσιος. πῶς δὲ ἄρα καὶ τὴν θεόσωμον ταύτην καὶ φρικωδεστάτην

Ἰησοῦ ἐπιτελεῖς κηδεῖαν; ἐπαινετός σου ὁ πόθος, ἀλλ' ἐπαινετώτερος ὁ τῆς ψυχῆς σου τρόπος. ἄρα γὰρ ἄρα οὐ φρίττεις ὄν τὰ Χερουβὶμ φρίττει, ἐπὶ χειρῶν βασιτάζων; ἢ ποίῳ φόβῳ πάντως τῆς θείας ἐκείνης σαρκὸς ἀπογυμνοῖς τὸ λέντιον; πῶς δὲ δὴ εὐλαβῶς τὸ ὄμμα κατέστελλες; οὐ φρίττεις ἐνατενίζων, ἀνακαλύπτων φύσιν σαρκὸς Θεοῦ τοῦ ὑπὲρ φύσιν; ἄρα γὰρ ἄρα, εἶπέ μοι, ὦ Ἰωσήφ, καὶ πρὸς ἀνατολὰς καταθάπτεις νεκρὸν, τὴν ἀνατολὴν τῶν ἀνατολῶν; ἄρα δὲ καὶ τοῖς σοῖς δακτύλοις νεκροπρεπῶς Ἰησοῦ κατακλείεις τὰ ὄμματα τοῦ τῷ ἀχράντῳ δακτύλῳ τοῦ τυφλοῦ ἀνοιξάντος ὄμμα; ἄρα δὲ καὶ τὸ στόμα περικλείεις τοῦ τὸ μογιλάλου ἀνοιξάντος στόμα; ἄρα δὲ καὶ χεῖρας περιτέλλεις τοῦ ἐκτείναντος τὰς ξηρανθείσας χεῖρας; ἢ καὶ τοὺς πόδας νεκροπρεπῶς καταδεσμῆς τοῦ τὸ βαδίξειν δόντος τοῖς ἀκινήτοις ποσίν; ἄρα δὲ καὶ ἐπὶ κλίνης αἴρεις τὸν τῷ παραλυτικῷ κελεύσαντα “ἄρὸν σου 266 τὸν κράβατον καὶ περιπάτει;” ἄρα δὲ καὶ μύρα κενῶς τῷ οὐρανίῳ μύρῳ τὰ ἐαυτοῦ κενώσαντι καὶ κόσμον ἀγίασαντι; ἄρα δὲ καὶ τὴν Θεόσωμον ἔτι αἰμορροοῦσαν ἐκείνην Ἰησοῦ ἐκμάξαι τολμᾶς πλευρὰν, τοῦ τὴν αἰμορροοῦσαν ἰασαμένου Θεοῦ; ἄρα δὲ καὶ ὕδατι καταπλύνεις σῶμα Θεοῦ τοῦ πάντας ἐκπλύναντος καὶ τὴν κάθαρσιν δόντος; ποίας δὲ ἄρα καὶ λαμπάδας ὑπανάψεις τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ, τῷ φωτίσαντι πάντα ἄνθρωπον; ποίας δὲ καὶ ἄσεις ἐπιταφίους ῥῥῶς τῷ ἀσιγήτως αἰνουμένῳ ὑπὸ πάσης οὐρανόου στρατιᾶς; ἄρα δὲ καὶ δακρυρροεῖς ὡς νεκρὸν τὸν δακρύσαντα, καὶ νεκρὸν τετραήμερον τὸν Λάζαρον ἀναστήσαντα; ἄρα δὲ καὶ θρήνους ποιεῖς τῷ τὴν χαρὰν πᾶσι δίδόντι καὶ τὴν λύπην τῆς Εὐσας διαλύσαντι; ὅμως μακαρίζω σου τὰς χεῖρας, ὦ Ἰωσήφ, ὑπουργησάσας καὶ ψηλαφησάσας ἔτι αἰμορροοῦσας τὰς Θεοσώμους Ἰησοῦ χεῖρας καὶ

πόδας. μακαρίζω σου τὰς χεῖρας προσεγγισάσας τῇ τοῦ
 Θεοῦ αἱμορροοῦση πλευρᾷ, πρὸ Θωμᾶ τοῦ πιστοῦ ἀπί-
 στου καὶ ἐπαινουμένου περιέργου. μακαρίζω σου τὸ
 στόμα ἐμπλησθὲν ἀπλήστως καὶ ἐνωθὲν πρὸς Ἰησοῦ
 5 τὸ στόμα, καὶ πνεύματος ἁγίου ἐκεῖθεν πληρωθὲν.
 μακαρίζω σου τοὺς ὀφθαλμοὺς προστεθέντας τοῖς τοῦ C
 Ἰησοῦ ὀφθαλμοῖς καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐκεῖθεν με-
 ταλαβόντας. μακαρίζω σου τὸ πρόσωπον προσπελάσαν
 πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον. μακαρίζω σου τοὺς ὠμους
 10 τοὺς βαστάσαντας τὸν πάντας βαστάζοντα. μακαρίζω
 σου τὴν κεφαλὴν, ἣ προσήγγισεν ἢ πάντων κεφαλὴ.
 μακαρίζω σου τὰς χεῖρας, ἐν αἷς ἐβάστασας τὸν βαστά-
 ζοντα πάντα. μακαρίζω Ἰωσήφ καὶ Νικόδημον. γεγό-
 νασι γὰρ πρὸ τῶν Χερουβὶμ Θεὸν ἐν ἑαυτοῖς ὑψώσαν-
 15 τες καὶ φέροντες· γεγόνασι πρὸ τῶν ἑξαπτερῶγων Θεοῦ D
 ὑπουργοὶ, οὐ πτέρυξιν, ἀλλὰ σινδόσι τὸν κύριον καλύ-
 ψαντες καὶ τιμήσαντες. ὃν τὰ Χερουβὶμ τρέμουσι, τοῦ-
 τον ἐπὶ τῶν ὠμων Ἰωσήφ καὶ Νικόδημος φέρουσι, μεθ'
 ὧν πᾶσαι αἱ τῶν ἀσωμάτων τάξεις ἐξίστανται. ἦλθε
 20 γὰρ Ἰωσήφ καὶ Νικόδημος· οὐκοῦν συνέδραμε πᾶς καὶ
 ὁ τῶν ἀγγέλων Θεοῦ δῆμος· καὶ προφθάνει Χερουβὶμ,
 καὶ συντρέχει Σεραφὶμ, καὶ συμβαστάζουσι θρόνοι, καὶ
 καλύπτουσι τὰ ἑξαπτέρυγα, καὶ φρίττουσι τὰ πολυόμ-
 ματα, ὁρῶντα ἐν σαρκὶ Ἰησοῦν ἀόμματον, καὶ συγκα-
 25 λύπτουσι δυνάμεις, καὶ ἄδουσιν αἱ ἀρχαὶ, καὶ φρίττου- 267
 σιν αἱ τάξεις, καὶ ἐξίστανται πᾶσαι αἱ στρατιαὶ τῶν
 μεταρσίων ταγμάτων, καὶ θαμβούμεναι πρὸς ἑαυτὰς
 διαποροῦσι, καὶ λέγουσι, τίς οὗτος ὁ φοβερὸς λόγος καὶ
 φόβος καὶ τρόμος καὶ τρόπος; τί τοῦτο τὸ μέγα καὶ
 30 παράδοξον καὶ ἀκατάληπτον θέαμα; ὁ ἄνω ἡμῖν τοῖς
 ἀσωμάτοις ὡς Θεὸς φρικτὸς καὶ ἀθεώρητος κάτω βρο-
 τοῖς ὡς βροτὸς γυμνὸς καὶ νεκρὸς εὐθεώρητος, ᾧ παρί-
 στανται Χερουβὶμ μετ' εὐλαβείας, τοῦτον Ἰωσήφ καὶ

Νικόδημος κηδεύουσι μετ' ἀδείας. πότε κατήλθεν ὁ τὰ ἄνω μὴ λιπῶν; πῶς ἐξῆλθεν ὁ ἔσω ὢν; πῶς ἦλθεν ἐπὶ γῆς ὁ τὰ πάντα πληρῶν; πῶς ἐξέδου ὁ πάντας λαθῶν; ὁ ἄνω μετὰ πατρὸς ὡς θεὸς ἀνελλιπής, κάτω μετὰ τῆς μητρὸς ὡς βροτὸς ἀληθῶς ἀνελλιπῶς, ὁ οὐ-5 πῶτε ἡμῖν ἐκφανεῖς πῶς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος ὁμοῦ καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ἐπέφανη; πῶς ὁ ἀόρατος ὠράθη; πῶς ὁ ἄυλος ἐσαρκώθη; πῶς ὁ ἀπαθὴς ἔπαθε; πῶς ὁ κριτὴς εἰς κριτήριον παρέστη; πῶς ἡ ζωὴ θανάτου ἐγεύσατο; πῶς ὁ ἀχώρητος ἐν τάφῳ χωρεῖ-10 ται; πῶς οἰκεῖ τὸ μνήμα ὁ μὴ λιπῶν τὸν κόλπον τὸν πατρικόν; πῶς σπηλαίου πύλην εἰσέρχεται ὁ πύλας τοῦ παραδείσου ἀνοίξας, τὰς δὲ πύλας τῆς παρθένου μὴ διαρρήξας, ἀλλὰ πύλας τοῦ Ἄιδου συντρίψας; ὁ πύλας ἐπὶ Θωμᾶ μὴ ἀνοίξας, ἀλλὰ πύλας τῆς βασι-15 λείας ἀνθρώποις διανοίξας, τὰς δὲ πύλας τοῦ τάφου καὶ σφραγίδας ἀδιανοίκτους σώζων; πῶς δὲ ἐν νεκροῖς λογίζεται ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος; πῶς τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον ἐν σκοτεινοῖς καὶ σκιᾷ θανάτου παραγίνεται; ποῦ πορεύεται; ποῦ παραγίνεται ὁ ὑπὸ θανάτου κρα-20 τηθῆναι μὴ δυνάμενος; τίς ὁ λόγος; τίς ὁ τρόπος; τίς ἡ βουλή τῆς ἐν τῷ Ἄιδῳ αὐτοῦ καταβάσεως; τάχα τὸν Ἀδὰμ τὸν κατάδικον καὶ ἡμῶν σύνδουλον ἀνενέγκαι κατέρχεται. ὄντως τὸ πρωτόπλαστον ὡς ἀπολωλὸς πρό-βατον ἐπιζητῆσαι πορεύεται. πάντως καὶ τοὺς ἐν σκό-25 τει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους βούλεται ἐπισκέψασθαι. πάντως τὸν αἰχμάλωτον Ἀδὰμ καὶ τὴν συναιχμάλωτον Εὐάν τῶν ὀδυνῶν λῦσαι πορεύεται ὁ θεὸς καὶ υἱὸς αὐτῆς. [ὄθεν καὶ υἱὸς αὐτοῦ ἀναδέδεικται.] ἀλλὰ συγκατέλθωμεν, ἀλλὰ συγχορεύσωμεν, ἀλλὰ συ-30 κροτήσωμεν, ἀλλὰ σπεύσωμεν, ἀλλὰ συσκιρτήσωμεν, ἀλλὰ προπέμψωμεν, ἀλλὰ ἀνυμνήσωμεν, ἀλλὰ ταχύνωμεν θεοῦ καταλλαγὰς πρὸς ἀνθρώπους βλέποντες καὶ

καταδίκων ἀπόλυσιν ἐξ ἀγαθοῦ δεσπότου γινομένην. 268
 πορεύεται γὰρ ὁ φύσει φιλόανθρωπος ἐξάξει τοὺς ἀπ'
 αἰῶνος δεσμίους ἐν ἀνδρεία καὶ ἐξουσία πολλῇ, τοὺς
 κατοικοῦντας ἐν τάφοις, οὓς κατέπιεν τυραννικῶς ὁ
 5 πικρὸς καὶ ἀκόρεστος θάνατος τυραννήσας καὶ ἐκ Θεοῦ
 ἀποσυλήσας ὁμοῦ τε καὶ σωρεύσας, τοῖς ἄνω κατοικοῦ-
 σιν ἔλευθερώσας συναριθμησαι. ἐκεῖ δέσμιος Ἀδὰμ ὁ
 πρωτόπλαστος καὶ πρωτογέννητος πάντων κατωτάτων
 καταδίκων κατώτερος. ἐκεῖ Ἄβελ ὁ πρωτόθνητος καὶ
 10 πρωτοδικαίος ποιμὴν Χριστοῦ ποιμένος τύπος τῆς ἀδί-
 κου σφαγῆς. ἐκεῖ Νῶε ὁ Χριστοῦ τύπος τῆς μεγάλης Β
 κιβωτοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας κτίστης, τῆς τὰ θηριώδη ἔθνη
 πάντα ἐκ κατακλυσμοῦ ἀσεβείας διὰ περισσευῆς πνεύ-
 ματος ἁγίου διασωσάσης, καὶ τὸν ζοφερὸν διάβολον
 15 κόρακα ἐκ ταύτης ἐξορισάσης. ἐκεῖ Ἀβραὰμ ὁ Χριστο-
 πάτωρ θύτης ὁ τὴν ξιφάξιφον ὁμοῦ καὶ θνητάθνητον
 Θεῷ θύσας θυσίαν πανόλβιον. ἐκεῖ κάτω δέσμιος
 Ἰσαὰκ ὁ πάλαι δέσμιος Χριστότυπος ὑπὸ Ἀβραὰμ γε-
 νόμενος ἄνω. ἐκεῖ Ἰακώβ ἐν Ἄιδῃ κατώδυνος κάτω πρὶν
 20 διὰ Ἰωσήφ κατώδυνος ἄνω. ἐκεῖ Ἰωσήφ ὁ δέσμιος ὁ
 ἐν Αἰγύπτῳ γεγονὼς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ εἰς Χριστοῦ
 τύπον δεσμώτης καὶ δεσπότης. ἐκεῖ Μωυσῆς ἐν σκο- C
 τεινοῖς κάτω, ὁ ποτὲ ἐν τῇ θήβῃ ἐν σκοτεινοῖς ἄνω.
 ἐκεῖ Δανιὴλ ἐν Ἄιδῃ τῷ λάκκῳ, ὁ ἐν τῷ λάκκῳ ποτὲ
 25 τῶν λεόντων ἄνω. ἐκεῖ Ἰερεμίας ὡς ἐν λάκκῳ βορβό-
 ρου, ἐν τῷ λάκκῳ τοῦ Ἄιδου καὶ τῆς φθορᾶς τοῦ θά-
 νατου. ἐκεῖ ἐν τῷ κοσμοδόχῳ κήτει τοῦ Ἄιδου κεῖται
 εἰς τύπον Ἰωνᾶς Χριστοῦ τοῦ αἰωνίου καὶ προαιωνίου
 Ἰωνᾶ τοῦ ζῶντος εἰς αἰῶνα καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 30 αἰώνων, καὶ ἐπ' αἰῶνα. καὶ ἔτι ἐκεῖ Δαβὶδ ὁ Θεοπά-
 τωρ, ἐξ οὗ τὸ κατὰ σάρκα Χριστός. καὶ τί λέγω Δαβὶδ
 καὶ Ἰωνᾶν καὶ Σολομῶντα; ἐκεῖ καὶ αὐτὸς Ἰωάννης ὁ D
 πολὺς, ὁ μείζων πάντων τῶν προφητῶν, ὡς ἐν τῇ

σκοτεινῇ μήτρα Χριστὸν προκηρύττων τοῖς ἐν ᾿Αιδῇ
 ἅπασιν· ὁ διττὸς πρόδρομος καὶ κῆρυξ ζώντων καὶ
 νεκρῶν, ὁ ἐκ φυλακῆς Ἡρώδου τῇ πανδήμῳ φυλακῇ
 παραπεμφθεὶς τοῦ ᾿Αιδου τῶν ἀπ' αἰῶνος δικαίων τε
 καὶ ἀδίκων κεκοιμημένων. οἱ δὲ προφητῆται τε καὶ δίκαιοι
 ἅπαντες λιτὰς ἀλήκτους κρυφιομύστως Θεῷ ἐκεῖθεν
 προσέφερον, λύτρωσιν ἐξαιτοῦντες τῆς πανωδύνου ἐκεί-
 νης καὶ κατηφοῦς ἐχθροκράτου ζοφεράς καὶ πανεσπέ-
 ρου παννυξίας. καὶ ὁ μὲν πρὸς Θεὸν ἔλεγεν, ἐκ κοιλίας
 269 ᾿Αιδου κραυγῆς μου ἀκουσον, φωνῆς μου. ὁ δ' ἄλλος, 10
 ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, κύριε κύριε, εἰσάκουσον τῆς
 φωνῆς μου. καὶ ἄλλος, ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου,
 καὶ σωθησόμεθα. καὶ ἕτερος, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν
 Χερουβὶμ ἐμφάνηθι. καὶ ἄλλος, ἐξέγειρον τὴν δυνα-
 στείαν σου καὶ ἔλθ' εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. καὶ ἕτερος, 15
 ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοὶ σου, κύριε.
 καὶ ἄλλος, ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου ἐξ ᾿Αιδου κατωτάτου.
 καὶ ἕτερος, κύριε ἀνάγαγε ἐξ ᾿Αιδου τὴν ψυχὴν μου.
 καὶ ἄλλος, μὴ ἐγκαταλίπῃς τὴν ψυχὴν μου εἰς ᾿Αιδην.
 καὶ ἕτερος, ἀναβήτω ἐκ φθοράς ἢ ζωῆ μου πρὸς σέ, 20
 C κύριε ὁ Θεός μου· ὧν δὴ ἀπάντων ἐπακούσας ὁ πα-
 νοικτίρμων Θεὸς ὁ Χριστὸς οὐ δίκαιον κέκρικεν τοῖς
 ἐπ' αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν τῆς οἰκείας μεταδοῦναι μόνοις
 φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πρὸ τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας
 ἐν ᾿Αιδῇ κατεχομένοις καὶ καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ 25
 θανάτου. διὸ ἀνθρώπους μὲν ἐν σαρκὶ ὄντας διὰ σαρκὸς
 ἐμψύχου ὁ Θεὸς λόγος ἐπεσκέψατο, ψυχαῖς δὲ σω-
 μάτων ἀπηλλαγμέναις διὰ τῆς ἐνθέου καὶ ἀχράντου
 αὐτοῦ ψυχῆς ἐν ᾿Αιδῇ ἐπέφανεν, σώματος, ἀλλ' οὐ θεό-
 τητος ἀπηλλαγμένης. 30

C Οὐκοῦν σπεύσωμεν τῷ νῦν καὶ ἐπὶ τὸν ᾿Αιδην βα-
 δίσωμεν, ὅπως ἴδωμεν πῶς ἐκεῖ ποτε τὸν τῷ κράτει
 κραταιὸν κατὰ κράτος κρατεῖ τοῦ κράτους κρατοτύραννον,

καὶ λαῶ πανστρατὶ τῇ αὐτοῦ ἀστραπῇ τὰς ἀθανάτους
ἐκείνας τῶν φαλάγγων ἀχειρὶ χειροῦται τάξεις, θύρας
ἀθύρους ἄρας ἐκ μέσου καὶ πύλας ἀξύλους τῷ ξύλῳ
τοῦ σταυροῦ Χριστὸς ἢ θύρα κατακλάσας, ἥλοις τε τοῖς
5 ἐνθέοις μοχλοῦς αἰωνίους συντρίψας καὶ συνθλάσας,
καὶ δεσμοῖς χειρενθέοις τὰς ἀλύτους ἀλύσεις ὡς κηρὸν
διαλύσας, καὶ λόγῃ τῇ Θεοπλεύρῳ καρδίαν τοῦ τυράν-
νου τὴν ἄσαρκον διατρήσας. ἐκεῖ συνέτριψε τὰ κράτη D
τῶν τόξων, ὅτε τῷ σταυρῷ τοξότας χειροθέους νευρὰς
10 διέτεινε. διὸ ἐὰν μεθ' ἡσυχίας ἀκολουθήσης Χριστῷ,
νῦν ὅψει ποῦ μὲν τὸν τύραννον ἔδησε, ποῦ δὲ τὴν
τούτου κεφαλὴν ἀνήρτησε, πῶς δὲ τὸ δεσμωτήριον
ἀνέσκαψεν, ποῦ δὲ τοὺς δεσμώτας ἐξήγαγε, πῶς δὲ
τὸν ὄφιν ἐπάτησε, καὶ ποῦ τὴν κάραν ἐκρέμασε, πῶς
15 δὲ τὸν Ἀδὰμ ἠλευθέρωσε, καὶ πῶς τὴν Εὐὰν ἀνέ-
στησε, καὶ πῶς τὸ μεσότοιχον ἔλυσε, καὶ πῶς τὸν πι-
κρὸν κατεδίκασε δράκοντα, καὶ πῶς τὰ ἀήτητα ἔστησε
τρόπαια, ποῦ δὲ τὸν θάνατον ἐθανάτωσε, καὶ πῶς τὴν 270
φθορὰν κατέφθειρε καὶ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀρχαῖον
20 ἀπεκατέστησεν ἀξίωμα. ὁ χθὲς τοίνυν οἰκονομικῶς τοὺς
λεγεῶνας τῶν ἀγγέλων παραιτούμενος, καὶ λέγων τῷ
Πέτρῳ ὅτι “δύναμαι ἄρτι παραστῆσαι πλείους ἢ δώδεκα
λεγεῶνας ἀγγέλων,” σήμερον Θεοπρεπῶς ὁμοῦ τε καὶ
πολεμικῶς καὶ δεσποτικῶς κάτεισι κάτω τοῦ Ἄιδου καὶ
25 θανάτου, καὶ τύραννον διὰ θανάτου τὰς ἀθανάτους
τῶν ἀσωμάτων στρατευμάτων καὶ ταγμάτων ἀοράτων
οὐ δώδεκά τινας λεγεῶνας, ἀλλὰ μυρίας μυριάδας καὶ B
χιλίας χιλιάδας ἔχων ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, ἐξουσιῶν, θρό-
νων ἀθρόνων, ἑξαπτερύγων ἀπτερύγων, πολυομμάτων
30 ἀομμάτων, οὐρανίων ταγμάτων, ἅτε δὴ ἅτε ὡς οἰκεῖον
δεσπότην καὶ βασιλέα προπεμπούσας καὶ δορυφορούσας
καὶ τιμώσας Χριστόν· οὐ συμμάχους· ἄπαγε· ποίας γὰρ
καὶ συμμαχίας ὁ παντοδύναμος ἐπιδέεται Χριστός; ἀλλ'

ὄφειλούσας ὁμοῦ καὶ φιλούσας τῷ ἑαυτῶν ἀεὶ παρίστα-
 σθαι δεσπότη τῷ Θεῷ φερέγγυοί τινες δορυφόροι,
 ὀπλίται καὶ σκηπτουῆχοι λαμπροὶ τῆς Θείας ὄξεις δε-
 σποτικῆς σκηπτουχίας, νεύματι μόνῳ σπουδῇ τῷ Θεῷ
 ἑτάχει ἀλλήλας προφθανούσας, ὁμοῦ καὶ εἰς ἔργον ἀγού-5
 σας τῇ κελεύσει τὴν πρᾶξιν, καὶ τῇ νίκῃ κατεστεμμένας
 πρὸς ἐχθρῶν καὶ τυράννων παρατάξεις. διὸ δὴ καὶ
 κατήεσαν τότε δρόμοις ὁμοῦ τε καὶ σύνδρομοι τῷ Θεῷ
 καὶ δεσπότη ἐπὶ τὰ ἐν Αἶδου καὶ ὑπόγεια καὶ γῆς
 ἀπάσης βαθύτερα τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ὑπο-10
 χθόνια οἰκητήρια, ἐξάξαι ἐν ἀνδρείᾳ τοὺς ἀπ' αἰῶνος
 πεπεδημένους. ὡς γοῦν τὰ παντόθυρα καὶ ἀνήλια καὶ
 πανέσπερα τοῦ Αἶδου δεσμοωτήρια καὶ οἰκητήρια καὶ
 καταδύσεις καὶ σπήλαια ἢ θεόδημος τοῦ δεσπότη κα-
 τέλαβεν αἰγληφόρος παρουσία, προφθάνει πάντας Γα-15
 βριήλ ἀρχιστράτηγος, ἅτε δὴ ἅτε ἐξ ἔθους ὦν χαρᾶς
 εὐαγγέλια ἀνθρώποις φέρειν καὶ ῥῆσιν τινα ἰσχυρὰν
 ἀρχαγγελικωτάτων καὶ στρατηγικωτάτων λαμπρὰν καὶ
 λεοντιαίαν φωνὴν πρὸς τὰς ἐναντίας δυνάμεις, καὶ
 λέγει, ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. μεθ' ὃν βοᾷ καὶ 20
 Μιχαὴλ, καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι. εἶτα καὶ αἱ δυ-
 21 νάμεις φασίν, ἀπόστητε πυλωροὶ οἱ παράνομοι. εἶτα
 καὶ ἐξουσίαι μετ' ἐξουσίας, συντρίβητε αἱ ἀλύσεις αἱ
 ἄλυτοι. καὶ ἄλλος, αἰσχύνθητε ἐναντίοι πολέμιοι. καὶ
 ἕτερος, φοβήθητε τύραννοι οἱ παράνομοι. καὶ καθάπερ 25
 ἐπὶ τινος φοβερᾶς καὶ ἀητιότητος παντοδυνάμου βασιλι-
 κῆς τροπαιούχου στρατοῦ παρατάξεως φρίκη τις καὶ
 τρόμος ὁμοῦ τε καὶ τάραχος καὶ φόβος κατώδυνος τοῖς
 τοῦ ἀκαταγωνίστου δεσπότη ἐπιπίπτει ἐχθροῖς. οὕτω
 δὴ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐν Αἶδου ἐκείνοις ἐκ παραδόξου Χρι-30
 στοῦ ἐν τοῖς καταχθονίοις παρουσίας ἐξαίφνης ἐγένετο
 Βᾶνωθεν ἀστραπῆς ἢ ἀμαύρωσις τῶν ἐναντίων τοῦ Αἶ-
 δου δυνάμεων τὰς ὄψεις σκοτίζουσα καὶ βροντοφώνων

τινῶν ἀκουομένων βοῶν καὶ στρατιῶν κελουουσῶν, ἄρατε
 πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν· οὐ γὰρ ἀνοίξατε, ἀλλ' ἐξ αὐ-
 τῶν τῶν θεμελίων ταύτας ἄρατε, ἐκριζώσατε, μεταστή-
 σατε εἰς τὸ μηκέτι κλείεσθαι· ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες
 5 ὑμῶν· οὐχ ὡς ἀδυνατοῦντος τοῦ παρόντος δεσπότητος
 καὶ θυρῶν κεκλεισμένων ὅτε κελεύει εἰσερχεσθαι, ἀλλὰ
 δραπετοδούλως ὑμῖν ἐπιτρέποντος τὴν τῶν πυλῶν τῶν
 αἰώνιων ἔπαρσιν καὶ μετάστασιν καὶ κατάκλασιν. διὸ
 οὐδὲ τοῖς δήμοις ὑμῶν, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσι παρ' C
 10 ὑμῖν εἶναι ἄρχουσιν, ἐπιτρέπει λέγων, ἄρατε πύλας οἱ
 ἄρχοντες ὑμῶν· ὑμῶν, ἀλλ' οὐκ ἄλλων τινῶν. λοιπὸν
 ἄρχοντες. εἰ γὰρ καὶ μέχρι τοῦ νῦν τῶν ἀπ' αἰῶνος
 κεκοιμημένων κακῶς ἤρξατε, ἀλλ' οὐκέτι λοιπὸν αὐτῶν,
 ἀλλ' οὐδ' ἄλλων, ἀλλ' ὑμῶν, ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν ὑμῶν
 15 ἔσεσθε ἄρχοντες. πάρεστι γὰρ Χριστὸς ἢ οὐράνιος
 θύρα· ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τῶν τοῦ Ἄι-
 δου δυσμῶν. κύριος ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τοῦ κυρίου κυρίου
 αἱ διεξοδοὶ τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν· ὑμεῖς ἐποιήσατε
 τὰς εισόδους, τὰς δὲ διεξόδους αὐτὸς ποιῆσαι παρα-
 20 γέγονεν. διὸ ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, ἄρατε καὶ
 μὴ μέλλετε, ἄρατε καὶ ταχύνετε, ἄρατε καὶ μὴ ἀναβάλ- D
 λεσθε. εἰ δὲ ἀναμένειν νομίζετε, αὐταῖς ταῖς πύλαις
 ἀχειρὶ καὶ αὐτοματὶ αἴρεσθαι ἐπιτρέπομεν. καὶ ἐπάρ-
 θητε πύλαι αἰώνιοι. καὶ ἅμα αἱ δυνάμεις ἐβόησαν,
 25 ἅμα αἱ πύλαι ἐπήρθησαν, ἅμα αἱ ἀλύσεις ἐλύθησαν,
 ἅμα οἱ μοχλοὶ κατεκλάσθησαν, ἅμα τὰ κλεῖθρα ἐξέπε-
 σαν, ἅμα τὰ θεμέλια τοῦ δεσμωτηρίου ἐδογήθησαν,
 ἅμα αἱ ἐναντία δυνάμεις εἰς φυγὴν ἐτρέπησαν, ἕτερος
 ἕτερον συνωθούμενος καὶ ἄλλος πρὸς ἄλλον συμποδιζό-
 30 μενος, καὶ ἕτερος τῷ ἑτέρῳ φυγεῖν φθεγγόμενος. ἔφρι-
 ξαν, ἐσαλεύθησαν, κατεπλάγησαν, ἐταράχθησαν, ἡλλοιω- 272
 θησαν, ἐθροήθησαν, ἔστησαν ὁμοῦ καὶ ἐξέστησαν, ἡπό-
 ρησαν ὁμοῦ καὶ ἐτρόμαξαν. καὶ ὁ μὲν κεχηνῶς ἴστατο,

ὁ δὲ τοῖς γόνασι τὸ πρόσωπον συνεκάλυπτε, καὶ ἄλλος
 πρηγῆς ἀνεπήγνυτο, καὶ ἕτερος ὡσεὶ νεκρὸς ἀπεστη-
 λούτο, καὶ ἄλλος τῷ θάμβει κατείχετο, καὶ ἕτερος ἡλ-
 λωιωμένος κατέκειτο, καὶ ἄλλος ἐνδότερον ἔφρευγεν. ἐκεῖ
 γὰρ τότε διέκοψε Χριστὸς ἐν ἐκστάσει κεφαλᾶς δυνα-
 5 στῶν, ἐκεῖ ἐσεύθησαν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖ διήνοιξαν χαλι-
 νοὺς αὐτῶν λέγοντες, τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς
 δόξης; τίς ἐστιν οὗτος ὁ τοσοῦτος, ὁ μετὰ τοσοῦτων
 Β τοιαῦτα ἐνταῦθα ἐπιτελῶν θαύματα; τίς οὗτός ἐστιν
 ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ὁ ἐν Αἰθιῶν νῦν τὰ οὐδέ-
 10 ποτε ἐν Αἰθιῶν γεγενημένα; τίς οὗτος ὁ ἐξάγων ἐνθεν τοὺς
 ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους; τίς ἐστιν οὗτος ὁ λύσας καὶ
 καταλύσας ἡμῶν τῶν ἀητιῶν τὸ θράσος καὶ τὸ κρά-
 τος, καὶ ἐξάγων ἐκ τῆς τοῦ Αἰθιῶν φυλακῆς τοὺς ἀπ'
 αἰῶνος πεπεδημένους; πρὸς οὓς ἀντέκραζον αἱ τοῦ 15
 δεσπότητος δυνάμεις λέγουσαι, μαθεῖν βούλεσθε, ὧ παρά-
 νομοι τύραννοι, τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;
 κύριος κραταῖος καὶ δυνατός· κύριος δυνατὸς καὶ ἰσχυ-
 20 ρὸς καὶ ἀήττητος ἐν πολέμοις. οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ
 ἐκ τῶν οὐρανίων ἀψίδων ἐξορίσας καὶ ἀπορρίψας ὑμᾶς,
 ὧ δειλαιοὶ καὶ παράνομοι τύραννοι. ἐκεῖνος οὗτός ἐστιν
 ὁ ἐν ὕδασι Ἰορδάνου συντρίψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρα-
 κόντων ὑμῶν. οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ διὰ σταυροῦ στη-
 λιτεύσας καὶ θριαμβεύσας καὶ ἐκνευρώσας ὑμᾶς. ἐκεῖ-
 25 νος οὗτός ἐστιν ὁ δῆσας καὶ ζοφώσας καὶ τῇ ἀβύσσῳ
 παραπέμψας ὑμᾶς. οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πύρρι αἰωνίῳ
 καὶ γέεννῃ παραπέμπων καὶ ἀπολλύων ὑμᾶς. λοιπὸν
 μὴ μέλλετε, μηδὲ ἀναμένετε, ἀλλὰ σπεύσατε, καὶ τοὺς
 δεσμίους ἐξάξατε, οὓς ἄχρι καὶ νῦν κακῶς κατεπίετε.
 Β τὸ γὰρ ὑμέτερον κράτος λοιπὸν καταλέλυται· ἡ ὑμῶν 30
 τυραννὶς λοιπὸν πέπανται· τὸ ὑμέτερον φρόναγμα δει-
 νῶς κατήρηται· ἡ ὑμῶν μεγαλαυχία εἰς τέλος ἐκλέ-
 λοιπεν· ἡ ὑμῶν ἰσχυρὸς πεπάτηται καὶ ἀπόλωλε. ταῦτα

αἱ δεσποτικάι τοῦ δεσπότου δυνάμεις ταῖς ἐναντίαις
 δυνάμεσιν ἔλεγον ὁμοῦ τε καὶ κατέσπευδον. καὶ οἱ μὲν
 τὸ δεσμοτήριον ἐξ αὐτῶν τῶν θεμελίων κατέσκαπτον,
 οἱ δὲ τὰς ἐναντίας ἐξουσίας κατεδίωκον ἐκ τῶν ἐξωτέ-
 5 ρων ταμιείων φευγούσας ἐνδότερον. καὶ ἄλλοι τὰς κα-
 ταδύσεις καὶ τὰ φρούρια καὶ τὰ σπύλαια διηρέων
 καὶ ἔτρεχον, καὶ ἕτεροι ἄλλος ἄλλον ἄλλοθεν δέσμιον 273
 τῷ δεσπότη προσέφερον, καὶ ἄλλοι τὸν τύραννον δε-
 σμοῖς ἀλύτοις ἔδεον, καὶ ἕτεροι τοὺς ἀπ' αἰῶνος δε-
 10 σμίους ἀπέλυον. καὶ ἄλλοι ἐπέταττον, καὶ ἕτεροι ὑπούρ-
 γουν ὡς τάχιστα. καὶ οἱ μὲν εἰσερχομένου τοῦ δεσπό-
 του ἐνδότερον προέτρεχον, οἱ δὲ ὡς βασιλεῖ καὶ θεῷ
 νικηφόρῳ παρείποντο. τούτων δὴ λοιπὸν οὕτως, ἀλλὰ
 καὶ ὑπὲρ τούτων ἐν τῷ Ἄϊδι γινομένων τε καὶ βοω-
 15 μένων καὶ θρυλλουμένων ἀπάντων καὶ σειομένων, ὡς
 ἢ τοῦ δεσπότου παρουσία αὐτὰ τὰ κατώτατα τῶν κα-
 τωτάτων καταλαμβάνειν ἔμελλεν, ὁ Ἄδὰμ ἐκεῖνος, ὁ
 πάντων ἀνθρώπων πρωτόκτιστος καὶ πρωτόπλαστος καὶ B
 πρωτόθνητος ἐνδότερος πάντων, μετὰ πολλῆς τινος τῆς
 20 ἀσφαλείας δέσμιος κατεχόμενος ἤκουε τῶν τοῦ δεσπό-
 του ποδῶν πρὸς τοὺς δεσμίους εἰσερχομένου, καὶ ἐγνώ-
 ρισε τὴν φωνὴν αὐτοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ δεσμο-
 τηρίῳ, καὶ στραφεὶς πρὸς ἅπαντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἀπ'
 αἰῶνος δεσμίους φησὶ, φωνὴν ποδῶν τινος ἀκούω πρὸς
 25 ἡμᾶς εἰσερχομένου. καὶ ἐὰν ὅλως ἐνταῦθα ἐκεῖνος παρα-
 γενέσθαι κατηξίωσεν, ἡμεῖς τῶν δεσμῶν ἠλευθερώθη-
 μεν. ἐὰν ὅλως ἐκεῖνον μεθ' ἡμῶν ὀψώμεθα, ἡμεῖς τοῦ
 Ἄϊδου λυτρούμεθα.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ Ἄδὰμ πρὸς πάντας C
 30 τοὺς συγκαταδίκους αὐτοῦ λέγοντος εἰσῆλθεν ὁ δεσπό-
 της πρὸς αὐτοὺς, τὸ νικητικὸν ὄπλον τοῦ σταυροῦ κα-
 τέχων. ὃν ἰδὼν ὁ Ἄδὰμ ὁ πρωτόπλαστος καὶ τῇ ἐκ-
 πλήξει τὸ στήθος τύψας ἐβόησε πρὸς πάντας τοὺς ἀπ'

αἰῶνος κεκοιμημένους καὶ εἶπεν, ὁ κύριός μου μετὰ πάντων. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Χριστὸς λέγει τῷ Ἀδὰμ, καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. καὶ κρατήσας αὐτοῦ τῆς χειρὸς ἀνίστησι λέγων, ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφάσει σοι ὁ Χριστὸς. ἐγὼ ὁ 5
 Θεός σου, ὁ διὰ σὲ γενόμενος υἱός σου, ὁ διὰ σὲ καὶ
 10 τοὺς ἀπὸ σοῦ, νῦν λέγων καὶ κατ' ἐξουσίαν ἐπιτρέπων τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν σκότει, φωτίσθητε, καὶ τοῖς κεκοιμημένοις, ἀνάστητε. σοὶ δὲ διακελεύομαι, ἔγειρε ὁ καθεύδων· οὐ γὰρ διὰ τοῦτό σε πεποίηκα, 10
 ἵνα ἐν Αἴδη κατέχη δέσμιος. ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν· ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ τῶν νεκρῶν. ἀνάστα πλάσμα τὸ ἐμὸν, ἀνάστα μορφὴ ἢ ἐμὴ καὶ κατ' εἰκόνα ἐμὴν γεγεννημένη. ἔγειρε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν· σὺ γὰρ ἐν ἐμοί, καὶ ἐν σοί, ἐν καὶ ἀδιαίρετον ὑπάρχομεν πρόσωπον. διὰ σὲ ὁ Θεός 15
 σου γέγονα υἱός σου. διὰ σὲ ὁ δεσπότης ἔλαβον τὴν
 20 274 σὴν μορφὴν τοῦ δούλου, διὰ σὲ ὁ ὑπεράνω τῶν οὐρα-
 νῶν ἦλθον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς· διὰ σὲ τὸν ἄνθρωπον γέγονα ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· διὰ σὲ τὸν ἀπὸ κήπου ἐξεληθόντα 20
 ἀπὸ κήπου Ἰουδαίους παρεδόθην, καὶ ἐν κήπῳ ἐσταυρώ-
 θην. ἴδε τοῦ προσώπου μου τὰ ἐμπτύσματα, ἅπερ διὰ σὲ κατεδεξάμην, ἵνα σοὶ ἀποκαταστήσω εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐμφύσημα. ἴδε μου τῶν σιαγόνων τὰ ῥαπίσματα, ἃ κατεδεξάμην, ἵνα σου τὴν διαστραφεῖσαν μορφὴν ἐπα- 25
 νορθώσω εἰς τὸ κατ' εἰκόνα μου. ἴδε μου τοῦ νώτου
 30 Βτὴν φραγέλλωσιν, ἣν κατεδεξάμην, ἵνα σκορπίσω τῶν ἁμαρτιῶν σου τὸ φορτίον τὸ ἐπὶ τοῦ νώτου κείμενον. ἴδε μου τὰς προσηλωθείσας χεῖρας ἐν τῷ ξύλῳ καλῶς, διὰ σὲ τὸν ἐκτείναντα τὴν χεῖρα ἐν τῷ ξύλῳ κακῶς· 30
 ἴδε μου τοὺς προσηλωθέντας καὶ ὀχυρωθέντας ἐν τῷ ξύλῳ πόδας, διὰ τοὺς σοὺς πόδας τοὺς κακῶς δραμόν-
 τας ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς παρακοῆς τῆ ἑκτη ἡμέρα, ἧ ἢ

ἀπόφασις γέγονεν, καὶ τὴν σὴν ἀνάπλασιν καὶ παρα-
 δείσου ἀνοιξιν πεπόνημαι. ἐγευσάμην διὰ σὲ χολῆς, ἵνα
 ἰάσωμαί σου τὴν διὰ βρώσεως ἐκείνης τῆς γλυκείας
 πικρὰν ἠδονήν. ἐγευσάμην ὄξους, ἵνα καταργήσω τοῦ C
 5 σοῦ θανάτου τὸ δριμύ καὶ παρὰ φύσιν ποτήριον. ἔδε-
 ξάμην σπόγγον, ἵνα ἐξαλείψω τὸ χειρόγραφόν σου τῆς
 ἀμαρτίας. ἔδεξάμην κάλαμον, ἵνα ὑπογράψω ἐλευθε-
 ρίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὑπνώσα ἐν τῷ σταυρῷ
 καὶ ῥομφαίᾳ ἐνύχθην τὴν πλευρὰν διὰ σὲ τὸν ἐν παρα-
 10 δείσω ὑπνώσαντα καὶ τὴν Εὐὰν ἐκ πλευρᾶς ἐξενέγκαντα·
 ἢ ἐμὴ πλευρὰ ἰάσατό σου τὸ ἄλγος τῆς πλευρᾶς. ὁ
 ἐμὸς ὕπνος ἐξάξει σε ἐκ τοῦ ἐν "Αἰδη ὕπνου· ἢ ἐμὴ
 ῥομφαία ἔστησε τὴν κατὰ σοῦ στρεφομένην ῥομφαίαν.
 λοιπὸν ἔγειρε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. ἐξήγαγέ σε ὁ ἐχθρὸς D
 15 ἀπὸ γῆς παραδείσου, ἀποκαθιστῶ σε οὐκέτι ἐν παρα-
 δείσῳ, ἀλλ' ἐν οὐρανίῳ θρόνῳ. ἐκώλυσά σε τοῦ ξύλου
 τοῦ τυπικοῦ τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἰδοὺ αὐτὸς ἐγὼ ἠνώθην
 σοι ἢ ζωή. ἔταξα τὰ Χερουβὶμ δουλοπρεπῶς φυλάτ-
 τειν σε· ποιῶ τὰ Χερουβὶμ θεοπρεπῶς προσκυνῆσαι
 20 σε. ἐκρύβης ἀπὸ θεοῦ ὡς γυμνός· ἀλλ' ἰδοὺ ἔκρυψας
 ἐν ἑαυτῷ θεὸν γυμνόν. ἐνεδύθης τὸν τῆς αἰσχύνης δερ-
 μάτινον χιτῶνα, ἀλλ' ἐνεδύθην θεὸς ὢν τὸν τῆς σῆς
 σαρκὸς αἱμάτινον χιτῶνα. διὸ ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦ-
 25 θεν, ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ τῆς φθορᾶς
 εἰς ἀφθαρσίαν, ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ αἰώνιον φῶς.
 ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, ἀπὸ τῆς ὀδύνης εἰς εὐφρο-
 σύνην, ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν, ἀπὸ φυλακῆς εἰς
 τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἀπὸ τῶν δεσμῶν ἐπὶ τὴν ἄνεσιν,
 ἀπὸ τῆς κατοχῆς ἐπὶ τὴν τοῦ παραδείσου τρυφήν, ἀπὸ
 30 τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. ἐπὶ τοῦτο γὰρ ἀπέθανον καὶ
 ἀνέστην, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσω. διὸ ἐγεί-
 ρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. ὁ γὰρ πατήρ μου ὁ οὐράνιος
 τὸ ἀπολωλὸς ἐκδέχεται πρόβατον. τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα

τῶν ἀγγέλων πρόβατα τὸν σύνδουλον ἀναμένουσιν Ἀδὰμ, πότε ἀναστῆ καὶ πότε ἀνέλθῃ καὶ πρὸς Θεὸν ἐπανέλθῃ. ὁ Χερουβικὸς θρόνος ἠὺτρέπισται. οἱ ἀναφέροντες ὄξεις τε καὶ ἔτοιμοι. ὁ νυμφὼν παρεσκευάσται, τὰ ἐδέσματα ἔτοιμα, αἱ αἰώνιοι σκηναὶ καὶ μοναὶ ἔτοιμοι. οἱ θη-5 σαυροὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνεώχθησαν, ἢ τῶν οὐρανῶν βασιλεία πρὸ αἰῶνων ἠτοίμασται· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἀγαθὰ τὸν ἀνθρώπου περιμένουσι.

Ⲙ Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ δεσπότου λέγοντος ἀνί-10 στανται σὺν αὐτῷ ὁ ἐν αὐτῷ ἠνωμένος Ἀδὰμ καὶ συναίσταται καὶ ἡ Εὐὰ, καὶ ἄλλα πολλὰ σώματα πίστει ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένα ἀνέστησαν κηρύττιοντα τοῦ δεσπότου τριήμερον ἀνάστασιν, ἣν φαιδρῶς οἱ πιστοὶ ὑποδεξώμεθα, καὶ ὀψώμεθα, καὶ περιπτυσώμεθα μετὰ 15 ἀγγέλων χορεύοντες, μετὰ τῶν ἄσωμάτων ἐορτάζοντες ὁμοῦ καὶ συνδοξάζοντες τὸν ἡμᾶς ἐκ τῆς φθορᾶς Χριστὸν ἀναστήσαντα καὶ ζωοποιήσαντα. ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ Ⲙ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ 20 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. ἀμήν.

III.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΛΟΓΟΣ²⁷⁶

εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν.

Κύριε εὐλόγησον.

Ὁ τῆς δικαιοσύνης τριήμερος ἥλιος ἀνέτειλε σήμερον καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐφώτισεν. ὁ τριήμερος καὶ προαιώνιος Χριστὸς ὁ βότρυς ἐβλάστησε καὶ τὴν οἰκουμένην εὐφροσύνης ἐπλήρωσε. τὸν ἀνέσπερον ὄρθρον ἴδωμεν, πρὸ ὄρθρου ἐγείρωμεν σήμερον καὶ φωτὸς χαρᾶς ἐπληρώθημεν. πύλαι Ἰδαίου ὑπὸ Χριστοῦ ἠνοί-
¹⁰χθησαν καὶ νεκροὶ ὡς ἐξ ὑπνου ἀνέστησαν. ἀνέστη Χριστὸς ἡ τῶν πεσόντων ἀνάστασις καὶ τὸν Ἀδὰμ συνήγειρεν, ἀνέστη Χριστὸς ἡ πάντων ἀνάστασις, καὶ τὴν Εὐάν τῆς κατάρτας ἀπήλλαξεν, ἀνέστη Χριστὸς ἡ ἀνάστασις, καὶ τὸν πρὶν ἄκοσμον καὶ τὰ κοσμήσας
¹⁵ἐφαίδρυνεν· ἐξηγέρθη ὡς ὁ ὑπνῶν κύριος, καὶ τοὺς²⁷⁷ ἐχθροὺς αὐτοῦ πάντας πατάξας κατήσχυεν. ἀνέστη, καὶ χαρὰν πάσῃ τῇ κτίσει ἐδωρήσατο. ἀνέστη, καὶ τὸ τοῦ Ἰδαίου δεσμωτήριον ἐκενώθη. ἀνέστη, καὶ τὴν φθορὰν τῆς φύσεως εἰς ἀφθαρσίαν μετήγαγεν. ἀνέστη
²⁰Χριστὸς καὶ τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα τῆς ἀθανασίας κατέστησεν. ἥτις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις τῇ ἀναστάσει ἀνακαινίζεσθαι, ἥτις ἐν Χριστῷ καινὸς κόσμος, *** κοσμηθῶμεν οἱ ἄκοσμοι. ἥτις ἐν Χριστῷ ἐκκλησία, καινὸς οὐρανὸς σήμερον· οὐρανὸς τοῦ ὄρω-
²⁵μένου οὐρανοῦ ὠραιότερος. οὐ γὰρ ἥλιον περιλείπεται καθημερινὸν δύνοντα. ἥλιον δ' ὃν ἐπὶ σταυροῦ αἰδε-

σθεις ἔδυσεν ὁ δοῦλος οὗτος ἥλιος, ἥλιον, περὶ οὗ φησιν ὁ προφήτης “ἀνατελεῖ τοῖς φοβουμένοις τὸν Ἰησοῦν ἥλιος δικαιοσύνης.” ἥλιον, ὃν ἡ ἐκκλησία ἀειλαμπῆ περιβέβληται, δι’ ὃν φησιν ἡ γραφή “ἥλιος ἐξῆλθεν εἰς γῆν, καὶ Ἄωτ εἰς τύπον τοῦ νόμου εἰσῆλθεν εἰς σιγῶν,” 5 ὅπερ σμικρότης ἐρμηνεύεται. οὗτος ὁ ἥλιος ὁ σοφίζων τὰ ἄσοφα· οὗτος ὁ ἥλιος ἐν τῷ στερεώματι τῆς ἡμῶν πίστεως τεθεμελιώται. διὰ τοῦτον τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον Χριστὸν οὐρανὸς ἡ ἐκκλησία γεγένηται· οὐ σελήνην αὖξουσας καὶ λήγουσας, ἀλλὰ χάριν ἀειλαμπῆ 10 ἔχουσα· οὐκ ἀστέρας τινὰς πλανήτας ἀνατέλλουσα, ἀλλ’ ἀστέρας νεοφωτίστους ἐκ κολυμβήθρας ἀναφέρουσα· οὐ νεφέλας ὄμβροφόρους, ἀλλὰ διδασκάλους θεολόγους ἡ ἐκκλησία ἔχουσα. οὐκ ἐπὶ τῶν θολερῶν ὑδάτων κρεμαμένη, ἀλλ’ ἐπὶ τῶν ἱερῶν δογμάτων τεθεμελιωμένη· 15 οὐκ ὄμβρον χειμωνικὸν ἀναπέμπουσα· οὐκ ὀρνέων κλαγγαῖς, ἀλλὰ διδασκάλων φωναῖς ἀνθρώπους καταλέγουσα. Δαύτη ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος· ἀγαλλιασώμεθα πνευματικῶς, καὶ εὐφρανθῶμεν θεοπρεπῶς ἐν αὐτῇ. αὕτη ἡμῖν ἡ πασῶν τῶν ἑορτῶν ὑπερεόρτιος· αὕτη ἡ 20 ἑορτὴ, περὶ ἧς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρακελεύεται λέγον “συστήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ὁμοῦ τε καὶ θάλπουσιν, ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου”. αὕτη ἡ ἑορτὴ τοῦ παντὸς κόσμου, ἐγκαίνιον ὁμοῦ καὶ σωτήριον. αὕτη ἡ ἑορτὴ πασῶν τῶν ἑορτῶν κορυφὴ 25 καὶ ἀκρόπολις· αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν εὐλόγησεν ὁ θεός, 278 ἡγίασεν αὐτήν· ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, τελειώσας τὴν σωτηρίαν τῶν ἐπιγείων ὁμοῦ καὶ καταχθονίων. ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν εἰδώλων καὶ κνωθάλων τελετὰς καὶ ὀρχήσεις· ἐν αὐτῇ 30 κατέπαυσε τὴν δύναμιν πάντων ἐναντίων. ἐν ταύτῃ κατέπαυσεν ἑορτὰς καὶ δαιμονικὰς πανηγύρεις. ἐν ταύτῃ κατέπαυσεν εἰδωλικῶν αἱμάτων κνίσσας καὶ θυσίας. ἐν

ταύτη κατέπαυσε τὴν πλάνην τῆς ἀσεβείας. ἐν ταύτῃ κατέπαυσε τὸ κράτος τοῦ τυράννου καὶ τοῦ λαοῦ τὸ B κέντρον. ἐν ταύτῃ κατέπαυσεν ὀμικὰς θυσίας καὶ νεο-μηνίας. ἐν ταύτῃ καινοὺς ἐπήξατο τῇ κτίσει ὄρους καὶ 5 νόμους. ἐν ταύτῃ κατέπαυσε τὸ πάσχα τοῦ νόμου καὶ Ἰουδαίων. ἐν ταύτῃ ἐπλήρωσε πάντα τὸν τύπον, σκιὰν καὶ προφητείαν. τὸ πάσχα ἡμῶν, τὸ πάσχα τὸ ἀληθινὸν ἐτύθη Χριστὸς, καὶ εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ πίστις, καινοὶ νόμοι, καινὸς ὁ 10 τοῦ Θεοῦ λαός· καινός, ἀλλ' οὐ παλαιὸς Ἰσραὴλ, καὶ καινὸν πάσχα· καινὴ καὶ πνευματικὴ περιτομή· καινὴ καὶ ἀναίμακτος θυσία· καινὴ καὶ θεία διαθήκη. ἐγκαινί-νιζεσθε σήμερον, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινίσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ὅπως δέξησθε τὰ τῆς ἐορτῆς τῆς νέας 15 καὶ ἀληθινῆς μυστήρια, καὶ τρουφήσητε σήμερον τρουφήν C τὴν ὄντως οὐράνιον, καὶ ἀπέλθητε φωτισθέντες τὰ μὴ παλαιούμενα τοῦ νέου πάσχα ἀντὶ παλαιοῦ μυστήρια ἀντίτυπα· ὅπως συνήσητε ὅσον τὸ μέσον καὶ διάφορον τῶν Ἰουδαίων πρὸς τὰ ἡμέτερα, καὶ τίς σύγκρισις τῶν 20 τύπων πρὸς τὴν ἀλήθειαν. ἀρξώμεθα τὰ τῆς Χριστοῦ πάσχα ἀναστάσεως καὶ θεωρίας ἐκ τῶν ἐντεῦθεν.

Ἀπεστέλλετό ποτε πρὸς σωτηρίαν λαοῦ ἀπὸ Θεοῦ ἐξ ὄρους ὑψηλοῦ ὁ νομοθέτης Μωυσῆς πρὸς τὸν τοῦ D νόμου τύπον· ἀπεστάλη καὶ ὁ κύριος ὁ νομοθέτης, καὶ 25 Θεὸς ἀπὸ Θεοῦ, καὶ ὄρος ἀπ' ὄρους οὐρανίων ὀρέων, εἰς σωτηρίαν τοῦ ἡμετέρου λαοῦ, τὸ τῆς ἀληθείας. ἀλλὰ Μωυσῆς ἐκ Φαραὼ καὶ Αἰγυπτίων ἐλυτρώσατο, Χριστὸς δὲ ἐκ διαβόλου καὶ δαιμόνων ἐλυτρώσατο ἡμᾶς. ἀλλὰ πεφόνευκε Μωυσῆς χάσας ἐν τῇ ἄμμῳ τὸν ἀδι- 30 κοῦντα τὸν Ἰουδαῖον· τεθανάτωκε καὶ Χριστὸς διάβολον, παραπέμψας αὐτὸν τῇ ἀβύσσῳ. εἰρήνευσε Μωυσῆς τοὺς δύο ἀδελφοὺς αὐτοῦ μαχομένους, εἰρήνευσε καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς δύο λαοὺς αὐτοῦ, ἐνώσας τὰ οὐράνια τοῖς

279 ἐπιγείοις. ἐκεῖ ἡ θυγάτηρ Φαραὼ λούσασθαι ἀπερχο-
 μένη εὔρε λαβοῦσα τὸν Μωυσῆν. ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ
 ἐκκλησία, καὶ θυγάτηρ βαπτίζεσθαι λαμβάνει Χριστὸν,
 οὐκ ἀπὸ θήβης τριμηνιαῖον ὡς Μωυσῆν, ἀλλ' ἐκ τοῦ
 τάφου τριήμερον ἀντὶ Μωυσῆ. ἐκεῖ τυπικῶς καὶ νυκτε- 5
 ρινῶς τὸ πάσχα ὁ Ἰσραὴλ ἐποίησεν, ἐνταῦθα φωτεινῶς
 τε καὶ ἡμερινῶς τὸ πάσχα ἐορτάζομεν, ἐκεῖ πρὸς ἐσπέ-
 ραν τῶν χρόνων τοῦ αἰῶνος, ἐκεῖ αἱ τῶν φλιῶν θύραι
 τῷ αἵματι ἐχρίοντο. ἐνταῦθα αἱ τῶν πιστῶν καρδίαι
 B τῷ τοῦ Χριστοῦ σφραγίζονται αἵματι. ἐκεῖ νυκτερινὴ 10
 ἦν θυσία, καὶ νυκτὶ ἡ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διάβασις.
 ἐνταῦθα σωτηρία καὶ φωτεινὴ ἡ τῆς ἐρυθρᾶς τοῦ βα-
 πτίσματος θάλασσα καὶ πυριζούσης τὸ πῦρ τοῦ πνεύ-
 ματος· ἐν ᾧ καὶ πνεῦμα θεοῦ ἀληθῶς ἐπιφέρεται ὁμοῦ
 καὶ ἐπιφαίνεται, καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕδατος, ἐν ᾧ συν- 15
 τρίβεται ἡ κεφαλὴ τοῦ δράκοντος καὶ ἄρχοντος τῶν
 δρακόντων τῶν δαιμονικῶν τοῦ διαβόλου λαῶν. ἐκεῖ τὸν
 Ἰσραὴλ νυκτερινῷ Μωυσῆς βαπτίζει βαπτίσματι· ἐκεῖ
 C νεφέλη τὸν λαὸν σκέπει, τὸν δὲ Χριστοῦ λαὸν ἡ δύναμις
 τοῦ ὑψίστου ἐπισκιάζει. ἐκεῖ τοῦ λαοῦ σωθέντος ἡ 20
 Μωυσέως Μαρία ἐχώρευσε. ἐνταῦθα δὲ τοῦ λαοῦ τῶν
 ἔθνῶν σωζομένου ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία σὺν πάσαις
 αὐτῆς ταῖς ἐκκλησίαις ἐορτάζει· ἐκεῖ τῆς κτίσεως πέ-
 τρα προσφεύγει Μωυσῆς· ἐνταῦθα τῆς πίστεως πέτρα
 προσφεύγει ὁ λαός. ἐκεῖ αἱ πλάκες αἱ νομικαὶ συντρί- 25
 βονται, τὴν τοῦ νόμου διάβασιν μηνύουσαι ὁμοῦ καὶ
 παλαίωσιν. ἐνταῦθα δὲ οἱ θεῖοι νόμοι ἀδιάρρηκτοι
 σώζονται. ἐκεῖ μόσχος ἐχωνεύετο εἰς τὴν τοῦ λαοῦ τι-
 μωρίαν. ἐνταῦθα δὲ ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ θύεται εἰς τὴν
 τοῦ λαοῦ σωτηρίαν. ἐκεῖ ῥάβδῳ πέτρα τύπτεται, ἐν- 30
 D ταῦθα δὲ Χριστὸς ἡ πέτρα τὴν πλευρὰν ἔνυπτεται· ἐκεῖ
 ὕδωρ ἐκ τῆς πέτρας ἐξέρχεται· ἐνταῦθα αἷμα καὶ ὕδωρ
 ἐκ ζωοποιοῦ πλευρᾶς πηγάζεται. ἐκεῖνοι ὀρτυγομήτραν

κρέα ἐξ οὐρανοῦ ἐδέξαντο, ἡμεῖς δὲ περιστερὰν τοῦ πνεύματος ἐξ ὕψους δεχόμεθα. ἐκεῖνοι μάννα πρόσκαιρον ἔφαγον καὶ ἀπέθανον· ἡμεῖς γὰρ ἄρτον ἐσθίομεν εἰς ζωὴν αἰώνιον. ἀλλ' ἐκεῖνα ὡς παλαιὰ καὶ σκιώδη πεπαλαιώται καὶ τετέλεσται. τὰ δὲ τοῦ ἡμετέρου λαοῦ αὖξει καὶ ἐπανθῆι εἰς αἰεὶ διαμένοντα. αὕτη τοῦ πάσχα ἡμῶν ἢ πρότυπος· αὕτη τῶν νομικῶν πραγμάτων ἢ σκιώδης διάβασις. οὕτω τὰ τῆς ἑορτῆς νόησον, 280 οὕτω τὰ τοῦ Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν περὶ τῆς 10 ἡμέρας σκόπησον, ἵνα πεισθῆς τῇ ἀναστάσει. ἀπιστίας γὰρ πάντες τὸ κάλυμμα περικευνται. ἔχεις πολλοὺς τοὺς τύπους καὶ ἀπεριγράπτους τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ ἀναβιώσεως. ταύτης μάρτυς ἀξιόπιστος Ἰσαὰκ ἢ σφαγῆ, ταύτης τύπος ὁ λάκκος τοῦ Ἰωσήφ, ἐν ᾧ ὑπὸ 15 τῶν ἀδελφῶν ἐνεβλήθη, ἐνθεν ἀνῆλθεν ἀθάνατος. ταύτης τύπος Ἰερεμίου ὁ λάκκος, ὅθεν ἅπαξ ἐκ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ βορβόρου ἀνῆλθε. Χριστοῦ τῆς ἀναστάσεως τύπος τοῦ Ἰωνᾶ τὸ κῆτος, ἐξ οὗ προῆλθε τριήμερος. ἔχεις καὶ ἄλλον τοῦ ἐν Ἄιδου δεσμωτηρίου τύ- 20 πον τὸ τοῦ Ἰωσήφ δεσμωτήριον, ἐνθα αὐτὸν ἢ μοιχαλὶς συναγωγὴ κατέκλεισεν, ἐξ οὗ προῆλθεν ἀβλαβὴς καὶ τριετής, ὡς Χριστὸς τριήμερος ἐκ νεκρῶν. μεθ' ὧν καὶ Δανιὴλ τὸν τῶν λεόντων λάκκον προτυποῖ τὸν τοῦ σωτῆρος τάφον, ἐξ οὗ ζῶν Ἰησοῦς ἀνῆλθεν, ὡς ἐκ λεόν- 25 των ῥυσθεὶς τοῦ Ἄιδου καὶ τοῦ θανάτου. διὰ τούτων Ἰουδαίους ἔλεγξον, διὰ τούτων αὐτοὺς ἐπιτίμησον. οὕτως ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πάθος καὶ ἀναστάσεως ἀπολόγησαι. ταῦτά σοι πρὸς συμμαχίαν σήμερον τὰ ὄπλα ὁ λόγος χαρίζεται, ταῦτά σε ἢ ἑορτὴ ἐπιδιδάσκει μν- 30 στήρια.

Εἶτα τί καὶ μετὰ ταῦτα; ἡμεῖς μόνοι ἑορτάζομεν, ἢ καὶ τοῦ πλησίον μερμινήσωμεν; ἡμεῖς πανηγυρίζομεν; ἢ καὶ περὶ ἄλλων ἡμῖν ὁ λόγος; ἀναγκαίως τῆς

ἡμῶν ἑορτῆς θεάρεστος ὁμοῦ καὶ εὐπρόσδεκτος γενέσθω
 τις κοινὸς τῆς ἐκκλησίας στεναγμὸς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ
 ὑπὲρ τῶν ἐν ἀνάγκαις ἡμῶν ἀδελφῶν μνημονεύσωμεν,
 τῶν ἐν ἐρήμοις ἀνάγκαις ἐξεταζομένων ἰδίων ἡμῶν.
 γενώμεθα ὡς συνδεδεμένοι τοῖς δεδεμένοις, γενώμεθα, 5
 ὡς συμπάσχοντες τοῖς τὴν ἀνάγκην πάσχουσιν, ὅτι ἔαν
 ἐν μέλος πάσχοι, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη. συμπαθή-
 σωμεν τοίνυν τοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς, τοῖς ἡμῶν μέλεσιν,
 οἱ μὲν διὰ χρημάτων, οἱ δὲ διὰ ῥημάτων, καὶ ἄλλοι
 δι' εὐποιίας, πάντες δὲ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν 10
 ἰκεσίας. κοινὴ πάντων, παρακαλῶ, σήμερον γενέσθω
 πρὸς Θεὸν πρεσβεία, ὅτι κοινὴ ἡμῶν καὶ ἡ αἰχμαλωσία.
 κοινὴ, παρακαλῶ, γενέσθω ἡ δέησις, ὅτι κοινὴ ὑπάρχει
 281 ἡ παιδείσις. ἀκούσωμεν τοῦ λέγοντος ὅτι "εὗξασθε
 ὑπὲρ ἀλλήλων ὅπως ἰαθῆτε." ἀκούσωμεν Χριστοῦ λέ- 15
 γοντος ὅτι ἔαν δύο ἢ τρεῖς συμφωνήσουσιν εἰς εὐχὴν,
 περὶ παντὸς αἰτήματος οὗ αἰτήσονται γενήσεται αὐτοῖς.
 μέγα, ἀδελφοί, ὄπλον εὐχῆ ἐκκλησίας, μέγα τεῖχος, ἀδελ-
 φοί, πρὸς Θεὸν εὐχῆ συμφωνίας, καὶ μάλιστα λαοῦ
 πιστοῦ αἰχμαλωσίας. μηδεὶς εἰπεῖν τολμήσῃ ὅτι οὐκ εἰσα- 20
 κούει ὁ Θεὸς ἁμαρτωλῶν. πλεῖον δέχεται τὴν δέησιν τῶν
 ταπεινῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, καὶ μάλιστα τῶν διὰ τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ καταπονομένων, μαστιζομένων, φυλακίζομένων,
 Βθλιβομένων, ὑπὸ ἐχθρῶν ὄνειδιζομένων, καὶ τὴν πίστιν
 Χριστοῦ μὴ ἀρνησαμένων. ἐξ ὧν ὑπάρχουσι πολλοὶ 25
 καὶ πολλαὶ ἐν τῷ παρόντι ἡμῶν λαῷ τοῦ Χριστοῦ ὁμο-
 λογηταὶ γενόμενοι, καὶ παρ' αὐτοῦ ταχέως εἰσακουό-
 μενοι. μέγα ὄπλον, ἀγαπητοί, ἡ ἐκείνων εὐχή. αἰδεῖ-
 ται γὰρ αὐτοὺς πάντας ὁ Χριστὸς, δι' ὃν καὶ καθ'
 ἡμέραν κινδυνεύουσι. διὸ ταῖς τούτων ἡμεῖς θαρροῦν- 30
 τες εὐχαῖς καὶ εἰς τὴν τούτων παρρησίαν πρὸς Θεὸν
 ἀποβλέποντες κοινῶς καὶ ἐκτενῶς ὑπὲρ τῶν ἐν ἀνάγκαις
 ἀδελφῶν ἡμῶν προσευξώμεθα, διότι πολλάκις φιλαν-

Θρωπία βασιλική ἐν ταῖς ἑορταῖς πολλοῖς καταδίκους C
 ἄφεισιν καὶ ἀπολύτρωσιν χαρίζεται. μέγα, πάλιν λέγω,
 ἀδελφοὶ, εὐχὴ ἐκκλησίας καὶ μάλιστα πιστῆς αἰχμαλω-
 σίας. καὶ γὰρ καὶ βασιλεὺς πολλάκις αἰδεῖται παρά-
 5 κλησιν δήμου καὶ χαρίζεται καταδίκους δυσωποῦντι
 ὄχλῳ. οὐκοῦν δεόμεθα πᾶσαν τὴν ἡμετέραν ἀγάπην
 ἐκτενῶς μνημονεῦσαι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν ἐν ἀνάγ-
 κῃ, καὶ κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν φρικωδεστάτην ὥραν,
 ἐν ἧ τὸν ἀτίμητον μαργαρίτην τοῦ Χριστοῦ σώματος
 10 ὑποδεξόμεθα ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. οὕτως ὑπὲρ τῶν D
 ἀδελφῶν ἡμῶν ἐκτενῶς προσευξόμεθα καὶ τῷ Χριστῷ
 εἴπωμεν, αὐτὸς ὁ μόνος ὁ τότε καὶ νῦν ἀγαθὸς Θεὸς
 καὶ φιλάνθρωπος δεσπότης, ὁ διὰ τοῦ πάσχα τὸν
 Ἰσραὴλ ἐκ δουλείας Αἰγύπτου ῥυσάμενος, καὶ διὰ τοῦ
 15 αἵματος τοῦ ἀμνοῦ ἐλευθερίαν αὐτῷ χαρισάμενος, αὐ-
 τὸς καὶ νῦν διὰ τοῦ ἀχράντου σου σώματος καὶ τοῦ
 τιμίου αἵματος, τῆς πικρᾶς δουλείας ἐλευθερίαν τῷ
 κόσμῳ σου δώρησαι· ὁ προσδεξάμενος τῆς ἀμαρτωλοῦ
 πόρνης τὸν κλαυθμὸν, πρόσδεξαι σήμερον καὶ τὴν σὴν
 20 ἐκκλησίαν καὶ αἰχμαλωσίας τὸν στεναγμὸν· ὁ προσδεξά- 282
 μενος τοῦ ληστοῦ τοῦ πιστοῦ τὴν παράκλησιν, πρόσ-
 δεξαι τοῦ λαοῦ σου τοῦ πιστοῦ τὴν δέησιν· ὁ προσ-
 δεξάμενος τοῦ Πέτρου τὴν μετάνοιαν καὶ τὸν στεναγμὸν,
 πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τὸν κλαυθμὸν τῶν πτωχῶν· ὁ μὴ
 25 ἀποστρέψας Χανααίας τὰ δάκρυα, δέξαι καὶ μικρὰν
 ἐκκλησίαν ὑπὲρ μεγάλης αἰχμαλωσίας πρεσβεύουσαν,
 καὶ πρὸς σὲ τὸν Θεὸν σήμερον βοῶσαν καὶ λέγουσαν,
 ὁ Θεὸς, ὁ τριήμερος ἀναστάς ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀνάστη-
 σον ἐκ τῶν ἐχθρῶν τὸν πιστὸν σου λαόν· ὁ τὸν Ἀδὰμ
 30 ἐγείρας ἐκ τῶν θνητῶν, ἔγειρον τὸ κέρας τῶν Χριστια- B
 νῶν· αὐτὸς ὁ τότε καὶ νῦν Θεὸς, ὁ τὴν μορφὴν τοῦ
 δούλου ἀναλαβὼν, λύτρωσαι ἐκ δουλείας τὸν ταπεινὸν
 σου λαόν· ὁ νῆπιος γενέσθαι καταξιώσας ὑπὲρ ἡμῶν,

σῶσον μαχαίρας τὸ πλῆθος τῶν νηπίων ἡμῶν αὐτὸς
 ὁ τότε θεὸς, ὁ μετὰ μητρὸς ἐν Αἰγύπτῳ ξενιτεύσας,
 ἀνακάλεσαι τῆς μακρᾶς ξενιτείας τὰς μητέρας καὶ τὰ
 τέκνα· ὁ πραθεὶς ὑπὲρ πολλῶν ἐκουσίως, παῦσον τὴν
 πρᾶσιν τοῦ λαοῦ τῶν ἐκκλησιῶν· ὁ δι' ἡμᾶς ἐν τῷ 5
 νώτῳ δεξάμενος τὰς τοῦ Πιλάτου μάστιγας καὶ ἀπει-
 C λὰς, αὐτὸς ὁ κοπιάσας δι' ἡμᾶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας,
 παῦσον τοῦ λαοῦ σου τοὺς κόπους καὶ ταλαιπωρίας·
 ὁ ἐν σταυρῷ βοήσας, διψῶ, δρόσισον ψυχὰς δεινῶς δι-
 ψώσας καὶ πεινώσας· ὁ μετὰ ἀνόμων ὑπὸ ἀνόμων 10
 κατακριθεὶς, ῥῦσαι καὶ ἡμᾶς ἐκ τῆς τῶν ἀνόμων βου-
 λῆς· ὁ γυμνωθεὶς ὡς κακοῦργος ὑπὸ ἀνόμων, αὐτὸς
 ἐκεῖνος, δέσποτα, ὑπὸ παρανόμων δεσμευθεὶς λύσον τοὺς
 ἐν δεσμοῖς πεπεδημένους· ὁ τὴν ἄχραντόν σου μητέρα
 παρακαλέσας ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ὄδυροῦ καὶ τοῦ κλαυ- 15
 D θμοῦ. αὐτὸς ὁ τότε βοήσας ταῖς μυροφόροις τὸ χαί-
 ρετε, αὐτὸς καὶ νῦν βόησον ταῖς ἐκκλησίαις σου χαίρετε.
 αὐτὸς ὁ τοῖς ἥλοις τοῖς τιμίαις προσηλωθεὶς τὰς χεῖ-
 ρας καὶ τοὺς πόδας, λύσον σιδηροδέσμων λαῶν τὰς
 χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. ναί, δέσποτα φιλάνθρωπε, ὁ 20
 εἰπὼν “περίλυτός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἐκ θανάτου,” ῥῦσαι
 τὸν λαόν σου τῆς λύπης καὶ τοῦ θανάτου. αὐτὸς ὁ τῆ
 ῥομφαίᾳ νυγείς τὴν πλευράν σου, σύντριψον τῶν ἐχθρῶν
 τὴν ῥομφαίαν τῆ χειρὶ σου τῆ κραταίᾳ, καὶ μνήσθητι,
 δέσποτα, ὡς τοῦ ληστοῦ σου τοῦ πιστοῦ καὶ τοῦ λαοῦ 25
 σου· ὁ χύσας τὸ ἄχραντον αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν, παῦσον
 τὴν σύγχυσιν τῶν αἱμάτων ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου,
 δέσποτα· φεῖσαι τῆς κληρονομίας σου. ἐξεγέρθητι·
 283 ἵνα τί ὑπνοῖς, κύριε; ἵνα τί τοῖς ἐχθροῖς μακροθυμεῖς;
 ἵνα τί ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπόν σου ἀφ' ἡμῶν; ἀνά- 30
 στηθι καὶ μὴ ἀπίσῃ εἰς τέλος. μὴ παρίδῃς εἰς πλήρες.
 μνήσθητι τοῦ σταυροῦ σου, μνήσθητι τοῦ λαοῦ σου,
 μνήσθητι τῶν οἰκτιρῶν σου. ὁ τεσσαράκοντα ἡμέρας

ἔκουσίως δι' ἡμᾶς πειρασθεὶς δέσποτα, μνήσθητι τῶν
 ἐν ἐρήμοις πειραζομένων λαῶν σου, τῶν ἐν ἄβάτοις
 καὶ ἀνύδροις· ἐκείνων μνήσθητι μεθ' ἡμῶν καὶ πρὸ
 ἡμῶν, ἀγαθὴ φιλάνθρωπε. ἐκείνοις συμβοήθησον, ἐκεί-
 5 νους πρόφθασον· ἐκείνους λοιπὸν ἐπίσκεψαι· ἐκείνους
 τοὺς ὑπὲρ πάντας ἔλεινους, τοὺς παρὰ πάντας ὄντας B
 ἐπὶ τῆς γῆς ταπεινούς· ἐκείνους τοὺς ἐν ἐρήμοις παρὰ
 ἀνθρώπων ἀπεγνωσμένους· οἵτινες μακρὰν ἐκ τῆς χει-
 ρός σου ἐδιώχθησαν· οἵτινες μεγάλως τῷ θυμῷ σου
 10 ἐπαιδεύθησαν· οἵτινες μεγάλως τῇ ὀργῇ σου ἠλέγχθη-
 σαν· οἵτινες πρὸ θανάτου ὡς νεκροὶ ἀπὸ ἀνθρώπων
 ἐπλήσθησαν· οἵτινες μετὰ θηρίων ἀγρίων οἴκειν κατε-
 κρίθησαν· ὧν τὴν βίαν οὐδεὶς καθορᾷ, εἰ μὴ μόνος ὁ
 σὸς ἀκοίμητος ὀφθαλμός· ὧν τὴν ἀνάγκην σὺ, δέσποτα,
 15 γινώσκεις, καὶ ἄλλος οὐδεὶς *** εἰς αἰῶνα λοιπὸν, δι'
 ὧν χωρισθέντες, τῆς οἰκουμένης τέλος μακρυνθέντες, C
 τῶν ἐκκλησιῶν λοιπὸν ἐπιλησθέντες, τῶν ἑορτῶν τὴν
 ἡμέραν ἀγνοοῦντες. ἐκείνοις μικρὸν ἔλεος ποιήσον, δέ-
 σποτα· οὐ γὰρ αἰτοῦμαι πολὺ. φθάσον ἐκείνους· ὁ
 20 θεὸς, ὁ παιδεύσας ἐκείνους. φθάσον τὰ ποτε τέκνα
 σου, ὅτι καὶ αὐτοὶ ποτε τέκνα σου, ὅτι καὶ αὐτοὶ ποτε
 Χριστιανοὶ ὑπῆρχον, καὶ αὐτοὶ ποτε ποιμνὴ σου, καὶ
 αὐτοὶ ποτε μέλη σου, καὶ αὐτοὶ ποτε τοῦ ἀχράντου σου
 μετελάμβανον σώματος, καὶ νῦν σωμάτων ἀλόγων μετα-
 25 λαμβάνουσι. διὸ δὴ, δέσποτα, ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτοὺς
 ἐν ἐλέοις καὶ οἰκτιρμοῖς σου. Ἴδε ἐκείνων τῶν ἔλεινῶν
 τὴν βίαν, καὶ δὸς φιλάνθρωπιαν. Ἴδε τὴν γύμνωσιν,
 καὶ δὸς τὴν ἀνάρρυσιν. Ἴδε τὴν βαθεῖαν ἐρημίαν, καὶ
 ποιήσον τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν. εἰ γὰρ καὶ δικαίως D
 30 ἐπαίδευσας, ἀλλ' ὅμως ἴασαι. εἰ καὶ ἀξίως παρέδωκας,
 ὅμως συνάγαγε. ἐμάστιξας, παρακάλεσον· παρέδωκας,
 λύτρωσαι. εἰ καὶ πολλάκις ἡμάρτομεν, ἀλλ' ὅμως πάλιν
 ἡμῶν μνήσθητι, καὶ πάλιν ἡμῶν τῇ δεήσει πείσθητι,

καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις, καὶ ἅπασι τῆς γῆς ἀβάτοις τόποις ἡμῶν ἀδελφοῖς Χριστιανοῖς, σοῦ δὲ λαοῖς. εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐν ἐκκλησίαις 284 μετὰ τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐν ἐρημίαις μετὰ τῶν ἐχθρῶν. εἰ καὶ ἡμεῖς φαιδροὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς, ἀλλ' 5 ἐκεῖνοι ἐν μεγάλῃ σκοτίᾳ· μεγάλη ἢ ἐκείνων δυστυχία· μέγα τὸ ἐκείνων ὑποπτον· δεινὸν τὸ ἐκείνων τραῦμα, πικρὰ ἢ ἐκείνων συμφορὰ· ἀδιήγητος ἢ αὐτῶν καταφθορὰ, μέγα τὸ ἐκείνων κέντρον, πολλὴ ἢ ἐκείνων τραγωδία, δέσποτα· μὴ ἀφήσης ἕως ἔξω, ἀλλὰ μετὰ τῆς 10 παιδείας δεῖξον καὶ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν, ἵνα μὴ εἰς τέλος οἱ Ἰουδαῖοι καυχῆσονται, ἵνα μὴ τὰ ἔθνη περὶ ἡμῶν εἴπωσι, ποῦ ἐστὶν ὁ θεὸς αὐτῶν; ποῦ ἐστὶν ὁ B Χριστὸς αὐτῶν; ποῦ ἐστὶν ὁ σταυρὸς αὐτῶν; ποῦ ἐστὶν ἡ ἐλπίς αὐτῶν; ποῦ ἢ πίστις τῶν Χριστιανῶν; 15 ἵνα μὴ ταῦτα εἴπωσι, ταχὺ τὰ ἐλέη σου εἰς ἡμᾶς θεωρήσουσι· ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοὶ σου, κύριε, ὅτι ἐπτώχευσάμεν σφόδρα, ὅτι ἐταπεινώθημεν σφόδρα, ὅτι ὀλιγώθημεν σφόδρα. λοιπὸν εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ὁ στεναγμὸς τῶν πεπεδημένων· 20 δυσωπήσει σε τὰ δάκρυα τῶν ἀκάκων νηπίων τῶν κατασφραζομένων. ἰκετεύσει σε ὀδυρμὸς μητέρων τῶν ἀτεκνουμένων. ταῦτα λέγοντες δεόμεθα, οὐ μαχόμεθα, C δέσποτα· δεόμεθα, ἀλλ' οὐ πρὸς σὲ δικαζόμεθα. δεόμεθα, ὅτι ὑπὸ ἀνόμων ὀνειδιζόμεθα; ὅτι ἐξ Ἑλλήνων 25 καταπονούμεθα· οὐ μαχόμεθα, ἀλλὰ ἐξομολογούμεθα. κλαίομεν, ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ κινδυνεύουσιν. εἰ γὰρ καὶ ἁμαρτωλοὶ, ἀλλ' ὅμως Χριστιανοὶ τυγχάνομεν. εἰ καὶ ταπεινοὶ, ἀλλ' ὅμως τῆς πίστεώς σου λαός. εἰ καὶ ἀνάξιοι φιλανθρωπίας, ἀλλ' ὅμως πρόβατα τῆς σῆς ἐκκλη- 30 σίας ἐσμὲν ἐν ἐνὶ συνηθροισμένοι. ταύτην σοὶ τὴν ἰκεσίαν οἱ πτωχοὶ ὑπὲρ πλήθους λαοῦ αἰχμαλωσίας ἐν τῇ σῇ τριημέρῳ ἀναστάσει προσάγομεν ἱερεῖς καὶ λαοὶ,

νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβῦται μετὰ νεωτέρων, D
 νήπια μετὰ μητέρων. πᾶσα ψυχὴ τῶν πιστευόντων εἰς
 σέ· οὓς λύτρωσαι πάντας πάσης τῆς ἐπικειμένης ἀπει-
 λῆς καὶ τῆς σῆς βασιλείας ἀξίους ποιήσον, χάριτι καὶ
 5 φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ δεσπότου
 Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σὺν τῷ πανα-
 γίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

IV.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΟΥ²⁸⁵
 ΚΥΡΙΟΥ.

10

Εὐλογητὸς ὁ Θεός.

Κόσμος σώματος ἢ ἐπικειμένη τῷ σώματι κεφαλῇ,
 κόσμος δὲ τῶν ἑορτῶν ἢ σήμερον ἑορτή. τί γὰρ, φησὶ,
 Χριστοῦ ἀνάληψιν μετὰ σαρκὸς ἑορτάζομεν, ὡς τῶν
 15 δεσποτικῶν ἑορτῶν δεικνυμένην πλήρωμα. καθάπερ γὰρ
 κεφαλὴ φαιδρόμορφος, οὕτω καὶ ἡ σήμερον ἑορτὴ τῆς
 Θεϊκῆς χάριτος ἀπαντάζει τὸ κάλλος, ἀλλ' οἱ πολλοὶ B
 ἀγνοοῦντες τὸ ταύτης μέγεθος ἤττον αὐτὴν νομίζουσιν,
 ἢ δὲ φύσις τῶν πραγμάτων πασῶν τῶν ἑορτῶν λαμ-
 20 προτέραν συνίστησι. καὶ εἰ βούλεσθε μαθεῖν, ἀνεξικα-
 κως συντείνατέ μοι τὸν νοῦν. μόνον δι' εὐχῶν συνερ-
 γήσατέ μοι, παρακαλῶ, καὶ τὰς μολιβδώδεις αὔρας κα-
 ταστείλατε, καὶ τὰ κύματα τῆς φλυαρίας γαληνιώσατε,
 καὶ σχολάζουσάν μοι τὴν ἀκοὴν παράσχετε. κατὰ γὰρ

286 τὸν σοφὸν Σολομῶντα λόγοι σοφῶν ἐν ἀναπαύσει ἀκού-
 ονται. πρώτη τοίνυν ἑορτὴ ἡ φρικτὴ καὶ θαυμαστὴ
 κατὰ σάρκα τοῦ Χριστοῦ γέννησις. πῶς γὰρ οὐ θαυμα-
 στὴ ἡ ἐξ οὐρανῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς κατάβασις, μᾶλ-
 λον δὲ συγκατάβασις; ὅτι ὁ πάντων δεσπότης τὴν τοῦ 5
 δούλου μορφὴν ἐνώσας ἑαυτῷ κατηξίωσε καὶ πτωχὴν
 μητέρα ἔσχεν ὁ πάντα περιέχων. δευτέρα ἑορτὴ ἡ τῶν
 Θεοφανίων πολλῶ τῆς πρώτης τὴν θεωρίαν μείζω
 ἔχουσα· ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ ἑορτῇ ὑπεδείκνυε τὸν
 τεχθέντα Θεὸν λόγον ἄστηρ, ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ ἑορτῇ 10
 Β' Ἰωάννης ἐβόα "ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρ-
 τίαν τοῦ κόσμου". ἐβεβαίου δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ βα-
 πτιζομένου οὐρανόθεν ὁ πατὴρ βοῶν "οὗτός ἐστιν ὁ
 υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα." ἀλλ' οὐδὲ τότε
 ὀλόκληρος ἡ τῆς εὐφροσύνης ἀπόλαυσις, ἐπειδὴ μηδέπω 15
 τὸ θνητὸν σῶμα διὰ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀθανασίαν
 ἐδέξατο. τρίτη ἑορτὴ τοῦ σωτηριώδους πάθους ἡ ἀνά-
 στασις ζωοποιεῖ τοὺς διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ αἵμα-
 τος αὐτοῦ μαρμαρυγὰς ἀπαστραπτοντας καὶ ἀναγεννω-
 μένους δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἁγίου. διὸ καὶ πε- 20
 C σόντα κόσμον ἀνέστησε καὶ τὸν πάλαι ἐκπεσόντα Ἀδὰμ
 ζωῆς αἰωνίου ἤξιωσε. διὰ ξύλου ὁ Ἀδὰμ θάνατον
 ἐτύγησε, διὰ ξύλου σταυροῦ ζωὴν τῷ κόσμῳ χαρίζεται.
 καὶ αὕτη μὲν τῶν προλαβουσῶν ἑορτῶν ἐνδοξοτέρα
 ἀνεδείκνυτο, ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ ὁ θάνατος διὰ θανάτου 25
 τὸν θάνατον θανατώσας καὶ ζωὴν ἀθάνατον τοῖς θα-
 νοῦσιν ἐπήγαγεν. ἀλλὰ καὶ αὕτη οὐκ εἶχε τῆς χαρᾶς
 τὴν πληρότητα ἐπὶ γῆς τὸν ἀνασιάντα κατέχουσα. καὶ
 ἡ τῆς πεντηκοστῆς δὲ χαρὰ μεγάλη καὶ ὑπὲρ λόγον, ἐν
 D ἣ τοῖς ἀποστόλοις ἐδίδото πνεῦμα ἅγιον, σήμερον δὲ 30
 ἐν τῇ τῆς ἀναλήψεως ἑορτῇ πάντα διὰ πάντων εὐφρο-
 σύνης πεπλήρωται· οὐρανοὺς τοὺς φεγγοτόκους ἀνοί-
 287 ξας καὶ τὸν λεπτομερέστατον ἀέρα βαθμύσας καὶ τὸν

ἐκ γῆς εἰς τὰς οὐρανίους ἀψίδας ἀνασφαιρώσας, καὶ
 πάσας τὰς τῶν ἀγγέλων φύσεις εἰς χαρὰν ἀληκτον παρ-
 ορμήσας, ξένην ἡμῖν θεὸν ἐπέδειξε, τὴν ἡμετέραν σάρκα
 ἐπὶ θρόνου βασιλικῷ ἐπηρομένην. ποῦ εἰσιν οἱ περὶ
 5 τὰ ἵπποδρόμια ἀσχολούμενοι καὶ ἠνιόχων ἀγαπῶντες
 ὀξύτητα; δεῦτε ἴδετε παράδοξον οὐρανοδρόμον ἠνιο-
 χον, δεῦτε ἴδετε παράδοξον ἵπποδρόμον, τὸν τῆς κτέ-
 σεως δημιουργὸν ἐν ἀνθρώπινῳ ἐποχούμενον ἄρματι, B
 οὐκ ἐπὶ γῆς ἀτάκτως ἐλαύνοντα, ἀλλ' αἰθερίους δρό-
 10 μους καινοπρεπῶς ἀναστέλλοντα, καὶ τὸν οὐράνιον καμ-
 πτήρα καταλαμβάνειν ἐπειγόμενον καὶ τὸν παρατρέ-
 χοντα Βελίαρ δυνατῶς καταστρέφοντα. ἀλλ' Ἰουδαίων
 παῖδες οἱ βάσκανοι τῆς ἀληθείας ἀκούσαντες ὅτι ὁ
 Χριστὸς ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς, ἀμανρωῶσαι βουλόμενοι
 15 τὸ παράδοξον θαῦμα τῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου τῆς
 δικαιοσύνης τὸν Ἥλιον παρεισάγουσι λέγοντες, τί με-
 γάλα κομπάζετε Χριστιανοί, ὅτι ἀνελήφθη ὁ Χριστὸς,
 ὡς λέγετε; καὶ γὰρ Ἥλιος ἄνθρωπος ὢν τῆς ὁμοίας C
 δόξης ἀξιοθεῖς ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. πρὸς οὓς
 20 μετὰ παρησίας φθεγγόμεθα, διὰ τί, ὦ Ἰουδαῖοι, τὰς
 βίβλους ὡς τυφλοὶ σκύλλετε, καὶ τὰ γεγραμμένα ἐν αὐ-
 ταῖς μετὰ ἀκριβείας οὐ βλέπετε; διὰ τί ἀναγινώσκετε
 καὶ οὐκ ἐπιγινώσκετε; τί γὰρ ἡ θεία λέγει γραφή; “καὶ
 ἀνελήφθη Ἥλιος ἐν συσσεισμῷ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν.”
 25 οὐχὶ δὲ εἰς τὸν οὐρανόν. τὸ δὲ “ὡς εἰς τὸν οὐρανόν”
 ἀμφίβολον ἔχει τὴν ἔννοιαν, τὸ δὲ “εἰς τὸν οὐρανόν”
 τρανῆν δείκνυσι τὴν ἀλήθειαν. ὅτι δὲ οὔτε Ἥλιος οὔτε
 ἕτερός τις ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ μόνος ὁ ἐκ τοῦ D
 οὐρανοῦ καταβάς ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ υἱὸς αὐτὸς περὶ
 30 ἑαυτοῦ πάντας πληροφοροῶν λέγει “οὐδεὶς ἀναβέβηκεν
 εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ
 υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.” ὁ ποιμὴν ὁ
 καλὸς, ὁ τὰ ἐνενήγοντα ἐννέα πρόβατα τῶν ἀγγέλων

καταλιπὼν ἐπὶ τὰ οὐράνια ὄρη, καὶ τὸ πεπλανημένον πρόβατον εὐρηκὼς καὶ ὅμοις φιλανθρωπίας βαστάσας καὶ εἰς τὸν οὐράνιον λιμένα ἀνενεγκὼν, τῷ ἰδίῳ γεννήτορι δωροφορῶν φθέγγεται, εὖρον, πάτερ, τὸ 288 πρόβατον τὸ πλανώμενον, ὅπερ ὁ ἀπατεὼν ὄφις δολοτρόποις τεχνάσμασιν ἠπάτησε καὶ κακίας ὁδοὺς ὑπέδειξε, πηλῶ δὲ τῆς πολυθεΐας τὴν καθαρότητα τῆς θεογνωσίας ἐμόλυνε. Θεασάμενος οἶν αὐτὸ ἐν τῷ βορβόρῳ τοῦ βίου πνιγόμενον τῇ τῆς θεότητός μου δεξιᾷ ταχέως ἀνήρπασα, καὶ τοῖς τῶν οἰκτιρισμῶν μου 10 σπλάγχνοις ἐν τοῖς τοῦ Ἰορδάνου ρεύμασιν ἀπέπλυνα, καὶ μυρίσας τῇ εὐωδίᾳ τοῦ ἁγίου μου πνεύματος, διὰ τῆς ἀναστάσεως νῦν παραγέγονα, ἄξιον τῆς σῆς θεότητος προσκομίζων σοι ξένιον, τὸ λογικὸν πρόβατον. σήμερον ὁ διάβολος τὴν οἰκείαν ἦταν ὀδύρεται, 15 ὄρῶν τὸ ἡμέτερον σῶμα εἰς οὐρανούς ἀναγόμενον· σήμερον ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ ὡς καπνὸς διαλύεται, σήμερον ὁ διάβολος θρηνηῖ λέγων, τί ποιήσω ὁ ἄθλιος; πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὡς ἰέραξ ὄξυπετῆς ἀρπάσας παρ' ἐμοῦ ἔρημόν με κα- 20 τέστησε, καὶ πανταχόθεν με πτεροκοπήσας εἰς γῆν κατέρραξεν. ἠπάτησέ με ὁ τῆς Μαρίας υἱός. οὐκ ἤδειν ὅτι θεὸς ἀνθρωπίνῳ κρύπτεται σώματι. ἔβλεπον αὐτὸν σῶμα ἀνθρώπινον περικείμενον, καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν νομίσας ψιλὸν κατ' αὐτοῦ τοὺς Ἰουδαίους ἐκί- 25 νησα, καὶ ἅπερ δι' ἐμαντοῦ μὴ ἐτόλμων διαπράξασθαι, ταῦτα διὰ Ἰουδαίων ἐνήργησα· μυρίας σύκοφαντίας ἐφεῦρον, πᾶν εἶδος ὕβρεων εἰς αὐτὸν ἐπενόησα· καλάμῳ καὶ σπόγγῳ ὄξος αὐτὸν ἐπότισα, ἀκάνθαις τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐστεφάνωσα, ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἠτίμωσα, 30 σταυρῷ διὰ ἥλων προσήλωσα· θανάτῳ τέλος ὑποβαλὼν ὡς νικήσας μετὰ Ἰουδαίων ἠόρταζον. Θεασάμενος δὲ αὐτὸν ὅτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγείρεται, καθὼς προεῖπεν,

ὡς ξίφος κατὰ καρδίας ἀθρόως δεξάμενος κατέπεσον·
 θεασάμενος δὲ πάλιν αὐτὸν ὅτι ἐσθίει καὶ πίνει, πάλιν
 ἕτερον σταυρὸν κατεσκεύαζον. ἀλλ' ὡς ταῦτα ἐνε-
 θυμούμην πρὸς ἑμαυτὸν, ὄρω αὐτὸν μετὰ δόξης εἰς
 5 οὐρανὸν ἀνερχόμενον. ὅθεν ἐγὼ μετ' αἰσχύνης ἐξέπεσον.
 διὸ καὶ ὁ ψαλμωδὸς ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων ἐβόα λέ-
 γων "πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας· ἀλαλάξατε τῷ
 θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, ὅτι κύριος ὑψιστος βασι-
 λεὺς φοβερὸς καὶ μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν." καὶ πάλιν
 10 ἀνέβη ὁ θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, κύριος ἐν φωνῇ σάλ-
 πιγγος. θέλω αὐτὸν καταδιῶξαι, καὶ ὡς μόλιβδος
 κάτω φέρομαι. βούλομαι αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἀοράτως 289
 ἐξαγκωνίζομαι. τί ποιήσω ὁ τάλας; πανταχόθεν με
 περιήλασεν. ἐξ οὐρανῶν με ὡς λίθον βραχύτατον εἰς
 15 γῆν ἐσφενδόνησε κάτω, πεσὼν δὲ ἐν τῇ γῇ ἐν τοῖς ὕδασι
 κρυβῆναι ἠθέλησα. καὶ εὐρών με ἐν τοῖς τοῦ Ἰορδάνου
 ῥεῖθροις κρυπτόμενον ὡς δράκοντα κρατήσας ἐμάστιξε·
 θέλω κἂν τῆς γῆς κρατῆσαι καὶ πάντες ὡς δεσποτικῆς
 νομῆς φύλακες τὴν κατ' ἐμοῦ φωνὴν βοῶσι· τοῦ κυρίου
 20 ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες B
 οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. ἔδειξεν ὁ σεισμὸς ὅτι τοῦ
 κυρίου ἡ γῆ. ἡ γὰρ γῆ τὸ τοῦ κυρίου ὄνομα μὴ φέ-
 ρουσα ἀκαρτερήτω τρόμῳ ἐβράσσετο, διὰ τὴν ἀταξίαν
 τῶν οἰκείων τέκνων μαστιζομένη, καθάπερ στόμα κατὰ
 25 τῶν στοιχείων ἀνοίξασα ῥήματα τῆς κρυπτομένης ὀδύ-
 νης ἐβόα τὸ μέγεθος, καὶ φείσασθαι τῶν ἡμαρτηκότων
 ὡς μήτηρ ὑπὲρ τέκνων ἰκέτευε. τίς λαλήσει τὰς δυνα-
 στείας τοῦ κυρίου; ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέ-
 σεις αὐτοῦ; τοῦ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς.
 30 τὴν γὰρ σάρκα τὴν ἐκ γῆς πλασθεῖσαν ἤνωσεν ἐν αὐτῷ
 ὁ Χριστὸς καὶ ἐκάθισεν ἐν οὐρανοῖς. ἔρχεται ὁ διά- C
 βολος ταύτην διὰ πορνείας μολύνειν βουλόμενος, ἀλλ'
 ὡς φύλαξ ἀγρυπνὸν ἔχων τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν μὴ

συγχωρήσης τῷ ληστῇ τὸν τῆς διανοίας διαρρηῆξαι ὀφθαλμὸν, ἵνα θαρρῶν πρὸς αὐτὸν εἴπῃς, δεσποτικοῦ κτήματος προδότης οὐ γίνομαι, διάβολε. τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ, καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἡ πάντοτε ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ ὄμβρου γεωργομένη καὶ ἀειθαλὲς καρποφο-
 5 ροῦσα τῷ Χριστῷ τριάκοντα καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατόν. Δέξῃλθε, φησὶν, ὁ σπείρων τοῦ σπείραι· καὶ τὸ μὲν ἔπεσεν ἐπὶ τὴν ὁδὸν, τὴν ἀπάτην τὴν Ἑλληνικὴν. καὶ ἦλθον τὰ πετεινὰ, οἱ ὀξύπεινοι τῶν δαιμόνων ἄρπαγες, καὶ κατέφαγον αὐτό. ἄλλο ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη,
 10 τὴν σκληρότροπον τῶν Ἰουδαίων φημί προαίρεσιν, καὶ εὐθὺς ἀνέτειλε πρόπετειας θερμοῦ φυτόν παρανομίας. τοιοῦτος γὰρ Ἰουδαίων ὁ τρόπος. ἐν γὰρ τῇ ἐρήμῳ νομοθετούμενοι ἔφασκον πρὸς Μωυσῆν, πάντα ὅσα εἶπεν ὁ θεὸς ποιησόμεθα καὶ ἀκουσόμεθα. καὶ
 15 οἱ ταῦτα ἐπαγγελλόμενοι μύσχον ἄψυχον προσεκύνουν, καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ ζῶντος θεοῦ προετίμων. ἄλλο ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, τὰς τραχυκέντρους καὶ βλασφημογλώσσους αἰρέσεις, αἵτινες τὸν τῆς εὐσεβείας σπόρον καθ' ἡμέραν συμπνίγουσιν. ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν
 20 τὴν καλὴν, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν εὐφορον, τὴν καρποφοροῦσαν τριάκοντα καὶ ἐξήκοντα καὶ ἑκατόν. τριάκοντα τὸν τῆς σωφροσύνης ζυγὸν, ἐξήκοντα τῆς ἀγγελομόρφου παρθενίας, ἑκατόν τῆς θείας δικαιοσύνης καὶ ἀγνείας καὶ τῆς τῶν μαρτύρων ἀνδραγαθίας. οἱ
 25 βγὰρ τῆς εὐσεβείας κήρυκες τὴν ἐπ' ἐσχάτων τοῦ κυρίου ἔλευσιν πᾶσιν εὐαγγελιζόμενοι ἔλεγον "οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν ἀναλαμβάνομενον." ὣφθησαν γὰρ δύο ἄνδρες ἐν ἐσθῆτι λευκῇ. δύο, ἵνα πιστευθῇ ἡ ἀλήθεια· ἄνδρες, ἵνα εἰς ἀνδρείαν τοὺς μα-
 30 θητάς στηρίξωσι· λευχειμονοῦντες, ἵνα καταλαμπρύνωσι τὰς τῶν ἀκουόντων διανοίας. τί οὖν οἱ ὀφθέντες ἐκήρυττον; ἄνδρες Ἰσραηλίται, τί ἐστήκατε βλέποντες

εἰς τὸν οὐρανόν; τί εἰς τὸν οὐρανὸν ἀτενίζετε; μᾶλλον τὸν τοῦ οὐρανοῦ ποιητὴν θεωροῦντες δοξάσατε τοῦ ἀναλαμβανομένου τὸ μέγεθος, καὶ τὴν συγκατάβασιν αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας θαυμάσατε, ὅτι τὸν γῆ-
 5 νον ἐνώσας ἑαυτῷ ἄνθρωπον οὐρανοπολίτην ἀνέδειξε καὶ οἰκήτορα οὐρανοῦ κατέστησε. βαβαί, τὸν κάτω κείμενόν που ἀνήγαγε; τί ἐστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανόν. οὕτως ἐλεύσεται, οὕτω. πῶς; τὸ σῶμα
 10 τὸ ἀνθρώπινον περικείμενος, ἐν ταῖς χερσὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν ἔχων, τὴν τρωθεῖσαν τῆ λόγχῃ πλευρὰν προβαλλόμενος, ἵνα ὄψωνται οἱ Ἰουδαῖοι εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, ἡμεῖς δὲ ἀξιοθῶμεν θεάσασθαι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ μετὰ παρησίας, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν
 15 ἐπιτύχωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ πατρὶ καὶ ἀγίῳ πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

V.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑΣ 291

20 τῆς Κυπριωνήσου ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν Θεοτόκον.

Τὰς ἐκλαμπούσας μαρμαρυγὰς τῆς Θεοτόκου ἀκτῖνας φοβερὰς καὶ ἀκαταλήπτους δυνάμεις οὐρανοῦ καὶ Βγῆς οἰκουμένης μυστήριον, θαῦμα, ἰλαστήριον φράσας

ὁ τάλας ἐγὼ εἰς ἀκριβεστέραν ἔννοιαν ὁ τῆς καρδίας μου ἔνδον σκιρτήσας λογισμὸς βαθείας μνήμης καὶ ὑψηλοτάτης θεωρίας πειρώμενος φέρειν τὸ θαῦμα, τρόμος καὶ φόβος πολὺς καὶ δεινὸς συνέσχε με, ὦ ἀγαπητοί. ἢ γὰρ μνήμη τῆς φρικτῆς θεωρίας ἔντρομον τὴν ψυχὴν μου καὶ φρικώδη τὴν καρδίαν ἐνέγκασα οὐ μετρίως ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ δυνατῶς ἐβασάνισεν. ἐπιπλήττει γὰρ μου τὸν νοῦν τῆς μεγίστης θεωρίας ἢ μνήμη, ὡς ἀκαταλήπτου μυστηρίου, τὸ λέγειν οὐκ ἰσχύουσα. τίς γὰρ ἱκανὸς τοιοῦτο φράσαι μυστήριον; ποῖον δὲ φθέγγα-10 σθαι στόμα, ἢ ποία γλῶσσα λαλήσει; λέληθεν, εἰπεῖν οὐκ ἰσχύει. νῦν δὲ τολμήσω· λαλήσω περὶ τῆς μόνης Θεοτόκου καθ' ὃ καταλαμβάνω. καὶ πάλιν φοβοῦμαι. οὐκ ἔχω γλῶτταν ἀξίως εἰπεῖν τὰ λίαν μεγάλα. ἰσχνόφωνος γὰρ καὶ βραδύγλωσσος καὶ οὐκ εὐλαλος ὑπάρχω, 15 ἢ οὕτως εἶπω περὶ τῆς μεγαλωνύμου καὶ ὁσίας καὶ ἀπειρογάμου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, μητρὸς τοῦ κυρίου· περὶ ἧς οὐκ εὐμαρῶς ἀνθρώπων γλῶττα λαλήσει. ἰσχνόφωνεῖ γὰρ πρὸς ταύτην καὶ ὑποστέλλεται ἢ γλῶσσα, οὐκ ἀξίως ἔχουσα τὸ λέγειν. αὕτη γὰρ καὶ τὰς τῶν 20 οὐρανῶν δυνάμεις ἐξένισεν· ἐξέστησαν πάντες ἄγγελοι, Ἄρχάγγελοι, ἄρχαί, ἐξουσίαι, θρόνοι, κυριότητες, τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ, καὶ πᾶσα στρατιὰ ἁγγέλων, φόβῳ καὶ τρόμῳ δεινῷ συσχεθέντες. ἐθεώρησαν γὰρ ἐπὶ γῆς ἐν αὐτῇ τὸν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἔφριττον. ἔβλε- 25 πον τὴν παρθένον οὐρανὸν καὶ θρόνον καὶ συνείχοντο φόβῳ θεωροῦσαι τὸν ἀναρχὸν ἀπὸ θρόνου Χερουβικοῦ εἰς μήτραν παρθενικὴν καθίσαντα.

Ὁ μακαρία ῥίζα, πόθεν ταύτην ἐβλάστησε; περὶ ταύτης ὁ προφήτης Ἡσαΐας ὡς χελιδῶν κελαδεῖ, τῇ 30 πυρίνῃ γλώττῃ βοῶν “ἀναστήσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἀναπαύσεται ἐπ’ αὐτὴν πνεῦμα φόβου Θεοῦ.” ἐκ τῆς ῥίζης

δὲ Ἰεσσαὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκ τῆς φυλῆς Δαβὶδ
 τοῦ βασιλέως ἡ ἅγια παρθένος, ἡ ὅσια τῶν ὁσίων ἀν-292
 δρῶν θυγάτηρ, ἧς οἱ γονεῖς Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννα, οἵτινες
 ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν τῷ Θεῷ εὐηρέστησαν, οἱ καὶ καρπὸν
 5 τοιοῦτον ἐβλάστησαν, τὴν ἅγιαν παρθένον Μαρίαν, ναὸν
 Θεοῦ ὁμοῦ καὶ μητέρα· Ἰωακεὶμ δὲ καὶ Ἄννα καὶ Μα-
 ρία, οἱ τρεῖς τῇ τριάδι σαφῶς ἐλειτούργησαν. Ἰωακεὶμ
 γὰρ ἐρμηνεύεται ἐτοιμασία κυρίου· ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἡτοι-
 μάσθη ναὸς κυρίου ἡ παρθένος. Ἄννα δὲ πάλιν ὁμοίως
 10 χάρις ἐρμηνεύεται· χάριν γὰρ ἔλαβεν Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννα,
 ἵνα τοιοῦτον βλαστήσωσι καρπὸν διὰ προσευχῆς, τὴν
 ἅγιαν παρθένον κτησάμενοι. Ἰωακεὶμ γὰρ ἐν τῷ ὄρει
 προσηύχето, καὶ Ἄννα ἐν τῷ παραδείσῳ αὐτῆς. κω-
 φορήσασα δὲ Ἄννα οὐρανὸν καὶ θρόνον Χερουβικὸν
 15 ἔτεκε, τὴν ἅγιαν κόρην Μαρίαν. αὕτη γὰρ οὐρανὸς καὶ B
 ναὸς καὶ θρόνος εὐρίσκεται. ἡ γὰρ Μαρία ἐρμηνεύεται
 κυρία, ἀλλὰ καὶ ἐλπίς· κύριον γὰρ ἔτεκε τὴν ἐλπίδα
 τοῦ παντὸς κόσμου Χριστόν. ἐρμηνεύεται πάλιν τὸ
 Μαρία σμύρνα θαλάσσης. σμύρναν δὲ ἐρεῖ, ὃ καὶ φημι,
 20 περὶ ἀθανασίας, ὅτι ἤμελλε τὸν ἀθάνατον μαργαρίτην
 τίττειν ἐν τῇ θαλάσῃ, τουτέστιν ἐν τῷ κόσμῳ. θά-
 λασσαν δὲ ἐρεῖ τὸν ἅπαιτα κόσμον, ᾧ ἡ παρθένος γα-
 λήνην ἐδωρήσατο, τὸν λιμένα τεκοῦσα Χριστόν. τοιγαρ-
 οῦν πάλιν τῆς σεμνῆς κόρης Μαρίας ἐρμηνεύεται τὸ
 25 μακάριον ὄνομα φωτιζομένη, ἣτις ἐφωτίσθη παρὰ τοῦ
 υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐφώτισε τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὰ
 πέρατα τῆς γῆς τῇ τριάδι. τριάδος γὰρ νύμφη ὑπάρχει C
 ἡ ἅγια Θεοτόκος κόρη Μαρία, τὸ πανάροητον τῆς οἰκο-
 νομίας κειμήλιον, πρὸς ἣν ὁ Γαβριὴλ “χαῖρε κεχαριτω-
 30 μένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ.” ὑπέμνησεν ὁ Γαβριὴλ, καὶ
 ὁ πατὴρ οὐρανόθεν ἀρραβῶνα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
 ἀπέστειλεν, ὠρμάσατο τὴν παρθένον εἰς τὸν μονογενῆ
 υἱὸν οὐράνιον νύμφην, ἣν ὁ πατὴρ ἠγάπησεν, ὁ υἱὸς

ἐνώκησε, τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐπεπόθησεν. αὕτη γὰρ νύμφη καὶ παστὰς, καὶ ἐκ ταύτης ὁ νυμφίος ἐκπορευόμενος Χριστὸς τὸ παρθενικὸν ἔνδυμα, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου Δαβὶδ μελωδίαν “ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ 5
 D αὐτοῦ.” ὁ νυμφίου πόθος ἀγνείας πολλῆς· τὴν ἰδίαν δούλην νύμφην καὶ μητέρα ὀρμάται. ὁ Γαβριὴλ πρόξενος τῆς παρθένου ἐγένετο, οὐρανοῦ καὶ γῆς συνάπτων τὸ θυμίαμα· ἦν προφητῆται σαφῶς ὑπέγραψαν τοῦ γάμου τὴν τάξιν κηρύξαντες, πῶς ἡ παρθένος οὐράνιος 10 εὐρίσκεται νύμφη, ὁμοῦ τε καὶ μήτηρ, ἢ τὰ πρὸ γάμου δῶρα λαβοῦσα τὸ ἅγιον πνεῦμα, προῖκα δὲ τὸν οὐρανὸν ὁμοῦ τε καὶ παράδεισον. ἐζήτει οὖν ἰδεῖν ἡ παρθένος ὃν ἐπόθει καὶ ἔλεγε, ποῦ ὁ νυμφίος οὗ τὸ κάλλος ποθῶ; ποῦ τὸ κάλλος τὸ τοῦ ἡλίου λαμπρότερον; 15 ποῦ τῆς πάσης εὐμορφίας ἡ ἀνεκλάλητος δόξα; ποῦ τὸ ἄσβεστον φῶς, ὃ ποθοῦσα ζητῶ; ποῦ ὁ ἥλιος ὃς 293 ἀκτῖνα ζητεῖ; ποῦ τῶν Χερουβὶμ ἡ κιθάρα; ποῦ τῶν Σεραφὶμ τὸ ἀκοίμητον ὄμμα Χριστός; ποῦ τῶν ἀγγέλων ἡ προσκύνησις, ἣν ὁ Γαβριὴλ ἐμήνυσε; ποῦ ὁ μόνος 20 τοῦ μόνου μονογενῆς υἱὸς τοῦ πατρὸς, ὃν ἡ παρθένος ποθοῦσα καὶ φιλοῦσα ὁμοῦ τε καὶ ζητοῦσα ἀσπάζεται; πρὸς ἣν ὁ Γαβριὴλ “χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ” χαῖρε κεχαριτωμένη, ἡ χάρις ἡ ἀπέραντος τῆς ἁγίας παρθένου. χαῖρε κεχαριτωμένη πολ- 25 λῶν ἀρετῶν κατακεκοσμημένη, λαμπαδηφοροῦσα παρθένε τὸ ἄσβεστον τοῦ ἡλίου λαμπρότερον φῶς. χαῖρε κεχαριτωμένη τοῦ νοητοῦ ἀγκίστρον τὸ δέλεαρ. ἐν σοὶ B γὰρ ἀγκίστρον ἡ Θεότης. χαῖρε κεχαριτωμένη, ἡ νοερὰ τῆς δόξης κιβωτὸς, χαῖρε κεχαριτωμένη, ἡ στάμνος ἡ 30 χρυσῆ, τὸ οὐράνιον ἔχουσα μάννα. χαῖρε κεχαριτωμένη, ἡ τὴν γλυκεῖαν τῆς ἀεννάου πηγῆς τοὺς διψῶντας ἐμπλήσασα.

Χαῖρε κεχαριτωμένη, νοερά θάλασσα, τὸν οὐράνιον
 ἔχουσα μαργαρίτην Χριστόν· χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ
 λαμπρὸς οὐρανός, ἢ τὸν ἀχώρητον ἐν οὐρανοῖς ἔχουσα
 Θεόν. χαῖρε κεχαριτωμένη, ἢ τὸν Χερουβικὸν Θρόνον
 5 τῆς Θεότητος ἕξαστράπτουσα· χαῖρε κεχαριτωμένη, κύ-
 κλον ἔχουσα οὐρανοῦ, καὶ Θεὸν ἀχώρητον, ἐν σοὶ δὲ ὁ
 χωρητὸν καὶ ἀστενοχώρητον. χαῖρε κεχαριτωμένη στυ-
 λοειδῆς νεφέλη, ἢ τὸν Θεὸν ἔχουσα τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ
 τὸν λαὸν καθοδηγήσαντα. τί εἶπω; καὶ τί λαλήσω;
 10 πῶς μακαρίσω τὴν ὀλόρριζον δόξαν; ὅτι χωρὶς Θεοῦ
 μόνου πάντων ἀνωτέρα ὑπάρχει. καλλιωτέρα γὰρ τῶν
 Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ καὶ πάσης στρατιᾶς πέφυκεν
 ἀγγελικῆς· πρὸς ἣν οὐρανοῦ καὶ γῆς οὐκ ἐπαρκέσει
 γλῶττα, τάχα δὲ οὐδὲ ἀγγέλων. καὶ γὰρ αὐτοὶ ὕμνον
 15 καὶ αἶνον καὶ τιμὴν καὶ δόξαν προσήνεγκαν, ἀλλ' οὐδὲ
 οὕτω κατ' ἀξίαν εἰπεῖν ἴσχυσαν. ἔχαιρον δὲ ἄγγελοι,
 ὡς αὐτοὶ μόνον τὸν Θεὸν ἔχοντες. πρὸς οὓς ἡ παναγία
 παρθένος ἀνωτέρα πέφυκε, τὸν Θεὸν τὸν ἐν οὐρανῷ
 ἐπὶ γῆς κήσασα, ἵν' οὕτως ἐλκύσῃ στρατιᾶς ἀγγέλων
 20 ἐπὶ γῆς μετὰ ἀνθρώπων. αὕτη γὰρ οὐρανοῦ καὶ γῆς
 μεσίτις πέφυκεν ἐνότητά ποιήσασα. ὦ μακαρία παρ-
 θένε, ἀγνή περιστερά, ἢ οὐράνιος νύμφη Μαρία, οὐρα-
 νός καὶ ναός καὶ Θρόνος τῆς Θεότητος· ἢ τὸν ἕξα-
 στράπτοντα ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἥλιον ἔχουσα Χρι-
 25 στόν· ἢ φωτεινὴ νεφέλη, τὴν πάμφωτον ἀστραπὴν ἐξ
 οὐρανοῦ τῷ κόσμῳ καταλάμψασα Χριστόν· ἢ οὐράνιος
 νεφέλη ἢ τὴν βροντὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν ἑαυτῇ
 κρυπτομένην τῷ κόσμῳ καταβιβάσασα, ἢ τὸν ὄμβρον
 τοῦ ἁγίου πνεύματος τῇ πάσῃ γῇ πρὸς καρποφορίαν
 30 πίστεως καταράξασα.

Χαῖρε κεχαριτωμένη ἢ πύλη τῶν οὐρανῶν, περὶ ἧς 291
 ὁ προφήτης κέκραγε λέγων “ἰδοὺ ἢ πύλη κεκλεισμένη,
 καὶ οὐδεὶς εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς, οὐδὲ ἐξελεύσεται, εἰ

μη κύριος ὁ Θεὸς μόνος· καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη τῷ ἡγουμένῳ, διότι ἡγούμενος αὐτὸς κληθήσεται, καὶ εἰς αὐτὸν ἐλπιούσι πάντα τὰ ἔθνη.”

Περὶ ταύτης τῆς πύλης καὶ ἐν τοῖς ἄσμασι τῆ λέξει ὁ προφήτης τρανώς καὶ σαφῶς καταλέγεται κεκραγῶς 5
 “κῆπος κεκλεισμένος, ἀδελφὴ μου νύμφη· κῆπος κεκλει-
 σμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη.” ἔμεινεν ἐν τῇ παρθενίᾳ
 Β ἡ ἅγια καὶ σεμνὴ κόρη Μαρία, ἡ φωτεινὴ νεφέλη, ἡ
 ἔνδον ἔχουσα τὸν Θεὸν λόγον· πρὸς ἣν ὁ μεγαλόφωνος
 Ἡσαΐας “ἰδοὺ νεφέλη κούφη, καὶ ἦξει εἰς Αἴγυπτον” 10
 τὸ ἀλατόμητον ὄρος, ἡ τὴν ἀκρότομον ἔχουσα πέτραν
 Χριστὸν, περὶ ἧς ὁ σοφώτατος Δανιὴλ λέγει “ἀπε-
 τμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν” τουτέστιν, ἄνευ
 ἀνδρὸς τὴν στερεὰν πέτραν Χριστὸν ἔτεκεν ἡ παρθένος,
 ὁ ἀσύνθετος ναὸς, ἡ τὸν οὐράνιον ἔχουσα λίθον Χρι- 15
 στὸν, ἡ βροντοειδὴς νεφέλη, ἡ τὴν ἀστραπὴν ἔνδον κοι-
 λιοφόρως βαστάσασα. καὶ μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ ἡ
 C Θεία γραγὴ λέγουσα “κοιλία σου θημωνιὰ σίτου πε-
 φραγμένη ἐν κρίνοις” ἡ ἀγεώργητος χώρα, ἡ τὸν λό-
 γον ὡς κόκκον σίτου δεξαμένη, καὶ τὸ δράγμα βλαστή- 20
 σασα, ἡ νοερὰ κλίβανος, ἡ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἄρτον τῆς
 ζωῆς ἔχουσα· ἡ ὁσία μήτηρ τοῦ σωτῆρος, ἡ τὸν λόγον
 τοῦ πατρὸς ἐκ σοῦ σαρκωθέντα τεκοῦσα, πρὸς ἣν
 Ἡσαΐας “ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται
 υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμαναουήλ.” ὦ παρ- 25
 θένος ἄγνη, ἅγια μήτηρ κυρίου· μακαρία νύμφη τριά-
 D δος ἀχωρίστου· μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡ τεκοῦσα ἐπὶ
 γῆς ὡς βρέφος τὸν πάντων κτίστην Θεόν. μακαρία σὺ
 ἐν γυναιξίν, ἡ μόνη ἐπὶ γῆς κηύσασα τὸν οὐράνιον Θεόν.
 μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἧς μασθοὺς ἐθήλασεν ὁ τρέ- 30
 φων τὰ σύμπαντα. μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡ νῦν γεν-
 νήσασα τὸν ποτὲ πλάσαντα πηλῷ τὸν Ἀδὰμ ἐν τῷ
 παραδείσῳ, Θεοτόκε ἅγια παρθένε Μαρία. Θεοτόκος

γὰρ ὑπάρχεις ἢ τὸν λόγον ἐκ σοῦ σαρκωθέντα τεκοῦσα.
 Θεοτόκος ὑπάρχεις ἢ τὸν Θεὸν λόγον ἐν μορφῇ δούλου
 κνήσασα. Θεοτόκος ὑπάρχεις, ὅτι Θεὸν λόγον δεξαμένη
 σαρκωθέντα ἔτεκες. Θεοτόκος ὑπάρχεις ἢ μόνη τοῦ
 5 μόνου μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ γεννήσασα, οὐ πρόσκαι-
 ρον Θεὸν γεννήσασα, ἀλλ' αἰώνιον τὸν πρὸ σοῦ καὶ
 πάντων Θεὸν ἐκ σοῦ σαρκωθέντα. τὸ ἄσπιλον πρόβα-
 τον, ἢ τὸν ἀμνὸν τεκοῦσα Χριστὸν, ἢ δάμαλις ἢ ἀπει- 295
 ρόζυγος ἢ τὸν μόσχον γεννήσασα· ἢ νοερά τῆς πίστεως
 10 τράπεζα, ἢ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς τῷ κόσμῳ χορηγήσασα.
 τί εἶπω; καὶ τί λαλήσω τὴν ὀλόρριζον δόξαν; περὶ
 ταύτης τῆς ὁσίας κόρης τῆς ἀειπαίδος καὶ παρθένου
 διὰ τοῦ προφήτου λέγει ὁ Θεὸς “ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσε-
 ται ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ,
 15 καὶ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ’ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. διὰ
 τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης, τέξεται, καὶ
 οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ
 τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ· καὶ στήσεται καὶ ὄψεται καὶ ποι-Β
 μανεῖ ποιμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ κύριος.” ὦ παρθένε
 20 ἁγία, φωτὸς αἰωνίου ὑπάρχουσα μήτηρ, φωτὸς τοῦ φω-
 τίσαντος ἐν οὐρανοῖς τὰς τῶν ἀγγέλων στρατιάς· φω-
 τὸς τοῦ φωτίσαντος τῶν Σεραφίμ τὸ ἀνεκλάλητον ὄμμα·
 φωτὸς τοῦ φωτίσαντος λαμπραῖς λαμπάσι τὸν ἥλιον·
 φωτὸς τοῦ φωτίσαντος τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῆ
 25 τριάδι· φωτὸς τοῦ εἰπόντος “ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ
 κόσμου.” φωτὸς τοῦ εἰρηκότος “ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κό-
 σμον ἐλήλυθα.” φωτὸς τοῦ ἀναληφθέντος καὶ φωτί-
 σαντος ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς τὰ σύμπαντα. ὦ πα-
 30 ναγία παρθένε, ἢ στρατιάς ἀγγέλων ξενίσασα. ξένον
 γὰρ θαῦμα ἐν οὐρανοῖς γυνὴ τὸν ἥλιον περιβεβλημένη,
 ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς γυνὴ τὸ φῶς ἐν ἀγκάλαις βα-
 στασάσα. ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς Χερουβικὸς θρόνος
 ἕτερος. ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς γυναικὸς υἱὸς αὐτῆς

καὶ τῶν αἰώνων πατὴρ ὑπάρχων. ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς παρθένου θάλαμος υἱὸν θεοῦ θεὸν νυμφίον ἔχουσα Χριστόν. ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς τὸ βρέφος τῆς παρθένου, δεσπότης τῶν ἀγγέλων πέφυκεν. ὦ παναγία παρθένε, μήτηρ τοῦ σωτῆρος, ἡ τὸν ἀναρχον 5
 B γεννήσασα λόγον, τὸν τοῦ πατρὸς σύνθρονον υἱὸν τὸν ὁμοούσιον τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸν προαιώνιον, σὺν πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τὸν τοὺς οὐρανοὺς καμαρώσαντα, τὸν τὴν γῆν ἐδράσαντα. χαῖρε παναγία παρθένε ἡ τὸ πῦρ τῆς θεότητος ἀφλέκτως, 10
 ὡς νοερά βάτος, κατέχουσα, ἡ νοερά κλίβανος, ἡ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς θερμὸν τῷ κόσμῳ πρὸς βρωσιν ἐνέγκασα. περὶ οὗ λέγει ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου Χριστὸς “λάβετε, φάγετε. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.” πλουσία 15
 296 τῆς παρθενικῆς ἡ πανάρετος τράπεζα, ὦ ἀγαπητοί, παντοίων καλῶν βρωμάτων πρὸς ἀπόλαυσιν τῆ οἰκουμένη ἐδωρήσατο ἡ ὁσία παρθένος καὶ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ, ἡ τὸν φωτεινὸν λύχνον τὸν ἐκλάμποντα ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς βαστάσασα Χριστόν· πρὸς ἣν ὁ προ-20
 φήτης Ζαχαρίας “ἰδοὺ λυχνία χρυσεῆ, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς.” τοιγαροῦν καὶ ὁ Δαβὶδ τὸ μελωδικὸν στόμα τοῦτο βοᾷ “λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ λόγος σου, καὶ φῶς τοῖς τρίβοις μου.”

Ὡ λυχνία παρθενικὴ ἡ τοὺς ἐσκοτισμένους φωτί-25
 σασα, ὦ λυχνία παρθενικὴ ἡ τὸ σκότος ἀπελαύνουσα καὶ τὸ φῶς καταυγάζουσα. ὦ λυχνία παρθενικὴ ἡ τὸ
 B πῦρ καὶ τὸ ἔλαιον ἀχώριστον πρὸς φωτισμὸν ἐνέγκασα. ὦ λυχνία παρθενικὴ, τρίφωτον ἐν πῦρ ἄσβεστον, ὁμο-
 ούσιον ἀφ' ὑψηλοτάτου θρόνου λαβοῦσα καὶ πρὸς φω-30
 τισμὸν τῆς οἰκουμένης ἐκλάμψασα. ὦ λυχνία παρθε-
 νικὴ, περὶ ἧς διὰ τοῦ προφήτου λέγει ὁ θεὸς “ἐκεῖ ἐξανατελῶ κόρας τῷ Δαβὶδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ

μου." ὁ βασιλικὸς στέφανος τὸν μαργαριτοειδῆ πολύ-
 τιμον ἔχουσα λίθον Χριστόν· ἡ βασιλικὴ πορφύρα τὸν
 οὐρανοῦ καὶ γῆς ἐνδύσασα βασιλέα τὸ οἰκουμενικὸν τοῦ
 σώματος πορφυροειδὲς ἔνδυμα· ἡ ἀκηλίδωτος τῶν Χρι-
 5 στιανῶν πίστις· ἡ ἀκατάληπτος βίβλος, ἡ τὸν λόγον C
 καὶ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς τῷ κόσμῳ παραναγνώσασα.
 ἡ μακαρία ἐν γυναιξίν, ἡ τὸν λόγον ἐκ σοῦ σαρκωθέντα
 τεκοῦσα, λόγον τὸν τοῦ πατρὸς υἱὸν, λόγον τὸν προαι-
 10 ωνιον Θεόν, λόγον ἀναρχον καὶ ἀϊδιον, λόγον τὸν σὺν
 πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι προσκυνούμενον, λόγον τὸν
 σύνθρονον τοῦ πατρὸς, λόγον τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβιμ
 καθήμενον, λόγον, ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξολογοῦσι,
 λόγον τὸν τοὺς ἀγγέλους κτίσαντα, λόγον τὸν ἀρχὰς καὶ
 15 ἐξουσίας εἶναι ποιήσαντα, λόγον τὸν οὐρανοὺς ἐκτεί-
 ναντα καὶ τὴν γῆν ἐδράσαντα, λόγον τὸν ἀληθινὸν Θεὸν D
 Ἰησοῦν Χριστόν τὸν κύριον ἡμῶν, ὃν ἔτεκες, παναγία
 παρθένε, καὶ μετὰ τόκον πάλιν παρθένος, ἡ τὸν μαρ-
 γαρίτην τεκοῦσα, καὶ τὸν βασιλικὸν στέφανον πλέξασα.
 ὦ μακαρία παρθένε, ἡ τὴν οὐράνιον δόξαν βλαστήσασα,
 20 ἡ ἀπὸ πολλῶν ἀνθέων τοῦ παραδείσου τὸν κόσμον
 εὐωδία πληρώσασα. κρίνον ἄσπιλον ὑπάρχει ἡ παρ-
 θένος, τὸ ἀμάραντον ῥόδον γεννήσασα Χριστόν, ἡ ἄμ-
 πελος τῆς ἀληθείας, ἡ πολυφόρος καὶ ἀτρύγητος τῆ
 παρθένιᾳ, ἡ μὴ σκαφεῖσα καὶ βοτρυοφορήσασα, ἡ τὸν 297
 25 πέπειρον βότρυν βλαστήσασα Χριστόν. πῶς οὖν ἐβλά-
 στησας πείσον ἡμᾶς, παναγία παρθένε· πῶς μήτηρ Θεοῦ
 ὠφθῆς ἐπὶ γῆς, λόγον προαιώνιον δεξαμένη. ἡ κοιλιοφο-
 ρήσασα παρθένος ἐγὼ ἄφθαρτος, ναὸς ἀμόλυντος γέ-
 γονα τοῦ ἐνοικήσαντος ἐν ἐμοὶ λόγου Θεοῦ ἀπειρογάμου.
 30 Τὸν Ἐμμανουὴλ ἐν ἀφθάρτῳ κοιλία φέρουσα, εἰς
 γαστέρα ἀμόλυντον, ἀφομοιουμένη θρόνῳ Χερουβικῷ·
 εἰς ἣν ὁ λόγος τοῦ πατρὸς σὰρξ ἐγένετο, ὁ ἀναρχος καὶ B
 ἀόρατος· ὁρατὸς οἰκονομικῶς, ὁ ἐνανθρωπήσας Θεός·

πείραν οὐκ ἔγνωκυῖα ἀνδρὸς, τὸν προαιώνιον Θεὸν
 Ἰησοῦν Χριστὸν ἔτεκον. παρθένος γὰρ καὶ νῦν ὑπάρχω
 μετὰ τὸν τόκον, καθαρωτέρα τοῦ πρώην. ἀπόνως ἔτε-
 κον οὐχ ὡς πᾶσα γυνή· ἀνόμοια γὰρ ἐμοῦ κακείνων
 τὰ μεταξὺ πράγματα. οὐκ ἔγνω φύσις ἀνθρώπων τὸν 5
 τόκον μου, εἰ μὴ μόνος ὁ ἐν ἐμοὶ οἰκήσας Θεός. ὦ
 παρθένε φρικτὸν τῆς ἐκκλησίας κειμήλιον, τὸ μέγα τύ-
 χον μυστήριον, ἱερέα καλεῖ τὴν παρθένον ὁμοῦ τε καὶ
 C. Θυσιαστήριον, ἣτις τραπεζοφοροῦσα τὸν οὐράνιον ἄρτον
 Χριστὸν ἔδωκεν ἡμῶν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὦ γαστήρ 10
 ἀμόλυντος οὐρανοῦ κύκλον ἔχουσα, καὶ Θεὸν ἀχώρητον,
 ἐν σοὶ δὲ χωρητὸν βαστάσασα. ὦ γαστήρ οὐρανοῦ πλα-
 τυτέρα, Θεὸν τὸν ἐν σοὶ μὴ στενοχωρήσασα. ὦ γαστήρ
 ἐπτάκυκλος οὐρανόσ καὶ μειζότερος αὐτῶν τυγχάνουσα.
 ὦ γαστήρ ἐπτὰ οὐρανῶν ὑψηλοτέρα καὶ πλατυτέρα. ὦ 15
 γαστήρ ὁ ὄγδοος οὐρανόσ ἐπτὰ στερεωμάτων ἀνωτέρα.
 ὦ γαστήρ ἐπταφώτου χάριτος τὸ ἄσβεστον ἔχουσα φῶσ.
 Δτί εἶπω, ἢ τί λαλήσω περὶ τῆς σεμνῆς καὶ ἁγίας παρ-
 θένου; ὁ πόθος ἔλκει με λέγειν περὶ τῆς Θεοτόκου,
 καὶ φόβος κατέχει με τοῦ σιωπᾶν, οὐκ ἀξίως ἔχων τοῦ 20
 λέγειν. ὁ νοῦς προκαλεῖται καὶ ὁ φόβος ἀπωθεῖται·
 ὅσ μὲν ἔλκει με, ὅσ δὲ ἀνθέλκει με. ἐπειδὴ οὖν συνέ-
 χομαι τῶν ἀμφοτέρων, συμφέρει μοι λαλήσαι περὶ τῆς
 μεγαλωνύμου καὶ ὁσίας παρθένου. λέγω γὰρ ταύτην
 οὐρανὸν καὶ θρόνον ὁμοῦ τε καὶ σταυρόν· τὰς γὰρ 25
 298 ἁγίας ἀγκάλας ἐκτείνασα τὸν δεσπότην ἐβάστασεν. ὦ
 θρόνος Χερουβικὸς, σταυροειδῆς, οὐράνιος, περὶ ἧς διὰ
 τῶν γραφῶν ἐν οὐρανοῖς παρακύπτω, καὶ βλέπω ταύ-
 την ὑπὸ ἀγγέλων προσκυνουμένην. ὅθεν πρῶτον ὁ Γα-
 βριήλ τὴν παρθένον ἀσπάζεται “χαῖρε κεχαριτωμένη, 30
 ὁ κύριος μετὰ σοῦ.” χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ λαμπρὸς
 οὐρανόσ· χαῖρε κεχαριτωμένη, ἣ τὸν ἕξαστράπτοντα ἐξ
 οὐρανοῦ λαμπραῖς λαμπάσιν ἀκτῖνα ἔχουσα ἥλιον τὸν

Χριστόν. Σεραφίμ γέγονεν ἡ παρθένος, ἡ πολυώνυμος Β
καὶ πολυόμματος τῆς ἀκατάληπτου θεάς. σκέπη τις
νοερά, δι' οἰκουμενικοῦ σώματος εὔρεθεῖσα, τὰ Χερου-
βιμ ὑπερβαίνουσα. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ἀποστρέφονται μὴ
5 δυνάμενα ἀτενίσαι πρὸς νοητὸν πῦρ τῆς θεότητος, αὕτη
δὲ τρανοῖς ὄμμασιν ἐνατενίζουσα τὸ ἀκατάληπτον καὶ
ἀκοίμητον ὄμμα Χριστοῦ ποθοῦσα καὶ φιλοῦσα ἡσπά-
ζετο. στρατιαὶ ἀγγέλων ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ σω-
τῆρος προσπίπτοντες οὔτε ἰδεῖν οὔτε προσψαῦσαι ἰσχύ-
10 ουσιν, αὕτη δὲ χεῖλη χεῖλεσι συνάπτουσα τὸν ἀκατά-
ληπτον ἡσπάζετο. ὦ παρθένε ἀκατάληπτου μυστηρίου C
φέρουσα θαῦμα, τριπόθητον πίστιν τῇ οἰκουμένη κη-
ρύξασα.

Ἀγγέλων ἀνωτέρα γέγονεν ἡ παρθένος, μειζοτέρα
15 τῶν Χερουβιμ καὶ τῶν Σεραφίμ, ἀρέσκουσα τῷ βασιλεῖ
Χριστῷ, ὡς ἀξία δούλη καὶ μήτηρ τιμηθεῖσα παρὰ
θεῷ. ἀγία μήτηρ ἀμόλυντε, ἡ τὸν πρὸ σοῦ γεννήσασα
Χριστόν τὸν εἰπόντα “πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι.”
ἡ τὸ σπήλαιον δοξάσασα καὶ τὴν φάτνην μεγαλίνασα.
20 παρθένος γὰρ καὶ σπήλαιον καὶ φάτνη οὐρανοῦ κύκλον
ἔχοντες θεὸν ἀχώρητον ἔφερον, οἱ τρεῖς τῇ τριάδι σα-
φῶς λειτουργήσαντες, ὅτε ἡ παρθένος ἀπόνως τὸν οὐ- D
ρανοῦ καὶ γῆς δεσπότην ἐν τῷ σπηλαίῳ κηύσασα ἐν
τῇ φάτνῃ ἔθετο, τότε καὶ τάξεις ἀγγέλων τὴν παρθένον
25 ἐκύκλωσαν βοῶντες καὶ λέγοντες “δόξα ἐν ὑψίστοις
θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.” ὅθεν
καὶ ποιμένες ἀγραυλοῦντες τὴν τοιαύτην δοξολογίαν
τῶν ἀγγέλων ἤκουσάν τε περὶ τοῦ σωτῆρος καὶ τῷ δρό-
μῳ βαδίσαντες, τὸ φῶς προσεκύνησαν, ξένον θαῦμα
30 θεασάμενοι, τὴν δούλην τοῦ δεσπότη καὶ τὴν ἐπίγειον
παρθένον, οὐράνιον νύμφην. αὕτη γὰρ καὶ νύμφη καὶ
παστὰς καὶ θεοῦ μήτηρ ὤφθη ἐν τῷ σπηλαίῳ, ὅτε τὸ 299
βρέφος ἔτεκε Χριστόν, κατὰ τὴν προφητικὴν Ἡσαΐου

φωνήν ὅτι “παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστής, ἀρχῶν εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶ-
 νος.” εἰτά φησι μετὰ ταῦτα, μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν ὑπὸ
 ἀστέρος φωτεινοῦ καταλαμπόμενοι καὶ ὀδηγούμενοι, τὸ
 μῆκος τῆς ἐξ ἀνατολῆς ὁδοῦ βαδίσαντες, ἤκασιν εἰς
 προσκύνησιν τοῦ τεχθέντος ἐν Βηθλεέμ· ὅθεν καὶ τὴν
 Β πόλιν Ἱερουσαλὴμ καταλαβόντες, κρύπτεται ἀπ’ αὐτῶν
 ὁ ἀστὴρ· οἱ δὲ θορυβηθέντες τὸν ὀδηγὸν ἀπολέσαντες,¹⁰
 ἀνάγκης τῇ βία τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐρωτῶντες ἐπυνθά-
 νοντο παρ’ αὐτῶν, ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται; ξένον δὲ
 θαῦμα πᾶσιν ἐνομίζετο. περὶ οὗ Ἡρώδης ἀκούσας ἐτα-
 ράττετο λίαν, καὶ καλέσας τοὺς ἱερεῖς ἐπυνθάνετο παρ’
 αὐτῶν, ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται; οἱ δὲ εἶπον καὶ οὐκ¹⁵
 ἠρνήσαντο· ὠμολόγησαν καὶ οὐκ ἐψεύσαντο. τὰς ἀκτι-
 νας τοῦ ἡλίου κρύπτειν οὐκ ἠδύνατο, τὴν περὶ τοῦ
 σωτῆρος φωνὴν διὰ τοῦ προφήτου σαφηνιζομένην ἐμαρ-
 τύρησαν λέγοντες, ἐν Βηθλεέμ γεννᾶται ὁ Χριστός.
 οὕτω γὰρ βοᾷ διὰ τοῦ προφήτου “καὶ σὺ Βηθλεέμ οὐ-²⁰
 δαμῶς εἶ ἐλαχίστη ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ
 ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἀρχόντα ἐν τῷ Ἰσραήλ.” ὡ
 τοῦ ἀπειθοῦντος Ἰσραήλ. ὠμολόγησε τὸ πρᾶγμα τοῦ
 νόμου καὶ τὸν νομοθέτην ἠρνήσατο· αὐτοὶ ἐμαρτύρη-
 σαν ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται, καὶ αὐτοὶ πάλιν ἠρνή-²⁵
 σαντο τὸν γεννηθέντα Χριστόν.

Τί οὖν οἱ μάγοι; ὧν τὸ οἰκεῖον τοῦ νοῦς ἡλλοι-
 ώθη, ὧν ἡ καρδία ἐταράττετο λίαν, καὶ ἐσβέννυτο ἐν
 Δλύπη, ὧν οἱ στεναγμοὶ ὡς κυμάτων βία τὴν ναῦν ἐπόν-
 τιζον, ὧν οἱ ὀφθαλμοὶ μαργαριτοειδέσι δάκρυσι τὴν³⁰
 γῆν κατέρραινον, ὧν ἀφόρητος ἡ θλίψις, τῶν ἀπὸ τῶν
 ἀνατολῶν ζητοῦντες ὀδηγὸν, ὃν οὐκ εἶχον, ἔχοντες ἐζή-
 τουν· ποῦ ὁ ἀστὴρ ὁ τῶν μάγων ὀδηγός; κατ’ οἶον

δὲ τρόπον κρύπτεται ἀπ' αὐτῶν ὁ ἀστήρ, σκόπει τὴν
 ἀλήθειαν, καὶ βλέπε τὸ θαῦμα καὶ τὴν μὴνυσιν. ἔνεκεν
 τούτου κρύπτεται ἀπ' αὐτῶν ὁ ἀστήρ, ἵνα τούτων ἐρω-
 τῶντων παρὰ τῶν ἀπίστων ἱερέων φανερόν γένηται
 5 πᾶσι τὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς μυστήριον. ὅθεν μετὰ τὸ
 γνῶναι πάντα φανεροῦται πάλιν μάγοις ὁ ἀστήρ, ἕως
 οὗ ἔλθῶν ἔστη ἐπάνω τοῦ βρέφους ἐν τῷ σπηλαίῳ, ἢ 300
 μᾶλλον ἐν τῷ οὐρανῷ. ὅπου γὰρ Χριστὸς, ἐκεῖ ὁ οὐ-
 ρανός· τὸ γὰρ σπήλαιον οὐρανὸς ἄφθῃ ἐπὶ γῆς. οἱ
 10 δὲ ἰδόντες τὸν ἀστέρα, μᾶλλον δὲ τὸν σωτήρα, ἐχάρη-
 σαν χαρὰν μεγάλην, οἱ καὶ κύψαιτες προσεκύνησαν, καὶ
 ἐκβαλόντες τὰ δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν.
 χρυσὸν μὲν ὡς βασιλεῖ, λίβανον δὲ ὡς Θεῷ, καὶ σμύρ-
 ναν ὡς ἀθανάτῳ, μᾶλλον δὲ ἵνα καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν
 15 μηνύσωσι τοῦ πάντων κτίστου καὶ δημιουργοῦ Χριστοῦ,
 ὃν ἔτεκεν ἡ οὐράνιος νύμφη Μαρία, ὁ οὐρανὸς καὶ ναὸς B
 καὶ θρόνος τῆς Θεότητος, τὸ ἀνεκλάλητον τοῦ παρα-
 δείσου κειμήλιον. ἄγγελοι τὴν Εὐάν ἐμέμφοντο, νυνὶ
 δὲ τὴν Μαρίαν δοξάζουσιν, ἢ τὸ ἀσθενὲς τῶν γυναικῶν
 20 κυρίως δοξάσασα, ἢ τὴν πεσοῦσαν Εὐάν ἀναστήσασα,
 καὶ τὸν ἐκβληθέντα τοῦ παραδείσου Ἀδὰμ εἰς οὐρανοὺς
 ἀποστείλασα, ἢ τὸν κλεισθέντα παράδεισον ἀνοίξασα,
 καὶ διὰ ληστοῦ πάλιν τὸν Ἀδὰμ καταφυτεύσασα. διὰ
 σοῦ γὰρ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ τὴν ἔχθραν κατέ- C
 25 λυσεν, ὧ ἁγία παρθένε. διὰ σοῦ ἡ οὐράνιος εἰρήνη τῷ
 κόσμῳ ἐδωρήθη, διὰ σοῦ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης
 ἐφωτίσθη, διὰ σοῦ ἄνθρωποι ἄγγελοι γεγόνασι, διὰ
 σοῦ φίλοι καὶ δοῦλοι καὶ τέκνα Θεοῦ ἄνθρωποι ἐκλή-
 30 ἄνθρωποι ἠξιώθησαν γενέσθαι, διὰ σοῦ γνῶσις οὐρά-
 νιος καὶ δοξολογία ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναπέμπεται·
 διὰ σοῦ παρησίαν ἄνθρωποι ἐν οὐρανῷ πρὸς τὸν ὕψι-
 στον ἔχουσι, διὰ σοῦ σταυρὸς ἔλαμψε κατὰ πάσης τῆς

Δοίκουμένης, ἐν ᾧ τὸ βρέφος σου ἔκρεματο Χριστὸς ὁ
 θεὸς ἡμῶν· διὰ σοῦ θάνατος πατεῖται καὶ Ἄιδης σκυ-
 λεύεται, διὰ σοῦ τὰ εἶδωλα πεπτώκασι, καὶ γνῶσις
 οὐράνιος ἐγήγερται, διὰ σοῦ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ
 θεοῦ ἐγνώκαμεν, ὃν ἔτεκες, παναγία παρθένε, τὸν κύ- 5
 ριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ᾧ πάντες ἄγγελοι καὶ ἄν-
 θρωποι προσκυνοῦντες λέγομεν, ἀναρχον τὸν πατέρα,
 ἀναρχον τὸν υἱὸν, ἀναρχον τὸ ἅγιον πνεῦμα, τριάδα
 ἀχώριστον καὶ ὁμοούσιον δοξάζοντες εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. ἀμήν.

10

VI.

301 Ἐκ λόγου ποιοῦ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν
 Ἐπιφανίου ἐπισκόπου περὶ Βαΐων.

Β Ὁ ὑπ' ἀγγέλων ἀσιγήτως ἀνυμνούμενος καὶ δοξο-
 λογούμενος, κάτω ὡς ἄνθρωπος γονυπετεῖ τῷ πατρὶ
 καὶ εὐχεται· καὶ ἄνω αὐτὸς ὑπὸ πάσης ὄρατῆς καὶ 15
 ἀοράτου κτίσεως εὐχὰς καὶ γονυκλισίας προσδέχεται.
 κάτω πεινᾷ ὡς ἄνθρωπος, ἄνωθεν δὲ ὁ αὐτὸς ἐλθὼν
 ἄρτος οὐράνιος διψᾷ οἰκονομικῶς. ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ἡ
 πηγὴ τῆς ζωῆς θεοπρεπῶς· κάτω κοπιᾷ κατὰ τὴν πρόσ-
 ληψιν, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ἡ τῶν κοπιόντων καὶ πεφορ- 20
 ρτισμένων ἀνάπαυσις. αὐτὸς οὗτός ἐστιν ὁ σήμερον ἐπὶ
 τὸν θάνατον ἐκουσίως ἐρχόμενος, ἵνα τοῦ ἰδίου θανά-
 του καταργήσει τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου καὶ
 ἀθανασίαν χαριζόμενος τοῖς ὑπ' αὐτοῦ θνήξασιν, δι'

ἀθανασίας ἐλπίδα δελεασθεῖσιν. διὰ τοῦτο παρεγένετο,
 οὐ σκῆπτρα καὶ σάλπιγγας ἐπαγόμενος, ἀλλὰ πτωχείαν
 ἐσχάτην ἐνδεικνύμενος· οὐ ξίφη καὶ ὄπλα καὶ δόρατα,
 ἀλλὰ ταπεινῶσιν ἄκραν φερόμενος· οὐχ ὄπλοφόρους, οὐκ
 5 ἀσπίδας χρυσοκολλήτους καὶ θυρεοὺς, καὶ κράνος καὶ
 θώρακα, ἀλλὰ πραότητα ἄκραν καὶ ἀκακίαν ἄμετρον, D
 καὶ μετριότητα τὴν ὑπὲρ μέτρον ὁ κύριος Χριστὸς, ὁ
 θεὸς ἐν Σιών. καὶ ἐσεῖσθη, φησὶ, πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα,
 τίς ἐστὶν οὗτος; οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, οὗτός ἐστι Χριστὸς
 10 ὁ υἱὸς Δαβὶδ. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ὁ ὄντως ναὸς
 καὶ θεὸς ὁ ἱερώτερος καὶ τοῦ ἱεροῦ, ἐξήνεγκε καὶ τοὺς
 μιανοὺς ἱερεῖς τοὺς παρανόμους καὶ κακοτρόπους. οἱ δὲ
 παῖδες ἱεροπρεπῶς ἢ θεοπρεπῶς ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ
 ἐστῶτες ὡσαννὰ τῷ θεῷ τοῦ ἱεροῦ Χριστῷ τῷ Ἰησοῦ
 15 ἀνέκραζον· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, δωρουμένῳ εἰρήνην 302
 ἐν οὐρανῷ καὶ δόξαν ἐν ὑψίστοις. μακάριαι τῶν ἐκκλη-
 σιῶν αἱ προσδοκίαι, μακάριαι τῶν Χριστιανῶν αἱ ἐλ-
 πίδες, τῷ εἰρηνάρχῳ πιστεύοντες, ἢ τὴν εἰρήνην πλου-
 τήσαντες ἄνθρωποι ἀγγέλων συμπολιταὶ γεγόνασι· τὰ
 20 ἄνω καὶ κάτω ἀναμῖξ Χριστὸς πεποίηκε· τοῖς ἀσωμά-
 τοις τοὺς χοῖκούς ἤνωσε· χαίρετε ἐν Χριστῷ· πάλιν
 ἐρῶ χαίρετε. χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών ἢ νέα Ἱερου-
 σαλὴμ ἢ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία· σκόπησον τὰ τῆς ἑορτῆς
 σου μυστικώτερα. δράμε τῶν ὀρωμένων ὑψηλότερον,
 25 ἵνα γνῶς ἀναγωγικῶς καὶ τὰ αἰσθητῶς τελούμενα. τίνος B
 χάριν ὁ πάντη πεζοπόρος Ἰησοῦς νῦν καὶ μόνον ἐπὶ
 ζώου ἐκάθισεν, αὐτὸς ὑψούμενος, καὶ τὴν ἐν σταυρῷ
 ὑψῶσιν ἑαυτῷ αἰνιττόμενος; τίς ἢ κατέναντι κώμη·
 πάντως ἢ ἀντίθετος καὶ ἐναντία τῷ κόσμῳ γνώμη, ἣν
 30 ἐκτήσατο ὁ κατέναντι τοῦ παραδείσου ἐξοικισθεὶς ἄν-
 θρωπος, πρὸς ὃν ἀπέστειλεν ὁ Χριστὸς δύο τῶν μα-
 θητῶν, οἷον διαθήκην αὐτοῦ παλαιὰν καὶ νέαν, τὰς
 δύο διαθήκας. τίς ἢ ὄνος; ἢ παλαιὰ πάντως καὶ μοι-

χαλῖς συναγωγῆ, ἢ εἰς τὰ βάρη τὸν βίον βεβαρημένη, ἐφ' ἧ Χριστὸς μέχρι πού κεκάθικε. τίς ὁ πῶλος; ἐγὼ ὁ νέος καὶ ἀγύμναστος τῶν ἐθνῶν λαὸς, ἐφ' ὃν οὐδεὶς 5 ἀνθρώπων ἐκάθισεν· οὐ νόμος, οὐ φόβος, οὐκ ἄγγελος, οὐ προφήτης, οὐ Μωυσῆς, οὐ γραφή, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος ὁ ἡμῖν τοῖς ἀλόγοις συμπατριάσας ἐν Βηθ-λεέμ, ὅπως τῆς ἡμετέρας ἀλογίας ἐλευθερώσῃ, θεολόγους ὕστερον καταστήσας. τίς δὲ ἡ λύσις τοῦ πώλου; πάντως ἢ ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας ἐλευθερία, καὶ ἡ τῶν εἰδωλικῶν αἱμάτων κατάλυσις, ἣν ἐσήμανε καὶ ἡ 10 τῆς αἰμορροούσης γυναικὸς ψαῦσις. τίνες οἱ ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ πώλου γογγύσαντες, λέγοντες, τί λύτετε τὸν πῶλον δεδεμένον; οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ δαίμονες. τίς ἡ τῶν ἱματίων τῶν παιδῶν ὑπόστρωσις; τί τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ἔκδυσις; ἢ τῆς συναγωγῆς ἀσχημος γύμνωσις 15 ὁμοῦ καὶ ἐρήμωσις. τίνα τὰ θεολογοῦντα νήπια; σύμβολα πάντως τοῦ πιστοῦ λαοῦ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ 303 ἔγγονα. τίνες αἱ τούτων μητέρες; αἱ τοῦ βαπτίσματος κολυμβῆθραι αἱ τοὺς πιστοὺς ἀναγεννώσαι. τίνες αἱ τῶν μητέρων μαζοί; αἱ δύο διαθῆκαι αἱ ἡμῶν διδά- 20 σκαλοι ἀμφότεραι, ποτιζοῦσαι ἡμᾶς τὸ γάλα τὸ πνευματικὸν καὶ οὐράνιον. τίς ἡ ἐκ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν Χριστοῦ κατάβασις, ἀλλ' ἢ πάντως ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ Θεοῦ λόγος πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασις; τίνες τῶν ἐλαιῶν οἱ κλάδοι; αἱ τῶν ἐλεημόνων ψυχαί. τίς ἡ ὁδὸς, ἐν ἧ 25 καλῶς ὑποστρωννύουσι τὰς τῶν ἀρετῶν πράξεις, ἀπεκ- 303 B δυόμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον; τί τῶν φοινίκων τὰ βαῖα; αἱ καθαρὰ τῶν δικαίων καρδίαι, αἱ ὡς φοίνικες ἀνθοῦσαι, καὶ ὡς αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου πληθυνόμεναι, αἱ πεφυτευμέναι ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου, καὶ ἐξανθοῦσαι, αἱ 30 ἄνω ὀρθῶς πρὸς τὸν ἀληθῆ φοίνικα βλέπουσαι, πάντως δηλοῦσαι καὶ τὴν νίκην τοῦ τυράννου καὶ τοῦ Ἄιδου, αὐτοὶ ἐλευθερωθέντες τῆς ἐκείνων τυραννίδος τῇ τοῦ Χριστοῦ

νικητοῦ δυνάμει. τίνες οἱ προάγοντες; προφηταὶ οἱ δίκαιοι. τίνες οἱ ἀκολουθοῦντες· ἀπόστολοι, καὶ ἡμεῖς οἱ ἐξ ἔθνῶν μετὰ τούτων πιστεύσαντες. ἡ δὲ πόλις ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ· τὸ δὲ ἱερόν ἢ βασιλεία τῶν οὐρα-
 5 νῶν, ἐξ ἧς Χριστὸς Ἰουδαίους ὡς ἀναξίους ἐξήγαγεν. οὕτω τὰ τῆς ἐορτῆς σου νόησον· οὕτω τὸ τοῦ δεσπό-
 του μυστήριον φύλαξον. πάντως δὲ καὶ τὰ τῆς ἐορτῆς σου *** συνδράμωμεν μετὰ ἀγγέλων χορεύοντες, μετὰ
 τοῦ ὄχλου κροτούντων, μετὰ τοῦ πώλου σκιρτῶντες, μετὰ
 10 μητέρων θαυμάζοντες, μετ' ἀποστόλων κηρύττοντες, καὶ Χριστῷ ὑπαντῶντες τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπιβαίνοντι, αἰ-
 νοῦντες, εὐλογοῦντες, ὡσαννὰ λέγοντες, εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν, καὶ πάλιν ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου κρῖναι τὸν κόσμον αὐτοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ
 15 πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

VII.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΟΛΕΩΣ

304

Κωνσταντίας τῆς Κύπρου.

Περὶ πίστεως.

B

Πίστις ἐστὶ. πίστις δὲ ἡ εἰς θεὸν πράγμα ἀψη-
 20 λάφητον, ἀκατάληπτον, ἀθεώρητον, ἀπολυπραγμόνητον,
 ἀκαστορητῆς σιωπῆς τιμώμενον καὶ νῶν προσκυνούμε-
 νον, ἕδρα ψυχῆς, θεμέλιον ζωῆς, ῥίζα ζωσα, κλάδος
 ἀμάραντος, καρπὸς ἀθανασίας, ἐλπίζομένων πραγμά-

των ὑπόστασις, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, πάντων τῶν ἁγίων δικαίωσις.

Περὶ τῆς ἁγίας τριάδος.

- C Τριάς ἀπλή, ἀσύνθετος, ἀσυνείκαστος, ἀνέκφρα-
 στος, ἀδιήγητος, ἀδιόριστος. πατήρ, υἱός, ἅγιον πνεῦ- 5
 μα· ὁμοούσιος κατὰ πάντα, κατὰ συμφωνίαν, κατὰ
 δύναμιν, κατ' ἐνέργειαν, κατὰ θεότητα, κατὰ μέγεθος,
 ἐν ὑποστάσει καὶ ὀνόμασι μόνον διηρημένη, ἐν δυνάμει
 καὶ πράγμασιν ἡνωμένη. τριάς πρὸ αἰώνων ὑπάρχουσα,
 ἀναρχος, ἄχρονος, ἀγήρατος, ἀθάνατος, ἀτελεύτητος, 10
 οὐκ αὔξουσα, οὐ λήγουσα, αἰεὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ὡσαύτως
 D τυχάνουσα, οὐ νῦν εὔρεθεῖσα, αἰεὶ δὲ προσκυνουμένη,
 ὑπὸ ἀποστόλων κηρυττομένη, ὑπὸ ἐκκλησίας πιστῆς
 μεγαλυνουμένη, παντοδύναμος, παντεπίσκοπος, δημιουρ-
 γός, φιλάνθρωπος, ἀγαθὴ, ἀπροσδεῆς, τελεία. 15

Ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς τριάδος αὐτῆς ὁ παρὰ ταῖς
 θεαῖαις γραφαῖς ἐμφερόμενος μυστηριώδης ἐστὶ καὶ
 θαῦμα.

- 305 Τρίτον τὰ Χερουβὶμ τὸ ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος
 ἀννυεῖ. τρία τὰ μεγάλα στοιχεῖα, οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ 20
 καὶ θάλασσα. τρία τὰ ἐν ἡμῖν, νοῦς, πνεῦμα, λόγος.
 τρεῖς πατέρες, Ἀδὰμ, Σὴθ, Ἐνώχ. τρεῖς πατριάρχαι,
 Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ. τρεῖς ἄγγελοι παρὰ σκηπὴν
 Ἀβραάμ. τρεῖς ἡμέραι τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. τρία
 μέτρα σπειδάλεως ἢ Σάρρα λαβοῦσα τοῖς ἀγγέλοις παρέ- 25
 θηκε. τρεῖς ῥάβδους Ἰακώβ πελεκίσας ταῖς ληνοῖς τῶν
 ποτιστηρίων ἐνέθηκε. τρεῖς δεκάδες ἐνιαυτῶν, καὶ τότε
 Β βασιλεὺς Ἰωσήφ, τρεῖς μῆνας παρὰ τοῖς γονεῦσιν κρυ-
 πτόμενος Μωσοῦς. τρεῖς τρεῖς ἐννέα τῶν Αἰγυπτίων

αἱ μάστιγες. τρεῖς μῆνας ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τότε νόμος
 ἐγράφη, καὶ πλάκες ἐξήλεων. τρία τὰγαθὰ τῆς ἐρήμου,
 ὕδωρ, ὀρυγομήτρα, τὸ μάννα. τρεῖς, φησὶ, καιροὺς
 Μωυσῆς ὠφθῆ ἐνώπιον κυρίου· τρεῖς ἱερεῖς, Μωυσῆς,
 5 Ἀαρὼν, Σαμουήλ. τρεῖς στρατηγοὶ θαυμαστοὶ, Ἰησοῦς
 ὁ Ναυῆ, Χάλεβ, Ἰεφονῆ καὶ Φινεές. τρεῖς οἱ κατὰ
 Ἀμαλῆκ ἐπὶ τῆς πέτρας ἰστάμενοι, Μωυσῆς, Ἰησοῦς,
 Ὠρ. τρεῖς κριταὶ δυνατοὶ, Γεδεὼν, Ἰεφθάε, Σαμψών.
 τρεῖς πρεσβῦται τῶν νιῶν Ἰσραὴλ, Μωυσῆς, Ἰώβ, Δα- C
 10 νιήλ. τρεῖς ἐβδομάδες ἡ νηστεία τοῦ Δανιήλ. τρεῖς οἱ
 παῖδες οἱ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ μὴ προσκυνήσαντες, Σιδράχ,
 Μισάχ, Ἀβδεναγώ. διὰ τριῶν σείεται ἡ γῆ, ὡς ἔλεγε
 Σολομῶν. ἐὰν οἰκέτης, φησὶ, βασιλεύσῃ, καὶ ἄφρων
 πλησθῆ σιτίων, καὶ μισητὴ γυνή, ἐὰν τύχῃ ἀνδρὸς ἀγα-
 15 θοῦ. τρία ἐστὶν ἃ οὐκ ἐμπίπταται, Ἄιδης, ἔρως γυναι-
 κὸς, γῆ ψαφαρά. τρία ἐστὶν ἀκατάληπτα, ἔχνη ἀετοῦ
 πετομένου, ὁδὸς ὄφως ἐπὶ πέτρας, τρίβος ποντοπο-
 ρούσης νηὸς. τρία ἐστὶν ἅπερ εὐόδως πορεύονται,
 σκύμνος λέοντος ἰσχυρότερος κτηνῶν, ἀλέκτωρ ἐμπερι-
 20 πατῶν ἐν θηλείαις ἔμψυχος, τράγος ἠγούμενος αἰπο- D
 λίου. τρεῖς σοφαὶ γυναῖκες, ἡ Θεκουῆτις, ἡ Σουναμίτις,
 ἡ Ἀβιγαία. ἡ μὲν γὰρ τὸν ἄνδρα τὸν Νάβαλ, ἡ δὲ
 Ἀβεσαλὼν διὰ τέχνης, ἡ δὲ τὸν υἱὸν τῷ προφήτῃ
 προσδραμοῦσα καὶ μὴ ἀπογνοῦσα διέσωσεν. τρεῖς γυ-
 25 ναῖκες προφήτιδες τυμπανίστριαι, Μαριάμ, Δεββόρα,
 Ἰουδίθ. τρεῖς ἅγιοι γυναῖκες, Σάρρα, Ρεβέκκα, Λεία.
 τρεῖς οἱ μνημονευόμενοι βασιλεῖς, Δαυὶδ, Ἐζεκίας, Ἰω-
 σίας. τρεῖς τάξεις τῶν ὄντων, ἐπουρανίων, ἐπιγείων,
 καταχθονίων. τρεῖς ἀρεταί, πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη. τρία
 30 δῶρα παρὰ Θεοῦ, βασιλεία, ἱερωσύνη, προφητεία. τρεῖς
 χρόνοι, ἐνεστώτων, παρεληλυθότων, μελλόντων. τρία 306
 τῶν δικαίων τὰ κτήματα, παράδεισος, Ἀβραὰμ κόλπος,
 οὐρανῶν βασιλεία. τρεῖς τῶν ἁμαρτωλῶν αἱ τιμωρίαι,

σκότος, σκώληξ, γέεννα. τρεῖς ἀνανεώσεις τοῦ κόσμου, ἢ ἐπὶ τοῦ Νῶε, ἢ ἐπὶ τοῦ κυρίου, ἢ ἐπὶ τῆς συντελείας. τρίτον Ἡλίας τὰ μέλη τοῦ βοῦς καὶ τὰ ξύλα καταρράνας τὸ ἐξ οὐρανῶν κατὰ στύγας πῦρ. τρίτον τῆς ἡμέρας ἠύχεται Δανιήλ. τρεῖς μῆνας εἰς τὸν οἶκον⁵ Ζαχαρίου πεποίηκεν ἢ παρθένος. τρία τὰ προσενηχθέντα δῶρα τῷ κυρίῳ παρὰ τῶν μάγων, χρυσὸς, λίβανος, σμύρνα. τρία βαπτίσματα, τὸ νομικόν, τὸ Ἰωάννου, τὸ τοῦ κυρίου. τρεῖς αἱ τοῦ βαπτίσματος ἐπικλήσεις, εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα. τρεῖς αἱ¹⁰ καταδύσεις καὶ τρεῖς αἱ ἀναδύσεις τοῦ βαπτίσματος. τρεῖς αἱ κατὰ τοῦ διαβόλου νῆκαι τοῦ κυρίου, τὸ μὴ φαγεῖν μετὰ τὸ πεινᾶσαι, τὸ μὴ προσκυνῆσαι τὸν μισθόν, τὸ μὴ καταβάλλειν ἑαυτόν. τρεῖς ἡμέραι μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τότε τὸ ὕδωρ οἶνος ἐξαίρετος. τρεῖς αἱ¹⁵ κατὰ τῆς παρθένου τοῦ μονογενοῦς ἐπιτιμῆσεις, τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ἤδεις ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ με εἶναι; τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, γύναι; οὐπω ἦκει ἡ ὥρα μου. τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες οἱ ἀδελφοί μου; τρεῖς οἱ πλέον τῶν ἄλλων θαρρούμενοι μαθηταί, Πέ-²⁰τρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης, τρία ἔτη τῶν δισποτικῶν σημείων ὁ χρόνος. τρία ἔτη ζητῶν καρπὸν εἰς τὴν συκῆν ὁ κύριος ἦλθε, καὶ οὐχ ἤρρεν. τρισὶν ὁ κύριος κατηράσατο τῇ συκῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα· τῇ συναγωγῇ, λίθος ἐπὶ λίθον οὐ μὴ μένει²⁵ τῷ Ἰούδα, οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας Ἰωνᾶς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους πεποίηκε. τριήμερον ἢ κατὰ Νινευιτῶν ἀποφορά. τριήμερος τοῦ σωτήρος ὁ θάνατος, τριήμερος καὶ ἡ ἀπὸ³⁰ τῶν νεκρῶν κατ' ἐξουσίαν ἀνάστασις τοῦ κυρίου. διὰ τριῶν ὁ Παῦλος ἡμερῶν ἀνέβλεψε πηρωθεῖς, τρεῖς τὸν κύριον περὶ τοῦ σκόλοπος παρεκέλευσεν, ἵνα ἀποστῇ

ἀπ' αὐτοῦ. τρις ἐναυάγησεν, εἰς τρίτον ουρανὸν ἀναβέβηκε. τρία σάτα ἀλεύρου καὶ ἡ τῆ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁμοιωθεῖσα γυνὴ λαβοῦσα καὶ εἰς μικρὰν ζύμην ἐγκρύψασα ὅλον τὸ φύραμα κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐζύμωσεν.

Ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς ὡς διπλῆ τριάς ἐπὶ μεγάλων πραγμάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ παρατετήρηται.

4. Ἐν ἑξ ἡμέραις ὁ θεὸς τὸν κόσμον κατεσκεύασεν· ἕκτην ἡμέραν ἔπλασε τὸν Ἀδάμ. ἕκτην ὥραν
 10 γυμνωθέντα παρὰ τῆς ἀμαρτίας δειλῆς ἐζήτησεν. ἕκτον ὤφθη τῷ Ἀβραάμ· ἅπαξ εἰς Χαρρὰν * * * τρίτον κατ' ὑπνοῦς. τέταρτον ἐπὶ τῆς προσθήκης τοῦ γράμματος τοῦ ὀνόματος· πέμπτον ἐπὶ τῆς Μαμβροῦ μεσημβρίας, B
 ἕκτην ὥραν· ἕκτον ἐπὶ τῆς θυσίας τοῦ μονογενοῦς ἐν
 15 τῷ ὄρει. ἑξ ἔτη δουλεύειν Ἑβραίοις παρήγγειλεν. ἕκτω μηνὶ τὸν Γαβριὴλ πρὸς τὴν παρθένον ἀπέστειλεν. εἰς ἑξ ὑδρείας τὸ ὕδωρ οἶνον πεποίηκεν. ἕκτην ὥραν τῆ Σαμαρείτιδι παρὰ τὸ φρέαρ ὠμίλησε. πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα τὸν Δάζαρον ἤγειρεν. ἕκτην ὥραν τῷ λη-
 20 στῆ σταυρούμενος ἐφιλιώθη. ἕκτην ὤφθη μετὰ τὸ ἀπὸ νεκρῶν ἐγεροῦναι ταῖς γυναῖξι, τῷ Κλεώπα, τοῖς μαθηταῖς χωρὶς τοῦ Θωμᾶ, τοῖς μαθηταῖς μετὰ τοῦ Θωμᾶ, Πέτρῳ καὶ Ἰωάννῃ τὸ δίκτυον ἔλκουσι τῆ τελευ- C
 25 τοῖς ἀδελφοῖς τῷ Κηφᾶ, τοῖς δέκα, τοῖς πεντακοσίοις, ἐφ' ἅπαξ Ἰακώβῳ, τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν. ἐνὶ αὐτῶν τῷ Παύλῳ τελευταῖον. ἑξ μεγάλα μυστήρια ἐποίησεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς λέγει Παῦλος “ἐπληρώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι.” ὤφθη ἀγγέ-
 30 λοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ. δι' ἑξ γραμμάτων τὰ μεγάλα ὀνόματα

γράφεται, ἀδώναι, σαβαώθ, Ἰησοῦς, κύριος, ἰατρός, ἀγαθός, νεφέλη, Μαριάμ.

D Ὅτι καὶ ὁ ἑπτὰ τέλειος ἀριθμὸς.

5. Ἐβδόμη ἡμέρα κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὁ θεός. ἑπτὰ ἐκδικούμενα παρέλυσεν τὸν 5
Καὶν ἀνελών. ἑπτὰ γὰρ ἁμαρτίας ὁ μιὰρὸς ἐργασάμε-
νος, φθόνον, δόλον, φόνον ἀδελφοῦ, φόνων διδάσκαλος
πρῶτος, μύσος (τοῦ) οὕτω βίῳ γενόμενος, γονεῖς λυπή-
σας, ἐψεύσατο θεόν. ἑπτὰ καὶ τιμωρίαις ὑπέπεσεν,
ὅκει κατηραμένην τὴν γῆν, εἰργάζετο, ἀφορῶν ἔστηεν, 10
ἔτρεμεν, ἀπ' ὄψεως ἦν, ἠγωνία τὸν παριόντα, σημεῖον
308 εἶχε δημοσιεῦον αὐτόν. ἕβδομος Ἐνώχ, μετὰ τὸν Ἀδὰμ,
ὃς εὐηρέστησε τῷ θεῷ, καὶ ὡς σίτος ζιζανίων τῶν
ἀσεβῶν ἐχωρίσθη. ἑπτὰ τὸ πρῶτον καὶ ἑπτὰ τὸ δεύ-
τερον ἔτη περὶ Ῥαχὴλ Ἰακώβ τῷ Λάβαν ἐδούλευσεν. 15
ἑπτὰ προβάτων ἀμνοὺς Ἀβραὰμ τῷ Ἀβιμέλεχ ἐχαρί-
σατο τῆς τοῦ φρέατος δεσποτείας μαρτύριον. ἑπτὰ βόες
στάλε λιμοῦ, καὶ ἑπτὰ στάχυες πίνακες εὐθηνίαν διέ-
γραψαν, τοῦ Φαραῶ τὸ ἐνύπνιον. ἑπτὰ σάλπιγγας
ιεράς ἐβάστασεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, ὀπηνίκα τῆς Ἰε- 20
ριχῶ τὰ τεῖχη κατήνεγκεν. ἕβδόμῳ ἔτει τῆς δουλείας
B Ἐβραίουσ ἀπολύουσιν Ἰουδαῖοι. ἀπὸ πεντεκαιδεκάτης
ἕως πρώτης εἰκάδος, ἐν αἷς ἐπετελεῖτο τὸ πάσχα τῶν
Ἰουδαίων, ἑπτὰ τῆς ἑορτῆς ἡμέραι. ἑπτὰ δοῦλα τοῖς
Ἰουδαίοις ἔθνη κατέγραψεν ὁ θεός, τῶν Χανααίων, 25
τῶν Χετταίων καὶ Φερεζαίων, τῶν Γεργεσαίων, τῶν
Εὐαίων, τῶν Ἰεβουσαίων, τῶν Ἀβραίων. ἑπτὰ τῆς σκη-
νῆς πεποίηκεν ἡμέρας ἢ ἀδελφῆ Μωυσέως ἀφορισθεῖσα.
ἑπτὰ κλήμασιν ἐδέθη Σάμψων καὶ διέκοψεν αὐτὰ ὡς
σπαρτίον. ἑπτὰ βοστρύχους ἱερῶν εἶχε τριχῶν· ὧν ἡ 30
C κουρὰ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν καὶ δύναμιν ἐφυγάδουσιν. ἑπτὰ

ὀφθαλμοὶ εἰσιν οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.
 ἑπτὰ ἑπαρυστρίδας καὶ ἑπτὰ λύχνους ἐώρακε Ζαχα-
 ρίας, ὅτι ἑπτὰ πνεύματα παρὰ Θεοῦ. ἑπτὰ τοῦ ἁγίου
 πνεύματος τὰ χαρίσματα, πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέ-
 5 σεως, πνεῦμα βουλῆς, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως,
 πνεῦμα εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ. ἑπτὰ στύλους
 ὑπεστήριξε τῆς οἰκείας σκηνῆς ἡ σοφία. ἑπτὰ γυναῖκες
 παρὰ τῷ Ἡσαΐα τὸν ἕνα κύριον δυσωπήσουσι λέγουσαι·
 τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγώμεθα καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν περι-
 10 βαλλώμεθα, πλὴν τὸ ὄνομά σου κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς·
 ἄφελε τὸν ὄνειδισμόν ἡμῶν. ἑπτὰ γὰρ βίβλοι νομικαὶ
 τῷ Χριστῷ μαρτυροῦσιν ὅτι τὸν ὄνειδισμόν αὐτῶν σαρ-
 κωθεὶς αὐτὸς παρεῖλεν, Γένεσις, Ἐξοδος, Λευιτικόν,
 Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦς, Κριταί. εἰ μὴ γὰρ
 15 ἐνηνθρώπησεν, ὡς μυθικαὶ παρεγράφοντο. τυθεὶς ἀθύ-
 τως, ὡς Ἰσαὰκ, καὶ παθὼν ἀπαθῶς, καὶ τὸν οἰκεῖον
 βαστάσας ἐπ' ὤμων σταυρὸν, τὰ ἐν τῇ βίβλῳ κείμενα
 τῆς Γενέσεως ἐβεβαίωσεν. ἐν παρθερικῇ χωρήσας γα-
 στρὶ καὶ μὴ καταναλώσας τῷ πυρὶ τῆς Θεότητος τὴν
 20 βαστάζουσαν, τὴν καιομένην καὶ μὴ κατακαιομένην βά-
 τον, τὴν ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐξόδου κειμένην διέγραψεν.
 ἀρχιερεύσας, ὡς Ἀαρὼν, τὰ πρὸς Θεὸν μεσιτεύσας ἡμῖν, 309
 τὰ ἐν τῷ Λευιτικῷ γεγραμμένα παρέστησε. τῇ παλαιᾷ
 τὴν καινὴν διαθήκην συνάψας, καὶ λέγων, ἐρρέθη τοῖς
 25 ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ
 ἐμβλέπων γυναικὶ πρὸς τὸ μοιχεῦσαι αὐτὴν ἤδη ἐμοί-
 χευσεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. καὶ πάλιν ἐρρέθη τοῖς ἀρ-
 χαίοις, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ τοῦ
 ὀδόντος· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ,
 30 ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον
 αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. τὰ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ παρέ-
 δωκεν δευτέρας, καὶ ἐπαναλαβὼν τὰ ὠφέλιμα, εἰς τὴν Β
 ἀληθινὴν κατάπανσιν εἰσαγαγὼν τὸ γένος ἡμῶν καὶ

διαφόρους μονὰς ἐν τοῖς οὐρανόις εὐτρεπίσας ἡμῖν,
 τὰ ἐν βίβλῳ τῶν Ἀριθμῶν ἀπεκάλυψεν. εἰς τὸν Ἰορ-
 δάνην εἰσελθὼν καὶ ἀγιάσας τὰ ὕδατα, καὶ ἐπὶ τοῦ
 σταυροῦ φυγόντα τὸν ἥλιον ἀνακαλεσάμενος, καὶ διπλὴν
 ἀνθ' ἀπλῆς ἡμέρας ἐργασάμενος, τὰ ἐν τῇ βίβλῳ Ἰησοῦ 5
 τοῦ Ναυῆ τοῖς μὴ παρέργως ἀναγινώσκουσιν ἐξωγρά-
 φησε. τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν τεθει-
 κῶς, καὶ δώσει ἑαυτὸν λύτρον ἀντὶ πολλῶν, τὰ ἐν τῇ
 βίβλῳ τῶν Κριτῶν ἠρμήνευσεν. ὀλοκαντώματα γὰρ
 καὶ ὁ Ἰεφθάε ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τῷ Θεῷ τὴν θυγατέρα 10
 προσήνεγκεν. ἑπτὰ παίδων πατὴρ Ἰεσσέ. ἑβδομος ἀπὸ
 Ἀβραὰμ ὁ Μωυσῆς. δι' ἑπτὰ γραμμάτων τὸ Ἰωάννου
 ὄνομα. δι' ἑπτὰ γραμμάτων καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ προσ-
 ηγορία. ἑπτὰ διάκονοι παρὰ τῶν μαθητῶν εἰς διακο-
 νίαν τῶν Χριστιανῶν ἐξελέχθησαν· Στέφανος, Φίλιπ- 15
 πος, Πρόχορος, Νικάνωρ, Τίμων, Παρμενᾶς, Νικόλαος.
 ἑπτὰ παῖδες τὴν Ἀντιόχου τυραννίδα κατήνεγκαν, καὶ
 συντόμως εἰπεῖν οὗτός ἐστιν ἐπαινετός ὁ ἀριθμὸς καὶ
 θαυμάσιος, ὅτι αὐτὸς ἀνωθεν ὁ δεσπότης ἐγγράφως
 βοᾷ, τίμα τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου καὶ ἀγίασον αὐ- 20
 τὴν· ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων
 αὐτοῦ ὁ Θεὸς ὧν ἤρξατο ἀποποιῆσαι. αὐτῷ ἡ δόξα
 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

VIII.

EIPHANII EPISCOPI CONSTANTIAE CYPRI 310
ORATIO IN SANCTAM CHRISTI RESUR-
RECTIONEM.

GERARDO VOSSIO INTERPRETE.

5

(Graeca non extabant.)

Nunc mortuorum luctus exulavit et resurrectionis lumen affulsit, in quo summa dei in nos demonstratur caritas. Nam mortem quam debebat homo, eam moriens destruxit Christus, redemptionis pretium dans pro anima, ac corpus
10 pro corpore, totumque hominem pro homine, ac pro morte mortem. Et quis unquam iustus mortuus est pro iniusto? Quis pater pro filio? et quis pro patre filius morti se obtulit? quod quidem pro nobis fecit dominus, non modo
sua nos manu formans in Adam, sed etiam in sua nos
15 passione regenerans per spiritum. Impiusque Iudaeorum populus suum ipsius interfecit benefactorem, pro bonis ei mala rependens, ac pro gaudio tribulationem, et pro vita mortem. Qui enim illorum resuscitavit mortuos, et curavit turbas, illuminavitque caecos, hunc occiderunt suspendentes
20 in ligno. Videte nunc, homines, videte, inquam, cunctae gentes novos inauditosque perfidorum ausus: suspenderunt eum, qui totam suspendit terram: ligno affixerunt illum, qui solidavit mundum, et mensi sunt eum qui metitur
coelos, ligaruntque illum, qui solvit peccatores, et in siti
25 poterunt aceto illum, qui pro potu praebet iustitiam, et in

· escam dederunt fel ei, qui fovet iustitiam, contaminaruntque
 A manus ac pedes eius, qui manus ipsorum sanavit, coëge-
 runt oculos claudere illum, qui visum ipsis aperuit, sepe-
 lieruntque illum, qui mortuos ad vitam revocavit. O myste-
 rium novum et miraculum stupendum! iudicatus est iudex 5
 et ligatus qui solvit vinctos, adactusque in crucem est qui
 universum suspendit mundum. Mensuratus est qui metitur
 coelos, pastusque est felle qui pavit vitam: mortuus est
 qui cuncta produxit viva, sepultusque est qui mortuis vitam
 reddidit. Domino namque suspenso in ligno monumenta 10
 disrupta sunt, infernus apertus est, et resurrexerunt mor-
 tui, effugeruntque animae, et apparuerunt ibi multi ex iis
 B qui surrexerunt in Hierusalem, dum hoc Christi adimpletur
 mysterium. In cruce enim exaltavit carnem, ut clavis con-
 fixa appareret caro, et sub pedibus carnis mors subiecta 15
 est. Tunc in admirationem rapti sunt angeli, virtutesque
 obstupuerunt coelestes super passione Christi. Perterrita
 atque attonita fuit creatura, dicens, quidnam sibi novum
 istud vult mysterium? Iudex iudicatur et tacet, qui invis-
 ibilis est conspicitur et non confunditur, incomprehensibilis 20
 apprehenditur et non indignatur, qui ipse immensus est
 C mensurae subiicitur et non resistit, impassibilis patitur et
 non retribuit, immortalis moritur et tolerat qui in coelis
 habitat sepulturae traditur et sustinet. Et quorsum novum
 istud genus mysterii, nisi omnino propter hominem? Mors 25
 vero alienata, sub pedibus Christi prostrata iacet, sub-
 311 actusque est captivus in triumphum infernus, et universae
 illius potentiae abcesserunt, statim audita voce Christi,
 quemadmodum scriptura ait: vocem verborum eius audistis.
 Non enim aspexit infernus faciem domini, sed vocem ipsius 30
 duntaxat audivit, dicentis: Egredimini, o animae, in umbra
 mortis vinculis constrictae, vitam vobis annuntio, ego sum
 Christus vita vestra. Quo audito infernus solutus est,

portaeque eius aereae contritae, et vectes ferrei confracti sunt, effugeruntque sanctorum animae, sequentes vestigia Christi. Tuncque impleta est scriptura: ibi contriverunt portas aereas et vectes ferreos confregerunt. Clamavit autem et terra dicens: Domine libera me a malis, eripe me ab ira, solve me a maledictione, pro quibus sanguinem et humana corpora suscepi, imo et tuum corpus, o domine, recepit autem tuum Adamum. Surrexit ergo dominus intra triduum, docens nos in unitate adorare Trinitatem. Cunctae autem Christo salvatae sunt gentes. Unus enim iudicatus est, et infiniti salvati sumus, quoniam pro omnibus dominus mortuus est. Ad eundem plane modum, totum indutus hominem, altitudinem pervasit coelorum, ascenditque in altitudinem gloriae regni ipsius, donum patri referens, non aurum, non argentum, neque lapidem pretiosum, sed hominem, quem ad imaginem sui finxit. Hunc vero pater exaltans ad dexteram suam in sublimi throno collocavit, donec ponantur inimici ipsius sub pedibus eius. Venturus est enim iudex vivorum et mortuorum, cuius regni non erit finis. Quoniam gloria est, Patri et Filio, et Spiritui sancto, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

IX.

312 EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIAE CYPRI
EPISTOLA AD IOANNEM EPISCOPUM HIE-
ROSOLYMITANUM.

DIVO HIERONYMO PRESBYTERO INTERPRETE.

Epiphanius Ioanni Episcopo Hierosolymorum.

5

Domino dilectissimo fratri Ioanni episcopo Epiphanius. Oportebat nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum dei et observatione diligentissima hoc esse quod dicimur. Si enim sancta scriptura loquitur, cleri eorum non proderunt eis qui arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qui non solum cogitatione et sensu, verum etiam sermone peccamus? Audivi quippe quod tumeas contra nos et irascaris, et ministeris scribere in extremos fines terrae, ut loca provinciasque non nominem. Et ubi est dei timor, qui nos debet illo tremore concutere, qui dictus est a domino, si quis irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio? Non quod magnopere curem, si scribas quod placuerit. Scribebantur enim et epistolae byblinae iuxta Esaiam, et mittebantur super aquas, quae cito cum seculo transeunt. Nihil tibi nocuimus, nihil iniuriae fecimus, nec quicquam violenter extorsimus. In monasterio fratrum, et fratrum peregrinorum, qui provinciae nihil tuae deberent, et propter nostram parvitatem, et literas, quas ad eos crebro direximus, communionis quoque tuae coeperunt habere discordiam, ne

viderentur quadam duritia et conscientia nostra, antiquae fidei ab ecclesia separari, ordinavimus diaconum: et postquam ministravit, rursum presbyterum: super quo debueras gratulari, intelligens quod ob dei timorem hoc sumus facere 5 compulsi, maxime cum nulla sit diversitas in sacerdotio dei et ubi utilitati ecclesiae providetur. Nam etsi singuli ecclesiarum episcopi habent sub se ecclesias, quibus curam videntur impendere, et nemo super alienam mensuram extenditur, tamen praeponitur omnibus caritas Christi, in 10 qua nulla simulatio est: nec considerandum quid factum sit, sed quo tempore et quo modo et in quibus et quare B factum sit. Cum enim vidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret, et sancti presbyteri, Hieronymus et Vincentius propter, verecundiam et humilitatem 15 nollent debita nomini suo exercere sacrificia, et laborare in hac parte ministerii, quae Christianorum praecipua salus est, invenire autem et comprehendere servum dei non posses, qui te, eo quod grave onus sacerdotii nollet suscipere, saepe fugiebat, sed nec alius quis episcoporum facile eum 20 reperiret. Unde et satis miratus sum, quomodo dispensatione dei ad nos venerit cum diaconis monasterii et caeteris fratribus, ut mihi satisfaceret, quia nescio quid adversum eos habebam tristitiae. Cum igitur celebraretur collecta in ecclesia villae, quae est iuxta monasterium nostrum, 25 ignorantem eum, et nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos: apprehendi iussimus, et teneri os eius, ne forte liberari se cupiens, adiuraret nos per nomen 313 Christi, et primum diaconum ordinavimus, proponentes ei timorem dei, et compellentes ut ministraret. Valde quippe 30 obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum et persuadere potuimus testimoniis scripturarum, et propositione mandatorum dei. Et cum ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum ingenti difficultate tento

ore eius, ordinavimus presbyterum, et iisdem verbis quibus antea suaseramus impulimus ut sederet in ordine presbyterii. Post haec scripsimus ad sanctos presbyteros monasterii et caeteros fratres, et increpavimus eos quare non scripsissent super eo, cum ante annum multos eorum queri 5 audissem cur non haberent qui sibi domini sacramenta conficerent, et illum omnes suo poscerent testimonio, et grandem utilitatem in commune monasterii testarentur, quare tunc reperta opportunitate non scripsissent nobis, neque super ordinatione eius aliquid poposcissent. Haec ita acta 10 sunt ut loquutus sum, in caritate Christi, quam te erga parvitatem nostram habere credebam, quanquam in monasterio ordinaverim, et non in parochia, quae tibi subiecta sit. O vere benedicta episcoporum Cypri mansuetudo et bonitas, et nostra rusticitas, sensu tuo et arbitrato digna 15 misericordia dei. Nam multi episcopi communionis nostrae et presbyteros in nostra ordinaverunt provincia, quos nos comprehendere non poteramus, et miserunt ad nos diaconos et hypodiatonos, quos suscepimus cum gratia. Et ipse cohortatus sum beatae memoriae Philonem episcopum, et 20 sanctum Theoprobum, ut in ecclesiis Cypri, quae iuxta se erant, ad meae autem parochiae videbantur ecclesiam pertinere, eo quod grandis esset, et late patens provincia, ordinarent presbyteros, et Christi ecclesiae providerent. Nunquam autem ego ordinavi diaconissas et ad alienas misi 25 provincias, neque feci quicquam, ut ecclesiam scinderem. Quid ergo tibi visum est sic graviter intumescere et iactari contra nos pro opere dei, quod in aedificationem, et non in destructionem fratrum factum est? Sed et illud vehementer admiratus sum, quod meis locutus es clericis, asserens te 30 per sanctum presbyterum et abbatem monachorum Gregorium mandasse mihi ne quenquam ordinarem, et ego hoc pollicitus sum, dicens, numquid iuvenis sum, aut canones

ignoro? Audi igitur veritatem in sermone dei, me hoc nec **A**
audisse, nec nosse, nec istius sermonis penitus recordari.
Suspensus sum ne forsitan inter multa, quasi homo oblitus
essem, et ob hanc causam sanctum Gregorium sciscitatus sum
5 et Zenonem presbyterum, qui cum eo est. E quibus abbas
Gregorius respondit se hoc penitus ignorare, Zenon autem
dixit, quia cum ei presbyter Rufinus nescio quae alia trans-
itorie loqueretur, etiam hoc dixerit, putasne aliquos ordi-
naturus est sanctus episcopus? Et huiusce stetit sermo-
10 nem. Ego autem Epiphanius nec audivi quicquam nec re-
spondi. Unde, dilectissime, non te praeveniat furor, nec **B**
occupet indignatio, nec frustra movearis, et aliud dolens
te veritas ad alia, ut peccandi occasionem invenisse videaris.
Quod propheta devitans dominum precatur, dicens, non de-
15 cline cor meum in verba malitiae, ad excusandas excusa-
tiones in peccatis. Illud quoque audiens admiratus sum,
quod quidam, qui solent ultro citroque portare rumusculos,
et his quae audierunt semper addere, ut tristitias et rixas
inter fratres concitent, te quoque turbaverunt, et dixerunt,
20 quod in oratione quando offerimus sacrificia deo, soleamus
pro te dicere, domine, praesta Ioanni ut recte credat. Noli
nos in tantum putare rusticos, ut hoc tam aperte dicere
potuerimus. Quamquam enim hoc in corde meo semper
orem, tamen ut simpliciter fatear, nunquam in alienas aures
25 protuli, ne te viderer parvipendere, dilectissime. Quando
autem complemus orationem secundum ritum mysteriorum,
et pro omnibus, et pro te quoque dicimus, custodi illum,
qui praedicat veritatem. Vel certe ita, tu praesta, domine,
et custodi, ut ille verbum praedicet veritatis, sicut occasio
30 sermonis se tulerit et habuerit oratio consequentiam. Qua-
propter obsecro te, dilectissime, et advolutus pedibus tuis
precor, praesta mihi et tibi ut salveris, sicut scriptum est,
a generatione perversa, et recede ab haeresi Origenis, et a

cunctis haeresibus, dilectissime. Video enim quod propter hanc causam omnis vestra indignatio concitata sit, quod dixerimus vobis, Arii patrem, Origenem scilicet, et aliarum haereseon radicem et parentem laudare non debetis. Et cum vos rogarem, ne ita erraretis, et monerem, contradixi-5 stis, et me ad tristitiam atque lacrimas adduxistis: non 314 solum autem me, sed et alios plurimos catholicos qui intererant. Inde, ut intelligo, haec est omnis indignatio, et iste furor. Et idcirco comminamini, quod mittatis adversum me epistolas, ut huc illucque sermo vester discurrat, 10 et propter defensionem haereseos, adversum me odia suscitantes, rumpitis caritatem, quam in vos habuimus, in tantum ut feceritis nos etiam poenitentiam agere, quare vobis communicaverimus, ita Origenis errores et dogmata defendentes. Simpliciter loquor, nos, secundum quod scriptum 15 est, nec oculo nostro parcimus, ut non effodiamus eum, si nos scandalizaverit: nec manui, neque pedi, si nobis B scandalum fecerit. Et vos ergo, sive oculi nostri, sive manus, sive pedes fueritis, similia sustinebitis. Quis enim catholicorum possit aequo animo sustinere, et eorum, qui 20 fidem suam bonis operibus exornant, ut audiant Origenis doctrinam atque consilium, et credant praeclarae illius praedicationi, non potest filius videre patrem, neque spiritus sanctus videre filium? Haec in libris *περὶ ἀρχῶν* scribuntur, his verbis legimus, et ita loquutus est Origenes. Sicut 25 enim incongruum est dicere quod possit filius videre patrem, sic inconsequens est opinari, quod spiritus sanctus possit videre filium. Illud quoque quis Origenem dicentem C patiat, quod animae angeli fuerint in coelis, et postquam peccaverint in supernis, directas esse in istum mundum, et 30 quasi in tumulos et sepulcra, sic in corpora ista relegatas, poenas antiquorum luere peccatorum, et corpora credentium, non templa Christi esse, sed carceres damnatorum?

Exinde veritatem historiae allegoriae depravans mendacio, infinita verba multiplicat, et simplices quosque varia persuasione supplantans nunc asserit animas iuxta Graecam etymologiam *ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι* idcirco vocitatas, 5 quia de coelestibus ad inferiora venientes calorem pristinum amiserint: nunc corpus hoc, ob id iuxta Graecos *δέμας*, id est vinculum, sive iuxta aliam proprietatem cadaver dici, quia animae de coelo ruerint: a plerisque autem secundum variam Graeci sermonis suppellectilem *σῶμα*, id est 10 corpus, *σῆμα*, id est monumentum, interpretari, eo quod ita animam in se clausam habeat quomodo sepulcra et tumuli cadavera mortuorum. Et si hoc verum est, ubi est fides nostra? ubi praeconium resurrectionis? ubi apostolica doctrina, quae in ecclesiis Christi hucusque perdurat? ubi 15 illa benedictio Adam, et ad semen eius, et ad Noë, et ad filios eius, crescite et multiplicamini, et replete terram? Iam enim non erit benedictio, sed maledictio, iuxta Origenem, qui angelos vertit in animas, et de sublimi fastigio dignitatis facit ad inferiora descendere: quasi deus generi 20 humano non possit animas per benedictionem dare, nisi angeli peccaverint, et tot in coelo sint ruinae quot in terra natiuitates. Dimittenda ergo nobis est doctrina apostolorum, et prophetarum, et legis, et ipsius domini salvatoris in evangelio pertonantis. E contrario Origenes praecipit, 25 et legem dat, ut non dicam, constringit discipulos suos, ne quis oret in coelum ascendere, ne peius iterum peccans quam in terris ante peccaverat, praecipitetur in mundum. Quanquam istusmodi nugas et deliramenta soleat ille scripturarum interpretatione perversa, et aliud significante quam 30 quod verum est, affirmare, dicens, prius quam a malitia humiliarer, ego deliqui. Et illud, revertere anima mea in requiem tuam. Nec non et illud, educ de carcere animam meam. Et in alio loco, confitebor domino in regione

vivorum. Cum alius procul dubio sensus scripturae divinae sit, quam ille in haeresim suam maligna interpretatione C detorquet. Quod faciunt et Manichaei et Gnostici et Ebionitae et Marcionis sectatores, et aliae haereses numero octoginta, quae de purissimo scripturarum fonte assumptas 5 testimonia, non ita interpretantur, ut scripta sunt, sed simplicitatem sermonis ecclesiastici id volunt significare quod ipsi sentiunt. Illud quoque, quod asserere nititur, doleamne an rideam, nescio. Doctor egregius Origenes audet docere, diabolum id rursus futurum esse quod fuerat: et 10 ad eandem rediturum dignitatem, et conscensurum regna coelorum. Proh nefas! quis tam vecors et stolidus ut hoc D recipiat, quod sanctus Ioannes Baptista et Petrus et Ioannes apostolus et evangelista, Esaias quoque et Hieremias, et reliqui prophetae, cohaerentes fiant diaboli in regno coe- 15 lorum? Praetereo frivolum eius expositionem super tunicis pelliceis, quanto conatu, quantisque egerit argumentis, ut tunicas pelliceas humana esse corpora crederemus. Qui inter multa ait, numquid coriarius aut scordiscarius erat deus, ut conficeret pelles animalium et consueret ex eis 20 tunicas pelliceas Adam et Evae? Manifestum est ergo, inquit, quod de corporibus nostris loquatur. Et si hoc ita est, quomodo legimus ante pelliceas tunicas et ante inobedientiam et de paradiso ruinam, Adam loquentem non secundum allegoriam, sed vere, "hoc nunc os ex ossibus meis 25 et caro de carne mea?" Aut unde assumptum est illud, quod divinus sermo testatur, "et iniecit deus soporem in Adam, et dormivit, et sumpsit unum de costis eius, et adimplevit pro ea carnem, et aedificavit costam, quam tulerat ex eo, illi in uxorem?" Aut quae corpora contegebat Adam 30 B et Eva foliis ficus, postquam comederunt de arbore vetita? Quis autem patienter ferat Origenem lubricis argumentationibus resurrectionem carnis huius negantem, sicut declarat

manifestissime in volumine explanationum primi Psalmi et in aliis multis locis? Aut quis audiat in tertio coelo donantem nobis Origenem paradisum, et illum, quem scriptura commemorat, de terra ad coelestia transferentem, et omnes arbores, quae scribuntur in Genesi sic allegorice intelligentem, quod scilicet arbores angelicae fortitudines sint, cum hoc veritas non recipiat? Neque enim dixit scriptura divina, deposuit deus Adam et Evam in terram, sed “eiecit eos de paradiso, et habitare fecit eos contra C
10 paradisum.” Non ait, sub paradiso. “Et posuit romphaeam flammeam et Cherubim custodire introitum ligni vitae.” Non dixit, ascensum. “Et fluvius egrediebatur ex Edem.” Non dixit, descendit ex Edem. “Iste dividitur in quatuor principia, nomen uni Phison, et nomen
15 secundi Geon.” Ego vidi aquas Geon, aquas, quas his carnis oculis aspexi. Iste est Geon, quem Hieremias demonstrat, dicens “quid vobis et viae Aegypti, ut bibatis aquam Geon turbidam?” Bibi et de hoc magno flumine Euphrate aquas simpliciter, quas manu potes tan-
20 gere, ore sorbere, non aquas spirituales. Ubi autem flumina sunt, quae et videntur et bibuntur, ibi consequens est, quod et ficus et alia ligna, de quibus dicit deus, “ex omni ligno, quod est in paradiso, comedes,” similia sint lignis et aliis arboribus, sicut flumina similia sunt fluminibus et
25 aquis. Si autem aqua quae cernitur vere aqua est, necesse est ut et ficus vera sit, et alia ligna, et Adam verus statim a principio plasmatis in corpore, sicut et Eva, et non in phantasmate, et post ruinam, ut vult Origenes, propter peccatum postea corpus acceperit. Sed dicit, legimus quod
30 sanctus Paulus raptus sit usque ad tertium coelum et usque in paradisum. Bene dicis. Quando ponit tertium coelum, et postea addidit, “et in paradisum,” ostendit alibi esse coelum et alibi paradisum. Illas vero praestigias quis non

statim abiiciat atque contemnat, dicente Origene de aquis quae super firmamentum sunt, non esse aquas, sed fortitudines quasdam angelicae potestatis, et rursum aquas, quae super terram sunt, hoc est sub firmamento, esse virtutes contrarias, id est daemones? Et quomodo legimus, in diluvio apertas catarrhactas coeli et aquas inundasse diluvii? Unde aperti sunt fontes abyssi, et totus mundus opertus est aquis.

O furor hominum iunctus stultitiae, qui reliquerunt illud quod in Proverbiis dicitur, "audi, fili, sermonem patris tui, et ne abiicias legem matris tuae: et conversi sunt ad errorem, et dicunt stulto ut princeps sui sit, nec contemnunt res fatuas, quae discunt a fatuo, sicut scriptura testatur, "fatuus autem fatua loquitur, et cor eius vana intelligit." Unde obsecro te, dilectissime, et quasi membris meis parcens, propter caritatem, quam in te habeo, precor, scribens et orans ut impleas illud quod dicitur, "nonne odientes te, domine, odivi, et super inimicos tuos tabescebam?" Inimica et digna odio Origenis verba sunt, et deo repugnantia, et sanctis eius, et non ista sola, quae dixi, sed et alia innumerabilia. Neque enim nunc mihi propositum est adversus omnia Origenis dogmata disputare. Nihil mihi subripuit Origenes, nec in mea generatione fuit, nec propter aliquas res mundi et haereditatem odium adversum illum pugnasque suscepi. Sed, ut simpliciter fatear, doleo, et valde doleo, videns plurimos fratrum, et eorum praecipue, qui professionem habent non minimam, et in gradum quoque sacerdotii maximum pervenerunt, eius persuasionibus deceptos et perversissima doctrina cibos factos esse diaboli: in quibus completum est illud quod dicitur, "super omnem munitionem ludit, et escae eius electae, et congregavit, sicut arenam, captivitatem." Te autem, frater, liberet deus, et sanctum populum Christi, qui tibi creditus est, et

omnes fratres, qui tecum sunt, et maxime Rufinum presbyterum, ab haeresi Origenis et ab aliis haeresibus et perditione earum. Si enim propter unum verbum, aut duo, quae contraria fidei sunt, multae haereses abiectae sunt ab ecclesia, 5 quanto magis hic inter haereticos habebitur, qui tantas perversitates, et tam mala dogmata contra fidem adinvenit, deique et ecclesiae, hostis extitit? Inter multa enim mala 316 etiam illud ausus est dicere, perdidisse imaginem dei Adam, cum hoc in nullo penitus loco scriptura significet. Si autem 10 ita esset, nunquam omnia, quae in mundo sunt, servirent semini Adam, id est, universo generi hominum, sicut et Iacobus apostolus loquitur, "omnia domantur, et subiecta sunt humanae naturae." Nunquam enim universa subiecta essent hominibus, si non haberent homines iuxta id quod 15 universis imperarent, imaginem dei. Coniungens autem atque consocians scriptura divina gratiam benedictionis, quam Adam donaverat, et generationibus quae ex eo erant, B ne qui forsitan maligna interpretatione auderent dicere, uni datam gratiam dei et illum solum factum esse ad imaginem 20 dei; quia plasmatus esset ex humo, et uxorem eius, quam creasset de costa viri, eos vero, qui conciperentur in utero, et non ita nascerentur ut Adam, dei non habere imaginem, statim per ordinem iungit, et dicit, "et vixit Adam ducentos triginta annos, et cognovit Evam uxorem suam, et pe- 25 perit ei filium iuxta speciem et iuxta imaginem eius, et vocavit nomen eius Seth." Rursumque in decima generatione post annos bis mille ducentos sexaginta duos vindicans deus imaginem suam, et ostendens quod gratia, quam dedisset hominibus, perseveraret in eis, ait "ne comederitis 30 carnem in sanguine: ego enim ulciscar sanguinem vestrum de manu omnis hominis effudentis illum, quia ad imaginem dei feci hominem." Nec non post alteras decem generationes usque ad Abraham, et ab Abraham usque ad

David alias generationes quatuordécim: quae viginti quatuor generationes simul faciunt annos bis mille centum decem et septem, spiritus sanctus in trigesimo octavo Psalmo, cum Dquereretur de omnibus hominibus, quod in vanitate ambularent, et peccatis essent obnoxii, loquitur "veruntamen in 5 imagine perambulat omnis homo." Nec non post David, etiam sub Solomone filio eius, legimus tale quiddam super dei imagine nominatum. Dicit in Sapientia, quae titulo eius inscribitur "creavit deus incorruptum hominem, et imaginem suae proprietatis dedit ei." Et rursus post annos 10 trecentos undecim plus minus, in novo legimus testamento, quod non perdiderunt homines imaginem dei. Iacobus enim Aapostolus et frater domini, cuius et supra meminimus, instruit nos, ne Origenis laqueis capiamur, habere hominem imaginem et similitudinem dei. Nam quum de lingua ho- 15 minis latius disputasset, adiecit "instabile malum: in ipsa quippe benedicimus deum patrem, et in ipsa maledicimus deum patrem, et in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem dei conditi sunt." Paulus quoque vas electionis, et qui doctrinam evangelicam sua praedicatione complevit, 20 docet nos quod homo ad imaginem et similitudinem dei conditus sit, dicens "vir non debet nutrire comam, quum gloria B et imago dei sit:" imaginem simpliciter appellans suo nomine, similitudinem autem gloriae appellatione significans.

Pro tribus igitur testimoniis, quae tibi, si de scriptura 25 sancta reperirem, dicebas posse sufficere, ecce septem testimonia dedimus. Quis ergo sustinebit Origenis ineptias, ut non gravius aliquid loquar, et similis efficiar vel ipsi, vel discipulis eius, qui audent in periculo animae suae asserere quodcunque eis in buccam venerit, et magis iubere deo, 30 et non ab eo vel orare vel discere veritatem? Quidam enim eorum dicunt quod imago dei, quam prius accepit Adam, C illo peccante perierit. Alii suspicantur corpus, quod filius

dei habiturus esset ex Maria, ipsam esse imaginem, alii sensum, alii virtutem, isti baptisma, hi quod homo ad imaginem dei dominetur omnibus, ebriorum more haec vel illa ructantes: quos oportebat tantum effugere discrimen, nec
5 negare quae loquitur deus, et credentes simpliciter salvos fieri, deoque concedere donationis suae certam et veram scientiam, in qua potissimum parte homines condiderit ad imaginem et similitudinem suam. Qui haec relinquentes multis se quaestionibus implicarunt, et per hoc in coenum
10 demersi sunt peccatorum. Nos autem, dilectissime, credimus his, quae locutus est dominus, et scimus quod in D cunctis hominibus imago dei permaneat, ipsique concedimus nosse in qua parte homo ad imaginem dei conditus sit. Sed neque illud quod quidam in epistola Ioannis legen-
15 tes non intelligunt quenquam decipiat, ubi loquitur "nunc filii dei sumus, et nondum apparet quod erimus. Novimus autem, quia cum ille revelatus fuerit, similes ei erimus. Videbimus enim eum, sicuti est." Hoc enim propter gloriam, quae ibi revelanda est sanctis eius, dictum est: sicut
20 et in alio loco legimus "a gloria in gloriam: cuius gloriae 317 iam in isto saeculo sancti arrhabonem et portiunculam susceperunt. Primus eorum Moyses, cuius fulsit facies valde, et radiabat veluti fulgor et sol. Secundus Elias, igneo curru raptus in coelum, et ignis detrimenta non sentiens. Ste-
25 phanus lapidabatur, et faciem habebat angeli, quae ab omnibus cernebatur. Hoc autem, quod in paucis diximus, de omnibus intelligendum est, ut impleatur illud quod scriptum est: omnis qui sanctificat semetipsum, inter beatos nume- B
rabitur. "Beati enim mundo corde, quoniam ipsi deum vide-
30 bunt." Cum haec ita se habeant, dilectissime, custodi animam tuam, et desine circa nos murmurare. Dicit enim scriptura divina, "nolite murmurare ad invicem, sicut quidam murmuraverunt, et a serpentibus perierunt:" magis

acquiesce veritati, et dilige diligentes te et veritatem. Deus autem pacis praestet nobis iuxta suam clementiam, ut con-
teratur Satanus sub pedibus Christianorum, et abiiciatur
omnis occasio perversa, ne scindatur in nobis vinculum
C caritatis et pacis et rectae fidei praedicatio. Praeterea 5
quod audiui quosdam murmurare contra me, quia quando
simul pergebamus ad sanctum locum, qui vocatur Bethel,
ut ibi collectam tecum ex more ecclesiastico facerem, et
venissem ad villam, quae dicitur Anablatha, vidissemque ibi
praeteriens lucernam ardentem, et interrogassem, quis locus 10
esset. didicissemque esse ecclesiam, et intrassem, ut ora-
A rem, inveni ibi velum pendens in foribus eiusdem ecclesiae
tinctum atque depictum, et habens imaginem, quasi Christi,
vel sancti cuiusdam. Non enim satis memini cuius imago
fuerit. Cum ergo hoc vidissem, in ecclesia Christi contra 15
auctoritatem scripturarum hominis pendere imaginem scidi
illud, et magis dedi consilium custodibus eiusdem loci ut
pauperem mortuum eo obvolverent et efferrent. Illique contra
B murmurantes dixerunt, si "scindere voluerat, iustum erat ut
aliud daret velum atque mutaret." Quod cum audissem, 20
me daturum esse pollicitus sum, et illico esse missurum.
Paululum autem morarum fuit in medio, dum quaero opti-
mum velum pro eo mittere: arbitrabar enim de Cypro
mihi esse mittendum. Nunc autem misi quod potui repe-
rere, et precor ut iubeas presbyteros eiusdem loci susci- 25
pere velum a latore, quod a nobis missum est: et deinceps
praecipere, in ecclesia Christi eiusmodi vela, quae contra
religionem nostram veniunt, non appendi. Decet enim ho-
C nestatem tuam hanc magis habere sollicitudinem, ut scrupulositatem tollat, quae indigna est ecclesia Christi, et 30
populis qui crediti sunt. Palladium vero Galatam, qui
quondam nobis carus fuit, et nunc misericordia dei in-
diget, cave, quia Origenis haeresim praedicat et docet, ne

forte aliquos de populo tibi credito ad perversitatem sui inducat erroris. Opto ut valeatis in domino.

X.

EPIPHANII EPISCOPI CYPRI EPISTOLA AD
S. HIERONYMUM.

5

Nuntiat Origenistarum factionem opera Theophili damnatam: atque exemplar epist. synodicae ad eum mittens hortatur ut quos adversus eam haeresim scripsisset libros in vulgus edat.

Domino amantissimo filio ac fratri Hieronymo presbytero
10 Epiphanius in Domino salutem.

Generalis epistola quae ad omnes catholicos scripta est, ad te proprie pertinet, qui zelum fidei adversus cunctas haereses habens, Origenis proprie et Apollinarii discipulis adversaris: quorum venenatas radices et in altum defixam
15 impietatem omnipotens deus protraxit in medium, ut in Alexandria proditae in toto orbe arescerent. Scito enim, fili carissime, Amalec usque ad stirpem esse deletum, et in monte Raphidim erectum tropaeum crucis. Etenim quo-
20 modo porrectis in altum Moysi manibus vincebat Israel, sic dominus confortavit famulum suum Theophilum, ut super altare ecclesiae Alexandrinae contra Origenem vexillum poneret, et imperetur in eo quod dicitur, "Scribe signum hoc, quia delebo funditus Origenis haeresim a facie terrae cum
25 ipso Amalec." Et ne videar eadem rursus iterare et pro-

lixiorē epistolam texere, ipsa ad vos scripta direxi, ut scire possitis quae nobis scripserit, et quantum boni ultimae aetati meae concesserit dominus, ut quod semper clamabam, tanti pontificis testimonio probaretur. Iam autem puto et te aliquid operis edidisse, et iuxta priorem epistolam, qua te super hac re fueram cohortatus, elimasse librum, quem tuae linguae homines legant. Audio enim et ad occidentem quorundam hominum naufragia pervenisse; qui non contenti perditione sua, volunt plures mortis habere participes, quasi multitudo peccantium scelus minuat, et non numerositate lignorum maior gehennae flamma succrescat. Sanctos fratres, qui tecum sunt in monasterio domino servientes, et tecum et per te plurimum salutamus.

ANNOTATIONES.

I.

EΙΣ ΤΑ ΒΑΙΑ.

Haec Homilia primum edita est cum versione et scholiis Consali Poncii, una cum Physiologo, ex codice Antonii Caraffae, Romae 1587., repetita Antverpiae a. 1588.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ] Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἐπιφανίου Κύπρου εἰς τὰ βᾶια P (i. e. editio Petavii). In codicibus usitata scripturae diversitate aliis ἐπισκόπου est, aliis ἀρχιεπισκόπου, ut in Par. 1173. cuius lectionum specimen apposuisse sufficet. In inscr. *ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΙΑ*] λόγος εἰς τὰ βᾶια 3. καὶ εὐφραίνου om. 4. ὁ σὸς] ὡς ἐπὶ θρόνου om. 7. προφθάσωμεν] προφθάσωμεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ 11. πάλιν — χαρίζεται om. et proxima sic transponit, πάλιν τὸ σκότος λύεται, πάλιν ἡ πλάνη πέπαιται, πάλιν τὸ φῶς ἐφίσταται, πάλιν ἀνθεῖ ἡ etc. 13. πάλιν ἡ συναγωγή — χηρεύει 19. ποταμοὶ κροτήσατε om. 22. ἀπαντήσατε] ὑπαντήσατε 2, 13. τὰ ἀγγέλων τῷ Θεῷ] μετὰ ἀγγέλων τὸν Θεὸν 14. τῶν ἀγγέλων om. 15. καὶ οἱ ὄχλοι ante τὰ τοῦ ὄχλου 19. ἐπέφανεν] ἐπεφάνη, sed infra constanter ἐπέφανεν 21. ἐπέφανεν — ἀνάπαυσις om. 25. λύτρωσις — ἀπεγνωσμένων om. παράκλησις] ἀνάκλησις 26. ἐπεφάνη ἡ τῶν κ. ἐ. om. 28. γαλήνη] σωτηρία 30. σήμερον Χριστοῦ om. 32. καὶ θαυμάτων om. 3, 1. χθὲς ἄλλω — ἔρχεται om. 4. ἐν σκότεις] ἐκ

σκότους 12. πᾶσα] πᾶσα ἢ 13—26. ἐορτάζει — πν-
 κάζουσα post ὑπάρχουσα (l. 17.) habet. 16. πνκάζουσα]
 πιγάζουσα (i. e. πηγάζουσα) 18. ὄντως εὐθαλές om.
 τὸ μὴ κρίνον] τὸ μὴ κρίνον τὸν κόσμον 22. ὄντως] οὐ-
 τως 24. ἀγεωργήτως καὶ ἀνορύκτως] ἀγεώργητος καὶ
 ἀνόρυκτος 25. ἡ πηγὴ ἢ ἀένναος] ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς
 ἀένναος 26. Τίγρις, Εὐφράτης] τίγρης καὶ ἐφράτης
 27. τοῦ Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας] τὸν χϋ. ἐκκλησίας 28.
 σήμερον] ἢ σήμερον ὡς ἐλαία om. 29. τὸν ἐλεήμονα
 αἰτοῦμαι Χριστὸν] τὸν ἔλαιον (voluit ἔλεον) αἰτοῦμαι τοῦ
 ἐλεήμονος Χριστοῦ.

1, 3. καὶ εὐφραίνου seclusit P (i. e. textus Petavii).
 5. ὡς ἐπὶ θρόνου seclusit P. Conf. lin. 17. 8. 9. πάλιν
 — ἔρχεται seclusit P.
 2, 11. ὡς νικητῆ — τοὺς κλάδους] γρ. ὡς νικητῆ τῶν
 φοινίκων βαστάσωμεν καὶ τὸν φοίνικα τῆς δικαιοσύνης ὁμο-
 φώνως ὑμνήσωμεν, κλάδους Pet. (i. e. margo Petavii).
 19. πεπτωκότων] γρ. πεσόντων Pet. 27. ἐκδίκησις] γρ.
 ἀνάρσις Pet. 28. γαλήνη] γρ. σωτηρία Pet.
 3, 4. ἐν σκότοις] Fort. ἐκ σκότους Pet. 11. χαρίζε-
 ται] γρ. ἐχαρίσατο P. 25. Φεισῶν scripsi pro Φυσῶν.
 De quo nomine dictum in Thesauro vol. 8. p. 697.
 4, 14. τὸν Ὠβὴλ] γρ. τὸν ὀήλ. Fort. Βήλ Pet. 21.
 παθείας] ea consortio vertit Poncius, ut ἐκ συμπαθείας legere
 voluisse videatur. 23. χαῖρε scripsi pro χαίρον.
 5, 5. Esa. 8, 18. 14. Matth. 11, 2. 33. προάγον-
 τες] γρ. παράγοντες P.
 6, 8. Psalm. 95, 11. Zach. 9, 6. 14. Bar. 3, 30.
 Zach. 6, 3.
 7, 20. Θεόφιλα] γρ. Θεόφυλα Pet. 26. Θεοσημαίας]
 γρ. Θεοσημίας Pet. Quod recepi. 30. ἐσόφισε] γρ. ἐφό-
 βησε Pet.
 8, 7. περιχάριστα] Voc. suspectum. 11. ἀνακράζον-
 τες] Immo ἀνακράζουσιν.

II.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΑΦΗΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ.

Huius Homiliae, quae mediæ aevi temporibus lectores plurimos habuisse videtur, infinita superest codicum multitudo, et vetustorum et recentium, quorum tanta est lectionum discrepantia ut quae primitiva eius forma fuerit neque investigaturum quemquam, nec, si posset, operae pretium facturum esse putem. De quo ut lectores ipsi iudicare possint, ex pluribus qui mihi praesto erant codicibus unum ex antiquissimis elegi, cuius scripturae diversitatem integram proponerem. Est is bibliothecae Scorialensis (Φ. III. 20.), scriptus in membranæ seculo nono (fol. 264 — 278.), ut videbatur Millero in Catalogo p. 181., cuius accuratum apographum T. I. Halbertsma, doctissimi Batavi, amicitiae debeo. Huius igitur libri lectiones ita exhibebo ut in lemmatis Petavii, pone lemmata codicis scripturam ponam, ex quo simul apparebit quas libri Scorialensis lectiones ego vel receperim, vel non receperim. Expressit autem Petavius editionem principem, quae cum Stanislai Phoenicii versione Samoscii prodit a. 1604.

9, 10. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἐπιφανίου ἐπισκόπου] Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου 11. τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ] τοῦ κ̄ν ἡμῶν ἰϋ χ̄ν 12. τὸν Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ἀριμαθαίας] Ἰωσήφ καὶ νικόδημον 13. καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ἄδῃ] καὶ τὴν εἰς τὸν ἄδῃν 16. ἐν τῇ γῆ. σιγὴ πολλὴ καὶ ἡρεμία λοιπὸν] ἐν τῇ γῆ. τί τοῦτο. σιγὴ καὶ ἡρεμία πολλή 19. καὶ τοὺς — ἀνέστησεν om. 20. ἐν om. ἐτρόμαξεν] ἐτρόμασεν 21. ὑπνώσει — ἐξήγειρε] ὑπνώσεν καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὑπνοῦντας ἐκ τοῦ ἄδου ἀνέστησεν 22. πρὸ βραχέος] πρὸ βραχέως 23. κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ᾧ π.] κατὰ χ̄ν οἱ π.

10, 1. καὶ ἐνστάσεις καὶ τάξεις καὶ τὰ ὄπλα καὶ δώρατα] καὶ αἱ στάσεις καὶ αἱ τάξεις καὶ τὰ ὄπλα καὶ τὰ δώρατα (sic) 2. ποῦ οἱ βασιλεῖς] καὶ βασιλεῖς 3. μάχαιραι] αἱ μάχαιραι 6. ἐμελέτησαν κενὰ καὶ μάταια] ἐμελέτησαν καινὰ. καινὰ, ἀλλὰ μὴν καὶ μάταια 9. αὐτοὶ συνετρίβησαν καὶ om. 10. αὐτῶν om. προσέκοψαν τῷ] προσέκρουσαν τῷ 11. κατεκλάσθησαν] συνεθλάσθησαν 12. τῆς ζωῆς om. 13. ἐδέσμησαν] ἐδέσμευσαν

- Θεὸν om. 14. αἰῶνος] αἰῶν^ων 15. Θεός] ὁ Θεός
 Χριστός om. 16. πανέσπερον Ἰουδαίοις] πανεσπέριον Ἰου-
 δαίους 16—18. σήμερον — ὑποκάτω τῆς γῆς om.
 20. ἡ οἰκονομία] ἡ om. 21. ἡ κατάβασις] ἡ om. 23.
 ὑποκάτω τῆς γῆς] ὑπὸ τὴν γῆν 30. καὶ μετὰ] καὶ om.
 κατωτάτω] κατωτάτων 32. καὶ θεάσωμεν] μάθωμεν
 (sine καὶ) κρυπτοῦ] Θεοῦ κρυπτοῦ 33. κρυπτὰ ὑπὸ
 γῆν, θανμάσια. μάθωμεν πῶς καὶ τοῖς ἐν Αἴδου] κρυπτὰ
 ὑπὸ γῆν μυστήρια μάθωμεν πῶς καὶ τοῖς ἐν ᾄδῃ
 11, 2. ἀπλῶς om. σώζει ἐπιφανεῖς] ἐπιφανεῖς σώζη
 Θεός] χσ οὐχί, ἀλλὰ κάκει] οὐ. κάκει 6. ἐραπι-
 ζετο] ἐραπιζετο 7. τὸ post ῥαπιζει ponit. 11. Πιλά-
 του] πηλάτου hic et infra passim, sed non constanter.
 13. ἀλλὰ γὰρ ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ πάθους] ἀλλὰ γὰρ τοῦ
 τοῦ χυ πάθους τὸν λόγον ἄκουσον 17. παρέρχονται,
 πῶς αἰ σκιαὶ] παρέρχονται, πῶς ἡ ἀλήθεια κηρύττεται, πῶς
 αἰ σκιαὶ 21. κατὰ τοῦ] κατὰ τὸν τοῦ 22. παραγε-
 γόνασιν] παραγέγονεν [quod pro παραγέγοναν scriptum esse
 potest, qua perfectorum terminatione saepe utuntur recentiores].
 24. γένωνται] γένηται 25. τοῦ om. ἐναρχόμενον]
 ἀρχόμενον 26. κατ' αὐτὴν τὴν] κατὰ τὴν αὐτὴν
 27. καὶ σωτηρίαι] καὶ διττὴ σωτηρία ἐπραγματεύοντο]
 ἐπραγματεύετο 28. καὶ om. ἀμνὸν ἐπὶ σφαγῆν] ἀμνὸν
 ἐν σφαγῇ 30. Θεῶ] καὶ Θεῶ
 12, 2. προεκηρύττοντο] προεκήρυττον 6. ζώων] ζωῶν
 φησὶ] φησὶ ζώωσ 8. μέσω δύο] μέσω τὸν δύο 9.
 ἀκρογωνιαῖος] ἀκρογωνιαῖος hic et supra, ut θεόσωμος pro
 θεόσωμος et alia huiusmodi. καὶ ἐν — κηρυττόμενος om.
 15. νεκρῶν διττὴν ζώην καὶ σωτηρίαν ποιησάμενος] νε-
 κρῶν ἐμφανιζόμενος καὶ διττὴν σῶσαν ποιούμενος 16.
 διττὴν γέννησιν om. 17. καὶ ἄκουσον Χριστοῦ διττοῦ]
 καὶ ἄκουε ῥητῶς διττοῦ (omisso Χριστοῦ) 18. κρότει]
 ἀνύμνει 19. ἄγγελος μὲν τῇ Μαρίᾳ μητρικὴν τοῦ Χρι-
 στοῦ] ἄγγελος τῇ μαριὰμ τῇ μρι χυ. 20. 21. ἄγγελος
 δὲ — εὐηγγελίσσατο om. 22. Βηθλεὲμ] βιθλεὲμ hic et
 infra, ut saepe in codicibus. ἀναγεννᾶται. σπάργανα] ἀνα-
 γεννᾶται. σπήλαιον ἐκ πέτρας ἔνθα χσ γεννᾶται, σπάρ-
 γανα 24. σπάργανα — κατατυλίττεται] σπαργάνοις —

- κατειλήττειται 26. σμύροναν καὶ ἐν τῇ ταφῇ] σμύροναν
 ταφείς 27. ἄνθρωπος] ὁ ἄνθρωπος προσηγόρευται om.
 28. ἀλλ' καὶ Ἀριμαθαίας] ἀριμαθίας κηδευτῆς —
 ἀναδείκνυται om. 29. καὶ om. 31. πάντων om.
 εὐηγγελίζοντο] εὐηγγελήσαντο (i. e. εὐηγγελίσαντο) 32.
 πάντων] οἱ πάντων 33. τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν
 ἀναγέννησιν] τὴν $\chi\upsilon$ ἀναγέννησιν
 13, 3. ἀνακέκραξεν] ἀνέκραγεν 6. τρυγόνων] τρυ-
 γώνων 7. ἀναστάσει] αὐτοῦ ἀναγεννήσει 8. εἰς] ἐπὶ
 ἐχωρίζετο] ἐχωρίσθη 9. καὶ om. 10. ἐκ νεκρῶν
 καὶ προσήγαγε om. 11. πατρὶ ὡς δύο ἀμώμους τρυγό-
 νας τὴν] πατρὶ δύο προσαγαγῶν τρυγόνων δίκην τὴν
 13. καὶ πατῆρ om. ἐν ἰδίοις] τοῖς ἰδίοις 14. ἐὰν δέ]
 εἰ δέ 18. κλείθρων] κληθρῶν 19. οὕτως ἀδια-
 νοίκτων] οὕτω ῥαδιανοίκτων 20. κατατίθεται (f. Marc.
 15, 42.)] κατὰ τί θύεται 24. Ὀψίας γ.] ὀψίας δέ γ.
 πλούσιος om. 26. πρὸς Πιλάτον] πρὸς τὸν πηλάτον
 28. τὸν θεὸν alterum om. αἰτεῖται πηλὸς πρὸς πηλοῦ
 λαβεῖν] αἰτεῖ ἢ πηλὸς τ' (i. e. τὸν) πηλὸν λαβεῖν 31.
 οἰκτρᾶς om. τίς ἴδε (scripsi εἶδεν) τίς] τίς ἴδεν ἢ τίς
 33. χαρίζεται] χαριζόμενον ἄνομος τῶν ἀνόμων τὸν ὄρον
 καὶ τοῦ νόμου ὑπισχνεῖται] ἄνομος τὸν δίκαιον ἔννομον
 δῶρον ὑπισχνεῖται
 14, 3. Ὀψίας δέ] δέ ego addidi: conf. lin. 13. et p. 13, 24.
 φησὶν om. 4. πᾶσαν] ὡς πᾶσαν 5. τοῦ κυρίου post
 ὑπόστασιν κομισάμενος] κομισάμενον 6—9. πλούσιος
 — θεότητος] πλούσιος. βαλάντιον γὰρ ἐβάστασεν γέμον
 τὸν θησαυρὸν τῆς θεότητος 10. ὁ om. 11. δέ om.
 12. πάντα τ. καὶ πάντα] πάντας τ. καὶ πάντων 13.
 ὀψίας γ.] ὀψίας δέ γ. λοιπὸν δύσας] δύσαςλοιπὸν
 14. Ioann. 19, 38. 15. ἀπὸ Ἀριμαθαίας] ὁ ἐξ ἀριμα-
 θίας 16. κρυβόμενος] κρυπτόμενος 17. νυκτὸς post
 ἔλθῶν μυστήριον — ἀπόκρυφον] μυστήρια — ἀπόκρυφα
 22. Χριστὸν] $\Theta\upsilon$ 23. ἐν τῇ altero loco om. 27.
 πανσόφως] πανσόφως πάντως 29. Πιλάτον] τὸν πιλάτον
 ῥήμασιν] περὶ $\chi\upsilon$ ῥήμασιν 32. πρὸ βραχέως] Scripsi
 πρὸ βραχέος. Conf. p. 9, 22. σκοτίσαντος] σκοτήσαντος
 τὰς] καὶ τὰς 33. ῥήξαντος] διαρρήξαντος

15, 1. σχίσαντος] σχήσαντος 2. οὐδὲν τοσοῦτον (scripsi τοιοῦτον) πρὸς Πιλάτον] οὐδὲν τούτων πρὸς τὸν πιλάτον 3. αἴτησίν τινα οἰκτρὰν καὶ τοῖς πᾶσι μικρὰν· ὧ κριτὰ, αἰτούμενος παρά σου ἐλήλυθα, αἴτησιν πάνν μικρὰν. καὶ οὕτως· δός μοι] αἴτησίν τινα μικρὰν ὧ κριτὰ καὶ οἰκτρὰν αἰτούμενος πρὸς σε παραγέγονα. δός μοι 6. Ναζαρινοῦ] ναζωραίου 7. τοῦ κ.] τούτου τοῦ κ. τοῦ γυμνοῦ] τοῦ om. τοῦ αἰθρίου, τοῦ ξένου] τῷ τοῦ αἰθρίου, τῷ τοῦ ξένου 9. ξενία] ξένης 10. τοῦ εὐκαταφρονήτου καὶ ἐπὶ πᾶσι κρεμαμένου] καὶ εὐκαταφρονήτου πᾶσι κρεμαμένου 11. σε ὠφελεῖ] σε λοιπὸν ὠφελεῖ 13. ἦλθεν ὧδε τῆς χώρας] ἦλθε τῆς χώρας ὧδε 17—21. οὔτινος — τοῦτον τὸν ξένον om. 22. ἐπὶ ξένα] ἐπὶ ξένης ξένον] τὸν ξένον οὗ τὸν τόκον καὶ τὸν τρόπον ἀγνοοῦμεν] οὔτινος τὸν τόκον ἀγνοοῦμεν [Verba οὗ τὸν τόκον — τὸν ἐκούσιον ξένον seclusit P.] 25. κλῖναι] κλῖναι 28. ὡς ξένον om. 30. ξενωθέντα, οὗ πόλιν ἔχοντα, οὗ κώμην, — συγγενῆ, ἐπ' ξενωθέντα, ὅς οὗ πόλιν, οὗ κώμην, συγγενῆ κέκτηται, ἐπ' 31. χώρας τυγχάνει οὔτος ὁ ξένος. δός μοι] χώρας σὺν τῇ μῦρι ἔχοντα τὴν οἴκησιν καὶ τὰ πάντα κατέχοντα. δός μοι

16, 1. γύμνωσιν] τὴν γύμνωσιν 3. ἀνομίας καλύψαντα] ἁμαρτίας σκεπάσαντα δός μοι, ὧ ἡγεμῶν, νεκρὸν — ἐνθάψαντα] δός μοι τοῦτον θάψαι τὸν νεκρὸν τὸν ἐν Ἰορδάνῃ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν θάψαντα 6. πραθέντος] παραδοθέντος προδοθέντος] πραθέντος 7. καὶ ὑπὸ δούλου] ὑπὸ (sine καὶ) οἰκείων δούλων 8. πρεσβεύω] πρεσβεύω ὧ πιλάτε τοῦ ὑπὸ] τοῦ om. 9—13. τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὄξος ποτισθέντος, τοῦ ὑπὸ τῶν ἰαθέντων ὑπ' αὐτοῦ τραυματισθέντος, τοῦ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καταλειφθέντος καὶ αὐτῆς τῆς μητρὸς στερηθέντος] ὑπὸ τῶν τραφέντων παρ' αὐτοῦ ὄξος ποτισθέντος, ὑπὸ μαθητῶν καταληφθέντος, ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἰαθέντων τραυματισθέντος, αὐτῆς μῦρσ στερηθέντος 13. ὧ ἡγεμῶν] ὧ πιλάτε τοῦ om. 14. αοίκου om. 15. οὗ πατῆρ] οὗ om. γῆς] τῆς γῆς φίλος] φίλος τις 18. οὕτως om. 22. γῆν (dele punctum post γῆν positum) τῆς γῆς] θεὸν ἐν σαρκί] σαρκί (sine ἐν) θεὸν καὶ ἄνθρωπον οὗ

- ψιλόν] ἀλλ' οὐδὲ πάλιν γυμνόν 26. σαρκὶ θεός] ^ωΘσ σαρκὶ
 28. πρὸς βραχὺ et λόγον om. 29. ἄρα — ἄρα] ἄρα
 — ἄρα hic et infra. ὦ om. 31. καθελῶν] καὶ καθελῶν
 17, 1. κηδείαν] κηδίαν σου] μὲν σου ἀλλ' ἐπα-
 νειώτερος] ἐπαινετώτερος (sic) δὲ 3. Χερουβὶμ φρίττου-
 σιν] Χερουβὶμ φρίττει 4. ἢ ποίω] ποίω γὰρ πάν-
 τως om. 5. δὴ om. 6. κατέστειλλες, οὐ φρίττεις ἐνα-
 τενίζων, ἀνακαλύπτων] καταστέλλεις φρίττῶν ἐνατενίζειν
 ἐπανακαλύπτῶν 8. καταθάπτεις] θάπτεις καθάπερ
 9. ἀνατολῶν] ἰν (i. e. Ἰησοῦν) addit 10. κατακλείεις τὰ
 ὄμματα] κατακλείεις (ut infra περικλείεις) τὸ ὄμμα 12.
 ὄμμα] τὸ ὄμμα τὸ στόμα] τὸ om. τοῦ τὸ μογιλά-
 λου ἀνοίξαντος στόμα] τῷ τοῦ μογγιλάλου (sic) ἀνοίξαντι
 τὸ στόμα 13. χεῖρας] χεῖρα 15. τὸ om. 16. ἐπὶ
 καὶ ἐπὶ 17. παραλύτω] παραλυτικῶ ἄρόν σου τὸν
 κράβατον καὶ περιπάτει (Ioann. 5, 8.)] ἄραι τὸν κράββατον
 καὶ περιπατεῖν 19. ἐαυτοῦ] ἐαυτὸν 20. δὲ τὴν] δὲ
 καὶ τὴν 22. ἰασαμένου θεοῦ] ἰασαμένου πλευράν (omisso
 θεοῦ) 24. δόντος] δώσαντος (voluit δώσαντος ut lin. 30.)
 ὑπανάψεις] ἀνάψεις 25. ἀληθινῶ] ἀληθεινῶ 29. τετρα-
 ἡμερον τὸν 30. δίδόντι] δώσαντι 31. διαλύσαντι
 λύσαντι
 18, 2. αἵμορροούση om. τοῦ πιστοῦ ἀπίστου] τοῦ
 ἀπιστοπιστοῦ 4. ἐμπλησθὲν ἀπλήστως καὶ ἐνωθὲν πρὸς]
 ἀπλήστως ἐμπλησθὲν πρὸς 6. τοῦ om. 7. φῶς τὸ
 ἀληθινόν] φῶς ἀληθεινόν 9. τοὺς ὄμους β.] τοὺς ὄμους
 τοὺς β. 11. Habet ἐν ante ἢ a Pet. seclusum, a me de-
 letum. 11. προσήγγισεν Ἰησοῦς πάντων] προσήγγησεν (sic
 etiam supra) ἢ πάντων 12. μακαρίζω σου — βαστά-
 ζοντα πάντα om. 14. θεὸν] χερσὶ θεὸν ὑψώσαντες]
 ὑψοῦντες 16. σινδόσι] σινδῶσιν κύριον] ^ωΘν 17.
 ὄν] ὄν γὰρ 18. ἐπὶ τῶν ὄμων post Νικόδημος ponit.
 καὶ ὦν] μεθ' ὦν 19. τάξεις ἐξίστανται. ἦλθε γὰρ] τά-
 ξεις συγχομίζουσιν. ἐνθα γὰρ φησὶν 20. συνέδραμε πᾶς]
 συνέδραμεν καὶ πᾶς 21. θεόδημος (scripsi θεοῦ δήμος)]
 δήμος 23. φρίττουσι] φρίττει τὰ om. 24. ἐν σαρκὶ

post Ἰησοῦν 25. αἱ om. 26. αἱ στρατιαὶ — ταγμα-
των καὶ om. 27. πρὸς] καὶ πρὸς 28. διαποροῦσι καὶ
λέγουσι] διαποροῦσαι καὶ λέγουσαι 29. τρόμος καὶ τρό-
πος] τρόπος καὶ τρόμος 31. γυμνὸς ἀθεώρητος] φρικτὸς
καὶ ἀθεώρητος 31. βροτοῖς γυμνὸς εὐθεώρητος, ὧ] βρο-
τοῖς ὡς βροτὸς γυμνὸς καὶ νεκρὸς εὐθεώρητος, ὧ 32.
παρίστανται] παρίσταται

19, 1. μετ' ἀδείας] μετὰ ἀδίας 2. λιπῶν] λειπῶν
(hoc accentu) 2. ἦλθεν om. 4. ὡς θεὸς ἀνελλιπῆς
(scripsi ἀνελλιπῆς hic et infra)] φύσει θεὸς ὑπάρχων ἀνελ-
λειπῶς κάτω — ἀνελλιπῶς om. (ἀληθῶς seclusit P.)
6. ἡμῶν ἐφανείς — ἐπιφαίνεται] φανείς ἡμῶν ἀνοσ ὡς
ἀνοσ ὁμοῦ καὶ φίλανος ἐπεφάνη 10. ὁ ἀχώρητος post
ἐν τάφῳ 11. λιπῶν τὸν κόλπον] λειπῶν (sic) τὸν θρόνον
14. τοῦ παραδείσου ἀνοίξας, τὰς δὲ πύλας τῆς π.] οὐ-
ρανῶν μὴ ἀνοίξας, ἀλλὰ πύλας παραδείσου ἀνοίξας, τὰς
πύλας τῆς π. 14. ὁ] καὶ 16. διανοίξας] ἀνοίξας
20. ποῦ παραγίνεται] ποῦ κατέρχεται 22. αὐτοῦ om.
23. κατάδικον] κατάκριτον 28. ὀδυνῶν] ὀδίνων (i. e. ὠδί-
νων) 29. αὐτῆς] αὐτῶν ὄθεν — ἀναδέδεικται (quae
Pet. seclusit) om. 30. Post συγχορεύσωμεν addit ἀλλὰ
συγκροτήσωμεν 31. ἀλλὰ συσκιρτήσωμεν om. 32. ἀλλὰ
ταχύνωμεν om. β. καταδίκων] β. καὶ καταδίκων

20, 3. ἀνδρεία] ἀνδρία 4—6. οὓς — κατοικοῦσιν]
οὓς ἐτυράντισεν ὁ πικρὸς καὶ ἀνίκητος τύραννος τυραννίσας
καὶ ἐκ θεοῦ ὡς ἀλάστωρ ἀποσυλήσας ὁμοῦ τε καὶ σωρεύ-
σας τοὺς ἄνω κατοικοῦντας 7. ἐλευθερώσας συναριθμη-
σαι om. 8. πρωτογέννητος] πρωτόθνητος πάντων] καὶ
πάντων κατωτάτων om. 9. πρωτόθνητος] πρωτό-
θνητος 11. ὁ om. 12. κιβωτοῦ] τοῦ 13. π. ἁγίου]
ἁγίου π. 14. ζοφερὸν κόρακα] ζοφερὸν διάβολον κόρακα
15. ἐξορισάσης] ἐξωρήσας 16. θνητιάθνητον θεῶ θύ-
σας θυσίαν] θνητιάθνητον θύσας θυσίαν 17. κάτω post
Ἰσαὰκ ponit. 18. Χριστότυπος] χῦ τύπος 19. κατώ-
δυνος] κατόδυνος hic et mox. πρὶν] ὁ πρὶν 20. ὁ
δέσμιος] δεσμώτης 23. ὁ ποτε] ὡς ποτε 24. ἐν Αἴδη
— λεόντων ἄνω] ἐν Αἴδη ὡς ἐν λάκκῳ κατωτάτω ὁ ποτε

- ἐν λάκκῳ ἄνω 26. τῆς φθορᾶς] τῆ φθορᾶ 27. κή-
 τει om. 28. προαιωνίου Ἰωνᾶ τοῦ om. 29. εἰς αἰ-
 ῶνα καὶ εἰς τοὺς om. τῶν om. 30. Habet καὶ ἐπ'
 αἰῶνα, quae secluserit P. Non ante, sed post καὶ ἔτι inter-
 pungit, recte. 32. καὶ ante αὐτὸς om. ὁ πολὺς Ἰωάν-
 νης] Ἰωάννης ὁ πολὺς 33. τῆ om.
- 21, 3. φυλακῆ] τοῦ ἄδου φυλακῆ (licet statim sequatur
 τοῦ Αἰδου) 4. ὅθεν τῶν] ὅθεν om., secluserit P. 5. οἱ
 δὲ προφηταὶ τε] οἱ προφηταὶ δὲ δίκαιοι] οἱ δίκαιοι
 7. πανωδύνου] παντοδύνου 8. καὶ κατηφοῦς ἐχθροκρά-
 του] κακατηφοῦς ἐχθροκράτους καὶ om. 9—14.
 Ioann. 2, 3. Psalm. 129, 1. 30, 17. 79, 72. 78, 8. 85, 13.
 29, 4. 15, 10. Iob. 33, 18. 10. ὁ δ' ἄλλος ἐκ] ὁ δὲ ἐκ
 14. καὶ om. 15. 18. ἕτερος] ἄλλος 17. 19. ἄλλος] ἕτερος
 19. ἐγκατάλιπε] ἐγκαταλείπη (i. e. ἐγκαταλίπη, quod
 restitui). 20. καὶ ἕτερος] καὶ ἄλλος καὶ 21. ὑπακού-
 σασ] ἐπακούσας 22. ὁ Χριστὸς om. 23. ἐπ'] ὑπ'
 30. τῷ νῶ καὶ] καὶ τῷ νῶ 32. ποτε — πανστρατὶ τῆ]
 τότε κρατεῖ κραταιῶς κατὰ κράτος τοῦ κράτους τὸν τύραν-
 νον καὶ λαῶ πανστρατὶ τῆ
- 22, 3. πύλας] θύρας ἀξύλους τῷ ξύλῳ τοῦ σταυ-
 ροῦ Χριστοῦ ἢ θύρα κατακλάσας — μόχλους] ἀξύλους σταυ-
 ρῷ Χριστοῦ καταθλάσας ἥλους τε καὶ μόχλους 7. καρ-
 δίαν] ἀσαρκὶ καρδίαν 8. τὴν ἄσαρκον om. ἐκεῖ] ἐκεῖ
 γὰρ 9. τῷ σταυρῷ] σταυρῷ ὡς τοξότας] τοξωτάς
 11. ὄψη] ὄψει 13. δεσμότης (sic)] δεσμίους 14. τὴν
 κάραν] τὴν κατάραν 16. καὶ πῶς τὸ μεσότοιχον] πῶς
 τὸ μεσότυχον πῶς τὸν] ποῦ τὸν 17. ἔστησε] ἤστησε
 19. καὶ ποῦ τὸν] καὶ τὸν 20. κατέστησεν] ἀπεκατέ-
 στησεν 21. οἰκονομικῶς τοὺς] δεσποτικῶς τὰς 22.
 παρασιτῆσαι] μοι addit ut Matth. 26, 53. 25. θανάτου.
 καὶ τύραννον διὰ θανάτου] θανάτου τυράννου. διὰ θανά-
 του 27. μυριάςμυριάδας καὶ χιλίας χιλιάδας] μυριάδας
 μυριάδων καὶ χιλίας (sic) χιλιάδων 29. ἀθρόνων om.
 30. ὁμμάτων om. 32. τιμώσας] ὑμνούσας συμμά-
 χους] συμπασχούσας 33. ἀλλ'] καὶ
- 23, 1. ὁμοῦ καὶ φιλούσας om. αἰ om. 2. δε-
 σπότη τῷ om. φερέγγειοι (scripsi φερέγνοι)] φερέγγειοι

3. ὀπλίται] ὀπλήται . . ὄξεις] δόξης . . 4. σπουδῇ] σπουδῆ
 5. ἀλλήλας] ἀλλήλαις . . ὁμοῦ εἰς] ὁμοῦ καὶ εἰς . . 6.
 κατεστεμμένους] καθισταμένους . . 7. ἐχθρῶν καὶ παρανό-
 μων παρατάξεις] ἐχθρῶν τυράννων παράταξιν . . 8. κατι-
 ούσας (scripsi κατήεσαν)] κατίεσαν . . δρόμοις] δρόμω
 τε om. . . 9. καὶ ὑπόγεια om. . . 11. ἐξάγων ἐν ἀνδρεία
 τοὺς ἀπ' αἰῶνος πεπεδημένους] ἐξάξει τοὺς πεπαιδημένους
 καὶ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους . . 13. πανέσπερα] πανεσ-
 πέρια . . δεσωμητήρια καὶ om. . . καταδύσεις] καὶ κατα-
 δύσεις . . . 15. αἰγληφόρος] ἀγληφόρος . . προφθάνει]
 ἐφθασεν προφθάνει . . 16. ἀρχιστράτηγος] ὁ ἀρχιστράτη-
 γος . . 17. τινά — λαμπρὰν] τινά ἀρχαγγελικωτάτην λαμ-
 πρὰν . . 19. φωνὴν om. . . καὶ λέγει] φωνεῖ καὶ λέγει . .
 20. βοᾷ καὶ om. . . 22. φασὶν] φησὶν . . 23. ἐξουσίαι] αἱ
 ἐξουσίαι . . συντρίβητε] συντρίφθητε . . 25. ἕτερος] ἄλλος
 οἱ om. . . 26. παντοδυνάμου] καὶ παντοδυνάμου . . 27.
 τροπαιοῦχου στρατοῦ om. . . φρίκη τις καὶ τάραχος καὶ
 φόβος κατόδυνος] φρίκη τις καὶ τρόμος ὁμοῦ τε καὶ τάρα-
 χος καὶ φόβος κατόδυνος . . 30. τοῖς ἐν — ἐξαίφνης] τῆς
 ἐν ἄδου ἐκείνης καὶ παραδόξου χῦ ἐπὶ τοῖς καταχθονίοις
 παρουσίας ἐξέφνης . . 32. ἀστραπῆς ἢ ἀμαύρωσις] ἀστρα-
 πῆς ἀμαυρώσεως . . 33. δ. τὰς ὄψεις] τὰς ὄψεις δ.
 σκοτίζουσα καὶ om. . . βροντοφώνων βοῶν ἀκουόντων καὶ
 στρατιῶν κελευόντων λέγοντας ἄρατε] βροντιφώνων (sic) τι-
 νῶν ἀκουομένων φωνῶν καὶ στρατιῶν κελευουσῶν ἄρατε
 24. 2—5. οὐ γὰρ — ὑμῶν om. [3. τῶν ego addidi]
 8. καὶ κατάκλασιν om. . . 10. ὑμῶν] ὑμῖν . . 11. Alterum
 ὑμῶν om. . . λοιπὸν] λοιπῶν . . 13. αὐτῶν om. . . 14. αὐ-
 τῶν ὑμῶν] ὑμῶν αὐτῶν . . 15. πάρεστι] ἄρατε πύλας,
 παρέστη . . 17. αὐτοῦ] αὐτῶ Alterum κυρίου om.
 18. ἡμεῖς ἐποιήσατε τὰς εἰσόδους, τὰς διεξόδους] τὰς μὲν
 γὰρ εἰσόδους τοῦ θανάτου ἡμεῖς ἐποιήσατε, τὰς δὲ διεξό-
 δους . . 20. παραγέγονεν. διὸ μὴ μέλλετε ἄρατε πύλας
 καὶ ταχύνετε, ἄρατε καὶ μὴ ἀναβάλλετε] παραγέγονεν. διὸ
 ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, ἄρατε καὶ μὴ μέλλετε,
 ἄρατε καὶ ταχύνετε, ἄρατε καὶ μὴ ἀναβάλλεσθε . . 23.
 καὶ alterum om. . . 24. ἅμα] καὶ ἅμα . . 25. ἀλύσεις ἐλύ-
 θησάν, ἅμα οἱ μοχλοὶ] ἀλύσεις καὶ οἱ μοχλοὶ . . 26. ἐξέ-

πεσαν] ἐξέπεσον . 29. ἕτερον] τὸν ἕτερον . 30. φεύγειν] φυγεῖν . 32. ἐθροήθησαν om. . 33. ἐτρόμαξαν] ἐτρόμασαν

25, 1. συνεκάλυπτε καὶ ἄλλος πρηγῆς ἀπεπήγγυτο] συνεκάλυπτεν, ἄλλος πρηγῆς ἀπεπήγγυτο . 2. ὡσεὶ] ὡς . 3. καὶ ἕτερος οὐρανίων (οὐρανίων seclusit P ego deleui) ἡλλ.] καὶ ἄλλος ἡλλ. . 4. ἔφευγεν] ἔφριττεν . 5. τότε] τότε ποτὲ . 6. αὐτῶ] ἑαυτοῖς . 9. οὗτός ἐστιν] ἐστὶν οὗτος . 11. ἐν Αἰδῇ om. . γενόμενα] γεγενημένα . 11. τίς] τίς ἐστιν . ἐνθεν om. . 12. κεκοιμημένους] πεπαιδημένους (i. e. πεπεδημένους) . οὗτος om. . καὶ καταλύσας om. . 13. τὸ θράσος καὶ τὸ κράτος] τὸ κράτος καὶ θράσος . 14. καὶ ἐξάγων — πεπεδημένους om. . 15. ἀνέκραζον] ἀντέκραζον . 16. ὦ παράνομοι τύραννοι om. . 17. βασιλεύς] ὁ βασιλεύς . 19. πολέμοις] πολέμῳ . 21. ὦ δῆλαιοι (scripsi δειλαιοι)] ὦ δῆλαιοι . 22. τῶν δ. ὑμῶν] ὑμῶν τῶν δ. . 24. νεκρώσας] ἐκνευρώσας . 27. ἀπολλῶν] ἀπολλῶν . 28. μηδὲ] μὴ . 29. μέχρι καὶ] ἄχρι τοῦ . 32. ἐκλέλοιπεν] ἐκλέλυται . 33. πεπάτηται] πέπαυται

26, 1. τοῦ δεσπότου om. . 2. τε om. . 4. ἐξουσίας] δυνάμεις . 5. ταμείων] ταμείων . φευγούσας om. . ἐνδότερον] ἐπὶ τὰ ἐνδότερα . 6. καὶ τὰ φρούρια om. . διερεύνων] διερεύνων . 7. ἄλλον om. . 7. δέσμιον] δεσμίους . 9. δεσμοῖς ἀλύτοις om. . ἔθειον] ἔδεινον . 11. τοῦ δεσπότου post ἐνδότερον . 12. ὡς βασιλεῖ καὶ θεῷ] ὡς θεῷ καὶ βασιλεῖ . 13. παρείποντο] παρίσταντο δὴ] δέ . 14. τούτων] ταῦτα . γινομένων] γενομένων . 15. θρουλλομένων] καὶ θρουλλομένων . 16. παρουσία τοῦ δεσπότου] τοῦ δεσπότου παρουσία . 17. κ. ἔμελλεν] ἔμελλεν κ. . ὁ Ἀδάμ] ὁ om. . 19. καὶ πρωτόθνητος ἐνδότερον πάντων om. . πολλῆς τῆς] πολλῆς τινος τῆς . 20. ἤκουε] ἤκουσε . 21. εἰσερχομένων] εἰσερχομένου . 22. ἐν τῷ δ. π.] π. ἐν τῷ δ. . 23. πρὸς ἀπαντας τοὺς] πρὸς πᾶν (sic) τοὺς . 24. δεσμίους ante ἀπ' αἰῶνος . τινος] τινῶν . 25. εἰσερχομένου] ἐρχομένου (conf. lin. 21.) . 26. κατηξίωσεν] καξίωσεν (sic) . 27. ἐὰν] εἰ . ὀψόμεθα] ὀψόμεθα . 32. ὁ Ἀδάμ] ὁ om. . 33. στήθος] στίθος

πάντας καὶ εἶπεν] πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους καὶ εἶπεν.

27, 3. αὐτοῦ] αὐτὸν. 4. ἀνίστησι] ἀνέστησε. 6. γενόμενος om. 8. ἐξέλθετε] ἐξέλθατε ἐν σκοτει φω-
τίσθητε] ἐν τῷ σκοτει ἀνακαλύφθητε. 9. καὶ τοῖς κ.
ἀνάστητε om. σοὶ δὲ διακελεύομαι] σὺ διακελεύομαι.

11. κατέχη] κατέχεσε (sic). 12. ἐγώ] ἐγὼ γάρ ἢ ζωὴ
τῶν νεκρῶν] ἢ ἀνάστασις τῶν βροτῶν τὸ ἐμὸν] τὸ om.

13. ἐμῇ] ἐμῇ ἢ. 14. ἐγειρε] ἐγείρου. 18. ἐπὶ γῆς
καὶ ὑποκάτω γῆς] ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς.

20. ἐξελθόντα] ἐξελθῶτα. 21. παρεδόθη] παρεδώθη.

23. ἵνα σε ἀποκαταστήσω εἰς τὸ] ἵνα σοὶ ἀποκαταστήσω
τὸ (quod recepi, servato per errorem εἰς). 25. ἐπανορ-
θώσω] ὀρθώσω. 26. εἰκόνα μου] εἰκόνα τὸ πρότερον.

27. φραγγέλλωσιν] φραγγέλλωσιν. 28. ἁμαρτιῶν] ἁμαρ-
τημάτων. κώτου] κώτου σου. 29. χεῖρας ἐν τῷ ξύλῳ
καλῶς] χεῖρας διὰ τὰς σὰς χεῖρας, ὡς ἐξέτεινας ἐν τῷ ξύλῳ
κακῶς. 31. ὀρυχθέντας] ὀχυρωθέντας. 33. τῆς παρα-
κοῆς om. ἢ ἢ ἀπόφασις γέγονεν om.

28, 2. πεπόνημαι] πεποίημαι. 2. χολήν] χολῆς.

3. ἰάσομαί σου τὴν διὰ βρώσεως] ἰάσομαί σου τῆς βρώ-
σεως (sic). γλυκείας] γλυκίας. 9. ἐνύχθη] ἐνύγη.

11. ἰάσατο τὸ] ἰάσατό σου. 12. σε ἐκ τοῦ ἐν Αἰδῇ] σε
τοῦ ἐν τῷ ἄδη. 14. ἐγειρε] ἐγείρου. 14. ὁ ἐχθρὸς om.

16. ἐκόλυσα] ἐκόλυσα. 17. τοῦ τοπικοῦ om. ἀλλ'
ἰδοὺ αὐτὸς ἐγὼ] ἀλλ' ἐγὼ αὐτὸς ὅλος. 19. προσκυνῆσαι]
προσκυνεῖν. 22. δερμάτινον — αἱμάτινον] δερματινὸν —
αἱματινόν. 24. ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. 25.

ἀπὸ — φῶς om. 26. εὐφροσύνην] τὴν εὐφροσύνην.

27. ἀπὸ δουλείας] ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς
δουλείας. 28. τὴν ἄνεσιν] τὸν θεόν. 30. γὰρ] γὰρ ἡσ

32. ἐντεῦθεν om. μου om. οὐράνιος] ὁ οὐράνιος.

33. ἐννεήκοντα] ἐνενήκοντα.

29, 2. καὶ πότε] καὶ om. ἐπανεῖλθη] ἐπανεῖλθοι.

3. Χερουβικὸς] ὁ χερουβικὸς. 4. ἐδέσματα] τὰ ἐδέσματα.

7. οἶδεν] εἶδεν. 9. ἃ ἀγαθὰ om. περιμένουσι] ἀναμέ-
νουσι. 10. ἀνίστανται] ἀνίσταται. 12. καὶ ἡ om.

καὶ ἄλλα — κηρύττοντα τοῦ] ἀλλὰ καὶ πολλὰ σώματα τῶν

ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ἁγίων ἀνέστησαν κηρύττοντα τὴν τοῦ 14. ὑποδεξόμεθα] ὑποδεξόμεθα 15. καὶ ὁψώμεθα om. περιπτυσόμεθα] περιπτυσόμεθα 16. τῶν ἀσωμάτων] ἀρχαγγέλων 17. συνδοξάζοντες τὸν ἑμᾶς] δοξάζοντες τὸν ἡμᾶς 18. καὶ ζωοποιήσαντα om. 19. ἀνάρχω αὐτοῦ πατρὶ] ἀθανάτῳ πατρὶ παναγίῳ] ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ om. 20. αὐτοῦ πνεύματι] καὶ δημοουσίῳ πνεύματι καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ om.

His subiungimus scripturae diversitatem, quam ex codice non nominato uno tantum alteroque loco excerptam in margine editionis suae posuit Petavius, praefixo ubique γράφεται, quod omitto. Consensit saepe cum codice Scorialensi.

9, 21. τοὺς ἐν τῷ ἄδῃ ἐξήγειρε] καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὑπνοῦντας ἐκ τοῦ ἄδου ἀνέστησε

10, 24. ἀγάλλεσθε] ἀγαλλιᾶσθε 32. καὶ θεάσωμεν —] καὶ τὰ ἐπὶ γῆς ἐκεῖ μυστήρια κατοπτεύσωμεν γινώσκωμεν —] γινώσκωμεν θεοῦ ὑπὸ γῆς κρυπτά θαν.

11, 9. καταδεσμεῖ] διαδεσμεῖ 28. ἐπὶ σφαγὴν] ἐν σφαγῇ 32. ἐδέχοντο] ὑπεδέχοντο

12, 1. διάβασιν] τῆς διαβάσεως 6. ζωῆ, ἐκ —] τῶν ἐκ ζωῆς φύσει ζώων 17. καὶ ἄκουσον Χριστοῦ] ἄκουε ῥητῶς διτ.

13, 28. πρὸς πηλοῦ] τὸν πηλὸν 30. οἰκτρὰ] μικρὰ 33. καὶ τοῦ νόμου] καὶ τὸν νόμον

14, 5. τοῦ κυρίου] τοῦ σωτήρος 9. γέμον τοῦ θησαυροῦ] γέμοντα τὸν θησαυρὸν 16. κρυβόμενος] κρυπτόμενος 18. μυστήριον — ἀπόκρυφον] μυστήρια — ἀπόκρυφα 22. ὑπερβάλλων] ὑπερέβαλλε 29. κόμποις] κομποῖς

15, 13. οἰκτρὰν] μικρὰν τινα καὶ οἰκτρὰν 6. Ναζαρινοῦ] Ναζωραίου 9. ξενία] ξένοις 22. ξένης] ξένους 31. χώρας τυγχάνει οὗτος ὁ ξένος] χώρας σὺν τῇ μητρὶ ἔχοντα

16, 16. δούλου] οἰκείων δούλων 22. θεὸν ἐν σαρκὶ γυμνὸν] θεὸν οὐ γυμνὸν 27. πρὸς βραχὺ] ἐν σαρκὶ

17, 5. δὴ — κατέστειλλες] οἶδεις — καταστεῖλαι 10. τὰ ὄμματα τοῦ] τὸ ὄμμα; ἄρα τοῦ 19. τὰ ἑαυτοῦ] τῷ ἑαυτῷ ("Fort. ἑαυτό" PÉT.) 25. ἀληθινῶ] ἀπροσίτῳ

- 18, 4. ἐμπλησθὲν — ἐνωθὲν] ἐμπλησθέντος — ἐνωθέντος 10. πάντας] πάντα 11. κεφαλῇ] ζωή
 (14. Χερουβίμ] "In Aug. geminatur Χερουβίμ." PET.)
 18. καὶ] ὡς καὶ ἐξίστανται] συγκομίζουσαι
 19, 3. πάντας] πάντα 13. τοῦ παραδείσου] οὐρανοῦ 22. βουλή] φροῖκη
 20, 3. οὓς κατέπιεν —] οὓς τυραννικῶς ὁ πικρὸς καὶ ἀνίκητος τύραννος τυραννήσας ἐκ θεοῦ ὡς ἀλάστωρ ἀπεσύλησεν 14. κόρακα] διάβολον κόρακα
 21, 5. οἱ δὲ] οἷα δὲ
 22, 6. χειρὲν θεοῖς] χειροθέοις 9. τοξότας] ὡς τόξω τὰς (25. "Deest aliquid." PET.) 29. ἀθρόνων] ἀθρόων
 23, 2. φερέγγυοι] φερέγγυοι 7. παρονόμων] τυράνων 8. κατιούσας] κάτεισι 32. ἡ ἀμαύρωσις] ἀμαυρώσεως 33. σκοτίζουσα καὶ βροντοφώνων —] πληρώουσα ὡς βροντὴ φωνῶν τινῶν ἀκου. etc.
 24, 7. δραπετοδούλως] δραπετιδῶν 30. τῷ ἐτέρῳ φεύγειν φθεγγόμενος] ἕτερον περισφγγόμενος (sic)
 25, 2. ἀνεπήγγυτο] ἀπεπήγγυτο 6. αὐτῷ] αὐτῇ
 9. θαύματα] πράγματα 27. ἀπολλῶν] ἀπολωλώς
 32. ἐκλέλοιπεν] ἐκλέλυται
 27, 9. κεκοιμημένοις] κειμένοις 33. ἢ ἢ ἀπόφασις —] ἢς πάλαι ἢ ἀθέτησις γέγονεν, ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ καὶ τὴν σὴν πλάσιν τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ πεποίημαι
 28, 14. ἐξήγαγε —] ἐξήγαγόν σε ἀπὸ 19. ἐγὼ] αὐτὸς ὅλας αἱμάτινον] δερμάτινον 30. ἀπέθανον —] Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, et κυριεύσῃ
 29, 11. ὁ ἐν —] πάντες οἱ ἐν τῷ ἄδη πίστει ἀπ' —] σώματα τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ἁγίων ἀνάστασιν] ἔγερσιν 19. ἀνάρχῳ] ἀθανάτῳ

III.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ.

In margine huius homiliae Petavius annotavit quae infra posui. Emendationes asterisco notatae ab me in textum sunt receptae.

“30, 9. ἐπληρώθημεν] Fort. πληρωθῶμεν 14. καὶ τὰ] Deest aliquid. F. κόσμον. κόσμος. κοσμηθῶμεν —] Mutilus locus.”

“31, 11. Ἰησοῦν] Corr. κύριον 5. Λωτὸν] Corr. *Λώτ 7. στερεῶ μετὰ] Corr. *στερεώματι”

“32, 2. λαοῦ] Fort. θανάτου 3. ὁμικὰς] Aliud substituendum, nisi ab ὁμοῦ fiat. 19. τὰ ἡμέτερα] Corr. *πρὸς τὰ ἡμέτερα” [25. πλάκες scripsi pro πλάκει.]

“33, 3. βαπτίζεσθαι] Corr. ἐν τῷ βαπτίζεσθαι 11. ἡ τῆς ἐρουθράς] Fort. καὶ ἐρουθρά”

“34, (3. γὰρ seclisit P.) 11. ἔχει] Fort. *ἔχεις 23. τὸν τῶν λεόντων —] Deest aliquid.”

“35, 3. τῶν ἐνάγκαις] Fort. *ἐν ἀνάγκαις, et paulo post. 15. ἐσθῆτε] Corr. *ἰαθῆτε 19. δι’ ὧν] Fort. *δι’ ὧν 32. ἐνάγκαις] Corr. *ἐν ἀνάγκαις”

“36, 3. πίστις] Fort. *πιστῆς 6. ὄχλου] Corr. *ὄχλω 7. ἐνάγκη] Fort. *ἐν ἀνάγκη”

“37, 31. πλήρης] Corrupta vox.” (Scripsi πλήρες.)

“38, 12. ἐπλήσθησαν] Fort. ἐβλήθησαν”

“39, 2. ὁ παῖς] Fort. *ἅπασι (ἀδελφοῖς σου] σου seclisit P., ego delevi.) 17. προσκαταλαβέτωσαν] Corr. *προκαταλαβέτωσαν.”

IV.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ.

Ad hanc homiliam passim corrigendam codice usus sum Parisino 1174. chartaceo (fol. 257.), quem Fr. Duebnerus excussit. De quo ita dicam ut Petavii lectionem in lemmatis ponam, codicis scripturam pone lemmata.

40, 9. ΕΙΣ] λόγος εις 12. επιτεθεισα] επικειμένη
19. ἡ δὲ φύσις τῶν πραγμάτων πιασῶν τῶν ἑορτῶν λαμ-
πρότεραν συνίστησι] Haec addidi ex Par. 22. μοι add.
Par. 23. γαληνιάσατε] γαληνιώσατε 24. παράσχητε]
παράσχοιτε, quod verum esse potest. Praetuli tamen παρά-
σχετε.

41, 6. ἐαυτῶ] ἐαυτὸν 7. ἔχειν] ἔσχειν 13. βοῶν
ὁ πατήρ] ὁ πατήρ βοῶν 15. σωφροσύνης] εὐφροσύνης.
Et sic Pet. in marg. "Corr. εὐφροσύνης." 16. τὴν ἀθα-
νασίαν] τὸ θνητὸν (librario ad praecedentia verba aberrante)

20. διὸ] "Peltanus (interpres Latinus) legisse videtur δι' οὗ."
PET. 29. χαρὰν μεγάλην] "Deest ἔχει." PET. Restitui
χαρὰ μεγάλη ex Par. 31. ἡμέρα] ἑορτῇ

42, 1. εἰς τὰς] εἰς om. 2. ἀληκτον χαρὰν] ἄλεκτον,
omisso χαρὰν 3. ἐπέδειξε] ὑπέδειξε 7. παράδοξον
ἵπποδρόμον· τὸν τῆς] παράδοξον οὐρανοδρόμον ἠνίοχον.
δεῦτε ἴδετε παράδοξον ἵπποδρόμον· τὸν τῆς 15. θαῦμα
τοῦ ἡλίου] θαῦμα τῆς λαμπρότητος τοῦ ἡλίου τῆς
δικαιοσύνης scripsi pro τοῦ δικαιοσύνης 16. τί μεγάλα]
τί φησι μεγάλα 19. εἰς οὐρανοὺς] εἰς τοὺς οὐρανοὺς
21. σκυλεύετε] σκύλλετε 23. φησὶν ἡ θεία γραφή] ἡ
θεία λέγει γραφή καὶ ἀνελήφθη om. Par. 25. οὐχὶ
δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν addidi ex Par. 33. τῶν ἀγγέλων
πρόβατα] πρόβατα τῶν ἀγγέλων

43, 2. βασιτάζων] βασιτάσας 8. αὐτὸ] αὐτὸν
10. μου addidi ex Par. 18. διαλέλυται] διαλύεται 20.
ἀρπάξας] ἀρπάσας 26. ἐαυτοῦ] ἐμμαντοῦ 28. ὑβρεως]
ὑβρειω 29. σπόγγω αὐτὸν] σπόγγω ὄξος αὐτὸν 32.
ἑόρταζον] Sic etiam Par., non ἡόρταζον, quod in nostram
editionem irrepsit ex editione Petavii Coloniensi. Recta imper-

fecti forma ἐώρταζον est. 33. δὲ αὐτὸν] αὐτὸν om.
 ἐγὴγγεραται] ἐγείρεται προεῖπον] προεῖπεν
 44, 2. δὲ αὐτὸν] δὲ πάλιν αὐτὸν 3. κατεσκεύαζον]
 παρεσκεύαζον (quod recipere debebam) 4. ἑαυτὸν] ἑμαυτὸν
 8. ὑψιστος, βασιλεὺς φοβερὸς, μέγας] ὑψιστος, φοβερὸς
 καὶ βασιλεὺς μέγας 15. κάτω, πεσῶν] καταπεσῶν
 22. ὄνομα] ὄμιμα (quod recipere debebam) 24. τῶν αὐτῆς
 τέκνων] τῶν οἰκείων τέκνων στόμα κατὰ τῶν στοιχείων]
 στόματα τῶν οἰκείων 32. διάβολος διὰ] διάβολος ταύ-
 την διὰ 33. ψυχῆς] διανοίας
 45, 1. μὴ συγχωρήσης — διαρρηξῆσαι ὄφθαλμὸν om.
 3. τοῦ κυρίου γὰρ] τοῦ γὰρ κυρίου 6. Χριστῶ] τῷ
 Χριστῶ 8.—25. καὶ ἦλθον — ἀνδραγαθίας] Haec in
 Peltani editione deerant. PET. 12. προπετείας φυτὸν] προ-
 πετείας θερμοτήτος φυτὸν 14. Μωυσῆν] τὸν μωυσῆν (quod
 recipere debebam) 23. τριάκοντα — ζυγὸν om. 30.
 ἀνδρίαν] ἀνδρείαν
 46, 2. τὸν οὐρανοῦ] τὸν τοῦ οὐρανοῦ 8. οὗτος ὁ
 Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανόν] Haec ad-
 didi ex B. Eadem in versione expressit Peltanus. Fortasse
 igitur in Petavii editione typhothetae culpa exciderunt. 10.
 τὸ ἡμέτερον περικείμενος] τὸ ἀνθρώπινον περικείμενος
 ἐν ταῖς χερσὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν ἔχων] Haec addidi ex Par.
 Expressit Peltanus, *veniet clavorum vestigiis pulchre insignitus*,
 quae verba in Petavii editione uncis inclusa sunt. 12. ὄψων-
 ται] ὄψονται 13. ὄψεσθαι] θεάσασθαι

V.

EIS THN AGIAN MARIAN.

Haec homilia primum edita est ab Gulielmo Morelio cum interpretatione Latina Ioannis Pici, Parisiis a. 1565. ad calcem Epistolarum Ignatii; unde repetivit Petavius. Non dubium est quin ex codice sumpta sit Parisiavo 1173. cuius nunc denovo

collati scripturas, partim rectas, quas recepi, partim falsas, ita proponam ut Petavii lectiones in lemmatis, codicis scripturam post lemmata ponam, omissis tamen quae codex plurima habet vitiiis ex iotacismo ortis, quae Morelius et Petavius recte correxerunt.

46, 20. ἐγκώμιος] ἐγκώμιον 24. ἱλαστήριον φράσας] ἱλάμενος φράσαι

47, 12. τολμήσω περὶ] τολμήσω· λαλήσω περὶ 31. πυρίνω γλώττη] πυρίνη γλώττη

48, 32. ὠρμάσατο] ὀρμάσατο

49, 6. ἀγνείας· τὴν] ἀγνείας πολλῇ (scripsi πολλῆς)· τὴν 15. κάλλος τοῦ] κάλλος τὸ τοῦ 17. ὄς] ὄν

22. ὁμοῦ τε] ὁμοῦται 23. χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ] Haec addidi ex Par. 28. τὸ δέλεαρ] ὁ δέλεαρ

50, 19. ἐλκύση] ἐλκύσης 25. πάμφωτον] τὴν πάμφωτον 28. καταβιβάσασα] καταβοήσασα 30. καταράξασα] καταράνασα

51, 26. παρθένος ἀγία] παρθένος ἀγνή

52, 13. διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος ὁ θεὸς φησὶν· ἐκ] διὰ τοῦ προφήτου λέγει ὁ θεός, ἐκ 15. ἔξοδοι] αἰξοδοι (quod αἰ ἔξοδοι esse potest) 19. ὄψεται καὶ ποιμνιον] ὄψεται καὶ ποιμανεῖ τὸ (τὸ tyrothetae errore in editione mea omissum) ποιμνιον 30. γυνὴ τὸν ἥλιον περιβεβλημένη, ἕξον γὰρ θαῦμα ἐν οὐρανοῖς] Haec addidi ex Par.

53, 23. ἄσμα] στόμα λόγος] νόμος 25. Ὡς λυχνία παρθενική, ἣ τοὺς ἐσκοτισμένους φωτίσασα] Haec addidi ex Par. 33. κόρας] Tyrothetae error pro κέρας.

54, 4. πορφυροειδής] πορφυροειδῆ [11. τῶν pro τὸν scripsit Migne, Χερουβὶμ ego pro Χερουβεῖμ hic et infra, pariterque Σεραφὶμ pro Σεραφεῖμ] 20. ἀνθῶν] ἀνθέων

55, 1. ἐγνωκυῖα] ἐγνωκοῦσα 11. οὐρανὸν] οὐρανοῦ

16. ἐπὶ addidi ex Par. 26. ἐβάστασεν ὁ θρόνος] ἐβάστασεν. ὁ θρόνος 33. λαμπραῖς] λαμπροῖς

57, 11. ἐρωτῶντες] ἐρωτοῦντες 31. θλίψις, τὸν ἀνατολῶν] θλίψις τῶν ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν 32. ὄν] ὄν

58, 14. σμύρναν ὡς θνητῶ] σμύρναν ὡς ἀθανάτω 17. ἀνεκλάλητον] ἀνεγλάλητον 33. ἔλαμψε] ἔλαμψε

Loci Veteris et Novi Testamenti in hac homilia citati hi sunt, 47, 31. Ies. 11, 1. 2. 48, 29. Luc. 1, 28. 49, 4. Psalm. 18, 6. 50, 32. Ezech. 44, 2. 51, 6. Cant. 4, 12. 9. Ies. 19, 1. 12. Dan. 2, 45. 18. Cant. 7, 2. 19. Ioann. 12, 24. 24. Ies. 7, 14. 52, 13—19. Mich. 5, 2—4. Matth. 2, 6. 25. 26. Ioann. 8, 12. 12, 46. 30. Apoc. 12, 1. 53, 14. Matth. 26, 26—28. Marc. 14, 22—24. Luc. 22, 17—20. 21. Zach. 4, 2. 23. Psalm. 118, 105. 33. Psalm. 131, 17. 56, 18. Ioann. 8, 58. 25. Luc. 2, 14. 57, 1. Ies. 9, 6. 15. Matth. 2, 1. 20. Mich. 5, 2.

VI.

ΠΕΡΙ ΒΑΙΩΝ.

Hoc fragmentum primus edidit Petavius cum paucis annotationibus in margine positis, his:

59, 22. τοῦ ἰδίου] Deest διὰ.

60, 8. Matth. 21, 10.

61, 12. Luc. 19, 31. [13. καὶ οἱ δαίμονες scripsi pro οἱ καὶ δαίμονες, transposito quod Petavius secluserat οἱ.]

62, 9. κροτούντων] Fort. κροτοῦντες 14. τῷ πατρὶ] Deest σύν.

VII.

Hunc de numerorum mysteriis tractatum primus edidit Petavius, cuius ad eam annotationes in margine positae hae sunt:

62, 21. ἀκαστορητής] Fort. ὑπιστόρητον, vel ἀνείκαστον, ἄρητον. 23. Hebr. 11, 1.

- 63, 5. ἀδιόριστος] Corr. ἀδιόριστος [quod recepi] vel ἀδιαίρετος 11. ἄξουσα — ὡς αὐτως] Corr. αὔξουσα — ὡσαύτως [quod recepi] 19. Ies. 6, 3. 25. τοὺς ἀγγέλους] Corr. τοῖς ἀγγέλοις [Recepi] 27. τότε βασιλεὺς —] Deest quippiam. Fort. μετεπέμψατο, aut aliquid eiusmodi.
- 64, 2. ἐξήλεων] Corrupta vox. 13. Prov. 36, 22. 15. 19. 15. ἃ ἐμπίπλονται] Deest οὐκ [Addidi.] 21. Prov. 36, 29. 23. τοῦ προφήτου] Corr. τῷ προφήτῃ [Recepi.]
- 65, 4. καταρράνας] Corrupta vox. 17. — 22. Luc. 2, 49. Ioann. 2, 4. Matth. 12, 48. Marc. 11, 14. Matth. 24, 2. 26, 24.
- 66, 4. Ep. ad Cor. 1, 5, 6. 10. δήλης] δείλης [Recepi] 23. ἐλοῦσιν] Fort. ἐλκουσιν [Recepi.] 24. Ep. ad Tim. 1, 3, 16. 26. αὐτῷ τῷ Π. τ. ἐξ ἐνὶ αὐτῶν] Transp. ἐνὶ αὐτῶν τῷ Π. τ. ἐξ [Recepi.]
- 67, 8. μῦσος [τοῦ] οὐτῷ βίῳ] Haec corrupta. 18. σίλε λιμοῦ] Fort. λεπταὶ, λιμοῦ. Sequens πίνακες corruptum. 27. Ἀβραίων] Fort. Ἀμορραίων [ἐξ ante ἡμέρας a Pet. seclusum ego delevi.] Iud. 16, 7. legitur νευρίας
- 68, 2. [ἦν ante ἐώρακε a Pet. seclusum ego delevi.] 8. Ies. 4, 1. 24. Matth. 5, 27. 28. 38. 39. 33. δευτέρας] Fort. δευτέρα
- 69, 8. δώσει] Fort. δούς. [9. ὀλοκαυτώματα scripsi pro ὀλοκαυστώματα] 18. εἶπον] Fort. εἶπεῖν [Recepi.]

VIII.

Hanc oratiunculam Latine tantum ab Gerardo Vossio Tun-
grensi editam esse Romae a. 1585. ait Fabricius Bibl. Gr. vol. 8.
p. 275. ed. Harl.: quam editionem ego non vidi.

IX.

EPISTOLA AD IOANNEM.

Epistola haec, qua Epiphanius se excusat quod Paulinianum presbyterum ordinasset ipso inconsulto, et commonet ut ab Origenis erroribus absteat, legitur inter opera Hieronymi, unde sumsit Petavius, textu tum temporis vulgato usus, quem postmodum ex codicibus Vaticanis et Ambrosiano passim emendavit Vallarsius, cuius ex annotationibus quae notatu digna sunt infra posuimus.

73, 7. Consule Hieronymi epist. 57 *De optimo genere interpretandi*, qua se tuetur Hier. contra Rufinum cavillantem priora haec Epiphani verba, quae in Graeco sunt, ἴδει γὰρ ἡμᾶς, ἀγαπητέ, μὴ τῇ οἰήσει τῶν κλήρων φέρεσθαι, a. S. Doctore male conversa in Latinum. VALL. 9. Jerem. 12, 13.

16. Matth. 5, 32. 23. Duo vetustiores codd. Vatic. *qui provinciae nihil debuere*. Erat autem Paulinianus S. Hieronymi frater, quem diaconum, et mox presbyterum ordinavit Epiphanius, in Peregrinorum monasterio, quod ad Ioannis dioecesis non pertinebat. Porro Cisterciens. ms. *Ne viderentur quadam duritia et conscientia fidei antiquae, quam simul habuimus, ab Ecclesia separari*. Sed Ambros. paulo ante *coeperunt habere consortia, ne viderentur quadam duritia*, etc. VALL.

74, 6. Praepostero ordine vetustiss. Vatic. exemplar 355, *singulae Ecclesiae episcoporum habent*, etc. quemadmodum etiam in veteri prima editione legendum est. Mox Ambros. *super unam mensuram*. VALL. 18. Rectius forte Ambrosian. exemplar *te* voculam non agnoscit. VALL. 30. Verba *clamitans, et grave onus ultra vires suas esse*, quae in hucusque editis [post *indignum se*] deerant supplevimus ex Ambros. ms. VALL.

75, 21. Theoprepum] Sic emendavimus ex antiquiss. Vaticano et Ambrosiano exemplari, cum antea esset *Theoprobum* Latino partim et partim Graeco nomine. VALL.

76, 14. Psalm. 140, 4. 32. Deuter. 32, 5.

77, 3. Duo verba *Origenem scilicet*, post *Arii patrem*, hic inserunt editi, quae tamen nulli mss. agnoscunt, et nos eorum auctoritate tanquam e glossatoris manu profecta expunxi-

mus. VALL. 6. Absunt a Vatic. voculae *me ad*, et paulo post *inde*. VALL. 14. Illud *defendentes ad nos* commode referri potest: Ambrosian. quae tamen exemplar cum legat *defendentibus*, refert ad *vobis*. VALL.

78, 4. Vetustiores editi ἀπὸ τοῦ ψυχολίξασθαι, id est a frigescendo, idcirco, etc. Al. ab angelescendo, leg. algescendo, Vitiose Vatic. iuxta Graecam etymologiam, quod corpora carceres dicas, idcirco, etc. Porro sententiam hanc a Pythagora, post Platonem, Origenem hausisse, est longe notissimum. VALL.

7. Mallem ipsum etiam Graecum nomen inseri, et legi iuxta aliam proprietatem πτώμα id est cadaver, nam Graece corpus exanime πτώμα dicitur, ἀπὸ τοῦ πίπτειν, ut Latine cadaver deducitur a cadendo, siquidem ipsam Graecam etymologiam, quam ad haeresim suam torquebat Origenes, hic afferre satius erat, ut supra sit, atque infra: ubi tamen Vatic. et Ambros. mss. vocabulo σώμα, et vocula id est expunctis, continuo legunt, secundum variam Graeci sermonis supellectilem corpus σῆμα id est, memoriam (al. monumentum) interpretari. Plato, ex cuius sententia Origenes locutus est, in Cratylo, et Gorgia, corpora animis deservire sepulcrorum vice, dixit, et σώμα, quasi σῆμα nuncupatum, Καὶ γὰρ σῆμά τινές φασιν αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς ὡς τετραμμένης ἐν τῷ νῦν παρόντι, et caetera. Et in Gorgia, Καὶ ἡμεῖς τῷ ὄντι ἴσως τέθναμεν, ὅπερ ἤδη πού ἐγωγε καὶ ἤκουσα τῶν σοφῶν ὡς νῦν ἡμεῖς τέθναμεν, καὶ τὸ μὲν σώμά ἐστιν ἡμῶν σῆμα. Et nos revera morimur. Illud enim a sapientibus audiavi nos nunc mori, et nostrum σώμα corpus, esse σῆμα, sepulcrum. VALL.

16. Gen. 1, 28. 9, 7. 30 — 33. Psalm. 118, 67. 114, 7. 141, 8. 114, 9.

79, 4. octoginta] Ambrosian. triginta numerat, alii mss. quadraginta; sed quod optime ante nos Victorius quoque animadverterat, propterea octoginta nominat Epiphanius, cuius haec est epistola, quod contra totidem haereses scripserit, quae ad sua usque tempora pullularant. VALL. 9. Doctor egregius

Origenes] Hinc Origenis nomen, quod neque mss. neque editi vetustiores habent, expunximus. VALL. 19. sordiscarius] Al. stortisarius. VALL. 25. Gen. 2, 23. 27. 28. Gen. 21, 22.

80, 9. Gen. 21, 24. Vatic. et vetus editio habitare

fecit contra paradisum, et non adiecit eos sub paradiso.
 VALL. 10. Gen. 21, 24. 12. Gen. 2, 10. 13. Gen.
 11, 13. 17. Ierem. 2, 10. 18. et de hoc magno] Antea
 penes Martian. aliosque, *de hoc magno.* Mox duae priores
 editiones, ac totidem mss. *flumina sunt et aquae bibuntur et*
videntur: rectissime. VALL. 22. Gen. 2, 16. 24. Duos
 versus istos, *similia sunt lignis aliis,* etc. Victorius expunxit,
 quod in suis mss. exemplaribus non invenisset, et sensum per-
 turbare sibi viderentur. Nobis e contra cum satis probe sen-
 sum persequi visi sint, ex tribus mss. antiquissimis atque
 editis omnibus reposuimus. VALL. 30. Ep. ad Cor. 2,
 12, 2. 4.

81, 6. Gen. 7, 11. 10. Prov. 6, 20. 13. Ies. 32, 6.
 17. Psalm. 138, 21. 30. Abac. 1, 16.

82, 12. Iac. 3, 7. 20. Aliter et brevius Cistercienses
 chartae, *qui plasmatus esset homo, et uxorem eius, eos vero,*
 etc. Ambrosianae autem sic etiam in superioribus variant, *au-*
derent dicere, imminutam gratiam Dei, et illum solum factum
esse ex humo, et uxorem eius; eos vero, etc. VALL. 23.
 Gen. 5, 3. 27. sexaginta duos] Ab orbe condito ad per-
 ditos diluvio homines secundum LXX, bis mille ducentos qua-
 draginta duos annos supputant Eusebius, Hieronymus, Beda,
 alique. Sed alii itidem cum Augustino *De civit. Dei* lib. XV,
 numerant 2262. Cum itaque de Epiphaniï mente haud con-
 staret, atque impressi antea libri, quos etiam Martianaeus se-
 quitur, legerent *sexaginta duos,* Victorius ex fide mss. exem-
 plarium praetulit *quadraginta duos,* cui lectioni duo etiam
 nostri codices suffragantur, quibuscum et nos facimus. Omnium
 autem rectissime Ambrosianus lib. utramque lectionem hoc modo
 exhibet, *post annos bis mille ducentos septuaginta duos, sive*
ut in aliis exemplaribus ponitur, bis mille ducentos quadra-
ginta duos, ex quo facilis aliorum amanuensium lapsus ex vo-
 cum pene earundem occursum apparet. VALL. 29. Gen.
 9, 4—6.

83, 3. Psalm. 38, 7. 8. Sap. 2, 23. 10. post an-
 nos millenos centenos undenos plus minus] Sic vetustiores edi-
 tiones duae ante an. 1500, tum Victorius e mss., et Vaticanum
 ac Cisterciense exemplar ex illis quae nos contulimus; reliqui

omnes libri, Erasm. et Martianaes supino errore non nisi *annos trecentos undecim* numerant, cum palam sit ex historia a Salomone, unde numerandi initium hic sumitur, ad Novum usque Testamentum, et Iacobum fratrem Domini plus quam mille et centum annos intercessisse. VALL. 16. Iac. 3, 8. 9.

22. Ep. ad Cor. 1, 11, 7.

84, 1. imaginem conditoris. Nonnulli animam esse imaginem] Deerant haec in aliis editis ac mss. verba, quae inter utramque vocem *imaginem*, quae repetitur, modo sunt, eaque utpote necessaria, et quae veterum librariorum oscitantia facile exciderint, ex Ambrosiano exemplari supplevimus. VALL.

6. certam et] Turpi errore in hucusque editis erat *certamen*, pro *certam* et duabus voculis, ut castigavimus e mss. VALL.

15. Ioann. 1, 3, 2. 16. et nescimus quales futuri sumus] Antea erat cum Vulgata quidem et Graeco textu, *et nondum apparet quod erimus*. Sed mss. Ambrosian. Vatic. Cisterciense, alique cum veteri editione ut edidimus; saepius autem locis e Scriptura petitis utitur Epiphanius in hac epistola, qui cum hodiernis exemplaribus haud satis conveniunt. VALL. 20. Ep. ad Cor. 2, 3, 18. 29. Matth. 5, 8. 32. Ep. ad Cor. 1, 10, 9, 10.

85, 5. Praeterea audivi] Vitiose Martianaes cum aliis quibusdam editis, *Praeterea quod audivi*; nisi forte legendum hic est, *Praetereo*. VALL. 15. vidissem et detestatus essem]

Verba *et detestatus essem*, quae prius deerant, ex probae notae mss. suffecimus. VALL. 25. presbytero] Vulgati plurium

numero, *presbyteros*, et mox *a latore* pro *lectore*. Probabilior nobis et germanior visa est mss. codicum lectio. VALL.

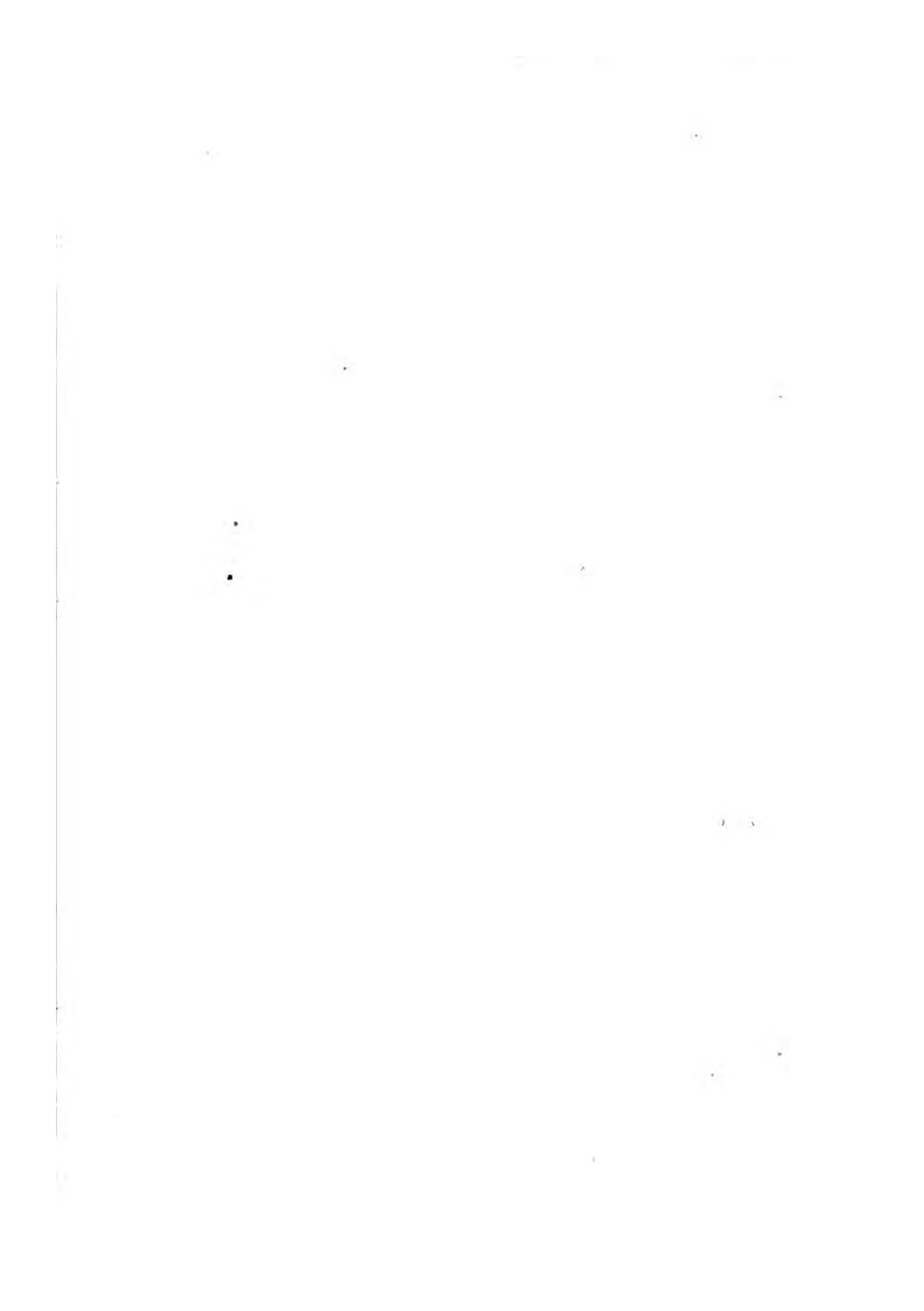
29. Vatic. cui vetus editio concinit, *ut scrupulositate remota, quae digna est (leg. sunt) Ecclesia Christi, et populis, qui tibi crediti sunt, intumetur (leg. intueatur)* aut quid simile. Ambrosian. vero rectissime, *habere sollicitudinem et scrupulositatem quae digna est Ecclesia Christi, et populis*, etc. Sed in tanta exemplarium varietate impressam lectionem immutare non placuit. VALL.

86, 2, Salutationem hanc plerique mss. atque editi vetustiores libri non habent. Alii *valeas* habent pro *valeatis*. VALL.

X.

86, 6. Cf. epist. Theophili ad Epiphanium, quae est inter Hieronymianas ordine 90. VALL. 11. Theophili synodica epistola, quam Hieronymus Latine explicavit, nos ex Ambrosiano ms. subnectimus. VALL. 11. discipulis adversaris] Concinnius Mediolan. *discipulos adversaris*, et mox *omnipotens protraxit in medium*. VALL. 20. Exod. 17, 11. 25. Exod. 17, 14.

87, 5. ipsa ad vos scripta] Antea erat satis obscure atque ineleganter *ipsam ad vos scriptam*, ut ad *epistolam* referretur; quod ex Mediolanensi emendamus. VALL. Iuxta priorem epistolam] Haec hodie epistola non habetur. VALL.

✓

